

P. TERENTII COmœdiæ ſex, tum ex Donati cõMENTARIIS, TVM EX OPTIMORVM, PRAEſertim veterum, exẽplarium collatione, diligentius quàm vnquam antehac, emendatæ.

AELII Donati antiquiſſimi & celeberrimi Grammatici, aliorúmque veterum in eaſdem, quicunque extant, commentarii, ex veteri codice manu deſcripto, Græcis etiam repoſitis, accurate caſtigati.

CALPHVRNII in tertiam Comœdiam doctiſſima interpretatio.

INDICATA ſunt diligentius carminũ genera, & in his incidentes difficultates, correcta quædam & conſulum nomina, ídque ſtudio & opera Deſ. Eraſmi Roterodami, non ſine præſidio veterũ exemplariorum.

EORVM, quæ in cõmentariis ſparſim annotata ſunt, index ampliſſimus.

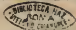

PARISIIS.
EX OFFICINA ROBERTI STEPHANI.
M.D.XXXVI.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poetæ comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi:
Vt contrà siquis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui seruet, pretio in tertio est.
Siquid quarto detur, dabitur Licinio.
Pòst insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis caussa Ennium.

Robertus Stephanus lectori S.

EN tibi, lector optime, Terentius ex nostra prodit officina cum Donati commentariis, in quibus emendandis nihil, quod quidem in nobis fuerit, prætermisimus.

In primis enim Terentii verba passim in commentario mutilata & confusa, vbique instaurata sunt: ab ipsaque interpretatione sic discreta, vt statim legentium oculis sese offerant.

Deinde cætera omnia ita distinctionibus suis illustrata, vt nūc citra offendiculum & legi, & intelligi possint: cum in vulgatis codicibus nihil non esset vndique perturbatum.

Præterea non modo verba plurima, & expositiones, sed etiam integræ paginæ, quæ prius inuersæ, & suo loco motæ fuerant, in sedes proprias reuocatæ sunt.

Quarto loco dictiones innumerabiles passim corruptæ, & quasi prodigialiter deformatæ, naturali, quantum licuit, integritati sunt restitutæ.

Ad hæc tum verba, tum sententiæ maxima ex parte suppletæ sunt, quæ in locis innumeris desyderabantur.

Postremò reposita sunt Græca propè omnia, pro quibus antehac excusi codices lacunis ferè scatebant. Hæc autem laboris pars operosissima fuit: cū in vetusto exemplari manu scripto (quod nobis erat ex dono Iodoci Badii optimi soceri nostri, déque optimis studiis in omni vita bene meriti) obscura tantum restarent vestigia Græcarum literarum: quæ, nisi ab homine perito, diuinari non poterant. Quæ omnia in fauorem & subsidium studiosorū præstitit quidam noster, imò communis optimi cuiusque amicus, Græcè ac Latinè doctissimus: qui hanc suscepit emendationē antiquo illo, quem dixi, potissimū fretus archetypo. Cuius fidem tametsi in plærisque sequutus est: in plurimis tamen est vsus coniectura sua. cæterum non sine acerrimo, quo in primis præditus est, iudicio.

Præter autem supradictas nostræ huius editionis commoditates, sententias authorum, quos Donatus citare solet, integras, paucis exceptis, reddidimus: cum in cæteris exemplis aut trūcatæ essent, aut earum dictiones vix singulis signatæ literis extarent. In qua laboris parte sæpe fuerunt euoluenda complura scriptorum opera: sæpe interpellandus Petrus Rossetus Poëta laureatus: vt Virgilianos versus, quos ad vnguem tenet, nobis ad manum suggereret.

His igitur & aliis in hoc opere exhaustis laboribus: Donati in Terentiū non minus elegās, quàm docta & arguta interpretatio nunc primùm in lucem propemodum integra emittitur, quæ ad hoc tempus adeò lacera & mutilata fuit, vt vix ab ipso authorē, si forte reuixisset, agnosci potuerit.

Præterea quòd in ipſo Terentio partim ex Donati commentariis, partim ex optimorum exemplarium collatione haud pauca fideliter correximus. In ſumma tale nunc prodit opus, vt veluti nouum, nedum inſtauratum videri poſſit.

Quòd ſiquis hæc nō credit, aut parui putat noſtrum hac in re laborem, atque diligentiam: obteſtamur eum per deum immortalem, vt ne grauetur noſtram editionem cum cæteris conferre. Hoc vbi diligenter effecerit: nos continuò iudicet nihil rei literariæ contuliſſe: niſi ſupra ſex milia inſigniū erratorum in noſtris exemplis emendata deprehenderit. Cæterū nequis erret, hoc ſciat: fieri non potuiſſe, quin in tanta corruptione nonnihil imperfectum remāſerit. Nam ſi quis hic omnia requiret exactiſſima: huic Donatus ipſe, qui hoc præſtet, à mortuis excitandus erit. Sed iam deſino te pluribus admonere de noſtra diligentia. Vale candide lector: & noſtris, amicorúmque laboribus, dum licet, otioſè fruere. Ex noſtra officina libraria nono Calendas Iulias. M. D. XXIX.

Deſ. Eraſmus Roterodamus Ioāni & Staniſlao Boneris fratribus Polonis S. D.

N TENERIS, inquit ille, conſueſcere multū eſt: proinde cōſultum eſt pro-
tinus optimis aſſueſcere. Sic enim fiet, vt quæ natura ſunt optima, eadem vſu
1 fiant & iucundiſſima. Nihil autē eſt homini melius pietate, cuius ſemina cum
ipſo ſtatim lacte ſunt inſtillanda paruulis. Proximum locum habent diſcipli-
næ liberales, quæ licet per ſe virtutes non ſint, tamen ad virtutē præparant in-
genium, dum id ex ſylueſtri & immiti reddunt manſuetum ac tractabile. Porro quòd Ariſto
teles negat adoleſcentes idoneos eſſe diſcēdæ morali philoſophiæ, fortaſſis haud omnino fal
ſum eſt. Verū id non tam accidit vel rei, vel humani ingenii vitio, q̄ eorum culpa, qui vel ſe-
ro tradunt eam animis iam educatione praua corruptis, ac malis cupiditatibus occupatis: vel
moleſte & operoſe tradunt, magis illud affectantes, vt ipſi videantur acuti, quàm vt diſcipu-
los reddant meliores. Alioqui nihil magis ſecūdum naturā eſt, quàm virtus & eruditio, quæ
duo ſi adimas homini, iam homo eſſe deſiit. Vnūquodque autē animal eius rei maxime do-
cile eſt, ad quam natura cōpoſitum eſt: velut equus ad curſum, canis ad venatum, auis ad vo-
landum, ſimius ad luſum. Non eſt igitur quòd naturam incuſemus, ſed magni refert, vnde
pietatis & eruditionis elementa primū hauriantur: tum quem ad hæc ducē nanciſcatur puer,
præſertim rudibus illis annis, quibus ingeniū etiamnum à vitiis purum, veluti cera mollis in
omnem fingentis habitum ſequax eſt & obſecundans. Itaque multis nominibus vos fœlices
iudico ornatiſſimi pueri: primùm quòd hoc ſeculo nati ſitis, quo vt veræ pietatis, ita & me-
lioris literaturæ ſynceritas mirifice reuixit. Nam me puero multū ſuperſtitionis habebat reli-
gio, & in ſcholis adoleſcētes ſummo cruciatu nihil ferè diſcebāt, niſi dediſcendum. Deinde q̄
is vobis pater contigit, qui liberos ſuos parū beatos fore iudicat, ſi opū ac dignitatis, quibus
inter Polonicæ gētis proceres præcipuū tenet locū, eos parauerit hæredes, niſi & veris animi
bonis tū locupletes reddiderit, tū expolitos. Nec enim ille ſibi videtur parētis munus ad plenū
obiiſſe, niſi, quēadmodū genuit corpora, ita fingat & animos, haud ignarus hanc eſſe meliorē
hominis partem, hanc eſſe præcipuā hominis poſſeſſionem. Vir enim pius non tam ſibi vos
educat, quàm Chriſto & Reipub. Quòd vos genuit, naturæ eſt: quòd vos curat ſtatim è nu-
tricum ſinu egreſſos, honeſtiſſimis diſciplinis imbuendos, veræ pietatis eſt: prudentiæ vero,

quòd ad hæc Anſelmum Ephorinum delegerit, virum integritate, prudentia, fide, doctrina, vigilantiáque cum primis ſpectatum & exploratum. Quo nimirum acrius vobis enitendum eſt, ne quum omnia ad fœlicitatem ſuppeditata ſint, ipſi vobis ipſis defuiſſe videamini. Magna de vobis, de te præſertim Ioannes Bonerē expectatio eſt. Declarant hoc tam multæ principum virorum ad me literæ, quibus indolem tuam mihi diligēter commendant: in primis prudentiſſimi regis Sigiſmundi, dein ornatiſſimorū præſulum Cracouienſis & Plocēſis, clariſſimi viri Chriſtophori à Schydlouuitz, Sarmatici regni præfecti: ne iam cōmemorē Antoninū medicum, & Iuſtum regis à ſecretis, dignitate quidem inferiores, ſed beneuolentia pares. Intelligunt enim regna nullis ornamentis melius decorari, quàm viris eruditione, prudētiáq; præcellentibus. Hanc laudis partē non minus ambit rex huius æui: regum prudentiſſimus, quàm tot ex hoſtibus victoriis delectatur. Et hactenus quidē ſat fœliciter ſtudiis efflorbuit veſtra Sarmatia, & ſi quid erat natiuæ feritatis, cōmercio literarū exuit. Sed bona ſpes eſt fore, vt hoc ornamentorū genere cum qualibet regione certare valeat, præſertim ductu auſpiciiſq; Sigiſmundi regis iunioris, qui præter alias virtutes excellenti principe dignas, optimis quoq; literis ſeſe regno parat. Verū exhortandi gratia, nonnihil & antea ſcripſimus tibi, & in poſterū, quoties dabitur occaſio, ſcripturi ſumus. Nunc quo calcar aliquod addamus currēti licet, Terētii Comœdias, Bonerici nominis auſpicio prodire voluimus, ſed multo q̄ antea fuerunt caſtigatiores. Hoc vt vellē, effecit tua Stanislaíque Glandini famuli tui dexteritas, qui nobis interdū aliquot ſcenas tā fœliciter agere ſoletis, vt & imitationē, primum vt ait Fabius, in pueris ingenii ſignū, & memoriā vehementer admirarētur, quicunq; nobiſcū ſpectabant. Non ex alio ſcriptore melius diſcitur Romani ſermonis puritas, nec eſt alius lectu iucūdior, aut puerorū ingeniis accōmodatior. Cæterū id præſtabit Ephorini præceptoris dexteritas, vt & ad eloquentiā, & ad mores ſit vtilis. Quēadmodū enim bona prudentiæ pars eſt, noſſe varios hominū mores, & ingeniū: ita decorū & tractatio affectuū, qui cū primis adferunt iucūditatē orationi, Græci vocant ἤθη, ex nullo rhetorū melius diſcitur. Porrò quū inter oratorias partes præcipua ſit argumentorū inuentio, ad hanc quoq; facultatē in omni cauſarū genere parandā Terentiana lectio conducit plurimū. Nec enim ſine cauſa criticorum ſuffragia artē huic authori tribuere. Plus enim exacti iudicii eſt in vna Comœdia Terētiana, abſit nemeſis dicto, q̄ in Plautinis omnibus. Sed in tali authore velut in tabula quapiā Apellis, magni refert, quis adſit cōmonſtrator. Qui ſi contingat egregius artifex, hæc lectio non ſolū valebit ad exhilarandū animum, non tantū ad emendate loquendū, non modo ad vberiorē dicendi facultatē: verumetiā non parū adferet philoſophiæ moralis, quā vnam Socrates exiſtimauit eſſe perdiſcendā homini, qui cupiat beate viuere. Itaque ni te ſponte currentē viderem chariſſime Ioannes, etiā atque etiā hortarer, vt reputes quantū ſis deo nomen, cuius munificentia, tam fœlicē indolem docileq; ingeniū ſortitus es, cui debes & parentē Seuerinū Bonerū, & Anſelmum parentē alterum: tum qualiū virorum quanta de te ſit expectatio, & in te cōiecti oculi: poſtremò quàm iſthæc ætas ad honeſtas diſciplinas ſit appoſita. Nōdum enim vt opinor, annum decimumquartū exceſſiſti. Nam ad parandā eruditionem plus valet in teneris annis vnicus, quàm decē, vbi iā animus aliis occupatus curis, ad docilitatē induruit. Adde huc, quòd ea demum in omnē vitam tenaciſſime hærent, quæ pueri imbibimus. Dimittā te, ſi prius illud admonuero, vt in omni genere carminū temet diligenter exerceas, eò quod qui hanc eruditionis partem neglexerunt, minore tum fructu, tū voluptate verſantur in authoribus, qui carmen conſcripſerūt. Iidem facilius labuntur decepti mendis codicū, quos ſæpenumero prodit metri ratio. Quoniā autem in hoc authore perturbatior ac liberior eſt carminū ratio, pauca quædam annotauimus, lucis vt opinor, nonnihil allatura parū exercitatis. Vale, & fruere. Friburgi Briſgauiæ prid. Id. Decemb. Anno à Chriſto nato, M. D. XXXII.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS DE METRIS.

COMICI Latini multam libertatem ſibi vſurparunt in verſibus, ſed nemo largius Terētio, adeò vt apud priſcos quoque fuerint qui iudicarent, in huius fabulis nullam eſſe carminum legem. Sed hos falli manifeſtum eſt. Rurſus fuerunt qui non negarunt ab hoc ſeruari metrorum leges, ſed ob immodicam libertatem non eſſe operæpretium torqueri doctos carminum dimenſione, quòd & res ſit immenſi laboris, nec ita multū adferat frugis. At ego ab vtroque genere diſſentio, nam vt manifeſtius eſt, quàm vt egeat probatione, Terētii comœ-

dias versibus constare: ita qui negligendam putarunt metrorum rationem, frequēter Poëtæ sermonē corruperunt, dum aliam vocē pro alia subiiciunt, quod nimium sæpe vsu venit scribis, in authoribus solutæ dictionis: dum addunt atque adimunt, dum verborū inuertunt ordinem. Nonnihil etiā hic peccarūt eruditi, qui dum carminum genera distinguunt ac dimetiuntur parū attenti, interiecerunt verba quædam, vt explerent versus hiatum, aut resecuerunt quod videbatur superesse. Videtur autem studio factum à Terentio, vt dissimulato carmine quàm proxime accederet ad orationē solutā, quod idem affectasse videtur Horatius in Sermonibus & Epistolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, vt existimem ipsum Donatū, aut Cornutū, aut Asperum, si viuerent, in locis aliquot vel hæsuros, vel inter se dissensuros. Proinde nos quatriduanā opellam sumpsimus, vt adolescentulis aliquam huius difficultatis partem adimeremus, nō quidem in omnes fabulas, sed in vnam perpetuo, & in cæteris carptim, quo ceu filo adiuti, sese facilius è cæteris explicent labyrinthis. Constát autem huius fabulæ his fermè metrorum generibus:

Iambico trimetro, qui & senarii dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab aliis quadrati, ab aliis octonarii dicuntur. Monometrū ac dimetrum rarò interiicitur. In hoc genere quouis loco pro iambo ponit tribrachyn, spondeū, dactylum, anapæstū, modo totius carminis penultima syllaba sit breuis. Siquidē in hoc versu,

Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius:

omnes spondei sunt, excepto vltimo, cuius generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem sumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, satis habēs si totius carminis penultima sit breuis. Illud tamen vbique cauetur, ne vel trocheus ingrediatur iambicum carmen, vel iambus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur vna syllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti si, Iam lucis orto sydere, accinas, Cultor dei memento.

Quanquam in hoc quoque genere vsurpatur, quum communis de qua dictū est, Comicorū libertas, tum illa peculiaris, quòd pro penultima longa ponit interdum duas breues. Exemplum est in actus quarti scena secunda:

Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum.

Hic penultima producta est. Ibidem,

Orare iussit, si se ames hera, iam vt ad sese venias. Item,

Hanc expetiui, contigit, conueniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breues. Hos versus etiam scazontes appellant. Est scazontis genus diminutū, quod dimetro iambico accinit duos trocheos, velut in actus tertii scena secunda:

Adhuc Archyllis quæ adsolent: Hic dimeter est. quæque oportet: Duo sunt trochei. Contrà in aliis additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars est trochaica, posterior iambica & contra.

Admiscentur interdum & cretici, siue amphimacri, qui pes mediā habet breuē inter extremas longas: sic vt singuli versus habeāt quaternos aut ternos creticos, nisi quòd hic quoque vsurpatur libertas comica sicut in cæteris. Exemplum est in quarti actus scena prima,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici sunt, nisi quòd tertius est spondeus. Ibidem,

Tum impudentissima eorum oratio est.

Tres habet creticos. Quanquā arbitror prius carmen vitiatū mutato dictionum ordine. Etenim si sic legas: Et tamen res cogit denegare, ibi tum eorum impudentissima oratio est: vt posterior versus excipiat synalœpham prioris, carmen probe constat. Quidam tamen malunt hic esse trimetros trochaicos catalecticos.

Iambici trimetri facilior est dimensio, quum penthemimeris finit dictionem. Velut, Effertur, imus. Et, Sic cogitabam.

Difficilior quum contra. Vt, Honesta & liberali: accedo ad pedisequas. In hec cæsura est. Idē efficiunt crebræ synalœphæ: vt ibi,

Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam.

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior est dimensio, si prior dimeter non finiat

dictionem,præsertim si non sit iambus,aut si accedat synalœphe.vt,
Meum gnatum rumor est amare.id populus curat scilicet.

Prior dimeter finitur in ma,syllabam productam,& excipitur à synalœphe reid.

Rursus ibidem,

Qui post quàm audierat non datum iri,&c.

Prior dimeter definit in i, admixta synalœphe.

Turbat & illud lectorem minus exercitatũ,quòd interdum repente miscet iambica cũ trochaicis,trimetra interdum & dimetra aut monometra cũ tetrametris, acatalectica cum catalecticis,cretica cum iambicis ac trochaicis, quod locis aliquot annotauimus in margine. Ea mixtura maxime fit vbi res sunt turbulentiores.Fit interdum,vt scena prior definat in hemistichium,& ab huius clausula incipiat scena proxima:velut in Andriæ actus I I I.scena I I I, Sed eccum video ipsum foras exire. Dimeter est plenus,cũ sesquipede. Perficitur initio scenæ sequentis, Ad te ibam,quidnam est? vt fit scazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad sensum versus sequẽtis, per elisionẽ annectitur fini præcedentis: vt in prologo Eunuchi, Qui bene vertẽdo & eas describendo male,ex Græcis bonis,&c.Durius est,quum dissecta dictione prior syllaba finit versum,reliquæ incipiunt sequentẽ,vt Eunuchi actus I I I.scena I, Continuo si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comessatum,tu Pamphilam.

Elisiones item & synæreses,præsertim minus vsitatæ apud recentiores,faciũt vt lector imperitus frequenter hæreat in carmine. Eliditur autem in comicis versibus u consonans, vt in prima scena,

Sine inuidia laudem inuenias & amicos pares. Rursus ibidem,
Liberius viuendi fuit potestas,nam antea,&c. Item in scena tertia,
Enimuero Daue nihil loci est,&c.

Carmen enim incipit ab anapæsto. Et ante in scena prima,
Enimuero spectatum satis.

Eliditur & s tum in fine,tum in media dictione. In fine,vt in prima scena,
Sed quid opus est verbis?Sed quid opust.Elisa simul & vocali e. Idem fit in satis, Nec satis digna cui committas,&c.

Rursus in prologo Andriæ,fit in medio dictionis,Id isti vituperãt:aliisq; locis cõpluribus, quorũ aliquot in margine annotauimus.Interdum elidunt l, vt in prima scena Andriæ,
Pro vxore habere hanc peregrinam,ego illud sedulo.

Vt grinam ego il,faciant dactylum.Hanc libertatẽ frequenter vsurpat Homerus,dum s elidit in ἰδυῖῃς,& l in ἀχιλλῆς.

Sæpenumero contrahuntur vocales,velut in his,fuit,deos,dies,meus,suus,scias,nihil, mihi,vt sint monosyllaba. Similiter ei,eius,huius,cuius, monosyllaba ponuntur subinde: eorum,meorum dissyllaba. Liberius viuendi fuit potestas. Difuit, facit spondeum. Scias posse habere iam ipsum suæ, &c. Scias pos. spondeus est: & suæ, vnica syllaba est. Meum gnatum rumor est amare. Meum gna,spondeus est. Item antehac dissyllabum est. Nam quod antehac fecit. Frequenter eliditur d in quid,& sed,pro vocali. & sicut in periculum, elidimus u: idem hic facit in paululum & anulum.Quin & syllabæ quædam aliter pronunciantur,quàm apud recentiores vsurpatæ sunt:velut in suspicio,secunda producitur:vnde factum est,vt quidam legant suspectionẽ.Rursum in caue,vade,mane,& abi finalis corripitur. Minimo momento mutatur genus carminis,velut in actus I I I I.scena I. Si legas,
In denegando modo quis pudor est paululum.

Trimeter est iambicus.Rursus si I N annectas fini versus præcedentis, versus cõstabit quatuor creticis.Denegan- do modo-quis pudor st-paululum.Si in modo,facias pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.
Dene-gando-modo-quis pu-dor est-paululum.

Porrò inter iambicos tetrametros acatalecticos & trochaicos tetrametros catalecticos,tanta est affinitas,vt interdum nihil referat eundem versum vtrum per iambos an per trocheos metiaris. velut in actus I I I.scena I I I I, Vtinã mihi esset aliquid hic quo nunc me præcipitem darem. Si mihi facias vnicam syllabam, trochaicus est:si duas, iambicus est: quale est & in actus v.scena prima,

Satis iam satis Simo spectata erga te amicitia est mea.
Item sequens,
Satis pericli cœpi adire,orandi iam finem face.

Licet per iambos vel per trocheos metiri.Huius generis sunt & alii complures. Illud mihi monendus est lector,vt meminerit,à notato metro idem carminis genus durare,donec reperit annotatum diuersum.

Terentii vita,& de Tragœdia ac Comœdia non pauca,ex AElio Donato.

PVBLIVS Terentius Afer,Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori.à quo ob ingenium & formam, non institutus modo liberaliter,sed & mature manumissus est.Quidam captum esse existimant.quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet:cum in fine secundi belli Punici,& ante initium tertii natus sit,& mortuus:nec si à Numidis,aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisset, nullo cōmercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem,cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit: sed maxime cum Scipione Africano,& cum Lælio.quibus etiam corporis gratia cōciliatus existimatur.quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuisse. quamuis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat,& Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat,

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit: *Troch.tetram.catalect.*
Dum Africani voce diuina inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium se cœnitare,& Lælium,pulchrum putat:
Dum se amari ab hisce credit,crebrò in Albanum rapi
Ob florē ætatis suæ:ipsus sublatis rebus ad summam *Hæc carmina sunt vitiata & mutila.*
Inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit in Græciam in terram vltimam.
Mortuus est in Stimphalo Arcadiæ oppido:nihil Publius
Scipio profuit,nihil ei Lælius,nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt esset quò referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex.ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, iussus antè Cerio recitare,ad cœnātem cū venisset,dictus est,initiū quidem fabulæ, quòd erat contēptiore vestitu,subsellio iuxta lectulum residens legisse: post paucos verò versus inuitatus vt accumberet,cœnasse vnà,deinde cætera percurrisse non sine magna Cerii admiratione. & hanc autem,& quinque reliquas æqualiter populo probauit.Quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita scribat, Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est:meruitque pretium quātum nulla antea cuiusquam comœdia,id est octo milia nummûm. propterea summa quoque titulo ascribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est adiutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione,quibus cum familiariter vixit. Eādem ipse auxit: nunquam enim nisi leuiter se tutari conatur,vt in prologo Adelphorum,

Nam quod isti dicunt maleuoli,homines nobiles
Hunc adiutare,assiduéque vnà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam:cum illis placet,
Qui vobis vniuersis,& populo placent:
Quorum opera in bello,in otio,in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuius defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc

opinionem, quæ tamen magis & vſque ad poſteriora tempora valuit.

Qu. Memmius in oratione pro ſe ait: P. Africanus, qui à Terẽtio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenã detulit. Nepos authore certo cõperiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano Cal. Martiis admonitum ab vxore, temporius vt diſcumberet, petiiſſe ab ea ne interpellaretur: ſerius tandem ingreſſum triclinium dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum vt ſcripta illa proferret, pronuntiaſſe verſus qui ſunt in Heautontimorumeno,

Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt.

Hæc opinio quadrat in ratione temporum.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modo in ſcribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere: quàm Sulpitio Gallo homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarũ: vel Qu. Fabio Labeone, & M. Popilio, conſulari vtroque, ac Poëta. Ideo ipſum non iuuenes deſignaſſe, qui ſe adiuuiſſe dicerentur: ſed viros, quorum operam, & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atque trigeſimum egreſſus annum, cauſa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere: ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moreſque, quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus vrbem eſt, neque amplius rediit. de morte eius Volcatius tradit,

Sed vt Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit: nauim cum ſemel
Conſcendit, viſus nunquam eſt. ſic vita vacat.

Qu. Conſetius redeuntem è Græcia periiſſe in mari dicit cum cẽtum & octo fabulis conuerſis à Menandro. Cæteri mortuum eſſe in Arcadiæ Stimphalo, ſiue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio nobiliore C O S S. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amiſſarum ſatyrarum, quas in naui præmiſerat, ac ſimul fabularum quas nouas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. reliquit filiam, quæ equiti Romano nupſit. Item hortulos X X. iugerum, via Appia ad Martis villã: quo magis miror Porcium ſcribere, -nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,

Facillime agẽtes appellat diuites ac potentes.

Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt eſſet, quò referret obitum domini ſeruulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, ſcribens in compitalibus, Terentio nõ ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Næuio, & Plauto, & Cecilio: ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat,

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti
Conuerſum, expreſſumque Latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens. Item C. C AE S A R,
Tu quoque tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri ſermonis amator,
Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres,
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios Poëtas fuiſſe ſcribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium Valgius in Actione ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius ſunt? *cedo, aut ſimile verbum deeſt.*
Non has qui iura populis *recenſentibus dabat, *forte conſultus*
Honore ſummo affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur comico, Phormio, & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro. ex quibus magno ſucceſſu, & pretio ſtetit Eunuchus fabula: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

DE TRAGOEDIA ET COMOEDIA.

Hoc uidetur Cornuti aut Asperi.

Tragœdia.

INITIVM Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis est inchoatum: quibus pro fructibus vota soluentes operabantur antiqui. Nam incensis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod sacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearũ, & à cantilena. eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mẽtio. vel quòd hirco donabatur eius carminis Poëta: vel quòd vter eius musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat, vel quòd ora sua fæcibus perlinebant scenici ante vsum personarum ab AEschylo repertum. Fæces enim dicuntur Græcè τρύγες. Et his quidem causis Tragœdiæ nomen est inuentum. At verò nondum coactis in vrbem Atheniensibus, cum Apollini Nomio, id est pastorum vicinorúmque præsidi deo, constructis aris in honorem diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita festum carmen soléniter cantarent: orta est Comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, quod est comessatum ire cantantes. quod à Poëtis solẽni die, vel amatorie lasciuientibus choris comicis non absurdum est. Itaque vt rerum, ita etiã temporum ipsorũ cœpto ordine Tragœdia primo prolata esse cognoscitur. Nam vt ab incultis, & feris moribus paulatim peruẽtum est ad mansuetudinem, vrbésque sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit: ita res tragicæ longè ante comicas inuentæ. Quáuis autem retro prisca voluentibus reperiatur Thespis Tragœdiæ primus inuentor: & Comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino, Aristophanéque esse dicatur: Homerus tamẽ, qui ferè omnis Poëticæ largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorum operum lege præscripsit: qui Iliadem instar Tragœdiæ, Odysseam ad imaginem Comœdiæ fecisse monstratur. Nam post illius tale, tantúmque documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta sunt in ordinem, & diuisa ea, quæ etiam tum temerè scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam vt postea facta sunt, decôra atque læuia. At nos ea, quæ propriè de Tragœdia dicẽda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus: & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus est.

Tragœdia & Comœdiæ ueteris inuẽtores.

Ilias Homeri Tragœdia. Odyssea Comœdia.

Comœdia uetus.

Postquàm demõstrãdæ originis caussa de vtriusque generis initio diximus: quod necesse est iam dicemus. Comœdia ferè vetus, vt ipsa quoque olim Tragœdia, simplex carmen (quẽadmodum iam diximus) fuit: quòd chorus circa aras fumantes nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo vna persona substituta est cantoribus, quæ respondens alternis choro, locupletauit variauitque rem musicam. tum altera, tum tertia, & ad postremum crescẽte numero, per authores diuersos, personæ, pallæ, cothurni, socci, & cæteri ornatus atq; insignia scenicorũ reperta: & ad hoc vnicuiq; suus habitus: & ad vltimũ qui primarum partiũ, qui secũdarum, & tertiarũ, qui quartarum, atq; quintarũ actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdã incunabulis, & vix dum incipiens, κωμῳδία ἐπώνυμος καὶ ἀρχαία dicta est: ἀρχαία idcirco quia est de nobis parũ cognitis vitiis: ἐπώνυμος autẽ, quia iest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omniũ, de quibus libere describebatur. Etenim per priscos Poëtas, nõ vt nũc, penitus ficta argumenta: sed res gestæ à ciuibus palàm cum eorum sæpe, qui gesserant, nomine decantabãtur. ideò ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis: cum vnusquisque caueret, culpa ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro. Sed cum Poëtæ abuti licẽtius stilo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos: ne quisquam in alterũ carmen infame proponeret, lege lata, siluêre. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra sumpsit exordium. quæ à satyris, quos illotos semper ac petulãtes deos scim' esse, vocitata est. etsi aliũde nomen traxisse praue putant alii. Hæc, quæ Satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea quáuis duro & veluti agresti modo, de vitiis ciuium tamen sine vllo proprii nominis titulo carmen esset. Quod item genus Comœdiæ multis obfuit Poetis, cum in suspicionem potẽtibus ciuibus venissent illorũ facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stilo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt Poësim inde faceret, id est vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo suprà diximus modo, coacti omittere satyram, aliud genus carminis νέαν κωμῳδίαν, hoc est nouam comœdiam reperêre Poëtæ: quæ argumento cõmuni magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret: & minus amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret: concinna argumẽto, consuetudine congrua, vtilis sententiis, grata salibus, apta metro. Vt igitur superiores illæ

Satyræ origo

Comœdia noua.

ſuis quæque celebrâtur authoribus:ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipuè Menandri, Terentiſque eſt. de qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen velut admonendi lectoris cauſſa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatímque perſonarum numero in quinq; actus proceſſit:ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad nouam Comœdiam ſic peruenit, vt in ea non modo non inducatur chorus, ſed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. Nam poſtquàm otioſo tempore faſtidioſior ſpectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, conſurgere & abire cœpiſſet: admonuit Poëtas primò quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes: vt Menander fecit, hac de cauſſa, non vt alii exiſtimant, alia. Poſtremò ne locum quidem reliquerunt:quod Latini fecerunt Comici. vnde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile eſt. Tum etiam Græci prologos nô habent more noſtrorum, quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id eſt deos argumentis narrandis machinatos cæteri Latini inſtar Græcorum habẽt: Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id eſt perſonas extra argumentum accerſitas non facilè cæteri habent: quibus Terentius ſæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etſi ipſi quoque in metris negligentius egerunt iambici verſus, duntaxat in ſecundo & quarto loco: tamen à Terentio vincuntur reſolutione huius metri, quantum poteſt, comminuti ad imaginẽ proſæ orationis. Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodiuit. Quinetiam ſolus auſus eſt cum in fictis argumentis fidem veritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta comica meretrices interdum non malas introducere:quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluptas per ipſum & cauſſa non deſit. Hæc cum artificioſiſſima Terẽtius fecerit: tum illud eſt admirãdum, quod & morẽ retinuit vt Comœdiam ſcriberet:& temperauit affectum, ne in Tragœdiam tranſiliret. quod cum aliis rebus minimè obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis ferè magnis Comicis inuenim⁹. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo ſunt temperamento, vt neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abiiciãtur ad hiſtrionicam. Adde quòd nihil abſtruſum ab eo ponitur:aut quòd ab hiſtoricis requirẽdum ſit, quod ſæpius Plautus facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. Adde quòd argumenti ac ſtili ita attente memor eſt, vt nuſquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum quòd media primis atq; poſtremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, ſed aptum, ex ſe totum, & vno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoque mirabile in eo, primo, quòd non ita miſcet perſonas quatuor, vt obſcura ſit earum diſtinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequentiſſimum eſt. Illud etiam inter cætera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad ſcribẽdum. nam excepta Hecyra, in qua ſcribit Pamphili amorem, cæteræ quinque binos adoleſcentulos habent. Illud verò tenendum eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularum genera protuliſſe: vt Togatas, à ſcenicis atque argumentis Latinis: Prætextatas, ab dignitate perſonarũ, & Latina hiſtoria: Attellanas à ciuitate Campaniæ vbi actitatæ ſunt plurimæ: Rhyntonicas, ab actoris nomine: Tabernarias, ab humilitate argumenti & ſtili: Mimos, ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium perſonarũ. Inter Tragœdiam autẽ & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc diſtat: quòd in Comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculáque, lætique ſunt exitus actionũ. At in Tragœdia, omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla vltima. In Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum quòd in Tragœdia fugienda vita, in Comœdia, capeſſenda exprimitur. Poſtremo, quòd omnis Comœdia de fictis eſt argumentis: Tragœdia ſæpe ab hiſtorica fide petitur. Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt ad cunctas res, cum etiam tum recentius idem & Poëta & actor fabularum ſuarum fuiſſet.

Fabularum genera. Togatæ. Prætextatæ. Attellanæ. Rhyntonicæ. Tabernariæ. Mimi. Comœdiæ & Tragœdiæ differentia. Fabulæ à quo primum ſcriptæ.

Comœdiæ autem, motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. motoriæ, turbulẽtæ: ſtatariæ, quietiores: miſtæ, ex vtroque actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur, Prologum, Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus, eſt velut præfatio quædã fabulæ: in quo ſolo licet præter argumentum aliquid ad populum; vel ex Poëtæ, vel ex ipſius fabulæ, vel ex actoris commodo, loqui. Protaſis, primus eſt actus, initiúmque dramatis. Epitaſis, incrementum, proceſſúſque turbarum: ac totius, vt ita dixerim, motus erroris. Cataſtrophe, cõuerſio rerum eſt ad iucũdos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. Comœdia, eſt fabula

Comœdiæ partes. Prologus. Protaſis. Epitaſis. Cataſtrophe. Comœdia quid.

diuersa instituta continens, affectúmque ciuilium ac priuatarum rerum: qua discitur quid sit in vita vtile, quid contrà euitandum. Hanc Græci sic definiere, κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem vitæ, speculum consuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ: quia in vicis huiusmodi carmina initio agebátur apud Græcos: vt in Italia compitalitiis ludicris admisto pronuntiationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc est ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob medioeritatem fortunarum: non in aulis regiis, vt sunt personæ Tragicæ. Comœdia verò, quia poëma sub imitatione vitæ atque similitudine cōpositum est, in gestu & pronuntiatione consistit. *Ex alio rursus congesta.* Comœdiam apud Græcos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos certum est. Comœdiam, & Tragœdiam Togatam primo Liuius Andronicus reperit: aitque Comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum: nec iniuria. nam vt intenti speculo veritatis lineamenta facilè per imagines colligimus: ita lectione Comœdiæ imitationem vitæ, consuetudinísque non ægerrimè animaduertimus. Huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribúsque peruênit. *Comœdiæ origo.* Athenienses nanque Atticam custodientes elegantiam, cum vellent malè viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacrésque veniebant: ibíque cum nominibus singulorum vitam publicabant: vnde nomen compositum vt Comœdia vocaretur. hæc autē carmina in pratis primum mollibus agebantur. nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorum prouocarentur ingenia: sed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis flexu ad dulcedinem commēdationis vterentur. Caper nanque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur: à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum est. *Tragœdia.* Nonnulli autem ex amurca olei fæce, quæ est humor aquatilis, Tragœdiam dici, vocaríque maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi Comœdiarum Tragœdiarúmque scriptores huius dei velut patris, numen colere venerarique cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit. ita enim carmina inchoata proferebátur, vt per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, proferríque constaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Thespis autem primus hæc scripta in omnium notitiam protulit. Postea AEschylus secutus exemplum, publicauit. de quibus ita Horatius in arte Poëtica loquitur, *Thespis. AEschylus.*

Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent, ageréntque peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ
AEschylus, & modicis instrauit pulpita tignis:
Et docuit magnúmque loqui, nitíque cothurno.
Successit vetus his Comœdia non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta: chorúsque
Turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquêre Poëtæ:
Nec minimum meruêre decus vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuêre togatas.

FABVLA generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, Tragœdia, & Comœdia. *Fabulæ partes.* Si Latina argumentatio sit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet. aut enim palliata est, aut togata, aut tabernaria, aut attellana, aut mimus, aut rhyntonica, aut planipedia. *Comœdiæ species.* Planipedia autem dicta ob humilitatē argumenti eius, ac vilitatem actorum, qui nō cothurno aut socco vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede: vel ideò quòd non ea negotia cōtinet, quæ personarum in turribus, aut in cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. *Planipedia.* Personati primi egisse dicuntur Comœdiā Cincius & Faliscus: Tragœdiam Minutius & Prothonius. *Cincius. Faliscus.* Omnium autē Comœdiarum scripta ex quatuor rebus omnino sumūtur, nomine, loco, facto, euentu. *Comœdiæ formæ.* Nomine, vt Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina. Facto, vt Eunuchus, Asinaria, Captiui. Euentu, Commorientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ sunt tres, Palliatæ, Græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias vocant. *Palliata. Tabernaria. Togata.* Togatæ, iuxta formam personarum, habi-

Attellanæ. tum togarum desyderantes. Attellanæ, salibus & iocis compositæ, quæ in se non habent nisi vetustam elegantiam. *Comœdiæ partes.* Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. *Prologus & eius species.* Prologus est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id est antecedens veram fabulæ compositionem elocutio. Eius species quatuor sunt, συστατικὸς, commẽdatitius: quo fabula vel Poëta commendatur. ἀναφορικὸς, relatiuus: quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referuntur. ὑποθετικὸς, argumentatiuus: fabulæ argumentum exponens. μικτὸς, mistus: omnia hæc in se cõtinens. *Prologus. Prologium.* Inter Prologũ, & Prologium quidam hoc interesse voluerunt: quia Prologus est vbi Poëta excusatur, aut fabula commendatur. Prologium autem est, cum tantùm de argumẽto dicitur. *Protasis.* Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationẽ tenendam. *Epitasis.* Epitasis, inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. *Catastrophe.* Catastrophe, explicatio fabulæ, per quã euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quàm Poëtarum: in nonnullis Poëtarum, quàm fabularũ. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronuntiabantur antè, quàm Poëtæ pronuntiarentur, ne aliqua inuidia à scribendo deterreri possent. Cum autem per editionem multarum Poëtæ iam esset authoritas acquisita, rursus priora Poëtarum nomina proferebantur: vt per ipsorum vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. *Megalenses ludi.* Nam ludorum quatuor sunt species, quos Curules AEdiles munere publico curant. Megalenses, magnis diis consecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant. *Funebres.* Funebres, ad retinẽdũ populum instituti, dum põpa funeri decreta in honorẽ patricii viri plenè instruitur. *Plebeii.* Plebeii qui pro salute plebis eduntur. *Apollinares.* Apollinares, Apollini cõsecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextra Liberi, sinistra eius dei cui ludi fiebant: vnde Terentius in Andria ait,

Aræ duæ. Ex ara hac sume verbenas.

Vlysses palliatus. Hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quòd aliquando insaniam simulauit: quo tempore tectum se esse volnit, ne agnitus cogeretur in bella prodire. seu ob singularem sapientiam, qua tectus munitúsque plurimum sociis profuit. Huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ, diademata habent: quãuis regalia sceptra nunquam tenuerint: cuius argumẽti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella, sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. *Personarum comicarum amictus.* Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quòd is antiquissimus fuisse memoratur. Adolescentibns discolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. Parasiti cum intortis palliis veniunt. Læto, vestitus candidus: ærumnoso, obsoletus: purpureus, diuiti: pauperi, phœniceus datur: militi, chlamys purpurea: puellæ habitus peregrinus inducitur. Leno pallio varii coloris vtitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. *Syrmata.* Syrmata dicta sunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab scenica luxuria instituta est. Eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, *Siparium.* quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsque perlatus: pro quibus siparia ætas posterior accepit. Est autem minutum velum: quod populo obsistit, dum fabularũm actus commutantur. *Diuerbia.* Diuerbia histriones pronuntiabant. *Cantica.* Cantica verò temperabantur modis non à Poëta, sed à perito artis musicæ factis. Neque enim omnia iisdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis. vt significant qui tres numeros in Comœdiis ponũt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & scriptoris, & actoris superponebant. Huiusmodi adeò carmina ad tibias fiebant, vt his auditis, multi ex populo antè discerent quam fabulam acturi scenici essent, quàm omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronuntiaretur. Agebantur autem tibiis paribus, aut imparibus: *Tibiæ dextræ & sinistræ in Comœdiis.* & dextris aut sinistris. Dextræ autem tibiæ sua grauitate seriam Comœdiæ dictionem pronuntiabant. Sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocum in Comœdia ostendebant. Vbi autem dextra, & sinistra acta fabula inscribebatur, mistim ioci & grauitates denuntiabantur.

Fabulæ interlocutores.

Simo ſenex.
Pamphilus adoleſcens.
Dauus ſeruus.
Dromo lorarius.
Soſia libertus.
Charinus adoleſcens.
Birria ſeruus.
Crito hoſpes.
Chremes ſenex.
Glycerium meretrix.
Myſis ancilla.
Leſbia obſtetrix.

IDIOMATA PERSONARVM PRAECIPVARVM.

Simo pius in filium,ſed natura vehementior. Pamphilus pius in patrẽ, ſed fideliter amans,& cordatus vt adoleſcens. Dauus vafer, ac ſpei pertinacis. Charinus ſimplex, ac nullius conſilii. Birria,Dauo diſſimillimus,deſperãdi author. Crito pauper, ſed ob probitatem impatiens cõtumeliæ. Chremes pius in filiam,alioqui Simonis diſſimillimus, ingenio ſedato & placidoc omponens omnia. Myſis callida & heræ amans.

RATIO NOMINVM.

Simo dictus eſt à ſpecie. Simi enim ferè ſunt iracundi. Chremes, παρὰ τὸ χρέμπτειν,quòd ſenes tuſſi expurgent pectus. Pamphilus à fideli amore. Charinus à beneuolentia animi. Soſias, quòd ſeruatus in bello. Dauus à patria. Opinor & Birria,ſicut & Myſis.Nam Myſi quemadmodum Phryges ſeruile genus erat. Glycerium à voluptate. Leſbia,à patria. Crito,quòd controuerſiam dirimat. Dromo à curſu.

C.SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA
IN TERENTII ANDRIAM.

SOROREM falſò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ,Glycerium vitiat Pamphilus.
Grauidáque facta,dat fidem vxorem ſibi
Fore hanc,nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis:atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias,cupiens ſuus
Quid haberet animi filius,cognoſcere.
Daui ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes,recuſat nuptias,generum abdicat.
Mox filiam Glycerium inſperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc,aliam Charino coniugem.

AElii Donati eruditiſſimi Grã-
matici Præfatio in Andriam Terentii.

C OMOEDIA Andria,cum palliata ſit,de loco nomen accepit, & à Menandro prius,& nũc ab ipſo Terentio:qui cum de Chryſide loqueretur, ſic ait,Hei vereor nequid Andria apportet mali.& hoc cõmune vocabulũ eſt,& in Græca,& in Latina lingua.Hæc maiori ex parte motoria eſt,continétque actus amatorũ adoleſcentium, & patrum piorum. Sunt ibi callidi ſerui, aſtutæ ancillæ,ſeueri ſenes,adoleſcentulæ liberales. In hac primæ partes ſenis Simonis ſunt, ſecundæ Daui, tertiæ Chremetis,& deinceps reliquorũ. Prologus in hac acer inducitur,& in aduerſarios non mediocriter exaſperatur: ſed tamẽ id ſubtiliter,vt omnia laceſſitus facere videatur,ac dicere. Hic protaſis ſubtilis, epitaſis tumultuoſa,cataſtrophe penè tragica:& tamen repẽte ex his turbis in tranquillũ peruenit.Hæc prima acta eſt ludis Megalẽſibus M.Fuluio ædile,& M.Glabrione, Qu.Minutio Valerio Curulibus. Egerunt L. Attilius,Latinus Præneſtinus,& L.Ambiuius

Argumentum.

Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii filius tibiis paribus, dextris & ſiniſtris. & eſt tota Græca, edita M. Marcello, & Sulpitio COSS. pronuntiatáque eſt Andria Terentii ob incognitum adhuc nomen Poëtæ, & minoris apud populú authoritatis ac meriti. Diuerbiis authenticis lepidè diſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamẽto Poëtæ fuit ad alias conſcribendas. Initium autem προτατικὸν πρόσωπον, id eſt aduentitiam perſonam recepit Soſiæ propter euoluendam argumenti obſcuritatem. Perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum ſanè puellarum liberalium nullam orationẽ in proſcenio induci in Comœdia Palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM.

CHREMES Atticus, pater Paſibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus ſe Paſibulá perdidiſſe falſò crederet relictam Athenis, nec viſam poſtea multo tempore: tanquam vnicam ſibi putabat Philumená: quam Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat vnicè, & ſibi petebat vxorem. Sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltrò deſponderat: qui Pamphilus contra ſororem Chryſidis, ac peregrinam tum creditam, Paſibulam ſupradictam alterá Chremetis filiá ſub nomine Glycerii latenter ſic amauit, vt ex ea filiú ſuſcepiſſet inſcio patre. qua re intellecta cõmotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animũ Pamphili, multis dolis à Dauo ipſe deluditur ſeruo, periculóq; Charini, & Pamphili motus error in fabula, vſq; ad eum finem ductus eſt, dum Athenas veniens Andrius quidá Crito rem aperiat, & nodum fabulæ ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur à parẽtibus, & traditur Páphilo amáti: Philumena verò Charino deſpõdetur, & traditur exoptáti. Perſpecto argumẽto ſcire debem' hanc eſſe virtutẽ Poëticam, vt à nouiſſimis argumenti rebus incipiens initium fabulæ, & originem narratiuè reddat ſpectatoribus: authorémq; præſentem ſibi exhibeat, vbi finis eſt fabulæ. hunc enim ordinem & circulum Poëticæ artis, vel virtutis nõ modo ſecuti ſunt Tragici, comicíque authores: ſed Homerus etiam & Virgilius tenuerút. Diuiſionẽ actuum in Latinis fabulis internoſcere difficile eſt. cauſſam iam dudum demõſtrauimus. Vnde autem, aut quo modo, quáuis ægrè, tamen intelligi diſtinguiq; poſſint, eſt operæpretium dicere. Principio dicendum eſt, nullam perſoná egreſſam quinquies, vltra exire poſſe. Sed illa re plerunq; decipimur, quòd perſoná cùm tacuerit, egreſſam falſò putamus: quæ nihilominus in proſcenio tacens loquẽdi tẽpus expectat. Eſt igitur attentè animaduertendú, vbi, & quádo ſcena vacua ſit ab omnibus perſonis: vt in ea chorus, vel tibicen audiri poſſit. quod quum viderimus, ibi actú eſſe finitum debemus agnoſcere. Confundit ſæpe lectorẽ id, quòd perſona in ſuperiori ſcena deſinens, & in proxima incipiens loqui nõ intelligitur ingreſſa: quod ipſum experientes ſtatim diiudicant de rerum ac tẽporum quátitate. poteſt enim fieri vt & ſit ingreſſa ac egreſſa, quam prauè credimus de proſcenio nõ receſſiſſe. Poſſe autẽ quinto egredi perſoná, nõ & neceſſe eſſe dicim': vt appareat vltrà exire nõ poſſe. In Tragœdia & parcius exire & ſolere pariter & licere. Primus actus in Andria narrationẽ Simonis apud Soſiam cõtinet argumenti: quòd populus hac occaſione perdiſcit mox querelá apud ſe Daui de domino, & eiuſdẽ cum domino verba: & rurſus eiuſdẽ ſerui deliberationẽ quid rerum gerat. Secúdi actus hæc ſunt, Charini verba primò cú Birria ſeruo, & pòſt cum ipſo Páphilo de nuptiis: Páphili ſermo cú patre dolo cõſentientis in nuptias. Birriæ verba: Daui callida oratio aduerſum ſenem. Tertio actui hæc attribuútur, Myſidis cum obſtetrice colloquiú, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerii ſuſpectus ſeni: & Daui apud eum fraudulenta ſermocinatio: Simonis verba cum Chremete de nuptiis: Daui perturbatio ac Pamphili. Quartum actum per hæc intelligimus, prima Charini verba ſunt indignátis, velut fidem ſibi non ſeruatam à Pamphilo: tum Myſidis verba apud Pamphilum, eiuſdémq; queſtus: Daui adminiſtratio doli aduerſus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgium diſputatio, tum detectio fallaciarum Daui, tum indignatio patris aduerſus filium, tum Critonis interuentus: & per eum cognitis rebus in tranquillum res acta, ducentibus vxores quas concupiuerant Pamphilo & Charino. Illud non commouere nos debet, quòd in horum actuum diſtinctione videntur de proſcenio non diſceſſiſſe perſonæ quædam: ſed tenere debemus ideò Terentium vicinitatis mentionẽ feciſſe in principio, vt modico receptu & adeſſe & abeſſe perſoná intelligam'. nihil ergo ſecus factum eſt ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS, CLAVDI FILIVS TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, CN. SVLPITIO COSS.

PROLOGVS.

POETA quum primùm animum ad ſcribendum appulit,
Id ſibi negotii credidit ſolùm dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet fabulas.
Verùm aliter euenire multò intelligit.
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur, — C. GLA. Aut non diditur m: aut prologis dixit ut Graeci polypus, & nos opilio.
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc quam rem vitio dent, quæſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtranuis rectè norit, ambas nouerit.
Non ità diſſimili ſunt argumento, ſed tamen — Niſi elidas in (argumento) ſyllaba, non cõſtat trimeter, aut niſi legas (diſſimili argumento ſunt)
Diſſimili oratione ſunt factæ, ac ſtilo.
Quæ conuenêre, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque vſum pro ſuis.
Id iſti vituperant factum, atque in eo diſputant, — Eliditur s in (iſti)
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, vt nihil intelligant.
Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium
Accuſant: quos hic noſter authores habet,
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc vt quieſcant porro moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
Vt pernoſcatis, & quid ſpei ſit reliquûm:
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, án exigendæ ſint vobis prius.

POETA quum primùm animum ad ſcribendum appulit.) Principium factum eſt à commendatione perſonæ, quòd prudens, quòd honeſtus Terentius. & honore maiore Poetam potius quàm Terentium dixit: vt illum, hoc ipſo, de quo laborat, nomine ornaret. Poeta quum primùm.) Omnis huius prologi intentio hoc agit, vt nouo Poetæ veniam paret, & veteri odium: & vt quàm maximè modeſtũ, miniméque errãtem Terentiũ probet. Poeta quum primùm animũ, &c.) Iam meritũ Poetę dedit, Poetam eũdem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. Poeta quum primùm animum ad ſcribẽdũ appulit.) Senſus hic eſt, Propoſuerat quidem poeta noſter vt in prologis argumenta narraret: ſed hoc imputat Lucio Lauinio aduerſario, qui eum facere non permiſit quod propoſuerat, maledictis ſuis ad reſpondendum eundem prouocans.
APPVLIT.) Appellere propriè dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus acceſſerit. *Appellere.*

Virgilius, Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Appulit.)In secūda lectione attulit fuit: sed appulit magis: vt Terentius postea sic, Animum ad vxorem appulit. NEGOTII.)Modo pro molestia & cura, nō labore. POPVLO VT placerent.)Vt, ne non significat: nec est modo cōiūctio. FABVLAS.)Ad FECISSET, retulit fabulas, nō ad PLACERENT. & est figura syllepsis. FECISSET.)Bene fecisset, nō scripsisset. Vnde & Poetæ ἀπὸ τοῦ ποιεῖν, id est à faciēdo dicti sunt. Sic Virgilius, Pollio & ipse facit noua carmina. VERVM aliter.)Sic Virgilius, Maior rerū mihi nascit ordo. Et, Maius opus moueo. Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natū sibi esse. INTELLIGIT.)Quod credimus, plerunq; falsum: quod intelligimus, certum est. ALITER autem, contrà significat. Virgilius, Diis aliter visum. VERVM ALITER euenire multo intelligit.)Adeò nec præparauerat, nec intēderat quenquā lædere, vt ipse falsus, lacessitúsque hoc faciat. OPERAM abutitur.) Vtimur fructibus rei, quæ ab amātibus saluo vsu nobis subministratur. Abutimur, quādo deperdimus & rem & fructū. Nam vsui est ager, domus: abusui vinū, oleum, & cætera huiusmodi. Cicero, Non debet (inquit) ea mulier, cui vir bonorū suorū vsumfructū legauit, cellis vinariis & oleariis plenis relictis, putare id ad se pertinere. vsus enim, nō abusus legatus est. eà inter se sunt cōtraria. Hæc in Topicis. ARGVMENTVM narret.)Quod verè prologi est officiū. QVI.)Pro vt. ergo nō est modò pnomē. SED QVI maleuoli veteris poetæ.)Primum à natura, maleuoli: deinde à tēpore, vel ab inuidia, veteris: à signo æmulationis, poetæ. Vetus plerunque refertur ad laudē: interdū ad vituperationē, vt hic. & alibi, Vetus, veternosus, senex. VETERIS.)Pro cariosi & quasi rancidi posuit. atque ideò maleuoli: nō criminibus, sed maledictis. Quid autē inter maledictū & crimen intersit, docet Cicero in Tusculanis. Veteris.)Ratio inuidiæ. Poetæ.)Causa insectationis. MALEDICTIS.) Criminatio aduersarii. Veteris poetæ.)Quia senex Lucius edebat fabulas, adolescētulo tūc Terentio. Et eleganter, maleuoli veteris maledictis: cōmendatio Poetæ à persona aduersarii. RESPONDEAT.) Excusatio respondentis, quòd nō obsistat, sed respondeat. NVNC QVAM REM.)Quam, qualem. VITIO DENT.)Vituperent, culpent. Vituperare, est mala vitio dare, & etiam bona. Nunc quam rem vitio dent.) Vtrum, nunc animaduertite: an, nūc vitio dent? & oratorie quasi multos facit, cū vnū suprà dixerit. vt Virgilius, Desiste manū cōmittere Teucris. NVNC QVAM rem vitio.)Propositio est. ADVERTITE.) Legitur & attendite: vnde manifestū est & aduertite & attēdite non esse plenum, nisi addideris ANIMVM.) MENANDER fecit Andriam.)Narratio est. & propriè fecit. scribit enim Terētius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentū cōponit. sed sæpe ad laudē Terentii, FECIT, pro eo quod est trāstulit. VTRANVIS.)Prima scena Perinthiæ, penè iisdem verbis quibus Andria, scripta est: cætera dissimilia sunt, exceptis duobus locis, altero ad versus XI, altero ad versus XX, qui in vtraque fabula positi sunt. Qui norit vnā, ambas nouerit.) Omnē rem vno versu nouerit. VTRANVIS.) Deest HARVM. NON ITA dissimili.) Ordo, Ita non sunt. Ergo ITA subdistinguēdum. SED TAMEN.)Discretio est à superioribus, & est ἀνακόλουθον. Non enim suprà posuit QVIDEM. NON ITA dissimili sunt oratione.) Ita, pro valde, & caute: potuit enim dici, Quomodo ergo sunt duę dissimili oratione? Ita: ne Menādrū culpare videatur, ita adiunxit, quod laudis est. ORATIONE ac stilo.) Oratio, in sensu est: stilus, in verbis. Oratio, ad res refertur: stilus, ad verba. Stilus nō est in tēpore, sed prolata oratione. oratio autē, est & in cogitatione, & in prolatu. Orationē in sentētiis dicunt esse, stilum in verbis, argumētū in rebus. Ergo in poemate oratio est. QVAE CONVENERE in Andriam.) Apparet non de industria, sed casu esse trāslata ea quæ ex Perinthia in Andriam eodē sensu, iisdémque verbis perscripta fuerunt.

Quæ cōuenere in Andriam.) Vnam ergo, non duas transtulit. Quæ cōuenere in Andriā.) Quæ apta & cōmoda fuerunt, in Andriam Latinam, non Græcam, fatetur transtulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum possit videri de vna transtulisse? Sic soluitur, Quia cōscius sibi est primam scenam de Perinthia esse translatā, vbi senex ita cum vxore loquitur, vt apud Terētium cum liberto. at in Andria Menandri, solus senex est. ID ISTI vituperant factū.)Isti, ad reprehensionem sumitur personæ: interdum rei reprehensionē significat: vt Virgilius, Quid petis istis? VITVPERANT.)Vitium rei parant. DISPVTANT.) Immorātur, calūniantur, argumētantur. CONTAMINARI.)Propriè cōtaminare est manib9 luto plenis aliquid attingere. & cōtaminare, attingere est, & polluere. Virgilius, Linquere pollutū hospitiū, id est cōtaminatū. Cōtaminari.) Tangi & relinqui polluta manu: ac per hoc voluit fœdari aut maculari: vt ipse ait, Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua. CONTAMINARI non decere.)Id est, ex multis vnam nō decere facere. FACIVNT NAE.) Næ quidam corripiunt, & cum interrogatione pronūtiāt: quidam producūt. quorū alii, ne pro nec accipiūt: id est, nō: alii næ pro valde, vt, Næ ego sum infœlix. & Cicero, Næ illi vehemēter errāt. Et hoc meli9: nā statim infert, Qui cū hūc accusant, Næuiū, Plautū, Enniū accusant. In singulis magna emphasis authoritatis: sed ordo nō est seruatus. Ennius nanque ante Plautum fuit: sed, quod est summæ authoritatis, Ennium vltimū dixit. NE.)Nimis, multum, plurimum. QVI CVM HVNC.)Terentium, inquit, specialiter ac-

Negotium. Vt. Syllepsis. Facio. Credo. Intelligo. Aliter. Vti. Abuti. Qui. Vetus. Quis. Vitio dare. Vituperare. Aduertere animum. Scribere. Facere. Anacoluthon. Ita. Oratio. Stilus. Argumētum. Conuenire. Iste. Vituperare. Disputare. Cōtaminare. Næ. Ne.

cusantes, nesciunt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur. & argumentum est ab exemplo & authoritate. DEHINC vt quiescant.) Rectè. nam quiescere ille dicitur, qui est insolens & inquietus. *Quiescere.* PORRO.) Porro, in futurum dixit. *Porro.* MONEO.) Terribiliter dixit. Cicero, Moneo, prædico, ante denũtio. Liberat⁹ culpa etiã terret, alibi etiã criminaturus aduersarios. *Moneo.* NOSCANT.) Melius quàm si dixisset audiant. FAVETE.) Iam ad auditores cõuertitur, à quibus fauorẽ captat. *Fauete.* Fauete dixit: quasi dicat, Hoc aduersarii faciunt: Vos autem, quod in vobis est, fauete. Vos ergo fauorem facite. Et ADESTE non vt absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erant: sed, intenti estote, fauete, silete. *Adesse.* sic & Pontifices dicunt, fauete linguis, fauete verbis. Vnde Virgilius, Ore fauete omnes. Adeste.) Animis scilicet, auxilium præbete: vt aduocatus reo dicit adesse. AEQVO ANIMO.) Ab honesto. ET REM COGNOSCITE.) A iusto. Cognoscite.) Pernoscite. Sic dixit, Cognoscite vt pernoscatis: quemadmodũ in Hecyra, Orator ad vos venio ornatu prologi: Sinite exorator sim. VT PERNOSCATIS.) Ab vtili.

RELLIQVVM.) Sunt qui pro relliquorũ accipiant: vt sit sensus, De hac fabula sumite specimen, vt sciatis an cæteræ vobis spectandæ sint. Nam postmodum dictum alio prologo, Aliis cognostis eius: quæso hanc noscite. Relliquum.) Quasi diceret, Postremum. ergo aduerbium est, id est τὸ λοιπόν. *Relliquum.* Sed siue hoc relliquum dicit, siue relliquûm pro relliquorum: geminato u scribitur. DE INTEGRO.) Vtrum denuo, an ex integris Græcis? *De integro.* QVAS FACIET COMOEDIAS.) Syllepsis, vt suprà. ad verbum enim FACIET declinauit, non ad SPECTANDAE SINT.) *Syllepsis.* SPECTANDAE.) Propriè, vt fabulæ, id est probandæ. *Spectandae.* EXIGENDAE.) Excludendæ. *Exigendae.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

SIMO senex. SOSIA seruus.

Iambici trimetri.

SI. OS ISTAEC intrò auferte: abite. Sosia
V Adesdum: paucis te volo. SO. dictum puta:
Nempe vt curentur rectè hæc. SI. imò aliud. SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro:
Sed his quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. SO. expecto, quid velis.
SI. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factum. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placet Simo: &
Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam istæc commemoratio,
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic quid est, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primùm in hac re prædico tibi,
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnem à principio audies,
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere * in hac re te velim. *Vel, te hac in re*
Nam is postquam excessit ex ephebis Sosia,
Liberius viuendi fuit potestas. nam antea *Nisi dicas u in (uiuẽdi) carmẽ nõ cõstat, (& fuit) monosyllabũ est.*

Quî scire posses:aut ingenium noscere:
Dum ætas,metus,magister prohibebant? SO. ita est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant,aut equos
Alere,aut canes ad venandum,aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregie,præter cætera,
Studebat:& tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria:nam id arbitror
Apprime in vita esse vtile,vt NE QVID NIMIS.
SI. Sic vita erat:facile omneis perferre,ac pati,
Cum quibus erat cunque,vná:his sese dedere:
Eorum obsequi studiis:aduersus nemini:
Nunquam præponens se illis:ita,vt facillime
Sine *inuidia laudem inuenias,& amicos pares. *Eliditur u cósonans in (inui-dia) & nisi sit procdeumatics,in(dia)fit Synæresis.
SO. Sapienter vitam instituit.namque hoc tempore,
OBSEQVIVM AMICOS, veritas odium parit.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit *huc viciniæ, *Aliàs,huic
Inopia,& cognatorum negligentia
Coacta,egregia forma,atque ætate integra.
SO. Hei vereor, nequid Andria apportet mali.
SI. Primùm hæc,pudice vitam,parce,ac duriter
Agebat,lana,ac tela victum quæritans.
Sed postquam amans accessit pretium pollicens,
Vnus,& item alter(ITA vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad libidinem)
Accepit conditionem·dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant,fortè,ita vt fit,filium
Perduxêre illuc secum,vt vnà esset,meum.
Egomet continuo mecum,Certè captus est,
Habet. obseruabam mane illorum seruulos
Venienteis,aut abeunteis. rogitabam,Heus puer,
Dic sodes:quis heri Chrysidem habuit?nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO.Teneo. SI. Phædrum,aut Cliniam,
Dicebant,aut Nicératum.nam hi tres tum simul
Amabant. Eho quid Pamphilus? quid?symbolum
Dedit·cœnauit. gaudebam. Item alio die
Quærebam:comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam,& magnum exemplum continentiæ.
Nam qui cum ingeniis conflictatur *eiusmodi, *Eiusmodi,trisyllabum est.
Neque commouetur animus in ea re tamen,

Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.
Placuit, despondi. hic nuptiis dictus est dies.
SO. Quid *obstat, cur non veræ fiant? SI. audies. *Aliàs, Quid igitur obstat, sed tum (veræ) expungendum.*
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. ô factum bene,
Beasti. metui à Chryside. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidem, vnà aderat frequens,
Curabat vnà funus. tristis interim,
Nonnunquam conlachrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam, Hic paruæ consuetudinis
Causa, mortem huius tam fert familiariter:
Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni,
Mansuetique animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. hem, quid est? SI. scies.
Effertur. imus. Interea inter mulieres
Quæ ibi aderant, fortè vnam aspicio adolescentulam,
Forma. SO. bona fortasse. SI. & vultu Sosia
Adeò modesto, adeò venusto, vt nihil suprá.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, & quia erat forma præter cæteras
Honesta, & liberali, adcedo ad pedisequas.
Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
*Perculsit ilico animum, At at, hoc illud est, *Donat. Percussit*
Hinc illæ lachrumæ: hæc illa est misericordia.
SO. Quàm timeo, quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit. sequimur. ad sepulchrum venimus.
In ignem posita est. fletur. Interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam adcessit imprudentius
Satis cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat.
Adcurrit. mediam mulierem complectitur.
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.

SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus,atque ægre ferens.
Nec satis ad obiurgandum causæ.diceret,
Quid feci?quid commerui,aut peccaui pater?
Quæ sese voluit in ignem iniicere,prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. recte putas.
Nam si illum obiurges,vitæ qui auxilium tulit:
Quid facias illi,qui dederit damnum,aut malum?
SI. Venit Chremes postridie ad me,clamitans,
Indignum facinus,comperisse Pamphilum
Pro vxore habere hane peregrinam.ego * illud sedulo — *Eliditur l in (illud) aut versus non constat.*
Negare factum.ille instat factum.denique
Ita tum discedo ab illo,vt qui se filiam
Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc quidem
Satis vehemens causa ad obiurgandum. SO. quî cedo?
SI. Tute ipse his rebus finem præscripsti pater.
Propè adest,quum alieno more viuendum est mihi.
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem * nolit ducere, — *Aliâs nolet*
Ea primùm ab illo animaduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do,vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi causa sit,si deneget:
Simul sceleratus Dauus siquid consili
Habet,vt consumat nunc,cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus pedibúsque obnixè omnia
Facturum,magis id adeò,mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. quapropter? SI. rogas?
Mala mens,malus animus. quem quidem ego si sensero.
Sed quid * opus est verbis? Sin eueniat(quod volo) — *opu'st.*
In Pamphilo vt nihil sit moræ:restat Chremes,
Qui mihi exorandus est.& spero confore. — *Aliâs, Cui mihi expurgandus est.*
Nunc tuum est officium,has bene vt adsimules nuptias:
Perterrefacias Dauum:obserues filium,
Quid agat,quid cum illo consilii captet. SO. sat est.
Curabo.eamus iam nunc intró. SI. I præ,sequar.

V OS ISTAEC INTRO AVFERTE.)In hac scena hæc virtus est , vt argumẽti narratione actio scenica videatur,vt sine fastidio longus sermo sit, ac senilis oratio. Vos istæc.) Hæc scena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulæ iaciuntur : vt virtute Poetæ,sine officio prologi, vel θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, & periocham comœdiæ populus teneat,& res agi magis quàm narrari videatur. Vos istæc intrò auferte : abite.) Molliter retenturus,& experturus Sosiam,imperat vt remaneat. addit etiam causam aliis abeundi,dicendo, Istæc intrò auferte : ne suspicionem iniiciat, Sosiam communicandi secreti causa remansisse. Et bene,auferte.Auferimus enim ea quæ cum fastidio cernimus.Ferimus ea quæ cum honore tractamus. Deinde quasi respicientes increpat, dicendo, ABITE.) Abite,cõcitatius legẽdũ est; quia & — *Aufero. Fero.*

reſpectantes properanter diſcernit à Soſia. Soſiæ perſona protatica eſt. non enim vſque ad finem perſeuerat: vt eſt Daui in Phormione, in Hecyra Philotidis & Syræ. ADESDVM.) Ades, imperatiuũ eſt. dum παρέλκον: eſt enim productio, & adiectio ſyllabæ: vt Ehodum ad me. PAVCIS TE VOLO.) Deeſt colloqui, & verbis: & eſt figura eclipſis. DICTVM PVTA.) Ad hoc reſpondet, vt agi res videatur, quemadmodum ſuprà diximus. VT CVRENTVR recte hæc.) Diligenter coquantur. Curatio, propriè medicorum eſt: cura, reliquorum. ſed coquina, medicinæ famulatrix eſt. HAEC) ἐλλειπτικῶς. NEMPE vt curentur.) Deeſt vis: vt ſit, nempe vis.

IMO ALIVD.) Bene ἀντίκειται τὸ IMO, & deeſt volo. MEA ARS.) Ars ἀπὸ τῆς ἀρετῆς dicta eſt per ſyncopam. ἀρετὴ autem, virtus eſt. Virtutis verò quatuor generales ſunt partes, Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Temperantia. ſed prudentia, in multis rebus deſcendit. EFFICERE.) Facere, eſt in opere eſſe: ſed efficere, perfectionem deſignat. NIHIL iſthac opus eſt arte.) Mire ait, arte opus non eſt, ſed opus eſt artibus. SED HIS quas ſemper in te intellexi ſitas.) Ipſe hic ſignatiſſimè oſtendit, multas, variáſque artes eſſe, id eſt ἀρετάς, quæ virtutes intelliguntur. SED HIS.) Zeugma à ſuperiore, quòd ſubauditur artibus. SITAS.) conſtitutas, poſitas. FIDE & taciturnitate.) Fides, eſt commendatorum fida executio, vel obſeruantia. Taciturnitas verò, obſeruantiæ genus in ſilentio conſtituta, & in celando ſecreta. Quærit autem taciturnitatem, ne prodat Pamphilo ſecretum quod ei cõmendaturus eſt. Fidem, ad complenda: taciturnitatem, ad celanda mandata. EXPECTO.) Expecto, deſydero: vt Virgilius, Expectate venis. QVID VELIS.) Deeſt, ſcire. nam ſi dixiſſet, quod velis, nihil deſyderaſſet. EGO POSTQVAM.) Commendatio perſonæ potius quàm ſerui: ne contra filium leui ſeruo aliquid committi indecore videatur. TE EMI A PARVVLO.) Tale eſt, Paruulum ego te Iugurtha, apud Salluſtium. A paruulo.) Non enim à paruo, ſed à paruulo. SCIS.) hoc eſt à paruulo ſcis. SEMPER.) Continuationem ſignificat ſemper. IVSTA & clemens.) Ita dixit iuſta: vt alibi, Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Quid enim non iuſtum domino in ſeruum? Iuſta.) In qua nihil iniquum iubetur: clemens, in qua etiam de iuſto multum remittitur. Apud me IVSTA,) id eſt moderata, æqualis. cui contrarium ait Virgilius, Et iniquo pondere raſtri. Et, Iniuſto ſub faſce viam dum carpit. Nam qui IVSTAM, debitam, nunc dici putant, nihil afferunt ad iuuandam ſententiam. Iuſta & clemens fuerit SERVITVS.) Libertatem imputaturus, clementem intulit ſeruitutem. Seruitus.) Mire ſeruitutem pro dominatu poſuit. Sic Salluſtius, Dein ſeruili imperio P. C. FECI E SERVO vt eſſes libertus mihi.) Dulcem libertatem fecit operatione & tractatione verborum, dicendo ex ſeruo libertum. non enim tantam haberet gratiam, ſi dixiſſet, feci libertus vt eſſes, quàm ſi dicat, feci è ſeruo vt eſſes libertus. ac ſi quis dicat, feci vt eſſes ſanus, non tantam haberet gratiam, quàm ſi dicat, feci vt ex ægro ſanus eſſes. Et MIHI emphaſim habet: quòd mihi libertus fact⁹ ſis, non filio. Aut ideò mihi additum eſt; quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi: ne pertimeſceret filium, cui nec liberti munus debeat. E ſeruo.) Mire addit è ſeruo: vt vim beneficii exprimeret. SCIS, FECI è ſeruo vt eſſes libertus mihi.) Hinc Virgilius, Nympha decus fluuiorum animo gratiſſima noſtro, Scis vt te cunctis vnam, quæcunque Latinæ Magnanimi Iouis ingratum aſcendêre cubile, Prætulerim, cælíque libens in parte locarim. LIBERALITER.) Bene: quia omne bonum libero aptum eſt, malum ſeruo. Idem alibi, Factum à vobis duriter, immiſericorditérque: atque etiam ſi eſt, pater, dicendũ magis apertè, illiberaliter. Et bene admonuit cur dederit beneficium, eadem & nũc officia quæſiturus. Nunc enim dicit artificioſè, quia ſuprà ait, Nihil iſthac opus eſt arte. SERVIEBAS.) Bene imperfecto tempore, non perfecto, vſus eſt: vt oſtendat eum potuiſſe ſibi etiam, atque etiam ſeruire. quale eſt illud Virgilii, Atque omnes pelagíque minas, cælíque ferebat Inualidus. vt oſtendat eum quãuis inualidus eſſet, tamen adhuc potuiſſe laborem exercitiúmque ferre. SVMMVM PRETIVM.) Libertatẽ dicit. PERSOLVI TIBI.) Quia pretium dixerat, perſolui dixit propriè. Perſolui tibi.) Modeſte pretium redditum dixit, non beneficium erogatũ. IN MEMORIA HABEO.) Hoc eſt, non ſum ingratus. In memoria habeo.) Plus dixit, in memoria habeo: quàm ſi dixiſſet, ſcio. Nam quæ ſcimus, poſſum⁹ obliuiſci: quæ verò memoriæ cõmẽdamus, nunquam amittimus. HAVD muto factum.) Vetuſte: non me pœnitet. nam ſi quid pœniteret, infectum velle dicebant. Legitur muto: an ſecundum ius quod aduerſus libertos ingratos eſt, vt in ſeruitutem reuocẽtur? ſed hoc non conuenit ſenem dicere. Legitur & multo: hoc eſt damno, reprehendo. quod ſi eſt, ſic intelligetur, non nollem factũ. Nemo enim poteſt factum, infectum reddere. Sed admirabiliter dixit, vt dicimus, nollem factũ, nollem huc exitum. Ergo, haud muto factum, non pœnitet me facti. SI TIBI quid feci, aut facio.) Et feciſſe ſe, & adhuc facere oſtẽdit, quanuis eum manumiſiſſet. Gaudeo, ſi TIBI quid feci, aut facio quod placeat.) Fœlicitatis eſt, vt ea quæ facta, & faciẽda ſunt, grata ſint. QVID) ꝓ aliquid. ADVERSVM TE.) Apud te, & penes te. Aduerſum) ſine dubio præpoſitio eſt. Aduerſus participiũ poteſt eſſe, ab eo quod eſt aduerto, ſed alibi. Ergo aduerſum te, dixit ꝓ apud te.

EXPROBRATIO.) Exprobratio, eſt cõmemoratio beneficii cum enumeratione factorum.

Adeſdum. παρέλκον. Paucis te volo. Syllepſis. Curatio. Cura. Coquina. Ars. ἐλλειπτικῶς. ἀρετή. Facere. Efficere. Zeugma. Situs. Fides. Taciturnitas. Expectare. Semper. Iuſtus. Clemens. Seruitus. Liberaliter. Imperfectum tempus. In memoria habere. Muto factũ. Infectũ velle. Multo factũ. Quid. Aduerſum. Aduerſus. Exprobratio

Immemor Quasi exprobratio.) Rectè ostendit se in memoria habere. Sunt qui ad beneficiũ referunt im-
passiuè. memor: vt, Memorem Iunonis ob iram. vt sit sensus, Isthæc commemoratio, quasi est exprobratio
Verbum immemoris beneficii. id est cuius nemo meminerit. QVIN tu vno verbo.) Vno verbo, ἀξίωμα,
ἀξίωμα, vna sententia. Nam ἀξίωμα, sententia est, vel enuntiatio, vno verbo nexam continens & perfectam
intelligentiam. ἀξίωμα, enim constat ex nomine & verbo. Sed dic, quod est ἀξίωμα? hoc est, Has
bene vt adsimules nuptias. ergo omnis virtus, adsimulatio est. Quin tu vno verbo.) vna sentẽtia:
vt in Adelphis, Non meum illud verbum verum facio, quod tu Mitio bene ac sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est, Quod nimium ad rem in senecta attenti sumus. Nam malè in-
tellligit qui putat adsimules, verbũ significare. ITA faciam.) Hoc est vno verbo dicã. & quod
verbum promittit, ibi dicit, Nunc tuum officiũ est, has bene vt adsimules nuptias. QVAS cre-
Syllepsis. dis esse has.) Syllepsis. CVR SIMVLAS igitur?) Virgilius, Et quæ tanta fuit Romã tibi cau-
Pactum. sa videndi? EO PACTO) Pacto, modo. quoniam antecedit pactũ, modus sequitur. Ergo ab eo
quod præcedit, id quod sequitur dicit. ET GNATI vitã, & cõsiliũ meũ cognosces: & quid fa-
cere in hac re te velim.) Nam istæ diuisiones sunt. Gnati vitam: quoniã dictur⁹ est, Nam is postquã
excessit ex Ephebis Sosia. Consilium meum: quia dicturus est, Et nunc id operam do. Et quid facere
in hac re te velim: quia dicturus est, Nunc tuum est officium. Et Gnati vitam, & consiliũ meũ
cognosces, & quid facere in hac re te velim.) Tripartita distributio. Et Gnati vitã.) Vitã filii in
duas partes diuidit in narratione: in ante actam bonam, & præsentem malam. & incipit mala ibi,
Interea mulier quædam. Et bene actæ vitæ narratio ad eam rem valet, vt ostẽdat quàm iustus do-
lor patri sit spe decepto. NAM IS.) Necessario IS positũ pronomẽ, ἀναφορὰ ad illud, Gnati vitã.
nam si nõ posuisset hoc pronomẽ: Sosia erat intelligẽdus. Nam is.) Pãphilus. POSTQVAM
Ephebia. excessit ex Ephebis.) Argumẽta per coniecturas. Ex EPHEBIS.) Ephebia prima pars ado-
Excessit ex. lescẽtiæ, & extrema pueritiæ. EXCESSIT EX.) Cũ sufficeret vnũ. LIBERIVS.) Libe
Liberius. rius, non est comparatiuus gradus: nõ enim potuit libere viuere, dũ ætas, metus, magister prohibe-
bãt. Ergo deest ALIQVANTO: vt sit, aliquãto liberius. Liberius VIVENDI.) deest ei. QVI
Scio. scire.) Scimus quod certum est, Noscimus quæ adhuc incerta desyderam⁹. Idem alibi, Forma in te-
Nosco. nebris nosci nõ quita est. METVS, magister.) Magister, pædagogus. ITA EST.) Interci-
Magister. dit poeta, ne solus Simo loqueret. cæterũ non erat respõdendi locus. QVOD plærique omnes.)
Plærique Hæc adiectio dicit, in primo posita loco. adiectiones verò, aut in prima parte orationis, aut in vl-
omnes. tima adiiciuntur. hic ergo PLAERIQVE, ex abundantia positum est: OMNES verò, necessario
additũ est. Et alibi, Calesces plus satis. In vltimo, sicut, Interea loci, interibi. Attẽdenda est sanè
locutio, Quod plerique omnes. Aut enim QVOD in QVAE vertẽdum est, vt sit, Quæ plærique o-
mnes: Aut QVOD ad singula eorũ studiorũ adiũgendũ erit, Equos alere, canes ad venandum. Aut
certè erit figurata locutio, vt est illud, Si quisquã est qui studeat placere bonis quãplurimis, & mi-
nimè multos lædere: in his Poeta hic nomẽ profitetur suum. Et alibi, Aperite actutũ ostiũ. Plæ-
Archaismos. rique omnes faciũt.) ἀρχαϊσμός est. Nam errant qui PLAERIQVE παράλκον intelligunt: aut qui
Plussatis. subdistinguũt PLAERIQVE, & sic inferunt omnes. hoc enim pro vna parte orationis dixère ve-
teres. eodem modo Græci πάμπολλα, & Latini plussatis. Næuius in bello Punico, Plærique omnes
subiungunt sub suũ iudiciũ. Figurate Terẽtius, quod plærique omnes faciũt, pro, quæ fa
ciunt plærique adolescẽtuli. HORVM ille nihil egregie.) Est ergo figuratiuũ. quod esset rectũ,
Quæ plæriq; omnes faciũt adolescẽtuli, horũ ille nihil egregie p̃ter cætera studebat. ADOLE-
Adiungo. SCENTVLI.) Bene diminutiue, vt propter ætatẽ facilè ignoscat. ADIVNGANT.) alligẽt,
aptẽt, aut accõmodẽt. AVT EQVOS alere, aut canes ad venãdũ.) Si & equos ad venãdũ alũt,
quomodo & canes? quod multi docti improbãt: & dicũt separata esse: & ad venãdũ extra rationẽ, p
Eclipsis. ad venatũ. vt, Venatũ AEneas, vnáq; miserrima Dido. AD PHILOSOPHOS.) Eclipsis pul-
chra & familiaris Terẽtio. Nam possumus subaudire audiẽdos, siue sectãdos. Ad philosophos.)
Vitiũ est: quia dixit, ad aliquod studiũ. aut si ad philosophos: separãda locutio est, sic, vt animũ ad-
Egregium. iungant ad philosophos. EGREGIE.) Egregiũ dicit quod ex grege eligitur. sed hic egregie,
Præter ce- valde, nimis. nõ est ergo ad laudẽ positũ, Hæc, inquit, vt cætera similiter studebat. PRAETER
tera. CAETERA.) Mediocriter. ergo nõ extenuauit rẽ, sed ad laudẽ retulit. GAVDEBAM.) Nõ di-
Laudare. xit laudabã, sed gaudebã. Laudat enim etiã alien⁹: Gaudet q pater est. NON INIVRIA.) In-
Gaudere. tẽpestiue Sosia respõdet: sed prudẽtia tãtę sẽtẽtiæ, cõpẽsauit importunitatẽ. APPRIME.) Adie-
Apprime. ctio est cõfirmationis. VT) admirabiliter dixit. VT NE quid nimis.) Sẽtẽtia nõ incõgrua ser-
uo, quia est puulgata. & nõ refert ad psonã domini dicẽtis, & de quo dicit. an magis quia Sosiæ cõ-
uenit eiusmodi character in verbia? Ne quid nimis.) Deest agas: vt sit, neq; nimis agas. FA-
CILE omnes perferre.) Latens argumẽtatio est, qua filiũ ad meretricẽ cõmeasse errãs pater, nõ ad
Fero. corruptelã, sed ad obsequiũ amicorũ crediderit. PERFERRE, ac pati.) Ferre, est cũ certo tẽpo
Perfero. re: Perferre, finem expectat effectus. Ferũtur onera, & Sustinẽtur supplicia. Perferre.) Medio-
Tmesis. criter stultos, odiososq;. CVM qb⁹ erat cũque.) Figura τμῆσις. DEDERE.) Plus est dedere,
Dedo. quàm cõsentire: quẽadmodũ in hostiũ potestatẽ hostes se dedũt. Dedere ergo, pertinaciũ⁹. Eorũ
b.iiii.

obsequi STVDIIS.cōmodiorū scilicet. Eorū obsequi studiis. Talē esse Pāphilū adiuuat argumē
tū fabulę, simul & Charinū. HIS sese dedere.) Dedere se & obsequi, superiorib⁹: nō aduersari, pa *Dedere.*
ribus: nō se præponere, inferioribus. ITA.) Deest faciēs, volēs, agēs. VT FACILLIME sine *Obsequi.*
inuidia.) Salustius, Et cū omnes gloria anteiret, omnib⁹ tamē charus esse. INVENIAS.) secū- *Aduersari.*
da persona ꝑ tertia: vt, Migrātis cernas. Sapiēter vitā instituit. nā hoc tēpore OBSEQVIVM *Præponere.*
amicos, veritas odium parit.) Improbatur à sapiētibus hæc sententia. Nam obsequium, assentator *Obsequium.*
debet, veritatē amicus: sed in theatro dicit, nō in schola. Obsequiū amicos. Hic versus per im-
properiū est, Veritas odiū parit. Falsum est autē quod Cicero dixit, obsequiū primū dixisse Teren- *Veritas.*
tium: cū & Plautus & Neuius antè dixerint. & est sentētia παράδοξον, & magis theatro apta, quàm
officio, de qua Tullius multa dixit. Obsequiū amicos. Sentētia, probabilis magis, quàm necessa-
ria & honesta. INTEREA.) Interea, est cū habet instātiā superiorū actorū. MVLIER que- *Interea.*
dam.) Sic dixit quasi ignoraret nomē ei⁹, paulo pòst Chrysidem nominaturus: sed ideò vt gratā ex- *Quidam.*
pectationem faciat, simúlque lectorē auidum nominis reddat. Vt Virgilius paulo pòst nominatu-
rus, ait, Ecce manus iuuenē interea post terga reuinctū. Interea mulier. Hic digressio est. nam
proposuit Gnati vitā dicere. ABHINC trienniū.) Artificiosè dixit triēnium, cum posset plus
minúsve tēporis ponere: vt sit verisimile, vnum annū fuisse pudicæ, parcǽque vitæ: sequētem, cōdi-
tionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata est domus Chrysidis Pamphilo: secūdo,
Glycerio cognit⁹: tertio, nupsit Glyceriū Pamphilo, & pariter inuenit parētes. HVC viciniæ.) *Huc viciniæ.*
Viciniæ παρέλκον. huc loci, vel huc locorū. legitur & huic viciniæ. INOPIA, & cognatorū
negligentia.) Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet vxorē, superest vt futuræ quoque matro-
næ, id est Glycerio, probitatem debitā pro persona reddat. quæ quia honesta nunquā esse poterit, si
sic eam cōstet ante nuptias impudicā ductā esse: partim defendēda, partim laudāda est Chrysis, cum
qua cōmorata est: quem quoniam necesse est meretricē fateri, in cōditione turpissimi nominis mul-
tùm sumit excusatio volūtatis. Et cognatorū. Hic nos iā parat ad Critonis aduētū. EGRE-
GIA,) id est eminenti, præstātique. ATQVE ætate integra.) Integra est ætas quæ in flore cō- *Egregiæ.*
sistit, cui neque addēdū iam sit, neque quicquā adhuc sit imminutū. vt Virgilius, Integer æui Asca- *Integra ætas*
nius. Et cōtulit duo ad quæstū meretriciū cōgrua. HEI VEREOR nequid ANDRIA ap-
portet mali.) Andria, mire. audiuit enim excessisse ex Ephebis Pāphilū, illatámque mētionē mulie-
ris peregrinæ adolescētulæ pulchræ. Nequid Andria.) Elegāter, ex Andro. Andria, nomē ostēdit *Andria.*
& mulieris & fabulæ. Et bene, APPORTET: quia portare ignotis est. PRIMVM HAEC.) *Porto.*
Defendit, vt diximus, vitā Chrysidis, vt potuerit apud eā rectè morata esse Glyceriū, quæ ex argu-
mento matrona erit. Primum hæc pudice. Bene HAEC quidem, id est illa quæ coacta est.
DVRITER.) Contra rationem regulæ: debuit enim dicere dure, ab eo quod est durus. Et ta- *Duriter.*
men est differentia. est enim duriter, sine sensu laboris: dure autem, crudeliter. illud, ad laborem: *Dure.*
hoc, ad sæuitiam relatum est. sed dure in alterum: duriter in nos aliquid facimus. LANA AC
TELA.) Subdistingue tela. Finis enim est laboris VICTVM QVAERITANS. vt Virgilius,
-cum fœmina primum, Cui tolerare colo vitam, tenuíque Minerua Impositum cine-
rem, & sopitos suscitat ignes. Deinde finem laboris intuiit, non cibum sed victum. Cibus enim est *Cibus.*
qui etiam delicatis præbetur. Victus, in paruis aridísque alimoniis est constitutus. vnde Virgilius, *Victus.*
Victum infœlicē baccas, lapidosáque corna Dant rami. Et post tantum laborem, victum, non ci
bum dixit. vt Virgilius, At patiens operum, paruóque assueta iuuentus. Et non quærens, sed quæri- *Quæro.*
tans dixit. Quærit enim, qui ad plenū & perpetuum reponit: Quæritat, qui vix quotidie inquiren- *Quærito.*
do victum inuenit. Lana ac tela victum. Artificiose, vt videatur pudicè apud eam futura ma-
terfamilias educari posse, quam meretricem necessitas fecit. SED postquam amans.) Amator *Amator.*
fingere potest: Amans verè amat. VNVS & item alter.) Post vnum duo, ex quibus alter, vt sint *Amans.*
tres. loquit enim post, Nam hi tres tum simul amabant: vt, Alter ab vndecimo. Ergo alter, non est *Alter.*
secundus, sed tertius. PROCLIVE.) Procliue est porrò inclinatum, vel pronum, inclina- *Procliue.*
túmque. ACCEPIT conditionem.) Cum vno, quæstus non est: cum altero, non est: cum mul-
tis sic. VT INGENIVM est omnium hominū.) Alia defensio Chrysidis: vt quæ antè fece-
rat, ipsius sint: quæ postea peccauerit, naturæ hominum adscribantur. CONDITIONEM.) *Conditio.*
Conditio est pactio certam legē in se cōtinens. Postquam accessit vnus & item alter) id est plu
res: quæstus iam meretricius factus est. PERDVXERE.) Inuitū isse Pāphilū his verbis signi- *Perducere.*
ficat. Perducūtur enim necessitate coacti. Hoc etiā verbū iudices pronūtiare solēt. Et hoc est quod
suprà ait, His sese dedere, eorū obsequi studiis. Vt vnà ESSET, meū. Et ꝑductè legit ESSET,
vt Cibū capiat. & correptè, vt alibi. VNA) simul, id est vnà cibū caperet. Perduxerūt illuc
secum) secū duxere, vt secū esset. EGOMET continuo mecum.) Bene mecū: vt appareat nihil
temerè constitutū, vel prolatū foras. hoc ipsum satis quæsitū esse, quod statuit de falsis nuptiis, &
infensus esset filio. Egomet cōtinuo mecū.) deest voluebam, cogitabā, versabam. CAPTVS *Captus est.*
EST.) tenetur & irretitur ex translatione ferarum, atque venatus. HABET.) id est vulneratus *Habet.*
est. Habet enim qui percussus est: & propriè de gladiatoribus dicitur: quia prius alii vident, quàm

ipsi sentiāt se percussos. Captus est.)Sallust. Sin captus prauis cupidinibus. CERTE.)sine du-
bio,pro certo captus est. Habet.)sic dicit de eo qui letaliter vulneratus est. Virg. Hoc habet, hæc
Mane. melior magnis data victima diuis. Ergo quid sequit captū,nisi occidi? Obseruabā MANE.)ma
ne aduerbialiter. OBSERVABAM.)deest tamē. hoc est,quāuis captus erat,& hæc tamen ob-
Rogitare. seruabā. ROGITABAM.)Non rogabā,sed rogitabā:quia sedulo faciebat. DIC SODES.)
Dic. Dic, imperatiuū est:ideo tēperauit iniuriam blandimēto,sodes. est autē,si audes, & si scias:nā deli-
Sodes. rat qui • interpretatur sodes. Dic sodes.)Exhortantis est vox,vt Amabo,Rogo.

QVIS HERI Chrysidē habuit? nā Andriæ illi, id erat nomen.) Opportune nomen intulit Chrysidis. Et bene ILLI. quasi dicat,quam tu Andriā nominasti. Nam Andriæ illi,id erat nomen.)Attico more,peregrinæ mulieri,à patria nomē imposuit. Et simul celebrat nomē Comœdiæ, dicendo,Ex Andro cōmigrauit:Et nūc,Nā Andriæ illi id erat nomen. QVID? SYMBOLVM dedit.)Sed subdistingue QVID,vt sit vox quærētis quid dicat de Pāphilo. EHO,quid Pāphilus?) Primo sic egit vt de Pamphilo quærere videretur. ad vltimū adiecit nomen: ne quid reliqui faceret. COENAVIT.)cætera in gestu sunt quærentis quid dicat de Pāphilo,nec inuenientis.

SYMBOLVM dedit.) Mire, nulla pro Pāphilo negatio facti est posita:sed per puerilem sim-
plicitatē omnia gesta narrata sunt. & quidem tacitum est, non celatum: sed vt non factum esse ita
Item. videatur. ITEM alio die.)Item,similiter. & vide, diligentiæ tempus adiectū,quasi non suffice-
ret vnus dies. COMPERIEBAM.)Vide si nō verba patris sunt, & de rebus venereis circa fi-
Nihil quicquam. lii mentionem agentis. NIHIL AD Pāphilum quicquam.) παρέλκον. nam abundat QVIC-
QVAM. nā nemo quisquam,non dicitur. SPECTATVM.)Ad Pamphilum,nō ad exemplū,
Spectatus. refertur: & spectatum,probatū. ET MAGNVM exēplum continentiæ.) ὑπερβολὴ laudis, Pam
philus exēplū continentiæ. NAM qui cū.)Qui, animus scilicet, aut certe homo subaudiēdum.

Ingenia. ANIMVS.) deest EIVS. CVM ingeniis.) Ingenia pro hominibus posuit. CONFLI-
Conflictatio. CTATVR,)id est atteritur. Conflictatio est tactus corporū inuicem, & collisio. NEQVE cō-
mouetur.)Vtrū animus, an homo, vt subaudiamus eius? Neque animus cōmouetur.)vtrū deest
eius? an ordo est,qui animus, cū ingeniis conflictatur eiusmodi, neque cōmouetur in ea re tamen.
ἀνακόλουθον: eo q̄ non præmisso LICET, vel QVANQVAM, subiecit TAMEN. Sallustius, At-
Modus. que edita vndiq;,tribus tamen cū muris & magnis turribus. Suæ vitæ MODVM.) Moderati-
Cum. onem,regimen. CVM id mihi.)Cū,id est præter quàm quòd. TVM VNO ore omnes.)Om
nes:ne pater amore falli videretur. & ideo mox ait, Bene dissimulatū amorem, & celatum indicat.

LAVDARE fortunas meas.) ἐυπαρηγορώτερον fortunas, quàm fortunā. & de more. vt, Qui te tanti talem genuere parētes. Et, Vade ait, ô fœlix nati pietate. Et Plautus, Fortunatus qui illū eduxit sibi. HAC FAMA.)An verè laudatus sit, singula hæc pro argumētis sunt:& excusatio est, nō esse stultitia falsum, sed impulsum. IMPVLSVS.)Bene impulsus: vltro enim venire impulsus est, qui daret contra officium soceri. VNICAM gnatā suam.)Abundat quidem SVAM: sed tamen asseuerantius est. Vnicam gnatam.)Quid si tædio multorū filiorum? at vnicā. CVM DOTE summa.)Quid si pauper est? at cū dote summa. PLACVIT.)Cum pronūtiatione, pla-
Dictus. cuit. HIC dictus est dies.)Vtrū cōstitutus? an dicatus? vt Iunoni infernæ dictus sacer. DE-
Despondere. SPONDI.) Ex veteri more, quo spondebat etiam petitoris pater: vnde sponsus & sponsa dicitur.

Sponsus. PLACVIT.) συντομία. adeò bona conditio fuit, vt quāuis vltro obiiceretur, tamen statim pla-
Sponsa. ceret. Despōdi.)Proprie. nā de spōso dicitur. quia spondet puellæ pater: despōdet, adolescētis.

Spondere. CHRYSIS vicina.)Cōmemorat nūc quæ esset Chrysis. VICINA hæc.)Suprà enim ait, Ex Andro cōmigrauit huc viciniæ. Vicina hæc.) ἀνάμνησις. Ô FACTVM bene.) Animaduerte, vbique à Poeta sic induci comicas mortes: vt cum ad necessitatē argumenti referantur, non sint tamen tragicæ. Nam aut meretrix sumitur, aut senex, aut de duabus simul vxoribus vna vxor. Itaque huiusmodi obitus, aut mediocri tristitia excipitur, aut etiā gaudio. O factū bene.)quasi qui dixerit, Vereor ne quid Andria apportet mali. BEASTI.) Artificiose quidem gaudium sub-
Metuo. iecit, ne mors in comœdia, luctus in tragœdia personaret. METVI à Chryside.)Metuo illū di
Timeo. co, qui mihi ipsi aliquid facturus est. Timeo ab illo, cuius causa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil in me mali cōsulat. Metui à Chryside.) ἀρχαϊσμός. VNA ADERAT frequēs. Vt
Adesse. suprà, Cū quibus erat cunque vnà, his sese dedere. Aderat frequens.)Possumus enim adesse, &
Frequens. frequentes non esse, si præsentes non adhæremus his quibus adsumus. & frequēs, vt miles apud si-
Funus. gna. CVRABAT vnà funus.)Funus, est pompa exequiarū: dictum à funalibus. etenim noctu efferebantur propter sacrorum celebrationē diurnā. Curabat vnà funus. Vt nō potuerit in exequiis videre patrē. INTERIM.)Descriptio est huius rei quæ ad narrationē pertinet superio-
Conlachrymare. rē. NONNVNQVAM conlachrumabat.)Illis enim magis causa flēdi fuerat, qui, quam amabant, amiserant. hic, amore, propter suam Glycerium conlachrymabat, qui alienis lachrymis suas commodabat. SIC cogitabam.)Ac si diceret, hoc cogitabam. sensum tantū cogitationis dicere debuit: sed quia SIC COGITABAM dixit: ipsum gestū cogitantis exponit, & dicitur μίμησις.

HIC PARVAE consuet.)hoc est, conuiuii tantū: & quia dixerat puer hoc solum egisse Pam-

philum, nihil aliud, Symbolum dedit, cœnauit. TAM FERT familiariter.) id est, grauiter. nā quæ nobis sunt familiaria, grauia sunt animo nostro. Familiariter, quasi familiaris: an potius familiariter? QVID hic mihi faciet patri.) Mihi, circa me. Et postquā mihi dixit, pōdus intulit nominis, dicendo PATRI. Quid hic mihi.) Vide q̄ venuste repetierit HIC. HAEC ego putabā.) Putare est eius qui simplicitate pectoris aberrauit. Cicero, Non putauit. lapsus est. Hæc ego putabā. Cum adhuc nihil peccationis ostenderit, tamen dolor in futura prorūpit: vt, Et gener auxiliū Priamo, Phrygibúsque ferebat. HVMANI ingenii.) circa Chrysidē. MANSVETI.) circa amicos. EGOMET quoq;.) Vt & ipse Pāphilus. aut etiā ego, quē min⁹ crederes. EIVS causa.) Eiusdem mansuetudinis & humanitatis, & eius Pāphili. IN FVNVS prodeo.) In funus, in ipsum officium, aut in pompam exequiarū: quod à funalibus dictum est, & vncis vel cuneis candelabrorū: quibus delibuti funes, & cerei fomites infiguntur. NIHIL suspicor etiam mali.) Bene suspendit auditorē. Etiam.) Alia est suspēsio audientis, & excusatio alia. Etiā.) Adhuc.

Familiariter · *Putare.* · *Funus.* · *Etiam.*

EFFERTVR.) ἐκφέρεται, Græcum est. quod vitans Virgilius, ne diceret effertur, inquit,

-tum corpora luce carentum Exportant tectis, & tristia funera ducunt.

Efferri proprie dicuntur cadauera mortuorū: & IRE proprie ad exequias. Virg. Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis Hāc patriā peperere. VNAM aspicio.) Ex consuetudine dicit vnā, vt dicimus, vnus est adolescens. tolle VNAM, & ita fiet vt sensui nihil desit: sed cōsuetudo mirantis nō erit expressa. Vnā ergo τῷ ἰδιωτισμῷ dixit. vel vnā, pro quandā. ADOLESCENTVLAM forma & vultu.) Et hic duo sunt, & ætas & forma. quibus additur pudor: quia meretrix non est. FORMA & vultu.) Forma, immobilis est & naturalis: vult⁹ mouetur, & fingitur. Et vultu Sosia adeò modesto.) Quia formæ laudatio cū meretrice cōmissa est, progreditur artifex Poeta ad laudāda ea, quæ honestiora sunt, quàm forma. Et vultu Sosia.) Quid hic deest, vt eā nurū dignetur Simo, nisi sola cognitio? & formam probat in puella Pamphili pater, & matronalem modestiam miratur in vultu, & venustatem stupet. Nónne ergo iam cernimus hoc præstruxisse Terentium, vt cum Chremetis filiam esse cognouerit Simo, hanc potius eligat, quàm Philumenam, nurū? quanquā ex fororia pulchritudine, & amore Charini, & Daui laudatione idipsum quoque probe monstrauerit nobis. Vultu.) Hæc laus adiuuat post cognitionē futurā nurū. ADEO modesto, adeo venusto.) Modestus, ad probitatē vult⁹, & morū pertinet. Venustus, ad naturā corporis. atque adeò sibi vultū fingere multi possunt: formā nemo. VT NIHIL supra.) ἔκλειψις Terētiana. nā nō necesse est subiūgere duos versus. QVIA tū mihi.) Excusatio necessaria. PRAETER cæteras.) Id est, plus quàm cæteræ. HONESTA ac liberali.) Honesta, ad formā: Liberali, ad vultū retulit. PERCVSSIT.) Hoc est suspicio, vel aliquid tale. ATAT.) Interiectio admirātis. HOC illud.) δεικτικὸν eius rei est quam in animo cōceperamus. Virgilius, Hoc illud germana fuit. HINC illæ lachrymæ.) Hinc, ex hac causa. QVAM timeo.) Nō videtur adhuc Sosiæ plenū amoris argumētum: adeò pendet ad ea quæ dicturus est Simo. EVADAS.) id est exeas, vel peruenias. FVNVS procedit.) Funus à funalibus dictum est, vt suprà notauimus. & est funus, pompa exequiarū. Et bene, funus procedit, nos sequimur, dixit: quasi post ipsam morituri: vnde exequiæ dicuntur. Funus interim procedit.) ἀσύνδετον. AD SEPVLCHRVM.) Sepulchrum κατ' ἀντίφρασιν vt diximus, quòd sine re pulchra sit, an quòd ibi sine pulsu sint, id est mortui? an quòd illic animæ à viuis sepeliantur, id est separentur? Et sepulchrū dixit futurum, non quod iam esset. Sepulchrum enim à sepeliendo dictum. Virgilius proprie, At pius AEneas ingenti mole sepulchrum Imposuit. IN IGNEM posita est.) ἔκλειψις. non enim est QVAE. Et mire, cum funus suprà dixerit. FLETVR.) Hic bene impersonaliter, fletur ab omnibus. extrema enim quæque mortuorum omnes cōmouent ad lachrymas. HAEC soror.) Id est quam dixi esse sororem Chrysidis. AD FLAMMAM.) Innuit affectum sororis, vnde omnes vinceret: cæteri enim flent: hæc flammæ se ingerit. Virgilius, Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnim, Atque deos, atque astra vocat crudelia mater. IBI TVM exanimatus.) A voluntate, à facultate, à summo ad imum, vbi sunt dicta & facta, ibi est πάθος. & mire IBI. BENE dissimulatum.) Bene, multum. an quasi dolens, quòd etiā negaturus sit Chremeti, dixit BENE? INDICAT.) Omnia significanter. non ostendit inquit, sed indicat: non accedit, sed accurrit: non vestem, aut manus, sed mediam mulierem: non tenet, sed complectitur. & quia his tribus rebus inducitur in alicuius rei gestionē persona: affectu, facto, dicto. Affectus est quod ait, Ibi tum exanimatus Pāphilus. Factū quod ait, Accurrit, mediā mulierem cōplectitur. Dictum quod ait, Mea Glyceriū inquit, quid agis? cur te is perditum? Indicat.) Indiciū proprie est oris, & linguæ. factis ergo indicat. non enim dixit, amo. ACCVRRIT.) Virgilius, Interiora domus irrumpit limina, & altos Cōscendit furibunda rogos. MEA Glyceriū.) Mea, quasi amator. Glyceriū.) Quasi familiaris dixit. QVID agis?) Quasi perturbatus. CVR te is perditum?) Quasi consolaturus.

Efferri. · *Eo is.* · *Vnus.* · *Idiotismus.* · *Forma.* · *Vultu.* · *Modestus.* · *Venustus.* · *Eclipsis.* · *Præter.* · *Honestus.* · *Liberalis.* · *Atat.* · *Hoc illud.* · *Hinc.* · *Euadere.* · *Funus.* · *Exequiæ.* · *Asyndeton.* · *Sepulchrum.* · *Eclipsis.* · *Fletur.* · *Pathos.* · *Bene.* · *Indicium.*

VT CONSVETVM facilè amorem cerneres.) Mire, nō suspicaretur, dixit: sed cerneres. & est ordo, vt facile cerneres. sed cerneres, sicut suprà, Laudē inuenias & amicos pares. REIECIT se in eum.) Obiicitur ei quod à Glycerio factum est: vt, Quis enim vnquā tam palàm de honore,

tam vehementer de salute sua contendit, quàm ille atque illius amici, vt ne hæc mihi delatio detur? QVID ais?) Non interrogantis, sed mirantis est. IRATVS atque ægre ferens.) Iratus, culpa. ægre ferens: quia præter spem. NEC satis.) Mire expressit indulgentiam patris erga filium. erat, inquit, causa: sed pro amaritudine obiurgationis non erat satis, hoc est non idonea videbatur. Nec satis ad obiurgandum. deest HABVI, vel ERAT. Virgilius, Nec sat rationis in armis. & hic, ERAT vel HABVI, deest ad sententiam. DICERET.) deest ENIM.

QVID FECI.) Mire fiduciam prætulit argumento quod est in sequenti versu. QVID feci, quid commerui aut peccaui?) αὔξησις à maioribus ad minora. Et feci, quasi facinus dixit. Facere enim quis & homicidium dicitur. Commerui, minoris culpæ est. Peccaui, multo minoris, vel leuioris. QVAE sese.) Illic, mea Glyceriũ: hic pronomen dixit. mira dissimulatio, tanquã illam præter periculum nesciat. NAM si illum.) Argumentum per rationem à contrario. vt si dicas, Viro forti præmium debetur, si desertori pœna constituta est. TVLIT.) pro attulit. sed multa significat: & aliàs pertulit. Virgil. Non tulit hanc speciẽ furiata mente Chorebus. Aliàs sustulit, vt Idẽ, Omnia fert ætas, animum quoque. pro aufert. ILLI.) pro illo. Dederit DAMNVM, AVT MALVM.) Damnum, rei est: malum, ipsius hominis. VENIT Chremes.) Argumentũ ex coniectura, id est à testibus. Et mire suptà, Vltro venit ad me. Ergo hic causa iusti doloris ostenditur, quia dolet etiam Chremes: nam potuit, non daturus filiam, non venire. POSTRIDIE ad me.) vt sine dilatione sciri posset. & CLAMITANS, indignantis est: vt, Clamant omnes. INDIGNVM facinus.) distinguendum, vt per se intelligatur indignũ facinus, & ipse doleat Pamphilum corrumpi. COMPERISSE.) ergo ab aliis: vt appareat verum quod ait, Tum vno ore omnes. &, Hac fama impulsus Chremes. Indignum facinus comperisse.) Deest se: incertáque distinctio. PAMPHILVM.) cum emphasi dixit, id est pudentem & bene moratum. Et nec amicam, sed PRO VXORE.) Mire ergo, quasi non hoc doleat quòd amet, sed quòd pro vxore habeat. Et simul excusatur filiam denegaturus socer. HANC peregrinam.) Hanc, cum contemptu dictum est. & peregrinam, vt alibi, Adeóne est demens ex peregrina? nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur. EGO illud sedulo.) Quanto affectu pater factum quod viderat, negabat. Sedulo.) Quomodo sedulo, si negabat? an sedulo, vt Sosiæ? id est simpliciter. FACTVM.) impersonaliter. Sedulo.) Quia non semel negauit, vel ille institit. Negare factum.) Officiũ patris, & simul per hoc expressio probationis. Ille instat FACTVM.) Plautus, Instare factũ, simile est. ἀρχαϊσμός. Instare factum.) Vetuste, id est instat dicere factũ esse. DENIQVE.) Quid denique? ad summam properat, & ad finem dictorũ. Denique.) id est postremo. DISCEDO.) Proprie: non enim abeo. vnde discessio. VT QVI se neget.) Probauit quod non volebat senex Sosiæ: adhuc superest vt ostendat quòd non sit irascendũ, quin iuste irascatur. NON tu ibi gnatum?) ἀποσιώπησις, vel eclipsis. deest inuasisti, obiurgasti, adortus es. AD obiurgandum.) incusandũ, inclamandũ. TV TE his rebus.) Modo non addidit DICERET. PROPE adest.) Prope adsunt nuptiæ: in proximo sunt metæ libertatis: & ideo auidius voluptaria sub finem carpenda sunt. QVVM alieno.) Quum pro quo. hoc enim significat quum. Meo me viuere interea modo.) Meo modo, mea voluntate, meo arbitrio. RELICTVS est obiurgandi locus?) Mire, obiurgandi: tanquam incẽsus pater in filium videretur. nam suprà cõmotus plus per ἀποσιώπησιν significauerat. SI PROPTER.) Hoc erat secundum in diuisione, Et consiliũ meũ cognosces. Si propter amorẽ.) Initium consilii sui demonstrandi. NOLIT.) Legitur & nollet. AB ILLO animaduertenda iniuria.) Nota participium à passiuo, animaduertenda, castiganda, vindicanda est. AB ILLO iniuria.) quam facit, nõ quam patitur. Ea primùm animaduertenda iniuria.) Vt iam hoc sit peccatum quòd recusat nuptias, non quòd peccat adolescẽs. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria est, vindicanda, exequenda est. Et bene EA AB ILLO dixit INIVRIA. certissimam enim notat personam, quæ debeat pro iniuriis pœnas soluere. quòd si dixisset, Iniuria EIVS, ἀμφιβολίαν fecisset, vtrũ quam passus est ab alio, an quam ipse aliis intulit. ET NVNC id.) Hic reddit quod dixerat, Consilium meum cognosces. Id, id est propter id. VERA.) ἀντίθετον. quia FALSA dixit, intulit VERA. MANIBVS, pedibúsq.) Prouerbiale. id est omnibus membris. OBNIXE.) cum conatu, instanter contra conantem.

MAGIS ID.) Id, propter id. INCOMMODET.) noceat, incõmodum afferat. Magis id adeò, mihi vt incõmodet. Non enim, inquit, prodest filio amare meretricẽ. QVAPROPTER.) Mire Sosia interrogat, quasi vlla causa sit fallendi dominũ. MALA mens.) Volũtas, est mens, etiam ratio. Mala mens.) Argumentũ à natura, & an aliquis sine causa malus, an ab impulsione. Mala mens.) Quia dixit, Magis vt lædat, q̃ vt prosit. QVEM quidem ego si sensero.) ἀποσιώπησις est grauissimam pœnam ostendentis. EXORANDVS.) Legitur & expurgandus. si expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per Q veteres scripsêre. CONFORE.) Ab eo quod est confit: id est perficitur, futurũ tẽpus infinitiui modi confore facit, id est, perfectũ iri. Sic in Adelphis, Verum, quid ego dicam? hoc confit quod volo. Confieri, id est perfici. vnde confectum negotium dicitur, vel cõfecta res quæ ad plenũ perficitur. Virgilius, Nunc qua ratione quod instat Cõ

αὔξησις.
Facere homicidium.
Cõmereor.
Peccare.
Fero.
Damnum.
Malum.
Clamitans.
Comperio.
Emphasis.
Peregrina.
Factum.
Sedulo.
Instat factũ.
ἀρχαϊσμός.
Denique.
ἀποσιώπησις
Eclipsis.
Obiurgare.
Quum.
Modus.
Animaduertenda.
Ab illo iniuria.
Id.
ἀντίθετον.
Manibus, pedibúsque.
Obnixe.
Incõmodare.
Mens.
ἀποσιώπησις
Qui, cui.
Confore.
Confieri.
Confectũ negotium.
Confecta res.

fieri possit, paucis, aduerte, docebo. NVNC tuum est officiũ.) Hoc ad illud tertiũ respicit, quod dixit, Et quid facere in hac re te velim. Has bene vt adsimules nuptias: perterrefacias Dauum. hoc erat tertium de his, quæ dicturum se promiserat. ADSIMVLES.) Hoc est vnum verbũ ADSIMVLES: quod dixit, Quin tu vno verbo dic, quid est quod me velis. PERTERREFACIAS.) Venuste & poetice. OBSERVES filiũ.) Obseruatio in duabus rebus est, in obsequio, & speculando. CVRABO.) vt coquus. & suprà sic, Nempe vt curẽtur rectè hæc. I, PRAE.) Figura ἀναστροφὴ, quod nos præi, dicimus.

Obseruare. *Curare.* *Anastrophe.*

ACTVS PRIMI SCENA II.

SIMO. DAVVS.

Non dubium est, quin vxorem nolit filius: *Iamb. trimetri.*
Ita Dauum modo timere sensi, vbi nuptias
Futuras * esse audiuit. sed ipse exit foras.

** Esse, redundat in metro, ni facias synæresin in audiit, aut nisi elidas e in sed, quod aliquoties facere uidetur Terentius, sed ipse, ut sit interiectio uelut conticescentis repente.*

D. Mirabar, hoc si sic abiret. & heri semper lenitas *Iamb. tetrameter.*
Verebar quorsum euaderet. *Dimeter.*
Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrũ verbum fecit, neque id ægrè tulit. *Troch. tetrametri.*
S. At nunc faciet: neque, vt opinor, sine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio, *Iambici tetrametri.*
Speranteis iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias. *Trochaicus tetra.*
Astute. S. carnufex quæ loquitur. D. herus est, neq; præuiderã. *Iambici.*
S. Daue. D. hem. quid est? S. ehodũ ad me. D. quid hic volt? S. quid ais?
D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
S. Hocine agis, an non? D. ego verò istuc. S. sed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum vt expleret suum.
Nunc hæc dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.
D. Hoc quid sit. S. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.
D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plærunque applicat.
D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus sum, non OEdipus.
S. Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.
S. Si sensero hodie quicquam in * his te nuptiis *Aliàs hisce. Redit ad trimetros.*
Fallaciæ conari, quo fiant minus:
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus cæsum te in pistrinũ Daue dedam vsq; ad necem, *Rursus ad tetram.*
Ea lege, atque omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidẽ? D. imò callidè:
Ita apertè ipsam rem modo locutus, nihil circuitione vsus es.
S. Vbi vis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæso. S. irrides, nihil me fallis. sed dico tibi,

Ne temerè facias.neque tu haud dicas tibi non prædictum:Caue.

N ON DVBIVM.)Narratione iam habita,persona Sosiæ non erat necessaria. ergo subsistit senex, per quem agenda sunt reliqua. Non dubium.) Ad hoc certus inducitur Simo,vt magis perturbetur inopinata consensione Pamphili ad ducendam vxorẽ, & præterea nihil agat cum Chremete de tradenda filia,confirmandísque nuptiis. ITA modo.) Non recessit de loco senex:SENSI ergo antè,quàm cũ Sosia loqui cœpisset. Ita modo Dauũ timere sensi.)Argumentum quod suprà,ab eo quod nostri faciunt. MODO.) antè quàm cum Sosia loqui cœpisset Simo. & Dauus non rectè scribitur, Dauos scribendum,quòd nulla litera vocalis geminata vnam syllabam facit.Sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis:necessario pro hac regula,digamma vtimur,& scribimus DaFus,serFus,corFus. MIRABAR hoc.)Hic locus est in quo Dauus insinuatur spectatoribus multa gesturus. SI SIC.) Sic,pro leuiter & negligenter,quod Græci ἄυτως dicunt.significat autem ὄυτως, id est sic: & est de his quæ adiuuãda gestu sunt:vt Tantillum puerum:&,Huius non faciã. LENITAS.)Clemẽtia,facilitas.cui contraria,asperitas & difficultas. ET heri semper lenitas.)An semper‿lenitas, vt sit ὑφὲρ. Lucretius, Semper‿florentis honoris. Semper‿lenitas.)Ac per hoc simulata vsque nunc lenitas:nã nemo in diuersis actibus semper lenis est:nisi forte fictus assimulator, & callidus.

Sẽper‿lenitas.)Sine differentia est importuna lenitas. QVORSVM euaderet.)Ad quã partem erũperet. Et EVADERE,est per quancunque difficultatem ad aliquid peruenire. VERBVM fecit.)Non dixit litigium,aut rixam:sed verbum.istæ exiguitates,asseuerationes dicuntur.& cum pronuntiatione:vt intelligatur,ne verbum quidem. NEQVE id ægre tulit.)Hoc est semper‿lenitas. FACIET.)Subaudiendum VERBVM.& est FACIET, persona tertia pro prima. Faciet.)id est irascetur, denuntiabit,loquetur. SINE tuo magno malo.)Id est comminabitur tibi,& minas contemnes,vt ad pœnas peruenias. ID VOLVIT.)Aut absolute accipiendum ID:aut ID,quomodo SIC,demonstratio est, vt magis gestu quàm sensu intelligatur, vt suprà diximus. NEC‿OPINANTES.ὑφὲρ. DVCI.) Ducere est expectatione longi tẽporis malum prolatare.Vel induci,vt feras in retia. FALSO gaudio.)Velut ex ira,& vitæ senis iracundia. AMOTO metu.)Ista singula sunt.& amoto metu,sic dixit,quasi metus sit corpus brutum,quod cum molimine mouetur. OSCITANTES.)Oscitatio est animi otium & securitas. dictum ab ore ciendo,id est commouendo. Oscitantes, securi,vel nihil prouidentes. COGITANDI ad disturbandas.) Miranda locutio:vt si dicas, Cogitat ad dicendum. ASTVTE.) Hoc & gestu,& vultu seruilî, & cũ agitatione capitis dixit. CARNIFEX.) Aut excarnificans dominũ,aut ipse dignus carnifice vt caro fiat,id est lanietur. Lucilius, Carcer vix carcere dignus.

NEQVE præuiderã.)Præuidẽtia duplex est:aut enim animo,aut oculis ꝓuidem⁹. HEM.) Quasi correptio totius corporis. EHODVM.)Nutus est, intentionẽ animaduersionémque deposcens eius cum quo vult loqui. Ehodum.)Dũ παρέλκον est hoc loco. QVID hic volt?) More seruili,& vernali gestu. sic enim vocati à dominis, secum vultuose agunt. QVA de re?) Negantis vim habet hæc interrogatio. plus est enim qua de re,quàm nihil. ROGAS?) Hoc cũ interrogatione indignantis. Meũ gnatum RVMOR EST AMARE.)Mire apud seruũ dissimulat id quod iam probauit. Meũ gnatũ rumor est amare.)Grauiter,constanterque senex nondum se fatetur credere:nec verũ scire,ne amittat vim vindicaturi si rescierit. ID POPVLVS curat scilicet.)Quia rumigeratio populi est.sed hoc auersus ab illo,contumaciter.sic Virgilius,Scilicet is superis labor est.Scilicet,semper cũ ἐιρωνείᾳ ponitur. Hocine AGIS.) Agis,id est audis. Alibi sic,Hoc age amabo.Plautus, Vos hoc agite.Spectat pronuntians,simul demonstratiue,veluti aurem suam tangens. ISTVC.) Deest ago,vel audio. INIQVI patris est.) Iniqui est,si nunc velim quærere actus liberos adolescẽtis. Nam quæ ANTEHAC fecit.) Pro ante hæc,cõsuetudine magis, quàm ratione dicitur. NIHIL ad me.) Id agit vt superius consilium se seruare ostendat. Dũ tempus ad eam rem TVLIT.)Deest SE:vt sit,dum tẽpus se præbuit: quia suprà dixit, Tute his rebus finem præscripsisti pater. Ad eã rem TVLIT.) Absolute,& deest SE. SIVI,animũ vt expleret suum.)Mira ratio cur siuerit, vt & hoc quod permisit,ad bonum permiserit,non ad luxuriam.Siui autem distingue.est autem siui modo, permisi, cessaui. siui antique.Aliter in Adelphis,Non siuit egestas facere hoc nos. NVNC hic dies aliam vitam adfert.) Hoc est,rectè,& seuere, & inexorabiliter denuntiat.Aliam vitam,pro diuersam & contrariam.sic & Virg.Dis aliter visum est. TE ORO Daue.)Grauius illud fecit,nomine appellãdo. VT REDEAT iam in viam.) Iam modò tarditatis est signum. & in viam dixit, quasi qui deuius sit, & errarit à recta via. SIVE æquum est.)προδιόρθωσις. Vt redeat iam in viã.) Prouerbiale.

HOC quid sit?)ἔκλειψις,deest enim quæris. ITA aiunt.) Hæc credunt & loquuntur vniuersi.& est trepida confessio,& quasi inuiti respõsio. vt in Heautont. Ita credo:monente patre filium.

TVM si quis magistrũ.)μεταφορικῶς.an quia & pædagogus est magister? vt Geta in Phormione,Me filiis relinquunt quasi magistrum. AD EAM rem.)Id est super eam rem,hoc est super

Digamma.
Sic.
ἄυτως.
ὄυτως.
Lenitas.
Asperitas.
Hyphen.
Euadere.
Verbũ facere.
Persona tertia pro prima.
Id.
Ducere.
Oscitatio.
Oscitantes.
Cogitat ad.
Astute.
Carnifex.
Præuidere.
Hem.
Ehodum.
Parelcon.
Qua de re.
Scilicet.
Ironia.
Ago.
Antehac.
Sino.
Affero.
Alius.
Iam.
Redire in viã
Prodiorthosis.
Eclipsis.
Aiunt.
Pædagogus.
Magister.
Ad eam rem.

amorem. ANIMVM ægrotum.)Pro ægro.nam animus æger:corpus ægrotum. HEM.)Interiectio est irascentis. DAVVS sum, non OEdipus.) Multiplex contumelia. potest enim senem quasi sphingem dixisse,id est deformem,monstrique similem.potest etiam inhumanum & ferum, vt sphinx. Potest per OEdipum se vltorem promittere futurum, atque oppressorem sapientiæ senis. Dauus sum, non OEdipus.) Facete se negauit OEdipum, vt senem sphinga esse confirmet,non OEdipum. Imitationum duo sunt genera.quandam necessitas, quandam introducit voluntas. Non OEdipus.)Si Latine pronũties,genitiuus OEdipi faciet:si Græce,OEdipodis. SANE quidem.) Sane,valide:quia qui sanus,& validus est. SI SENSERO.) Cõminatio. & fit pronuntiatio,vt in singulis verbis ardeant minæ. HODIE.) Non ad tempus non plenũ,sed ad comminationẽ refertur.vt Virg.Nũquam omnes hodie moriemur inulti.Et dies pro nocte accipitur:vt hoc ipsum, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. QVO fiant minus.) Quo minus,hoc est quo impeditius. Verberibus cæsum TE in pistrinũ DAVE.)Vult in pronomine,& nomine exagitare cõminatione seruũ,ne quid relinquat iracũdiæ. DEDAM.) Dare,est quod repetas:Dedere est ad perpetuum.Damus,& amicis:dedimus,tantum hostibus. EA LEGE atque omine.)Lege,ad homines:omine,ad rem diuinam refertur. id,est firmamentum per humana & diuina.Omen autẽ est quicquid ore dicitur. Ea lege atque omine.) Bene lege atque omine,quia leges auspiciis seruatis ferebantur.Ergo sic intellige,quasi dixerit,ea lege & conditione.& antiqui auspicato omnia faciebant,quæ rata esse vellent. AN NONDVM etiam.)Quartũ παρέλκον,quia abundat ETIAM. IPSAM rem.)Ipsam rem,id est voluntatem suã:aut interminationem suam:hoc est pistrinum & pœnas seruiles. NIHIL circuitione.) Nihil,pro non. Circuitione,periphrasi. VSVS ES.) Legitur & vsor es. VBIVIS facilius.) Admonitio.

Vbiuis facilius.)Cicero,Non est in hac causa peccandi locus vllus. BONA verba quæso.) Hic in εἰρωνείᾳ est εὐφημισμός.quasi dicat,meliora loquere rogo te.ergo cũ admonitione,Bona verba,inquit,rogo. NIHIL me fallis.)Non te ignoro,non me decipis.sic Menãder,οὐδέν με λανθάνεις ἄρ. Nihil me fallis.)Figura est ἑλληνισμός. Fallis.)Lates,vt sit οὐδέν με λέληθας. Nihil me fallis.)Nihil,pro etiam nunc. NEQVE tu haud dicas tibi non prædictũ.) Duæ negatiuæ faciunt vnam affirmatiuam:tres negatiuæ pro vna negatiua accipiuntur:vt hic, Neque haud non.Sallustius,Haud impigre,neque inultus occiditur. Vera ergo lectio est, Neque tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes,hoc dicas legunt. Neque haud tu dicas tibi non prædictũ.)Vera lectio,Neque haud dicas.est enim quintũ παρέλκον.Plautus in Bacchidibus,Neque haud subdititia gloria oppidum arbitror.

AEger. AEgrotus. Hem. OEdipus. Sane. Hodie. Minus. Dare. Dedere. Lex. Omen. Pareleon. Res. Nihil. Circuitio. Bona uerba quæso. Ironia. Hellenismus. Fallere. Nihil. Negatiuæ duæ & tres.

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

Nimuero Daue,nihil loci est segnitiæ,neq; socordiæ, *Iãbici tetrametri.* *In (Enimuero) dicitur m & u consonans.*
E Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.
Quæ si non astu prouidentur,me,aut herum pessundabunt.
Nec quid agam,certum est:Pamphilúmne adiutem,an auscultem seni.
Si illum relinquo,eius vitæ timeo.sin opitulor,huius minas, *(eius) & (huius) sunt monosyllaba.*
Cui verba dare difficile est.primum,iam de amore hõc comperit
Me infensus seruat,ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senserit,perii.aut si libitum fuerit,causam ceperit:
Quo iure,quáque iniuria præcipitem * me in pistrinum dabit. *(me) redundat.*
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam hæc Andria, *Trimetri.*
Siue * ista vxor,siue amica est,grauida è Pamphilo est. *(ista) redundat.*
Audiréque eorum est operæpretium audaciam.
Nam incœptio est amentium,haud amantium.
Quicquid peperisset,decreuerunt tollere.
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc. fuit olim quidam senex
Mercator:nauem is fregit apud Andrum insulam.

Is obiit mortem:ibi tum hanc eiectam,Chrysidis
Patrem recepisse orbam,paruam. fabulæ.
Videtur Trochaicus Hypercatalecticus. Mihi quidem hercle non fit verisimile:atque ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur.at ego hinc me ad forum,vt *Trimeter iamb.*
Conueniã Pamphilum,ne de hac re pater imprudentẽ opprimat. *Iamb.tetram.*

E N I M V E R O Daue.)Hic breuis & comica deliberatio est, magnam expectationẽ plurimarũ rerum imminentiũ cum motu excitans, Daui consideratione proposita. Enimuero Daue.)Omnis persona aut ab altero commẽdatur, aut seipsam populo cõmendat, aut & ab altero & à seipsa, vt hic Daui, & per Simonem suprà descripta est, vbi dicit, Mala mens, malus animus.& hic per se, dũ hoc, gestu ac sermone agit ac disputat secum. Enimuero Daue.)
Enimuero. Enimuero, significationẽ habet nimiã permoti atq; irritati animi. Cicero, Hic cũ aliis ex alia parte, Enimuero ferendũ hoc non est:vocetur mulier.
Segnitia. S E G N I T I AE.) Ad agendũ.
Socordia. S O C O R D I AE.)Ad cõsiderandum.
Quantum. Q V A N T V M M O D O.)Quantũ pro inquantũ.
Prouidere. P R O V I D E N T V R.)Prouisio rerũ duas significationes habet. Prouidemus enim nobis tam bonum q̃ malũ. Malum, sicut quis eminus veniẽs, telum prouidit, atque sic cauerit. Ergo hic P R O V I D E N T V R, cauentur, vitantur. Et nuptias velut vndam nauigio imminentem fecit. quòd si quis vndam, ex aduerso venientem prora non exceperit, demersus vndis in pessum abit. est ergo metaphora.
Herus. M E aut herum.)Herum hic, herilem filium. P A M P H I L V M N E adiutem, an auscultem seni.)Semper deliberatiua verba, habent quendam sonum per quem exitus rei demonstratur: vt hic ostendit se Pamphilum magis adiuturum, quàm verbis senis obtemperaturũ. S I I L L V M relinquo.)Partium tractatus quæ suprà sunt, Pamphilúmne adiutem, an auscultẽ seni.
Timeo tibi. V I T AE eius timeo.) Vt alibi, Syre, tibi timui male.
Opem ferre. S I N opitulor.) Opem ferre dicitur in malis rebus, & iis qui de salute dubii sunt: vt, Fer opem, serua me obsecro.
Opitulari. Opitulatio. Opitulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est ferendo. H V I V S minas.)Subauditur, timeo.
Verba dare. C V I verba dare.)Verba dare, fallacia est:& illud spectat, Nihil me fallis. D I F F I C I L E est.) Non dicit impossibile est. ergo ostendit partẽ se sequi quæ pro Pamphilo est.
Primũ iam. Anastrophe. P R I M V M I A M.)Primo, inquit, iam infensus est senex. deinde à Pamphilo grauida est Glyceriũ. Primum iam.)ὑφέρ.est enim ἀναστροφὴ, pro iam primum. D E A M O R E hoc.)Hoc amore, sic quasi cum tædio & reprehensione eius amoris, loquatur. M E infensus.) Scilicet de amore filii, senex me seruat, & re vera timendus est. S E R V A T.)φυλάττει. N E Q V A M faciam.)Hoc ad illud spectat, Tum si quis magistrum cepit ad eã rem improbum.
Iure vel iniuria. Q V O I V R E, quáque iniuria.) Prouerbiale hoc est: qualia sunt, fas & nefas, nolis velis. A D H AE C.)In ipsa re maior est difficultas, quia grauida est Glyceriũ. S I V E ista vxor.)Et hoc cum quodam tædio, & indignatione stomachi interrũpit.
Operæ pretiũ O P E R AE P R E T I V M.)Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna sunt, etiam si mala, tamen miramur: quia libenter audiamus. & hoc pretium est operæ, id est audiendi. E T A V D A C I A M.) Proprie dixit: vt in Eunucho, Audaciã meretricum specta. Nam inceptio est A M E N T I V M, H A V D A M A N T I V M.)Amabant veteres de proximo similia dicere: vt Cicero, Minus charum putauit fore de armario, quàm quòd de sacrario fuisset ablatum.
Paromœon. Paronomasia. Et quidem si in verbis sunt, παρόμοιον dicitur: in nominibus, παρονομασία. Q V I C Q V I D peperisset.) Maiorẽ reprehensionẽ sonat, quicquid peperisset. paritur enim aut masculus, aut fœmina: & solet iustior esse causa tollendi, si marẽ vxor peperit. sed nimii amoris est non expectare quid tollas. D E C R E V E R V N T.)
Decernere. Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam. vnde etiam Senatus decretum. E T F I N G V N T.)Argumenti partem narrat: & non credit futura esse quæ dicit, vt supersit locus errori. Et fallaciam quandam, ne verisimilis sit ipsa fallacia totius contemptionis & vilitatis. F V I T olim.)Modo totius summæ argumentum populo narratur: sed vt restet aliquid ad errorẽ, abrogatur fides. Fuit olim quidam senex.)A δραματικῷ ad μιμητικὸν transit.
Obire mortẽ. I S O B I I T mortem.)Plene dixit, quod nos obiit tantum. Virgilius, Morte obita qualis fama est volitare figuras. R E C E P I S S E orbam, paruam.)Paruam propterea adiecit, vt fiat verisimile non posse eam facilè suos agnoscere. F A B V L AE.)Redit ad narrationem.
Atque A T Q V E ipsis.)Atque pro tamen. vt sit, tamen I P S I S C O M M E N T V M P L A C E T, Quod comminiscuntur probant. S E D Mysis.)παρασκευὴ alterius scenæ.
Seruorum comicorum nomina qua ratione indita. Mysis.)Semper autem nomina comicorũ seruorum, aut à nationibus sunt indita, vt Mysis, Syrus. aut ex accidentibus, vt Lesbia velut ebriosa, à Lesbo insula, quæ est ferax suauissimi cãdidissimique vini. aut à moribus & vernilitate, vt Pseudulus. aut ex negotio, vt Chrysalus. aut ex qualitate corporis, vt Chylacus. aut ex specie formæ, vt Pinacium. E G O H I N C.) Nihil adhuc Dauus inuenit consilii, nisi vt quærat Pamphilum, moneátque. Ego hinc me ad forum.)Vultuose hoc pronuntiatur: vt desit, pergam, aut ducam me.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS ancilla.

Trochaici tetrametri catalectici.

A VDIVI Archillis, iamdudum Lesbiam adduci iubes.
Sane pol illa temulenta est mulier & temeraria:
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculæ,
Quia compotrix eius est. Dii date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
* Sed quid nam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid siet.
Opperiar, vt sciam nunquidnam hæc turba tristitiæ adferat.

* *Tetrameter iambicus est, nisi (sed) sit extra uersum additum.*

A VDIVI Archillis.) Hæc sunt inuentionis poeticæ, vt ad οἰκονομίαν facetię aliquid addāt. nam οἰκονομία est vt accersatur obstetrix, & conueniatur Pamphilus. facetia scribentis in his verbis est, quòd Archillis compotricem potissimum adduci iubere fingitur. Audiui Archillis.) Frequenter hoc modo Terentius compendium facit, vt egrediens loquatur persona de eo quod est gestura: & simul doceat quid ab altera gestum sit. Audiui Archillis: iamdudum Lesbiam adduci iubes.) Vtrum iamdudum audiui, an iamdudum iubes, incerta distinctio est. & sunt qui iamdudum, iam primum intelligant: vt, Iamdudum sumite pœnas. SANE POL.) Sane, multum. aliàs, valde: nanque validus est qui multum rerum necessariarum habet ad salutem. TEMVLENTA.) Producit primam syllabam TE. Temulenta.) Vinolenta, hoc est ebriosa. quia temetum, vinum dicitur, vnde abstemius, sobrius. Dictum autem temetum ab eo quia tenet mentem. Temulenta, vino: Temeraria, natura. NEC SATIS digna.) Bene in conclusione illa specialiter probauit, dicendo non idoneam cui cōmittatur primus partus mulieris. Sed mirè signatéque dixit COMMITTAS. etenim committimus magna, & quæ salutem in dubio habent. Nec satis digna.) Duas res, nec parientem, nec primo partu. Figura δύο δι' ἑνός. vt Virgilius, Non me tibi Troia Externum tulit. &, Dum domus AEneæ Capitoli immobile saxum Accolet. TAMEN adducā.) Redit ad illud, quòd vi coacta. IMPORTVNITATEM.) Importunitas neque loci neque tēporis habet commoditatem. ANICVLAE.) Archillis scilicet. QVIA compotrix.) In vultu remansit oratio. deest enim, per figurā ἔκλειψιν: ideo illā vult accersiri. IN ALIIS.) Vtrū in aliis mulieribus, an in aliis rebus? EXANIMATVM.) Exanimatus, est perturbatus. Virg. Exanimata sequēs impingeret agmina muris. Exanimus, mortuus. Idē, Corpus vbi exanimū positum Pallantis Acestes. VEREOR quid sit.) Quid, ob quid, propter quid sit exanimatus. Aut aliter: quid sit, id est quid sit negotii. Sed quidā putāt quid pro quare: vt, Quid veniāt. Aut deest, potest: vt sit, quid esse potest. NVNQVIDNAM.) Comicū est, & Terentianū NVNQVIDNAM: quū exēptis num & nam, sufficere ad interrogationē potuisset quid.

OEconomia. Iamdudum. Sane. Validus. Temulentus. Abstemius. Temetum. Temerarius. Committere. δύο δι' ἑνός. Importunitas. Eclipsis. Exanimatus. Exanimus. Quid. Nunquidnā.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS adolescens. MYSIS.

Iābici tetrametri.

P. H OCINE est humanum factū, aut inceptū? hocine officium patris?
M. Quid illud est? P. prò deûm atque hominū fidem, quid est, si non hæc contumelia est? *Tetrametro accinitur monometer, Contumelia est.*
Vxorem decrerat dare sese mihi hodie. nónne oportuit *Tetra. Iambici.*
Præscisse me ante? nónne prius communicatum oportuit?
M. Miseram me, quod verbum audio. *Dimeter.*
P. Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi *Troch. tetrametri.*
Gnatam suam vxorem? id mutauit, quoniam me immutatum videt.
Itáne obstinate operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat? *Tetra. iāb.*
* Quod si fit, pereo funditus. *Dimeter.*
Adeon' hominem esse inuenustum, aut infœlicem quenquam vt ego sum?

* *Prior dimeter est trochaicus, alter est dimeter catalecticus, in penultima duas breues habens pro longa, potest tamen totus esse iambicus, si legas (adeo), aut in (inuenustum) elidas n consonantem.*

Prò deûm,atque hominum fidem,nullóne ego *Dimeter,redundante pede.*
Chremetis pacto adfinitatem effugere potero?quot modis *Tetrameter iamb.*
Contemptus,spretus? facta,transacta omnia.hem *Iambicus trimeter.*
Repudiatus repetor.quamobrem?nisi si id est quod suspicor*. *Trochaici tetram.*
Aliquid monstri alunt:ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah *Dimeter iambicus.*
Tantámne rem tam negligenter agere?prætetiens modo *Tetrametri iambici.*
Mihi apud forum, Vxor tibi ducenda est Pamphile hodie,inquit.para,
Abi domum.Id mihi visus est dicere, Abi cito,& suspende te.
Obstupui:censén' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptam saltem,falsam,iniquam?obmutui.
(Prius) unica syllaba est. Quòd si ego rescissem id *prius.quid facerē?si quis nūc me roget:
Aliquid facerē,vt hoc ne facerē.sed nūc quid primùm exequar? *Trochaici tetra.*
Tot me impediunt curæ,quæ meum animum diuerse trahunt:
Amor,misericordia huius,nuptiarū solicitatio: *Iábicus tetram.catalecticus penul.longa.*
Iábici tetrametri. Tum patris pudor,qui me tā leni passus est animo vsque *adhuc, *Aliàs(adhoc,).*
Quæ meo cunque animo libitum est,facere:eíne ego vt aduerser? hei mihi,
Incertum est quid agam. M. misera timeo,hoc incertum quorsum accidat.
Sed nūc peropus est,aut hūc eū ipsa,aut me aliquid de illa aduersū hūc loqui,
Dum in dubio est animus,paulo momento huc,illuc impellitur.
P. Quis hîc loquitur? Mysis salue. M.ô salue Pāphile. P. quid agit? M.rogas?
Laborat è dolore:atque ex hoc misera solicita est, *diem *Aliàs (diē)*
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ.tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem egóne istuc conari queam? *Trimetri iambici.*
Ego propter me illam decipi miseram sinam,
Quæ mihi suum animum,atque omnem vitam credidit:
Quam ego animo egregie charam pro vxore habuerim,
Bene,& pudice eius doctum,atque eductum,sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor,si in te solo sit situm:
Sed vim vt queas ferre. P.adeón' me ignauum putas?
Adeón' porrò ingratum,aut inhumanum,aut ferum?
Vt neque me consuetudo,neque amor,neque pudor
Commoueat,neque commoneat,vt seruem fidem?
M. Vnum hoc scio,hanc meritam esse,vt memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis Mysis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio.iam ferme moriens me vocat.
Accessi.vos semotæ:nos soli.incipit,
Mi Pamphile,huius formam,atque ætatem vides,
Nec clam te est,quàm illi vtræque res *inutiles, *Aliàs (vtiles)*
Et ad pudicitiam,& ad tutandam rem sient.

Quod ego per hanc te dextram oro,& *genium tuum, *Aliàs (ingenium)*
Per *tuam fidem,pérque huius *solitudinē *(Tuá) unica syllaba est. Aliàs (solicitudinē)*
Te obtestor,ne abs te hanc segreges,neu deseras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do,amicum,tutorem,patrem.
Bona nostra hæc tibi cōmitto,& *tuæ mando *fidei. *(Tuæ) & (dei) monosyllaba sūt*
Hanc mihi in manum dat.mors continuo ipsam occupat.
Accepi.acceptam seruabo. M.ita spero quidem. *Sunt duo trimetri catalectici. posterior (Obstricē,&c.) habet duas breues in penulti. pro lōga.*
P. Sed cur tu abis ab illa? M.obstetricē accerso. P.propera.
Atque audin'?verbum vnum,caue de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. M.teneo. *Hic Senarius perficitur initio proximæ scenæ, Quid ait Birria?*

HOCINE EST.)Hic inducitur adolescētis animus circa nuptias:vt ex magnitudine eius
ingens gaudiū comparetur in fine fabulæ, cognita Glycerio.& simul id agitur, vt magis
magísque per Mysidem Pāphilus excitetur ad resistendū patri nuptias inducēti. Hoci-
ne est.)Ab iracundia & dolore cœpit.Iracundia descendit ex iniuria.Dolor,ex miseria. Hocine *Iracundia.*
est humanū factū.)Quasi deliberatio est.in qua duæ partes sunt,vna patris,altera amicæ. pro sua- *Dolor.*
sore Mysis est.Principiū ab inuectione:in qua vt hominē accusat,deinde vt patrē. Hocine est.)
Hoc est dilatare orationē,ne diceret quod fecit. & est peruersa αὔξησις, à maioribus descendens ad *Auxesis.*
minora per amplificationē accusationis. FACTVM aut incœptum.)In aliis,factu aut incœptu,
fuit. HOCINE est officium.) Officium ab efficiendo,ab eo quòd quæritur quid efficere in eo *Officium.*
vnūquenque conueniat pro conditione personæ. QVID est,si nō hoc.) Sic dicimus de his quæ *Quid est,si*
necessario hoc sunt quod dicimus. SI NON hoc.)Hoc cum stomacho dictū,quasi aliquo con- *hoc non est?*
tradicente non esse contumeliam. Cicero,Quid est quæso Metelle,iudiciū corrumpere,si hoc non
est? VXOREM decrerat.)Decernere,est de magnis certam proferre sententiā. Vxorem de- *Decernere.*
crerat.)Propositio iniuriæ. NÓNNE oportuit.)Oportuit.Se ad patrē refert. Nam nec sic con-
sentirē ad nuptias.sed fac me velle:Nónne oportuit prescisse me ante? Dolet autē se spatiū nō ha-
buisse cōsilio. NÓNNE prius cōsultū oportuit?)Quàm de stomacho repetitū est OPORTVIT?
Et de more,PRAESCISSE ME ANTE.Præscisse proprie ad eum refertur, hoc est Pamphilū. *Præscisse ante*
COMMVNICATVM.)Quod neque huius propriū est,neque illius. Et ANTE abundat,aut
certe PRAE,cū sufficiat scisse. Communicatū.)Quia nuptiarū non omnis potestas in patre est.
QVOD verbū.)Verbū pro ἀξίωμα more suo posuit,id est, vxorem dare quòd ait. QVID *Verbum.*
Chremes?)Trāsit à patre nūc,& ad socerū redit.QVID,nō ad Chremetē dicitur:sed ad illū trā-
euntis est,& non cōsiderantis quid dicat. Quid Chremes.) Irascitur patri quòd cogat Chremetē
quòd nō neget vxorē.Noue dolet,nō odio haberi,nō repudiari. QVI denegarat se cōmissurū.)Nō
latuerat Pāphilū,repudiasse Chremetē. vnde & Dauus ait, Qui postea q̄ audierat nō datū iri filio
vxorē suo. ID mutauit.) Noue dixit ID. ID enim ad DENEGARAT. COMMISSVRVM.)
Putauerat nuptias, * & Chremetē mutare sententiā. Id mutauit,quoniā me immutatū.παρό- *παρόμοιον.*
μοιον.Nā quoties verba sunt,παρόμοιον dicit.quoties nomina,παρονομασία. ITANE obstinate.) *παρονομασία.*
Obstinate facere aliquid,est in alterius malū cū conatu facere perseuerāter, & in alterius perniciē
nimis niti. ABSTRAHAT?)Magna vi verbi & proprietate vsus est.vnde illud est,Iphitus & Pe *Obstinate facere aliquid.*
lias mecū diuellimur inde. Abstrahat.)Magna indignatione vsus est:tanquā Chremes nō tā filiæ
cōsultū velit,q̄ læsum Pāphilū. Alia exclamatio est aduersum socerū, ADEÓN' HOMINEM. *Abstrahere.*
Neminē putat esse in genere humano ita infœlicē vt se:quod est cōmune omniū qui in aliquo mœ-
rore cōsistunt.itaque nō se, sed cōditionē humanā dolet: & querit natū esse quenquā qui possit esse
tā miser vt ipse est:ac p hoc se. ADEÓN' hominē.)Amatorie,amore nominato exiluit in gemi-
tus.Sic Virg.Aut si lux alma recessit,Hector vbi est? INVENVSTVM aut infœlicē.)Inuenustus *Inuenustus.*
est sine venere,id est sine gratia,quē omnes respuāt,repudiéntque pulchræ,& quē deformes appe-
tāt. Inuenustū aut infœlicē.)Inuenust⁹,cui displicēs obiicitur.Infœlix,cui placēs negat. Aut in- *Infœlix.*
fœlicē quenquā vt ego sum.)Adeò se miserū dicit,q sibi repudiare nō licet:vt ppter se doleat hu-
manū genus,in quo sit aliquis tā miser.Virg.Heu cadit in quenquā tantū scelus? VT ego sum.) *Vt.*
ἀνακόλουθον est VT:QVAM enim inferre debuit,non VT. PRÒ deū.)Quàm ferueat indignatio- *Anacoluthon.*

Effugere. ne, hinc aspice, quòd frequenter exclamat. EFFVGERE.) In totũ fugere. Quot modis CON-
TEMPTVS, SPRETVS?) Si Chremes spretus, intelligemus Pãphilũ dicere, quòd operã dede-
rit, vt se repudiaret Chremes, vt suprà dixit, Mutauit, quia me immutatũ videt. Quot modis con
Facta, trans- tẽptus.) Chremes, an Pãpbilus? FACTA, transacta omnia.) Prouerbiale est in id negotii, de quo
acta omnia. nihil supersit ad agendũ. Facta autẽ, à Pãphilo: transacta etiã à Chremete. REPVDIATVS
repetor.) Quasi hæc iniuria sit, repudiare & repetere. Et tale est in Eunucho, Exclusit, reuocat.
Aliquid mon- NISI si id est.) Coniecturale argumentũ. ALIQVID monstri alunt: ea.) Duplex contu
stri. melia, & monstri & aliquid. minus enim esset, aliquod monstrũ. sic, Quid hominis vxorem habes?
Neutrũ genus Et mutauit genus, dicendo ea: quoniã fœmina est. Sic in Eunucho, Taces monstrũ hominis? nõ di-
feminino cõ- cturus es? Aliquid monstri.) Dũ monstrum dixerat, EA subiunxit, tanquã nõ verbis, sed sentẽ-
iunctum. tiæ seruiens. NEMINI obtrudi.) Mire obtrudi, quasi inuito. & totũ cũ iracundia obtrudi, in-
Obtrudere. fringi, impingi. ITVR ad me.) Dotẽ amator non cogitat: & ad vilitatẽ trahit ꝙ vltrò venit,
Eo ir. & ꝙ se repetit Chremes. Itur ad me.) Quasi ad hostẽ. Plautus in Pseudulo, Itur ad me. Et Virg.
Oratio. -simul ense relicto, Ibat in Euryalũ propere. ORATIO hæc.) Etiã pauca verba veteres oratio-
nẽ dicebant. NAM quid ego.) Redit ad patrẽ, in quo noue hoc accusat, negligenter eum agere
quod noluit fieri. TANTAMNE rem.) Summũ voti ac nuptias. PRAETERIENS mo-
do.) Hic ostẽdit specialiter quid peccauerit. Pater præteriẽs modo mihi apud forũ.) Vndique cõ
In due, a, um flatur excusatio. ex facto, quòd præteriens. ex tempore, quòd modo. ex loco, quia in foro. ex verbis,
nomina. Vxor tibi ducenda est. Mire DVCENDA. semper hoc genus declinationis, necessitatẽ ostendit. vt
Virg. Vt pacẽ Troiano ab rege petendũ. Sallust. Agendũ, atque obuiã eundum est. ABI cito,
Ineptum. & suspende te.) Ad Hodie, Cito retulit: ad Vxor tibi ducenda est, Suspende te. INEPTAM fal-
Falsum. tem, falsam.) Duo cõparantur in defensionẽ, aut vera, aut ad tempus accommodata. Ineptum est,
quod à quouis reprehendi potest. Falsum, quod etiã prudentẽ possit fallere. QVOD si ego rescis-
Hypophora. sem.) Si mecũ cõmunicasset prius. QVID facerẽ?) Ipse se reprehendit, Quid facerẽ? ὑποφο-
Facere. ρά. VT NE hoc facerem.) Tacerẽ. & nota facerẽ, pro tacerem. SED nunc.) Deliberatio, &
Diuerse. partes eius. AMOR, misericordia.) Hæc oratoria sunt, cũ vnum negotium in multas distrahi-
Amphibolia. mus partes. DIVERSE trahunt.) Pro, in diuersa trahunt. AMOR.) A necessario. MI-
Solicitudo. SERICORDIA.) ἀπὸ τοῦ οἴκτου. Misericordia huius, ἀμφιβολία. NVPTIARVM solicita-
Solicitatio. tio.) A perturbatione. Quibus colligit cõsulere se non posse. Solicitudo est quæ inhæret mentibus.
Is. Solicitatio, quæ ab alio fit. TVM patris pudor.) ἀμφιβολία. QVI me tam.) Explanatio, in
quo pudendũ sit sibi apud patrẽ: Et ad illud spectat, Tute his rebus finẽ præscripsti pater. EI
NE ego.) Pronomen hoc, vim qualitatis habet. & est, An tali, tam bono? Qui me tam leni passus
est animo) Atqui accusabat eũ. Sed amator est. EGÓNE vt aduerser?) Videtur inclinasse vt se-
Quorsum. cundũ patris animũ consistat. sed amore ad incerta iterũ deuoluitur. QVORSVM accidat)
Aduersum. Ad quam rẽ, quo versus. SED nũc peropus est.) Calliditati fœmineæ, & astutiæ sententia hæc cõ
gruit. CVM ipsa.) Ipsa, nunc domina mea. ADVERSVM hunc.) Apud hunc. vt alibi, Et id
gratũ fuisse aduersum te, habeo gratiã. DVM in dubio est animus.) Translatio hæc est à mole
alicuius ponderis, quæ antè, quàm in loco sederit, cũ incerta pẽdet, facillime cõmouetur. QVIS
hic loquitur?) Hoc secũ. deinde conuersus, vt vidit, Mysis salue. SALVE.) Difficile est aliud in-
Salue. uenire verbũ quod sic declinetur, salue, & saluete. quippe huius verbi per modos est rara declina-
O. tio. QVIS hic loquitur?) Principiũ Terentianũ in iungendis personis. Ô SALVE.) O, interie
ctio optantis aduentũ, aut repente perculsi. QVID agitur?) Amatorie, & familiariter nõ addidit
Rogas? quæ. Virgil. Quæ mihi reddat eũ, vel eo me soluat amantẽ. ROGAS?) Lenta quædã, & tristis est
Laborat è do respõsio, & dolore plena. LABORAT è dolore.) Duplicem laborẽ Glyceriu esse dicit, vnũ pa-
lore. ritudinis, alterũ curæ & solicitudinis nuptiarũ Pamphili. Laborat è dolore.) Callide aggreditur
iuuenem. nam vtraque propter illũ perpetitur, & dolorẽ, & solicitudinẽ. ATQVE ex hoc.) My
sis, quæ contra patrẽ suasura est, incertũ inueniens Pãphilum, facilè ad se cõuertit mentione domi-
næ suæ: & maxime quòd addidit, cur illam ægrã esse dicat. quare statim perfectũ est quod volebat,
vt dicat Pãphilus, Egóne istuc conari queam? CONSTITVTAE.) Nec addit à patre: sed inui-
diose quasi & à Pamphilo sint constitutæ. An timet in negotio? IN hunc diẽ.) Idem enim dies
est quo placuerant destinatæ nuptiæ, quanuis Chremes denuntiauerat. & suprà, Hic nuptiis dictus
Tum. est dies. TVM autem.) Tum, præterea. Tertiam solicitudinem habere Glycerium, ne deseratur
Solicitudo. à Pamphilo. SOLICITA est.) Solicitudo rerum incertarum magis est. QVÒD in hunc
diem sunt constitutæ nuptiæ.) Hic certior metus est, & grauior. EGÓNE istuc.) Ideo sic Pam-
Conari. philus, quia illa inuidiose non Deserere cogaris, dixit: sed, deseras. Egóne istuc CONARI.) Nõ
perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est, etiamsi non potest fieri. hic enim voluntas,
non factum damnatur. vt Virgilius, Ausi omnes immane nefas, ausóque potiti. Egóne conari.)
Leuius est conari, quàm facere. EGÓNE PROPTER me.) Magna vis est in pronominibus.
& diuersa sunt, & singula, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu: sicut in Eunucho, Egóne
Egóne. illam, quæ me, quæ illum? Quæ illum, deest, amat: quæ me, deest, non amat. Egóne.) Suaden-

ter.subauditur,vt fieri sinam. QVAE mihi suum animum.)Ab eius beneficiis. SVVM animum.)Quantum ad amorem pertinet. ATQVE omnem vitam.)Hoc est,vt maritũ speraret.

Quæ mihi suum animũ,atque omnẽ vitam credidit.)Argumenta à consequenti. Si eam dese-
rit,hæc subiiciuntur. QVAM ego animo egregie charam.) Egregie, præter cæteras, id est ni- Egregie.
mis. BENE & pudice.)Hic illud soluitur, Lana & tela victum quæritans:vt hoc præstruat be
ne & pudice Glycerium esse educatam, Lana & tela victum quæritans.Et non pertinet ad argumẽ-
tũ,nisi post vitam Glycerii intelligas. Bene & pudice.)Ab honesto. Bene & pudice eius DO-
CTVM.)Hanc sententiam quasi de exemplo probat.nam bene educata est à Chryside, quæ primo
pudice vitam,parce,& duriter agebat. COACTVM egestate.)Propterea quòd Chrysis, inopia
& cognatorum negligentia coacta. Coactum egestate.)Non paupertate,sed egestate. cui cõtra- Egestas.
rium,Inopia,& cognatorum negligentia. HAVD vereor.)Acuit animum adolescentis contra
patrem,cuius etiã nomen graue est. SED vim vt queas.)Hæc, vereor subauditur. VT, pro NE Vt.
NON posuit:vt sit,Sed vereor ne nõ queas vim patris ferre. Et ne non possis,nõ damnatio est,verũ
adolescentis prouocatio in contemptum patris. ADEÓN' me ignauum.)A verisimili. Igna-
uum.)Quod aduersum necessitatẽ proferendum fuit,id primum dixit,adesse sibi virtutem.quæ se-
quuntur,ad fidem pertinent.Ità pro tempore contemptũ patris pro fortitudine habet. IGNA- Ignauus.
VVM.)Ignauus est,qui vim non potest ferre, qui non est perseuerans. ADEÓN' porro ingra- Porro.
tum.)Porrò,coniunctio est expletiua,aliàs aduerbium temporis. Ignauũ & ingratum.) αὔξησις Auxesis.
est.Inhumanum aut ferũ. Post subiecta dixit, Adeón' porrò ingratum,aut inhumanum.Mira om-
nis conuersio.non enim dixit, Adeón' me obsequentem patri existimas, adeo gratum, adeo pium,
adeo mansuetũ,ita amatoris per omnia seruat cõditiones,vt oratorie hoc cogatur,scelus esse si pa-
rẽret nunc patri. VT NEQVE me consuetudo.)Non ordinẽ reddit.ferũ enim reddit ad man Mansuetus.
suetũ,quòd etiã feræ mansuescunt. NEQVE amor.)Ad illud,Inhumanum.Amor nãque vehe-
mentior est in homines. Virgilius, Quid iuuenis, magnũ cui versat in ossibus ignẽ Durus amor? Apodosis.

PVDOR.)Ad ingratũ retulit. VT neque me cõsuetudo,neq; amor.)ἀπόδοσις ad superiora. Consuetudo.
Consuetudo,aduersus feritatẽ.Amor,aduersus inhumanitatẽ. Pudor,aduersus ingratum animum. Amor.

COMMOVEAT NEQ. commoneat.)αὔξησις est ad maiora. VT seruem fidẽ.) Exquisite: Pudor.
nõ dixit vt contemnã patrẽ. VNVM hoc scio.)In eodẽ hæret,vt excitet iuuenẽ: neque audire se
fingit quod dicit. Vnũ hoc scio.) Vide q̃ callida sint quæ à Myside subiiciuntur ad irritandam
promissionẽ Pãphili. Vnũ hoc scio.)Subiicit illa quæ ardentẽ incendant magis.nã dixit ille om-
nia quibus cogitur seruare fidem:sed de merito eius aut nihil dixit,aut parũ. Vnum hoc scio.)
Quasi hoc dicat,Quid tu facturus sis equidẽ nescio,sed vnũ scio. VT memor esses sui.)Inuidiose,
quasi oblito:adeò cõmouetur hoc dicto Pãphilus. Vt memor esses sui.) Bene præterito:quoniã
quæ præterita sunt,in recordatione magis lachrymabilia sunt.vt Virg.-cui paruus Iulus,Cui pa-
ter,& cõiux quõdã tua dicta relinquor? Idẽ alibi,Per caput hoc iuro,p quod pater antè solebat. ô
MYSIS,Mysis.)Primũ vocandi,alterũ increpandi est. ETIAM nunc scripta.)Id argumentũ est
quàm viuæ memor sit,qui etiã mortuæ verborũ meminerit Chrysidis de Glycerio. IAM ferme.) Ferme.
Fermè,aduerbiũ est festinãtis. MORIENS me vocat.)Ex tẽpore probauit locutã vera esse,nõ fi-
cta & simulata.nã qui sani sunt,spe longioris vitæ adulãtur.Virg. Et dulces moriẽs reminiscit Ar-
gos. Iã fermè moriens.)Affect⁹ à tẽpore,quòd postrema vox erat. ACCESSI.vos semotæ.
nos soli.)Figuræ propriæ Terentianæ,ἀσύνδετον & ἔκλειψις.Vos semotæ. deest,estis. Nos soli.deest Asyndeton.
remansimus.vt est illud,Egòne illam,quæ illũ,quæ me? Vos semotæ.nos soli.)Habuit fidẽ,quòd Eclipsis.
soli fuimus,quòd nemo testis.an timuit,ne hoc pater ante firmatũ amorem cognosceret? INCI- Inceptio.
PIT.)Deest dicere.Præparatio,& quasi vestibulũ orationis est. Inceptio dicitur orationis,quæ lõ
go taciturnitate,meditate,grauitérque profertur.vt Virgil.Tum pater omnipotẽs,rerũ cui summa μίμησις.
potestas Infit. MI Pãphile.)μίμησις per προσωποποιίαν.& principiũ à blandimẽto. MI Pãphi- Prosopopœia
le.`Imitatus est etiã blandimentũ Chrysidis. HVIVS formã,atq; ætatem.) Amat compendiũ Forma.
lassitudo.formam enim dicendo,pulchritudinem significat. ætatem, quòd parua. Huius formã AEtas.
atque ætatẽ.) Duplex causa cõmendationis,forma & ætas,vt suprà, Forte vnam aspicio adolescen-
tulam Forma,&c. Mi Pamphile.) Vide redditam voci morientis densis interuallis interruptã
orationem,vtpote lasso anhelitu interueniente. VTRAEQVE res inutiles.)Legitur &,vtiles.

ET AD pudicitiam.)Propter formã dixit. ET AD rem tutandam.) Propter ætatẽ. ἀπό- Apodosis.
δοσις. QVOD te per.)Quod, propter quod.vt,Quod te per superos. Et est ordo, propter quod Quod.
te oro. PER hanc dextrã.)Tenet eũ,vt apparet. Per hanc dextrã.) Fidei & fœderis mẽbrũ.
Ad manum fit conuentio. ET INGENIVM.)Legitur &,geniũ. Per huius SOLITVDI-
NEM.)Legitur &,sollicitudinẽ. OBTESTOR.)Obtestatio dicitur quãdo eũ adiuramus,quẽ ro Obtestari.
gamus.Oramus per eas res propter quas rogam⁹. Virg.-per euersæ genitor fumãtia Troię Excidia Orare.
obtestor. Ne abs te hãc SEGREGES,neu DESERAS.)Ad fidẽ,ne segreges,retulit: ad solitu-
dinẽ,ne deseras:hoc est,ne aliã ducas,aut amare desinas,etiãsi aliã ducas. Ne abs te HANC se-
greges.)Quasi ipsam manu tenẽs.Hãc;ppter formã,& ætatẽ. Segreges.)Hoc verbũ simplex fieri

Parileon. nõ poteſt.neu deſeras.poſtremo TE OBTESTOR.Sextũ παρίλλογ.dixit enim iam,Quod ego te per hanc dextrã oro. SI TE in germani.)Sic tunc dicimus,quando præſtitimus aliquid,& tamẽ nolumus exprobrare.vt Virg.Siqua tuis vnquã pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene quid de te merui. In germani fratris.)Non fratris ſolum,ſed etiam germani. SIVE hæc,te ſolum.)Si aut te mihi quoque prætulit,aut nullum aliũ nouerit amatorẽ in domo meretricis. MORIGERA.)Hoc quaſi amanti vtile fuit: Virgilius,Fuit aut tibi quicquam Dulce meũ. TE ISTI virum do.)Hæc,vt diximus,& ſingula ſunt,& non præcipitantur, nec dicũtur vno ſpiritu. AMICVM.)Poteſt enim & maritus eſſe,ſed non amicus.ſed affectu mariti retulit amicum. TVTOREM.) Quaſi orbæ. PATREM.) Quaſi paruæ. VIRVM.) Ne ſegreges. AMICVM.)Ne deſeras. PATREM.)Ad illud quod ait,Et ad pudicitiam. BONA noſtra tibi hæc commendo,& tuæ cõmitto fidei.) Concluſio per mandatum & obteſtationem efficax ſatis. Te iſti virum do.)Apparet quòd iunctis dextris hæc dicebat.ideo &, Per hanc dextram te oro. Bona noſtra.) Hæc verba quaſi ſupellectilem ſuam oſtendentis ſunt. Bona noſtra.)
Dare in manum. Hoc eſt, Ad rem tutandam. HANC mihi in manum dat.) Cõfirmatæ ſunt legitimè nuptiæ per in manum conuentionem.Et mirè hanc,non,huius manum. MORS continuo ipſam occupat.)
Accipere uxorem. Quo magis memorem eſſe oportet eorum,poſt quæ illa nihil locuta eſt. ACCEPI.) Proprie, quaſi vxorem. ACCEPTAM ſeruabo.)Concluſit partem deliberationis ſuæ per electionem.)
Cur. SED cur tu.)Corripit,quòd abeat ab illa. Cur,non interrogantis, ſed corripientis eſt, & in-
Obſtetrix. crepantis, quòd Glycerium deſerat. OBSTETRICEM.)Quæ opem tulerit parienti,obſtetrix dicitur: vnde & parturientes fer opem clamant. PROPERA, atque audin'?) Et interrogatio quò eat,& reuocatio,ad argumentũ magni amoris accedit. VERBVM vnum caue de nuptiis.)
Eclipſis. Deeſt,dicas.figura ἔκλειψις. De nuptiis.)Non quòd hodie futuras neſcierit Glyceriũ: ſed quòd illas hodie indixerit pater filio:cum ſuprà & Pamphilo & Glycerio diſturbatæ viderentur, Quia ſunt conſtitutæ in hunc diem. CAVE.) Annotant quidam caue hic corripiendum eſſe. NE AD morbum hoc etiam.)Iterum ἔκλειψις.deeſt enim,accedat.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.
CHARINVS adoleſcẽs. BIRRIA ſeruus.
PAMPHILVS.

C. VID ais Birria?datúrne illla hodie Pamphilo (*Datúrne, &c.*) *Dimeter eſt.*
Q. Nuptum? B.ſic eſt. C.quî ſcis? B.apud forum modo *Senarii.*
De Dauo audiui. C.væ miſero mihi:vt animus in
Spe,atque in timore vſque ante hac attentus fuit:
Ita poſtquam adempta ſpes eſt,laſſus,cura confectus,ſtupet. *Tetrametri iamb.*
B. Quæſo ædepol Charine,quoniam id fieri quod vis non poteſt,velis id
Quod poſſit. C.nihil aliud,niſi Philumenam,volo. *Senarius.*
B. Ah,quanto ſatius eſt,te id dare operam, *Monometer.*
Quî iſtum amorẽ ex *animo dimoueas tuo,quàm id loqui, *Duo troch. tetram.* *Aliàs, corde eiicias tuo,*
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.
C. FACILE omnes,quũ valemus,recta cõſilia ægrotis damus: *Iam. tetrametri.*
Tu ſi hic ſis,aliter ſentias. B. age age,vt lubet. C.ſed Pamphilum
Video.omnia experiri certum eſt prius quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipſum hunc orabo:huic ſupplicabo:amorem huic narrabo meum.
Credo impetrabo,vt aliquot ſaltem nuptiis *protrahat dies. *Aliàs, prodat*
Interea fiet aliquid ſpero. B. id aliquid nihil eſt. C. Birria,
Aliàs, quid ni ſi nihil. Quid tibi videtur?adeón' ad eum? B. quid *ni?ſi nihil impetres,
Vt te arbitretur ſibi paratum mœchum,ſi illam duxerit?
Iambici trimetri. C. Abi hinc in malam crucem cum ſuſpicione iſtac,ſcelus. *Suſpicor (abin) aut (abeas) legẽdum, ut conſtet uerſus.*
P. Charinum video. ſalue. C.ô ſalue Pamphile.
Ad te venio,ſpem,ſalutem,auxilium,conſilium expetens. *Troch. tetrametri.*

P. Neque pol consilii locum habeo,neque auxilii copiam.
Sed istud quiduã est? C.hodie vxorẽ ducis? P.aiunt. C.Pamphile, *Eliditur s. in (istud)*
Si id facis,hodie postremùm me vides. P.quid ita? C.hei mihi,
Vereor dicere.huic dic quæso Birria. B.ego dicam. P.quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P.næ iste haud mecũ sentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit,Charine? C.ah Pamphile
Nihil. P.quàm vellem. C.nunc te per amicitiam,& per amorẽ obsecro,
Principio vt ne ducas. P.dabo equidem operam. C.sed si id non potes:
Aut tibi si nuptiæ hæ sunt cordi. P.cordi? C.saltem aliquot dies
Profer,dum proficiscor aliquò,ne videã. P.audi nunc iam: *Si diuidit (ia) uersus constat.*
Ego Charine,neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nihil promereat,postulare id gratiæ apponi sibi. *Iamb. tetrameter: nisi di das u in (postulare.)*
Nuptias effugere ego istas malo,quàm tu adipiscier. *Trochaici.*
C. Reddidisti animum. P.nunc siquid potes aut tu,aut hic Birria,
Facite,fingite,inuenite,efficite,quî detur tibi.
Ego id agam,mihi quî ne detur. C.sat habeo. P.Dauum optume
Video,cuius consilio fretus sum. C at tu hercle haud quicquam mihi,
Nisi ea,quæ nihil opus sunt scire.fugín' hinc? B.ego verò,ac lubens. *In (opus) diditur s.*

QVID AIS Birria?) In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulæ.Siquidem Andria ex duorum adolescentium pauoribus,gaudiísque componitur,cum ferẽ solam Hecyram Terẽtius ex vnius comœdia adolescentis effecerit. Quid ais Birria?)Has personas Terẽtius addidit fabulæ.nam non sunt apud Menandrum,ne τραγικώτερον fieret Philumenam spretam relinquere sine sponso,Pamphilo aliam ducente. Quid ais Birria?) Ex verbis Charini apparet Birriam nuntiasse nuptias futuras cum Pamphilo:nec adducitur tamen vt statim credat,& accommodet animum.Sæpius ergo repetit interrogando. Et bene ILLA,velut amatorie,de certa loqueretur persona.Sic Virgilius,Solam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus. Ergo non AEneas,sed ille.Et item hac,non Philumena,sed illa,dixit. Quid ais Birria?)Miratur magis,quàm interrogat,vel potius indignatur. SIC EST.)Hoc cum indignatione stomachi dixit. QVÎ scis?) Non vult enim verum esse.Qui,quatenus,vnde hoc scis? APVD forum.)De loco. De tẽpore MODO. De persona,DE DAVO. VAE misero.)Tandem aliquando peruictus est vt crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramur. Apud forũ modo de Dauo audiui.)Plurima dixit ad confirmandum Birria,quando interrogatus est:à loco,à tempore,à persona. VSQVE antehac.) Id est antè,quàm tua verba audirẽ. & duas præpositiones posuit vt dicitur:sed vna est tantum,velut aduerbiũ,non iam præpositio. ATTENTVS fuit.) Vt attentius audire dicitur. Vsque antehac attentus.) Nulla præpositio præpositioni adiungi separatim potest. Vsque,eiusmodi est,vt sine aliqua præpositione raro inueniatur. LASSVS, cura cõfectus,stupet.)Lassus cura,ex præterita spe nũc. Cõfectus,id est sic vulneratus,aut percussus,vt sanari nõ possit. Lassus,cura cõfectus,stupet.)Lassus,adẽpta attẽtione. Cura confectus, cõfirmato timore. Stupet,abiecta spe. QVAESO ædepol.)Obiurgãtis est Quæso,vel etiã rogãtis. QVONIAM non potest.)Consolatio ad id quod fieri nõ potest,suadens, ID VELIS QVOD POSSIT.)Prouerbiale. NIHIL aliud.)Hoc magis gemitu amatorio quàm vt respõderet Birriæ,dicit:quasi magis Philumenã velit,quàm vitam & lucem.Idẽ alibi,In eo me oblecto: solum id est charũ mihi.Non enim dixit,Nullam volo aliam quàm Philumenã: sed Nihil volo aliud: quod infinitũ est. QVI istũ.) Qui,pro vt. EX ANIMO dimoueas.)Legitur ex corde eiicias. TV SI hic sis.)Hoc gestu scenico melius cõmendatur. Nã hæc magis spectatoribus,q̃ lectoribus scripta sunt.Hic ergo,seipsum ostendens,dicit.& est HIC pronomen. SED Pamphilum.)Sed,incœptiuũ pro atque,eccũ Pãphilum:vt Sallustius,Sed Metellus in vulnere.Hoc nõ discretiuũ:vt si dicas,sapiens,sed miser:hic enim discretiuũ erit. AGE AGE vt lubet.) Aduersus hæc nõ habuit quid loqueretur. & est permissio reprobantis ea quæ consentit. SED Pamphilũ video.)Hæc per ἀποστροφὴν fingũtur. OMNIA experiri.)Idẽ alibi,Omnia prius experiri,quàm armis,sapientẽ decet. Virgilius hãc quoq; posuit sententiã,Ne quid inexpertũ frustra moritura relinquat. IPSVM hunc.)Bene ipsum,quasi authorem & principem. refertur etiã ad dignitatẽ.

Ille. *Qui.* *Væ.* *Vsque antehac.* *Vsque.* *Lassus.* *Confectus.* *Stupere.* *Quæso.* *Nihil aliud.* *Qui.* *Sed.* *Age age ut lubet.* *Apostrophe.* *Ipso.*

Oro. Supplico. Saltem. Prodere. Adeo ad. Ironia. Hysterologia. Impetro.

ORABO:huic supplicabo.) Oramus,quæ bona sunt:Supplicamus in aduersis magis, vel cum lachrymis. AMOREM.)Non studium,aut volũtatem:sed amorem.Nec petam,sed NARRABO dixit:totum magnifice. Hunc orabo,huic supplicabo.)Procemia sunt petitionis,quibus ostendit poeta rationem,qua noua, & improba res,tamen petitur. VT ALIQVOT saltem.) Saltem,desperatis rebus solam petentes salutem,hoc verbo vtimur. PRODAT verò,proferat, prolatet,differat. Lucilius in quinto,An porrò prodenda dies sit. INTEREA fiet aliquid.) Tale est hoc,quale illud,Interea aliquid accidet boni.Sed nihil illum dixisse,poeta per seruũ ostẽdit,dicendo, Id aliquid nihil est. Fiet aliquid.) Vt suprà,Impetrabo. ADEÓN' ad eum?) Consuetudine magis quàm ratione dicitur.vnum enim AD abundat. QVID, nisi nihil,impetres?)aut,Quid nisi nihil impetres vt te,&c.In vtroque idẽ sensus est:sed superior per εἰρωνείαν,inferior per simplicẽ explanationẽ soluitur.Et si QVID NI legitur,subaudiendũ,adeas:vt sit,Quid ni adeas?vt si nihil impetres,te arbitretur paratũ mœchũ,si illam duxerit. SI nihil impetres.) Impetres per ὑστερολογίαν dictum videtur,pro petas.quoniam petitionẽ sæpe impetratio sequitur.

Aiunt. Postremum. Næ.

CHARINVM video.)Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit,sed vt fiduciã det Charino loquendi:quod & Virgilius eleganter,Heus,inquit, iuuenes monstrate, mearũ Vidistis siquã hic errantem forte sororum. Charinum video.)Ad hoc prior incipit Pamphilus, vt ad cõfessionem,Charino minus clausa præ pudore sit via. CONSILIVM expetens.)Eleganter:quoniã demens & improbum est quod petit,nouissimũ posuit consilium: vt si non possit concedi, vel consilium expetat ad sanandam dementiã.Cicero, Tu da salutem,qui spem dedisti. Salutẽ,auxiliũ, consilium expetens.)Vt in petitionibus fieri solet, beneficium petẽs vtitur partibus deliberatiuæ.

Cor. Proferre. Ex pronominibus sententia incipientes, quá uim habeant. Mereri. Neutiquam. Gratiam apponere. Hic. Facere. Fingere.

NEQVE pol consilii locum.)Apud amantem neque consilii facultas,apud inopem neque copia auxilii.His duobus ostendit etiam sese amatorem. Neque pol consilii locũ habeo,quia amo: neque auxilii, quia sum miser. SED istud quidnam est?) Hoc si non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuisset. HODIE vxorẽ ducis?) Vide miram interrogationem,ante cõfessionẽ. AIVNT.)De ea re dicimus,quam volumus esse falsam. SI ID FACIS.)Nihil prius,quàm se moriturum dixit,pudenda dicturus.Inde datum est, vt ille instantius quæreret causam. HODIE postremũ.)Plus dixit,q̃ si dixisset,Morior hodie. Hodie postremũ.)A necessario:quia viuere non potest. Et postremũ,aduerbium est. SPONSAM hic tuã amat.)Nulla cũctatione Birria,sed facete,παρρησίᾳ seruili paratissime narrat. NAE iste haud.)Næ,valde:vt & Cicero,Næ illi vehementer errant.Sensus hic est,Non id amat quod amo,nec id odio habet quod odi. hoc est,valde iste,inquit,nõ mecũ sentit:id amat quod ego odi. Sponsam hic tuam amat.) Callide & sponsam,& amat: hoc est, neque adhuc vxor tua est, neque aliquid admisit, quia amat tantum. Næ iste haud mecum sentit.)Næ,valde aut vt quidam volunt,ô quàm.Lucilius in x, Næ in arce bouem discerpsi magnifice,inquit. NIHÍLNE amplius tibi cum illa fuit?)Artificiose personã expressit Terẽtius nuptias recusantẽ:& simul τὸ πρέπον virgini seruauit. QVAM vellem.)Vtique vt esset causa recusandæ. PER amicitiam.) Suam & Pamphili. ET PER amorem.)Suum tantum circa virginem. VT NE ducas.) Sufficeret dixisse,ne ducas. DABO equidem operam.)Plus illi promisit,quàm ille poposcit. NON POTEST.) Deest,fieri. & hoc ad patrem retulit. AVT TIBI hæ nuptiæ.) Hoc ad Pamphilum pertinet. non enim vnum,& idem est.nam si idem esset:nuptiæ hæ sunt tibi cordi,superuacuũ esset additum. CORDI!)Animo.acure. Dabo equidem operam.)Pronuntiatione leuandũ est.Plus enim dixit,dabo operam: quàm si diceret, non ducam. SALTEM aliquot.) Primo quæ maiora sunt, petit: postremo quæ ex his videntur minima.& hoc arte.vt,Incute vim ventis,submersásque obrue puppes. Et ad postremum,Aut age diuersas, & disiice corpora ponto. PROFER.) Prolata, produc,differ. ALIQVO,ne videam.) Aliquo dixit, vt exilium esset incertum. AVDI nunc iam.)Correptio impatientis,qui non sustineat audire de exilio. EGO Charine.) Sententiæ quæ ex pronominibus incipiũt,sera semper,sed vera promittunt.Virgilius,Me natã nulli veterũ sociare procorũ.Fas erit. Ego Charine, NEVTIQVAM OFFICIVM.)Sensus hic est, Nõ puto, inquit,hominẽ liberũ,qui cũ nihil præstet, haberi gratiã sibi poscat.ergo cũ tibi nihil præstem,nolo mihi gratias agas.nõ enim tui causa fugio,q̃ prius quàm me peteres,magis nolebã ducere,quàm tu cupis. CVM nihil promereat.) Mereri,est aliquid mercedis pro labore sumere. cũ dicimus, Nihil meretur, hoc intelligitur, nihil mercedis dignus est accipere. NEVTIQVAM.) Vna pars est orationis, pro nequaquam. Aut alio modo dicitur,cũ is nihil promereat,id est præstet.vt Virg.Quique sui memores alios fecere merendo.&,Nunquã regina negabo Promeritã.E contrario,lædit.Quid cõmerui,aut peccaui pater? Cũ is nihil promereat.)Laboret,vel mereatur,vel mercedis petere debeat.vt,Quid meret machæra?Plautus in Pseudulo. AD gratiæ apponi sibi.) Addi in gratiã suã,id est sibi gratiã merere. NVPTIAS effugere.)Interposita distinctione,vultuose hoc dicit,hoc est cũ gestu. REDDIDISTI animũ.)Plus dici nõ potuit. AVT tu,aut hic Birria.)Hic δεικτικῶς quasi efficaciorẽ ostendit.ergo ad comparationẽ alterius refertur. FACITE,fingite,inuenite,efficite.)Fit quod verũ est. Fingitur quod falsum est. Inuenitur,ne temere

fiat. Inuenite ergo, agite dicit post cogitationẽ. Efficite.) Id est in effectũ perducite. Sallust. Nã & prius quàm incipias, cõsulto: & vbi consulueris, maturè facto opus est. Facite, fingite, inuenite.) Mire expressit Pamphili animũ nuptias recusantis, cui quicquid dixerit, parũ est. QVI detur.) Qui, pro quẽadmodum. NE MIHI.) Veteres frequenter NE pro NON dicebant. EGO id agam, mihi qui ne detur.) Non dixit, ego nõ instabo vt ducã. sed, quod est amplius. & recte vtriusque opera opus. nõ enim continuo ducet Charinus, si nõ duxerit Pamphilus. SAT HABEO.) Sic antiqui pro sufficit, sat habeo dicebant. an vel abundat? AT TV hercle.) Deest, affers, dicis, nuntias. NISI ea quæ.) Hoc est, Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum? B. Sic est. C. Qui scis? B. Apud forum modo de Dauo audiui. Quod memor est Charinus se non libenter audisse. *Inuenite. Efficere. Qui. Ne. Sat habeo.*

FVGIN' hinc?) Comminantis est, & abigentis à se. EGO vero, ac lubens.) Nemo lubenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic, etiam lubens dixit: quod est, lubenter. *Fugin' hinc? Lubens.*

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. IBONI, boni quid porto: sed vbi inueniã Pamphilum: *Troch. tetram.*
D Vt metũ, in quo nunc est, adimam: atque expleam animũ gaudio?
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc resciuit mala.
D. Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias.
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primùm intendam? C. cessas alloqui?
D. * Habeo. C. Daue ades, resiste. D. quis homo est, qui me? ô Pamphile, *Aliàs, abeo.*
Te ipsum quæro. euge ô Charine. ambo opportune. vos volo.
C. Daue, perii. D. quin tu hoc audi. C. interii. D. quid timeas, scio.
P. Mea quidem hercle certe in dubio est vita. D. & tu quid, scio.
P. Nuptiæ mihi. D. * & id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intellego. *Aliàs, etsi*
Id paues, ne ducas tu illam. tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. atque istuc ipsum, nihil pericli est: me vide.
P. Obsecro te, quàm primum hoc me libera miserum metu. D. hem
Libero· vxorem tibi iam non dat Chremes. P. quî scis? D. scio.
* Tuus pater modo me prehendit. ait tibi vxorem dare *Tuus unica syllaba est.*
Se hodie: item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum.
Circunspicio. nusquam. forte ibi huius video Birriam.
Rogo. negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit * suspicio· hem, *In (suspicio) antepenultima producitur.*
Paululum obsoni. ipsus tristis. de improuiso nuptiæ.
Non cohærent. P. quorsum nã istuc? D. ego me continuo ad Chremem:
Quum illò aduenio, solitudo ante ostium. iam id gaudeo.
C. Recte dicis. perge. D. maneo. intereã * introire neminẽ *Introire trisyllabum est.*
Video, exire neminem: matronam nullam: in ædibus
Nihil ornati, nihil tumulti: accessi intro: aspexi. P. scio.
Magnum signum. D. num videntur conuenire hæc nuptiis?
P. Non opinor Daue. D. opinor narras? non recte accipis,
Certa res est. etiam puerum inde abiens conueni Chremis:
Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.

C. Liberatus ſum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidem.
C. Quid ita?nempe huic prorſus illam non dat. D. ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit,ſi huic non dat,te illam vxorem ducere:
Niſi vides,niſi ſenis amicos oras,ambis. C. Bene mones.
Ibo,etſi hercle ſæpe iam me ſpes hæc fruſtrata eſt. Vale.

I BONI.)Hæc ſcena conſilium continet perſonarũ,ad quas maximè pertinet argumẽtũ.
D Et bic eſt locus in quo, vt fieri ſolet, fortuna miſta rebus diſpoſitis, magnas turbas dat.
Di boni,boni quid porto.)Nõ mirum quòd inſolentius Dauus exultat,qui,vt Simo dicebat,timidus fuit, vt ipſe Dauus, etiam deſperauit ex nuptiarũ terrore, quas nunc falſas comperit.
Di boni,boni quid porto.)Ex ꝓximo repetiuit bis:ſed tamẽ alterũ,nominatiuo plurali:alterũ,
Portare. genitiuo ſingulari dictum eſt. QVID PORTO.) Non ſolum corpore,ſed etiam animo portamus tam bona,quàm mala. Sic alibi, Ne quid Andria apportet mali. VT METVM in quo nunc eſt, ADIMAM, atque EXPLEAM animum GAVDIO.)Ordine locutus eſt. prius enim
Neſcio quid. metum adimere : ſic demum gaudio perfundere. Hic ordo etiam in laude ſeruatur. NESCIO
Quid. QVID.)Deeſt PROPTER:vt ſit,propter neſcio quid. QVID.)Aduerbiale. EXANI-
Exanimatur. MATVM.)Perterritum,perturbatum. SED VBI QVAERAM?)Nunc in omnes ſe partes verſat,quærens quò dirigat curſum. HABEO.) Videt quaſi conſtitiſſe : deinde quaſi elegiſſe, quò pergat. Habeo per H inueni.legitur & abeo: vti meritò illi dicatur, Reſiſte. QVIS HOMO EST QVI ME? Ô PAMPHILE.) Antè videt, quàm compleat orationem. EV-
Euge. OE Ô CHARINE.) Euge, modò pro interiectione poſitum eſt. OPPORTVNE.) Deeſt, adeſtis:non,opportunè vos volo. DAVE, PERII.)Proprium eſt dolẽtibus præfeſtinare quæ
Quin. dolent.ἀπαλγήματα.Habet nonnullum affectũ quod addidit, Daue. QVIN TV.)Quin modò pro imò:aliàs,cur non? MEA quidẽ hercle.)Videtur Charinus plus dixiſſe,Perii,quàm Pamphilus,Mea quidem hercle certè in dubio eſt vita.Sed nõ eſt hoc.plus enim Pamphilus dixit.Nam qui viuit, non poteſt interiiſſe : is autem qui viuit, vitam poteſt in dubio habere. Ideò & iurauit
Hercle. HERCLE: & affirmans iuſiurandũ,CERTE addidit.Bene CERTE:quaſi illud INTERII,
Certe. falſum ſit.Ita Pãphil⁹ plus fecit periturũ ſe eſſe dicẽdo,quàm Charinus interiiſſe. ET QVID TV,SCIO.)Mira compẽdia,quæ cõtrahit Poeta lõgitudine fabulæ:nec tamen perdit affectus per-
Id ſcio. ſonarum. Et tu quid.)Deeſt,timeas. ET ID SCIO.) ὡς ὑπαρχεῖον.tanquam dicat,nihil eſt.
Hodie. Et id ſcio.)Legitur, etſi ſcio. HODIE.)Tẽpus addidit,tanquã rem ſciens. OBTVN-
Obtundere. DIS.)Sæpe repetẽdo,idem dicere,obtundere eſt. tranſlatio à fabris,qui ſæpe repetũt tundẽdo ali-
Anaſtrophe. quid malleo,&idem obtundũt, & hebetant. OBTVNDIS, tametſi.)Poteſt eſſe ἀναστροφή:ſed
Id. ſyncerius eſt, & melius ſubdiſtinguere. ID PAVES.) Deeſt OB: vt ſit ob id.hoc autẽ Pam-
Vt. philo dicit. TV AVTEM vt ducas.)Pro ne non,VT poſuit.Hoc,Charino. ATQVE
Atque iſtuc iſtuc ipſum.) ὡς ὑπαρχεῖον. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione: quod quaſi vanũ cõtẽnit.
Ne vide. ME VIDE.)Vtrum,lætus ſum?an,me ſpecta fidei datorẽ?vt dici ſolet, me habe,me reſpice.
OBSECRO TE.)Cũ precib⁹ & tẽpus admiſcuit.Et bene LIBERA.perfecta enim ſecuritas,
Hem. liberatio nominatur. HEM.)Ecce,demõſtratio eſt facti. VXOREM tibi nõ dat iam Chre-
Iam. mes.)Oratorie à ſumma cœpit·cui⁹ partes,multis dicẽtur. IAM NON DAT.)Bene IAM.quod ſi non dixiſſet,intelligeret Pamphilus vel poſtea Chremetem filiam eſſe daturũ. Sed addito IAM, plena ſecuritas eſt.IAM enim,renũtiatio eſt perpetuitatis. SCIO.)Præparatio eſt auditoris ad
Prehendere. eam narrationẽ,quæ oſtẽdit argumẽta falſarũ nuptiarũ. ME PREHENDIT.)Pro prendit. Addita aſpiratione geminauit ſyllabã.Et prehendit dixit,quaſi vitãtem ac fugientẽ. AIT TI-
Ait. BI.)Ait,propriè:quia cõtẽnẽda dicũtur. Ait tibi vxorẽ dare ſe.)Coniecturã facit ex malis,quæ præceſſerũt. Ait tibi vxorem dare ſe.) Dicit cur primò crediderit veras,dicturus ſubinde cur falſas. ITEM alia multa.)Bene diſtulit narrationẽ, ne ſi audirent Charinus & Birria, deſinant dolos ſtruere aduerſum vigilantiſſimũ ſenem. Item alia multa.)Cõmoda narratio à neceſſariis tantum.Minas autẽ ſenis prætermiſit,ne corrũperet bona quæ nũtiabat. QVAE NVNC.)Ar-
Locus. gumentũ eſt,quærere potuiſſe cum qui ſit territus.nam timor curam parit. NARRANDI locus.)Modò tempus,ſpatium. Quæ nũc nõ eſt narrãdi locus.)Non vult dicere quàm minaciter ſecum egerit ſenex,quámque inſtet nuptiis, ne Charinũ Birriámque de ſpe deiiciat,quos vult ſecũ adniti,ne vxorem Pamphilus ducat. PROPERANS percurro.)Vide quãtum dixerit, Prope-
Vbi. rans, & percurro,vt continuationẽ curſus oſtẽderet. VBI TE non inuenio.)Vbi,modò nõ eſt aduerbiũ loci,ſed tẽporis,pro poſtquam. Vbi te non inuenio,ibi.)A ſummo ad imum diuiſiones,quibus dicta & facta continentur:ſub quorum genere ſunt ſpecies nunc dictorũ,nũc factorũ, cum cõſideratione rerum perſonarúmque. NVSQVAM.)Deeſt,vidi. VIDEO Birriam.) Deeſt ſeruũ.& rectè.dixerat enim, Apud forũ modò de Dauo audiui. ROGO. negat vidiſſe.)

Mira breuitas,& imitanda. PAVLVLVM obsoni.) Hinc est quòd ait; Nimium parce facere
sumptum. IPSVS tristis.de improuiso nuptiæ.)Mire,& moraliter.ex his enim quæ facta non
sunt,docet quid fecisse deberet.&,de improuiso nuptiæ, pronũtiandum. EGO ME continuo.) *Ego me.*
Et bene cõtinuo ad Chremem: vt si ab vtroque hoc fieret, esset vera suspicio Daui. Ego,me cõ-
tinuo.) Deest,dueo. Consuetudine dictum est, & ἐλλειπτικῶς. Egomet.) Vna pars orationis est. *Egomet.*
CHREMEM.) Chremem , & Chremetẽ, vt Darem & Daretem. SOLITVDO ante o- *Chremem.*
stium.)Signa ab his quæ sunt,quæ non esse deeeret. IAM ID gaudeo.) Quasi auersum,& nõ
consentientem Pamphilum,excitat ad gaudium lætitia sua. IAM ID gaudeo.)Sic Virgilius,
Cum venit aulæis iam se regina superbis. RECTE dicis,perge.)Vultu enuntiandum. Hoc di-
cit Pamphilus. MANEO.)Ne, At parum temporis fuisti. INTEREA.)Tẽporis longi si- *Interea.*
gnificatio. INTROIRE NEMINEM.) A non factis. EXIRE NEMINEM.)Quid
si intus erant? ideò ait, exire neminem. NIHIL ornati.) ἀρχαϊσμός. Sic Sallustius,Ergo Se- *Ornati.*
nati decreto seruiẽdumne sit. SIGNVM.)Propriè pro argumẽto. NON VIDENTVR.) *Archaismos.*
A sequentibus argumentũ. NON OPINOR.)Ille opinionem accommodat tantùm,hic mul- *Signum.*
tum tribuit coniecturis. NON OPINOR.) Quoniam argumenta sunt,& coniecturæ, opinor *Opinari.*
dixit. Nam contra opinionem, certa res est. quæ autem opinamur,putamus:quæ putamus,incerta *Putare.*
sunt. OPINOR narras?) Bene à prima ad secundam personam. PISCICVLOS minu- *Pisciculi mi-*
tos.) Sufficeret diminutiuè pisciculos dixisse. Quòd sic,minutos dixit:& pretiũ,obolo esse emptos: *nuti.*
quæ est vltima nummorũ significatio. Sunt enim genera minutorum piscium quæ magno væneant. *Obolus.*
Hic ergo etiam ex pretio vilissimos pisces significauit. Et,quid si minutos,sed omnibus? Seni dixit,
vt obsonationis ostẽderet causam. Olera & pisciculos.)Quod suprà generaliter,paululum ob-
soni:hic specialiter dixit. CHREMI.)Sic Chremi,vt Vlyssi,& Achilli. ETIAM puerũ.) *Chremi.*
Etiã,pro præterea. IN COENAM SENI.)Mire SENI,cui⁹ est maior cura domi. NVL- *Etiam.*
LVS.)Pro,non: vt alibi,Nullus dixeris. QVID ITA?)Vna pars orationis. RIDICV- *Nullus.*
LVM caput.) Pro toto homine. nemo enim ore contempto, ex aliis membris hominem velit si- *Quid ita?*
gnificare.& est συνεκδοχὴ τρόπος. QVASI necesse sit,si huic non det,te illam vxorem ducere.) *Caput.*
Ostendit ἐνθύμημα. vitiosum hoc esse, in quo, altero sublato, non necessario alterum relinquatur. *Synecdoche.*
NISI vides,nisi senis amicos oras,ambis.)Hoc laborat Dauus,quemadmodum Philumenam *Enthymema.*
Charinus propriis laboribus promereatur vxorem. Nisi vides, nisi senis amicos oras.)Artifi-
ciosè Dauus Charinũ excitat,vt si fieri possit,adiuuetur negotium Pamphili, dum ille sibi prouide-
det. NISI VIDES.)Prouides. AMBIS.)Magnarum rerum desyderium & appetitus, am- *Videre.*
bitio dicitur. Confirmata re à factis & à personis,deliberatiua nascitur. *Ambitio.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

P. QVID igitur sibi volt pater?cur simulat? D. dicã tibi. *Trochaici tetrametri catalectici.*
Q. Si id succẽseat nũc,quia nõ det tibi vxorẽ Chremes,
*Ipsus sibi esse iniurius videatur,neque id iniuria, *In*(ipsus) *eliditur s.*
Prius,quam tuum animum vt sese habeat ad nuptias,perspexerit.
Sed si tu negaris ducere,ibi culpam in te transferet.
Tum illæ turbæ fient. P. quid vis patiar? D. pater est Pamphile.
Difficile est.tum hæc sola est mulier:dictum ac factum,inuenerit
Aliquam causam, quamobrem eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.
P. Cedò igitur,quid faciã Daue? D. dic te ducturũ. P. hem. D.quid est?
P. Egóne dicam? D. cur non? P. nunquam *faciam. D. ne nega. *Dua syllabæ desunt. forte scriptum erat, faciam Daue: & quoniam sequitur nomẽ personæ,lector putauit idem bis positum.*
P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat,vide. *Iambici trimetri.*
P. Vt ab illa excludar,hac concludar. D. non ita est.
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodie vxorem.tu Ducam,inquies:
Cedò,quid iurgabit tecum?hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia,incerta vt fient,
Sine *omni periculo.nã hocce haud dubiũ est,quin Chremes *(omni) *superest.*

Tibi non det gnatam. nec tu ea causa, minueris
Hæc quæ facis: ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, cum velit, tibi iure irasci non queat. *Iambici tetrametri.*
Nam quod tu *speres, propulsabo facilè: vxorem his moribus *Aliàs, timeas,*
Dabit nemo. *īueniet inopē *potius, quàm te corrūpi sinat. ** diditur in (inueniet)*
Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegentem feceris. *(potius) dissyl. est.*
*Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni. *Aliàs, Alia.*
P. Ita credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quò me inducas.
D. quin taces? *(Vide) pyrrhichius est.*
P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse *ab illa, cautio est: *Aliàs, ex*
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
Sibi me obsecrauit, quî se sciret non deserturum, vt darem.
D. Curabitur. sed pater adest, caue te esse tristem sentiat.

QVID IGITVR SIBI VOLT PATER?) Hæc scena deliberationē continet Daui & Pamphili. Et bene IGITVR. si enim falsæ sunt nuptiæ, quid cogitat? stomachosè etiā hoc dixit SIBI VOLT. Virgilius, Quid vult concursus ad amnem? SI ID.) *Id.* Id, ob id, propter id. NEQVE id iniuria.) Id est, vsqueadeò iniustus sibi videbit, vt se iniustitiæ ipse cōdēnet. PERSPEXERIT.) *Perspicere.* Perspicere est ad plenū, & perfectū videre. TVM ILLAE TVRBAE.) Illæ, ad terrorem retulit. QVID vis patiar?) Hoc est, patiárne vxorem ducere? PATER est Pāphile.) Hoc vultuosè pronūtiandū est. & mire pater dixit: vt ipso nomine videatur habere authoritatē: & veluti dormitātem & oblitum potestatis paternæ, his rebus excitat. QVID vis patiar?) Sunt qui quid vis, pro, quicquid euenerit, intelligāt: quia dixerat, Adeón' me ignauū putas? Alii ꝓnūtiant, vt sit sensus, Quid me vis facere? an vt hoc patiar, vxorē mihi dari? Pater est.) A necessario argumētū. DIFFICILE est.) Hoc est resistere, cōtradicere. Pāphilo difficile, perniciosum Glycerio. SOLA autē, *Solus.* Sine defensoribus ꝓpriis. & sola, & mulier dixit. Sola) Sine auxilio, ac per hoc deserta. Difficile est.) *Aposiopesis.* ἀποσιώπησις cum vultu. Deest resistere. DICTVM ac factum.) *Dictum ac factum.* Prouerbium celeritatis, id est cito. INVENERIT.) Pro inueniet. *Coniunctiuus pro indicatiuo.* Coniunctiuo modo pro indicatiuo vsus est: & est honesta locutio. QVAMOBREM eiiciat.) Callide ad eius periculū se cōuertit, cui plus amator timet, quàm sibi. ideò vincitur statim. Apparet autem Dauum malè suadere, qui tum caueat Pamphilo, cum maximè formidat senem. OPPIDO.) *Oppidum.* Ex ciuitate. EIICIAT.) Miratur & stupet. CITO.) *Cito.* Illo admirante, hic etiam confirmauit. addidit & tēpus celeritatis. CEDO.) *Cedo.* Singularis tantum numeri est: cætera etiam pluralis, vt Salue saluete. DIC TE ducturum.) Pronuntia, dic: quasi rem facilē, & nullius præiudicii. Dic te ducturū.) Hoc est quod ab initio nitebatur. EGÓNE DICAM?) *Emphasis.* τὸ Ego, ἔμφασιν habet: hoc est, vel quem non oporteat dicere, vel quem non conueniat fallere, atque mentiri. CVR NON?) Non interrogat, sed facilitatem rei ostendit. NVNQVAM.) *Nunquam.* Plus habet negationis, quàm non. EX EA re quid fiat vide.) *Ecbasis.* ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως. VT AB illa excludar, huc cōcludar.) Mire hanc cum pronomine significat, dicēs ab illa. Illi nec sexum seruauit, ne vxor esse videatur. *Concludor.* Et ex ferarum translatione concludar dixit. vt alibi, Conclusam hic habeo vxorem sæuā. Vt ab illa excludar.) ἐν ὑπονοίᾳ. Nā aliud infert atque intelligit Dauū dicere. NEMPE hoc sic esse.) Coniectura, atque diuinatio, an hoc, an illud venturum sit. Nempe hoc sic esse opinor.) *μίμησις.* Ab imitatione (μίμησις enim dicitur) deducitur. Nempe hoc.) A possibili. CEDO.) *Cedo.* Cedo singulariter tantum: cætera pluraliter. HIC reddes omnia.) *Hic.* Hic, aduerbium loci non est, sed aduerbium temporis. vt Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Alethes. REDDES.) *Reddere.* Facies, restitues. Cedo quid iurgabit?) Ah vtili. INCERTA vt sient.) Hic est euentus. SINE omni periculo.) Hoc est, sine ducenda Philumena. NEC TV ea causa, minueris.) Hoc est quod suprà, Id mutauit, quoniam me immutatum videt. Nec tu ea causa.) Quia promiseris te esse ducturum. NE IS.) Chremes scilicet. Ne is mutet.) Ad consilium redit, & coniūgit euentum. PATRI dic velle, vt cum velit.) Scilicet ne securus quòd non sit Chremes daturus filiam suam, parui faciat iram patris, & neget vxorem ducere, vtpote fretus neminem alium sibi cōmissurum coniugem. NAM quod tu speres.) Sunt qui pro speres, timeas habeant. vt sit, Nam quod tu timeas. scilicet aliam daturū. PROPVLSABO.) *Propulsare.* Hoc est causam inanem esse mōstrabo. id est ostēdam nihilominus te esse ducturum aliam vxorem, etiam si hanc non duxe-

ris. Propulsabo.) Eleganter pro eo quod est repellam. HIS MORIBVS.) Deest aliquid. vt sit, his moribus agenti, aut his moribus prædito. VXOREM his moribus dabit nemo.) Ne, At alteram quæret. INVENIET INOPEM.) ὑπερφυᾶ εὐστοχία. NEGLIGENTEM feceris.) Hoc est, etiam in paratis nuptiis. ALIAM OTIOSVS.) Ex otio, hoc est securus. INTEREA aliquid boni acciderit.) Scilicet ne, At quærẽdo inueniet. Interea aliquid.) Mortem patris adolescenti in delicto pro bono seruus ostentat. ACCIDERIT.) Et ad causam refertur: & certè quia mortem patris bonum denuntiat. Acciderit.) Nota acciderit etiã pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum. HAVD DVBIVM.) Plus intulit, quàm est interrogatus. INDVCAS.) In eadem translatione permansit, quia suprà dixit, Huc concludar. Bona οἰκονομία, vt mox iuste Dauo succenseat Pamphilus. QVIN TACES?) Cur non securus es? significat. nam nunc tacere, securum esse significat: vt in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideò ille, vt consentire dicenti, Quin taces, videretur: ait, DICAM. vt scias illum, non silentium, sed securitatem imperasse. Quin taces?) Correptio est silẽtium præcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptiis. id est, esto securus. nam tacere, securi est. PVERVM AVTEM.) Videtur hoc illi contrarium esse, quod dixit, Quicquid peperisset, decreuerunt tollere. Sic ergo soluitur, Quod ibi seruus cum stomacho dixit, hic tantum Pamphilum verecundè locutũ accipimus. Puerum autem ne resciscat.) Aut diuinat: aut puerum pro quolibet sexu, sobolem hoc est fœtum: vt, Quicquid peperisset decreuerũt tollere. vt Græci pueros παῖδας, Homerus, Πρίαμος Πριαμοῖό τε παῖδες. & Horatius, Dicam & Alcidẽ, puerósque Ledæ. CAVTIO EST.) Cautione opus est, hoc est cauendum est. NAM POLLICITVS SVM.) Promissio, & pollicitatio eandem vim habent: sed pollicitatio, maioris asseuerationis est. HANC FIDEM.) Ordo est, vt hanc fidem sibi darem, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum. CVRABITVR.) Non curabo, sed impersonaliter, cum difficultate: quod quasi arduum esset, & graue ostendit.

His moribus. Otiosus. Accidere. Oeconomia. Tacere. Quin. Puer. Cautio est. Promissio. Pollicitatio. Curabitur.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

S. REVISO quid agant, aut quid captent consili. *Iambici trimetri.*
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
Venit meditatus alicunde: ex solo loco
Orationem sperat inuenisse se,
Qua differat te. proin tu face, apud te vt sies.
P. Modo vt possim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

REVISO.) Hæc scena nodũ iniicit erroris fabulæ, & periculũ comicum. Facit etiã executionem consiliorum. Reuiso quid agant, aut quid captent consili.) Quid agant: auribus opus est. πρὸς τὸ quid captent consilii, prudẽtia & sagacitate. & quod suprà dixit, nõ pœnituit idem repetere, Obserues filium quid agat, quid consilii cũ illo captet. Quod enim prudẽter dictum fuerit, non piget repetere. Actio tamen ex his tribus consistit, cogitatione, dicendo, gerendo. Reuiso.) Redeo vt videam. Quid agant.) Quid respondeant, quid dicant. HIC NVNC NON DVBITAT.) Non dixit, senex, aut pater: sed HIC, cum odio, quoniam animo aduerso loquitur. EX SOLO LOCO.) Solo, deserto, vbi meditari facilius possit. Et ORATIONEM dixit, quòd quasi ad plenum cogitari potuisset, quippe meditatus, ex solo loco. Menander, ἐνθύμιον εἶναί φασι τὴν ἐρημίαν οἱ τὰς ὀφρῦς αἴροντες. Venit meditatus alicunde. Terror obiurgaturi patris, hortatio est ad promittendum Pamphilo quod iubetur. QVA DIFFERAT.) Disturbet, & in diuersum ferat. Virgilius, Atque arida differt Nubila. Et in Adelphis, Miseram me, differor doloribus. hoc est in diuersum rapit, dissipat. APVD te vt sies.) Non, ne timeat, cauet Dauus: sed ne amore à consilio suo alienetur Pamphilus. Apud te sies.) Præparatus sis. Cui contrarium est, Non sum apud me. MODO vt possim.) Vt, pro ne non. Modo vt possim.) A possibili, possim apud me esse. NVNQVAM HODIE.) Ab vtili euẽtu. Nunquam, plus asseuerationis habet quàm non. vt Virgilius, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. COMMVTATVRVM PATREM.) Iurgium habiturum. hoc est enim verba mutare. Commutaturum verbum.) Altercaturum. Sic in Phormione, Non commutabis verba inter nos hodie. hoc est, dabis atque accipies, id est iurgabis. Ego puto commutare verba, hoc esse, pro bonis dictia mala ingerere: hoc est iracundia in maledicta compelli.

Reuiso. Agere. Hic. Solus locus. Oratio. Differre. Apud se esse. Vt. Nunquam. Commutare verba.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BIRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

B. HERVS me relictis rebus,iussit Pamphilum *Iambici trimetri.*
Hodie obseruare:vt quid ageret de nuptiis,
Scirem.id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeò præsto video cum Dauo.hoc agam.
S. Vtrunque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie vxorem ducas,vt dixi,volo.
B. Nunc nostræ parti timeo,hic quid respondeat.
P. Neque istic,neque alibi vsquam tibi erit in me mora. B. hem. *S additur in (istic)*
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis,vt te decet,
Quum istuc,quod postulo,impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus,quantum audio,vxore excidit.
S. I iam nunc intro:ne in mora,cum opus sit,sies.
P. Eo. B. nullàne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est,volgo quod dici solet,
OMNES SIBI melius esse malle,quàm alteri.
Ego illam vidi virginem.forma bona
Memini videre.quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis,quàm illum amplecti maluit.
Renuntiabo,vt pro hoc malo,mihi det malum.

HERVS ME RELICTIS REBVS:) Vide quàm mire, quum omnes consulto consilio
sibi agere videantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificātur & Simo,& Dauus,
& Pamphilus,& Charinus,& ipse Birria. Herus me relictis.)Ad hoc venit Birria,vt
in errorem conciliet Charinum . & in hac scena quatuor personæ sine implicatione intellectus lo-
Imponere manum rebus. quuntur. Herus me relictis rebus.)Imponitur manus rebus,cum perficitur id quod cœperit.vt
Virgilius,Imponit regina manū.Relinquuntur verò res,eum imperfectæ relinquūtur.Item Virgi-
Relinquere res. lius,Atque opere in medio defixa reliquit Aratra. HODIE obseruare.)Obseruatio duplex
est,vel captionis,vel obsequii. Relictis rebus me.)Adeò præposuit hoc negotii rebus omnib9.
Obseruare. ID PROPTEREA.)Necesse est aut alterū esse superuacuū,aut propterea pòst accipiendū.
Id propterea. HOC AGAM.) In gestu est:nam est figura corporis obseruantis quid agatur. VTRVN-
De improuiso respicere. QVE.)& Dauum, & Pamphilum. QVASI de improuiso respice.) Interest eius qui repente
aspexerit:nam videbit nihil dolosè locuturus:vt, Magnam respexit ad vrbē. De improuiso.)
Nolo. Scilicet,ne meditata intelligat eum habuisse consilia. HODIE,&c.VOLO.)Nolo & volo.ni-
Volo. mis imperiosa & superba dictio est.vt alibi,Pisces cæteros purga Dromo. Cōgrum istum maximū
in aqua sinito ludere Paulispes.vbi ego venero:exossabitur,Prius nolo. VSQVAM erit in me
mora.) Recusantis est magis,quàm non volentis, consensio ea segnis,ac tepida, si penitus conside-
Hem. res. HEM.)Perculsus hoc dicto Birria,interiectione magis,quàm verbo exclamauit. QVID
Postulo. DIXIT?)Nota hic Birriæ personam quartā,sed non admissam. CVM ISTVC, quod postu-
Peto. lo,impetro.)Nimis obsequēter locutus est pater. Et postulo,pro iubeo:& Impetro,pro extorqueo.
Posco. Postulo,iustè volo. Petimus enim precario:Poscimus imperiosè:Postulamus iure. Impetro,pro cum
Impetro. impetrem. VXORE excidit.) Cadere spe dicūtur,qui leuati animo,à summo ad inferiora la-
Cadere spe. buntur. Vxore,hoc est matrimonio ac nuptiis. SVM VERVS?)Id est,veridicus:vt falsus,pro
Vxor. falsidicus. Vxore excidit.)Quod Græci dicūt ἐξέπεσε, καὶ ἀπέτυχε. NVLLANE in re es-
Verus. se homini cuiquam fidem?) Nō in nullis terris,sed neque in terris,neque in persona. vt Virgilius,
Falsus. Nusquam tuta fides.cum in amore fracta esset ab eo, Quem subiisse humeris cōfectū ætate parētē.
Alibi Terentius;Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,verēre ei verba credere?vbi quid mihi lu-
Verbum. cri esset? ILLVD verbum.) Id est prouerbiū & sententia. & sic veteres verbū pro sententia.

OMNES sibi melius.)Sic alibi, Proximus sum egomet mihi. EGO illam vidi.)Hic corrigitur à Poeta quod per iracundiam dixit Pamphilus, Aliquid monstri alunt. MEMINI VIDERE.)Aut memor sum me vidisse. Aut memini videre, hoc est, intelligo, scio. Aut memini quòd viderim. Memini videre, pro vidisse. Ennius, Memini me tum fieri pauidum. Alibi sic, Memini videre, non probare. FORMA BONA.)Distinguitur. QVO AEQVIOR.)Hoc est quare æquior Pamphilo, beneuolentior, non iratus, vel minus iniquus. IN SOMNIIS.) Per noctẽ. ait Virgilius, Libra dies, somníque pares vbi fecerit horas. Plautus, Miris modis ludos faciunt hominibus, mirísque exemplis omnia in somnis. QVAM ILLVM.)Dicit nunc quod vulgo dicitur, cum illa manere, cum illa dormire. Alii, in somnis, vigilans: sed melius, per noctem.

Memini videre. *Quo. AEquior.* *In somniis.*

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

D. HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam *Iambici trimetri.*
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquam nunc quidem.
S. Nihilne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter spem euenit: sentio: hoc male habet virum.
S. Potín' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Propter hospitæ huiusce consuetudinem? *Hic versus videtur deprauatus inuerso dictionũ ordine. Cõstabit si legas, Huiusce propter cõsuetudinem hospitae*
D. Nihil hercle. aut si adeò, bidui, aut tridui est
Hæc sollicitudo: nostín'? deinde desinet.
Etenim eam secum rem recta reputabit via.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dúmque ætas tulit,
Amauit: tum id clàm. cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
S. Subtristis *visus est esse aliquantulum mihi. *visu'st*
D. Nihil propter hanc rem: *sed est quod tibi succenseat. *In (sed) diditur d.*
S. Quidnã est? D. puerile est. S. *quid est? D. nihil. S. quin dic quid est. *Si legas (quid id est) aut (quid nam est) versus cõstabit.*
D. *Ait nimium parce facere sumptum. S. mene? D. te. *(Ait) vnica syllaba est.*
Vix inquit drachmis obsonatus est decem.
Num filio videtur vxorem dare?
Quem inquit ad cœnam vocabo *meorum æqualium *(Meorum) dissyllabum est.*
Potissimum nunc? & quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.
D. Commoui. S. ego, istæc recte vt fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nã si hic mali est quidquã, hem illic est huic *rei caput. *(Rei) monosyllabum est.*

HIC NVNC ME CREDIT.) Hæc scena dolos continet vtriusque personæ, quibus vtraque capit, & capitur miro modo. Hic nunc me credit aliquã sibi fallaciã.) Dauus ita videt loqui, vt nullus spectator audiat: sed hoc ait, vt velit audiri à sene. GRATIA.) Gratia veteres pro causa ponebant. QVID DAVVS NARRAT?) Videtur illi blandius locutus esse. AEQVE QVICQVAM nunc quidem.) Bene, nunc quidem similiter nunc nihil, vt paulo antè, cum dixit, Id populus curat scilicet. AEque quicquã nũc quidẽ.)

Gratia.

Hem. Hoc est, nihil. NIHIL NE? HEM.) Hem interiectio est irati aduersum eum qui neget se aliquid locutum esse. simul quid sit AEque quicquam nunc quidem, senex explicat, cum ait, Nihil? Et *Euphemismos* est εὐφημισμὸς antiquorũ pro Nihil. NIHIL PRORSVS.) Id est neque prorsus. Nihil pror- *Nihil prorsus* sus dicitur, in quo nulla est ambiguitas. & est confirmatio negantis. ATQVE expectabam *Expecto.* quidem.) Expectamus tam bona, quàm mala: Speramus bona. PRAETER spem euenit.) Præ- *Spero.* ter, pro contra: vt, Præter ætatem tuam. HOC MALE habet virum.) ἀγωνικῶς virum dixit *Ironia.* defessum senem. modò enim virum ilocalariter dixit. VERVM.) Ad vituperationem cum iro- *Præter.* nia. ad laudem verò sine ironia. POTÍN'ES VERVM.) Integrum, potísne, id est potes. Vt *Potísne.* Virgilius, Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo. & deest illi ES. Est enim nomen potis: & fa- *Quippiam.* cit, potis potior potissimus. NVM ILLI molestæ quippiam.) Quippiam, significationem minimæ rei habet. PROPTER huiusce hospitæ consuetudinem.) Hæc omnia pronominibus bene mollita sunt. etenim atrocia sunt, si cum suis nominibus nuda ponantur. Et huiusce hospitæ, non meretricis: & consuetudinem, non amorem dixit. ita omnia extenuat, vt Dauus audeat confiteri. AVT SI adeò, bidui est, aut tridui.) Bene, aut si adeò: ne si omnino negaret, Cur igitur *Nostín'?* tristis est ille? diceret. SOLICITVDO.) Propter turbationem. NOSTÍN'?) In signifi- *Reputo.* cationem multorum, quæ compendio facimus, Nostín' dicimus. RECTA reputauit via.) Re- *Puto.* putauit, retractauit: quia putare, purgare est. vnde & arbores, & vites putare dicimus. Via.) Cō- *Via.* silio, ratione. LAVDO.) Senex inducitur, & credit. DVM LICITVM EST.) Deest, per te: hoc est, dum tu permisisti. Et mire hic vtitur verbis senis. ipse enim suprà dixit, Dum tempus ad *Fero.* eam rem tulit, siui, animum vt expleret suum. DVMQVE ætas tulit.) Dum esset ætas imma- *Licitum.* tura nuptiis. Tulit, duo significat: attullit, & abstulit: passus est, & pertulit. DVM licitum est *Placitum.* ei.) Sic veteres & placitum, & puditum dicebãt: quæ nos, placuit, puduit. TVM ID CLAM) *Puditum.* Bene clàm, quia nunc liquido apparet Pamphilum voluntatem, propositúmque mutasse. CAVIT NE vnquam infamiæ sibi esset.) Mire vtitur senis verbis. ipse enim suprà dixerat, Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animũ vt expleret suũ. NVNC VXORE OPVS EST.) Quasi *Appello.* denuntiatio est quædam necessitatis seni impositæ. Et bene APPVLIT, quasi ab iactatione fluctuum, & marini æstus. has enim tempestates habet amor. Et sic dixit, Ad vxorem animum appu- *Sub.* lit, vt suprà, Animum ad scribendum appulit. SVBTRISTIS visus est.) Sub, temperamen- *Subtristis.* tum est plenæ pronuntiationis: vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis aut ridet: vt confessionem eliceret. Subtristis visus est aliquantulum mihi.) Mire seruatum est in adolescente libero τὸ πρέπον: & in amatore τὸ πιθανόν. Nam & honesto iuueni non congruebat versipellis vultus: & in amatore absurdum fuerat, ingenuum celare tristitiam. Itaque nec ad plenum tristis fuit: quia dixit celanda res erat: nec gaudium fuerat, quia ingenium & amoris necessitas in tristitiam retrahebat. SED EST quod succenseat tibi.) Quod ille à summo ad imum opposuit, hic causæ deri- *Succensere.* uationem opposuit. Quod succenseat tibi.) Succensere potioris est. Succensere, in re graui, & iusta irasci. PVERILE EST.) Apparet Dauum nunc quærere quid respondeat: & ad quam causam deriuet auersa suspicione tristitiam Pamphili, quam animaduertit senex. PVERILE est, nihil est.) Vtrum magis ideò suspendit, vt senex audire desyderet: an quia necdum commentus est causam contrà rependendam propositioni senis? Nihil est.) Videtur inuenire non posse.

AIT NIMIVM parce facere sumptum.) Mire ipsum dicere veluti fecit & nimium, & parce. Nimium parce facere sumptum.) Pepercit, ne diceret sordide. MENE?) Perturbati in- *Aequalis.* dicium est, quia seipsum pronomine ostendit. MEORVM æqualium potissimum?) AEqualium *Potissimum.* ætate, potissimum dignitate: etenim potis, potior potissimus facit. ET QVOD dicendum hic *Quoque.* fiet.) Bene hic, vbi non sit adolescens. TV QVOQVE perparce.) Bene quoque, quasi dicat, *Perparce nimium.* cum ille peccet, quod pueriliter succenseat: tu quoque peccas, perparce nimium faciendo sumptum.

Tu quoque perparce nimium.) Et perparce, & nimium, cum sufficeret vnum. Et nimium, vituperatio est: vt, Ne quid nimis. NON LAVDO.) Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium, peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quàm vitupero.

COMMOVI.) Ideò commoui, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse veras nu- *Commouere.* ptias. Commoui.) Suprà Solicitaui dixit, modò commoui. & commoui dicit apud se, vt spectator audiat, non senex. QVID NAM hoc est rei?) Verba sunt secum cogitantis senis, aut de his quæ nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniant. Quid nam hoc est rei?) Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum, paululum obsonii: tanquam se illuderet *Veterator.* Dauus. QVID NAM HIC volt veterator sibi?) Veterator, est vetus in astutia, & qui in omni re callidus est. Et hi duo versus ostendunt pulsatum esse senem argumento falsarum nuptiarum: illo argumento quòd ait, paululum obsonii: tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, secum cogitantis senis, aut de his quæ nunc Dauus locutus est, aut de aduentu mulierum quæ in scenam veniunt modò. NAM SI hic est mali quicquam.) Si promissa non cōpleuerit Pam- *Caput.* philus. ILLIC EST HVIC REI CAPVT.) Caput, est origo & summa vniuscuiusque rei. vt Virgilius, O Latio caput, horum & causa malorum.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA obſtetrix.

GLYCERIVM meretrix.

M. TA POL quidem res eſt,vt dixti Leſbia: *Iambici trimetri.*
I Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras? D. ita eſt.
M. Sed hic Pãphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidẽ. S. hem. *In (ſed) uidetur di- di d litera, aut certe uocalis e.*
D. Vtinam aut hic ſurdus,aut hæc muta facta ſit.
M. Nam quod peperiſſet,iuſſit tolli. S. ô Iupiter
Quid ego audio?actum eſt,ſi quidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adoleſcentis. M. optumum.
Sed ſequere me intrò,ne in mora illi ſis. L. ſequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? S. quid hoc?
Adeón' eſt demens ex peregrina?iam ſcio,ah
Vix tandẽ ſenſi* ſtolidus. D. quid hic ſenſiſſe ſe ait? *In (ſtolidus) diditur s in fine.*
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere,quo Chremetem abſterreant.
G. Iuno Lucina fer opem*ſerua me obſecro.
S. Hui,tam cito?ridiculum.poſtquam ante oſtium
Me audiuit ſtare,approperat.non ſat commode
Diuiſa ſunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihín'?
S. Num immemor es diſcipli? D. ego,quid narres,neſcio.
S. Hiccine me ſi imparatum in veris nuptiis
Adortus eſſet,quos mihi ludos redderet.
Nũc * huius periculo fit*ego IN PORTV NAVIGO. *(huius) monoſyllabũ eſt.*

TA POL QVIDEM RES EST.) In hac ſcena nouo modo ceſſante Dauo fallitur
I Simo,per nimiam ſagacitatem ſuam.ſimul in hac ſcena id agit poeta,vt ad nuptias faciẽdas magis accendatur Simo. & quædam induſtria,quædam velut caſu eueniunt: vt nunc ſuſpicio ſenis.in multis enim οἰκονομία. comicorum poetarum ita ſe habet, vt caſu putet ſpectator veniſſe,quod cõſilio ſcriptorum factum ſit. *O Economia.* Ita pol quidem res eſt, vt dixti, Leſbia.) Et hoc ſermone,quem habent ingredientes,ſcenæ apparet principium.quod enim auditur, non quod incipitur,initium dicunt. Ita pol quidem.)Productio eſt narratiua ad explendum modò potius iuſiurandum. VT DIXTI.)Et dixti,& dixiſti legitur. FIDELEM haud fermè.)Fidelem maluit,`quàm fidum dicere. fidum enim honeſtius dixiſſet. Fermè pro facile poſuit. & fermè,facilitatem ſignificat, quia ſunt aduerbia extenuationis. *Fermè.* INVENIAS.) Secundam pro tertia perſona poſuit,pro inueniat quis,vel inuenire poſſit. vt Virgilius, Migrãtes cernas,totáque ex vrbe ruẽtes. *Secunda perſona pro tertia.* AB ANDRIA hæc ancilla eſt.)Simpliciter dixit ab Andria eſt,pro Andriæ eſt. nam & vſu ſic dicere ſolemus. Ergo ab Andria eſt, hoc eſt' Andriæ fauet, Andriæ eſt. vt cum dicimus, Ab illo eſt, hoc ſignificamus, illi fauet, illi accommodat ſuffragium. *Ab Andria. Ab illo eſt.* SED HIC.)Semper Sed,cõtrariæ ſententiæ ſignificatio eſt. Et bene HIC, vt oſtendat de illo fuiſſe ſermonem. *Sed.* HEM.)Interiectio eſt accipiẽtis verba,& admirantis. *Hem.* VTINAM aut hic ſurdus.)Comice & facete, aut hic ſurdus,qui audire non poſſit.aut hæc MVTA facta ſit,ne poſſit dicere. Aut hic ſurdus,aut hæc muta facta ſit.) σύλληψις per genera. *Syllepſis.* IVSSIT tolli.)Hæc eſt fides:ſuſcipi filios legitimos faciunt parentes. & ſublatio,matris eſt:patris tollere. *Suſcipere filios. Tollere.* IVPITER quid ego audio!)Bene rurſum adducitur ad deſperationem ſenex Myſidis verbis. ACTVM EST.)In ſumma rerum deſperatione ponitur, Actum eſt, Ilicet, Periiſti. Hæc res,ſecundum ius ciuile dicitur:in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Sic ipſe in Phormione, Actum,aiunt,ne agas. *Actum eſt. Ilicet. Periſti.* BONVM ingenium.)Ingeniũ,naturã. *Ingenium.* QVID HOC?)Secum ſenex ἐλλειπτικῶς:deeſt enim,rei eſt. *Quid hoc?*

Eclipsis. ADEÓN' est demens ex peregrina?) ἔκλειψις per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. reliquum autem *Ex peregrina amare.* sic pronuntiat, quasi reperto consilio. Et bene adeò: quia tam demens est, quòd amat ex peregrina, id est ex meretrice. Mulieres enim peregrinæ, inhonestæ ac meretrices habebantur. Sic ipse alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et seruus, Potest taceri hoc quidem. hoc est, meretricem *Aposiopesis.* habuisse te matrem verisimile est. EX PEREGRINA?) ἀποσιώπησις. deest enim, vt filium suscipiat? aut aliquid tale. VIX tandem sensi stolidus.) Pulchro colore inducto, poeta ostendit non minus falli suspiciosum, quàm qui stultus est. huic enim veritas fallacia videtur, dum nimis est acutus ac perspicax. & hoc est quod ab euentu fingit poeta. non enim in Dauo est sic errare nunc *Sensus.* senem. Vix tandem sensi stolidus.) Quinque sunt sensus, quorum duos, visum & auditum, ma- *Auditus.* gis sensibiles habemus, quàm pecora. Vnde Cicero, Non solum videam, sed etiam audiam, plané- *Visus.* que sentiam. quasi ad tactum retulit, quo etiam pecora impelluntur ad sensum. duabus ergo rebus scimus: aut ratiocinatione, aut sensu: quibus maximè præstamus cæteris animalibus. Ergo senex se non sensu, non ratiocinatione sensisse, sed veluti calcaribus & stimulis punctum. HAEC primùm.) Satis se sagacem senex ostēdit, quando principia ipsa inceptionésque cōprehendit. Hæc primúm.) Bene primùm: quasi ex multis quas parauerat Dauus cōtra Chremetem. QVO.) Qua *Quo.* re. IVNO Lucina fer opem: serua me.) Iuno Lucina, Iunonis filia, Græcè Εἰλείθυια, dicitur. La- *Iuno Lucina.* tinè Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo quôd in lucem producat. Et gemina vota sunt, vt & partus, & pariens seruetur. nam FER OPEM, propter partum: SERVA ME, propter parientem dicitur. Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro.) Nota, hoc versu totidem verbis vti omnes puerperas in Comœdiis, nec aliàs induci loqui in proscenio: nam hæc vox post scenam tollitur.

Obstetrix. Fer opem.) Propter quod Lucina est. inde obstetrix, quòd opem tulerit. Serua me obsecro.) Hoc, extra etiam hanc potestatem Iunoni attribuitur: quanquam illam Menander Dianam appellet, & hoc sentiat in Bucolicis Virgilius. HVI, tam cito?) Tam cito, vt fœlicitatē partus ostē- *Ridiculum.* dat incredibilem. Tam cito, ad reprehensionem. RIDICVLVM.) Ad irrisionem. & inspice, ridiculum aduerbium sit, an nomen, vt sit, vide hominem ridiculum. sed aduerbium est magis.

Non sat. NON sat commodè diuisa.) Confusa sunt tibi omnia, inquit: nec vnumquodque suo tempore *Diuisa temporibus.* geritur. qua re proderis. Nō sat.) non satis. DIVISA sunt.) digesta, & composita, & distributa TEMPORIBVS, id est per tempora. MIHÍN'?) Adhuc Dauus non percipit, & bene, quasi dicat, cum ille loquatur, illæ agant. NVM immemores discipuli?) Discipuli Mysis, Lesbia, & Pamphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene ergo discipulos imperitos ostendit, & magistrū Dauum, quia suprà dixit, Tum siquis magistrū cepit ad eam rem improbum. Num *Discipulus.* immemor es discipuli?) Alii hic Pamphilum significari putant discipulum: quia Dauus magister. *Magister.* Nam nomina ad aliquid sunt, discipulus & magister. & tunc discipuli, genitiuus est singularis casus. Alii nominatiui pluralis putant: vt discipulos dixerit, omnes per quos agitur fallacia, secūdum illud, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. EGO, quid narres, nescio.) Quasi fabulam. Num immemor es discipuli?) Deest, nunc. Et bene discipuli: quia ipsum magistrum suprà fecit. Ego, quid narres, nescio.) Semper ita respondet Dauus seni, tanquam non intelligat quid loquatur. HICCINE me si imparatū.) Redit ad illā sentētiam, Simul sceleratus Dauus, *Adortus.* siquid cōsilii habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli. ADORTVS esset.) Adortus dicitur qui ex insidiis repente inuadit. dictum ab eo, quòd corpora aggredientium exurgant subito, atque increscant. Adortus,) aggressus. Omnia hæc ex translatione maris dicta sunt μεταφορικῶς.

ACTVS TERTII SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVVS.

L. ADHVC Archillis quæ adsolent, quæq; oportet — *Iambici dimetri tres, quibus accomuntur duo trochei.*
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primùm fac istæc vt lauet: pòst deinde
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui
Date. mox ego huc reuertar. — *Dimeter catalecticus.*
Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo. — *Iambicus trimeter.*
Deos quæso, vt sit superstes, quādoquidem ipse est ingenio bono: — *Iābici tetrametri.*
Cúmque huic veritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.
S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse *natū? D. quidnam id est? — *Aliàs (ortum)*
S. Non imperabat coràm, quid opus facto esset *puerperæ. — *(Puerperæ) trisyllabū est.*

Sed postquam egressa est,illis,quæ sunt intus,clamat de via.
O Daue,itáne contemnor abs te?aut itáne tandem idoneus
Tibi * videor quē tam aperte fallere incipias dolis? *Si legas (uidebor) constat uersus.*
Saltem accurate,vt metui videar:certè si resciuerim.
D. Certè hercle nunc hic se ipsus fallit,haud ego. S. edixín' tibi?
Interminatus sum,ne faceres?num veritus?quid retulit?
Credóne tibi hoc nunc,peperisse hanc è Pamphilo? *Iambicus trimeter.*
D. Teneo quid erret:quid ego agam habeo. S. quid taces? *Item hic.*
D. Quid credas?quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore. *Iambici tetrametri.*
S. Mihíne quisquam? D. eho an tute intellexti hoc adsimulari? S. irrideor.
D. Renunciatum est.nam quî istæc tibi incidit suspectio?
S. Quî?quia te noram. D.quasi tu dicas factum id consilio meo.
S. Certe enim scio. D.nō satis me pernosti etiā qualis sim Simo. *Troch. tetrameter.*
S. Egóne te? D.sed siquid narrare occepi,continuo dari *Iambici tetrametri.*
Tibi verba censes. S. falso. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.
Huic uersus deest syllaba, non est scazon. S. * Hoc ego scio vnū,neminem peperisse hic. D.intellextín'?
Sed nihilo secius mox deferēt puerum huc ante ostium: *Trochaici tetrametri.*
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum,vt sis sciens.
Ne tu hoc posterius dicas,Daui factum consilio,aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. Vnde id scis? D. audiui,& credo. S. multa concurrunt simul,
Qui coniecturam hanc nunc facio.iam primùm hæc se è Pamphilo
Grauidam dixit esse:inuentum est falsum.nunc,postquam videt
Nuptias domi apparari,missa est ancilla ilico
Obstetricem accersitum ad eam,& puerum vt afferret simul.
D. Hoc nisi fit,puerum vt tu videas,nihil * mouentur nuptiæ. *Aliàs, morantur*
S. Quid ais?cum intellexeras *Trochaicus dimeter catalecticus.*
Id consilii capere,cur non dixti extemplo Pamphilo? *Rursus trochaici tetrametri.*
D. Quis igitur eum ab illa abstraxit,nisi ego?nam omnes nos quidem
Scimus quàm misere hanc amarit.nunc sibi vxorem expetit.
Postremo id mihi da negotii. tu tamen has nuptias
Perge facere ita,vt facis.& id spero adiuturos deos.
S. Imo abi intrò:ibi me opperire,& quod parato opus est,para.
Non impulit me,hæc nunc omnino vt crederem. *Iambici trimetri.*
Atque haud scio,an quæ dixit,sint vera omnia.
Sed paruipendo.illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus.nunc Chremem
Conueniam:orabo gnato vxorem:si impetro,
Quid aliâs malim,quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est,haud dubium est mihi id,
Si nolit,quin eum merito possim cogere.
Atq; adeò in ipso tēpore eccū ipsum obuiā Chremetē. *Iābicus tetr. scazon catalect.*

A DHVC ARCHILLIS.) In hac scena specta, quàm scite expressa sit consuetudo medici, vel medicæ egredientis ex ægri domo. Nam veniens, de negotiis eius loquitur: abiens,
Adhuc. de morbo. & hæc sunt præter οἰκονομίαν, quæ dicuntur σχήματα. Adhuc Archillis.) Sic veteres scribebant adhuc, quando incerti futurarum rerum, ex præsentibus firmè nuntiabant: quod est genus certissimæ promissionis, & cautæ. Adhuc Archillis, quæ adsolent,
Adsolet. quæque oportet.) Medicina aut in ratione, aut in consuetudine, aut in exemplis. Adsolent ergo,
Oportet. consuetudinis est: Oportet, rationis. SIGNA ESSE ad salutem.) Deest hærentia, aut pertinentia. sic in Heautontimorumenos, Atque hæc sunt ad virtutem omnia. Ergo absolutè dixit, vt desit aliquid tale. vnde & nos dicimus, Quid ad rem? vel, Quid ad me? NVNC PRIMVM fac istæc vt lauet.) Imperitiæ notantes Menandrum, aut Terentium, ipsi vltrò imperiti inueniuntur. nam & ille λούσατε αὐτὴν dicens, à consuetudine non recessit: cum lauisse, aut non lauisse dicimus, à parte totum significantes. & Terentius propius ad significationem accessit, istæc dicendo, ne pudenda nominaret. Et sunt qui, Adhuc Archillis, correptionem esse nimium sollicitæ nutricis putent. quod ego non probo. FAC ISTAEC vt lauet.) Istæc quæ ex puerperio sordebant. Quidam ISTAEC, ipsam puerperam dicunt. sic enim & Menander, λούσατε αὐτὴν: sed imperitiæ accusantur, quòd non continuo solent post puerperium lauare, sed diebus omissis. QVOD IVSSI dare bibere, & quantum imperaui, date.) Consuetudine ma-
Dare bibere. gis, quàm ratione dixit, pro, Date ei potionem. Lucilius in sexto, Date bibere summo. Nam
Dic facere. duo verba actiua, nullam habent significationem sine nomine, aut pronomine: vt si dicas, Dic facere. Quod iussi dare bibere, & quantum imperaui date.) Et qualitatem, & modum rei dixit. MOX EGO HVC.) Vide, vt authoritatem & iactantiam medicorum imitetur, dicendo, quod iussi. & non sufficiebat, sed etiam, imperaui dixit. simul, hæc quæ solent medici promittere frequentet, Mox ego huc reuertar. SCITVS PVER.) Satis obstetrici est adhuc incertum, qualem dicat. Ita & à matre sanguinolentum, non pulchrum: quod ipsum nimium videretur cito dicere: sed scitum pronuntiat. Ideò sublanditur, vt operæ pretium maius acci-
Ecastor. piat. PER ECASTOR.) Per Castorem, & Pollucem, ornatiua sunt iurandi, apta fœminis.
Per pollucē. Et NATVS est Pamphilo.) vt Virgilius, Quem Dardanio Anchisæ Alma Venus Phry-
Scitus. gii genuit Simoentis ad vndam. ACITVS.) Elegans, pulcher, quem Græci κόσμιον di-
Diæresis. cunt. Quod enim quis scit, hoc scitum, & pulchrum. Et est διαίρεσις. nam ordo est, Perscitus ecastor. vt in Hecyra, Perpol quàm paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores. vt sit,
Superstes. perquàm paucos. DEOS QVAESO vt sit superstes.) Superstes, nunc saluus. aliàs supersti-
Superstitiosi. tes sunt senes & anus: quia ætate multis superstites, iam delirant. Vnde & superstitiosi, qui deos timent nimis. quod signũ est deliramenti. Vt sit superstes.) Superstes, nunc saluus. QVAN-
Quando. DO QVIDEM ipse est.) Quando, & cum, interdum sunt coniunctiones causales. & quando
Cum. pro quoniam, & pro quia intelligimus. Quando quidem.) Ipse transit à puero ad ipsum Pam-
Ironia. philum. VEL HOC quis non credat?) εἰρωνεία est. VEL, modò non est disiunctiua con-
Vel. iunctio, sed pro etiam posita. vt apud Virgilium, Vel Priamo miseranda manus. Et, Carmina vel cælo possunt deducere lunam. Et bene, vel hoc. subaudias, exceptis illis quæ reprehendit suprà. ABS TE ESSE NATVM?) Et ORTVM legitur, vt sit, instructum, commen-
Ortus. tum, & compositum. NON IMPERABAT coràm.) Coràm, ad certas personas refer-
Coràm. tur: Palàm, ad omnes. QVID OPVS esset facto.) Esset, impersonatiue dicitur, Opus facto es-
Palàm. set. PVERPERAE.) Datiuus casus est, vt sit, ipsi puerperæ coràm non imperabat, quid fa-
Esset opus cto opus esset. Sic enim dicimus, Quid vis tibi faciam? Puerperæ.) Omnis quæ peperit, puerpe-
facto. ra. πρωτοτόκος, quæ primum. Et non quòd puerum, sed quòd filium peperit, puerpera dicta est.
Puerpera. Et apud veteres, puer puellus, puera puella. ILLIS QVAE sunt intus.) Argumentum ex eo quod non factum est, cum fieri potuerit: & ex eo quod factum est, cum fieri non oportuerit.
Ita. CLAMAT de via.) Mirè clamat, quasi dicat, maluit clamare, quàm sine labore intus impera-
Contemno. re. ITANE cõtemnor?) Hoc est, vsque adeone cõtemnor? valde contemnor. Temnor autem,
Temnor. Græcum est, id est cædor & reiicior, τὸ τέμνομαι. nam veteres temno dicebant sine præpositione.
Temno. ITANE tandem?) Indignatio est ad æstimationem reuocantis eius dicta vel facta, à quo cõ-
Idoneus. temnitur quis. IDONEVS.) Aptus, & ei rei natus. APERTE fallere.) δύο δι' ἑνός. & fal-
δύο δι' ἑνός. lere, & aperte. SALTEM accurate.) Mirè saltem: quod ponitur in desperatione rerum. pri-
Saltem. mo enim fuerat hortatus Dauum, vt non conaretur fallere. Saltem accurate.) ζεῦγμα, à superio-
Zeugma. re, fallere incipias. aut certe σύλληψις fallere incipias. CERTE si resciuerim.) Et vtrum pro cũ
Syllepsis. resciuerim. an quia stultum me putas? CERTE HERCLE nunc hic se.) Hoc ita dicitur, vt
Interminari. audiat spectator, non vt Simo. EDIXIN' TIBI?) Hic illud reddit, Edico tibi, ne temere
Vereri. facias. INTERMINATVS SVM.) Pro minatus sum. Plautus in Aulularia, Præterea tibi-
Metuere. cinã, quæ mihi interbibere sola, si vino scateat Corinthiẽsem fontẽ, & Pyrenæum potest. NVM
Retulit. veritus?) Veretur liber, metuit seruus. & deest es: apta eclipsis irascenti. Alibi, Non simultatẽ meã
Refert. reuereri? QVID retulit?) Retulit, profuit, vel interfuit: & producit RE syllabam. & est sen-

sus, Sic contempsisti quasi tibi non comminatus sim. TENEO quid erret.) Hoc dixit, non vt
Simo, sed vt spectator audiat. hoc denique senex probat dicens Dauo, Quid taces? ET QVID
agam habeo.) Et quid respondeam scio. QVID CREDAS?) Propter quid, aut propter quam *Quid.*
rem, aut quo modo, aut propter quid. Quid credas?) Reperit verbum eius, quod ait, Credón'.
quare adiuuandum pronuntiatione est. Quasi tibi non RENVNTIATA.) Nuntiata, com- *Renuntiare.*
positum pro simplici. MIHI'N' quisquam?) Fauet sibi senex in eo, quòd se vult perspicacio-
rem videri. EHO an tute.) Eho modo interiectio est admirantis, aliàs ad se vocantis, Ehodum *Eho.*
ad me. NAM QVÎ.) Quî, vnde. QVASI tu dicas.) Dicas, pro credas. non enim dicimus, *Quî.*
nisi quòd credimus, ab eo quod sequit, id quod præcedit, figura μετάληψις à posterioribus ad prio- *Dicas.*
ra. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Fœneratum istud beneficium pulchre tibi dices. id est cre- *Metalepsis.*
des, scies, senties. ETIAM qualis.) Etiam pro adhuc. vt Virgilius, Idæúmque etiam currus, *Etiam.*
etiam arma tenentem. EGÓNE te?) Duobus istis pronominibus ostendit se senex scire omnia.

SED si quid tibi narrare occepi.) Occepi melius quàm incepi. dicitur ab occipio. est enim *Occepi.*
occepi, quasi caput rei institui. FALSO.) Potest & ἀρχαϊκῶς falso pronuntiari. potest & falso *Falso.*
loqueris, dici. vt Sallustius, Falso queritur de natura sua humanum genus. Et vocalitatis causa *Sedulo.*
sic dixit, vt sedulo, optato, certo: quasi sedule, optate, certe. NIHIL iam mutire.) Ennius, *Optato.*
Nec dico, nec facio. Vnde & mutos dicimus. quod Græci φθέγγωδ. NEMINEM peperis- *Certo.*
se hic.) Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non solum Glycerium non pepe- *Mutire.*
risse, sed etiam neminem. & HIC ostendit domum. Et est neminem, nullum hominem. Et no- *Nemo.*
ta in fœminino genere etiam neminem positum. MOX DEFERENT puerum.) Quasi di-
cat nobis. Id ego iam tibi renuntio.) Fingit se prodere quod ipse facturus est: vt non credat
senex ab eo fieri, quod prædixerit fore. Id ego iam tibi renuntio here futurum.) Re syllaba, *Re.*
apud veteres interdum abundat: vt modò renuntio pro nuntio. & Cicero, Renuntiatur mihi.

RENVNTIO.) Quasi secretum consilium: vt suprà, Renuntiatum est. DAVI factum *Renuntio.*
consilio, aut dolis.) Commodius, & magis cum inuidia dixit, Daui, quàm si meo dixisset. vt Virgi-
lius, cum Turnus incusaretur, dixit, Nulla mora in Turno. PRORSVS à me.) Prorsus quasi *Prorsus.*
porrò versus: quod Græci μάκεαρ dicunt, id est vel longum actum. Prorsus à me.) Quidā pror-
sus pro μάκεαρ positum putant. Ego pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint esse.

OPINIONEM hanc tuam.) Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc est nimis molestam, nimis su- *Hanc tuam.*
spicacem, nimis accusatricem. Sic dixit hanc tuam, vt ille de apibus, Vere suo. Et, Solémque suum,
sua sydera norunt. Et in Adelphis, Iam verò omitte Demea tuam istam iracundiam. AVDI-
VI, & credo.) Locus communis, an famæ credendum sit. Et bene subiunxit, CREDO. non
enim audisse, statim credere est. MVLTA CONCVRRVNT.) Restat enim vt multis con-
currentibus signis, vna coniectura conficiatur. IAM PRIMVM hæc se è Pamphilo graui-
dam dixit esse. inuentum est falsum.) Secundum quod credit senex. Et à summo ad imum, & ex
factis, & ex dictis, & ex rebus atque personis sumit argumenta. POSTQVAM videt nu-
ptias domi apparari.) Eleganter omisit, in cuius domo. MISSA EST ancilla illico.) Quod *Illico.*
Græci dicunt αὐτόθεν ἐπέμφθη. Nam loci significatio est, etiam breuitatem temporis notans.

NIHIL MOVENTVR nuptiæ.) Non perturbantur nuptiæ. Morantur.) Differūtur. *Moueri.*

QVID ais? cum intellexeras id consilii capere.) Quaqua se verteret Dauus, obuium infe-
stúmque inuenit senem: & tamen ita versute it obuiam, vt etiam comprehēsus elabatur. QVIS
IGITVR EVM ab illa abstraxit?) Non frigidè intulit, dixisse se: sed cum magna asseuera- *Abstrahere.*
tione. & ABSTRAXIT propriè. vt suprà, Me à Glycerio miserum abstrahat? &, Diuelli-
mur inde, Iphitus & Pelias mecum. Quis igitur eum.) Hoc sic audiēdum est, quasi dicat, Di-
xi. ID MIHI DA negotii) De proiectione pueri pro foribus. TV TAMEN IDEM.)
Idem abundat. Apud veteres, Tamen idem, integrum fuit. vnde apud nos, Tandem, & tamen na- *Tamen idem.*
tum est. sic & idem • eorúmque dictum. MISERE hanc.) *Tandem.*
Misere, valde, nimis. NVNC SIBI vxorem expetit.) Oratorie, pro eo quod est non recusat, *Misere.*
expetit. Id mihi da negotii.) Vt caueatur ab appositione pueri ante ostium. Tu tamē idē.) *Expetere.*
Tamen idem, aut pro tamen positum est, aut pro tandem, vt sit, Tu tādem has nuptias perge face-
re ita vt facis. QVOD parato opus est.) Disertè, & Latinè dixit, quod parato opus est. NON *Opus parato.*
impulit.) Non impulit, non persuasit, non perfecit vt crederem Glycerium peperisse. Et cum dicit *Impellere.*
OMNINO, ostendit quædam se credidisse, in quibusdam iam esse circūuentum. Mire autem cau-
tum capi inducit senem, vt crederet quòd Glycerium non peperisset. QVAE DIXIT, sint
vera omnia.) Quæ postea dixit Dauus. Et bene, omnia: vt appareat senem multa credere vera esse,
quæ Dauus dixerit. MVLTO MAXIMVM.) Multo etiam comparatiuis antiqui adiunxe- *Multo.*
runt. QVOD MIHI pollicitus est.) Pollicitatio, multarum rerum promissio. O NATO *Pollicitatio.*
VXOREM.) Subauditur, vt det. QVID ALIAS.) Pro cur aliàs, alio tempore. IN IP- *Quid alias.*
SO tempore.) In ipsa opportunitate, in ipso articulo. ECCVM ipsum obuiam Chremetem.) *Tempus.*
Continuo mutauit declinationem: vt, Iubeo Chremetem.

ACTUS TERTII SCENA III.

SIMO, CHREMES, senes II.

S. IUBEO Chremetem. C. ô te ipsum quærebam.
I S. & ego te. C. optato aduenis. *Iambici tetrametri.*
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, túne, an illi insaniant.
S. Ausculta * paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies. *Aliàs (pauca)*
C. Ausculto: loquere quid velis. *Iambicus dimeter.*
S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam * Chremes, *Iambici trimetri.*
Quæ incœpta à paruis cum ætate adcreuit simul: *Aliàs (Chreme)*
Pérque vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur:
Vt me adiuues in hac re: atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando, à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant: accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi,
Vtrique: id oro te, in commune vt consulas:
Quasi illa tua sit, Pamphilúsque ego sim pater.
S. Imo ita volo, itáque postulo vt fiat, Chreme.
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. C. quid est?
S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.
S. Profectò sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi,
AMANTIUM iræ, amoris redintegratio est.
S. Hem, id te oro, vt antè eamus, dum tempus datur,
Dúmque eius libido occlusa est contuméliis.
Prius quàm harum scelera, & lachrymæ confictæ dolis,
Reducant animum ægrotum ad misericordiam,
Vxorem demus. spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuinctum Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis. *Emergere, actiue.*
C. Tibi ita videtur: at ego non posse arbitror
Neq; * illũ hãc perpetuo habere, neque me perpeti. *In (illum) diditur l.*
S. Qui scis ergo istuc, nisi periclum feceris? C. at
* Istuc periclum in filia fieri, graue est. *In (Istuc) diditur t.*
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit:
Si eueniat, quod Di prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
Principiò, amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.

C. Quid istuc? si istud animum * induxti esse vtile, *Aliàs (induxisti)*
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Meritò te semper maximi feci Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. quî scis eos nunc discordare inter se? *Iambici tetrametri catalectici scazontes.*
S. Ipsus mihi Dauos, qui intimus est eorum consiliis, dixit.
Et is mihi suadet, nuptias quantum queam, vt maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeò iam eius verba audies. heus euocate huc Dauum.
Aliàs (Atque) * Sed eccum video ipsum foras exire.- *Hæc pars est scazontis sequentis.*

IVBEO CHREMETEM.) Hæc congressio duorum senum ad tale periculum adigit
1 fabulā, vt id non videatur consilio, sed euentu posse vitari: qui euentus, est Critonis præsentia. nam nunc ex falsis fient veræ nuptiæ. Iubeo Chremetem.) Firme aliquid iubere, velle est. Iubeo ergo, volo. & deest, saluere: quod exprimitur ab alterius personæ interuentu. vt Virgilius, Reddique viro promissa iubebat. Et μεταληπτικῶς, quia qui dicit salue, iubet. volumus enim animo: iubemus, verbis. TE IPSUM quærebam.) Placabilis & lenis amicus per totam fabulam inducitur Chremes, vt cognitioni ad vltimum interesse possit. OPTATO aduenis.) Optatò, aduerbium est. vt Virgilius, Ac velut optatò ventis. ALIQUOT me adiere.) Aliquot, hoc est nec multi, nec pauci. Adiere, non accesserunt: quia aditus arduus, difficilisque est. Ergo adiere, quasi importune, & interpellantes adierunt. sic alibi, Birria quid tibi videtur? adcón' ad eum? EX TE auditum.) vt est, De Dauo modò audiui. Ex te auditum.) Ergo non rumor, sed veritas. ID VISO.) Ob id viso. deest te: vt viso, ad videndum venio. TÚNE, AN ILLI insaniant.) Tu insanis, si dixisti: illi insaniunt, si non audita referunt. PAUCIS.) Et paucis, & pauca legitur. ET QUID ego te velim.) A docilitate. PER EGO te deos oro.) Ordo est, te per deos oro. vt Virgilius, Per ego te has lachrymas. Et nostram amicitiam CHREMES.) Legitur & Chreme. QUAE incœpta à paruis, cū ætate.) Mire autem, incœpta à pueris cum ætate, vt ostendat non nuper coitam amicitiam, sed antiquam. vt, Veterem Anchisen agnouit amicum. Idem alibi, Neque enim nouus iste Dianæ Venit amor. ADCREVIT:) vt suprà, Adcurate. AD præpositione vtitur familiariter. Adcreuit.) Hinc Virgilius, Crescent illæ, crescetis amores. ET MEUM GNATUM.) Ineptum est sic adiurare aliquem, Per salutem filii mei, vt facias id quod te rogo. sed huic etiam subiungit, CUIUS TIBI potestas datur seruandi summa.) In tua est inquit potestate, & tuus est. hæc ergo obtestatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem, de quibus agitur causa. Vt, Iliaci cineres, & flamma extrema meorum. Idem alibi, Per euersæ genitor fumantia Troiæ Excidia obtestor. UT ME adiuues in hac re.) Atque ipsam petitionē, UT NUPTIAE fuerant futuræ, fiant.) Breuiter & Latinè. Et hoc genus compositionis veteres mutabant. NE OBSECRA.) Pro, ne obsecres. QUASI hoc te orando à me impetrare oporteat.) Hæc plena vox est & charitatis, & officii. quod enim amicus ab amico petit, iustum esse debet: nec pro eo quod non est iustum, supplicare oportet. OLIM CUM DABAM.) Nos dicimus, cum darem. Virgilius, Tum decuit, cum sceptra dabas, En dextra, fidesque. Et nota (olim) pro nuper. ALIUM ESSE censes nunc me.) Non personæ, sed rei conditio est commutata. SI IN REM est vtrique.) τῷ δ᾽ἀντέξῳ συλλογισμῷ prauè proposuit, vt rectè replicaret. Hic syllogismus negatiuus dicitur. nam in secundo λήμματι negat quod prius dixit, Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi. Si in rem est vtrique.) Ab vtili argumentum. Vterque duobus constat. Bene vtrique, mihi & tibi: non, alteri vtile, alteri inutile. Sed si ex ea re.) Id est nuptiarum: mutauit numerū, ex plurali singulatem, FIANT, & EX EA RE. IN COMMUNE consule.) Id est, ex æquali prouide. QUASI ILLA tua sit, Pamphilique ego sim pater.) Nota suauissimam varietatem: non dicit, quasi tua sit, & ille meus. IMO ita volo.) Quia vtile est, quia in rem est. ITAQUE postulo.) Itáque, modò duæ partes orationis sunt: vt in Hecyra, Itáque nos vnà inter nos ætatem agere liceat. NEQUE postulem.) Quia postulo prætulit.

Iubere. Salue. Velle. Optatò. Aliquot. Aditus. Audio ex te. Viso id. Paucis. Ad. Adcreuit. Obtestatio. Ne obsecra. Cum dabam. Olim. Vterque. In cōmune. Itáque.

IRAE sunt inter Glyceriū & gnatū.) Hoc læto vultu pronūtiat Simo: & hoc à possibili est. loquitur enim apud eū, ex quo audiuerat, Pāphilū pro vxore habere hanc peregrinā. AUDIO.) εἰρωνεία. Mox FABULAE.) Et hic paulò sapiētior inducitur, & minus obnoxius dolis. PROFECTO sic est.) Profectò, cōfirmatio est. AMANTIUM iræ.) Sētētia γνωμική in qua à specie receditur, & in omnes aliquid dicitur. παροιμία. est autem sine authore sententia. REDINTEGRATIO.) Instauratio. ID te oro.) Deest ob: vt sit, ob id. vt Virg. Quod te p superos oro.

Profectò. Ironia. Parœmia. Redintegratio. Id oro.

PRIVS QVAM harum.) Inuidiosius, harũ, quum vna sit. sic in Eunucho, Nõ perpeti meretricum cõtumelias. ANIMVM ægrotum.) Hoc vt suprà, Ipsum animum ægrotũ ad deteriorẽ partem applicat. VXOREM demus.) ἠθικῶς: vt in Heautontim. Quo modo minimo periculo id demus adolescẽtulo. NEQVE illum hanc perpetuo.) ἀμφιβολίαν de industria posuit, aut vtrũque significat. NISI periculum feceris.) Periculũ, tẽtamẽtum. Cicero, Tute melius periculum feceris. Idem Terẽtius, Fac periculũ in literis. AT ISTVC periculum in filia fieri, graue est.) Memorabile dictũ, & id quod meritò in prouerbiũ cesserit. QVOD DI prohibeant.) παρένθεσις, per εὐφημισμόν. AT SI CORRIGATVR.) Alter est syllogismus per contraria λήμματα, & ipse negatiuus. PRINCIPIO, amico filium.) Principio, nec intulit, secundo. RESTITVERIS. inuenies.) Ergo ἀνακόλουθον duplex. AMICO filiũ.) Ab honesto. QVID istuc?) Concedentis, & veluti victi verbũ. tanquam si diceret, quid? & abũdat istuc. Vel potius, quid istuc, significat hominẽ de loco, ac de sentẽtia decedere. vt è cõtrario, perstare ac resistere dicitur, qui aliquid negat. SI ID animũ induxti.) Legitur & animũ induxisti. sed illud, plenũ est: hoc, per μεταπλασμὸν συγκοπὴν diminuitur. IPSVS mihi Dauus dixit.) Commendatio testis: vt, In foro modò de Dauo audiui. Ergo IPSVS, quasi qui maximè sciat. TVTE adeò.) παρέλκεται ADEO modò, & abundat. vt Virgilius, Túque adeò quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertum. SED ECCVM.) Eccum, quasi ecce eum, veteres dixerunt. eccum eccuius. Ellum quod apertius significat ecce illum: & obscurius ellum.

Amphibolia. Periculũ facere. Parenthesis. Principio. Anacoluthon. Quid istuc? Perstare. Resistere. Ipsus. Eccum. Ellum.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

Scazontes vt antè.

D. -D te ibam. S. quidnam est?
D. A Cur *vxor non accersitur? iam aduesperascit. S. audín' tu illum? *(Vxor) redundat in versu, & videtur additũ ab interprete.*
Ego dudũ nõnihil veritus sum Daue abs te, ne faceres idẽ *Iábici tetrametri.*
Quod volgus seruorum solet: dolis vt me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. egón' istuc facerem? S. credidi.
Idque adeò metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. quid? S. scies.
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem cognosti qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid, non? S. sed ea gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? S. sic est res. D. vide,
Nũquã *quiui ego *istuc intelligere. vah cõsiliũ callidũ. *Aut additur u in (quiui) aut S in (istuc)*
S. Hoc audi. vt hĩc te iussi ĩtroire, opportune hic fit mihi obuiã.
D. *Hem, numnam periimus? S. *narro, quæ tu dudũ narrasti mihi. *(Hem) pẽdet à priore versu* *Aliàs (narro huic)*
D. Quidnã *audio? S. gnatã vt det, oro, víxq; id exoro. D. óccidi. *Aliàs (audiam)* *Trochaicus tetr. catalectic.*
S. Hem, quid dixti? D. optume inquã factũ. S. nũc per hũc nulla est mora. *Rursus octonarii iambici.*
C. Domum modò ibo: vt apparentur, dicam, atque huc renuntio.
S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatum porrò enitere.
D. Faciam hercle sedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur. vbi nunc est ipsus? D. mirum ni domi est.
S. Ibo ad eũ, atque eadẽ hæc, quæ tibi dixi, dicam *eadẽ illi. D. *nullus sum. *Aliàs (itidem)* *In (nullus) additur S.*
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum, iam perturbaui omnia:
Herum fefelli, in nuptias conieci herilem filium:
Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.
Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.
Sed eccum ipsum video: occidi. *Dimeter iambicus.*
Vtinã mihi esset aliquid hic, quo nũc me præcipitẽ darẽ. *Trochaicus tetram. catalect.*

AD TE IBAM.) Dauus vt recte scribatur, Dauos scribendum est, quia nulla litera vocalis geminata, vnam facit syllabam. sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digāma vtimur, DaFus, serFus, vulgus, corFus. Ad te ibam.) Locus est, in quo iam ad discrimen mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare. EGO DVDVM.) Semper grauis incœptio orationis quæ exordium sumit à pronomine ego: vt, Ego te quæ plurima fando. &, Ego postquam te emi à paruulo. Ego dudum) Aduerbia temporis, aut certa sunt, vt hodie, cras: aut incerta, vt dudum, nuper. Itaque incertis certum additur tempus. vt iam dudum, nunc nuper. NON NIHIL VERITVS Daue ABS TE.) Breuiter, pro, veritus ne quid abs te fieret. sicut suprà, Hei, metui à Chryside. Et Cicero, Quod precatus sum à diis immortalibus. pro eo quod est, quæ à diis petii, precatus eos. QVOD volgus seruorum solet.) Totum cum extenuatione protulit, tanquam qui satisfactum voluerit Dauo ob comprobatam fidem eius. NAM PROPEMODVM HABEO.) Ridicula dilatio eius rei quæ iā dudū nota est auditori. Nam propemodū habeo iam.) Hoc est prope modū, cuius accusatiuus est à modus. Sed ea GRATIA.) Gratia, pro causa posuit, noue. SIC EST res.) Quod Græci dicunt, οὕτως ἔχει. NVM NAM) Nam παρέλκεται, vt in quisnam. QVID NAM audio?) Legitur & audiam. Menander enim sic ait, τί δή ποτ' ἀκούσω; OCCIDI. OPTIME.) Bene vsus est π[illegible], occidi & optime, vt similitudine falleret audientem. PER HVNC.) Chremetem scilicet. IBO, ATQVE huc renuntio.) Varie, ibo & renuntio. NVNC TE ORO DAVE.) Te, id est per quem stat summa negotii. Et modò magis verè rogat, quàm tunc cum ait, Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue. ibi enim iracundia latet, cum dixit, siue æquum est. EFFECISTI HAS.) Non fecisti. est enim efficere, perficere faciendo. Et bene HAS: quarum causa laboro. EGO VERO SOLVS.) Et hoc ad increpationem dicit, non ad confirmationem. SOLVS.) Id est cui non assentiebat Pamphilus. PORRO.) In futurum, deinceps. Futuri temporis aduerbium. vel adhortantis: vt, Porro q q que. ENITERE.) Labora: quasi difficile sit, & conatu sit opus. HERCLE SEDVLO.) Productiones sunt Comici stili ad fucum orationis positæ. POTES nūc.) A possibili argumentum. DVM ANIMVS irritatus.) Quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Irritatus est, commotus, ira prouocatus. vt in Phormione. Ducitur autem verbum à canibus, qui restrictis dentibus hanc literam r imitantur. QVIESCAS.) Id est conquiesce, imperatiui modi, ne iniuriosum videretur. AGE IGITVR.) Age, dic. vt est, Egi, atque oraui tecum. aut aduerbium est hortandi. Quiescas.) Pro quiesce. aut deest volo, aut facito. MIRVM NI DOMI EST.) Existimationem intulit, incertum fugiens: & est compositum quasi miror. Mirū ni domi est.) Cōpositū est, quasi hoc est mirū ni domi est. Cautè seruus callidam interrogationem senis paratus excepit. Memor simulatæ discordiæ cum amica, fingit non se alibi eum esse suspicari, quàm domi. DICAM eadem illi.) In aliis ITIDEM scriptum est. quod si est, pro item accipiamus. An ego idem, pro item? NVLLVS SVM.) Plus est nullum esse, quàm periisse. nam qui perit, vel corpus habet reliquum: qui verò nullus est, ita non est, ac si natus non sit.

RECTA proficiscar via?) Bene recta, vt corporis impulsionem lucrifaciam. aut recta, vt non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiscar. proficisci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et recta via, plana dixit, non tantum recta. HINC.) id est, ex hoc loco. NIHIL EST preci loci relictum.) Subiungit ergo causas cur proficiscatur in pistrinum. Nihil est preci.) quod prędixit senex. IAM PERTVRBAVI OMNIA.) Alloquutio in qua quid metuat, quid velit, manifestum est. HERVM FEFELLI.) Hæc enumeratio causarum est, qua magnificè exaggerauit errores suos. CONIECI.) Nec immisi, sed conieci: quod impetum & iniuriam significat. HERILEM FILIVM.) τὸν τρόφιμον. FECI HODIE.) Nec solum feci, verum etiā addidit tēpus, Hodie: vt ne diecula quidem eius sit, quod fecerat, mali. INSPERANTE hoc, atque inuito.) Insperāte & inuito, duplex offēsio. HEM ASTVTIAS!) Bona εἰρωνεία. Pluraliter dixit astutias, quasi is qui abūdet astutiis, vt ei vna nō sufficeret. VTINAM MIHI esset aliquid.) Non dixit gladium, aut laqueum: ne esset tragicum. Ergo expressit bene, dicens, Quo me nunc præcipitem darem.

Dauus. Seruus. Vulgus. Coruus. Ego. Hodie. Cras. Dudum. Nuper. Iam dudum. Nunc nuper. Propemodū. Gratia. Numnam. Sic est res. Efficere. Porro. Eniti. Irritari. Quiescas. Age. Miror ni. Idem. Nullus sum. Proficiscor. Recta via. Hinc. Coniicere. Astutias. Ironia.

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS. DAVVS.

Iambici tetrametri.

P. VBI illic scelus est, qui me perdidit? D. perii. P. atq; hoc cōfiteor,
Iure obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consili
Sum. seruon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum nunquam id auferet.

D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc deuito malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me modo
(Qua) refertur ad dimetrum priorê. Qui sum pollicitus ducere? *qua fiducia id facere audeam?
Nec quid me nunc faciam, scio. D. *nec quid de me: atque id ago sedulo. *(Nec) pertinet ad dimetrũ priorem.
Aliàs (producẽtem) Dicam aliquid iam inuẽturũ, vt huic malo aliquã *producã morã. P. oh.
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? vidén' me tuis consiliis
Miserum impeditũ esse? D. at iã expediã. P. expedies! D. certe Pãphile.
P. Nempe vt modo. D. imò melius spero. P. oh, tibi ego vt credã furcifer?
Tu rẽ ĩpeditã, & perditã restituas! *hem quo fretus siẽ, (Hem) additur extra metrũ.
Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.
An nõ dixi hoc esse futurum? D. dixi. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululum sine ad me vt redeam. iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium, vt volo?
Nanque hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlcisci, sinit.

VBI ILLIC SCELVS EST.) Hæc scena, cuius perturbationis esse debeat, etiã suprà poeta præstruxit quum ad consentiendũ Daui consilio tardum Pamphilũ faceret. Vbi
Scelus. illic scelus est.) Accusatio. Vbi illic scelus.) Nimium terribile est, sæuire antè quàm
Scelestus. videas eum contra quem irasceris. Vbi illic scelus est.) Ad intellectum, non ad verba redegit.
Syllepsis. & est figura σύλληψις per genera. Virgilius, Pars in frusta secant. Sed hic figura est per numeros: nã
Iners. quia scelus, scelestus intelligitur, modo QVI subiunxit, non quod. TAM INERS.) Sine arte.
Nulli cõsilii. TAM NVLLI consilii.) Vna pars orationis est, nulli consilii. nos, nullius & solius. rectè au-
Soli. tem veteres, nullo nulli, solo soli declinabant. ME COMMISISSE.) Non, cõmendasse: sed,
Committere. commisisse. Committimus enim quæ cũ magno periculo volumus esse seruata. FVTILI.) Le-
Futile uas. ui. nam à vase, quod futile dicitur, quod non deponunt ministri sacrorum quod est acuto fundo, &
patulo ore, eóque instabile est. Virgilius, Consilus habitus nõ futilis author. ERGO PRE-
Pretium. TIVM.) Pretium pro stultitia, pœna est: pro virtute, præmium. Ergo pretium generaliter pro be-
ne, aut male facto redditur. sed discernitur ita. nam pretiũ pro stultitia, est pœna: pretium pro vir-
Ob. tute, honor est & lucrum. PRETIVM OB stultitiam.) Sic Plautus locutus est, Pretium ob asi-
nos. pro, asinorum pretium. Virgilius, Rem magnam, pretiúmque moræ fore. Et alibi, Illum Titi-
Eclipsis. des alio pro talibus ausis Affecit pretio. & est figura ἔκλειψις. vt apud Virgilium, Inuidisse deos pa-
trius vt redditus oris. POSTHAC INCOLVMEM sat scio fore me.) Sic dicere solemus in
magno periculo positi: nunquam nos periclitaturos, si illud periculum potuerimus euadere.

Posthac.) Audacter se incolumem in futurũ promittit fore, cum vita hominis tam variis mul-
tísque sit periculis conferta. sed hoc dicit, Sic inquit periclitor. si hoc euasero, scio me non postea
periclitaturum. Menander sic * .& est sensus, Tam difficile est hinc euadere, vt qui hinc
euaserit, videatur immortalis futurus. DICAM PATRI.) Bene patri, non Simoni: vt de au-
thoritate hui9 nominis summ9 terror exurgat. MODO POLLICITVS SVM.) Modo: mire.
Pollicitus sũ. etenim maiorem vim habent recentiora promissa. Modo pollicitus sum.) Oratorie melius pol
Fiducia. licitus sum dixit, quàm si promisi, diceret. QVA FIDVCIA.) Qua fiducia, ad personam suã
Facio cũ ablatiuo. retulit. & fiducia modo impudentiam significat. NEC QVID ME nunc faciam.) Nos, quid
faciam. veteres autem ME addebant. Et nota faciam, cum ablatiuo casu. Ablatiuus casus, me.

ATQVE ID AGO.) Id quæro, hoc est vt inueniam quid faciam. ALIQVAM PRO-
Producere. DVCAM.) Productem legitur, & producam. Significat autem differam, protendam, prolatem.
Ironia. EHO DVM BONE VIR.) Grauis interrogatio, & minãtis cum iracundia. Et hoc εἰρωνικῶς
Vidén'. prosequitur, cum omne genus contumeliæ leue in eum dicimus, in quem ferimur iracũdia. VI-
Impeditus. DEN me.) Hoc est nunquid negare potes? IMPEDITVM ESSE.) Impeditus est proprie,
qui ita pedes habet illigatos, vt progredi non possit. Sed hic ad negotium retulit. AT IAM
expediam.) Non se defendit, sed emendaturum promittit. & bene ad impeditum, expediam retu-
Melius. lit. duo promisit simul: & tempus cum celeritate, & effectũ. IMÒ MELIVS.) Bene MELIVS
Furciferi. comparatiuo est vsus, quasi hoc bonum sit, illud melius. FVRCIFER.) Furciferi dicebantur,
qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm supplicii causa circa vicinos
furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suum, simúlque monere
cæteros nequid simile admittant. Itaque & Cicero de seruo, Quid inde furcifer? quò progreditur?

IMPEDITAM ET perditam restituas?) Multum progressus est, impeditam dicere: modo perditam dixit. Sensus hic est, Integram perdidisti, & perditam restituas? TV.) hoc est, qui integram expeditámque turbasti. QVO FRETVS siem.) Est memor se antè dixisse, Dauum video, cuius consilio fretus sum. HOC FVTVRVM.) Vt ab illa excludar, huc concludar. & Vide quò me inducas. CRVCEM.) Plena satisfactio est, confessio peccati sine recusatione poenarum. nam mitiores eos reddimus quibus vultu operæ pretium pro delictis nostris offerimus. Virgilius, Equidem merui, nec deprecor inquit. AD ME vt redeam.) Redire ad se dicitur, qui animum recipit, & sedem mentis. Virgilius, Victus redit ad se. & hic de corpore dixit. Ad se autē redit, qui amens esse desistit. DISPICIAM.) Dispicere, est disquirere consiliū. despicere, deorsum aspicere. CVR NON habeo spatium.) οἰκονομία. NANQVE hoc tempus præcauere.) Sic Virgilius, Sed motos præstat componere fluctus. & est σύλληψις: illud enim cogit, hoc finit.

Perditus. *Redire ad se.* *Dispicere.* *Despicere.* *OEconomia.* *Syllepsis.*

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CHARINVS, PAMPHILVS, adolescentes. DAVVS.

C. HOCINE credibile est, aut memorabile, *Hic est iamb. pentameter.*
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet, *Cretici dimetri, id est*
Vt malis gaudeant, atque ex incommodis *quatuor pedum.*
Alterius sua comparent vt commoda? ah
Idne est verum? imò id genus hominum est pessumum. In
Denegando modo quis pudor est paululum.
Pòst vbi tempus promissa iam perfici,
Tum necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit denegare. Ibi *Deest aliquid metro: nā pro quarto cretico posuit iambū*
Tum impudentissima eorum oratio est, *Cretici tres.*
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus, *Et hic pro quarto ponitur iambus.*
Proxumus sum egomet mihi. Attamen, vbi fides est, *Cretici quatuor.*
Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus est, *Cretici tres.*
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur. *Trochaicus scazon.*
Sed quid agā? adeámne ad eū, & cū eo iniuriā hāc expostulē? *Trochaici tetrametri catalectici.*
Ingeram mala multa. atque aliquis dicat, Nihil promoueris.
Multū: molestus certe ei fuero, atque animo morē gessero. *Iamb. tetrametri.*
P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidi.
C. Itané? imprudens. tandem inuenta est caussa. soluisti fidem.
P. Quid taudē? C. etiā nūc me * subducere istis dictis postulas. *Aliàs (seducere)*
P. Quid istuc est? C. postquā me amare dixi, cōplacita est tibi. *Troch. tetrametri.*
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.
P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam! ah nescis quantis in malis verser miser,
Quantásque hic suis consiliis mihi confecit solicitudines, *Iambici tetrametri.*
Meus carnifex. C. quid * istuc tā mirū est, si de te exēplū capit? *In (istuc) deditur ε.*
P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.
C. Scio. cum patre altercasti dudum: & is nunc propterea tibi
Succenset: nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Imo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas: *Iambici trimetri.*

Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio:coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsquεadeo, donec perpulit.
C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos! P. interturbat. C. quã ob rẽ? P. nescio. *Iambicus tetrameter.*
Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim. *Et hic tetrameter.*
C. Factum est hoc Daue? D. factũ. C. hem, quid ais scelus? *Trimetri rursus.*
At tibi di dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent: quod, nisi hoc consilium, darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit, alia aggrediemur via.
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Imò etiam. nam * satis credo, si aduigilaueris, *In (satis) diditur s.*
Ex vnis, geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctéisque, & dies,
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euẽnit, mihi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi: me missum face.
P. Cupio. restitue, in quem me accepisti, locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem: sed mane: concrepuit à Glycerio
ostium. *Iambici tetrametri.*
P. Nihil ad te. D. quæro. P. hẽ, nũcine demũ? D. at iã hoc tibi inuctũ dabo.

Hocine. HOCINE est credibile.) Elegans perturbatio, in qua inter se Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Birria, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi. Hocine est credibile.) Et incredibile est inquit, & nefandum. è contrario enim ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis irascuntur. vt & illud, Hocine humanum factum. Et totum hoc in pronuntiatione est. hoc enim genus interrogationis vim negandi exprimit. Hocine est credibile.) A generalitate incipit. vt Cicero, Quàm facile serpat iniuria & peccandi consuetudo, quàm non facile reprimatur, videte iudices. CVIQVAM VT SIET.) Singulari & plurali numero respondet. VT MALIS gaudeant.) Cum dixisset CVIQVAM, intulit numerum pluralem. vt alibi, Si quisquã est qui placere se studeat bonis Quãplurimis, & minime multos lædere: In his poeta hic nomẽ profitetur suum. Vt malis gaudeant.) Legitur & gaudeat. EX incommodis alterius.) Et hic, gaudeant, subauditur. *Comparo.* SVA vt comparent.) Hoc est acquirant, vel æstiment. Atque ex incõmodis alterius, sua comparent vt commoda?) Hoc est, non intelligunt commoda sua, nisi ex alterius incommodis ea æstimauerint. *Idne uerum.* IDNE est verum? imò id genus.) Alii sic, Verum est hoc genus hominum • hominem se probauit esse, cum malus sit: & sic contra hoc, Imo non hominem, sed pessimum hominem se probauit. Idne est verum? imò id genus.) Parũ accusauerat, dicẽs, Idne est verum hominum genus? & ideo addidit, Imò id genus hominum est pessimum. vt hoc facere, non hominis modo sit, sed pessimi hominis. *Modo.* IN denegando modo.) Modo, pro tantummodo. QVIS PVDOR PAVLVLVM adest.) Adest pudor, ne denegent: non adest, vt

& præstent. POST vbi tempus.)Deest est:vt sit,tẽpus est. NECESSARIO se aperiũt.) Mire ait necessario,quia sunt tales: necessitas autem in natura est constituta. Aperiunt.) Mire, aperiunt:quoniã tunc cum promittebant,mali erant: sed latebat malitia intra pectoris altitudinẽ.

ET TIMENT, & tamen.)Bis numero subauditur denegare.Et melius timent,quàm si diceret,pudet eos.nam timor,est malorum: pudor,tantum bonorum. RES.)Malitia scilicet tanquã mali sint ad rem quam præstare non possunt. QVID mihi es?quis tu es?)Quis tu es,ad dignitatem refertur:quis mihi es,ad necessitudinem:id est frater,aut cognatus. Et hæc verba,mollia sũt dictu,sed animo aspera. CVR meam tibi?)ἔκλειψις. HEVS, proximus sum.) Heus significatio est modo nominis ad intentionẽ cõsiderationémque reuocãdi. PROXIMVS sũ egomet mibi.)Id est charior mihimet ipsi sũ,q̃ quisquam alienus. Proximus.)Charus,beneuolus.& hoc est quod ait suprà,Quo æquior sum Pamphilo,si se illã in somnis, quàm illum amplecti maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur:qui nobis chari esse debent. NIHIL pudet.) Pudor est mali facti:Verecũdia,tecti & honesti. Ergo mire posuit. SI ROGES.)Abundat,si roges : sed ἠθικῶς additum est. HIC.)Vbi promiserant. ILLIC, vbi nihil opus est,ibi.)Illic & ibi,aptũ irascenti repetitionis genus. Hic vbi opus est.)Saluo pudore. Illic.)Legitur & illi. VBI nihil opus est.)Vbi nondum promiserunt,ibi verentur.quod ait suprà,In denegando modo quis pudor est paululum. ADEAMNE ad eum?)Hic locus deliberationis est:an adeat ad Pamphilũ. & vnum AD abundat, & moraliter verba Charini sunt posita. INIVRIAM.) Pro de iniuria. EXPOSTVLEM?) Expostulatio est aduersus eum quem incusamus . nam expostulare, est querelam apud eum ipsum deponere,de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. INGERAM mala multa.) Quasi tela,ita se dicit ingesturum mala. ATQVE aliquis dicat, nihil promoueris.) Hoc dicit, Etsi existat aliquis,qui mihi dicat, quid profeceris? respondebo, Multum. MVLTVM.) Non subiunxit,quo modo multum? sed illud faciam. Multum.)Subauditur,promouero. Molestus certe ei fuero.) Transitum fecit dicendo, Molestus certe ei fuero. hoc est , si nihil aliud promouero , certe ei molestus fuero.

Timor. Pudor. Res. Quis tu es. Quis mihi es. Eclipsis. Heus. Proximus. Pudor. Verecundia. Adeo ad. Expostulare. Postulare. Multum.

ATQVE animo morem gessero.)Erit fructus iracundiæ ex vindicta. Et per iracũdiam atque turbationem nõ inuenit,quod sit multum,aliud.ergo inuenit,molestus certe ei fuero. CHARINE,& me,& te.)Mire, & artificiose fecit Pamphilum priorem alloqui ad perfringendam iracundiã Charini. alioquin si prior vociferari potuisset,tragica exclamatione vsus fuisset. IMPRVDENS.)Defensio ab imprudentia.etenim nisi bonæ esset conscientiæ,nunquam diceret, te perdidi,purgaturus. ITANE? imprudens.) Imprudens, distingue. & attende hoc illum repetere, quod indignatur magis, quasi audierit imprudens, & non audierit reliqua. Itáne? imprudens.) Quia articulus omnis defensionis per concessiuam qualitatem hoc dicto est cõstitutus: idcirco hoc ipsum Charinus per infirmationem repetit, hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime nititur. QVI tuum animum.)Legitur &, Cum. FALSVS est.) Modo participium est, id est falleris:si Pamphilum dicit.Si vero coniungitur,pro fallax accipitur. HOC solidum.) Solidũ, plenum,idoneum, integrum. NISI me lactasses.) Produxisses,oblectasses, induxisses. quæ significatio frustrationem ostendit. Lactare, est inducere in aliquam voluptatem.à lactando, vnde & oblectare dicitur. HABEAS.) Permissio animi irati. HABEAM!) Vt suprà, Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi. P.Cordi! HIC suis consiliis mihi confecit.)εἰρωνεία. Dixit vt suprà, Cuius cõsilio fretus sum. Et cũ VERSER protulerit, cõficiat debuit inferre.est ergo ἀνακόλουθον. aut vt est illud, Principio, amico filium restitueris. Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virũ. Cõfecit.)Legitur & conflauit. SOLICITVDINES.)Perturbationes. MEVS carnifex.) Id est in me carnifex,qui me torserit.vt alibi, Deo irato meo:hoc est in me irato deo. DE TE sic exemplum capit.)Vtrum,si te imitatur:an,si de te exigit pœnas? vt ipse alibi, Vterque exempla in te edent.sed melius,te imitatur, accipimus. HAVD istud dicas si cognoris.)Nosti enim:sed si cognotis,non ita dicas. CVM PATRE altercasti.) Ab iis quæ facta sunt,ad ea quæ facta non sunt. Cum patre altercasti.)Legitur & altetcatus es.non enim alterco dicimus. NEC TE quiuit hodie cogere.)Hoc argumentũ attulit ex iis,quæ non sunt facta,cũ fieri debuerint. IMÒ etiam.)Propterea & amplius. Imò etiam.)Deest,audi. QVO tu minus scis.)Quo,id est quòd. & deest,audi, vel accipe:vt sit,quòd,vel quoniã minus scis. Vel quo,id est ex quo,aut qua re.aut certe erit sensus,cũ huiusmodi tamẽ subauditione, Imò etiã quo tu minus scis ærũnas meas,eo magis audi. Aut, Imò etiã hæ nuptiæ nõ parabantur mihi,quo ipso minus tu scis ærũnas meas.id est, falsæ nuptiæ erãt:quæ res te fallit magis,irascíque mihi cogit merito. Hæ nuptiæ.)Legitur &,hæc nuptiæ.sic enim veteres dixerunt. NON apparabãtur.)Apparari cum datiuo casu semper cladẽ & perniciem significat.vt Virgilius, Mihi sacra parari. COACTVS tua volũtate.)Hæc est accusatio.ille enim excusat per imprudentiam: hic arguit voluntatem.hoc ergo dixit, Eo grauius,quò nullo cogente peccasti. CVR ME enecas?)Excrucias. INSTARE,suadere, orare.) Quia dixit,instare,suadere,orare,non plus dicere posset:quando nihil potest esse. DAVVS.)Dauus, cum admiratione pronuntiandũ. INTERTVRBAT omnia.)Deerat,vt & hic,Dauus,dice

Falsus. Solidum. Lactare. Oblectare. Habeas. Ironia. Anacoluthon. Solicitudo. Meus carnifex. Exemplum capere. Altercor. Quo. Apparari. Enecare.

Inter. ret:sed plus intulit, interturbat. Et INTER, modo non mediocriter, significat: est enim adauctiua particula. vt interfectus, interemptus. Modo post: vt, Nunc inter, fluuio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis, & multa flauus arena In mare prorumpit. NESCIO.) Quia irascitur Dauo, dixit NESCIO: alioquin scit. *Nisi scio.* NISI MIHI deos satis scio fuisse iratos.) Deest, quia: vt sit, nisi quia. FACTVM est hoc.) Non quòd non credat, interrogat: sed quòd increpet. AT tibi dii.) *At.* At, principium increpationi aptum. vt Virgilius, At tibi pro scelere. & Horatius, At ô deorum quisquis in cælo regis Terras, & humanum genus. *Eho.* EHO dic mihi.) Eho, interiectio est intentionem audientis exposcens. *Dic mihi.* DIC MIHI.) Semper τὸ dic mihi, iniuriosum est. vt Virgilius, Dic mihi Damœta, cuium pecus? QVOD, nisi hoc, consilium darent?) Cum odio HOC pronuntiandum est. ideo CONIECTVM dixit. DECEPTVS sum.) Concessio. SCIO.) τὸ Scio, non ad deceptionem, sed ad defatigationem reddit. ergo cum ἐρωτεία, sonandum. HAC non successit.) Deest, quod conabamur. & proprie de bono sic dicitur. ALIA aggrediemur via.) *Adoriri.* Vel adoriemur, id est enitemur. Adoriri proprie dicitur repente ex insidiis aliquem inuadere.

Seruitium. HOC TIBI pro seruitio debeo.) Seruitium pro seruitute posuit: vt, Seruitio enixe tulimus.

Manibus pedibus. CONARI manibus pedibus.) Ad id intulit quod ait suprà, Quem ego credo manibus, pedibúsque obnixe omnia facturum. Et accusatiuo casu sine intermissione significat, NOCTES & dies.

Temporis ac causatiuus. Manibus, pedibus) ὑπερβολικῶς. PRAETER spem euenit.) Euênit, productũ magis: quia hoc perpetuo nõ vult Pãphilo accidere. Ergo euênit: nõ autẽ éuěnit, media correpta. PARVM succedit quod ago.) Si nostrũ est officia præbere: at nostrũ non est fortunã posse præstare. Et bene SVCCEDIT, vt quod agimus, ostendat successus esse fortunæ. *Sedulo.* SEDVLO.) Id est ex animo, & sine dolo. *Missum face.* ME MISSVM face.) Id est noli vti opera mea. Parũ succedit quod ago.) Vtilis sententia pro sapiente contra fortunã. RESTITVE in quem me accepisti locũ.) Sensus hic est, Omnia mihi integra & salua redde, qualia tibi tradidi cõsulturo, vel quũ nihil promisissem patri.

Sed mane. HEM, sed mane.) Hoc quasi incipientis, demõstrantísque aliquid noui se inuenisse. NIHIL ad te.) *Demum.* Hæc enim ad cogitantem nihil pertinere oportuit. NVNCINE demum?) Pro denique.

AT IAM hoc tibi inuentum dabo.) Consilium scilicet, quo in pristinum locum restituaris.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

MYSIS. PAMPHILVS. CHARINVS. DAVVS.

Iambici tetra: scazōtes catale.

M. Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum. tu modo anime mi noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, *optume mihi te offers.
P. Quid est? M. orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias.
Videre ait te cupere. P. vah perii: hoc malum integrascit.
Sicine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mihi apparari sensit.
C. Quibus quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset!
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol
Ea res est propter quam nunc misera in mœrore est. P. Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos, nunquam eam me deserturum:
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetiui, contigit. conueniunt mores. valeant,
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. Resipisco. P. non Apollinis magis verum atque hoc responsum est.
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo. Sed si id non poterit,
Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.
Quis videor? C. miser æque, atque ego. P. cõsilium quæro. C. fortis.
Scio quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
P. Iã hoc opus est. D. quin iã habeo. C. quid est? D. huic, nõ tibi habeo, ne erres.

** Versus constat, si legas, Cop portune te mihi offers.)*

C. Sat habeo. P. quid facies? cedó. D. dies hic, mihi vt sit satis, vereor
Ad agendum, ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini. nam mihi impedimento estis.
P. Ego hãc visã. D. quid tu? quò hinc te agis? C. verũ vis dicã? D. imò etiam.
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho tu impudens, non satis habes, quòd tibi dieculam addo,
Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue, attamen. D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face, ad me vt venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamẽ si quid. D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. tu Mysis dũ exeo, parumper me hic opperire.
M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquã hic adero.

IAM VBI vbi erit.) In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem. Opus est enim exhortari rursus adolescentẽ, ne sub patris oppressione frangatur. Iam vbi vbi erit.) Opportune rursus æstuãte Pãphilo, amice mentio obiicitur per Mysidem, ne succumbat ad nuptias patri, quanuis promiserit patri se ducturum coniugem. aduersus quã difficultatem, quia ipsius persona nõ sufficit: id agit vt ad Glycerium modo adducat Pamphilum: cuius affectum excitat, nõ ex eo solum, quòd eum puella vocat: sed etiam quòd desyderat eum videre.

Vbi vbi erit.) Vbi vbi, In prima parte vim suã tenet, in posteriore productionem: & est quemadmodum vt vt, qua qua, vnde vnde: pro vbicunque, vtcunque, quacunque, vndecunque. IAM vbi vbi erit, inuentum tibi curabo.) Non solum se adducturam promisit, sed & tempus addidit. Et bene TIBI, quasi amanti. ANIME MI.) Mollis oratio & fœminea multis implicata blãdimẽtis. Ait enim, Tu modo anime mi. Mi, pro meus. INTEGRASCIT.) Integratur, quod ad integrum redit, quod repetitur, quod instauratur. Virgilius, Ramóque sedens miserabile carmen Integrat. SOLLICITARIER.) Perturbari. HOC MALVM) Amor meus, aut Glycerii solicitudo, quam nescire oportuit nuptias. QVÒD mihi apparari.) Apparari, ad honorem & timorem refertur: & datiuo casui subiunctum, cladẽ & perniciem significat. vt Virgilius, Mihi sacra parari. AGE SI hic non insanit satis.) Hic excitus, comprimit Charinũ, ne fomenta iracundiæ Pamphilo præberet. Aut, si pœnitet te, quantum hic sua sponte insanit. SI HIC non insanit satis.) εἰρωνεία est. aut laus ad mitigandum Pamphilum. EA RES est.) Id est nuptias apparari sensit. MYSIS.) Asseueratio est, si à nomine eius incipias, cũ quo loqueris. PER omnes tibi adiuro deos.) Ad, auctiua particula est: vt admirabiliter, valde mirabiliter & aduerto. Et hoc superest amissa fide, vt adiurandum sit. OMNES homines.) Mira verecundia: omnes homines maluit dicere, vt in his quoque parentes significaret, quàm aperte dicere patrem, cuius metu promisit nuptias. & est contra illud, Sed vim vt queas ferre. Omnes homines.) Ita dixit de vno, hoc est patre, omnes homines: vt idem alibi, O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. Nunquid & cælum, Neptuni est? non vtique: sed omnia hæc maria voluit esse. vt Virgilius, Omnia vel medium fiant mare. CONTIGIT.) Quod vix euẽnit, contigisse dicitur. CONVENIVNT mores.) Recte: & id quod matrimoniũ firmat. VALEANT.) Hoc est, abeant, recedant: quia & discedentib⁹ & mortuis, vale dicitur. vt Virg. Salue æternũ mihi maxime Palla AEternúmque vale. Vel potius τοῦ εὐφημισμοῦ, cũ male optaturus esset, cõsiderato patre παράδοξον locutus est: & non dixit quod intenderat, pereant. Et attende quàm moderate pluraliter dixerit, cum significaret patrẽ.

Vbi ubi. Vt ut. Qua qua. Vnde unde. Mi. Integrare. Sollicitari. Apparari. Ironia. Ad. Contigit. Valeant.

Valeant.) Renuntiationis & imprecationis est verbum. HANC, nisi mors, mihi adimet nemo.) Etsi valeant, hanc, nisi mors, nemo adimet. Concessio hic est. hoc enim per concessionem dicitur. Hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.) Perseuerat, ne dicat, pater: pro, Non adimet pater.

RESIPISCO.) Spiritum reuocat sensus. MAGIS verum.) Aut magis verum, aut verius dicimus. VT NE pater.) Vt ne, pro ne non. PER ME stetisse.) Stetisse, hoc est esse. vt Virgilius, Desertáque montis Stat domus. Aliter, plenum est. vt idem, Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ. Aliter horreat. vt, Stant lumina flamma. & Lucilius, Stat sentibus fundus. Per me stetisse.) Hoc est, per me factum esse, ne fierent nuptiæ. MISER æque atque ego.) Bene, atque ego: quia hic amore vexatur. Et intulit παράδοξον. Nam volebat Pamphilus sibi dici, fortis: quod illi tamen mox dicetur. Hic igitur aliter respõdet, atque interrogat Pamphilus, ideò quòd videat impossibile esse, palàm resistere parenti. SCIO quid conere.) Sensus est, Scio quidem quid coneris: sed an efficere possis, nescio. Scio quid conere.) Si Pãphili est persona, cũ εἰρωνεία dicitur: si Charini, simplex laudatio est. sed si Pamphili est, hoc significat quod suprà, Ex vnis geminas mihi

Resipiscere. Vt ne. Magis verũ. Sto. Ironia.

conficies nuptias. Sed nõ esse personã Pamphili ex subiectis ostẽditur. NON TIBI habeo, ne erres.) Deterret etiam nũc Charinum, vt & ipse adiuuet Dauum, ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem sensu vtitur Dauus aduersum Charinum, quo suprà, Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere. Non tibi habeo, ne erres.) Velut etiam pro se Charinus sentiat, hoc dicit. vel vt solent serui contumaciores aduersum amicum domini, quia nuper à Charino accusatus est. vel quia & quid dicat non habet: & videt tacendũ non esse. SAT habeo.) Quia dilatio facta est. VT SATIS sit.) Vt, pro ne non. NE VACVVM esse me.) Ne, pro nedum. aut aduerbium est prohibentis: vt sit, ne, nõ. Sallust. secundo libro, Ne illa tauro parita sint. pro nedũ.

Vt. *Ne.* *Amoliri.* *Discedere.*

Proinde hinc vos AMOLIMINI.) Amoliri dicuntur ea quæ cum magna difficultate, & molimine summouentur, & tolluntur è medio. sic dixit quasi odioso, & molesto. Discedere dicitur, qui facile abit è medio: Amolitur, qui vix recedit. Proinde hinc vos amolimini.) Molestum impedimentũ ex rei magnitudine iacentis in medio, & ideo impedientibus se, dixit Amolimini hinc: nõ, abite. Proinde hinc vos amolimini.) Spe iniecta, etiã domino imperat seru⁹ callidus. NAM mihi impedimento estis.) Vtrum hoc vere dicit, an fingit qui adhuc consilium non inuenit quod narrare possit? HANC.) Glyceriũ scilicet. & cũ miseratione puellæ, hãc. QVO nunc te agis?) Vt tarditatẽ discedentis ostendat. Agere enim se & tardi, & tristes dicuntur. sic Virgilius, Amissis remis atque ordine debilis vno, Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat. Idem alibi, Ecce gubernator sese Palinurus agebat. Quò hinc te agis?) Admonitio discedentis vt solet. nã à quo discedere desyderamus, admonemus eum quo vadat, vel quo eat. Id facere, per interrogationẽ admonet Dauus Charinõ: vt ipse abscedat Charinus, qui nunc vltimus remanet. VERVM vis dicam?) Pro initio sedulæ narrationis hoc sumimus. Ac sic respondet Charinus, tanquam qui intelligat nõ discere velle Dauum quò eat: sed id agere, vt abscedat. NARRATIONIS mihi incipit initium.) Narrationis scilicet quò eat. quia, Verum vis dicam, velut procemium narraturi est.

Agere. *Quo hinc te agis.*

QVID me fiet?) Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quasi à locante, pronũtiandum est. nã sic illi, impudẽs, respõdet. Quid me fiet?) De Philumena ducenda. EHO tu impudẽs.) Proprie Charino dixit impudẽs, quasi insolita & multa poscenti. quippe qui & sponsam alienã petere ausus sit: & nõ satis habeat, per Dauum sibi morã præstitam Pamphili nuptiarũ. QVOD tibi dieculã addo?) Dieculam, horam. & est ὑποκόρισμα. Dieculam, hoc est tempusculum: & sumitur ab eo quod est hæc dies. Diecula, mora, & quasi parua dies. & dieculã, in qua scilicet ambias, quantum poteris, ad ducẽdam Philumenam. Vult enim se Dauus adiuuari per Charinõ & Birriã.

Impudens. *Diecula.* *Hypocorisma*

PROMOVEO.) Differo. Promoueo nuptias.) Memoriter Dauus. scit enim illum his verbis petisse, Saltem aliquot dies profer, dum proficiscar aliquò, ne videam. Cuius rei oblitus Charinus, etiam vt ducat vxorem petit. RIDICVLVM.) Deest hominem. AGE VENIAM.) Vix concedentis, vix consentientis est, age veniam. DVM exeo.) A Glycerio scilicet.

Promoueo. *Ridiculum.* *Age veniam.*

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

MYSIS.

NIHILNE esse propriũ cuiquã? Di vestram fidem. *Iambici trimetri.*
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum:
Amicum, amatorem, virum in quo vis loco
Paratum. verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facile hic plus mali est, quam illic boni.
Sed Dauus exit. mi homo, quid istuc obsecro est?
Quò portas puerum? - *Hemistichium absoluitur proxima scena.*

NIHILNE esse proprium cuiquam?) Hæc scena administrationẽ doli habet, quo fit vt deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare. Et vide non minimas partes in hac comœdia Mysidi attribui, hoc est personæ fœmineæ: siue hæc personatis viris agitur, vt apud veteres: siue per mulierem, vt nunc videmus. Nihilne.) Ne, aduerbium percunctantis. Nihilne esse proprium cuiquam?) Omne quod habemus, aut mutuum est, aut propriũ. Ergo propriũ, perpetuum. vt Virgilius, Propria hæc si dona fuissent. Ergo nihil nobis proprium esse potest. quod enim non fuit, nec esse quidem potest. aut quod eripi potest, non est nostrum: nisi illa quæ eripi non possunt, vt sapientia, iustitia, prudentia: quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiquam potest. Et simul hoc ipsum & à re, & à persona hic ostendit. A re, Nihilne esse propriũ? A persona, Cuiquã. Proprium.) Perpetuum, non temporale ac mutuum. DII vestram fidem.) Admirãtis ad-

Ne. *Proprium.* *Dii vestram fidem.*

uerbium cum exclamatione. Fidem dixit opẽ & auxiliũ: vt, Tyrrhenámque fidẽ. SVMMVM bo Fidem.
num esse.) Mire pro pleno. Et neutro extulit, summũ bonũ. AMICVM, amatorẽ, virũ.) Amicus, Summum.
animi est: Amator verò, corporis. nõ enim cótinuo amator est, qui bene vult. vt, Dido amauit qui- Amicus.
dem AEneam: sed nõ & amica fuit, quæ ait, Non potui auulsum diuellere corpus, & vndis Sparge- Amator.
re. Et item Catullus, Cogit amare magis, sed bene velle minus. & est hic officium & blandimentũ.
Amatorem & virum dixit ad discretionem: vt per ea quæ enumerat, maritum ostenderet. IN
QVOVIS loco paratum.) Paratum dixit ad omnes affectus, quicunque de proximo esse possunt. Paratus.
& maxime ad Homericam sententiam respexit • VERVM ex eo.)
Id est Pamphilo. NVNC misera quem capit dolorẽ!) Cum admiratione pronuntiat quẽ, & cũ
exclamatione quadam. FACILE hic plus mali est, quàm illic boni.) Facile, aduerbium confir- Facile.
mantis est, id est, liquido & manifesto. Veteres dicebant facile, pro certo. Vt Cicero, Illius ciuitatis
facile princeps. Dolorem.) Dolorẽ distinxit. probe: & pòst intulit separatim quod sequitur, Fa-
cile hic plus mali est, in dolore, & metu scilicet amittendi, quàm in voluntate retinẽdi. Quàm
illic boni.) In summo bono. Dicit enim, Ex bonis quæ bona existimamus, plus nos mali capere, cũ
aut amissuros nos credimus, aut amittimus: quàm boni, cum habemus. Facile hic plus mali est.)
Plus mali, in dolore & metu, vt diximus. Quàm illic boni.) id est in amico, amatore, & viro. MI
HOMO, quid istud obsecro est?) Ex Mysidis verbis, quid Dauus faciat, demõstratur. Quid istuc
obsecro est?) Inuolutum puerũ portabat Dauus: & ideo dicit mulier, Quid istuc obsecro est? Tum
ille euoluit puerum, & profert. quem postquam expediuit, tum illa dixit, Quò portas puerum?

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

DAVVS. MYSIS.

D. -YSIS, nunc opus est tua *Iambici trimetri.*
M Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? **D.** accipe à me hunc ocyus:
Atque ante nostram ianuam appone. **M.** obsecro,
Humine? **D.** ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. **M.** quam ob rem id tute non facis?
D. Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi
Non apposuisse, vt liquido possim. **M.** intellego.
Noua nunc religio vnde* te istæc incessit, cedo? *Aliàs (in te.)*
D. Moue ocyus te, vt quid agam porro intellegas.
Prò Iuppiter. **M.** quid? **D.** sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primùm intenderam.
M. Nescio quid narres. **D.** ego quoque hinc ab dextera
Venire me assimulabo. tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego quid agas, nihil intellego. sed, siquid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo: ne quod vostrum remorer commodum.

YSIS, nunc opus est.) Hæc scena actuosa est. magis enim in gestu, quàm in oratione est
M constituta. Mysis, nunc opus est.) Properantis & impense agentis Daui verba mõstrã-
tur. EXPROMPTA.) In medium prolata. MEMORIA atque astutia.) Memo- Exprompta.
ria, vt præcepta Daui retineat. Astutia, ad agendum strenue quæ imperet. Memoria.) Simplici- Memoria.
ter magis, vt memor sit Daui præceptorum. Et memoria, modo pro intelligentia. vt Virgilius, In Astutia.
stamus tamen immemores. EX ARA hinc sume verbenas.) Ex ara, scilicet Apollinis, quem
ἀγυιέα Menander vocat, aut quòd Apollini comœdia dicata est: in cuius honorem aram constitue-
bant comoediam celebrantes. Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. Sume verbenas
tibi.) Verbenæ, quasi herbenæ, redimicula sunt ararum. Tibi.) τὸ tibi, quasi gestum quendam & Verbenæ.
motum stomachantis habet: vt alibi, Quid vis tibi? Et tibi sume, dixit, & nõ, tibi substerne. Ex

Verbenæ. ara sume verbenas.) Verbenæ, sunt omnes herbæ frondésque festæ ad aras coronandas: vel omnes herbæ frondésque ex aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ autẽ dictæ, quasi berbenæ. sic Menãder
Tute. • QVAMOBREM id tute non facis?) Tute tunc dicitur, cum pronomen ad eam reuocatur personam, à qua sumitur: vt verbi gratia, cum dicimus, Tu lege: ille nobis respondeat, Cur tute non legis? QVIA si forte opus sit ad herum iurandum mihi.) Sic locutus est, vt explicari atque intelligi non possit. aut enim deest ius, vt sit iurandum pro iusiurãdum: aut (vt vulgo dicitur) iuramentum. Et opus est illam rem: non, opus est illa re.
Opus illã rẽ. VT LIQVIDO possim.)
Liquido. Liquido, purè, & manifestè. Nam quæ sunt pura & defæcata, liquida sunt. NOVA nunc relligio.) Bene iusiurandum metuere seruum monstri simile est. Noua relligio.) In seruo, & subita.
Cedo. Noua nunc relligio.) Seruum nolle mentiri, noua relligio est. CEDO.) Porrigentis est manum.
Porro. PORRO intelligas.) Porrò, modò aduerbium est ordinis: aliàs tẽporis. SPONSAE pater interuenit.) Mirè non dixit Chremes: ne, cum dixisset, quis Chremes? rursus hic responderet, sponsæ pater. & non temerè hoc facit poeta: nam promiserat se rediturum domum Chremes, Domum modò ibo: vt apparentur, dicam: atque huc renuntio.
Intendere. QVOD primum intenderam.) Verbum à venatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captandas. Quia ergo parat Chremem & Simonem fallere, intenderam dixit. Vel à sagittis atque arcu.
Narrare. NESCIO quid narres.) Bene narres. narrare enim aliena, & quæ nobis nõ sunt necessaria, dicimus. EGO QVOQVE.) Bene ait QVOQVE: quia & Chremes veniebat. TV VT subseruias.) Rectè, vt subseruias, dixit. non enim tantùm loquitur Mysis, quantum Dauus. ORATIONI, vtcunque opus sit verbis.) Tuis verbis orationi meæ. plura enim loquetur Dauus. inde orationi dixit. illa subsequetur, ideò verbis.
Videre. VIDE.) Cauta esto, intellige, specta. AVT TV plus vides.) Si sapis, intelligis.
Remorari. REMORER commodum.) Remorer, retardem, retineam. Remorari à remora pisce
Remora. minutissimo, qui naues retinet. nam Græcè ἐχενηΐς vocatur.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHREMES. MYSIS. DAVVS.

C. REVERTOR, postquam quæ opus fuêre ad nuptias *Iambici trimetri.*
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier tún' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. væ miseræ mihi, *Iambicus tetram.*
Reliquit homo me, atque abiit. D. di vostram fidem,
Trochaicus catalecticus. Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum * litigant? *Aliàs (litigat?)*
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio. *Rursus trimetri iambici.*
M. Cur tu obsecro hic me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?
Eho Mysis, puer hic vnde est? quísve huc attulit?
M. Satín' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hic neminem alium * video? C. miror vnde sit. *Aliàs (videam?)*
D. Dicturán' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis: caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic clare. M. à vobis. D. ha he.
Mirũ verò, impudenter mulier si facit meretrix. *Iãbicus scazon catalecticus. Senarius erit, si legas (Mirum impudẽter mulier si meretrix facit.)*
Iambici trimet. C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intelligo.
D. Adeóne videmur vobis esse idonei
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab ianua.
Mane, caue quoquam ex istoc excessis loco.
M. Di te eradicent: ità me miseram territas.

D. Tibi ego dico,an non? M.quid vis? D.at etiam rogas?
Cedò,cuium puerum hic apposuisti?dic mihi.
M. Tu nescis? D.mitte id quod scio:dic quod rogo.
M. Vestri. D.cuius vestri? M.Pamphili. D.hem,quid Pamphili?
M. * Eho,an non est? C.rectè ego semper fugi has nuptias. (Eho) est extra uersum, aut annectitur priori.
D. O facinus animaduertendum. M.quid clamitas?
D. Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem. D.verum vidi Cantharam
Suffarcinatam. M.dis pol habeo gratias
Cum in pariundo aliquot * adfuerunt liberæ. (adfuerunt) trisyllabum est.
D. Næ illa illum haud nouit cuius causa hæc incipit.
Chremes,si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit.tantò hercle * magis dabit. In (magis) eliditur s.
C. Non hercle faciet. D.nunc adeò,vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis:iam ego hunc in mediam viam
Prouoluam:téque ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D.fallacia
Alia aliam trudit.iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C.hem. D.coactus legibus
Eam vxorem ducet. M.eho obsecro,an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens pene incidi.
D. * Quis hic loquitur?ô Chreme,per tempus aduenis. In (quis) diditur s.
Ausculta. C.audiui iam omnia. D.ah, * ne tu omnia. Aliàs (nec)
C. Audiui inquam à principio. D.audistin' obsecro?hem
Scelera.hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est:non te credas Dauom ludere.
M. Me miseram,nihil pol falsi dixi,mi senex.
C. Noui rem omnē. sed est Simo intus? D.est. Pētameter est nisi legas (intus est) in fine.
M. Ne me attingas scelestè.si pol Glycerio non omnia hæc. Iambicus tetramet.
D. Eho inepta,nescis quid sit actū. M. * quid sciam? Aliàs (qui) Trimetri.
D. Hic socer est.alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc,quæ voluimus. M.prædiceres.
D. Paulum interesse censes,ex animo omnia
Vt fert natura facias,an de industria?

EVERTOR.) Adest nunc ipse Chremes, cuius causa scena fraudibus instructa est, ne R promissas compleat nuptias. VT IVBEAM accersi.) Rectè iubeam: quia summa potestas nuptiarum in patre puellæ est. SED QVID HOC?) Non interrogantis, sed mirantis,& non intelligentis est. & apparet eum non oculis prius, quàm corporis offensu puerum sensisse latentem. PVER hercle est.) Ornatiua particula est Hercle. MVLIER.) Magis,quàm Mysis. VBI ILLIC EST?) Dauum quærit,qui nunc abscessit,vt & ipse de foro venire videatur. NON MIHI respondes?) Bene, non respondes. Se enim memor est veritam quicquam dicere,nisi subseruiat orationi Daui. RELIQVIT me homo.) Miré hominē, non Dauum dixit: vt etiam si audiat Chremes,incertam personam hominis audiat, non Dauum. DII vestrā fidē.) Aduerbiū admirantis cum exclamatione. QVID turbæ est apud forū?) Hercle. Dii vestram fidem.

Hæc verba sunt venientis de foro. QVID illic hominũ litigant?) Legitur & litigat. TVM annona cara est.) Comminiscentis est potius, quàm alicui referentis. QVIDNAM aliud di-
Aposiopesis. cam?) Hoc post spectatores. CVR tu obsecro hic me solam?) ἀποσιώπησις tertia. FABVLA.)
Eho. Fabulam se dicit audire, qui rei principium, rationémque ignorat. EHO.) Eho interiectio est, vel principium animaduersionem in se poscentis, aut repente cernentis. NIC neminẽ video.) Callidè affirmat non sibi visum Chremem, cum & præuiderit venientem, & præsentem videat.
Miror unde. MIROR vnde sit.) Miror veteres cum VNDE, pro nescio ponebant. nam admiratio ab igno-
Au. rantia descendit. Plautus, Ne quis miretur qui sim, paucis eloquar. AV.) Interiectio consternatæ mulieris. CONCEDE ad dexteram.) Et bene dexteram. sinistra enim venit Chremes: & nõ vult proximum ei Chremetem, sed iuxta. suprà enim dixit, Ego quoque hinc ab dextera venire me adsimulabo. DELIRAS, non tute ipse?) Deest, cum mihi dedisti. Sed & suprà, & nunc interturbat Dauus: ne mulier totum dicat. Non tute ipse?) Summissa voce. VERBVM si mihi vnum.) Accõmodatè comminatur Dauus: penè enim Mysis vniuersa narrabat. PRAETERQVAM quod te rogo.) Hoc & sensim, & vt senex sentiat, pronuntiari potest. FAXIS caue.) Gestu cõminantis est, & vultu: vt suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Ca-
Malè dicere. ue faxis. MALE dicis.) Cum contẽptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo male dicis lentius esse dictum, cum subiungit, Dic clarè. Male dicis.) Noue male dicis pro cõminatione posuit, cum pro conuitio soleat poni. Nisi forte, quia contumeliæ genus est comminatio. Quidam putant esse vnam personam, Daui scilicet, dictum superius Mysidis non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinẽ deriuãtis. VNDE est, dic clarè.) Hic expressius dixit. A VOBIS.) Quia à vobis parum intelligebatur, hic addidit morẽ meretricis: vt vel sic intelligat senex. MIrum verò.) Sæpe ad εἰρωνείαν refertur. IMPVDENTER mulier si facit.) Bono ordine locutus est. primo enim, causa impudentiæ natura est: deinde conditio. Adeón' videmur vobis ESSE
Idoneus. IDONEI.) Idoneus est aptus ad omnia, & bona & mala. IN quibus sic illudatis?) Et illudo in
Illudere. te, septimo casu: & illudo te, accusatiuo dicimus. sed in primo superuacuum est: vt sit, quibus illudatis. AB ANDRIA est ancilla hæc.) Effecit quod volebat Dauus. nam intellexit Chremes ex qua sit Pamphilo natus puer. ADEÓN'.) Adeone, an adeóne ad eum? VENI in tempo-
In tempore. re.) Cum prouisus sit, interuenisse putat. Veni in tempore.) Opportunè. nos sine præpositione
Tempore. dicimus, tempore & tempori. PROPERA adeò puerum tollere.) Hic versus clarè dicitur se-
Tempori. quens, ne senex audiat, presse. CAVE quoquam ex istoc excessis loco.) Necessario Dauus retinet Mysidem. nondum enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit vnde sit mulier, & puer
Excessis. de quo susceptus sit. Excessis, pro excedas: vt faxis, pro facias. AN ETIAM rogas?) Rursum
Faxis. iurgium repetit, & turbulẽtam orationem. CEDO.) Cedo idem significat quod dic, & da mihi.
Cedo. Ergo repetitionem significat, non superuacuam orationem. & est dictum cum quadam fiducia, & cõtemptu eius cum quo sermo est, interrogantis aliquid. MITTE id quod scio.) Hoc lentius, & summisse. HEM, quid Pamphili?) Apparet mulierẽ VESTRI & PAMPHILI lentius pronuntiasse, quàm Dauus vellet: & ideò nunc repetisse nomen nostri, & Pamphili. Hem, quid Pamphili?) Duas res operatur Dauus simul, & vt ignarissimũ se ostendat, & vt Pamphilus nominetur. Et argutè repetit nomen Pamphili: quasi per indignationem, vt soceri auribus adolescentis nomen inculcet. metuit enim, ne non audiat velut senex. RECTE ego has.) Et hic efficit quod
Has. voluit Dauus, vt Pamphili Chremes puerum esse cognoscat, & recuset generum. HAS.) Id est
Aposiopesis. huiusmodi. Ô FACINVS animaduertendum.) ἀποσιώπησις quarta. QVID clamitas?) Clamauit enim Dauus, vt puerum audiret Chremes. QVEMNE ego heri vidi ad vos adferri vesperi?) Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quæ vult. Ô HOMINEM audacẽ.)
Canthara. Exclamatio Mysidis, testimonium veritatis est. VERVM vidi Cantharam suffarcinatam.) Vide infirmum argumentum. prius, vidi puerum afferri, dixit: pòst, non puerum, sed Cantharam suffarcinatam. Canthara, nomen est anus. Et hoc dicit, vt leuiter redarguat Mysidem, non vt vincatur. hoc
Suffarcinatus. enim vidisse se innuit, Cantharam suffarcinatam, nõ puerum portantem. Suffarcinatam.) Proprium est anibus suffarcinatas esse. vt Persius, Pannucia Baucis. Et Plautus, Doliarẽ, claudam, crassam. CVM in pariundo aliquot affuerunt liberæ.) Indicium secuta confirmatio est, quam expressit Daui refutatio. superest etiam vt & concludatur effectus doli, negante Chreme se daturum
Aliquot. filiam: quod subinde efficit Dauus dolo. Aliquot liberæ.) Nec paucæ, nec multæ. Liberæ.) Testimonia libera contra seruum. Et hoc proprium Terentii est. nam de Romano more hoc dixit.
Næ. NAE ILLA illum.) Næ, valde. Cicero, Næ illi vehemẽter errant. CHREMES, si positũ
Mimesis. puerũ.) ἐν ὑποκρίσει. Et est μίμησις. trãsit enim à mixto ad imitatiuũ characterem. Næ illa ILLVM.) Chremetem scilicet. Chremes si positũ puerum.) μίμησις, quando aliqua verba sic pronuntiamus, vt vana videantur. NON hercle faciet.) Bene enim de se tertiam personam fecit, vt
Sis Sciens. suprà, At nũc faciet. VT TV sis sciens.) Eloquẽter. sic enim veteres pro scias dixêre. IN
Paronomasia. MEDIAM viam prouoluam.) Bene in mediam viam: quia ante fores positus iacebat. TEQVE ibidem peruoluam in luto.) De proximo παρόμοιον repetit. Et quando nomina sunt, παρονομασία.

quando verba, παρόμοιον dicitur. Prouoluam.)Id est porro voluam.& dolo quidē minatur quod facturus non est:verum sedulo id agit, vt iam puer tollatur è medio : simul eum seruat Chremeti: vt ipse recuset generum,non vt à quoquam passus videatur iniuriam. TV POL homo non es sobrius.)Sobrius,est sanæ mētis,quasi sebrius,hoc est ab ebrio separatus,secretus, separatus ab iis qui discernuntur. FALLACIA alia aliam trudit.)Prouerbium. cui subiacet,memorem mendacem esse oportere. CIVEM Atticam esse hanc.)Transit ad imitationem. EHO,)Interiectio est conturbatæ mulieris. IOCVLARIVM in malum.)Econtrario pro graui,& molesto, ac nimio.Iocularium igitur κατ' ἀντίφρασιν. QVIS hic loquitur? ò Chreme.)Principium loquendi Dauus Chremeti dat,perfecturus quæ ipse conatus est. PER tempus aduenis.)Idem est per tempus,quod in tempore.aut certè per tempus,tempestiuè. O Chreme, per tempus aduenis.)Astutè, quasi eum nunc primum viderit. AH, NE tu omnia.) Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia , vt ne producatur , & accipiatur pro non. Tu omnia.) Audisti , subauditur.

AVDISTIN' obsecro?hem.)Exultans Dauus infert, & inculcat frequēter repetendo. Audistin' obsecro?hem.)Difficilè credēdo, affirmat se non sciuisse præsentem Chremetem.vt hac cōfirmatione nihil illum de se faciat suspicari. IN CRVCIATVM.) Non in crucem, sed cruciatum. HIC ille est.)Cum ἐμφάσει,quasi vir magnus.sed hoc, Chremetē ostendens,dicit cum εἰρωνείᾳ. NON te credas Dauum ludere.) Virgilius, Non Diomedis equos,non currus cernis Achillis. MI SENEX.)Bene senex: quia quasi alienior est,& ignotus Mysidi. Mi,suppalpatio muliebris. NE ME attingas.)Quædam ostēduntur apertè in comoediis: quædam ex aliis personis intelliguntur. SI POL Glycerio non omnia hæc.) ἀποσιώπησις tertia, quòd alienæ personæ interuentu reticeatur.¶Fiunt autem ἀποσιωπήσεις, id est reticentiæ tribus modis.aut enim tacet per seipsum,& ad alium transit:& est prima.aut tacet,nec vltra aliquid dicet: & est secunda.aut alterius interuentu personæ silet:& est tertia. NESCIS quid sit actum.) Nescis,plerunque dicitur ei, non quem volumus redarguere imperitiæ aut ignorantiæ , sed quem facere volumus vt velit libenter audire. PAVLVM interesse.)Noue,pro multum. Et est ταπείνωσις σχῆμα. EX ANIMO omnia,vt fert natura,facias.)Figura ἐπεξήγησις.Nam quid est EX ANIMO,nisi, vt fert natura? Et hæc sententia à Terentio ἐρωτηματικῶς prolata est: quam Menander ἀποφαντικῶς posuit.

Vt fert natura.)Hoc est,naturalis & ingenita actio. AN DE industria?) Id est scientia,& prouidentia.ea enim quæ discimus & scimus, operatione genita & industria quadā scimus. vt Virgilius, Et cui putre solum,nanque hoc imitamur arando.

Paromœon. Prouoluere. Sobrius. Fallacia alia aliam trudit. Eho. Iocularium. Antiphrasis. Per tempus. Nec. Ironia. Mi. Aposiopesis. Nescis. Paulum. Ex animo. Epexegesis. Vt fert natura. Industria.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CRITO hospes. MYSIS. DAVVS.

C. IN HAC habitasse platea dictum est Chrysidem. *Iambici trimetri.*
Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias *Eliditur n consonans in (diuitias)*
Potius,quàm in patria honeste pauper viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter video. salutete. M.obsecro
Quem video?éstne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C.ô Mysis salue. M.saluos sis Crito.
C. Itáne Chrysis? hem. M.nos quidē pol miseras perdidit. *Duo troch. tres cretici.*
C. Quid vos?quo pacto hic?satisne recte? M.nósne? sic *(sic) addunt interpretes, & sine illo non constat uersus trimeter.*
Vt quimus,aiunt,quandò vt volumus,non licet. *Iambici trimetri.*
C. Quid Glycerium?iam hic suos parentes repperit?
M. Vtinam. C.an nondum etiam?haud auspicato huc me appuli.
Nam pol,si id scissem,nunquam huc tetulissem pedem.
Semper enim eius dicta est hæc,atque habita est soror.
Quæ illius fuerunt,possidet.nunc me hospitem
Lites sequi,quàm hic mihi sit facile,atque vtile,
Aliorum exempla commonent.simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum,& defensorem ei.nam ferè

Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent
Me ſycophantam, hæreditatem perſequi,
Mendicum. tum ipſam deſpoliare non * licet. *Aliàs (lubet)*
M. * Optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eã: quãdo huc veni, vt videã. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat ſenex.

Si addas (morem) in principio, cõſtat verſus: aut ſi pro (optume) legas (opportune) & probabile eſt hoc cõmiſſum ſcriptoris vitio. Nam Donatus non addit (morem.)

IN HAC HABITASSE PLATEA.) In hoc loco perſona ad cataſtrophen machinata, nũc loquitur. Nam hic Crito nihil argumẽto debet, niſi abſolutionẽ erroris eius. ſimul ex verbis ſuis, quàm grauis, quàm modeſtus, quámque iuſtus ſit oſtendit. In hac
Platea. habitaſſe.) Non habitare: ſed quia mortua eſt, habitaſſe dicit. Platea.) Græci πλατεῖαν dixerũt, quam nos plateam dicimus. Secundum formam eiuſmodi, μηδείαν & Medean, σπονδεῖον & ſpon-
Optare. deum ſcribimus. QVAE ſe inhoneſtè optauit.) Optare, eſt vnum de duobus eligere. Virgilius, Pars optare locũ tecto. PARARE hic diuitias.) Animo hæredis dixit parare diuitias. POTIVS quàm in patria.) Primùm dolet Crito quòd meretrix fuit Chryſis. ſecũdo progreſſus, queritur quòd mortua eſt. Et nota quòd tria dixit Crito contempſiſſe Chryſidem: patriam, honeſtatem, & paupertatem. τὸ πρέπον etiam ſeruatum eſt graui viro, cum illum ſobrinæ pudet. ſimul hic oſtenditur eius generis fuiſſe Chryſidem: vt quæ probè viuere potuerit: niſi, vt ait, neceſſitas cogeret. QVAM in patria honeſtè.) ἀντίθετον primum. Potius quàm in patria honeſtè pauper viuere.) His verbis à poeta iam honeſtus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. PAV-
Redire bona. PER viuere.) Ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta. EA AD me
Interrogare. lege redierunt bona.) Hic ius tractauit dicendo redierunt: quia in familiam redeunt, ſi non eſt hæ-
Percontari. res de proximo, aut ex teſtamento. PERCONTER.) Interrogatio eſt, cui neceſſario reſpondetur aut etiam, aut nõ. Percontatio, cui nihil horum. vt ſiquis dicat, Cur adulterium commiſiſti? Simul etiam modeſtè, & maturè, & de ſe nihil interrogaturus, cœpit à blandimentis. ESTNE
Sobrini. hic Crito ſobrinus Chryſidis?) Sobrini ſunt conſobrinorum filii: nam ſic dicit Menander. verum
Saluus ſis. vt alii putant, de ſororibus nati, vt ſint ſobrini quaſi ſororini. SALVVS ſis Crito.) Saluus ſis,
Hem. aſſeueratio ſalutantis eſt, non quaſi reſponſio. ITAN' Chryſis? hem.) Non nunc interrogat, ſed commiſeratur: & ita ſequebatur vt diceret, periit. ſed magis gemitus ſignificat, quod minus dixerat. NOS quidem pol miſeras perdidit.) Hic intelligitur, ſuprà ſubaudiendum periit. Nam pro periit, hæc repoſuit perdidit. QVID vos? quo pacto hic?) Progreſſio loquentis ad interrogandum. Id eſt, puto inquit quòd illa periit: vos autem quo modo? QVO pacto hic?) Signifi-
Sic. catio eſt peregrinantis. NOS NE? ſic vt quimus.) τὸ ſic, nudum eſt. & eſt ſignificatio languoris cuiuſdam, & lentitudinis. Sic vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet.) Et ad præſentis, & ad præteritæ vitæ excuſationem pertinet iſta reſponſio: qua purgatur voluntas Chryſidis in quæſtu meretricio. Cecilius in Plocio, Viuas vt poſſis, quando nequis vt velis. QVID Glycerium? iam hic ſuos.) Conuenit hæreditatem petenti, conuenit iudici futuro, de pluribus indagare.
Vtinam. Ergo rectè & ordine quæſiuit, Quid Chryſis? quid vos? quid Glycerium? VTINAM.) Nouo ge-
Auſpicato. nere exoptationem pro negatione intulit. HAVD auſpicato huc me appuli.) Id eſt manipicatus, quòd non eſſet auſpicatus. & vſitatum veteribus ſic dicere, ſiquid aliquando aliter eueniſſet
Tetulit pedẽ. quàm vellent. NVNQVAM huc tetuliſſem pedem.) Virgilius, Méne efferre pedem genitor te poſſe relicto Sperasti? Et, Ferre ſimul Faunique pedem, Dryadéſque puellæ. Sed Critici adnotant alienius eſſe charactere comico, tetuliſſem pedem. SEMPER enim eius dicta eſt, atque habi-
Habitur. ta ſoror.) Aut veris credendum eſt, aut etiam falſis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita ha-
Creditur. beantur, itáque dicantur. Habita ergo plus eſt, quàm credita. Semper eius.) A poſſibili & vtili.
Emphaſis. NVNC me hoſpitem lites ſequi.) Mirè dicit me, cum ἐμφάσει, id eſt ſenem & remotum à liti-
Hoſpes. bus. Hoſpitem, id eſt peregrinum. Lites ſequi, id eſt pauperem. totum ἔμφασιν. QVAM hic
Grandis. mihi ſit facile atque vtile.) Id eſt difficile, & inutile. & eſt comicũ. GRANDIVSCVLA iam.)
Maior. Ad partem ætatis refertur grandis, id eſt grãdis natu eſt. Maior autem, generaliter, & ad ſummam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter poſitum eſt. SYCOPHANTAM.) Hoc eſt, cum in me conueniunt lites. Sycophantam.) Bene ſycophantam: quia bonam cauſam habet, nihil aliud timet quàm conuitia. Et ſycophantam, ſubdiſtingue: & ſic infer ſequentia. TVM ipſam deſpoliare non licet.) Ab honeſto. & bene, quia nihil ſuum habet, niſi Chryſidis. ANTI-
Antiquum. QVVM obtines.) Antiquum, abſolutè dixit, vt æquum, aut bonum, quod antiqui ſolebãt: aut certè
Aequum. per ἦθος, id eſt morẽ, & ingeniũ. DVC ME AD EAM, quãdo huc veni, VT VIDEAM.)
Bonum. Vel hoc inquit, vt videam. cur autem vt videam? quia timet. & eſt ordo, Duc me ad eam, vt vi-
Ellipſis. deam, quando huc veni. VIDEAT SENEX.) Bene ſenex. Simo enim cum Chremete eſt.

propter hoc videri non vult, ne eius vtatur apud socerum testimonio, rem esse Pamphilo aduersus Glycerium: & rursus nuptiæ confirmentur.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHREMES. SIMO.

C. SATIS iam, satis Simo spectata erga te amicitia est mea. *Trochaici tetrametri catalectici.*
S Satis pericli cœpi adire. orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. Imò enim quàm maximè abs te postulo, atque oro Chreme,
Vt beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobes.
(Vide)C. corripit sicut (cane) C. * Vide, quàm iniquus sis præ studio, dũ efficias id quod * cupis. *Alias (iube)*
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas.
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniuriis.
S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias.
Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incœpi, dum res tetulit: nunc non fert, feras.
Illam hinc ciuem esse aiunt. puer est natus. nos missos face.
S. Per ego te deos oro, vt ne illis animum inducas credere,
Quibus id maximè vtile est, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta, atque incœpta omnia.
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his: desinent.
C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. S. scio. C. at
Vero voltu, cum ibi me adesse neuter tum præsenserat.
S. Credo: & id facturas, Dauos dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

* SATIS IAM, SATIS SIMO.) Hæc scena officiorũ disceptationem continet, patrum inter se de officio amicorũ & paterna pietate tractantium. SATIS iam, satis.) Hæc veluti quædam controuersia est: nanque iniuriarum reus fit Simo. contradicitur per coniectutam, falsum esse quod intendit: cum Pamphilus neque amet, neque ex eo natus sit filius: & adhibetur deriuatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam ad disturbandas nuptias.

Satis iam, satis.) Benè, negaturus filiam, purgat prius officium suum de fide promissi: & vltrò accusat ipsum. SPECTATA.) Probata. vt Virgilius ait, Rebus spectata iuuentus. IMÒ enim.) Enim παρέλκον est figura. IMÒ enim quàm maximè abs te postulo.) Renuntiare affinitati Chremetem aut parum adhuc intelligit Simo, aut subtiliter dissimulat, vt ad fidem promissi hominem cõpellat. INITVM.) Cœptum. ab ineundo: vnde & initia quoque dicta. QVOD cupis.) Quod velis. Legitur &, quod iubes. NEQVE MODVM benignitatis, neque quid me ores, cogitas.) Id est, non cogitas aut quantum de benignitate amoris exigendum, aut præsumendum sit: aut quod sit impossibile, quod petis. REMITTAS IAM.) Remittas, pro mittas. *Spectatus. Enim. Pardcon. Initum. Remittere.*

PERPVLISTI ME, VT homini adolescentulo.) Hæc est tota accusatio. Homini adolescentulo.) Sic Sallustius, Occultans se tugurio mulieris ancillæ. FILIAM vt darem.) Inuidiosè, non, promitterem, inquit, sed darem quãtum in te est. DVM RES tetulit.) Compositum pro simplici est tetulit. & altius quàm decet comicum characterem, dictum videtur. *Tetulit.*

PER ego te deos oro.) Defensio per coniecturam. & est ordo, Per deos oro te ego. QVIBVS id maximè vtile est.) Argumentum à persona. Quibus id maximè vtile est.) A causa ratiocinatiua. VBI ea causa.) quamobrem hæc faciunt. ἀνακόλουθον. nam non intulit, ob quam causam: cum suprà dixerit, ea causa, sed quasi dixerit, Vbi ea res: intulit, quamobrem hæc faciunt. *Anacoluthô. Quamobrem.*

ERIT adempta.)Aut REM abũdat,aut CAVSA. VERO voltu.) Quasi dixerit Simo, simulabat ancilla. CVM ibi me adesse neuter tum præsenserat.) Credit. Aut etsi visus à Myside erat,tamen ignorabatur esse Chremes,donec diceret Dauus,Hic ille est.nõ te credas Dauum ludere. Cum ibi me adesse.)TVM deest, vt sit integrum, Tum cum. DAVVS dudum prædixit mihi.)Hic ostẽditur,quòd vidit callidus Dauus,vt prædiceret futurum seni id quod ipse erat facturus. NESCIO quid.)Deest propter:vt sit,propter nescio quid.aut nescio pro qua re,vt sit aduerbiale. AC VOLVI.)Ac,pro contrà quàm.

Tum. Quid. Ac.

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO seruus.

D. NIMO iam nunc otioso esse impero. C. hem Dauom tibi. *Trochaici tetrametri.*
A S. Vnde egreditur? D. meo præsidio,atque hospitis. S. quid
* illud mali est? *In (illud) eliditur l.*
D. Ego commodiorem hominem,aduentum,tempus non vidi. S. scelus,
Quemnam hic laudat? D. OMNIS RES est iã in vado. S. cesso alloqui?
D. Herus est.quid agã? S. ô salue bone vir. D. hem Simo. ô noster Chreme,
Omnia apparata iam sunt intus. S. curasti probe.
D. Vbi voles,accerse. S. bene fanè:id enimuero hic nunc abest.
Etiam tu hoc respondes?quid istic tibi negoti est? D. mihín'? S. ita.
D. Mihíne? S. tibi ergo. D. modo introii. S. quasi ego, quàm dudum rogẽ.
D. Cum tuo gnato vná. S. ánne est intus Pamphilus?crucior miser.
Eho,non tu dixti,esse inter eos inimicitias carnifex?
D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes?cum illa litigat.
D. Imò * verò indignũ Chreme iã facinus faxo ex me audias. *Nisi in (verò) elidas u cõsonãtẽ, versus erit Iãbicus tetrameter catalecticus.*
Nescio quis senex modo venit.ellum confidens,catus.
Cum faciem videas,videtur esse quantiuis pretii.
* Tristis seueritas inest in voltu,atque in verbis fides. *In (tristis) eliditur s.*
S. Quidnã apportas? D. nihil equidẽ,nisi quod illũ audiui dicere. *Iãb. tetrameter.*
S. Quid ait tãdem? D. Glycerium se scire ciuem esse Atticam. *Trochaici rursum.*
S. * Hem Dromo,Dromo. DR. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum
si addideris. Dromo.

** Si (hem) est in versu, iãbicus est tetrameter. Si annectas versui præcedẽti, trochaicus est tetrameter catalecticus.*

D. Audi obsecro. DR. quid vis? S. sublimem hunc intrò rape, quantum
potes. *Iambici tetrametri.*
DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrẽ? S. quia lubet. rape inquam. D. quid
feci? S. rape.
D. Si quidquam mentitũ inuenies,occidito. S. nihil audio. *Duo trochaici tetrametri.*
Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est. S. tu tamen
Cura asseruandum vinctum, atque audín'?quadrupedem constringito.
Age nunc:iam ego pol hodie,si viuo,tibi *Iambici trimetri.*
Ostendam,herum quid sit pericli fallere,&
Illi patrem. C. ah ne sæui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati.nónne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile,exi Pamphile,ecquid te pudet?

NEMO IAM NVNC OTIOSO ESSE IMPERO.) Hæc ſcena, principiũ indicii,
A & irscũdiam ſenis continet: atque in ea vehemẽter exprimitur conſuetudo patris, ac do-
mini offenſi, & indignãtis. Animo iam nunc otioſo.) Exultans egreditur Dauus, nun- *Otioſus.*
tians prona eſſe omnia ad ſecuritatem. Et otioſo, ſecuro: quia negotium, ſolicitudo eſt. Impero,) *Negotium.*
pro volo. an vt ſtatim fiat, tanquam illud quod imperatur? Et impero, ſuperbè dixit. ſummum enim *Impero.*
indicium ſecuritatis eſt ſuperbia. VNDE egreditur.) Hic non interrogat: ſed cum admiratio-
ne, vel magis cum indignatione dicit. MEO præſidio atque hoſpitis.) Id eſt, Animo iam nunc
otioſo eſſe impero. Atque hoſpitis.) Scilicet Critonis. EGO commodiorem hominem.) *Commodus.*
Hic Dauus admiratur, quòd in ipſo articulo periculi ſuperuenerit Crito. Ego commodiorem *Aduentus.*
hominem, aduentum, tempus non vidi.) Poteſt enim & commodus eſſe quis, & alieno tempore ſu- *Tempus.*
peruenire poteſt. & commodum in homine eſt. ſed & opportunus malum etiam aduentum habere *Opportunus.*
poteſt. nam cõmodum, in homine eſt: aduentus, in facto eius: tẽpus in opportunitate facti. Cõ-
modiorem hominem, aduentum, tempus.) σύλληψις. SCELVS, quemnam hic laudat?) Non eſt *Syllepſis.*
hic ſolœciſmus: ad ſenſum enim, non ad verba reſpexit. etenim propter ſenſus, verba ſunt: nõ pro-
pter verba ſenſus. OMNIS res eſt iam in vado.) In vado, in ſecuritate. nam vt in profundo pe *In vado eſſe.*
riculũ eſt: ita in vado ſecuritas eſt. Prouerbiale, in vado, in tuto. QVID agam?) Plus eſt dicere
quid agã, quàm cogitare de fuga. SALVE bone vir.) εἰρωνεία, maior eſt, quàm increpatio. cum *Ironia.*
enim omne genus criminis aliquis ſuperauerit: tũc excluſi, εἰρωνικῶς laudamus. HEM.) Interiectio *Hem.*
perturbati eſt. Ò NOSTER Chreme.) Noſter dicẽdo, latẽter ſignificat Glyceriũ filiã Chreme-
tis eſſe inuẽtã. OMNIA apparata iam ſunt.) Quia infecta ſunt de paratis. CVRASTI pro-
be.) Probe, memoriter vt ſolet. ſuprà enim dixerat ſenex, Imò abi intrò, ibi me opperire: & quod *Probe.*
parato opus eſt, para. VBI voles, accerſe.) Vbi, pro quãdo. nõ eſt enim loci, ſed tẽporis aduer- *Vbi.*
bium. BENE ſanè.) Validè: quia qui ſanus eſt, idem & validus. ABEST.) Pro, deeſt. *Sanè.*
ETIAM tu hoc reſpõdes?) Deeſt, an non. Etiam tu hoc reſpõdes?) Etiam, aut hortatio eſt, *Abeſt.*
aut cõiunctio. Et vide quãta dixerit, & quid, & iſthic, & tibi. MIHÍNE?) Quãdo nõ ſumus pa- *Etiam.*
rati ad reſpõdendũ, ducendo tẽpus eludimus. Mihíne?) Apparet ita turbari Dauum modò cõ-
ſilio poetæ, vt omnes amittat fallacias: & oppreſſus prodat Pamphilum, dum malũ cominus per-
horreſcit. totúmque hoc ex argumẽto eſt. Vult enim iam poeta cataſtrophen fieri. MODO in-
troii.) Hoc ſignũ, perturbatũ induci ob conſcientiam Dauum. CVM tuo gnato vnà.) Serui ex-
cuſatio, filii accuſatio eſt. & hoc quaſi à perturbato dicitur ſeruo: ſed conſilio poetæ ad exitũ feſti-
nantis, & reſolutionem fabulæ. AN NE eſt intus Pamphilus?) Cauſa iræ vehementior inuẽta
eſt. SVNT.) Nulla ratione dicit, ſunt: ſed ne nihil reſpondeat. nam turbatus eſt, vtpote oppreſ-
ſus. QVID illum?) Deeſt, propter: vt ſit, propter quid illum eſſe cẽſes. CVM illa litigat.) *Quid.*
Chremi cõuenit hic ſermo: hic enim irridet: qui & ſuprà dixit, Amantium iræ, amoris redintegra-
tio eſt. & ſic hoc dicit, vt alibi, Credo, vt fit, miſera præ amore excluſit hunc foras. Cum illa li-
tigat.) Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. IMÒ ve-
rò indignum Chremes.) Bene ad eum loquitur, qui eſt à nuptiis deterrendus: vel qui non inter-
turbet orationem ſuam: vel quem etiam ſibi precatorem deſtinet. Ità loquitur quaſi hæc ſit cauſa
cur ſit Pamphilus ingreſſus: quòd quaſi ei lis intendatur à Critone hoſpite ducendæ vxoris, quam
ciuem Atticam vitiauerit. NESCIO quis ſenex modò venit.) Bene, neſcio quis. etenim ſi no-
tus eſſet, videretur gratificari, id eſt gratioſus eſſe teſtis & minus verus. ELLVM.) Veteres quod *Ellum.*
nos illum dicimus, vel ellum, vel ollum dicebãt. quanuis ellum, quidam ecce illum, velint intelligi: *Ollum.*
tanquam pro ipſo domum Glycerii oſtendat Dauus, dicens, Ellum, quaſi en illum. eſt enim, vt alii
volunt, pronomen: vt alii, aduerbium demonſtrantis: nam pronomen huiuſmodi veteres ſic profe-
rebant ille, ellus, ollus. ſed (vt diximus) aduerbium compoſitum ex pronomine videri poteſt:
vt ſit, en, vel ecce illum. CONFIDENS.) Confidentem hic pro conſtanti non mala ſigni- *Confidens.*
ficatione poſuit. CATVS.) Callidus, doctus, ardens: παρὰ τὸ καίειν. vnde Cato dictus: *Catus.*
ingeniorum etenim igneus vigor eſſe videtur. QVANTIVIS pretii.) Ad magnitudinem *Cato.*
refertur quantiuis, non ad paruitatem pretii. Et totum oratoric. ſcite enim locutus eſt. Sed intereſt *Quantiuis.*
inter quanuis, & quantiuis. nam alterum contemptionis, alterum laudis. TRISTIS.) Ad lau- *Quanuis.*
dem interdum ſumitur, non ad amaritudinem, triſtis. Cicero, Iudex triſtis & integer. GLYCE- *Triſtis.*
RIVM ſe ſcire ciuem eſſe Atticam.) Bene: conſtanter ad ea quæ locutus eſt, ſcire ſe dixit. DRO-
MO Dromo.) Commotus ira & dolore nihil dixit, niſi quòd lorarium repetendo ſæpius vocat.
VERBVM ſi addideris.) Bene, qui omnia præſente ſocero contra nuptias loquitur. AV-
DI obſecro.) Plærunque à verberandis vel indulgentia loquitur vel mora;
SVBLIMEM.) Id eſt in ſublime, per altum. QVANTVM potes.) Hoc eſt celerrime: *Sublimem.*
quia ſegniores ſe oſtendunt ſerui ad puniendos collibertos: ſcilicet mora veniam captantes indi- *Quãtũ potes.*
gnantium dominorum. QVIA lubet.) Hoc ſenſu & ſuprà dictum eſt, Aut ſi libitũ fuerit, cau-
ſam ceperit quo iure, quáque iniuria. Quia lubet.) Dauo dicit, RAPE inquam.) Hoc Dro-
moni. SI quicquã inuenies mẽtitũ, occidito.) Hic plus dixit. Vbi enim verbera, ſuprà dixit: nũc

Commotus. occidito. COMMOTVM.)Citum, celerem. QVADRVPEDEM.)Vtrum ligaturæ genus sic *Quadrupes.* dicitur, quadrupedes? an quadrupedē vt ferā? an quadrupedē, id est cū pedibus & manibus? an quadrupedē pro seruo, ac fugitiuo posuit? Sic Virgilius, Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

CONSTRINGITO.)Mire, ne quid fiat tragicū in Comœdia, vsque ad vincula ira progreditur: nec quicquam tentat vlterius. SI VIVO.)Qui certa minari volunt, incertam faciunt vitam suam. HERVM QVID sit pericli.) Herum, & patrem cū ingenti pronuntiatione dixit. Et alibi, Nā qui mentiri, aut fallere insuerit patrē, aut audebit: tāto magis audebit cæteros. NE- *Ne.* SAEVI tantopere.) Ne, imperatiuo magis quàm coniunctiuo adiungitur. vt Virgilius, Ne sæui *Eclipsis.* magna sacerdos. PIETATEM gnati.) ἔκλειψις. deest enim vides, aut quid tale. Et est ἀσεβεία, *Ironia.* pro impietate. Et vide inuidiam quasi parricidam accusantis. non enim pudorem dixit, sed pieta- *Syllepsis.* tem. TANTVM laborem capere.) σύλληψις. assumendum est enim extrinsecus NE.

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

P. VIS me volt? perii. pater est. S. quid ais omniū? C. ah, *Iambici trimetri.*
Q. Rem potius ipsam dic: ac mitte male loqui.
S. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.
Aín' tandem? ciuis Glycerium est? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant! ô ingentem confidentiam!
Num cogitat quid dicat? num facti* piget? *Aliás (pudet)*
Vide num eius* color pudoris signum vsquam indicat? *(co) corripitur.*
Adeón' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modóne id demum sensti Pamphile?
Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectutem huius solicito amentia? an
Vt pro huius peccatis ego supplicium sufferam?
Imo habeat: valeat: viuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi, inuenti inuito patre.
Adducti qui illam ciuem hinc dicant. viceris.
P. Pater, licétne pauca? S. quid dices mihi? C. at
Tamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? C. at tamen dicat sine. S. age dicat: sino.
P. Ego me amare hāc, fateor. si id peccare est, fateor id quoq;. *Trochaici tetrametri.*
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone. impera.
Vis me vxorem ducere?* hāc vis amittere? vt potero, feram. *(Hác) superest, nisi*
Hoc modo te obsecro, vt ne credas à me allegatū hūc senē. *legas (uxoré hanc)*
Sine me expurgē, atque illū huc corām adducā. S. adducas! P. sine pater.
C. AEquum postulat. da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

Q VIS ME VOLT? PERII.)Hic accusatio est:quæ soluitur defensione,in eo quod ad amorem pertinet, per concessionem : in eo quod ad Critonis personam, per coniecturam. QVID ais omnium?)ἀποσιώπησις tertia:& est ad deformationē personæ. Et est Aposiopesis.
irati familiaris ἀποσιώπησις, cum pro dignitate peccati non inueniat conuitium. Quid ais?)Nō
interrogantis,sed inuehentis.& est ἔκλειψις multa significans,in eo quod ait,omnium. QVASI Eclipsis.
quicquam in hunc iam grauius dici possiet.)Quàm quod fecit,quàm quod peccauit. AIN' tan-
dem?)Quærit Probus, ain' quæ pars orationis sit:& an vna sit.est autem ain', quasi aisne.Et mire, Ain'.
quasi ipse dicat quod Dauus dixerit.Ergo ain',percontatiuum verbum est. TANDEM.)Pro ta- Tandem.
men. PRAEDICANT.)Artificiose pro dicunt posuit. adeò in hac re vehementer commotus Prædicant.
senex hoc ipsum repetit,Ita prædicant,per iracundiam.Et ita est ἐμφάσει,vt repetātur verba,in qui- Ita.
bus arguitur impudentia. ô INGENTEM confidentiam!)Et confidentia modo pro audacia Confidentia.
est cum improbitate.vt in Phormione,Homo confidens.Aliter hic suprà confidens pro constanti,
& graui.Ergo confidentia interdum in bona significatione, interdum in mala ponitur : sed fiducia Fiducia.
semper in bona. NVM cogitat quid dicat? num facti piget?) Amens est qui nesciat quid dicat: Amens.
amentior, quem non pœniteat facti sui. Num cogitat quid dicat?) Quia iniuriarum se alligat.
Num facti piget?)Quia dicit prædicant:non,dicunt.& vt solent irascentes,auertit orationem à
secunda ad tertiam personam:ab ea cū qua loquebatur,ad aliam. Num eius color pudoris SI-
GNVM VSQVAM INDICAT?) Signum, est parua quædam significatio,indicans totius rei Signum.
qualitatem. Num eius color pudoris signum vsquam indicat?)Paterno animo dicit.Nanque pa- Pudere.
tribus velle erubescere filios,pudentésque esse,familiare est:cui contrariū est,Erubuit, salua res est. Erubescere.
Hoc ergo dicit, Nec timet inquit: nec eum pœnitet, nec pudet. PRAETER ciuiū morem.)Præ Præter.
ter,cōtra nūc significat. IMPOTENTI.)Nimis potēti.vel certe debili,& deuicto. CIVIVM Impotens.
morem, atque legem, & sui voluntatem patris.) Tria contempta sunt,mos,lex,imperium patris. Tamen.
TAMEN.)Cum non dixerit quanuis,subiecit tamen:& figura est ἀνακόλουθον. ME MISE- Anacoluthō.
RVM.)Initium defensionis,& deploratio calamitatis & miseriæ,quia in amorem culpam remouet
à voluntate sua,cum pater quòd amat filius vitiū mentis dicat esse, non impulsum dei. MODO-
NE id demū sensisti Pamphile?)Comprobatione ostēdit eum esse miserum.Demum autem,signū Demum.
est tarditatis.Et sentire dicitur,qui vix colligit se,vixque animaduertit:vt alibi,Vix tandē sensi sto- Sentire.
lidus. OLIM istuc,olim.)Obiurgatio est,quod dictum est olim.confirmationem autem per re-
petitionē ostēdit.Vt Virg. Diuū [illegible] ACCIDIT)euenit,fuit. ALIQVO
pacto.)Quoquo modo. SED quid ego?)Proprium est parentibus indignatione velut abiicere Aliquo pacto.
curam filiorum,cum destomachati fuerint. Sed quid ego.)ἔκλειψις per ἀποσιώπησιν. SOLICI- Solicito.
TO.)Solicitam reddo,id est contristo & perturbo. CVR meam senectutem.)Non me,sed meā Eclipsis.
senectutem:quod plus est,& miserabilius dicit. IMO habeat,valeat.)Non irascitur vt pater,sed
dissimulat vt alienus:quia vehementer dolet.Et habeat,subauditur illam. MI PATER.)Mi, Mi.
meus.& principium factum à conciliatione personæ. QVASI tu huius indigeas patris.) Hu-
ius,ostendens se dixit:vt Virgilius,Est hic,est animus lucis contemptor. DOMVS, vxor, liberi
inuenti.)Mira grauitate sensus elatus est.nec de Menandro,sed proprium Terētii.Et liberi inuen-
ti dicit,cum vnus esset:sed inuidiosius liberi. Et inuenti,non geniti,secundum illud, Hoc ego scio,
neminē peperisse hic.Domus addidit,non,lupanar.Et oratorie,de vno pluraliter loquimur. VI- Viceris.
CERIS.)Verbum est eius qui vix sibi extorquet vt abiiciat curam.Et proprium patribus,ac fami-
liare iratis. PATER, licétne pauca?) Titubans, & balbutiens oratio pudore & conscientia.
AGE dicat,sino.)Hoc totum non ex animo permittentis,sed cū stomacho patiētis est. EGO
me amare hāc fateor.)ἀμφιβολία τις ἱερά.Et bene hanc dicit,nō Glyceriū,cuius nomine offenditur
senex:nec peregrinā,ignominiā scilicet vitans. SI ID peccare est, fateor id quoque.)Noli,in-
quit,me accusare quia amo. amantē enim nemo accusat, vt febricitantē nemo accusare potest cur
febricitet.sed amare,inquit,si putas esse peccatū,fateor etiā me hoc peccasse.Mire igitur & subde-
fendit culpā:& assensus irato est. FATEOR id quoque.)Peccare me scilicet. Si id peccare est.)
Peccare dicit:quia amor deus est,nō volūtas. TIBI pater me dedo.) Bene dedo,quasi hostilia Dedo.
& cōtraria volenti.nā deditio,in hoste fieri solet. QVIDVIS oneris impone.impera.)Execu-
tus est translationem oneris,dicendo impone,vt potero feram. VIS ME vxorem ducere? hāc
vis amittere?)Et quod vnum ēst,duo fecit:vt ostendat se non posse ferre. VT POTERO, ferā.)
Obsequium sine voluntate ostendit:& multum valet sub Chremetis præsentia hæc confessio ad re
cusandas nuptias. VT NE.)Pro,vt non. ALLEGATVM.)Adhibitum. HVNC senem.) Ne.
Critonem scilicet.Et non Critonem,sed senem dicit:vt de hac appellatione pondus adiiceret testi Allegare.
monio. AEQVVM postulat,da veniam.)Artificiose interponit loquentē Chremetem:quem vo
lens vsque ad cognitionē filiæ suæ retinere,non facit irasci Pamphilo ob contemptum filiæ suæ, &
post hoc abire de medio. DA VENIAM.)Cōcede,indulge. SINE TE hoc exorem.)Id est, Dare veniā.
vt me purgem,non,adducam. AB HOC me falsa cōperiar.)O paterna pietas,ipse accusator est,
& redargui se cupit. PAVLVM supplicii.)Supplicium dicit ipsam accusationem.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

CR. ITTE orare.vna harũ quævis causa me,vt faciã, monet: *Trochaici tetrametri catalectici.*
M Vel tu,vel quod verum est,vel quod ipsi cupio Glycerio.
CH. Andriũ ego Critonẽ video?& certe is est.saluos sis Crito.
Quid tu Athenas insolẽs? CR. euẽnit.sed hiccine est Simo? *(sed)redũdat, nisi didas e.*
CH. Hic est. S. mén' quæris?eho tu Glycerii hinc ciuem esse ais?
CR. Tu negas? S. itáne huc paratus aduenis? CR. qua re? S. rogas?
Túne impune hoc facias? túne hîc, homines adolescentulos,
Imperitos rerum,eductos liberè,in fraudem illicis?
Solicitando,& pollicitando eorum animos lactas? CR.sanúsne es?
S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
P. Perii.metuo vt subster hospes. CH.si Simo hunc noris satis,
Non ita arbitrere.bonus hic vir est. S. hic vir sit bonus!
Itáne attemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Vt veniret antehac nunquam?est verò huic credendum Chreme?
P. Ni metuam patrem,habeo pro illa re illum quod moneam probe.
S. Sycophanta. CR. hem. CH.sic Crito,est hic:mitte. CR.videat qui siet.
Si mihi pergit,quæ volt,dicere:ea,quæ non volt,audiet.
Ego * istæc moueo,aut curo?nõ tu tuũ malũ æquo animo feres? *s diditur in (istæc)*
Nam ego quæ dixi,vera,an falsa audieris:iam sciri potest.
Atticus quidam olim naui fracta,apud Andrum eiectus est,
Et istæc vnà parua virgo.tum ille egens,forte applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat. CH.sine.
CR. Itáne vero?obturbat. CH. perge. CR.tum is mihi cognatus fuit,
Qui eum recepit.ibi ego audiui ex illo,sese esse Atticum.
Is ibi mortuus est. CH.eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?
Phania. CH. hem,perii. CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam.
Hoc certo scio,Rhamnusium se aiebat esse. CH. ô Iuppiter.
CR. Eadem hæc Chreme multi alii in Andro tum audiuere. CH. vtinam id sit, *Tetrameter scazon catalecticus.*
Octonarius iambicus. Quod spero. eho dic mihi,quid eã tũ Crito? suámne aiebat esse? CR. non.
CH. Cuiam igitur? CR. fratris filiam. *Iambicus dimeter.*
CH. Certe mea est. CR.quid ais? S. quid tu ais? P. arrige aureis Pamphile. *Trochaici tetrametri.*
S. Quî credis? CH. Phania ille,frater meus fuit. S. noram,& scio. CH. is
Bellum hinc fugiens, méque in Asiam persequens,proficiscitur.
Tum illã hîc relinquere est veritus,post illa nũc primũ audio, *Iambici tetra.*
Quid illo sit factum. P. vix sum apud me,ita animus commotus est metu,
Spe,gaudio,mirando hoc tanto,tam repentino bono.
S. Næ istam multis tuam inueniri gaudeo. P. credo pater,
CH. At mihi vnus scrupulus etiam restat,qui me male habet. P. dignus es
Cum tua relligione,odio.nodum in scirpo quæris. CR.quid istuc est?
CH. Nomen nõ conuenit. CR.fuit hercle aliud huic paruæ. CH.quod Crito?

Nũquid meministi? C R. id quæro. P. egóne huius memoriã patiar meæ
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Nõ patiar. heus Chreme: quod quæris, Passibula est. C R. ipsa est. C H. ea est.
P. Ex ipsa audiui milies. S. omneis nos gaudere hoc Chreme,
Te credó credere. C H. ita me Di ament, credo. P. quid restat pater?
S. Iandudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum patrem:
De vxore ita vt possedi, nihil mutat Chremes. C H. causa optuma est.
Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. C H. dos Pamphile est
Decem talenta. P. accipio. C H. propero ad filiam. eho mecum Crito.
Nam illam me haud nosse credo. S. cur non illam huc transferri iubes?
P. Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti. S. non potest.
P. Quî? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnã? S. vinctus est.
P. Pater, nõ recte vinctus est. S. haud ità iussi. P. iube solui obsecro. (Iube) Pyrrichius est.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intró. P. ô faustũ & fœlicẽ hũc diẽ.

M ITTE ORARE.) Hic in scenã progreditur Crito: in cuius verbis nõ modo quod ipse promittit, sed etiàm quod & Pamphilus dixerit, demonstratur. Et hic omnis error aperietur fabulæ. MITTE ORARE. vna harum quæuis causa.) Pamphilo dicit. & dicendo vna harum, ostendit multas esse causas: etiam pares magnitudine esse, dicẽdo QVAEVIS. ANDRIVM ego Critonem video?) Bonum initium agnituri filiam. Itaque compendii causa, non laborat de agnitione personæ Critonis, vt ab eo facile doceri possit. SALVVS sis Crito.) Ne laboret ad persuadendũ: miro cõpendio poetæ, iã Crito notus est Chremi. QVID tu Athenas insolẽs?) Insolẽs, insolitus, insuetus. Cicero, Moueor etiã loci insolentia. Salustius, Insolẽs vera accipiendi. Insolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam & naturalem, insolens dicitur. Cicero, In victoria, quæ natura insolens, & superba est. EVENIT.) Pudet fateri propter hæreditatem venisse. Et vide ipsum esse, qui dixerit suprà, Clamitent me sycophantam, hæreditatem persequi. PARATVS aduenis?) Hoc est subornatus, & compositus dolo. TVNE IMPVNE HOC FACIES?) Mire acriter Critonem aggressus, dilatauit incusationem, & generale fecit virtute oratoria, quæ δεινότης dicitur. TVNE HIC,) id est Athenis, vbi delicta vindicantur. IN FRAVDEM illicis.) Illigas. vnde Virgilius, Terna tibi hæc primùm triplici circundata filo Licia circundo. Licia enim dicta sunt quasi ligia. EORVM animos lactas?) Hinc etiam oblectatio dicitur. Lactas.) Quasi teneros animos. Lactare, est dulcedine aliqua tenere, ad persuasionem inducere: vnde & delectare, & oblectare dicimus. AC MERETRICIOS amores nuptiis conglutinas?) Vide oratorie agi, vt grauius Critonem accuset Simo, nũc defendit filiũ, quem dudum increpauerat. Ac meretricios amores.) Peius lenocinio crimen ingessit: non amicã facere de meretrice, sed coniugem. Nuptiis conglutinas?) Hoc grauius est lenocinio. METVO vt substet hospes.) Vt, ne non. Lucilius, Tuam vt memoriam retineas. Et bene hospes ait, non homo, vel Crito. est enim ipso nomine causa diffidentiæ. NON ita arbitrere.) Id est, non arbitreris. BONVS est hic vir.) Cũ põdere, & distinctione inferendum. HIC VIR sit bonus?) Hic, per εἰρωνείαν nec virum, nec bonum esse dixit. Hic vir sit bonus?) Mire poeta cũ oportuerit Critonem inimiciorem Chremi esse quàm Simoni, sic rem inducit, vt notior ei sit contra quem maxime venerat. atque ab eo defendatur magis, vt res progredi ad catastrophen possit. IN IPSIS nuptiis.) In ipso articulo nuptiarum. VT VENIRET antehac nunquam?) Plærunque casus imitatur industriam: & hoc sæpe fit, vt etiã sedulò facta, sint suspecta. SYCOPHANTA.) Hoc est quod minime voluit sibi dici Crito. nam ita loquutus est suprà, Clamitent me sycophantam, hæreditatem persequi. HEM.) Principium iracundiæ. audiuit enim quod maxime vitabat: nam vt suprà, Clamitent me sycophantam. SIC Crito est hic. mitte.) Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicendo sic eum esse, Menander * Et recte: quia naturæ ignoscitur, voluntati non item. SI MIHI pergit, quæ volt, dicere.) Grauiter & mature. EGO istæc moueo, aut curo?) Est enim sycophantæ perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cum ὑποκρίσει, Ego hæc turbo, aut cogito quemadmodum tu dicis Simo. NON TV tuum malum æquo animo feres?) Non filium, sed amorem in filium significat. An quia iratus est? Et quæritur, an conueniant hæc verba Pamphilo veniente. Imò enim conueniunt: nam quanto magis dissimulat fauorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur. IAM SCIRI potest.) Addidit &

Insolens. *Paratus.* *Illicere.* *Licia.* *Oblectatio.* *Lactare.* *Vt.* *Ironia.* *In ipsis nuptiis.* *Hem.*

temporis celeritatem. & magna maturitate dixit. ATTICVS quidam olim.)Hæc pars argu-
Applicare. menti est : quæ & suprà iam dicta. FORTE applicat.)Applicat, proprie de naufrago in litus
eiecto atque egenti. PRIMVM ad Chrysidis patrem.)Quid est, primùm? an quia postea mor-
Fabula. tuus est? FABVLAM incœptat.) Aut ad comœdiam retulit fabulam: quia fabula comœdia:
Comœdia. & quia argumentũ quasi fabulæ narratur. aut certe ad irrisionem narrationis dicit. etenim OLIM
Olim. fabulæ proprium. vt Horatius, -olim Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur Accepisse ca-
Obturbare. uo, veterem vetus hospes amicum. ITANE vero? obturbat.)Si subdistinguit: interstrepit acci-
pe. Si non distinguit, euertit intelligas. Itáne verò obturbat?)Potest itáne verò, subdistingui: &
sic cum comminatione inferri, obturbat. IBI audiui ex illo.)Magna confirmatio veritatis est.

NOMEN tam cito tibi?)Non negantis est, sed difficile se dicturum ostendit. PHANIA.)
Hoc ita dicit Crito, vt nemo audirẽt: scilicet adhuc dubitans, an ipse sit. HEM.)Sunt qui putant
Simonem dicere irascentem filio Critonem submonẽti. PERII.)Hoc Pamphilus post iracun-
diam patris. An Chremis est dolentis ad vel eius mentionẽ, vel quòd in filiam penè peccarat? VE-
RVM hercle opinor.)Hoc adhuc cunctanter est dictum: & ideo indiget cõfirmatione. RHAM-
Rhamnus. NVSIVM SE.) Piræus, & Rhamnus, & cætera huiuscemodi, maritima Atticæ propria intelli-
Testimonia genda sunt. Rhamnus, pagus Atticæ est. MVLTI ALII IN ANDRO.) Hoc testimo-
cæca & ma- nium cæcum dicitur. Testimoniorum enim modus duplex est: manifestus, & cæcus. Manifestus est,
nifesta. qui certos testes, & præsentes habet. Cæcus, in quo multitudinẽ, aut ciuitatem dicimus scire. vt Ci-
cero, Testis est tota Sicilia. Quod tamen audientem consternat. Est etiam in cæco iusiurandum, ta-
Cuiam. bulæ, absentésque personæ. CVIAM igitur?)Vetuste, cuiam. quod omnibus generibus, & casi-
Arrigere au- bus seruit. ARRIGE aures Pamphile.)Translatio à pecudibus. quibus verbis intendit, acci-
res. piendam esse vocem. Arrige aures Pamphile.)Hoc Simo videtur dicere. Vt alii putant, ipse sibi
Pamphilus. NORAM, & scio.)Noram Phaniam, Scio fratrem fuisse. Ergo & ad personam, &
Persequi. ad rem retulit. MEQVE in Asiam persequens, proficiscitur.) Bene in Asiam, vbi bellum non
erat, sed in Græcia. Et persequens dicit, perseuerationẽ sequentis ostendens. Persequitur enim qui
non desinit sequi. Virgilius, Quæ te sola puer, multis è matribus ausa Persequitur. VIX sum
Apud se non apud me.)Hoc est argumentum sapientibus lætitiam vehementem in bonis moderãdam: cũ vnus-
esse. quisque gaudens ita perturbetur, vt apud seipsum iam non sit. Vix sum apud me.)Nòn sum a-
Spes. pud me, magis consuetudine quàm ratione dicitur. Aut forte sic dicit, quasi abierit animus, & rur-
Metus. sus redierit. ITA animus commotus est metu.) Duo carnifices futurarum rerum sunt, spes &
Dolor. metus. Dolor enim & gaudium, præsentium rerum sunt. Virgilius, Hinc metuunt, cupiúntque: do-
Gaudium. lent, gaudéntque. nec auras Respiciunt. Sed dolorem hic in lætitia non posuit. & mire ordinem ser
uauit. sic enim se hæc inuicem sequũtur. Et ἀσυνδέτως distinguendum est, spe, gaudio: vt separatim
Mirando. inferantur. MIRANDO.)Mirando, dum miror. & est participiũ. NAE istam.)Næ, nimis.
Næ. Cicero, Næ isti vehementer errant. Sallustius, Næ ista nobis mansuetudo, & misericordia. GAV-
Gaudere. DEO.)Gaudemus nostris: gratulamur alienis. Vt Sallustius, Et ei voce magna vehementer gratula
Gratulari. bantur. NAE istam multis tuam.)Non multis modis inueniri gaudeo: sed tuam inueniri. Alii,
multis modis tuam inueniri gaudeo: non, inueniri gaudeo. Hic iam redit in gratiam Simo cum fi-
lio: nisi forte patrem socerum appellat. vt Turnus apud Virgilium, Et nos tela pater, ferrúmque
haud debile dextra Spargimus. Sed quomodo infrà dicit, Quid restat pater? an restat ideo, quia hæc
Credo. iam maior pars reconciliationis est? CREDO pater.)Incertum vtrum, cui gratulatur, Simo sit,
At. quanuis Pamphilus respondeat. potest enim Chremes & pater videri. Credo pater.)Sic respõ-
Scrupulus. deri solet dicenti, gaudeo. AT MIHI vnus scrupulus etiam restat.) At, discretiuum est supe-
Etiam. riorum dictorum. Scrupulus à scrupo lapide dictus, lapillus minimus. nam nimis molestæ sunt pe-
dibus scrupulosæ viæ. vt Virgilius, Scrupea tuta lacu nigro, nemorúmque tenebris. Etiam.) Pro
Dignus odio. adhuc. DIGNVS ES CVM TVA RELLIGIONE, ODIVM.)Aut accusatiuus pro ablati-
Nodũ in scir- uo casu est positus, pro odio. aut separatim odium legendum est, vt sit, dignus qui male habearis.
po quærere. NODVM in scirpo quæris.)Scirpus, palustris res & leuissima. Lucilius in primo, Nodum in
Scirpus. scirpo insane facere vulgus. Est autem scirpus, sine nodo, & leuis iunci species. Alibi ipse, Reddunt
curatura iunceas. Plautus, Scirpo induitur ratis. ID QVAERO.)Rursus Crito obliuiosus est,
vtpote alienarũ rerum. VOLVPTATI obstare.)Nunc lætitiæ & gaudio. HEVS Chreme.)
Heus dicendũ erat, quia Chremes Critonem intuebatur. EX ipsa milies audiui.)Duas res ostẽ-
Hoc. dit Pamphilus, & quòd verũ sit quod ex ipsa sæpe audierit: & quod sit Glyceriũ. OMNES nos
Lætari. gaudere hoc.)Aut hoc correpte. aut hoc producte: vt sit, hac re gaudere. Et gaudere, nostris est, vt
Lepidus. suprà adnotauimus: alienis verò, gratulari. Sallustius, Et ei voce magna vehementer gratulabãtur.
Lepos. Plus est ergo gaudere, quàm lætari. QVID restat pater?) Hoc est, ne irascaris. Ô LEPI-
Nempe. DVM caput.)In quo lepôris est plurimum, lepidus dicitur. Nam lepos est venustas. NEMPE.
Scilicet. scilicet.)Nempe, & scilicet dicentes, manu vel vultu dotem significant. quod mox intelligit Chre-
mes. Alii ἀπὸ τοῦ SCILICET, Chremetis personam faciunt. DOS est Pamphile.)Id est, Pam
philo pro vxore dabuntur decem talenta. ACCIPIO.)Ille nisi dixisset, accipio: dos non esset.

datio enim ab acceptione confirmatur: nec potest videri datum id, quod non sit acceptū. EHO.) Eho hic admiratio est intentionis ad id quod dicturi sumus. DEDAM iam.) Addidit & temporis celeritatem. QVI.) Quamobrem. NON recte vinctus.) Id est, non iuste. sed hic ad causam retulit non recte: Senex verò, ad rem retulit. HAVD ità iussi.) Quia quadrupedem stringi iusserat, quasi recte ac diligenter. Et hoc ipsum non vacat. nam iam ioculariter loqui, & minus irascentis est, & placabilis animi. Haud ità iussi.) Eleganter lusit ad ἀμφιβολίαν, & simul ostendit, quàm propitius sit Pamphilo pater, & quàm facilè veniam Dauo impetrare possit ab eo: quippe qui iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, non iuste: ille sic respondit, quasi dixerit, non diligenter vinctus est. Et haud ità iussi. sic enim præceperat, Quadrupedem constringito. *Eho.* *Iam.* *Qui.* *Recte.*

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

CHARINVS. PAMPHILVS.

C. ROVISO quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis
P forsan me putet — *Iambicus tetrameter.*
Nō putare hoc verū: at mihi nūc sic esse hoc verū lubet. — *Trochaici tetr.*
Ego vitā * deorum propterea sempiternā esse arbitror, — *(Deorum) dissyllabum est.*
Quòd * voluptates eorū, propriæ sunt. nā mihi immortalitas — *In (voluptates) eliditur u.*
Parta est: si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.
Sed quē ego potissimū exoptē nūc mihi, cui hæc narrē, dari? — *Iāb. tetrameter.*
C. Quid illud gaudii est? P. Dauom video. nemo est, quē mallē oīm. — *Trochaicus tetrameter uterque.*
Nam hunc scio mea solide solum gauisurum gaudia.

P ROVISO quid agat Pamphilus.) Hæc scena alterum generum Chremeti comparat: ne aut Charinus tristis recedat, aut non prouisum videretur Philumenæ. Prouiso quid agat.) Hoc colloquium post compendium fabulæ inducitur: vt vna narratione etiam negotium Charini transigi possit. Prouiso quid agat.) Dupliciter res ab oculis spectatorū mouētur: aut enim futura promittūtur, aut facta narrantur. Prouiso, duo significat: & prouideo, & procedo. *Proviso.*
NVNC sic esse hoc verum lubet.) Sic delicate pronuntiandum est, & separatim distinguēdum.
AT MIHI nunc sic esse hoc verum lubet.) Sensus hic est, Alii putent, vt volunt: ego autē verum esse confirmo quod mihi lubet verū credere. EGO vitam deorum propterea sempiternā esse arbitror.) Omne quod habemus aut mutuum est, aut proprium. mutuum est quicquid ad tempus habemus, nec postmodum nostrum futurum est, vt vxor, domus, villa, serui, & cætera in hunc modum. Proprium, vt virtus animi, & bonum sempiternum, quod proprie de diis dicitur: nō enim aliunde venerunt, sed apud seipsos sunt semper. & Epicurum secutus, hoc dixit. Proprie ergo de diis sempiternum dicitur. Nam inter sempiternum, & perpetuum hoc interest: quòd sempiternum ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. Ego vitam deorum propterea.) Hanc sententiam totā Menandri de Eunucho transtulit. & hoc est quod dicitur, Contaminari nō decere fabulas. Ego vitam deorum.) Non dixit, quòd scit: sed quòd verum putet. Et est δόγμα ἐπικούρειον, quod à cæteris philosophis repudiatur, de otio deorum, ac perenni voluptate. PROPRIAE SVNT.) Perpetuæ, sempiternæ, quæ non sunt accommodatæ ad tempus, ac mutuæ. sic & suprà, Nihilne esse proprium cuiquam? SI NVLLA ægritudo huic gaudio intercesserit.) Scilicet secundum supradictam sententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit voluptas, deus sum. QVID ILLVD GAVDII EST?) In aliis, Daui persona infertur. NAM HVNC SCIO MEA solide solum.) ἀρχαϊσμός. Solide solum.) Figura παρόμοιον. *Mutuum.* *Proprium.* *Sempiternū.* *Perpetuum.* *Archaismos.* *Paromœon.*

ACTVS QVINTI SCENA SEXTA.

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

D. P AMPHILVS vbinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est?
P. ego sum. D. ô Pamphile. — *Iambici tetrametri.*
P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certe. sed quid mihi obtigerit, scio.
P. Et quidē ego. D. more hominū euēnit, vt quod sim nactus mali, — *Trochaici tet.*

*Prius resciseeres tu, quàm ego, quod tibi euênit boni. *silegar, (Tu prius rescisceres) versus probe constat.*

P. Mea Glycerium suos parentes reperit: D. ô factum bene. C. hem.

P. Pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.

P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah, desine.
Solus est, quem diligunt Di. C. saluus sum si hæc vera sunt.
Colloquar. P. quis homo est? Charine in tempore ipso mihi aduenis.

C. Bene factũ. P. hẽ, audistin'? C. omnia: age, me in tuis secũdis rebus respice.
Tuus est nunc Chremes. facturum quæ voles, scio esse omnia.

P. Memini: atque adeò longum est nos illum expectare dum exeat.
Sequere hac me intus: apud Glycerium est nunc. tu Daue abi domum:
Propera, accerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc. intus despondebitur.
Intus transigetur, siquid est quod restet. Plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI. *Dimeter iambicus.*

P AMPHILVS vbinam hic est?) In hoc actu mira arte ea quæ restãt de Comœdia, breuiter explicantur, & designantur duorum sociorũ binæ nuptiæ. Pamphilus vbinam hic est? P. Daue. D. Quisnã homo est?) In affectu gaudẽtis Pamphili, & Daui gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit: cuius persona parce vtitur post compendium. SED quid mihi contigerit, scio.) Scio, id est persensi. *Scire.* MORE hominum.) Hominum abundat. More hominum EVENIT VT QVOD SIM NACTVS MALI.) Quia fama mali celerior, quàm boni: id est vt facilius mala, quàm bona nuntientur. Ad hoc ergo dixit, quòd ille prior scierit quòd esset vinctus, quàm ipse cognitam Glyceriũ cognosceret. MEA Glyceriũ suos parentes reperit.) Hæc ita narrantur Dauo, vt eadem opera etiam Charinus audiat. PATER amicus summus.) Hæc omnia, vt diximus, propter Charinum dicuntur, vt audiat. Amicus summus.) Deest eius. NVM ille somniat ea quæ vigilans voluit?) Hinc Virgilius, Credimus? an qui amant ipsi sibi somnia fingunt? DESINE.) Compendium attulit. BENE factũ.) A gratulatione cœpit. OMNIA.) Compendium. AGE, me in tuis secundis rebus respice.) Hæc sunt quæ absolute dicuntur: & est commonitio. Sunt enim qui fœlicitate elati, ne respicere quidem velint amicos. Et respicere, est proprie retro aspicere. Id est, quem præcedis fœlicitate, non obliuiscaris. *Respicere.* TVVS est nunc Chremes.) Lucilius in secundo, Nunc prætor tuus est, meus si discesserit horno Gentili.

TV DAVE abi domum.) Hi versus, vsque ad illum, Gnatam tibi meam Philumenam vxorẽ, negantur Terentii esse: adeò vt in pluribus exemplaribus bonis non inferãtur. ATQVE adeò longum est nos illum expectare.) Quia & audacter, & artificiose binos amores duorum adolescentium, & binas nuptias in vna fabula machinatus est: & id extra præscriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat: idcirco aliud in proscenio, aliud post scenam retulit: ne vel iusto longior fieret, vel in eandem propter rerum similitudinẽ cogerẽtur. SEQVERE hac me intus, apud Glycerium est.) Iam post scenã itur: quia vlterius in proscenio nihil agitur. NE EXPECTETIS.) Mire dicit, latenter se laudans: quo verbo auidum adhuc audiendi populum adeóque cupidum & intentum ostendit, vt finem Comœdiæ euenisse non senserit. INTVS transigetur, siquid est quod restet.) Artificiose poeta hereditatis iustam petitionem ex Critonis persona prætermisit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur: ne vel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerii infuscaretur finis fabulæ ad lætum exitum spectans. Siquid est quod restet.) Quia narratione dignum non est quod Charinus rogat.

Fabulæ interlocutores.

Phædria	adoleſcens.
Parmeno	ſeruus.
Thais	meretrix.
Gnato	paraſitus.
Chærea	adoleſcens.
Thraſo	miles.
Pythias	ancilla.
Chremes	adoleſcens ruſticus.
Antipho	adoleſcens.
Dorias	ancilla.
Dorus	eunuchus.
Sanga	lixa.
Sophrona	nutrix.
Laches	ſenex.

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

Laches à ſortiendo ſiue ab intendendo actionem iniuriarum , pius in filios & vehementi ingenio. Phædria, ab hilaritate morum, cordatus adoleſcens, & cum morbo ſuo pugnans. Chærea à gaudio, ephebus ad quiduis audax, incogitans, & impotenter amans. Parmeno, quòd ſedulo adſit domino ſuo, callidus, & oſor meretricũ. Dorus, quòd dono mittatur Thaidi. Thais à pauone videtur dicta, addita aſpiratione. Inducitur cordata & ciuilis, ac inter meretrices probis moribus. Dorias, ab haſta, quòd in bello capta ſit. Pythias ob calliditatem, aut quòd omnia percontetur. Thraſo, à confidentia fingitur ſtolidus & arrogans. Sanga à σάττω, hoc eſt à componendis ſarcinis dictus videtur. Fingitur liber ac domini contẽptor, quales ferè coqui. Gnato, à mandibula vt edax. Fingitur aſſentator & callidus. Chremes adoleſcẽs ruri educatus, eóque ciuilium blanditiarum inſolens, & artium imperitus. Antipho, quòd obuius appareat.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA

IN EVNVCHVM.

SORORÉM falſò dictitatam Thaidis,
Idipſum ignorans miles abduxit Thraſo:
Ipſique donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret, dono miſſam Thaidi,
Ornatu eunuchi induitur. ſuadet Parmeno:
Introiit: vitiat virginem. ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo, Phædriam exorat Thraſo.

ἄλλον.

MERETRIX adoleſcentem cuius mutuo amore *Non ſunt uerſus.*
Tenebatur, excluſit: eique reuocato,
Excluſionis cauſas reddidit. eius frater
Minor natu, virginem, quam miles
Meretrici dono miſerat, amare cœpit:
Deductúſque in domum meretricis pro eunucho, vitiat.
Re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix
Doleret, ab eodem adoleſcente placatur.
Interuentúque fratris eius ciuem cognitam,
Athenienſem duxit vxorem: miles quoque
In partem meretricii amoris receptus illuditur.

AELII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHVM TERENTII.

HAEC maſculini generis nomine nuncupata fabula eſt, Eunuchus:& eſt Palliata Menandri vetus: quam ille author de facto adoleſcentis, qui ſe pro Eunucho deduci ad meretricem paſſus eſt, nominauit. Itaque ex magna parte motoria eſt. Atque in hac comœdia qui perſonam Parmenonis actor ſuſtinet, primas habet partes. Secundæ ſunt Chæreæ. Tertiæ ad Phædriam ſpectant. Huius prologus ſanè eſt concitatior. Nam & obiicit crimina aduerſantibus:& comminatur in poſterum:& accuſatorie narrat iniuriam Terentio factam: & ad vltimum tumultuoſe, & cum magna inuidia defendit poetam. Hæc & πρότασιν, & ἐπίτασιν, & καταστροφὴν ita æquales habet, vt nuſquam dicas longitudine operis Terentium delaſſatum dormitaſſe. Actus ſanè implicatiores ſunt in ea, & qui non facile à parum doctis diſtingui poſſint: ideo quia tenendi ſpectatoris cauſa vult poeta noſter omnes quinque actus velut vnum fieri, ne reſpiret quodammodo: atque diſtincta alicubí continuatione ſuccedentium rerum, ante aulæa ſublata faſtidioſus ſpectator exurgat. Acta planè eſt Ludis Megalẽſibus, L. Poſthumio, L. Cornelio COSS. AEdilibus curam ædium habentibus: etiam tunc perſonatis L. Numidio Poſthumo, L. Ambiuio Turpione, itẽ modulante Flacco Claudio tibiis dextra & ſiniſtra ob iocularia, multa permixta grauitate. Et acta eſt tanto ſucceſſu, ac plauſu, atque ſuffragio: vt rurſus eſſet vendita, & ageretur iterum pro noua, próque ea pretium, quod nulli ante ipſam fabulam contigit, octo milibus ſeſtertiûm numerarent poetæ. Prouerbia multa ſæpe pronũtiata, & cãtica ſæpe mutatis modis exhibita ſunt. προτατικὸν πρόσωπον nuſquã habet: ſed ſuis tantum perſonis vtitur. In hac Terentius delectat facetiis: prodeſt exemplis:& vitia hominum paulo mordacius, quàm in cæteris, carpit. Exempla autem morum hic tria præcipua proponuntur, Vrbani ſcilicet, Paraſitici, & militaris. Hæc edita tertium eſt:& pronuntiata, Terentii Eunuchus: quippe iam adulta commendatione poetæ, ac meritis ingenii notioribus populo. Facta autẽ ex duabus Græcis vna eſt Latina. Nam ex Eunucho, & Colace Menandri fabulis, hæc Eunuchus Terentiana ſcripta eſt, non ſine crimine, quòd multa in hanc tranſlata ſint ex multis poetis latinis. quod totum, per Prologum purgat atque defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI.

RAPTA quædã ex Attica virgó nobilis, atq; adducta eſt Rhodũ: ibiq; matri Thaidis meretricis ab amico dono data eſt, & educata velut ſoror vnà cũ filia Thaide. Sed Thais relicta matre, Rhodo cũ amatore quodã Athenas ſe cõtulit: ab eóque hæres inſtituta mortuo, mox à milite Thraſone diligebatur nimis. Qui cũ Athenis profectus matrẽ Thaidis mortuã Rhodi cõperiſſet, & eam virginẽ, quam diximus, ab hæredibus mortuæ animaduertiſſet venũ eſſe propoſitam: quanuis ignarus rerũ omnium, emit tamen: & dono amatæ Thaidi vexit Athenas. Verũ poſtquam adueniens riualẽ Phædriam apud amicam reperit: quẽ per eius abſentiam ſibi meretrix conciliarat: affirmauit ſe nõ antè daturũ promiſſam virginem, quàm Thais foras æmulum pepuliſſet. Illa igitur, etſi amaret Phædriã, cupiditate tamen recuperandæ virginis & ciuis Atticæ, & quã à paruulo vt ſororẽ dilexerat, excludit Phædriã. Hinc ille primò iraſcitur: pòſt accepta facti ratione, à Thaide lenitur:& in bidui ſpatiũ ſpõte cõcedẽs militi, rus proficiſcitur: ſtatimque ne ab æmulo muneribus ſuperaretur, Eunuchum & puellã Parmenoni iubet abiẽs ad Thaidem deducere. Verum Chærea frater Phædriæ tũc ephebus, viſa in via virgine inflãmatur amore eius. Atque eo eua ſit vehemẽti ardore, vt pro eunucho ipſe deduceretur ad Thaidem. Hac occaſione vitiata virgo:& mox ciuis, & nobilis cognita, datur vxor Chęreæ. Phędria verò & miles riuales, ambo cõcordes per paraſitũ redditi, cõmuni amica ſine certamine potiũtur. In primo actu Phædria excluſus à Thaide, & ſecũ primo, & mox cũ Parmenone conqueritur fortunas ſuas: & ad poſtremũ coràm accuſat Thaidẽ. Rurſus permulcetur ab eadẽ, & volũtate digrediens, rus ſeſe cõceſſurum in ſpatium bidui eſſe promittit. Secundus actus, profectionem Phædriæ continet delegantis ſeruo deductionẽ Eunuchi, & puellæ ad Thaidem. Tum paraſitũ loquentem, per quem virgo à milite dono amicæ miſſa eſt. Tum interuentum Chæreæ amãtis virginem, eiuſdemque cum Parmenone cõſilium de eadẽ potiẽda per fallaciã: quia pro Eunucho ipſe ſupponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & paraſiti per ridiculũ colloquiũ. Tum inuitationem ad cœnã Thaidis. Tum oblationẽ velut Eunuchi Chæreæ & puellæ ex AEthiopia per Parmenonẽ factam. Tum verba Chremetis ad Thaidẽ venientis, perductique ad militẽ. Antiphonis Chæreǽque colloquiũ de vitiata per dolum virgine. In quarto actu Dorias nuntiat iurgiũ inter militẽ & Thaidẽ: tũ reditũ habet ex villa Phædriæ:& querelã Pythiæ de vitiata virgine apud Phædriam:& eundem ſtupentẽ quod audiebat. Errorẽ ebrii Chremetis:& verba petulãtia Thaidis aduerſũ militẽ, & militis aduerſum Thaidem: parata prælia, riduculéque depoſita. Quintus actus hæc cõtinet, querelã Thaidis de vitiata virgine, primo cũ Pythia, poſtea cũ ipſo Chærea: tum interuentum Chremetis atque nutricis: tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiæ, atque eius indicio per ſenem qui rure tunc aduenerat, confirmatas nuptias. & ad vltimum, reditum in gratiam militis cum Phædria & Chærea.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTHVMIO, L. CORNELIO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS, TIBIIS DVABVS DEXTRIS. GRAECA MENANDRV FACTA SECVNDA. MODOS FECIT FLACCVS, M VALERIO, C FANNIO COSS.

PROLOGVS.

S I QVISQVAM est,qui placere se studeat bonis *senarii.*
Quamplurimis,& minime multos lædere:
In his poeta hic nomen profitetur suum.
Tum siquis est, qui dictum in se inclementius
Existimat esse,sic existimet:sciat
Responsum,non dictum *esse,quia læsit prius, *Aliàs(esse, quale sit prius)*
Qui bene vertendo,& eas describendo male,
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.
Atque *à Thesauro scripsit causam dicere *Aliàs(à Thesauris)puto fuisse scriptum(à thesauro is)*
Prius vnde petitur aurum,quare sit suum,
(illic)pro (ille)ut aliàs sæpe. Quàm *illic qui petit,vnde *esset thesaurus sibi: *Aliàs(is sit)*
Aut vnde in patrium monimentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se,aut sic cogitet,
Defunctus iam sum:nihil est quod dicat mihi.
Is ne erret moneo,& desinat lacessere.
Habeo alia multa,quæ nunc condonabitur.
Quæ proferentur pòst,si perget lædere
Ita,vt facere instituit. Nunc quam acturi sumus
Menandri EVNVCHVM, postquam ædiles emĕrunt,
Perfecit,sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset,occœpta est agi.
Exclamat,furem, non poetam, fabulam
Dedisse,& nihil dedisse verborum tamen:
COLACEM esse Neui,& Plauti veterem fabulam
Parasiti personam inde ablatam & militis.
Si id est peccatum,peccatum imprudentia est
Poetæ:non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est.in ea est parasitus colax,
Et miles gloriosus.eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca.sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese,id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem vti aliis non licet:

Quî magis licet, currentes seruos scribere:
Bonas matronas facere: meretrices malas.
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi: falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari: denique
NVLLVM EST iam dictum, quod non dictum sit prius. *Omnes spõdei excepto ultimo.*
Quare æquum est vos cognoscere atque ignoscere,
Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduortite:
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

SI QVISQVAM est qui placere, &c.) Attendēda poetæ copia, quòd in tot prologis de eadem causa iisdem ferè sententiis, variis verbis vtitur. BONIS quamplurimis.) Cōmendat personam. IN HIS poeta hic nomen profitetur suum.) Cū dixisset QVISQVAM, intulit IN HIS. & alibi, Cuius mos maxime est cōsimilis vestrum: hi se ad vos applicāt. *Tum.* TVM siquis.) Benè siquis: cum L. Lauinium significet, ne vel ipsum à se læsum esse fateretur. Et *Inclemētius.* Tum, præterea: vt, Tum canit Hesperidum. INCLEMENTIVS.) Pro inclementer. vt, Iam senior, sed cruda deo, viridísque senectus. EXISTIMAT.) Pro existimauit. RESPONSVM, nō dictum esse.) Deest ei. vt in Phormione, Siquis quid reddit, magna habenda est gratia. Nō di- *Dicaces.* ctum esse.) Superius DICTVM, participiū est inferius, nomen. A quo etiā dicaces dicūtur, qui io- *Ploce.* cosis salibus maledicunt. Responsum, nō dictum esse.) Figura πλοκὴ. nam DICTVM modo his numero positum, suprà nomen significat, infrà participiū. vt in Heautont. In quem quiduis harum *Bene.* rerum conuenit, quæ sunt dicta in stultum. QVI bene vertendo.) Bene, pro valde. Et vertēdo, in *Vertere.* linguam latinam transferendo. Plautus, Vertit barbare. Aut vertendo, corrumpendo. IDEM Menandri phasma nunc nuper dedit.) τὸ αὐτὸ apparet pronuntiatum, quasi hoc ipso admonuerit spe- *Nunc nuper.* ctatorem quàm turpiter & imperite hæc fabula scripta sit. Et bene, nunc nuper: vt ex vicinitate facti ostendat nihil esse dicendū, quàm displicuerit hæc comœdia L. Lauinii: propterea quòd res te- *Phasma.* cens sit, & omnes meminerint. Phasma autem, nomen est fabulæ Menandri: in qua nouerca superducta adolescenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cum haberet in latebris apud vicinū proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio. Parietem, qui medius inter domū mariti ac vicini fuerat, ita perfôdit, vt in ipso transitu sacrum locū esse simularet. Cúmque transitum intēderet sertis ac fronde fœlici, rem diuinā sæpe faciens, euocabat ad se virginem. Quod cum animaduertisset adolescēs, primùm aspectu pulchræ virginis, velut numinis visu perculsus exhorruit: vnde phasma est nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita, exarsit in amorem puellæ: ita vt remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptiis non reperiretur. Ita ex cōmodo matris ac virginis, & ex voto amatoris, consensúque patris, nuptiarum celebratione finē accipit fabula. Vtrum ergo hoc dicat, quòd totam fabulam transferendo, læserit L. Lauinius? an hoc tantū de quo reprehendat: sed his signis velit ostendere quē dicat vitiose thesaurum composuisse: vt in the- *Nuper.* sauro sit culpa, non in phasmate? Nunc nuper dedit.) Nuper, ex illis verbis est, quæ veteres propter ambiguitatem cū adiectione proferebant. Nam nisi adderet nunc: hoc NVPER, olim, pridē, & iam significasset. Idem Menandri phasma nunc nuper dedit.) Hāc fabulam totam damnat, vt apparet, silentio: thesaurum verò, non totum, sed ex vno loco. ATQVE in thesauro scripsit *Thesaurus.* causam dicere.) Thesaurum Latini veteres secundum Græcos, sine u litera proferebant. Atque in thesauro scripsit causam dicere.) Arguit Terentius quòd Luscius contra consuetudinem litigantium, defensionem ante accusationem induxerit. huiusmodi enim est Luscii argumentū, Adolescēs qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, seruum mittit ad patris monumentum, quod senex sibi viuus magnis opibus apparauerat, vt id aperiret, illaturus epulas, quas pater post annum decimum cauerat sibi inferri. sed eum agrum in quo monumentum erat, senex quidam auarus ab adolescente emerat. Seruus ad aperiendum monumentum auxilio vsus senis, thesaurum cum epistola ibidem reperit. Senex thesaurum tanquam à se per tumultū hostilem illic defossum retinet, & sibi vendicat. Adolescens iudicem capit: apud quem prior senex qui aurum retinet, causam suam sic agit: Athenienses, bellum cū Rhodiensibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? & cætera, quæ contra naturam iurísque consuetudinem posita argumēta notat Terentius: quòd ille ordo potior erat, vt adolescens prior proponeret causam qui petitor inducitur. PRIVS vnde petitur aurum.) *Vnde.* Vnde, à quo. Virgilius, Genus vnde Latinum. Nam possessorem fecit priorem agere, quâm petitorem: quòd abhorret à consuetudine & iuris, & litium. QVAM ille.) Deest dicat. Qui petit

aurum? Id est petitor. Quàm ille qui petit.) Esset recta locutio si diceret, quàm petitorem: aut *Zeugma.*
quàm illum qui petit. sed, quàm ille, maluit: vt subaudiamus causam dicat, per ζεῦγμα à superio-
re figuratum. DEHINC.) si loquatur. NE FRVSTRETVR ipse se.) παρὰ προσδοκίαν
dicitur: sed pòst addit. AVT SIC cogitet.) Si taceat. DEFVNCTVS iam sum.) σχῆμα
διανοίας αὐτοπαθεία. id est, omni labore liberatus sum, authoritate iã confirmata & inuiolabili. De-
functus iam sum.) Id est, iam egi fabulas meas: aut iam destiti periclitari in edendis comœdiis:
aut certè, iam edidi quam tu reprehendis fabulã. Defunctus iam sum. NIHIL EST QVOD *Defunctus sũ.*
DICAT MIHI.) Non sit, inquit, de suis vitiis securus propter vetustatem: nihilominus enim à
me reprehendetur. IS NE erret, moneo.) σχῆμα ἐπιεικεία. QVAE nunc condonabitur.)
Sic in Phormione, Argentum quod habes, condonamus te. Nam & dono, ablatiuo casui iungebant *Condonare.*
veteres: condono verò accusatiuo. NVNC quam acturi sumus.) Obliqua narratio facti est se- *Dono.*
cundum casum accusatiuum. POSTQVAM ædiles emĕrunt.) Mire: cum ordo melior vide-
retur si sic diceret, Postquam ædiles emerunt quam nunc acturi sumus, perfecit sibi vt inspiciun-
di esset copia. Emĕrunt autem, mediam corripe. vt Matri longa decem tulĕrunt fastidia menses.

PERFECIT.) Mire, quasi difficile & illicitum. EXCLAMAT, furem, non poetam.) Mire
reprehendit antè vitium, quàm de causa maledicti dicat. ET NIHIL dedisse verborum ta- *Verba dare.*
men.) Aut, neminẽ fefellisse: aut, nihil apposuisse de suo. Exclamat, furem, non poetam.) Adhuc
nulla reprehensio est: si quidem licet transferre de græco in latinum. Et nihil dedisse verborum
tamen.) Aut neminem fefelisse: dare enim verba, decipere est: quia qui rem expectat, & nihil præ-
ter verba inuenit, deceptus est. vnde alibi, Verba istæc sunt. & è contrario, cum videas, censeas.
Aut aliter, nihil addidisse de stilo suo Terentiũ. PECCATVM imprudentia est.) Id est igno *Imprudens.*
rantia: vt imprudèns harum rerũ. non enim stultitia. PARASITI personam inde ablatam.)
Et hoc mire: non versus obicit, sed personam esse translatam. quid stultius, aut calumniosius dici
potest? Si id est peccatum, peccatum imprudentia est Poetæ.) Primo negat peccatum, deinde cõ
cedit & purgat. Imprudentia.) Ignorãtia, non imperitia. Si id est peccatum, peccatum.) πλοκή. *Ploce.*
Nam PECCATVM superius nomen est: & sequens, participium. Et primo negat peccatum. de-
inde si peccatum est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus. IN EVNV-
CHVM SVAM.) Ad fabulam, non ad hominem retulit. vt Virgilius, Centauro inuehitur magna.

BONAS matronas.) vt Nausistratam. MERETRICES malas.) vt Thaidem, atque Bac-
chidem. Sic est in Heautont. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier. Et artificiose ostẽ-
dit omnem materiã comicorũ. PARASITVM.) vt Gnatonem. GLORIOSVM militem.) *Comicorum*
vt Thrasonem. Gloriosum militem.) Facere subauditur. FALLI per seruum senem.) vt De- *materia.*
meam, & Simonem. AMARE, odisse, suspicari?) Mire à personis ad gesta cũ varietate transi-
tum fecit. Omne enim quod in orationem venit, vel persona, vel factum est. Odisse.) Quia ode- *Odisse.*
re, non est latinum. NVLLVM est iam dictum, quod non dictum sit prius.) σχῆμα λόγου, πλοκή.
Nam DICTVM, bis positũ: vt superius PECCATVM, diuersa significat. QVARE æquum
est vos cognoscere, atque ignoscere.) σχῆμα λόγου παρόμοιον. QVAE veteres factitarunt, si fa- *Aduertite.*
ciunt noui.) Et varie dixit, Factitarunt, & faciunt, & cum magna defensione Terentii semel faciẽtis *Animum ad-*
id quod sæpe veteres. ANIMADVERTITE.) Nos ἑλληνιστικῶς dicimus aduertite, quod vete- *uertite.*
res plene animum aduertite. QVID sibi Eunuchus velit.) ἀρχαϊσμός, velit sibi. vt alibi, Nam *Velit sibi.*
proh deûm atque hominum fidem, Quid vis tibi, aut quid quæris? *Archaismos.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA adolescens. PARMENO seruus.

PH. QVID igitur faciam? non eam, ne nunc quidem *Iambici trimetri.*
Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit: reuocat: redeam? non, si me obsecret.
P. Si quidem hercle possis, nihil prius, neque fortius:
Verùm si incipies, neque *perficies nauiter: *Aliàs (pertendas)*
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est: ilicet,
Peristi: eludet, vbi te victum senserit.

PH. Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.
P. Here, quæ res in se neque consilium, neque modum
Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: iniuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilò plus agas,
Quàm si des operam vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo,
Mori me malim: sentiet qui vir siem.
Hæc verba, me hercle vna falsa lachrymula,
Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,
Restinguet: & te vltro accusabis: & ei dabis
Vltro supplicium. PH. ô indignum facinus: nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio,
Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, vidénsque pereo: nec quid agam, scio.
P. Quid agas, nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. itáne suades? P. si sapis,
Neque præterquam quas ipse amor molestias
Habet, addas: & * illas quas habet, recte feras. In (illas) dicitur l.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas.
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

Q VID IGITVR FACIAM?) In hac πρστάσει exemplū proponitur, quàm non suæ potestatis sit qui amat, quàm sapiat qui non amat: neque aliter affectus est. Quid igitur faciam?) διαλογισμὸς σχῆμα διανοίας. Apparet & multa tacitum cogitasse adolescentē,
Igitur. & tādē in hæc verba prorupisse. Igitur, pro deinde. Vt Plautus in Amphitryone, Sin aliter sient animati, neque dent quæ petat: Sese igitur summa vi, virísque eorum oppidū expugnassere. Quid
Quid faciã. igitur faciam?) Menander, ἀτὰρ τί ποιῶ; Sic Virgilius, Heu quid agam? Et est διαλογισμὸς perditæ mentis post multam frustra cogitationem. NON eam ne nunc quidem.) Hoc videtur non esse contrarium: sed est. Nam dubitat vtrum meretricis satisfactionem expectet: an illam omnino non quærat. Non eam, ne nunc quidem.) Non eam, Probus distinguit. Iungunt, qui secundum Menā
Comparare. dri exemplum legunt. COMPAREM.) Constituam: vt, Quàm inique comparatum est. NON PERPETI meretricum contumelias?) Sic in Andria, Priusquam harum scelera, & lachrymæ confictæ dolis. Cum vni sit iratus, de omnibus queritur. EXCLVSIT, reuocat.) Vtrunque iniuriam fecit ex verbo, dicendo exclusit, potius quàm non admisit. & reuocat, potius quàm petit vt redeam. quod erat moderatius. REDEAM? non si me obsecret.) Vides ergo superiorem partem dubitationis in eo fuisse, vt rogatus rediret: inferiorem, vt ne rogatus quidem. Non si me obsecret.) Bene de ea quæ totum proterue agens exclusit & reuocat: non petat, nec roget, nec oret, sed obsecret, inquit: quod horum omnium in maiorem partem est vltimum. SIQVIDEM hercle possis.) διαλογισμὸς quasi ad alterū: vt, nescis heu perdita, nec dum Laomedonteæ sentis periuria gentis. NIHIL PRIVS, neque fortius.) Deest, est. vt, Multum ille & terris iacta-
Prius. tus & alto. Et PRIVS modo ad laudem, non ad ordinē pertinet. vt Sallustius, Quæ prima mor-
Nauiter. tales ducunt. Et ipse in Heautont. Et suauia quæ essent, prima habere. NAVITER.) A naui ductum, à qua in alto nullum diuersorium est. INFECTA pace.) ἔμφασις per μεταφοράν. IN-
Emphasis. DICANS te amare.) Non verbis indicans. vt alibi, Ibi tū exanimatus Pamphilus, bene dissimulatum amorem, & celatum indicat. ACTVM est.) De iure translatum. ILICET.) De iudicio.

PERISTI.)De ſupplicio. Actum eſt, ad Vltro ad eam veniẽs, relatum eſt. Ilicet, ad Indi- *Actum eſt.*
cans te amare. Periſti, ad Ferte non poſſe. Ilicet, Semper in fine tranſactæ rei ponitur. Periſti, *Ilicet.*
ὑπερβολή. ELVDET.)Eludere, proprie gladiatorum eſt cum vicerint. Cicero, Quàm diu etiam *Periſti.*
furor iſte tuus eludet? Eludere, eſt finem ludo imponere. PROIN TV.) Vt exin & exinde: ſic *Hyperbole.*
proin & proinde dicitur. HERE, quæ res &c.) Conceſſum eſt in palliata poetis comicis ſer- *Eludere.*
uos dominis ſapientiores fingere: quod idem in togata non ferè licet. EAM conſilio regere nõ *Exin.*
potes.)Nunc domino ſeruus eſt ſapientior: quia nec amator, nec amans. Vt idem in Andria, Facile *Proin.*
omnes cum valemus, recta conſilia ægrotis damus. IN AMORE hæc omnia inſunt vitia.)
Duas præpoſitiones, in amore inſunt. INDVCIAE.)Induciæ, ſũt pax in paucos dies, vel quòd *In amore in-*
in diem dentur, vel quòd in dies otium præbeant. PAX rurſum.)Bene vt conſolaretur, vltimã *ſunt.*
partẽ poſuit. HAEC ſi tu poſtules.)Id eſt, ſi velis vel coneris. NIHILO plus agas.) Id eſt ni- *Induciæ.*
hil agas. ET QVOD nunc.)Pro quæ: vt ſit conſequens, Hæ verba. Sic in Andria, Quod pleri- *Nihilo plus.*
que omnes faciunt adoleſcentuli, horum ille nihil egregie. EGÓNE illam? quæ illum? quæ me?) *Quod.*
Familiaris ἔκλειψις iraſcentibus, nam ſingula ſic complentur, Egóne illam non vlciſcar? quæ illum *Eclipſis.*
recepit? quæ excluſit me? quæ non admiſit? etenim neceſſe habet, nec poteſt complere orationẽ, qui
& ſecum loquitur, & dolore vexatur. Nam amat ἀποσιώπησιν nimia indignatio. vt Virgilius, Quos *Apoſiopeſis.*
ego. ſed motos præſtat componere fluctus. HAEC verba.) Verba ἐμφατικῶς dixit, quæ ſcilicet *Verba.*
nihil effectura ſint. Vna me hercle FALSA LACHRYMVLA, quam OCVLOS TEREN-
DO miſere, vix VI EXPRESSERIT.) Expreſſio ad αὔξησιν ducens. & nõ, vera, ſed falſa: & nõ, *Auxeſis.*
lachryma, ſed lachrymula: & nõ, vltro flens, ſed oculos terendo: & non facilè, ſed vi: & nõ, extillauc
rit, ſed expreſſerit. ſic Virgilius, Captíque dolis, lachrymíſque coactis. Quam oculos terẽdo miſe-
re, vix vi expreſſerit.)Totum ſenſum verbis ſignificantibus protulit: vt, Stridenti miſerum ſtipula
diſperdere carmen. &, Vna dolo diuûm ſi fœmina victa duorum eſt. NVNC ego & illam.)Nũc, *Nunc.*
id eſt ſero. vt Virgilius, Nunc ſcio quid ſit amor. Et, Nunc augur Apollo, Nunc Lyciæ ſortes. ET
PRVDENS, ſciens.)Prudens eſt, qui intelligentia ſua aliquid ſentit. Sciens, qui alicuius indicio *Prudens.*
rem cognoſcit. Ergo prudens, per ſeſe: Sciens, per alios. VIVVS, vidénſque pereo.)Mire, & no- *Sciens.*
ue, viuus pereo: & propterea ſic dixit, vt intelligamus occidor: & viuus, quaſi ſapiens & ſentiens.

Viuus, vidénſque pereo.)Bene addidit videns. nam viuus perit, qui etiam dormiens opprimi- *Viuus pereo.*
tur: videns autem, qui vigilans vim patitur & perit. Nam videre, pro vigilare poſuit. vt etiam Vir- *Vidẽs pereo.*
gilius, cum de ſilentio dicit, iámque videnti Sanguineis frontẽ moris, & tempora pingit. Ergo vi-
uus, non mortuus: videns, non dormiẽs. CAPTVM.)Saluſtius, Sin captus prauis cupidinibus. *Captus.*

QVAM queas minimo.) Perſeuerauit in tranſlatione quam iandudum ſumpſit à bello. SI
SAPIS.) Id eſt ſi ſapias, ad inferiora iungendum eſt: nam aliter non intelligitur. NOSTRI
fundi calamitas.)Proprie calamitatem ruſtici grandinem dicunt, quòd comminuat calamum, hoc *Calamitas.*
eſt culmum ac ſegetem. INTERCIPIT.) Propriè, quaſi totum capit. Plautus in Aulularia, *Intercipit.*
Quæ mihi interbibere ſola ſi vino ſcateat, Corinthienſem fontem, & Pyrenæum poteſt. *Interbibere.*

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS meretrix. PHAEDRIA. PARMENO.

T. MISERAM me, vereor ne illud grauius Phædria *Iambici trimetri.*
Tulerit: néve aliorſum, atque ego feci, acceperit:
Quòd heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreóque, poſtquam aſpexi hanc. P. bono animo es.
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. Quis hic loquitur? ehem túne eras hic mi Phædria?
Quid hic ſtabas? cur nõ rectà introibas? P. cæterum *In (Quid) uidetur didi d.*
De excluſione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sanè quia verò hæ mihi patent ſemper fores:
Aut quia ſum apud te primus. T. miſſa iſtæc face.
PH. Quid miſſa? ô Thais Thais, vtinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet:
Aut ego istuc abs te factum nihili pénderem. *In (iſtuc) diditur r.*

T. Ne crucia te obsecro anime mi, Phædria.
Non pol quò quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eò feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
P. Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras.
T. Sicine ais Parmeno? age. sed huc qua gratia
Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' est hic tacere? P. egoné? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume.
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palàm est.
PLENVS rimarum sum: hac atque illac perfluo,
Proin taceri si vis, vera dicito.
T. SAMIA mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
P. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. P. ciuemné? T. arbitror.
Certum non scimus: matris nomen, & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cætera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Vnde emerat, se audisse abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere & educare, ita vt si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum vno tunc rem habebam tum hospite,
Abii huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
P. Vtrunque hoc falsum est: effluet. T. quî istuc? P. quia
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit.
Nam hic quoque bonam, magnámque partem ad te attulit.
T. Ita est: sed sine me peruenire quò volo.
Interea miles, qui me amare occœperat,
In Cariam est profectus: te interea loci
Cognoui. tute scis, post illa quàm intumum
Habeam te: & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh, dubiúmne id est?
T. Hoc agite amâbo: mater mea illic mortua est
Nuper: eius frater aliquantum ad rem est auidior,
Is hanc vbi forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, ilico
Producit: vendit. forte fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarúsque omnium,

Is venit:postquam sensit me tecum quoque
Rem habere,fingit causas ne det sedulo:
Ait,si fidem habeat,se iri præpositum tibi
Apud me:ac non id metuat,ne vbi acceperim,
Sese relinquam:velle se illam mihi dare:
Verum id vereri.sed ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. etiámne amplius?
T. Nihil:nam quæsiui nunc ego eam mi Phædria.
Multæ sunt causæ,quamobrem cupio abducere.
Primùm,quòd soror est dicta:præterea vt suis
Restituam ac reddam.sola sum:habeo hic neminem,
Neque amicum,neque cognatum:quamobrem Phædria,
*Cupio aliquos parare amicos beneficio meo. (*Cupio) superest in trimetro.
Id amâbo adiuta me,quò id fiat facilius.
Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Egoquidquam cum istis factis tibi respondeam?
P. Hei noster,laudo:tandem perdoluit:vir es.
PH. Aut ego nesciebam quorsum tu ires?paruola
Hinc est abrepta:eduxit mater pro sua:
Soror est dicta:cupio abducere vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt.denique
*Ego excludor:ille recipitur:qua gratia? (*Ego) prior syllaba pertinet ad finem metri præcedentis.
Nisi illum plus amas,quàm me:& istam nũc times,
Quæ aduecta est,ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egón' id timeo? PH. quid re ergo aliud solicitat?cedò Idem hic.
Num solus ille dona dat?nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nónne vbi mihi dixti cupere te ex AEthiopia
Ancillulam,relictis rebus omnibus,
Quæsiui?eunuchum porro dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ:repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te,hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te spernor. T.quid istuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere,atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume:veruntamen
Potius quàm te inimicum habeam,faciam vt iusseris.
PH. Vtinam istuc verbum ex animo,ac verè diceres,
Potius quàm te inimicum habeam.si istuc crederem
Syncere dici,quiduis possem perpeti.
P. Labascit victus vno verbo quam cito!

T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. * siquidem biduum:
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. Profecto non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet: hoc, modo sine te exorem. PH. scilicet
Faciundum est quod vis. T. merito amo te. PH. bene facis.
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est. mos gerundus est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria
Et tu. nunquid vis aliud? PH. egóne quid velim?
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctésque ames me: me desyderes:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
T. Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem:
Atque ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
Neque me finxisse falsi quidquam: neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædria.
Et quidquid huius feci, causa virginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse adolescentem adeò nobilem.
Et is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò: atque expectabo dum venit.

(Siquidem) corripit, cũ videantur duæ dictiones. Ita Ouidius, Siquidem est ventura senectus.

Aliorsum. ISERAM ME. &c. NÉVE ALIORSVM.) Aliorsum, in aliam partẽ: vt seorsum, retrorsum dicitur. QVOD heri intromissus nõ est.) Hæc leuius, vt de facto suo loquẽs. At Phædria, Exclusit, reuocat, inquit, redeã? nõ si me obsecret. TREMO, horreóque.) Ex amore nimio. Nimius ignis, effectũ frigoris reddit: vt ex frigore nimio effectus ignis existit: secundum illud quod physici aiunt. hinc & Virgilius, Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. Tremo, horreóque, postquam aspexi hanc.) Natura magni caloris etiam horrorem incutit, vt nimiæ febres. ACCEDE ad ignem hunc.) Potius ignem meretricem accipimus, quàm aram Apollinis: vel quia amator vritur. vt Virgilius, At mihi sese offert vltrò meus ignis Amyntas. Vel quia auida & auara est: vt ignis, alimẽtorũ. IAM calesces plus satis.) Noue, sed intelligitur QVAM, id est plus æquo. vt alibi, Quàm nequid in illum iratus plus satis faxit pater. Iam calesces plus satis.) Noue: sed intelligitur, plus quam satis. Hoc quidam putant. at mihi de his videtur esse quæ à veteribus geminabantur: vt plerique omnes, hoc est omnes: & pleraque omnia, id est omnia. sic & plus satis, pro satis. QVIS hic loquitur?) Non imperite intelligunt qui existimant meretricem etiam hoc simulare, quòd non prouiderit Phædriam. Nam & personæ, & dictis eius cæteris hoc conuenit: & tunc erunt gratiora omnia quæ suprà dixit. CVR non recta introibas?) Quasi parum fuerit introibas: satis mirè additum RECTA. DE exclusione verbũ nullum.) Plus admirationis est, nec accusationi, nec satisfactioni locum reliquisse meretricem, callide dissimulata iniuria. QVID taces?) Et hoc callide, quasi innocẽns ne suspicetur quidem quid succenseat adolescens. SANE quia verò semper, &c.) Tolle sane, & verò, & pronuntiandi adiumenta, vul-

Ignis meretrix.

Plus satis.

Plerique omnes.

túmque dicentis : & in verbis non negatio, sed confessio esse credatur. Nam VERÒ, ironiæ conuenit. vt Virgilius, Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis. *Verò.*
AVT quia sum apud te primus.) Duo dixit quæ doleat: & quia clausæ fores, & quia posterior habetur, prælato milite. Aut quia sum apud te primus.) Subauditur, Non recta introiui. MISSA istæc face.) Alia dissimulatio, & durior post admonitionẽ. sed bene intelligit, qui hoc à meretrice ridente molliter, & osculum porrigẽte dici accipit. QVID missa?) Magna virtus poetæ est, non sentẽtias solum de cõsuetudine ac de medio tollere, & ponere in comœdia: verumetiã verba quædam ex cõmuni sermone, quale est quod ait nunc, Quid missa? VTINAM esset mihi pars æqua amoris tecum.) Vel amandi, vel non amandi scilicet. AC pariter fieret.) Pariter, similiter. Sallustius, Cui nisi pari- *Pariter.*
ter obuiã iretur. VT aut hoc tibi doleret itidẽ, vt mihi dolet.) Si ambo amaremus. ANIME MI.) Mi, vocatiuus est ab eo quod est meus. Vide quàm familiariter hoc idem repetit blandi- *Mi.*
mentum. Vult enim Terẽtius velut peculiare verbũ hoc esse Thaidis. ideò totiens dictũ est, Túne hic eras mi Phædria? Ne crucia te obsecro anime mi Phædria. Ne crucia te.) Hæc nisi amplectens adolescẽtem mulier dixerit, videbitur NE CRVCIA sine affectu dicere. Sed sic, dicet NE CRVCIA TE, eo gestu, quasi in eo etiam ipsa crucietur: nam ideò subiecit anime mi, hoc est animus meus. NON pol quò quenquam plus amem.) Hoc totũ nimis blandè, & cum * cõtractione adolescẽtis dicit meretrix. FACIVNDVM fuit.) Legendũ, faciendũ, scribendũ, totum hoc *Faciundum*
semper necessitati adiũgitur. Virgilius, Aut pacem Troiano ab rege petẽdum. Et alibi, Arma acri *fuit.*
facienda viro. CREDO, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras.) Oratorie, ac facete additõ, misera. Et cum illa à deriuatione causæ argumẽtetur, mirè à Parmenone correpta est, verisimile nõ esse, vt quis quem amet, eundem possit excludere. Exclusit hunc foras.) παρὰ προσδοκίαν intulit intuens puellã, & ei ostendens Phædriam: vt ostẽdat quàm falsa & repugnantia loquatur meretrix.

*Fortasse legendum contrectatione.)

AGE.) Corripientis est modò age, non hortãtis aduerbiũ. TE accersi iussi.) Hoc est quod *Age.*
suprà ait, Non eam, ne nunc quidẽ, cum accersor vltrò? DIC mihi.) Meretricia calliditate cõmẽdat quæ dictura est. EGÓNE optime.) Bene, nõ expectauit seruus vt pro se dominus respõderet Thaidi. VERVM heus tu.) Astutè seruus reponit Thaidi vicem. Nam illa vt magnũ voluit expectari quod dictura est, iste vt falsum contẽnit. MEAM astringo fidem.) Fidem promit- *Astringere*
to: quia vincula fidei dicuntur. QVAE vera audiui, taceo.) Mirè vicem Parmeno reddidit me- *fidem.*
retrici. Nam vt seruũ difficile est tacere commissa: ita meretricẽ rarum est vera dicere. Quæ ve- *Parasceue.*
ra audiui.) Figura παρασκευή. CONTINEO optime.) Propriè à metaphora vasorum transtulit *Continere.*
verba. SIN falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palàm est.) Falsum, est quo tegitur id *Falsum.*
quod factum est. Vanum, quod fieri non potest. Fictum, quod non est factum, & fieri potuit. Vel fal- *Vanum.*
sum, est fictum mẽdacium simile veritati. Vanum, nec possibile nec verisimile. Fictum, totũ sine ve- *Fictum.*
ro, sed verisimile. Falsum loqui, mendacis est: Fictũ, callidi: Vanũ, stulti. Falsum loqui, culpæ est. Fictum, virtutis: Vanũ, vecordiæ. Falsis decipimur: Fictis delectamur: Vana cõtẽnimus. PLE- *Plenus rima-*
NVS rimarum sum.) Vilis atque abiecta translatio, & apta apud meretricẽ loquenti. translata au- *rum sum.*
tem est ab aquario vase fictili. HAC atque illac perfluo.) Cõtrà, Cõtineo optime. PROIN taceri si vis, vera dicito.) Vtrum te taceri, aut tuum dictum? an impersonaliter, & infinito modo?

SAMIA mihi mater fuit.) Puduit dicere Thaidem, Meretrix mihi mater fuit. quod tamen significauit, dicendo aliunde ciuem alibi habitasse. Nam ideò meretrices, peregrinæ dictæ sunt in co- *Peregrinæ*
mœdiis. vt in Andria, Adeóne est demens ex peregrina? POTEST taceri hoc.) Id est, verisimi- *meretrices.*
le est. Nec hoc, ad laudem proficit, sed ad dedecus meretricis. Potest taceri hoc.) Hoc, peregrinã nasci meretricẽ. & ideò potest verum videri. PVELLAM dono quidã.) Ætas & sexus, amoris causa sunt, cur eam Thais puellam diligat. Puellam dono quidã mercator dedit.) Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem: & dono ideò accipere puellã potuisse. EX Attica *Arbitrari.*
hinc abreptam.) Quia Athenis est cõstituta scena. ARBITROR.) Bene arbitror, & nihil certi. quando enim auiurus esset Parmeno adornare Chæream ad vitiãdum hanc virginẽ, si præscisset ciuem esse? MATRIS nomen & patris dicebat ipsa.) Quæ infantis memoriæ proxima sunt. Nam quid prius ætas illa, quàm patrẽ matrémque cognoscit? ET SIGNA cætera neque sciebat.) Id est domũ patris, regionémque eius. NEQVE per ætatem etiam potuerat.) Hoc ideò addidit, ne esset minus elegans, quæ nesciret. HOC addebat.) Ad matris scilicet nomen & patris quod puella dicebat. VNDE.) Id est, à quibus. vt Virgilius, Genus vnde Latinũ. Et, Causam di- *Vnde.*
cere prius, vnde petitur aurũ. E SVNIO.) Sunium, promontoriũ est Atheniensium: & in eo fo- *Sunium.*
rum rerum venalium, ἐμπόριον. MATER vbi accepit.) Hæc figura, in narrationibus βάσις di- *Basis.*
citur, cum omnia pedetentim dicũtur insinuandi gratia. vt nunc, Matri mercator dono dedit. Mater vbi accepit. Et simul conuenit mulieri loquenti huiuscemodi mora. COEPIT studiosè omnia docere.) Mirè: nam non docuit: sed, cœpit docere. τῷ μελλησμῷ. Et vide quàm satis muliebriter.

Mater vbi accepit.) Accepit, simpliciter. aut audiuit ingenuã: vt Capiẽdi & C a t
Sed melius prius. ITA vt si esset filia.) Ergo velut soror habenda est Thaidi: & ideò sequitur, Sororem plerique esse credebant meam. Et oratorie cumulat dignitatem, & amorem puellæ: vt eius

cōparatione leniatur iniuria facta Phædriæ. EGO cum illo, quocum vno tunc rem habebā tum hospite.) Totum dixit, & quòd hospitem, & quòd rem habebat. Et bene tunc, & non, nunc. Nam nunc, cum duobus. Quocum vno tunc rem habebam.) Id est consuetudinem, amorem. Hospite.) Id est Attico. ABII huc.) Rhodo Athenas scilicet. QVI mihi reliquit hæc quæ habeo, omnia.) Hoc ideò, ne ſatundē obsequii exigat Phædria. Ideò cōtrà Parmeno, VTRVNQVE hoc falsum est, effluet.) Ipse exponit hoc vtrunque quid dicat. & contradicendum est, quia præsens amator grauatur hoc dicto. NEQVE tu vno eras contenta.) Quippe quæ admiseris militem. NEQVE solus dedit.) Quippe quia nō omnia tua illius fuere mortui. NAM hic quoque.) δεικτικῶς. Non Phædria, sed HIC dixit, tangens illum, & quasi inuito illo hoc exprobret.

Nunc. *Res.*

BONAM, magnámque partem ad te attulit.) Hæc dicuntur ὑποδυναμοῦντα: vt Abs te petere & poscere. An potius bonam specie, magnam quantitate? & nunc discretiuè dictum est: nam aliàs bonam, pro magna & multa accipimus. ITA est.) Non erat negandum quod dixit Parmeno meretrici satisfacere cupienti, & non tacenti culpam in conscientia esse. TE interea loci cognoui.) Oratorie priorem amatorem facit militem, quàm Phædriam. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phædria riualis superductus sit, consequens est vt miles queri debuerit, non Phædria: & propterea nihil peccatum, si ordine seruato miles antepositus fuerit amatori postmodum cognito. & hoc fine puella, & munerum causa, multum pro milite contra Phædriam valet. Sed vide meretricem, quia rem dixit perurentem, quot & qualia blandimenta subiicit, dicendo, Tute scis post illa, quàm intimum habeam te, & cætera. Cognoui.) Propriè cognoui. TVTE scis post illa, &c.) ἐπιπλοκὴ figura: nam hoc ad narrationem non pertinet.

Bonam. *Magnam.* *Epiploce.*

ET MEA consilia tibi vt credam omnia.) Ex præsenti actu sumpsit argumentum, quòd eum nunc tanquam consultorem adhibuerit. Et bene, CREDAM, secundum illud, Potin' est hic tacere? NE HOC quidem.) Id est, hoc quoque falsum est. DVBIVM NE id est?) Me non taciturum scilicet. HOC agite.) Pro aduerbio corripientis est positum: aut certè pro adhortatione audientiæ præbendæ. Sic Plautus, Hoc agite sultis spectatores. Et conuenit velut nutu audientiam significātis, & gestu hoc ipsum adiuuari. Hoc agite.) Id est illud definite, & hoc attēdite. NVPER.) Vt adhuc amor flagrare videatur, addidit nuper. ALIQVANTVLVM ad rē est auidior.) Vultu accommodato ad reprehensionem pronuntiandum est. Ad rem auidior.) Propriè auidior. Et rem, pecuniam modò dicit. IS VBI hanc forma.) Ex aliena persona vult ostendere præter affectum, quanti sibi æstimanda sit: & quanto munere miles Phædriæ meruerat anteponi. ET fidibus scire.) Vetusta ἔκλειψις. PRETIVM sperās.) Deest magnū, vt, Et stabulo frænos audire sonātes. PRODVCIT ac vendit.) Propriè. Nā produci res venales dicuntur. Producit, ac vēdit.) Hæc celeritas vēdibilē indicat mercē. FORTE fortuna.) Id est bona fortuna. HIC meus amicus.) Quia locus est meritorum, non iam miles, sed meus amicus. Vide enim quid sequatur, EMIT, inquit, EAM DONO MIHI, IMPRVDENS HARVM RERVM. Hic ostenditur quàm auidus id faceret, si rem penitus nosset. simul etiam ostenditur quanta secreta dicat Phædriæ: vtpote quæ riualis nesciat. Imprudens harū rerum, ignarúsque omniū.) Prudētia, naturalis est: gnaritas, extrinsecus venit. Imprudens, per se: ignarus per alios. Hoc est, qui nec suspicatus sit, neque ex aliquo audierit. POSTQVAM me sensit tecum quoque rem habere.) Non dictū, sed quasi celatum. SENSIT me tecum quoque rem habere.) Magno pondere dixit, tecū quoque: tanquam irascēdi iusta magis sit causa militi, quàm Phædriæ. nam SENSIT, & TECVM, & QVOQVE, hoc significat. Rem habere.) Sic dixit, vt honestè res impura dicatur. NE DET, sedulo.) Sedulo, sine dolo, hoc est impēse. AIT.) Semper AIT dicimus, quum vel inuisa nobis, & audiētibus, vel vana dicta narramus alicuius. SI FIDEM habeat.) Hoc est, si faciam aliqua, vnde credat se tibi præponi. Si fidem habeat.) Si credere cogatur, id est si credat. Vnde fideiussor dicitur, hoc est author credēdi. SE IRI præpositum tibi apud me.) ἀναστροφὴ in verbo PRAEPOSITVM IRI, ac necessaria implicatio in his quæ dura dictu sunt.

Hoc agite. *Nuper.* *Res.* *Eclipsis.* *Producere.* *Forte fortuna.* *Imprudens.* *Imprudētia.* *Ignarus.* *Gnaritas.* *Gnarus.* *Rem habere.* *Sedulo.* *Ait.* *Fidē habeat.* *Fideiussor.* *Anastrophe.*

SED ego, quantum suspicor.) Alta & acuta inuentio. Scit meretrix hoc solo amatores inimicos esse quòd idem diligunt. Magnifice igitur, vt riualis odium deliniret, vult persuadere Phædriæ non se amari, sed virginem. AD virginem animum adiecit.) Cur hoc inferat? vt vel lædendi militis causa, Phædria patiatur eum, quam amet, & nolit virginem dono dare. ETIAM NE amplius?) Mundat Terentius, vt solet, res huiusmodi per ἔκλειψιν suam. NIHIL. nam quæsiui nūc ego eam.) Optimè purgault Terentius, quod mox liberalibus nuptiis fuerat obfuturum, si vitiatam virginem duceret Chærea. Necessario ergo defenditur, tanquam quæ honestè nuptura est.

Eclipsis.

QVAMOBREM cupio abducere.) Etiam hoc verbo gratificatur Phædriæ: non enim accipere, vt ab amico remunerāte: sed abducere, vt ab stulto & experte. Nunc ego eam mi Phædria. MVLTAE SVNT CAVSAE.) Non indiligenter considerauerunt hanc meretricis orationē, qui illam instar controuersiæ retulerunt. Nam & principium est, Me miseram, vereor ne illud grauius Phædria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et partitio cum cōfirmatione. vt, Nunc ego eā mi Phædria. multæ sunt causæ quamobrē cupio abducere. primùm quòd soror est dicta, & cætera.

Accipere. *Abducere.*

Reprehensio quoque, Egóne id timeo. &, Egóne non ex animo misera dico? Et conclusio per con-
questionem: vt, Quam ioco rem voluisti à me tandem quin perfeceris? Ego impetrare nequeo hoc
abs te biduum saltem vt concedas solum. VT SVIS restituam ac reddam.) Restituimur iis, *Restituere.*
quibus nos volumus: Reddimur iis, qui nos volunt. Ergo restituimus volētē, Reddimus volētibus. *Reddere.*
Sed in hac vtrunque est. SOLA sum: habeo hic neminē.) Sola sum, ad familiarium refertur ab-
sentiam. Habeo hic neminē, ad alienorum amicitiam. potest enim sola domi esse, habere tamen ali-
quem foris. Et, habeo hic neminem, plus sonat, quàm, neminem hic habeo. Et, sola sum, ab iis quos
natura conciliat per se. Habeo neminem, eorum qui voluntate iunguntur. NEQVE amicum.)
Bene hoc apud amatorem: quia aliud est amator, aliud amicus. Amator, qui ad tempus: Amicus, qui *Amator.*
perpetuò amat. An quia in patris potestate est Phædria? QVAMOBREM Phædria.) In ne- *Amicus.*
cessariis interponi nomen licet audientis. CVPIO aliquos parare amicos beneficio meo.) Hic
ostēdit specialiter cuiusmodi amicos quærat, ne Phædriam contemnere videatur. Parare ami-
cos beneficio meo.) Quia parantur & suo, sed minus diligunt. ID AMABO adiuta me, quo id
fiat facilius.) παρέλκον. bis ID posuit. Adiuta me.) Mira coactio, pro pátere excludi, adiuta me, *Parelcon.*
dixit. SINE illum.) Blandè, sine illum, tanquam in manu eius sit iniuriam non pati, & excludi
militem. Non enim dixit fer, aut pátere, sed, sine. PRIORIS partes hosce aliquot dies.) Ho-
nestè circūloquitur & oratorie, ne dicat, Abi foras, atque excludi te pátere. NIHIL respōdes?)
Iam silentium accusat, quia scit nihil responsurum contrarium. Et satis blandè, Nihil respōdes, di-
xit: tanquam qui debeas amoris vicem. EGO quicquam.) Facete exprimitur illud, Amantium
iræ, amoris redintegratio est. TANDEM perdoluit.) Nimis doluit, id est persensit dolorem. *Perdoluit.*
Et tandem, quasi qui nimis patiens fuit. Tandem perdoluit: VIR ES.) Eleganter variauit per- *Tandem.*
sonam secundā, & tertiam. VIR ES.) Nō puer, sed iam vir, qui meretricē contēnis. PAR-
VVLA hinc est abrepta, eduxit mater pro sua.) Vide μίμησιν cum odio inductam, & deprauatam *Mimesis.*
pronuntiatione: ita vt & ὁμοιοτέλευτα, non vitarentur de industria, Paruula hinc est abrepta, edu-
xit mater pro sua, soror est dicta. HAEC nunc verba.) Id est falsa dicta. HVC redeunt.) Vt
excludar. NISI illum plus amas, quàm me.) Repudiatis causis, quas illa attulerat, per deriua-
tionem causæ: hic aliud dicit esse cur repellatur. ET istam nunc times quæ aduecta est.) Adeò
inquit amas militem, vt etiam inuideas siquam amauerit. TALEM præripiat tibi.) εἰρωνεία, *Ironia.*
stomachātis amatoris. QVID te ergo aliud solicitat?) Quid est, inquit, si hoc nō est? NVM
solus ille dona dat?) Iam quasi quæstiones tractantur. sed ille munus aduexit. NVNCVBI meā
benignitatem.) Possunt enim dona dari, sed exigua, aut minus liberaliter. & ideò mentionem beni-
gnitatis adiecit. Nuncubi meam benignitatem.) Sed ille benignus est. Nuncubi, nunquid alicu- *Nuncubi.*
bi. Aut si, nunc vbi, legimus, erit aduerbium tēporis: vt sit vbi, quo in loco, qua in re. Nuncu- *Benignitas.*
bi meam benignitatem.) Intelligit se & dona obtulisse, & id benignè sæpe fecisse. nam plerunque
ingrata dona sunt, in quibus benignitas nō apparet: quæ aut in quantitate rerum est, aut in facilitate
præstantis. CLAVDIER.) Claudi, aut claudicare. Sallustius, Neque enim ignorantia claudit *Claudo.*
res. &, Nihil socordia claudebat. NÓNNE mihi vbi dixti cupere te.) Plus dixit, vbi dixti cupe-
re te: quàm si diceret, fecisti vt emerem. plus est enim id præstitisse, quod qui acceperit, non ausus
fuerit postulare. Cupere te.) Vult rem parui pretii, ex illius cupiditate & suo labore perpendi.
EX AETHIOPIA.) Non AEthiopissam: sed honestius ex AEthiopia. RELICTIS re-
bus omnibus quæsiui.) Hæc iam omnia in beneficiis considerari solent. QVAESIVI.) Vide
quemadmodum exhibeat: atque ærumnas sibi difficilium munerum dicat imposuisse meretricem,
Ex AEthiopia ancillulam, inquit, dixti te cupere, Quid ego feci in re cæli, & solis, ac penè orbis al-
terius? quæsiui. nō enim in promptu erat. Deinde, non petisti: sed dixisti. nec, velle te: sed cupere. nō
nigram, sed ex AEthiopia. nec dedi, sed relictis rebus omnibus quæsiui. Quid hic non exquisitum?
quid non ita expressum, vt nihil addi possit? PORRO.) Deinde, vel postea, vel multo pòst. *Porro.*
EVNVCHVM porrò velle.) Eunuchos à Persis institutos putant ex captiuis. A Babylonis *Eunuchi.*
enim Hellanicus author est id habuisse. Eunuchum porrò dixti velle te.) Vide quemadmodum
vt maius faciat quod præstitit, non semel imputat duo mancipia: sed primo puellam, deinde Eunu-
chum. QVIA solæ vtuntur his reginæ.) Illam, quia ex AEthiopia. hunc, quia solæ his reginæ
vtuntur. Quid tale Thaidi riualis dedit? Reginæ.) Id est diuites. sed ἐμφατικώτερον est. Quia
solæ vtuntur his reginæ.) Variè Eunuchum dixit, & intulit his. vt, Si quisquam est qui se placere *Reginæ.*
studeat bonis quàm plurimis, & minime multos lædere, in his poeta hic nomen profitetur suum.
REPPERI.) Plus est quàm emi. Et vide quàm ꝓpriis, & amplissimis verbis vsus est. quia &
ancillam ex AEthiopia, & Eunuchum quo solæ vtūtur reginæ: illam quæsiui, & hūc repperi: neutrū
enim horum facile positum erat. Quia solæ vtuntur his reginæ.) Nota, quum Eunuchum in
singulari numero præposuerit, HIS subiunxisse. sed HIS non ad Eunuchum retulit, sed ad de-
licias, aut quid tale: quia solæ vtuntur huiusmodi deliciis seruitiisque reginæ. Et oratorie hic sub-
didit, quod in ancillula prætermisit. quia nulla AEthiopissa honesta dici potuit. Et reginas mo-
dò diuites dicit. vt in Phormione, Regem me esse oportuit. HERI minas decem pro ambo- *Rex.*

bus dedi.)Recētiora beneficia, grauiora aduersum ingratos sunt. Ergo à tempore inducitur exprobratio. Pro ambobns dedi.)Melius amborū pretium dixit, quàm vt separatim diceret quantulo emerit ancillulam nigram: de qua mox dicetur, Hic sunt tres minæ. Nam cōstat Eunuchum solum emptum esse minis viginti. vt ipse Parmeno confitebitur seni. TAMEN contemptus abs te.) Et hoc seruatur in beneficiis. Nam maiora sunt, cessantibus meritis eorum quibus præstantur.

OB HAEC facta abs te spernor.) Sic Virgilius, -nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fouemus inanem. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione, aut cum increpatione proferri potest. Ob hæc facta abs te spernor.)Hic duplex est pronuntiatio: vel per inuidiosam prolationem, vel per interrogationē. Et melius hoc modo, quàm interrogatiuè profertur: hic enim est multo grauior illo. *Quid istic?* QVID istic?)Hoc aduerbinm cōsentire incipientis est. & est ἔλλειψις: deest enim *Eclipsis.* remoramur, aut quid tale. *Abducere.* CVPIO ABDVCERE.)Abducere dixit, tanquam ab stulto: nec per verum meritum, sed per fraudem. Cicero, Per vim, atque dolum abducta ab Rhodio tibicine. ATQVE hac re arbitror.)Non dicit qua. hoc est, ex te. Veruntamen scit meretrix, contētione quædam negari. Ergo fingit se vinci, vt adolescentem molliat: & ipsa cedit, vt & ille remittat pertinaciam. POTIVS, quàm te inimicum habeam.)Hoc totum loquitur, tanquam magis ipsa amet Phædriam, quàm ab illo ametur. *Inimicum habere.* Te inimicum habeam.) Huic contrarium est, Vt te amicum habeam. Faciam vt iusseris.) Nec voluntare, nec vultu consentientis hoc meretrix agit: sed callidè tentat omnia. nam quia persistendo non perficit quod expectabat: docet Phædriam etiam ipsum negligētius negare quod poscitur. & adeò hoc subtile est, vt statim impetrauerit. Peruulgatum est enim, Quod summa vi defenderis, quum extorqueretur: hoc idem postmodum remitte remittenti. *Verbum.* VTINAM ISTVC verbum.)Et istuc verbum, pro tota sententia. Verbum pro dicto. *Axioma.* Sed propriè ἀξίωμα, id est sentētia vel enuntiatio quæ vno ligatur, & astringitur verbo, verbum à veteribus dicebatur. EX ANIMO, ac verè diceres.) Certè: quia est qui ex animo dicat, fallat tamen. POTIVS quàm te inimicū habeam.) Tantùm in animū Phædriæ hoc descēdit, vt etiam repetat quod amica dixerat adulādo. *Sincerum.* SINCERE dici: quiduis possem perpeti.)Sincerum, purum, sine fuco & simplex: vt mel sine cera. Bene ergo, vt mel, blandimentum meretricis dulce fatetur: sed negat esse sincerum. VICTVS vno verbo.)Vtinam istuc verbum. Et vno verbo, vt diximus, sic accipe: vt verbum dictum intelligas, quod verbo cōplectitur, & cōpletæ sententiæ pronuntiationem, quod ἀξίωμα nominabatur. *Inchoatiua verba.* LABASCIT.) Omnia inchoatiua trisyllaba, ferè media producta enuntiantur. Victus vno verbo quàm cito!) Quàm cito ait, qui illum falsa lachrymula vinci crediderat posse. Plus factum est: vno victus est verbo, & cito. EGO non ex animo misera dico?) Quod sensit multum valuisse, hoc Thais inculcat animo amici sui. Et *Ego.* EGO, vide quanta significet. Conuenit hoc pronomen blandè multa exprobranti. vt Virgilius, Mene fugis? QVAM ioco rem voluisti.)Contra illud refertur quod ait Phædria, Nónne vbi mihi dixti cupere te ex AEthiopia ancillulam: relictis rebus omnibus quæsiui? Sed hoc vehementius & disertius, Quam ioco rem voluisti. Non munus inquit, sed quod plus est, rem. & non serio, sed ioco, à facilitate præstantis. Et voluisti, non etiam dixisti. Mirandum obsequium, ex voto animi pendens. *Perficio.* Non expectat imperium: ne voluptati mora sit, dum iubetur. Tum illud quod ait, PERFECERIS: nónne pondus hoc verbi & potentiam Phædriæ circa amicam, & illius obsequium vehemens, & rerum difficultatem quæ extortæ sint, monstrat: atque omnem obterit querelam Phædriæ? EGO impetrare nequeo hoc abs te.) Tu & ioco, & non petisti, cum perfeceris tamen. at ego hoc impetrare nō possum. SALTEM vt concedas solum.) Argutè additum saltem, & solum. Et bene, concedas, vt voluntatis sit: sic enim dixit suprà, Sine illum prioris partes hosce aliquot dies apud me obtinere. VERVM ne fiant isti viginti dies.) Facete biduum decuplauit: & simul quia ex eadem ratione sunt viginti, ex qua duo. & ex qua viginti: ducenti, duo milia. & sic deinceps. *Aposiopesis.* PROFECTO non plus biduum, aut.) ἀποσιώπησις secunda. HOC modo sine te exo- *Exorare.* rem.)Noue nūc, nō de te exorem: sed te exorem. & HOC absolute. FACIVNDVM est quod *Bene facis.* vis.) Non quod oportet, sed quod vis dicendo, multum addidit obsequio suo. BENE facis.) In consuetudinem venit, BENE FACIS, & BENE FECISTI, non iudicantis esse, sed gratias agentis. MERITO te amo.)Bene amoris mentionem ad auferendam suspicionem cōtemptus Phædriæ fecit. RVS ibo.)Et hoc amatorium est, odisse vrbem sine amica. Nec dixit, Ibi ero: sed IBI hoc me macerabo biduum.) Pronuntiandum est BIDVVM, ac si dixisset biennio. ITA facere certum est.) Ex his apparet verbis, quàm sibi amator hoc ægre imperet.

MOS gerundus est Thaidi.) Cum pronuntiatione & gestu: vt ostendat quæ vis amoris sit, vt Thaidi mos geratur. HVC fac illi adducantur.) Eunuchus & ancilla. figurate ILLI: sed præ- *Adducantur.* ualet genus masculinum. Adducantur, pro adducito eos. Et bene adiectum est, ne dilatis ob retentionem muneribus, nō procederet actus fabulæ. & simul quia absentia Phædriæ opus est, dum per *Vale.* Chæream ludificatur meretrix. IN HOC biduum Thais vale.)Nūc VALE abscessum significat, non salutationem: nam si mera salutatio est, biduo solum amicam valere optat. sed præscribere conatur quanto tēpore abfuturus sit: & simul ostendit, quàm inuitus abscedat. In hoc biduum

Thais vale.) Accusatiuo vtens casu expressit amatoris impatientiam. Biduum dicens, præscripsit de *Temporis*
tempore. Et vale, maiorem vim habet ex dolore discedẽtis, quàm obsequio salutantis. ET TV *accusatiuus.*
nunquid vis aliud?) Vale subaudiendum salutatorium. Et subintelligendum est post osculum dici, *Biduum.*
Nunquid vis aliud? quasi rectè factum. CVM milite isto.) Isto bene additum, quasi odioso. vt *Iste.*
alibi, Iam verò mitte Demea tuam istam iracundiam. Et Virgilius, Aut quid petis istis? Hæc enim
pronomina, spernentis sunt, odiúmque monstrantis. PRAESENS absens.) κακόζηλον. ME *Cacozelon.*
DESYDERES.) αὔξησις. quia plus est amore desyderium. ME EXPECTES, me somnies.) *Auxesis.*
ἐπαναφορὰ prima. Cum amare & desyderare sit voluntatis atque etiamnum obsequii: somniare, sa- *Epanaphora.*
tis amatorie dictũ est. ME SPERES.) Cum me expectes, iam dixerit: quid sibi vult iterum me *Amare.*
speres? Inter spem, & expectationem hoc interest: quia expectatio, certorum est: spes verò, incerto- *Desyderare.*
rum. Et expectatio, propinquarum rerum: Spes, longinquarum. Et expectatio, destinat tẽpus: Spes, *Somniare.*
non destinat. An me speres idem facere? Id est de te cogitare: vt sit speres, credas: vt statim in sub- *Expectatio.*
ditis inuenies. Nam eius fratrem spero iam propemodum repperisse. ME TE oblectes.) Septi- *Spes.*
mus casus me. MECVM tota sis.) Toto animo. Nam illam nunc animum vult esse, non cor- *Me.*
pus. & simul quod ipse ab eius corpore patitur: id vult militi eius mente contingere, tanquam peni-
tus excluso ab amica. QVANDO ego sum tuus.) Animus scilicet. ME MISERAM, for-
sitan hic mihi.) Rectè Thais nunc partem argumenti exequitur tacitam apud Phædriam propter
præsentiã serui: quem poeta vult ita nescire, vt audeat ad vitiandã virginem subornare Chæream.

ATQVE ex aliarum ingeniis nunc me iudicet.) Hic Terentius ostendit virtutis suæ hoc esse,
vt peruulgatas personas noue inducat: & tamen à cõsuetudine non recedat: vtputa meretricem bo-
nam cum facit, capiat tamen, & delectet animum spectatoris. NEQVE me finxisse falsi quic-
quam.) Aut DIXISSE debuit dicere. aut abundat FALSI. aut ideò quia & vanum aliquid fin- *Fingere.*
gi potuit. vt suprà, Si vanum, aut falsum, aut fictum est. ESSE quenquam chariorem.) Melius
quenquam, quàm si dixisset, militem quenquam chariorem. Quenquam chariorem.) Quasi me-
retrix non charum alterum, sed chariorem negat. ET QVICQVID huius feci.) Huius ab- *Huius.*
solutè. aut per ἔκλειψιν, vt desit REI. In Hecyra, Ne quid sit huius oro. In Heautontimorumeno, *Eclipsis.*
Nihil me istius facturum patri. aut, quid petis istis? Quicquid huius.) REI subaudiendum est:
quòd eum exclusi foras. SPERO propemodum.) Noue spero, pro credo vel cõfido. Propemo- *Spero.*
dum ideò, quia hominem quidem nouit, sed fratrem esse virginis nondum probauit. Adeò no- *Propemodũ.*
bilem.) Adeò, pro nimis positũ est, aut pro expletiua particula. ATQVE expectabo dum ve- *Adeò.*
nit.) Futurum actum promittere voluit: non quò aliquis gestus sit expectantis.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. AC ITA vt iussi, deducantur isti. P. faciam. PH. at dili-
F genter. *Trochaicus tetrameter catalecticus, nisi tollas è versu (isti.)*
P. Fiet. PH. at mature. P. fiet. PH. sátne hoc mandatũ est tibi? *Trochaicus catalecticus.*
P. Ah rogitare? quasi difficile sit. *Iambicus dimeter.*
Vtinam tam aliquid inuenire facile possis Phædria, *Trochaicus tetrameter.*
Quàm hoc peribit. PH. ego quoque vnà pereo, quod mihi est carius:
Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime: quin *Trimeter iambicus.*
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis quòd poteris. &
Istum æmulum quòd poteris, ab ea pellito.
Iambicus scazon catalecticus P. Memini, tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
P. Cẽseo. PH. sed heus tu. P. quid vis? PH. cẽsẽn' posse me obfirmare, &
Perpeti ne redeam interea? P. téne? non hercle arbitror. *Trochaici.*
Nam aut iam reuertêre: aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
PH. Opus faciam, vt defatiger vsque, ingratus vt dormiam. *Elide duo s.*
P. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. abi sis. nihil dicis Parmeno.
Eiiciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tãdem ego nõ illa carẽã, si sit opus, vel totũ triduũ? P. hui *Iãbicus tetrameter.*

Trochaici. Vniuerſum triduum? *vide quid agas. PH. ſtat ſententia. *(vide) pyrrichius.*
P. Di boni quid hoc morbi eſt? adeón' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis ſeuerus quiſquam, nec magis continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? atat hic quidem eſt paraſitus Gnato
Militis: ducit ſecum vnà virginem huic dono. papæ
Facie honeſta: mirum, ni ego me turpiter hodie * hic dabo *Aliàs (hinc)*
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem.

AC ITA VT IVSSI.) Iam amatorium multiloquium & vaniloquium continet iſta actio: nam & repetit quod iam dictum eſt: & id facit magis & odioſè nimis. AH, ROGITARE? quaſi difficile ſit.) Deeſt VIS, vel PERGIS: vt ſit, rogitare pergis? Vel TE, ſi ipſum reſpicit: vel HVNC, ſi auerſus hoc dicit: vt ſit, Ah, rogitare te? aut, rogitare hunc? Et diſtinctione interpoſita, inferendum vultuoſe, Quaſi difficile ſit id quod mandat. Ita & ineptiam nimiã circa hoc ſoliciti amatoris expreſſit: & oſtendit nihil eſſe facilius, quàm deducere ad meretricẽ munera: cum contrà illud ſit difficillimum, poſcenti aliquid non dare. Rogitare?) Subauditur TE. Vt ſit, mirum eſt te rogitare, quaſi ſit difficile complere quod iubes. ALIQVID inuenire poſſis.)
Inuenire. Inuenire, acquirere. Sic in Heautõ. Nõ quæris patri quo modo obſequare: & vt ſerues quod la-
Quæſtus. bore inuenerit. Nam ideò à præcedenti etiam quæſtus dicitur. QVAM hoc peribit.) Deeſt facilè: vt ſit, facilè hoc peribit. QVOD mihi eſt carius.) Pro, qui mihi ſum carior. Sed EGO di-
Quin. xit abſolutè, occurrẽs huic pronomini QVOD. QVIN effectum dabo.) Quin pro imò. vt in Heautõ. Quin nolo mentiare. SED nunquid aliud imperas?) In his ſeruus nihil vult, niſi coactus facere, propter maiorem dominũ. ſic & alibi, Iubéſne, inquit? reſponderet ei Chærea, Cogo atque impero. MVNVS noſtrum ornato verbis.) ἰδίως non dixit meum, quaſi & Parmenonis
Iſte. ſit. ET ISTVM.) Id eſt moleſtũ & odioſum: nam hoc ſignificat ISTVM. AB EA pellito.) Ab ea, ab eius animo. & non, pelli facito: ſed, pellito. TAMETSI nullus moneas.) Pro-
Nullus. perat ſeruus carpere vaniloquium domini. Et Nullus, pro non. ſic in Hecyra, Nullus dixeris. Plautus in Trinũmo, Nullus credas. EGO rus ibo.) Et hoc iam dictum eſt: ſed oſtendit quàm mole-
Cenſere. ſtè id incipiat Phædria. CENSEN' ME.) Arbitraris: vt Cenſores, qui morum alienorum ha-
Cenſores. bent ſummum arbitrium. Et ideò hunc putant non cenſere, quia ipſe deſyderat fieri. POSSE obfirmare & perpeti.) Verba ſunt deſperantis. non, firmare, ſed obfirmare: non pati, ſed perpeti. TENE?) Te quod ait, hanc vim habet: vt ſignificet perditum amore Phædriam eſſe. NAM
Iam. aut iam reuertère.) Modò IAM pro ſtatim. TE ADIGENT horſum.) Hoc eſt ad vrbẽ agẽt.
Inſomnia. INSOMNIA.) Vigiliæ. Legitur & adiget, vt ſit inſomnia numeri ſingularis. VT DEFATIGER vſque.) Ordo eſt, vſque vt defatiger. INGRATVS vt dormiam.) Id eſt etiam inul-
Ingratus. tus & coactus. Nam ingratis, non vltrò ſignificat. quia vltronea grata ſunt: ingrata, quæ ab inimicis
Ingratis. fiunt, ac recuſantibus. NIMIS me indulgeo.) Me ſic veteres, quod nos mihi dicimus. Alibi, Te
Vltroneum. indulgebant: tibi dabant. TANDEM non ego illa caream, ſi ſit opus, vel totum triduum?) Sic
Indulgeo me. cœpit tãquam aliquid foret dicturus magnificum: non autem eſt παρὰ προσδοκίαν: ſed verè amator magnum hoc putat. Vel totum triduum.) Magna profeſſio virtutis, cum biduo ſit opus, triduo poſſe durare. Et totum triduum, dicit vniuerſum triduum, ἐμφατικῶς: quaſi ſit triduum in multo numero. VIDE quid agas.) Sic dicitur magna aggredientibus. STAT ſententia.) Et vultu & geſtu magis ſpectabile quod dixit ſtat ſentẽtia: vel maximè eo quòd tanto ſonitu hæc de ſe promittat Phædria continuo rediturus, vel potius non acceſſurus ad villam. tantum autem aberit, quantũ temporis opus eſt ad vitiandam virginem. QVID hoc morbi eſt?) Excuſatio amoris, quando non culpa, ſed morbus eſt. ADEÓN' homines immutarier ex amore, vt non cognoſcas eundẽ eſſe?) More ſuo à plurali numero ad ſingularem ſe conuertit. Vt non cognoſcas eundem eſſe?) Non ſolent ſtulti induci adoleſcentes: & ideò ad amorem retulit ſtultitiam Phædriæ. MINVS ineptus, magis ſeuerus.) Niſi enim hoc eſſet, quid eſſet quod illum mulier præferret militi? aut quid
Magis. relinqueretur propriũ perſonæ militis, ſi & hic ſtolidus eſt? Magis ſeuerus quiſquam, NEC MAGIS CONTINENS.) Animaduerte vt amet Terẽtius MAGIS addere poſitiuo, potius quàm cõparatiuũ facere. Nam, neque ſeuerior, neque cõtinentior, tam valuit dicere: quàm magis ſeuerus, & magis continens. HIC quidem eſt paraſitus Gnato.) Hæc apud Menandrum in Eunucho nõ ſunt, vt ipſe profeſſus eſt, paraſiti perſona & militis: ſed de Colace trãſlatæ ſunt. FACIE HO-
OEconomia. NESTA.) οἰκονομία, qua oſtenditur amaturus Chærea, ſiquidem hanc Parmeno ipſe miratur. Facie honeſta.) Sic Virgilius, Et lætos oculis afflarat honores. Et mox idem, Ita me dii ament,
Ni dabo. honeſtus. NI EGO hodie me turpiter hic dabo.) Ni dabo, pro dedero. Virgilius, Quanuis ſo-

lus auem cælo deiecit ab alto. CVM MEO decrepito Eunucho.)Facete MEO ad parasitum retulit cum pulchro munere venientem. Et præparatio est ad ducendum Chæream potius, quàm deformem Eunuchum. Decrepito hoc Eunucho.)Decrepiti sunt dicti, quorum crepitu & plangore familiæ, fuerant iam conclamata funera. HAEC SVPERAT ipsam Thaidē.) Hoc sic accipias, non vituperari Thaidem, sed tanquam ὑπερβολικῶς dici. Ideò addidit IPSAM, quasi nimiæ pulchritudinis. Et bene IPSAM, propter quam datur. *Decrepitus.* *Hyperbole.*

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

GNATO parasitus. PARMENO.

G. D I IMMORTALES homini homo quid præstat! stulto intelligēs *Trochaici tetram. cat.*
*Quid īterest! hoc adeò ex hac re venit in mētē mihi: *In (Quid) eliditur d.*
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annísque obsitum.
Quid istud ornati, inquam? quoniam miser quod habui, perdidi: hem
Quò redactus sum? omnes noti me atque amici deserunt.
Hic ego illum contempsi præ me. quid homo inquam ignauissime?
Itáne te parasti, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
*Simul consilium cum re amisti? *vidén' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nihil cum est, nihil desit tamen.
At ego infœlix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum prius.
Hoc nouum est aucupium: ego adeò hanc primus inueni viam.
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me vt rideant:
*Sed his vltrò arrideo, & eorū ingenia admiror simul. *In (Sed) eliditur d.*
Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego: ait, aio. postremo imperaui egomet mihi *Iambicus tetrameter.*
Omnia assentari. is quæstus nunc est multò vberrimus. *Trochaici.*

Nisi elidas I in (Simul) iambicus est, & in Trochaico eliditur n in (uidén') nisi legas (uide)

P. Scitum hercle hominem, hic homines prorsus ex stultis insanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellū vbi venimus, *Iábicus scazon trimeter catalecticus.*
Concurrunt læti mi obuiam Cupedinarii omnes,
Cetarii, Lanii, Coqui, Fartores, Piscatores, * Aucupes: *(Aucupes) uidetur adiectum: nam & repugnat uersui, nec ponitur à Donato.*
Quibus & re salua, & perdita profuerā, & prosum sæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miser famelicus videt me esse in * tātum honorem, *Aliàs (tāto honore,)*
Et tam facile victum quærere: ibi homo cœpit me obsecrare
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi,
Si pote, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem vt gnatonici vocentur.
P. Vidén' otium, & cibus quid faciat alienus? G. sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, & * rogitare ad cœnam vt veniat? *Aliàs (rogare)*

Sed Parmenonem ante ostium *Thaidis tristem video — *Alias (Thais)*
Riualis seruum:salua res est:nimirum hîc homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. P.hice hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse. G.plurima salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnato. quid agitur? P.statur. G.video.
Nunquid nam hic quod nolis vides? P.te. G.credo.at nunquid aliud?
P. Quî dum? G.quia tristis es. P.nihil equidem. G.ne sis:sed quid videtur
Hoc tibi mācipiū? P.nō malū hercle. G.vro hominē. P.vt falsus animi est!
G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? P.hoc nunc dices
Eiectos hinc nos. OMNIVM RERVM HEVS vicissitudo est.
G. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam:
Ne sursum,deorsum cursites,néve vsque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P.mén'?papæ. G.sic soleo amicos. P.laudo.
G. Detineo te:fortasse tu profecturus aliò fueras.
P. Nusquam. G.tum igitur paulum da mihi operæ,fac vt admittar
Ad illam. P.age modo,nunc tibi patent fores hæ,quia istam ducis.
G. Num quem euocari hinc vis foras? P.sine biduum hoc prætereat:
Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
G. Etiam nunc hic stas Parmeno? eho,numnam tu hic relictus custos,
Nequis forte internuntius clàm à milite ad istam cursitet?
P. Facete dictum.mira verò militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror quid ex Piræo abierit:nam ibi custos publice est nunc.
Non temere est,& properans venit:nescio quid circunspectat.

D I IMMORTALES homini homo quid præstat!)In hac scena non stans,sed quasi ambulans persona inducitur. Constitit tamē aliquantulū,intuens spectatores,dum secum loquitur. Exprimit autē parasitū:& sub eius verbis corruptos mores in assentationē ostēdit, prorsus vt honestæ qooque personæ in huiusmodi culpa inuētæ sint. vt alibi, Obsequiū amicos, veritas odium parit. Di immortales.) Hoc iam mirè,& pro seculi ac tēporū reprehēsione satyrice Terētius,quòd apud eum stultū vocat simplicē parasitus, & intelligentē malū. Di immortales.)Admirātis exclamatio est,cum parasiti gesticulatione. Di immortales homini homo quid
Promythion. præstat!)Morata narratio à sententia incipi solet: quæ dicitur προμύθιον. Homini homo quid præstat!)Alii distinguunt,quid præstat stulto intelligēs! Alii,stulto intelligēs quid interest!quia sic
Conuenio. veteres loquebātur. Quid interest!)Hoc admirātis est,& ideò sic ꝓnūtiādū. CONVENI HO-
Locus. MINEM.)Cōuenisse,nō vidisse tantùm,sed etiā collocutū fuisse significat. MEI loci atque or-
Ordo. dinis.)Loci,ingenuū: ordinis,pauperem. Illud natalium: hoc fortunæ est. HOMINEM haud impurum.)Non dixit prodigum:quia hoc ipsum probat:sed nō auarum,nō improbū. Et sic laudamus eos,in quibus nihil est quod magnopere efferamus. ITIDEM patria qui abligurierat bona.)Hoc,ioculari vultu dicitur. Et eleganter ex persona parasiti nō culpatur quòd comederit bona.
Abligurio. Abligurierat.) Suauibus escis consumpserat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ,est ligurire.& λιγυρὸν Græci suaue appellant. VIDEO sentum.)Quàm bene VIDEO,postquàm dixit conueni. & tempus
Sentus. mutauit & verbum. Sentum.)Horridum. Sentum.)Ad horrorem retulit. SQVALLI-
Squallidus. DVM.)Ad sordes. AEgrum.)Ad maciem. PANNIS annisque obsitum.) Ad vestitum, &
AEger. ad tristitiam. Sed pannis & annis, μωρολογίαι parasitorum sunt. Pannis annisque obsitū.)Vel
Homœoteleuton. parasitica vernalitate καθ' ὁμοιοτέλευτον dictū.vel quia Homerus dixit αἶψα, γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσιν: & est miseriæ senium deditū. Vnde huic magis tristitia grauitásque displicuit alie-
Obsitus annis. na semper ab omnibus parasitis. Annisque obsitum.)Bene addidit annis:quia vt quisque miserior est,ita senior videtur. Obsitum.)Vt sentum dixit obsitum. μεταφορὰ ab agro. QVID

istuc ornati, inquam?) Scire nos conuenit, cum recto casu profertur interrogatio, non esse contumeliosum. Vt si dicas, Quis hic homo est? Si autem in obliquo, contemptum significari. vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus? Quid istuc ornati, inquam?) Ornatus, τῶν μέσων est ad dedecus & ad turpitudinem. Vel simpliciter hoc accipe, vel εἰρωνικῶς. Et ornati, vt senati, antiquus genitiuus. QVOD habui, perdidi.) Nō dixit id, quod erat, comedi, aut cōsumpsi. HEM, quo redactus sum?) Vel habitū suum, vel corpus ostēdens hoc dicit. Nec quicquam hic, nisi ex media consuetudine collocatum est. OMNES noti me, atque amici deserunt.) Sententiosè atque mordaciter in mores. HIC ego illum contempsi præ me.) Hoc est illud, Homo homini quid præstat, stulto intelligens? ITANE parasti te.) Quàm obiurganter: tanquam in illo sit, quòd miser est. Et alibi, Nam nemo illorum quisquam ad te venit, quin ita paret sese, vt abs te blanditiis quàm minimo pretio suam voluptatem expleat. Et hoc propriè verbum ad exprimendam inhumanitatem & ignauiam factum est. VT SPES nulla reliqua in te siet tibi?) Sententiosè, ad illud quod & Virgilius ait, Ponite spes sibi quisque. Vt spes nulla reliqua in te siet tibi?) Bene: quasi qui rem à fortuna acceperit. SIMVL consilium cum re amisti?) Virgilius, Nec, si miserum fortuna Sinonem Finxit: vanum etiam, mendacémque improba finget. Et Sallustius, Neque fortuna eget: quippe quæ probitatem, industriam, aliásque bonas artes neque dare, neque eripere cuiquam potest. Ergo hæc interrogatio, increpantis est: nec desyderat respōsionem. Nam consilium, in bonis animi: Res, in potestate fortunæ. EX EODEM loco.) Ex eadem fortuna. QVI color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?) Hoc contra illud, Video sentum, squallidū, ægrum, pannis annísque obsitū. Color ergo ad Sentū: Nitor ad Squallidū: Vestitus ad Pānis annísque obsitū: Habitudo corporis, ad AEgrum refertur. OMNIA habeo, Ad Quod habui, perdidi. NEQVE quicquam habeo, Ad Mei loci atque ordinis hominē. Quæ habitudo est corporis?) Plautus in Epidico, Corpulētior hercle, atque habitior. Omnia habeo, Ad industriā retulit. Neque quicquam habeo, Ad fortunę culpā. & itē denuo, fortunę crimē, Cū nihil est. Ad suā laudē, Nihil desit tamē. Omnia habeo, neque quicquā babeo.) Alterū horū, neutrúmve potest cuiuis accidere: vtrūque nulli. Nihil cū est, nihil desit tamē.) figura ὀξύμωρον. Vt apud Virgiliū, Sequitúrq; sequentē. Et Cicero, Cum tacēt, clamāt. AT ego infœlix neque ridiculus.) Iam trāsit ἀπὸ τ̃ μιμηλοῦς πρὸς τὸ πρακτικόν. At ego infœlix neque ridiculus.) Vehemēter inuectus est in tēpora & mores poeta sub hac persona: in qua hominē ita inducit pœnitere probitatis suæ, vt se infœlicē, nō honestū dicat. Et nō, nolo: sed, nō POSSVM. QVID tu his rebus credis fieri?) Dū quis ridetur, aut vapulat. TOTA erras via.) παρόμοιον per μεταφοράν. APVD seclum prius.) Scilicet cum essent tēpora meliora. HOC nouū est aucupiū.) Vide quid intersit, cum illud quæstū dicat, boc aucupium: illud de sapientibus, hoc de stultis. INVENI viam.) Adeò nouū est aucupiū. EST genus bominū.) Quia multi sunt huiusmodi, nō dixit, bomines sunt: sed, est genus hominū. HISCE ego non paro me vt rideant.) Quia ille dixerat, Ego infœlix neque ridiculus esse, neque plagas pati possum. SED his vltrò arrideo.) Quid est, His arrideo? aut veluti pareo, id est obsequor: aut veluti dictis delector. Atque ARRIDEO, nō sicut in parasitis fieri solet, vt his arrideatur à regibus, quum potius ipsi dictis factísque rideāt alienis: bic esse intelligendū, etiā res ipsa indicat ex cōtrario. Nam quod ait supra, His ego nō paro me vt rideant: hoc ecōtrario ostēdit quòd subiiciatur ex dictis. Sed his vltrò arrideo.) Vltrò, versa vice, an prior? an etiam insuper, hoc est vltrà? ADMIROR simul.) Plus intulit, quàm si LAVDO dixisset. QVICQVID dicūt.) Nō, quod dicūt: sed, quicquid dicūt, id est bene vel male: ne vel si interclusa fuisset assentatio, se impediat, quòd cōtrariū laudauerit. ID RVRSVM si negant, laudo id quoque.) Præclarè Terētius quod à Satyrico de aliis diceretur, id hic de se dicētem inducit facetius multo, quàm si aliter fecisset: scilicet καθαπτόμενος mores tēporum iam tum vitiatos per assentationē: quod ferè in plerísque fabulis mōstrat. Vt etiam in Andria, Nam boc tēpore obsequiū amicos, veritas odiū parit. Et in Adelphis, Quòd te isti facilē & festiuū putant, id nō fieri ex vera vita: neque adeò ex æquo & iusto, sed ex indulgēdo, vel assentādo, & largiēdo. NEGAT quis, nego.) Bene sic dixit. negat & ait, contraria sunt. Vt Plautus in Rudente, Vel tu ais, vel tu negas. IS quæstus nunc est multo vberrimus.) Quàm ille apud seculū prius fuerat. Et vide queādmodū illiberalē vitā honestiore nomine nominauit aucupiū: pòst etiā quæstū nominauerit. • hic inducens. SCITVM bercle hominem.) Mirè Terentius longæ orationi interloquia quædam adhibet, vt fastidium prolixitatis euitet. velut nunc Parmeno procul audiens Gnatonem, hæc loquitur. INTEREA LOCI.) Duæ partes orationis cum coniunctæ vnam fecerint, mutant accentū. CONCVRRVNT læti mihi obuiam.) Et multos, & properos vno verbo ostēdit, & ex aduerso ad se festināntes. CVPEDINARII.) Varro humanarū rerū, Numerius, Equitius Cupes inquit, & Aomanius Macellus singulari latrocinio multa loca babuerūt infesta. His in exiliū actis, publicata sūt bona, & ædes vbi babitabāt dirutæ: éque ea pecunia scalæ deûm penatiū ædificatæ sunt. vbi habitabāt, locus vbi vænirent ea quæ vescendi causa in vrbem erant allata. Itaque ab altero macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum est. Cupedinarii.) Omnes qui esculenta & poculata vendunt, à rebus

Interrogatio in recto casu.

Ornati genitiuus.

Consilium.

Res.

Oxymoron.

Errare tota via.

Seclū prius.

Arridere.

Vltrò.

Admirari.

Quicquid.

Ait.

Negat.

Interea loci.

Macellum.

Cupedinis forum.

Cupedinarii.

cupidinis ob alimentum cupedinarii appellantur. Et ipse subiecit qui accipiendi sunt cupedinarii.

LANII.) Qui laniant pecora: vnde & lanistæ dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Sic & Macellum à mactandis pecoribus dictũ. PISCATORES.) Qui recentem piscem præbent.

FARTORES.) Qui insitia & farcimina faciunt. CETARII.) Qui cete, id est magnos pisces vẽditant, & bolonas exercent. Cetarii, Lanii, Coqui, Fartores.) ἁμάρτημα, comicũ, In palliata Romanas res loquitur. QVIBVS & re salua.) Cum de meo impẽderem. ET PERDITA profueram.) Cum de alieno nanciscor & expendo. SAEPE.) Expletiuæ significationis est. AD COENAM vocant.) Vtrum ad emendam cœnã? an ad cõuiuium? ADVENTVM gratulãtur.) Accusatiuum casum pro datiuo, pro aduentui gratulantur. Et aduentus propriè expectatorum, necessariorũmque dicitur. ILLE vbi miser famelicus videt me.) Hic ostendit quæ res coegerit ad discendum: & simul vide secundum vulgi opinionem loqui parasitum. Miserum & famelicum, hominem honestis moribus præditum. Ille vbi miser famelicus videt me.) Vide vt sententiosè demonstret malos ex bonis contagione fieri, exemplis in prauum præualentibus. Videt mihi hoc prodesse, & discere optat quod negabat se posse. IN TANTO honore.) Quia concurrunt, salutant. Famelicus à fame & edendo dictus est, quasi famedicus. TAM facilè victũ quærere.) Quia ad cœnam vocant. IBI.) Pro tunc. HOMO.) Mirè addidit homo. aut additum superuacuè HOMO. Vt, Donat habere viro decus & tutamen in armis. VT SIBI liceret discere.) Quasi disciplinã, aut artem. tãtum authoritatis criminum fœlicitas sumpsit. DISCERE id de me.) Magis, de illo, & de me, veteres dicebãt, quàm vt nos dicim⁹, à me, aut ab illo.

SECTARI iussi.) Propriè. nam & sectæ philosophorum ab eo dictæ sunt. EX IPSIS.) Philosophis scilicet. EX IPSIS vocabula.) Vt Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non est cõsequens ad illud quod vult dicere: nisi forte disciplinam pro discipulis posuerit. PARASITI vt Gnatonici vocentur.) Non hoc intulit quod cœperat dicere: nisi forte disciplinam pro discipulis accipimus. VIDEN' otium, & cibus quid faciat alienus?) Rursus Parmeno & facetias dicit, & distinguit longiloquium parasiti. Quid faciat.) Legitur &, quid facit: vt sit figura per modos, pro, quid faciat. HANC deducere.) Propriè. Nam Ducitur quis ad supplicium: Deducitur ad lætitiam. ET ROGITARE ad cœnam.) Vide parasitum magis optare ad cœnam Thaidem vocari, quàm mun⁹ capere. THAIDIS.) Legitur & Thais. SALVA res est.) Quia & ante ostium, & tristem video, salua res est. Nec hoc valet ad lætitiam, quòd Parmeno est, sed quòd riualis seruus. Salua res est.) Prouerbialiter. NEBVLONEM.) Vel furem, quia nebulas obiiciat: vel mollem, vt nebulam: vel inanem & vanum, vt nebula est. HICE.) Pro hi. vetuste. Virgilius, His certè neque amor causa est, vix ossibus hærent. quia hisce debebat dicere. HICE hoc munere arbitrantur.) Non immerito Gnatonẽ deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis consilium. SVMMVM suum.) ἔλλειψις. SVMMVM suum impartit Gnato.) Hæc tota locutio, parasiticæ elegantiæ, & simul εἰρωνείας plena est. Nam & plurimam dicit ei salutem, quem ne exiguam quidem velit continere: & summum dicit eum, qui nec leuis amicus sit sibi: & Parmenonem Gnato, non ego te. Summum suum.) Quàm venustè, quòd summum amicum non resalutet Parmeno.

QVID agitur?) Pro blandimento, non pro interrogatione nunc ponitur. vt, O noster, quid fit?

QVID agitur? statur.) Pro, quid agis? sto. Et facete: nã stat, cui ingredi nõ licet. AT nũquid aliud?) Cum iurgio hic de illo respõdit. & ideò repetit dictum Gnato. QVÎ dum?) Interrogat interrogantem, ne ipse respõdeat. NIHIL equidem.) Dicens NIHIL, mutauit vultum Parmeno in lætitiam. Ideò illi facete Gnato agẽti hoc ipsum, NE AIS dixit: vt probaret tristẽ fuisse.

NIHIL equidem.) Pro non. & infrà, Nihil dixit vt sequerer se. Hoc tibi mancipium.) ταπείνωσις. mãcipiũ dicit puellã, aut virginẽ. NON malũ hercle.) Inimica laudatio. VRO hominem.) Sibi hoc gestu & vultu parasitico dicit. & pro eo quod est, dolere cogo. VT falsus animi est.) Similiter & Parmeno secum gestu seruili. & animi, pro animo, ἀντίπτωσις veterum: qui ingens es virium, & diues es opum, amabãt dicere. Vt falsus animi est.) Ex hoc falsus animi est, quòd putat huiusmodi munere capi posse Thaidem. QVAM hoc munus gratum Thaidi.) Mirè insultat Gnato: Quãto enim magis munus gratũ fuerit, tãto erit riualis exclusior. OMNIVM rerum heus vicissitudo est.) Vide locum in quo erumpere dolor Parmenonis potuit, nisi commissa seruaret, & celaret Thaidis consilium. SEX EGO te totos, &c.) Quid est totos? an diebus & noctibus? vtpote amatoris seruum: ac per hoc sine vlla cessatione & intermissione. HOS menses.) Hos, qui nunc aguntur, id est hoc tempore. QVIETVM reddam.) Facete, quasi hoc ipse fecerit. & hoc est quod ait, Plurima salute Parmenonem summum suum impartit Gnato: tanquam amico consulat. NE sursum deorsum cursites.) Quod est laboris. NEVE vsque ad lucem vigiles.) Quod est exitii. Sic soleo AMICOS.) Hoc εἰρωνικῶς. DETINEO TE.) Valda teneo. FORTASSE tu profecturus aliò fueras.) Vult exprimere cõfessionem, quòd ad Thaidem venerit, sed intrare nõ possit. PAVLVLVM da mihi operæ.) Hoc quasi supplicantis vultu ad irrisionem dicitur. Paululum da mihi operæ.) Propriè sic dicitur, adiuua me. Sic in Adelphis, Hæc opera vt data sit. NVNC tibi patent fores.) Ex eo quantum licere oportuit ostendit,

g.ii.

Lanii. Lanistæ. Macellum. Piscatores. Fartores. Cetarii. Sæpe. Gratulantur aduentum. Aduentus. Famelicus. Ibi. Disco de illo. Sectari. Secta. Disciplina. Ducere. Deducere. Salua res est. Nebulo. Hice. Eclipsis. Summum suũ impartit. Ironia. Quid agitur. Statur. Nihil. Mancipium. Tapinosis. Vro hominẽ. Antiptosis. Ingens viriũ. Diues opum. Falsus animi. Vicissitudo rerum. Sursum deorsum cursitare. Detinere. Dare operã.

quàm miserè nihil illi liceat Parmenoni. QVIA istam ducis.)Hoc quasi ad Gna-
tonem:sed lentè,ac sub lingua murmurat. NVM QVEM euocari hinc vis foras?) Quia ipse
intrare non potest. SINE biduum hoc prætereat.)Et hoc lentius.nam si aliter pronuntiaueris,
secreta prodũtur. QVI mihi.)Mihi ὡς ἀττικισμῷ dictum est. FORTVNATVS.)Vt ipse Atticismus.
videris tibi. NAE tu.)Næ,valde. INSVLTABIS fores.)Sallustius,Multos tamen ab ado- Næ.
lescentia bonos insultauit. Næ tu istas faxo calcibus.)Mira eloquentia,in qua vtraque ὑπερβολὴ Insultare fo-
expressissima est. Nam neque vno digitulo minus aliquid dici potest : neque calcibus sæpe insulta- res.
bis,aut amplius,aut ingẽtius. NVMNAM.)Hic NAM abũdat:vt quidnam. RELICTVS Hyperbole.
custos)Bene relictus:quasi ab exclusο. NE quis forte internũtius.)Propriè,internũtius. Ne Nam.
quis forte internũtius.)Ex his verbis datur intelligi parasitũ è domo meretricia egredi. Nequis Relictus.
forte internũtius clàm à milite ad istã cursitet.)Et hoc facete:quasi ipse sibi Thaidẽ totã vẽdicaue-
rit,quod miles facit. FACETE dictũ.) εἰρωνικῶς. quia infacete. MIRA verò militi quæ Ironia.
placeãt.)Mira,pro mirum. Virgilius,Nota tibi.& est εἰρωνεία. Quid mirum est,inquit,facete loqui Mira.
eum,qui militi placeat? Potest tamen & pluraliter intelligi. SED video herilem filium.)Non
potest Terẽtius τρόφιμον propriè dicere:& ideò herilem filium dicit. MIROR quid ex Piræo
abierit.)Hic causa ostenditur,cur potest ignotus esse vicinis,& pro Eunucho fingi. Miror.)Pro Miror.
nescio. Miror quid ex Piræo abierit.)Vt ex Piræo discederet,symbola amicorum:vt huc per-
ueniret omisso negotio,aspectus virginis fecit. NAM ibi custos publice.) Aduersus prædonum
incursus illic excubabat iuuentus Attica.Piræum,vt Sunium,est maritima & accessu littoris pars
clemẽtior. PVBLICE est nunc.) NVNC ambigua distinctione positum est. ET PRO- Piræum.
PERANS venit.) Mirè locuturum antè formauit.vt gestus verba præcedant, verba habitum cõ-
sequantur. NON temerè est.)Vt Virgilius, Haud temerè est visum.

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

CHAEREA. PARMENO seruus.

CH. CCIDI. —Creticus.
O Neque virgo est vsquam:neque ego,qui illã è conspectu amisi meo. Octonarii
Vbi quæram?vbi inuestigem?quem percontet? *quam insistã viam? iambici.
Incertus sum:vna hæc spes est,vbi vbi est,diu celari non potest. Aliàs(*qua insistã via?)
O faciem pulchram!deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Tædet harum quotidianarũ formarum. P.ecce autem alterũ, Trochaici tetra.
Nescio quid de amore loquitur. ô infortunatum senem!
Hic vero est,qui si amare occœperit,ludũ iocũmque Iãbicus tetramet.catalecticus.
Dices fuisse illum alterum,præut huius rabies quæ dabit. Iambicus acatalecticus.
CH. Vt illũ di,deæq; seniũ perdãt,qui me hodie remoratus est: Iãbicus tetra.catalect.
Méq; adeò,qui restiterim:tum autẽ,qui illũ nõ flocci fecerim. Tetrametri acata.
Sed eccum Parmenonem. salue. P.quid tu es tristis,quídve es alacris?
Vnde is? CH.ego nescio hercule, neque vnde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei. Dimeter iambicus.
P. Qui quæso? CH.amo. P.hem. CH.nũc te Parmeno ostẽdes qui vir sies.
Sis te mihi sæpe pollicitum esse,Chærea aliquid inuẽni
Modo quod ames:in ea re vtilitatem ego faciam vt cognoscas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum *omne congerebam clanculum. Aliàs(*omnẽ)
P. Age inepte. CH.hoc hercle factum est. fac sis nunc promissa appareant:
Siue adeò digna res est,vbi tu neruos intendas tuos.
Haud similis virgo est virginum nostrarum:quas matres student
Demissis humeris esse,vincto pectore,vt graciles sient.
Siqua habitior paulo, pugilem esse aiunt:deducunt cibum.
Tametsi bona est natura,reddunt curatura iunceas.

Itáque ergo amantur. P.quid tua istæc? CH.noua figura oris. P.papæ!

CH. Color verus,corpus solidũ,& succi plenum. P.anni? CH.anni sexdecim.

P. Flos ipse. CH.hanc tu mihi vel vi,vel clàm,vel precario · *Senarius catalecticus uterque.*

Fac tradas:mea nihil refert,dum potiar modo.

Iambici tet. catal. P. Quid virgo,cuia est? CH.nescio hercle. P.vnde est? CH.tãtũdẽ. P.vbi habitat?

CH. Ne id quidẽ. P.vbi vidisti? CH.in via. P.qua ratione amisti? CH.id equidẽ

Adueniens mecum stomachabar modo:neque *Iambici trimetri.*

Quenquam ego hominem esse arbitror,cui magis bonæ

Fœlicitates omnes aduersæ sient.

P. Quid hoc est sceleris? CH.perii. P.quid factum est? CH.rogas?

Patris cognatum,atque æqualem, Archidemidem

Nostín'? P.quid ni? CH.is,dum sequor hanc,fit mihi obuiam.

P. Incommode hercle. CH.imò * enimuero infœliciter: *Elide u in(enimuero)*

Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.

Illum liquet mihi deierare his mensibus

Sex, * vel septem prorsum non vidisse proximis: *(vel)superest in uersu.*

Nisi nunc cum minime vellem,miniméque opus fuit.

Eho,nónne hoc monstri simile est? quid ais? P.maxume.

CH. Continuo accurrit ad me quàm longe quidem,

Incuruus,tremulus,labiis demissis,gemens.

Heus,heus,tibi dico Chærea,inquit:restiti.

Scin' quid ego te volebam?dic.cras est mihi

Iudicium.quid tum?vt diligenter nunties

Patri,aduocatus mane mihi esse vt meminerit.

Dum hæc * dicit,abiit hora:rogo nunquid velit. *Aliàs(loquitur,)*

Recte inquit,abeo. cum huc respicio ad virginem,

Illa sese interea commodum huc aduorterat

In * hanc nostrã plateã. P.mirum ni hanc dicit,modo *(hanc) redũdat in metro.*

Huic quæ data est dono. CH.huc cum aduenio,nulla erat.

P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

CH. Verum parasitus cum ancilla. P.ipsa est scilicet.

Desine:iam conclamatum est. CH.alias res agis.

P. Istuc ago quidem. CH.nostín' quæ sit?dic mihi:aut

Vidistín'? P.vidi,noui:scio quò abducta sit.

CH. *Eho Parmeno mi,nostín'? P.noui. CH.& scis vbi siet? *Aliàs(O)*

P. Huc deducta est ad Thaidem meretricem:ei dono data est. *Trochaici tetrametri catalectici.*

CH. Quis is est tam potens cũ tãto munere hoc? P.miles Thraso

Phædriæ riualis. CH.duras fratris partes prædicas.

P. Imò enim si scias quod donum huic dono contrà comparet:

Tũ magis id dicas. CH.quod nã quæso hercle? P.Eunuchũ. CH.illúmne obsecro

Inhonestum hominem,quem mercatus est here,sene,mmulierem?

P. Istunc ipsum. CH.homo quatietur certe cum dono foras.

Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. P.haud diu est.
CH. Perii,nunquámne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi:
Estne,vt fertur,forma? P.sané. CH.at nihil ad nostrā hãc. P.alia res est.
CH. Obsecro hercle Parmeno,fac vt potiar. P.faciam sedulo,ac
Dabo operā:adiuuabo.nũquid me aliud vis? CH.quò nũc is? P.domum,
Vt mancipia hæc,ita vt iussit frater,deducam ad Thaidem.
CH. O fortunatum istum Eunuchum,qui quidem in hanc detur domum!
P. Quid ita? CH.rogitas?summa forma semper conseruam domi
Videbit:colloquetur:aderit vnà in vnis ædibus. *Iambici tetramet.*
Cibum nonnunquam capiet cum ea:interdum proptèr dormiet.
P. Quid si nunc tute fortunatus fias? CH.qua re Parmeno?
Responde. P.capias tu illius vestem. CH.vestem! quid tum postea?
P. Pro illo te ducam. CH.audio. P.te esse illum dicam. CH.intellego.
P. Tu illius fruare commodis,quibus tu illum dicebas modo:
Cibum vnà capias:adsis:tangas:ludas:proptèr dormias:
Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit,neque scit qui sies:
Præterea forma,ætas ipsa est,facile vt pro Eunucho probes.
CH. Dixti pulchre:nunquam vidi melius consilium dari. *Trochaicus tetrameter.*
Age eamus intrò:nunc iam orna me:abduc,duc,quantum potes.
P. Quid agis?iocabar equidem. CH.garris. P.perii.quid ego egi miser?
Quò trudis?perculeris iam tu me:tibi equidem dico,mane.
CH. Eamus. P.pergín'? CH.certū est. P.vide ne nimiū *calidū hoc sit modo. *Aliàs calli-dum)*
CH. Non est profectò:sine. P.at enim istæc in me cudetur faba:ah,
Flagitium facimus. CH.an id flagitium est,si in domum meretriciam
Deducar:& illis crucibus,quæ nos,nostrámque adolescentiam
Habent *despicatā,& quæ nos semper omnibus cruciāt modis, *Si legas despicatā constat uersus.*
Nunc referā gratiā,atque eas itidē fallam,vt ab illis fallimur?
An potius hæc pati,æquum est fieri: vt à me ludatur dolis:
Quod qui rescierint,culpent:illud merito factum omnes putent?
P. Quid istuc?si certum est facere,facias. Verum ne pòst conferas
Culpā in me. CH.nō faciā. P.iubésne? CH.iubeo,cogo,atque impero.
P. Nunquam defugiam authoritatem tuam:sequere. CH.Di vortant bene.

OCCIDI.) In hac scena nouus amor adhuc ephebi, & consilium demonstrandæ virginis demonstratur : tanta virtute poetæ comici , vt hoc commentum non quæsitum esse, sed occurrisse sua sponte videatur. Occidi,neque virgo est vsquam.)Nō habuit quid dicere debeat aliud, properans & circunspiciens, nisi occidi. Occidi.) Produc mediam syllabam verbi huius, & cōtrarium significat. NEQVE EGO, qui illam é conspectu amisi meo.)Amatorie, dum illam non inuenit, & se perdidit. VBI QVAERAM?) Hoc circunspectantis est. *Quærere.* VBI INVESTIGEM?)Plus intulit. QVEM perconter?)Hoc tertium plus intulit.nam *Inuestigare.* vbi nec vestigia reperiuntur, superest interrogatio. QVAM insistam viam?) Si nec qui interrogetur apparet. *Percontari.* Quam insistam viam?) Et qua via,legitur. VBI VBI EST, diu celari non potest.)Ob nimiam scilicet formæ gratiam. Ô FACIEM pulchram.)Faciem modò, non *Facies.* partem corporis dicit:sed totam speciē,quæ apparet & cernitur. Virgilius, -quibus aspera quondā Visa maris facies. DELEO omnes dehinc ex animo mulieres.) πρὸς τὸ πιθανὸν argumētatus est,vt ostēderet hunc grādem iam ephebum etiam amoris expertem nō fuisse. Sic & alibi,Cum me ipsum noris quàm elegans formarū spectator siem,In hac cōmotus sum. QVOTIDIANA-

Quotidiana forma. RVM.)Hoc est leuium & vsitatatum: est quippe huic cõtrarium, Noua figura oris. Papæ. ECCE autem alterum.) Sic dicimus, cum propter alterum, de altero venit in mentem. *Ecce autem alterum.* NESCIO quid de amore loquitur.) Vt iandudũ Phædria loquebatur. Ô INFORTVNATVM senẽ.) Hoc dictum præstruxit ad exitum fabulæ ac Catastrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic senex per fallaciam Pythiæ, & indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea. HIC verò est.) Vtrum senex, an Chærea? sed senex potius. Hic verò est senex. *Præ.* QVI.)Scilicet Chærea. PRAEVT huius rabies quæ dabit.)Præ, ex cõparatione significat. Ergo propriè: & est integra locutio: & ordo est, præut illa sunt, quæ huius rabies dabit. *Dare.* Et bene DABIT, quasi de re violenta. Vt, -dabit ille ruinã Arboribus. Præut huius rabies quæ dabit.)Hic ex parte characteris inscius quidẽ est personæ Chæreæ, quem moribus conijcit seruus ardentiorem in amorem ferri posse simul ac cœperit. Præut huius rabies quæ dabit.) Et hic ostenditur iampridem motum in res venereas Chæream, & magna poetæ cura est, ne incredibile videatur, adolescentulum qui pro Eunucho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiasse. quocirca artifex summus, quod ætati non potest, naturæ attribuit Chæreæ: vt calidior ingenio, & ante annos amator, non libidinem in sese, sed quandam rabiem designauerit in venereos appetitus. *Vt.* VT ILLVM.)Pro vtinã. DI DEAEQVE seniũ perdãt.)Plus dixit senium quam *Senium qui.* senem. Nec mireris, post SENIVM, QVI additum: ideò quia declinationem ad intellectum retulit. vt alibi, In Eunuchum suam. Et senex, ad ætatem refertur: Senium, ad conuitium. sic Lucilius *Remora.* ait, At quidem te senium, atque insulse sophista. REMORATVS est.)A remora pisciculo, qui *Remoror.* & ἐχενὶς vocatur, Remoratio & remoratus dicitur. *Tum autem.* TVM autem, qui illum.)Tum autem, pro &. Duas vult enim causas esse, cur seipsum dii perdant: vnam quòd restiterit: alteram, quòd senem *Floccifacere.* perueritus diu remanserit à persequenda virgine. Et nota FLOCCIFECERIM, & contemnere, & non contemnere significare: vt nunc, Qui illũ floccifecerim. deest VEL: vt sit, vel floccife- *Alacris.* cerim. QVID tu es tristis? quidve es alacris?) Prouerbiale est in hominẽ perturbatum & in- *Adacrys.* certi vultus. Aut lætus es. nam alacris, l litera pro d posita, non tristis, id est ἀδάκρυς intelligitur.

Quidve es alacris?)Et alacer, & alacris dicitur: vt habes apud Virgilium, Ergo alacris, cũctos- *Alacritas.* que putans excedere pugna. Quidve es alacris?)Alacritas, est mutatio quædam vultus gestien- *Vnde is?* tis in spem aliquam. VNDE IS?) Modò ad quid venis significat. sed EO, de loco ad locum *Eo, is.* veteres dicebant: quod mox in subiectis probabitur. QVORSVM EAM.)Bene: quia proximè dixerat, Vbi quæram? vbi inuestigem? quem perconter? quam insistam viam? incertus sum. Quorsum eam.)Hinc vt diximus, manifestum est, IRE & aduentum significare. ITA PRORSVM *Prorsus.* oblitus sum mei.)Huic contrarium, Dum memor ipse mei. Ergo oblitus mei, insanus. Ita pror- *Prosa oratio* sus sum oblitus mei.)Prorsus: recta, id est omnino: nam prorsum, est porrò versum, id est ante versum. hinc & prosa oratio, quam non inflexit cantilena. HEM.)Si cum H, Parmeno. si leniter, *Emphasis.* Chærea. OSTENDES qui vir sies.)Non, si vir sies: sed qui vir sies: quod est ἐμφατικώτερον. *Vir.* si quæsisset quidem, qui vir sies, an debeat præstare qui virum se sic monstraturus est? Et vir modò, non ad sexũ, nec ad ætatẽ dicitur, sed ad laudem. Qui vir sies.)In veteribus inuenitur. SAE- *Pollicitus.* PE pollicitum esse.) Pollicitum, quod promittẽtem vltrò significat, dixit. & sæpe pollicitum se, an *Mimesis.* necesse sit præstare eum qui promiserit? CHAEREA aliquid inueni.) Induxit μίμησιν pragmaticè, more suo, non contentus dicere quid pollicitus sit tantùm, sed quo modo etiam, & qui- *Modo.* bus verbis. MODO, quod ames.)Tantummodo. quasi hæc mora sit promissis cõplendis. IN EA RE vtilitatem ego faciam vt cognoscas meam.) An possit, qui posse se affirmauit? plus est probasse quod promiserit, quàm ostendere quod possit. CVM IN cellulam.) Sic dicit anus *Penus.* • quæ & acceperit beneficium. PATRIS penum omne.)Ipsum penum: *Hyperbole.* non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu, & hic penus, & hæc penus, veteres dixerunt. Ergo & omnem & omne legitur. CONGEREBAM clanculũ.) λάθρα, ἢ κρύφα. AGE inepte.) Qui dubitas de promissis: an qui exprobres te multa esse largitum? HOC HERCLE factum est.) Inueni quod amem. hoc quod dicebas, inquit, moræ esse, iam factum est. amo. PROMISSA appareant.) Vtilitatem vt cognoscam tuam. SIVE adeò digna res est.) Si persona Parmenonis est, SIVE abundat: & pro expletiua cõiunctione modò est. In quibusdã omnino non *Adeò.* legitur. ADEÒ autem abundat, aut nimis significat, vel satis. Si Chærea dicit, hic ordo & sen- *Sis.* sus est, Fac si vis nunc, siue adeò digna res est, vbi tu neruos intendas tuos, vt promissa appareant. *Neruos intẽdere.* vt sit SIS si vis: & addatur VT, quod deest. Fac vt promissa appareant. VBI TV neruos intẽdas tuos.) Vtrum obscœne hoc, vt seruus? an μεταφορικῶς? vbi laborare ac periclitari debeas. Sed melius legunt qui hoc totum ad personam applicant Chæreæ: & melius quàm qui Parmenonem hoc putant loqui, Siue adeò digna res est vbi neruos intendas tuos. HAVD similis virgo est *Noster.* virginum nostrarum.)Ciuium scilicet, id est terræ ac patriæ nostræ. vt Virgilius, Non eadem arboribus pendet vindemia nostris. Et Sallustius, Nostri fœda fuga, &c. QVAS matres student.) Hoc verbo ostendit cultum industriæ, non pulchritudinem naturalem. DEMISSIS humeris esse.)Antiqui enim Græci etiam virginibus suis præbebant palæstram, ad cõponẽda corpora. Vel,

demissis humeris esse, liquidè & molliter deductis, neque extātibus alæ in modum. VINCTO pectore.) Castigato ac tenui, & velut vincto. Deest ergo velut. VT graciles fient.) A singulari gracilis venit hæc declinatio. Demissis humeris esse, vincto pectore.) Non accipiendū est quasi hoc dicat, Ad hoc illas student matres demissis humeris esse, & vincto pectore, vt graciles fient: quasi hæc duo propter vnum illud fiant. sed variè tria dixit, ne diceret • aut student illas demissis humeris, & vinctū pectus, vt graciles fient. SIQVA est habitior.) Vnde & habitudo dicitur: vt, Quæ habitudo est corporis? nam habilior, aptior intelligitur. vt, Nāque humeris de more habilem suspenderat arcum. Ergo habitior, legendum est. PVGILEM esse aiunt.) Laus in virginem. DEDVCVNT cibum.) Mirè vituperauit formam, quam accurauerit fames. Et propriè deducunt. TAMETSI bona est natura.) Bona, id est plena, magna, & pinguis. REDDVNT.) Exhibent, perficiunt. CVRATVRA.) Cura, mentis est: Curatio, medicinæ: Curatura, diligentiæ. IVNCEAS.) Tenues & pallidas. ITAQVE ergo amantur.) Itaque inquit, nemo illas amat. εἰρωνεία est. aut verè amantur: vt eo magis hæc amanda sit, quæ naturæ beneficio, non factis comptibus, aut industria est pulchra. Itaque ergo amantur.) Atque ita fit vt amētur: non naturæ merito, sed industria. QVID tua istæc?) Rectè: sic enim ipse dicet, At nihil ad nostram hanc. NOVA figura oris.) Laudis genus est, noua: quia dixerat Tædet quotidianarum harum formarum. Quid tua istæc?) Deest, qualis est, dic. PAPAE.) Interiectio mira subito accipientis. COLOR verus.) Quia non de cura est, ac de fuco, id est naturalis, non fucatus. CORPVS solidum.) Quia non vitiatum. SVCCI plenum.) Quia nemo deduxit cibum. nam succus, est humor in corpore, quo abūdant bene valentes. Virgilius, Et succus pecori, & lac subducitur agnis. Succus, propriè quasi sugus: quem sibi ex alimentis membra sugunt, vt se repleant. Corpus solidum.) Plenum & forte, id est non flaccidū. Succi plenum.) Succus, est interior pinguedo mēbrorum. ANNI sexdecim.) Vide quemadmodū ætatem virginis maturæ poeta ex occasione demonstrauerit. HANC tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario.) Hæc tria sunt quibus non rite res agitur, Vel vi, vel clàm, vel precario, Sine pretii mētione, vel quia virgo, non meretrix: vel quia nulla ephebo spes est fallendi senis. Hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario fac tradas.) Secūdū ius locutus est: nam his tribus mala fide aliquid possidetur: vi, clàm, precario. Vi, quia virgo. clàm, quia custoditur. precario, quia pretium non habet Chærea. MEA nihil refert, dum potiar modo.) Non hoc personæ attribuendum est, sed affectui. non enim quia Chærea est, sed quia amator, • de se cupit facere quemadmodum potiatur.

QVID virgo, cuia est?) Vtrum serua, an filia? NE ID quidem.) Pulchra varietas, Nescio, Tantundem, Ne id quidem. QVA ratione amisti?) Figura συγκοπὴ, pro amisisti. Qua ratione amisti?) Si non remansisset Chærea, sed consecutus virginem vidisset quò deducta esset prius, quàm Parmenonem conueniret: non ita procederet fabula, vt nunc procedit. irruisset enim in cognitionem meretricis importunè Chærea, nec pro Eunucho adduceretur vlterius. ID equidem.) Deest ob, aut propter: vt sit, ob id, aut propter id. MECVM stomachabar.) Bene mecum: quia acriorem dolorē sustinet, qui ipse sibi irasci cogitur. Mecum ergo, pro apud me, vel mihi. HOMINEM esse arbitror.) Deest, quàm me. FOELICITATES.) Fœlicitas aduersa est, cū ex prosperitate, quod lædat nascitur. CVI magis bonæ fœlicitates.) Bonæ, magnæ, nouæ. Dixit autem magnas fœlicitates sibi aduersari, eo quòd virginem tātæ pulchritudinis ex oculis amiserit: nam vidisse eā, fœlicitatis iudicat. sed amisisse, aduersæ fœlicitatis. & quòd BONAE dixit, vel magnæ, vel nimiæ intelligūtur. vel ἐπίθετον est ꝓpriū & perpetuū fœlicitatū. Bonæ fœlicitates.) ἔμφασις est, eo quòd fœlicitates pluraliter posuit. ἐπίθετα. autē de tribus causis nominib⁹ addūtur: discretionis, proprietatis, ornatus. Discretionis: vt, Phrygiæ molimur montibus Idæ. Proprietatis: vt, Terribili impexū seta & dētib⁹ atris. Ornatus: vt, Alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad vndā. QVID hoc est sceleris?) Propter hoc quod patior inquit. nunc enim scelus dicit à sene cōmissum. ARCHIDEMIDEM nostin'?) Hoc sic pronuntiandū est, vt appareat ex ipso nomine statim odiosum nescio quem occurrisse, ac permolestū. QVID NI?) Correptio est ab se manifesta inquirentis. est enim sensus, Quid, nisi? aut cur nō nouerim? est enim quid ni, aut quid nisi, aut cur non: quia veteres ni pro ne ponebant, & ne pro non. Vt Plautus, Ni stulta sis, pro ne. & ne vult, pro non vult.

IMO enimuero infœliciter.) Bene hoc interponit, quòd incredibile est tardiorē futurum amatorem incessu virginis. NAM incommoda alia sunt dicenda.) Quæ minora sunt scilicet, aut similia. ILLVM liquet mihi deierare.) Liquidum est, constans, & manifestum, & certum. Et sic liquet, pro liquidum est: vt claudit, pro claudum est. Vt apud Sallustium, Nihil socordia claudebat. Et est LIQVET verbum iuris: quo vtebantur iudices, quum amplius pronuntiabant, obscuritate cōmoti causæ magis quàm negotii simplicitate. Deierare, valde iurare: vt demiror, & deamo te Syre, si DE producta legeris. si correpta, deos iurare intelligitur. PRORSVM NON vidisse proximis.) Quia non vidisse dixit, PROXIMIS præteritis intelligimus. Proxima enim nobis aut præterita, aut futura sunt. Nam præsentia ea sunt, in quibus nūc sumus. NISI NVNC QVVM minime vellem.) Quia semper nolui, ideò nunc minime, vtpote adolescens senem.

Demissis humeris. *Habitior.* *Habitudo.* *Habilis.* *Bona natura* *Reddere.* *Cura.* *Curatio.* *Curatura.* *Iunceus.* *Ironia.* *Papæ.* *Color uerus.* *Solidum corpus.* *Succus.* *Vi, clàm, precario.* *Nescio.* *Tantundem.* *Ne id quidē.* *Syncope.* *Mecum.* *Fœlicitas aduersa.* *Bonæ fœlicitates.* *Emphasis.* *Epitheta tribus de causis nominibus adduntur.* *Quid ni.* *Ni pro ne.* *Ne pro non.* *Liquet.* *Claudit.* *Deierare.* *Proxima.* *Præsentia.*

QVAM longe quidem:)Bene longe dixit:quia à longe non potuit dicere: an subauditur erat,
vt sit,quam longe erat? MINIMEQVE opus fuit.) Sæpe enim nolumus tantum, nũc etiam
Labra. opus non est. INCVRVVS, tremulus,labiis demissis,gemens.)Vt omnia ostendat in contra-
Labia. riũ sibi versa esse,etiam cursum attribuit seni. Labra,sunt superiora:labia,inferiora. Labræ asinorũ
Labræ. proprie dicuntur.Gemens autem,ob continuã tussim. Sic Lucilius, Ante fores autem, & triclinii li-
Gemens. mina quidã Perditus Tyresia tussi grandæuus gemebat. Incuruus,valde curuus.Sic Virgilius, Tur-
Incuruus. nus vt infractos aduerso Marte latinos Defecisse videt. Infractos enim, valde fractos significat.nam
Infractus. IN præpositio nunc auget,nunc minuit dictionem. Recte etiam deformitatem describit senis,qui
In. præter ætatem post pulchrã virginem fœdior videbatur. Et quàm importune omnia? pro puella,
senex occurrit:pro virgine,incuruus,tremulus:pro pulchra,labiis demissis, gemens: & cum ama-
tor sit,inaniter adolescenti ipse iudiciũ loquitur:dum festinandum sit,remoratur. Labiis demis-
Labeones. sis.)Maiora labra, vnde labeones. Alii labia interiora, & labra superiora. HEVS heus,tibi dico
Chærea.) Tibi dico Chærea,nõ adderet,nisi videret Chæreã dissimulãtẽ præterire: INQVIT.)
Aliter INQVIT pronuntiãdũ est, hoc est cõcitate.nã senis verba aliter proferẽda sunt. SCIN',
quid ego te volebã?)Hic ostẽditur odiosa tarditas senis apud festinantẽ Chæreã. nam nõ dicit,sed
Diligenter. promittit se dicturum. VT diligenter nunties.)Diligenter,nihil tã abundanter,nihil tam mo-
raliter dici potuit. CRAS est mihi iudicium.) Huic moræ etiam illud additũ, quòd cũ debeat
dicere quid velit, prius dicit quod nõ est necessariũ,quare velit. FASE vt meminerit.)Non,vt
sit:sed,vt esse meminerit.O prolixitas. DVM hæc dicit.)Dat tempora verbis:quæ nõ potuit,quã
uis imitaretur,exprimere. ROGO nunquid velit.)Hoc est,significo me abire. nã abituri,ne id
Nũquid vis. dure facerent, Nunquid vis,dicebant his quibuscũ constitissent. Quid est ergo, Rogo nũquid velit?
Recte. hoc est,dico quod abeuntes solent. RECTE,inquit.)Pro eo quod est nihil:& moraliter τῷ ἀττι-
Atticismus. κισμῷ. EVM huc respicio.)In hãc partẽ scilicet,qua meretrix habitabat. INTEREA cõmo-
Commodum. dõ.) Tantũ quod,vel ipso eodemque tẽpore. Cõmodõ.)Vnà.Et hoc significat:vt si dicas,eodẽ tẽ-
Interea. pore quo hoc agebatur.Nam INTEREA,nunc coniunctio accipiẽda est:non vt aliàs,pro aduer
bio ponitur. IN hanc nostram plateam.)Rectè,quia vicina est illis Thais, ad quam deducitur.

NVLLA erat.)Etenim ingressa iã fuerat. COMITES secuti scilicet sõr virginem?) Inter-
rogatiue quidẽ:sed sic,vt scire videatur id quod quærit:sed ad hoc quærere,vt quod scit,confirmet.
Verum. VERVM parasitus.)Verum,modo inceptiua est,non relatiua particula. vt in Andria, Verũ
vidi cantharam suffarcinatam. IAM conclamatum est.) Transactum ac finitum.vt conclama-
ta corpora nihil reliqui iam habent ad vitæ officia. Cõclamatũ est.)Manifestũ significat, ipsam
Conclamatũ idem esse, vel pulchrã esse,quia & ipse dixerat, Hæc superat ipsam Thaidẽ.
est. vt in conclamatis funeribus nulla dilatio est doloris & luctus. vnde Lucanus ait, -corpora nõdum
Conclamata iacent. Aut conclamatũ,satis deploratum,satísque vociferatum est:quia dixerat,O in-
fortunatũ senem:si & hic amare cœperit. Tanquam dicat,Iam occisum patrẽ tandẽ scimus, iám-
Aliæ res age que deflemus. ALIAS res agis.)Recte,quia dixit ille, Iam cõclamatum est. Alias res agis.)
re. Aut,nõ attendis ad id quod dico,significat, vt nulla sit in eo attẽtio.nam hinc natũ est, Agite ama-
Agite amabo. bo:Aut nugatorias res agis,hoc est iocaris.quasi dicat,vanas res agis. SCIO quò abducta sit.)
Plus dixit quàm interrogabatur:credo tædio interrogantis.nam properat,vt dicturus est, ad dedu-
cendum Eunuchũ ad Thaidem cum ancilla ex AEthiopia. Scio quò abducta sit.) Secunda ἀπο-
Aposiopesis. σιώπησις. EHO Parmeno mi,nostin'?& scis vbi siet?) Amatorie satis repetũtur quæ semel dicta
suffecerant. HVC deducta est ad meretricem.)Et hoc cõfundit semel,cum aceruatim dicit,velut
odio interrogantis sæpius,& festinatione ad mandata Phædriæ peragenda. PHAEDRIAE ri-
ualis.)Cum pronũtiatione addendum,quo magis doleat Phædriæ riualis. DVRAS fratris par-
Partes duræ. tes prædicas.)Scilicet contra æmulũ & diuitem,& largissimũ.Et partes duras μεταφορικῶς ab acto
Comparet. ribus scenicis. COMPARET.)Hic iam ostenditur miles illustrior per riualis dona, quàm per
sua.Et est qualitas comparatiua.Comparet pro emat,aut comparãdũ putet. TVM magis id di-
Parelcon. cas.) Duras partes fratris esse. QVODNAM quæso hercle?) Curiositatem addidit, παρέλκον
Quæso & Hercle.Et vide quàm molliter, & sine intellectu spectatoris ad argumenti spectati ordi-
nem poeta perueniat:vt de Eunucho facta mentione consiliũ nascatur supponendi Chæreæ. EV-
NVCHVM.)Mire Terentius primo simpliciter Eunucho nomen posuit, huic quoque detracturus.
Inhonestum. INHONESTVM.)Fœdum: vt cõtrà,facie honesta. vt apud Virgilium, Et lætos oculis afflarat
honores. HOMINEM.)Opportune hominem dixit, tanquam incerti sexus. SENEM,mulie
rem?)Nõ communi genere dixit senem:quippe qui alibi separauerit dicendo,senex atque anus:sed
subdistinguẽdũ est,vt sit duplex vituperatio:vna ab ætate,quòd ait senex:altera à membrorũ mol
Quatietur fo litie,quòd ait mulierẽ. QVATIETVR certe cũ dono foras.)Mire cũ dono:tanquã illi repul-
ras. sæ causa donum futurũ sit. Tum deinde non reiicietur,sed quatietur. Vide quàm cõtumeliosius di-
Feri canem ctũ sit,quatietur foras: vel verberibus impelletur foras,nõ expulsione, sed detrusione.vel sic dixit,
foras. foras quatietur,vt desit VERSVM:vt sit,foras versum verberabitur: vt verberetur, & fugetur fo-
ras.nam & peruulgatæ consuetudinis dictũ est,feri canem foras:hoc est, feriẽdo canem foras eiice.

SED iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinam.) Quomodo enim pro Eunucho veniet, ſi aut nouit, aut notus eſt? Etſi mulierem adoleſcẽs ne nouit quidem: ipſe multo maxime neſcietur. Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinã. ὀικονομία contra illud, quod meretrix vicina erat. HAVD diu eſt.) Vicina ſcilicet. Et eſt cauſa, An veriſimile ſit neſcire potuiſſe vicinam. Et nota apud Terẽtium vicinas poni ſæpius adoleſcentibus meretrices, vt hæc ſit prima amoris illecebra. NVNQVAMNE etiam me vidiſſe illam?) Artificioſe inculcat poeta τὸ πιθανόν. ESTNE vt fertur forma?) Hoc propter illud quod ſuprà diximus. Sed nimio lepore Terentiano, iam illud agitur. Nam hic oſtenditur veriſimile eſſe pro Eunucho creditum apud vicinam meretricem Chæreã, qui adeò ignotus ſit mulieri, vt nec ipſe eam nouerit: quod erat facilius & prõptius. Et additur color, quòd & illa non diu vicina eſt, & quòd adoleſcens plurimũ in Piræo commoratus eſt. NIHIL ad noſtram hanc.) Moraliter noſtram dixit, pro meam. ALIA res eſt.) Nõ potuit melius ſuã vtrique gratiam reſeruare. nam & illa, & hæc amantur. FACIAM ſedulo.) Mire in promiſſis poſterioribus difficultas rei oſtenditur: cum primo faciã dixerit. NVNQVID me aliud vis?) Hoc dicere abeuntes ſolent. Et bene, Nunquid me aliud vis? quia feſtinat. & ſimul quia hinc naſcitur dolus fallendæ meretricis. VT MANCIPIA hæc, ita vt iuſſit frater, deducam ad Thaidem.) Vide Terentiũ, vt non quæſita eſſe hæc fallacia, ſed ipſa ſe obtuliſſe videatur. Ô FORTVNATVM iſtum Eunuchum.) Iſtum ſæpe annotauimus, aut ad contemptum, aut ad odium referri. vt Virgilius, Aut quid petis iſtis? &c. Iſta quidem quia nota mihi tua magna voluntas Iuppiter.

OEconomia. *Iſte.*

QVI QVIDEM in hanc detur domum.) Quid facilius quàm imitari velle quod laudes? nec quiſquam, niſi qui cupit, eligitur pro Eunucho, qui Eunuchum putat eſſe beatum. Vide quàm molli deſcenſu ad hoc conſiliũ peruenitur. Res enim hoc ſuggerit potius, quàm Parmeno: ideo quia ſeruum hoc ſuadere Chæreæ nimis temerarium fuit. QVID ITA?) Potuit intelligere ſtatim ſeruus: ſed ad hoc interrogat, vt doceatur ſpectator. VIDEBIT: colloquetur: aderit vnà, &c.) Amatorie nimis, quinque lineas amoris executus eſt: adeóque diligenter, vt etiam ordinem cuſtodierit. Videbit: colloquetur: aderit vnà in vnis ædibus.) Mire amator non ſimul effudit hoc bonum, ſed particulatim digeſſit: vt maior voluptas futura eſſe noſcatur. Videbit: colloquetur: aderit, &c.) Iſtæ enim ſunt amoris lineæ: etſi eas non omnes eſt perſecutus. QVID SI nunc tute fortunatus fias?) Sic videtur Parmeno dicere, potius vt iocetur, quàm vt fieri credat poſſe. CAPIAS TV illius veſtem.) Non ſemel oſtenditur quod futurum ſit: quia particulatim poteſt etiã quod turpe eſt, tamẽ mitti ad perſuaſionem. Simul in geſtum reſpicitur. Ergo non dixit, ibis pro Eunucho: ſed primo, capias illius veſtem. tum deinde hoc ipſum non aſpernãte domino, pergit ſeruus ad cætera quæ audaciora ſunt. VESTEM!) Quàm libenter audiat, repetitio dictorum per interrogationem oſtendit. AVDIO.) Id eſt, libenter hoc admitto, & conſentio. Vt in Phormione, Audio & fateor. & contrà, non audio. INTELLIGO.) Audio & intelligo vim modo non vſitatã exprimunt, ſcilicet conſentientis immodicum affectum. CIBVM vnà capias.) Bene ſeruus interturbauit ſuprà dictas amandi lineas, & ordinem voluptatum: quippe qui amare non nouerit.

Amoris quinque lineæ. *Audire.* *Intelligere.*

Cibum vnà capias. ADSIS: TANGAS: LVDAS: PROPTER DORMIAS.) Etſi ſatis erat ſuperior verſus, tamen incentiua ſunt amoris etiam ſigillatim hæc enumerata, quæ vna ſententia ſuperior verſus oſtenderat. QVANDOQVIDEM illarum.) Pro, ex illis. QVISQVAM.) Quia quæquam dicere, abſurdum eſt. ILLARVM quiſquam.) Quiſquã, multis exemplis probatur etiam fœminino genere veteres protuliſſe: ita vt in numeris & generibus hęc pronomina infinita ſint. NEQVE ſcit qui ſies.) Hoc eſt quod ſuprà callide poeta præſtruxit. FORMA atque ætas ipſa eſt.) Deeſt, in te. FACILE vt pro Eunucho probes.) Formam ſcilicet & ætatem. Formam, quia pulcher es: ætatẽ, quia ephebus. Facile vt pro Eunucho probes.) Probes, fingas, atque perſuadeas: vt in conſuetudine dicimus, Homo ſacrilegus pro innocente ſe probauit. Et Cicero, Hoc tu his probabis? Itaque deeſt TE, quod ſubaudiamus. vt ſit, Pro Eunucho te probes. Probes, vt Migrantes cernas. Aut probes, perſuadeas. Et ſimul honeſte nõ dixit, quod erat rectum, vt Eunuchum probes: ſed pro Eunucho ne eſſet contumelioſum in Chæream. NVNC iam orna me.) Hortatiue ORNA dixit: non, deſpolia, aut exue me. ABDVC.) Abducimur vnde volumus: Ducimur quo volumus. QVANTVM potes.) Deeſt, cito. QVID agis?) Callide ſeruus non vult ſe authorem videri tanti facinoris. QVO TRVDIS?) Comici ſemper ea oſtendunt fieri ab altero verbis alterius perſonæ, quæ oſtendi per ſe ipſa non poterãt. vt nũc manu agere Chæream Parmenone ipſo dicente cognoſcimus. Quò trudis?) Præbet ſe vi cogendum domino quem compulit dictis. PERCVLERIS iam tu me?) Peruerteris. vnde prouerbium, Bene plauſtrum perculit. TIBI equidem dico, mane.) Sigillatim iſta pronuntianda ſunt: ex quibus intelligatur, non ceſſare Chæream quin adhuc impellat & trudat. PERGIN'?) Quaſi verò ioco dixerit, non ſerio. NE nimium calidum.) Periculoſum. ſed melius callidũ legitur. Nimium, prouerbiale: quia nimium propria vox eſt. FLAGITIVM facimus.) Flagitium more militari dicitur, res flagitatione: hoc eſt increpatione digna. Nã flagitatio, à ſtrepitu dicitur: vnde flamma, & flagella, & flagitare, id eſt perſonare intelligimus dici. Nam hæc omnia ſine ſonitu, cre-

Illarum quiſquam. *Quiſquam in fœminino.* *Probare.* *Abduci.* *Duci.* *Percellere.* *Bene plauſtrũ perculit.* *Nimium.* *Callidum.* *Flagitium.*

In me hæc cudetur faba. Despicatus. Conspicari. Epenthesis. Metaplasmus. Referre gratiam. Syllepsis. Quid isthic? Faciat. Ne. Impero. Iubeo. Nunquam. Authoritatē defugere.

pitúque non sunt. AN ID flagitium est?) An liceat? an deceat? Et prius, quia licet. AT ENIM istæc in me cudetur faba.) Id est, in me hoc malum recidet, in me hæc vindicabitur culpa: vt laborat sólum, in quo cuditur, id est batuitur faba, quum siliquis exuitur tunsa fustibus: vt in areis more rusticorum fit. Vel quòd quidam male coctam fabam, & quæ non maduerit, sed dura permanserit supra caput coqui, velut ipsi fabæ irati saxo comminuunt. tum vniuersum malum, & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi à pulmento prouerbium est, Tute hoc intristi, tibi hoc est exedendum, accingere. An id flagitium est?) Terentius laudat argumentum huius fabulæ: in quo exemplum promitur, quod prosit parentibus, obsit meretricibus: & simul deliberationibus tractans id faciendum. SI IN domum meretriciam deducar.) Hoc tale est, nulla lex prohibeat, & defendatur vt licitum. ET ILLIS CRVCIBVS.) Hoc iam ad illud pertinet, vt ostendatur decère, & primo à persona eius cui fit. HABENT DESPICATAM.) Contemptam atque despectam. & ita est ἐπένθεσις, & μεταπλασμός. Vel certe alterius verbi declinatio ab eo quod est despicor, vt conspicor. Sallustius, Quum interea Metellus monte digrediēs cum exercitu conspicatur, primo dubius quid nam insolita facies ostenderret. NVNC REFERAM gratiā.) Non eas, inquit, lacessam: sed quod iustū est, vicem reddam: quasi ipse in aliis læsus sit. VT AB illis fallimur.) Non dixit, alii falluntur. AN POTIVS hæc pati æquum est fieri?) Illic vicissitudo extat in Pati dolos. VT à me ludatur.) σύλληψις. subauditur pati. QVOD QVI rescierint.) Ex consequentibus argumentum. nam illud factum vituperatio sequitur, hoc approbatio. ILLVD MERITO FACTVM omnes putent.) Bene, non iudicent: quia & hoc ipsum non satis probum est, vel meretricem fallere. QVID ISTIC?) Aduerbium est ægre concedentis. FACIAS.) Pro facito. VERVM.) Deest, vide. VERVM, NE POST cōferas.) Si NE prohibentis est, nihil deest. si percontantis, vt sit, ne forte: deest timeo. Verum, ne post conferas culpam in me.) In hoc negotio non author vult interesse, sed seruus. COGO ATQVE IMPERO.) Euidenter ostēdit plus esse imperare quàm iubere. NVNQVAM.) Pro non. Vt, Nūquam omnes hodie moriemur inulti. NVNQVAM defugiam authoritatem tuā.) Non, inquit, recusabo facere, dum tu tamen author sis facti.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

THRASO miles. GNATO. PARMENO.

Senarii iambici.

T. MAGNAS verò agere gratias Thais mihi?
G. Ingenteis. T. aín' tu? læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profecto, vt grata mihi sint quæ facio omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maximas
Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
G. Labore alieno magnam partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet. *Donatus legit (Quod) sed dicitur d.*
G. Gestire. T. verum credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti siquando odium ceperat:
Requiescere vbi volebat, quasi. nostín'? G. scio.
Quasi vbi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. imò sic homo est
Perpaucorum hominum. G. imò nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi:
Mordere clanculum: ego non flocci pendere.

Illi inuidere misere. verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is vbi molestus magis est, quæso inquam Strato
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre me hercle dictum & sapienter: papæ:
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. di vestram fidem, hominem perditum
Miserumque, & illum sacrilegum. T. quid, illud Gnato
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra obsecro.
Plus milies iam audiui. T. vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere: Quid ais inquam, homo impudens?
LEPVS TVTE ES, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, he.
T. Quid est? G. facete, lepide, laute: nihil suprà.
Tuum * obsecróne, hoc dictum erat? vetus credidi. *Aliàs (obsecro te)*
T. Audieras? G. sæpe, & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti & libero.
P. At te dii perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes qui aderant emoriri: denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu, purgón' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare * suspicatur? G. nihil minus. *Aliàs (suspicata est?)*
Imò magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin' siquando illa mentionem Phædriæ
Facit: aut si laudat, te vt male vrat? T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio:
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. siquando illa dicet, Phædriam
* Intromittamus comessatum: tu, Pamphilam *(Intromittamus) prima syllaba pertinet ad uersum præcedentem.*
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. denique,
* Par pari referto, quod eam mordeat. *Deest syllaba. si legas (par sic pari) aut (par mox pari) constat metrum.*
T. Si quidem me amaret, tum istuc prodesset Gnato.
G. Quando illud quod tu das, expectat atque amat:
Iandudum amat te: iandudum illi facile fit
Quod doleat: * metuet semper, quem ipsa nunc capit *Aliàs (metuat)*
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti. at mihi istuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum, * non enim cogitaras: cæterum *Aliàs (nec)*
Idem hoc tute melius quanto inuenisses Thraso!

M AGNAS VERÒ agere gratias.)Hic sermo sic prodit, vt post scenam inchoatus esse videatur. Continet autem assentationem parasiticam, & stultitiam gloriosi militis. Agere.)Plus sonat infinitus modus finito. INGENTEIS.)Vide quātū adiiciat parasitus: ille, magnas dixit: hic respōdit, ingenteis. Ille, LAETA EST. Hic, TRIVMPHAT. ID vero serio.)Id, ob id: vt, Id amâbo adiuta me. Aliâs παρέλκεται, id est productionis loc⁹ est. QVAM abs te datum esse.)Maioris est gratiæ tantum potuisse amorem militis, vt meretrix minus lætaretur ob lucrum. TRIVMPHAT.)Vt militaribus dictis tangit militē parasitus! HVC prouiso.) Tertia persona venit in scenā: sed separatim loquitur & secum. SED eccum militem.) Iniuriose militem. honorifice proprio nomine dicitur: vt in subiectis, Audire vocem visa sum modo militis. EST istuc datum.) Fato decretóque concessum: vt, Non dabitur regnis esto prohibere Latinis. VT grata mihi sint quæ facio omnia.)Gratæ nobis sunt aut res, aut personæ: sed nunc res dicit. ADVORTI hercle animum.)Approbat dictum & hoc, Ait, aio. VEL rex semper maximas mihi agebat.) Quàm intempestiue miles ad regem transitum fecit, cum de meretrice agatur. QVAE facio omnia.) ἔκλειψις, vel σύλληψις. Vel rex.)Vt in Hecyra, Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi, quàm sancte. Vel rex semper maximas.)Subauditur gratias: ab eo quod suprà dixit, Magnas verò agere gratias Thais mihi. PARTAM gloriam.)Id est quæ paritur: vt, Vectus equo spumante Sages. QVI habet salem.)Sal neutraliter, condimētum est: masculini, sapientia. VERBIS in se sæpe trāsmouet, qui babet salem.)Mire adulator hoc attribuit militi, quod minime habet vel verba, vel salem. QVOD in te est.) Quod tu habes. HABES.) Intelligis. quod enim tenemus corpore, habemus animo: quódque item animo habemus, intelligimus. Habes.) Pro intelligis. Sic dicitur accipe, & da. Habes etiam, id est dicis. vt Sallustius, Tartessum Hispaniæ ciuitatem, quam nunc Tyrii mutato nomine Gandirū habent. REX te ergo in oculis. scilicet. Gestire. Verum.)Vide inconditam properationem laudati se cupientis, adeò vt non sinat verba impleri, quin præfestinet SCILICET & VERVM dicere. CREDERE OMNEM exercitum.) Magis ridebis, si consideres militem motum esse.

qui. Credere omnem exexcitum, consilia.)Sub obtentu militis ea stultitia, descripsit breuiter comitem regium acceptúmque imperatori. Nam qui nūc credit exercitum, credit & consilia. Virgilius, Nulla meis sine te quæretur gloria rebus, Seu pacem, seu bella geram tibi maxima rerum, Verborúmque fides. CONSILIA.) αὔξησις. plus enim est consilia, quàm totus exercitus. MIRVM.)Melius per εἰρωνείαν pronuntiamus mirū. quasi dicat, quis non crederet tali viro? Sed potest etiam simpliciter pro admirantis gestu accipi. VBI satietas hominum, aut negoti siquando odiū ceperat.) Reip. princeps duas res patitur, homines & negotia, id est personas & res hominum. Satietas hominum, aut negotii siquando odium ceperat.) Proprie reddidit & decēter, hominum satietas, negotii odiū. Nō enim par erat Reip. principem hominum odio laborare. QVIESCERE vbi volebat.)Bono verbo vsus est. Nam Cessat desidiosus: Requiescit defessus. QVASI. nostin'?)Grate expressit stulti infantiā militis, qui antè vult intelligi quod sentit, quàm ipse dicat. Et proprie hoc morale est stolidi, siue ruditer loquentis. Quasi. nostin'?) ἀποσιώπησις. pro habes hoc? hoc est quod suprà intelligis? QVASI vbi illam expueret miseriā.)Vbi, pro quādo, & in his, & suprà. Expueret.)Expuere est cū fastidio aliquid reiicere & expellere. Nā expuere est extrà pus mittere, id est foras. Nā pus est omnis humor corpori onerosus.

TVM me conuiuam solum abducebat sibi.) Hoc superat, vt qui esset minister magnarum rerum, id est consiliarius: voluptatū quoque regis particeps esset. Et vide quo significatu dicatur me, & conuiuam, & solum, & abducebat: nam nō vocabat. Et sibi, quasi non propter me, sed vt sibi bene esset. Tum me conuiuam.)Id est, quum satietas hominum esset, cum odisset negotia. REGEM elegantem narras.) Qui eligere sciat, aut qui ipse sit eligendus. PERPAVCORVM hominum.)Aut qui paucis vtitur: aut qui de paucis est, aut qui paucis placet: hoc est bonis & sapientibus, qui ferè pauci sunt. IMÒ nullorum arbitror, si tecū viuit.) Hoc auersus, ne miles audiat. Potest tamen & aliter intelligi, maxime cum milite. INVIDERE omnes mihi.) Plus potest ad significandum infinitum tempus, quàm finitum. EGO non flocci pendere.) Quòd morderent clanculum, vel quòd inuiderent. Conuiuam solum abducebat.) Vt, solam nam perfidus ille Te colere. Significat autem sæpiuscule factum. ILLI inuidere misere.)Miser enim est cui animæ miseria inest. VERVM vnus.)Proprie vnus. nam vnus ex multis dicitur. Et mire est facta nullius ponderis repetitio ad inertiā loquentis exprimendam. nam postquā dixit, Inuidere omnes mihi: repetit, Illi inuidere misere. Quin & impēse & misere idē significant: & mox tamen sine vllo auctu addidit, Verū vnus tamen IMPENSE. Aut plus est misere, quàm impēse. ELEPHANTIS quem Indicis præfecerat.)Et hoc stulte: cum hoc ad dignitatē sumit, & sic pronuntiat vt magna esse præfectura videatur hæc ipsa: & hoc à stolido milite sic profertur, tanquam magnum hominem velit esse qui sibi inuideret. Et INDICIS πρὸς ἀντιδιαστολὴν Maurorum, qui & mitiores sūt.

IS vbi molestus magis est.) More suo MAGIS addidit, ne diceret molestior. QVAESO inquam Strato.)Strato, nomen accommodatū militiæ. EÓNE es ferox?)Causale est, IDEÓNE

Marginal notes: Infinitus modus. — Id. — Datum. — Gratus. — Eclipsis. — Syllepsis. — Vel rex. — Parta gloria — Sal. — Habes. — Auxesis. — Ironia. — Mirum. — Cessare. — Requiescere. — Aposiopesis. — Vbi. — Expuere. — Pus. — Sibi. — Elegans. — Perpaucorū hominum homo. — Infinitum tēpus. — Flocci pendere. — Miser. — Vnus. — Impense. — Misere. — Magis. — Eóne.

ſignificans. QVIA habes imperium in belluas.)Mire extulit,imperium in belluas.Sic Virgilius,-illa ſe iactet in aula AEolus,& clauſo ventorũ carcere regnet. PVLCHRE me hercle dictũ.)Immodica laudatione vertit etiã ſiquid facete dictũ eſt.ſufficeret enim pulchre,quod eſt ſapiẽter. Quòd &,IVGVLARAS NOMINEM: pulchre tangit militem, iugularas dicẽdo,non,occideras:quaſi gladio,non verbo vſus ſit. MVTVS illico.)Tam hoc ſtultum eſt,quàm ſi diceret, ſtatim nihil. Recte autem diceret,Ex illo mutus fuit.Tale eſt & illud, Tacere feſtinat. QVIDNI eſſet?)Hoc eſt,vt poſſet eſſe iugularas. NOMINEM perditum!)Deeſt,ô:vt ſit,ô hominẽ perditum!ſed ſic melius ſonat : maioris enim ſtuporis eſt hoc modo pronuntiatum. Hominem perditum,MISERVMQVE,ET ILLVM SACRILEGVM.)Vide quantũ addiderit,qui non hominem ſimpliciter,ſed perditum,& miſerum illum: nec malum,ſed ſacrilegum dixerit. TETIGERIM.)Luſerim,fatigauerim.nam tangere,cum multa,tum etiam hoc ſignificat. NVNQVAM:ſed narra obſecro.)Callide paraſitus intelligit ad hoc ſe interrogatum,vt audire poſtulet.

Pulchre. *O eleganter in oratione deeſſe.* *Tangere.*

PLVS milies audiui.)ὑπερβολή.aut ſuperfutura • vt æquatur:aut ſubiacet, vt tantum non milies conuenit ſtultũ eundem & immemorẽ eſſe qua & intelligentia eſt. PORTE habui ſcortum.) Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum ſuum peruenire fateatur, interim quàm contemptus ſit atque deriſus.Abdomen in corpore fœminarum patiens iniuriæ coitus,ſcortũ dicitur:ideo quia ſcorta ſunt dura coria. A parte ergo ſui meretrices ſcorta dicũtur : vel ἀπὸ τοῦ σκαίρειν,quod Græce palpitare intelligitur : quod illæ faciunt ſaltando aſſidue : vel potius criſſando,vt Lucretius ait,ob eam cauſam vt concinniorem Venerem exhibeant viris:aut ſibi abigant conceptum,quod in vuluam fœminæ in ipſo coitu non ſe mouentis incidit. LEPVS tute es,& pulpamentum quæris.)Lepus pro infamia multa ponitur: vel quòd magis à poſteriori parte,hoc eſt armis,pulpamentum de ſe præbeat,cum in conuiuio carpitur appoſitus.vt Horatius ait, Fœcundi leporis ſapiẽs ſectabitur armos. Vel quòd venantur illum,& perſectãtur canes: quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus:vt ipſe Terentius ait,Ceruã videre fugere,ſectari canes. Vel quòd illum ſic fugiant omnes, conſtituat vt hunc libido effœminata. Vel quòd à phyſicis dicatur incerti ſexus,ac eſſe modo mas,modo fœmina. Lepus tute es, & pulpamentum quæris.) Quod in te habes,hoc quæris in altero.& eſt τρόπος ἀλληγορία. HA ha he.) Paraſitus hic interiectionem riſus addidit:quo magis nunc primum hoc audiſſe credatur. QVID eſt?) Hæc interrogatio geſtum vultúmque continet cuiuſdam alacris & certi,quòd laudandus ſit. FACETE.) Facetus eſt qui facit verbis quod vult. LEPIDE.)Lepidus,qui politus eſt vt λεπὶς,id eſt lamina.

Hyperbole. *Scortum.* *Lepus.* *Ha ha he.* *Facetus.* *Lepidus.*

LAVTE.)Lautus qui mundus & ſplendidus eſt. TVVMNE obſecro hoc dictum erat?)Et dicta,& prouerbia,& adagiones,quòd rem agant,facetis hominibus aſcribuntur:& hoc laudis genus eſt, ad potiores referre,quod alter probatur dixiſſe. VETVS credidi.)Quia omnia vetera magna ſunt. SAEPE.)Nõ ex ipſo:nam eſſet contrarium ſuperiori. MEVM eſt.) Non ſenſu tantummodo,ſed verbis quoque ipſis agreſte eſt,quod nunc dicit, Meum eſt. DOLET dictum imprudenti adoleſcenti & libero.)Deeſt mihi:vt ſit,dolet mihi.Et DICTVM,participium eſt, id eſt quod dixiſti.addidit enim paraſitus,quo grauius ſit dictum,commiſerationem eius in quem dictum eſt,vtpote imprudentem adoleſcentem & liberum. Scit enim homines ſtultos, malos videri velle.Et vide paraſitum in iiſdem verſari,cum ait ſuprà Iugularas,hic dolet dictum. Imprudenti.)Scilicet qui minime crederet tali ſe percuti poſſe conuitio:aut cũ tali viro ſibi rem futurã,& ſic laudat militẽ,vt miſeratione iam dignus ſit adoleſcens. Tam feſtiue • vt etiam miſereri inimicorum vacet. AT TE DII perdant.) Noue inquit Parmeno, non ipſi, ſed de ipſo loquitur,non audiente eo.εἰρωνικῶς • . Parmeno hic male facit.at te dii perdant,inquit. RISV omnes qui aderant emoriri.)Diſciplina eſt comicis vt ſtultas ſententias, ita etiam vitioſa verba aſcribere ridiculis imperitíſque perſonis.vt Plautus, Latronibus ego denumerem ſtipendium,inquit,ex perſona militis.Itaque hic emoriri dixit.At verò Atticus adoleſcens in hæc,At emori cupio.vide igitur poetã pro loco ac tẽpore ſcire quid dicat. METVEBANT omnes iam me.)Ne cui dicerẽ, Lepus tute es,& pulpamẽtum quæris.Aut,Eónc es ferox,quia habes imperium in belluas? NON iniuria.)Hoc ſic pronũtia,quemadmodum illud ſuprà,Quidni eſſet? PVRGÓN' ego me de iſtac Thaidi?) οἰκονομία, ad litem futurã inter militem & Thaidem. QVÒD me eam amare ſuſpicatur?)Quia apparet illã militi quoque κατὰ τὸ σεσιωπημένον oſtendiſſe,quòd dixit Phædriæ,Imò auge magis ſuſpicionem.hæc erit cauſa reiiciendi militis.

Lautus. *Dicta.* *Adagia.* *Adagiones.* *OEconomia.*

SCIN'.)Monentis eſt dicere ſcin',vel ſcito. SIQVANDO illa mentionem.)Siquando & prima ſyllaba acui poteſt & media.tamen variat ſententiam. ID vt ne fiat.)Modo NE, non ſignificat. HAEC res ſola eſt remedio.)Si te ſuſpicetur amare Pamphilam. VBI nominabit.) Et locum & tempus ſignificat Vbi. TV PAMPHILAM continuo.)Hic magna οἰκονομία eſt, qua Terentius præparat quemadmodum iurgium inter Thaidem militémque & Gnatonem per duas partes ſerpat fabulæ. Et bene CONTINVO: vt intelligat meretrix non tam Pamphilam amari,quàm ſibi vicem dari. PAMPHILAM cantatum prouocemus.)Eleganter,quia ille foris eſt,hęc intus:illũ intromittamus,illam prouocemus.Hæc eſt in verbis,poetæ germana proprie-

Sciſne. *Scito.* *Siquando.* *Ne.* *Vbi.*

Contrà. tas. TV huius contrà.) Hic contrà, vicem significat. QVOD EAM mordeat.) Quod par.
Quod. Aut absolute QVOD, quæ res. SIQVIDEM me amaret, tū istud prodesset Gnato.) His ver-
OEconomia. siculis personam militis & Gnatonis continentibus οἰκονομία, inducitur, quòd verisimile sit, facilè militem ferre posse anteponi sibi Phædriam, qui se semper intellexerit non amari: nam si hoc tollas, aut excludēdus est Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula fit exitus tragicus. Et hoc miles, vt sapiens, locutus est. Ergo meminisse cōuenit ridiculas personas non omnino stultas & excordes induci à poetis comicis. nam nulla delectatio est, vbi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stultitia autem est in his quatuor modis: aut non venire in mentem quod oportet: aut si venerit, non tenere: aut bonum consilium amittere: aut malum admittere. Vide ergo, vt hoc quod commode miles viderat, non tenuerit, totúmque amiserit. Hoc autē idcirco interposuit poeta, vt ostēderet quid veneni haberet assentatio: per quam non modo errantes decipiuntur, ac præcipites eunt: verum etiam sapientes interdum, laniíque euertuntur. QVANDO illud quod tu das, expectat.) Hac sentētia tollitur militi quod recte senserat: nec persuadetur tamē, quòd ametur ab amica. IAN-
Iandudum. DVDVM te amat.) Vel nimium, & valde, vel iampridem. QVOD DOLEAT.) Hoc ad illud refertur quod suprà dixit, Par pari referto, quod eam mordeat. NEQVANDO iratus tu aliò conferas.) Et hic locum pro persona posuit: vt ne diceret, ad aliam. AT MIHI istuc non in mentem venerat.) Sic pronuntiandum est, quasi militi monstri simile videatur, sapiens dictum alii prius venisse in mentem, quàm sibi. RIDICVLVM.) Vel hominem, vel dictum significamus.
Ridiculum. Cæterum hoc tute melius QVANTO INVENISSES Thraso?) Scilicet, si cogitasses.

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATO. PYTHIAS ancilla.

THA. AVDIRE vocem visa sum modo militis. *Senarii.*
Atque eccum. salue mi Thraso. TH R. ô Thais mea,
Meum suauium. quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quàm venustè! quod dedit
Principium aduenicns! THA. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? P. hem alterum,
Ex homine hunc natum dicas. THA. vbi vis, non moror.
P. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Iturane Thais quopiam es? THA. hem Parmeno,
Bene fecisti: hodie itura. P. quó? THA. *quid, hūc nō vides? *In (quid) diditur d.*
P. Video, & me tædet. vbi vis dona adsunt tibi
A Phædria. THR. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
P. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi, ocyus. procede tu huc.
Ex AEthiopia est vsque hæc. THR. hic sunt tres minæ.
G. Vix. P. vbi tu es Dore? accede huc. hem Eunuchum tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
THA. Ita me Di ament, honestus est. P. quid tu ais Gnato?
Nunquid habes quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

THR. Ego illum Eunuchum si fiet opus vel sobrius.
P. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
Te viuere, & sua causa excludi cæteros.
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat, quod quidam facit.
Verum vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur.
THR. Apparet seruum hunc esse domini pauperis
Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,
Qui haberet quî pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu, quem ego puto esse infra omnes infimos
Homines: nam qui huic animum assentari induxeris,
E FLAMMA te petere cibum posse arbitror.
THR. Iámne imus? THA. hos prius introducam, & quæ volo
Simul imperabo. *postea continuo exeo. *Aliàs (post hæc)
THR. Ego hinc abeo, tu istanc operire. P. haud conuenit
Vnà ire amica cum, imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, ha, he. THR. quid rides? G. istuc quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. THR. abi, præcurre, vt sint domi
Parata omnia. G. fiat. THA. diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores, primùm vt maneat: si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. THA. quid, quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis facite. THR. eamus. THA. vos me sequimini.

A VDIRE VOCEM visa sum modo militis.) Hic inducitur multiplex concursus dissimilium personarum, & tamen virtute & consilio poetæ discretarum, vt confusio nulla sit facta sermonis: simul etiam pro se cuique accommodata mirè repræsentatur oratio. Audire vocem visa sum modo militis.) Omnes sensus visa dicũtur, ab eo quod est certissimum oculorum. Ergo VISA SVM, sensi. vt Virgilius, -visæque canes vlulare per vmbram, Aduentante dea. *Visa.*

SALVE mi Thraso.) Quia secum, militis: quia apud illum, Thraso. Est quædam actio, cuius nomen honestum est: sicut orator, philisophus. est quædam, cuius nomen offensum est, vt miles, lanarius. MEVM suauium.) Tria sunt osculandi genera, Osculum scilicet, basium, & suauium. Oscula officiorum sunt: Basia, pudicorum affectuum: Suauia, libidinũ vel amorum. Meum suauium.) Cũ oscularetur, dixit. QVID agitur?) Et hoc blãdimẽti genus est post osculũ. sed duri est & agrestis: infert enim, ECQVID nos amas? Et Ecquid, aliquãtulúmne significat: & ideo illa PLVRIMVM recitat. Cic. in Catilinã, Quid est Catilina? ecquid attẽdis? Ecquid animaduertis horũ silentiũ? DE fidicina istac?) De, propter: vt sit, propter fidicinã. Et vide nõ puellã, sed fidicinam, quasi ab amatore dictã, & eo amarore, qui quasi memor sit artis qua delectatur: & quia puella sit æmula meretricis: nã meretricũ est fidicinã esse. QVAM venuste! quod dedit principiũ.) Bene reprehendit Parmeno. nam in beneficiis debet obliuisci qui dedit, & meminisse qui accepit. Et est grauis εἰρωνεία, Quàm venuste. PLVRIMVM MERITO TVO.) Facete meretrix amorem suum non ad auaritiam retulit, sed ad officium. Et cum de fidicina, inquit, te amem præcipue merito tuo. Alii sic respondere intelligũt, vt ipsa de fidicina gratias agat. nam cũ ille dixerit, *Osculum.* *Basium.* *Suauium.* *Quid agitur?* *Ecquid.* *De.* *Fidicina meretrix.* *Ironia.*

Ecquid nos amas? Illa respondit, Plurimum. Quòd autem de fidicina hac dixit ille, subiecit hæc, Merito tuo. id est quoniam mereris, dando eam. Sed melius est, vt præter munus meritum dixerit: quanquam multi munus meritum intelligant. vt est illud Virgilii, Quique sui memores alios fecere merendo. id est gratos sibi reddidere munerando. EAMVS ergo ad cœnam.) Decuit parasitum de cœna etiam importune admonere, cum quadam ἐμφάσει velut magnæ rei. HEM alterum.) Bene alterum, quia duo sunt. Hem alterum.) Si hic reprehendatur miles, alterum dictum: si parasitus, alterum hominem. vult enim Parmeno & parasito esse versutior, & debet esse, cum potioris cōditionis sit. EX HOMINE hunc natum dicas.) Recte reprehendit Parmeno duos, quorum vnus beneficium Thaidi exprobrat, alter pro beneficio cœnam ostendit, tanquam ad eam currēdum sit. nam hoc significat, Quid stas? quasi sit causa properandi. VBI VIS: nō moror.) Ad, Eamus ad cœnam, Vbi vis retulit: ad Quid stas, Non moror. QVASI nunc exeam.) Mire, nūc exeam, quippe qui iandudū procul steterit. HEM alterum.) Alterum, non respectiue, sed absolute. ac si dixisset, aliud dictum, vel alterum stultum. ITVRANE Thais quopiam es?) Vt experiatur Thaidis animum, fingit nescire quo eat. HEM Parmeno.) Vide deprehensam meretricem velle blādimentis satisfacere Parmenoni. BENE fecisti.) Quid bene fecit Parmeno? an quasi perturbata hæc loquitur, etiam de nihilo blandiens: vtpote meretrix & faceta? An quòd illuserit conuitio? HODIE.) Dulciter additum hodie, quasi cum exceptione: quo se significat non perpetuo obsecuturam militi: & vt quæ promiserit, biduum tātum abfuturū Phædriā. QVID? hunc non vides?) Si dixerit militem, lædit præsentem: si amicum, lædit Parmenonem. Mire igitur pronomen inuenit. VIDEO, & me tædet.) Opportune Parmeno fatetur odium militis, vt retundat ab eo amorem Thaidis. VBI VIS dona adsunt tibi.) Nil potuit exitiosius militi contingere, quàm vt continuo riualis mitteret munus, & posterior, & corā ipso. Dona adsunt tibi à PHAEDRIA.) Cū illa sub pronomine celauerit nomen militis, ex arte Parmeno pronuntiauit, à Phædria. QVID stam⁹?) Quid stam⁹, ad morā refert. CVR nō imus hinc?) Vbi seru⁹ riualis est Parmeno. Quid stam⁹?) His verbis miles insulsus dolere se indicat. PACE quod fiat tua.) Pace, aut gratia, aut voluntate: & deest cum. & sic locutus est, quasi bellum his verbis omnibus indixerit. Pace quod fiat tua, DARE HVIC QVAE VOLVMVS, CONVENIRE ET COLLOQVI.) Propriè: quia pax, datio, deditio, conuentio, colloquium, militiæ verba sunt: & inuidiose sic ait, quasi per eum non accipere liceat dona Thaidem. Et sic pronuntiandum, vt subaudiatur VELI: vt sit, vel dare, vel conuenire, & colloqui: vt inter hostes solet. Sallustius, Quæ pacta in cōuentione non præstitissent. Et alibi, Cuius ad verba voluntate, colloquio militibus permisso, corruptio facta paucorum, & exercitus Syllæ datus est. Conuenire & colloqui.) Sic pronuntiandum est, vt quasi dicar, liceat per te miles, quod etiam inter hostes, & in bello licet. Dare huic quæ volumus.) Hæc singula cum inuidia pronuntianda sunt. PERPVLCHRA credo dona.) εἰρωνεία de fiducia pulchræ virginis. NOSTRIS similia.) Et his similia, & horū similia, dicimus. RES indicabit.) Scit Eunuchi nomen posse cōtemni: & ideo videri vult potius, quàm sperari munera sua, id est Chæream. IVBETE ISTOS foras exire, quos IVSSI, OCYVS.) Cū fiducia & alto vultu pronuntiat: & festinat ne occupet miles prius abire, quàm videat. Et est ordo, ocyus exire. PROCEDE tu huc.) Bene procede dixit, non accede, aut veni: vt appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc est à puella ad Chæream venturus, simul vt à vero mācipio incipiens, ad falsum sine suspicione transiret. EX AETHIOPIA est vsque hæc.) Quod Thais cupiebat. nam suprà, Nonne vbi dixi cupere te ex AEthiopia ancillulam. VSQVE additū, vt longinquitas monstraretur. & hoc est quod facit, Munus nostrum ornato verbis quòd poteris. HIC sunt tres minæ.) Callide munus ad pretium reuocauit: vt ad auaritiam conuerteret meretricē: ne officio donātis, & gratia leniretur. & ideo non dixit, tribus minis valet, sed, hic sunt tres minæ: quasi iam vēdenda sit. Ex AEthiopia est vsque.) Hic ostēdit quid sit ex AEthiopia, addēdo VSQVE: vt ex lōginquitate dignitas muneris ponderetur, & quid erit iā criminis in colore, quādo ipse dicere gloriatur vnde sit? Et mire ab inferiore cœpit, vt αὔξησιν doni faceret in Chærea: & turpi præcedente lenocinio cōparat secuturo pulchro. Vsque, modo aduerbiū de loco est: vt, Siculo prospexit ab vsque Pachinno. VIX.) aut difficile significat, aut nō: vt sit, nec hoc. Lucilius, Carcer vix carcere dign⁹. VBI tu es Dore?) Tanquā quærat eū vt nomē indicet: quo audito magis dissimulet Chæreā. ACCEDE huc.) Vultu eo dicit, quo debuit dicere & dicto æmulorū læsus, & cōfidētia destitut⁹, velut in eo dūtaxat cōspectu Chæreæ cōfidēs. HEM Eunuchū tibi.) Mirē: postquā dixit, Eunuchū velle dixiste, quia solæ vtūtur his reginæ: Repperi. QVAM liberali facie?) Nō narratiue laudat, sed per interrogationē, quę maior fiducia est. QVAM ętate integra.) Id est qua florēt puberes. vt Virg. atq; integer æui Ascani⁹. ITA me di amēt.) Iurauit ideo, vt nō amore Phædriæ, sed veritate cogi ad laudandū videatur corā milite. HONESTVS.) Pulcher. Virg. Et lętos oculis afflarat honores. Honestus.) Hic subdidit, quod in ancilla prętermisit, quia AEthiopissa honesta dici nō potuit. NVNQVID habes.) Habes pro inuenisti. QVOD cōtēnas?) Plus est cōtemnas, q̄ vituperes, & deest, in hoc: vt sit, nunquid habes q̄ in hoc cōtemnas?

Meritum. *Alter.* *Pace tua.* *Datio.* *Deditio.* *Conuentio.* *Colloquium.* *Ironia.* *Similia his, & horum.* *Procedere.* *Auxesis.* *Vsque.* *Vix.* *AEtas integra.* *Honestus.* *Habere.*

TACENT: satis laudant.) Taciturnitas, confessionis genus est, præsertim contra aduersarij inter- *Taciturnitas*
rogationem. Ideo tacere hoc, vel quasi laudis argumentũ est: quia suprà tacere vituperauit: ideo &
ipse sic ait, Quid tu ais Gnato? nũquid habes quod contẽnas? TACENT: satis laudãt.) Et, QVID
TV THRASO? quia suprà contempserat puellam. FAC periculum in literis, fac in palæstra,
in musicis.) Si totum singulariter diceret, esset ὁμοιοτέλευτον, Litera, palæstra, musica. QVAE li- *Homœoteleu-*
berũ scire æquum est.) Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et est figura ἔκλειψις: deest *ton.*
enim, His. SOLERTEM.) Id est disertum. Vtrum hæc solertem. vt Horatius, Doctæ sermones *Liberorum*
vtriusque linguæ. An assumendum est HIS extrinsecus? Solertem.) Deest his. Solers, quasi totus *artes.*
ex arte consistens, vt ὅλος ἀρετή, quod latinis verbis, quasi solus in arte sit. Huic iners contrarium. *Eclipsis.*
Nam solers, quasi ὅλος ἀρετή dictus. ὅλον solum, vt ἕξ sex, & ὡς sua dicim⁹. EGO illum Eunuchũ, *Solers.*
si fiet opus, vel sobrius.) Hoc vt militare est, ita importunum præsente Thaide: extra quam, miles, *ὅλος ἀρετή.*
si saperet: nihil amatorie contemplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odium: præterquàm quòd
iam in suspicione est amicæ suæ, quòd fidicinam magis diligat. Et hoc mire, quòd nemo prior Eu-
nuchum esse Chæream, quàm miles, credidit: adeò stultus etiã nomine ipso appellauit. Sed statim
stulte miles, primo quidem conuitium ipsi Eunucho facit: in quo potest iam lædere amicam. deinde
attestatur hoc dicto pulchritudinem huius muneris. Quid igitur proficit? Satis autem ioculare est,
si cogites Chæream esse, qui hæc de se audiat, & tacere cogatur. Vel sobrius.) Honesta ἔκλειψις, *Eclipsis.*
propter mulieris præsentiam. vt Virgilius, Nouimus & qui te. Et ipse in Heauton. Qui se vidente
amicam patiatur suam. Hoc tamen miles coactus à Parmenone dicit, quia reprehensus est tacuisse.

ATQVE hęc qui misit.) Id est Tãta munera. hoc enim HAEC significat. NON SOLI SI- *Hæc.*
BI POSTVLAT.) Hoc est, Istum æmulum quòd potes, ab ipsa pellito. SVA causa excludi
cæteros.) Nihil potuit dici inuidiosius. Non enim dixit Phædriam, sed cæteros, quasi futuri amato-
res fuissent, nisi metueretur exemplum Phædriæ. NEQVE pugnas narrat.) Descriptio mi-
litis, tantum excepto nomine. NEQVE cicatrices.) Insigne fœditatis, Nam apud meretricem
quid aliud cicatrices valent? Nã cicatrices etsi semper gloriosæ sint, nõ tamẽ etiã apud meretrices,
quib⁹ post pretiũ forma placet. vt Sallusti⁹ quoque fatetur, Hæc sũt virtutis insignia: dehonestamẽ-
to tamẽ esse corpori maxime lætabatur. NEQVE tibi obstat.) Qui à te repellat amatores tuos.

QVOD quidam facit.) Quidam recte. nam & figuratum, & aptum sententiæ est, & contemptũ *Quidam.*
indicat hoc verbum. VBI molestum nõ erit.) Ad superiora retulit quod nunc dicit: scilicet ad,
Nõ sibi soli postulat te viuere, & sua causa excludi cæteros: neque pugnas narrat, &c. Vbi mole-
stũ nõ erit, vbi tu voles, ad, Neque tibi obstat: Vbi tẽpus tibi erit. Et mire occupat animum mere-
tricis, cum illam huius impulsu inducit facere quicquid dure fecit excludendo Phædriam. Hic igi-
tur qui scit præcepta de beneficijs æstimandis, intelligit oratorie in vtranque partem dicta omnia.

Verum vbi molestum.) Vtrum tibi molestũ, an alijs? sed alijs, quia illaturus est. VBI TEM-
PVS TIBI ERIT.) Nõ amatori. Et, vbi tu voles: non vt nunc in milite pateris. Vbi tempus
tibi erit, SAT HABET SI TVM RECIPITVR.) His dictis & militẽ repulit ab animo me-
retricis, & cõmendauit adolescentẽ: & perfecit ne iniuria videatur apud Thaidem quod sponte sus-
ceperit Phædriã. APPARET seruũ hũc domini esse pauperis.) Tristiores enim sũt serui pau-
perũ, & ob hoc ipsum nequiores. & hoc melius erat: quãuis illud aliter parasitus exponat. Domi-
ni pauperis MISERIQVE.) Bene additũ miseri: quia nõ cõtinuo pauper etiã miser est. NAM
hercle nemo posset.) Secundũ illud, Ait, aio: approbat parasitus quod miles dixit. Et est ordo, Nam
hercle satis scio, nemo posset & hunc perpeti, qui haberet quĩ pararet aliũ seruum. Nã hercle ne-
mo posset) Aliã causam subtiliorẽ assignat parasitus quàm quã dixerat miles. QVI haberet quĩ
pararet.) Prius QVI, pronomen: sequens, aduerbium est. QVEM ego esse puto infra omnes
infimos homines.) Multum dixit, infra infimos omnes homines. nam hac sententia vult illum ho-
minem seruis etiam esse peiorem: quia & seruus, homo. vt in Phormione, Seruũ hominem causam
orare leges nõ sinunt. QVI huic animum assentari induxeris.) Propriè: nam animus inducitur *Inducere ani*
aduersum obiectas difficultates. E FLAMMA te petere cibũ posse arbitror.) Vnde sine dam- *mum.*
no, aut malo nihil potest auferri. E flamma.) Hoc intelligit, non ex foco, sed ex medio igni, vel *E flamma ci-*
incendio flammæ. Nam antiquum verbum est, Petere cibum è flamma. mordétque vtrũque simul: *bum petere.*
vt nescias quem peius vituperauerit. huiúsne famem, an illius immanitatem, vel voraginem. Et si-
mul vide conuitium redditum vnde coniectum est: id est de paupertate & egestate. IAMNE
imus?) Odium Parmenonis, & stomachum militis ista indicat festinatio. & IAM, increpatio mo- *Iam.*
ræ est. POST HVC continuo exeo.) Legitur & postea, & post: vt sit post, pro postea *Post.*
quomodo pro postremo post. EGO HINC abeo.) Consequens erat vt offendere-
tur miles tam diligenter riualis munus suscipiente meretrice. VNA IRE amica cum impe-
ratorem in via.) Vide προπαρασκευήν futuræ litis inter Thaidem & militem. Cum amica.) Miri-
fice amicam dixit, non meretricem. Imperatorem in via.) Congrue in militem: quasi ipse sit, sub
quo est. & hic seruat Parmeno quod sibi mandatum est, Et istum æmulum quòd poteris, ab ea
pellito. Et bene mutat nomina, hinc ad honorem, hinc ad inuidiam. Hanc, nõ meretricem, sed ami-

cam dixit:hunc non militem,sed imperatorem. QVID tibi ego multa dicā?)Non habuit aliud
Similis domini. miles stultus : & redit ad illa quæ suprà dixit, Domini pauperis miserique. DOMINI similis
es.)Ineptus iocus,in quo seruus iniuriæ vice domino cōparatur. QVID rides?) Et hoc eo vultu
dicitur,quasi sibi conscius sit miles facete dicti conuitij.nam non quòd nesciat causam risus, eo interrogat quid riserit: sed ideo, vt denuo laudetur. ET illud de Rhodio dictum.) Hoc est illud,
Eorum ingenia admiror simul.Et huic,vt apparet,fit amicior:ideo facilius ab amica,quàm à parasito separabitur. ABI,præcurre,vt sint domi parata omnia.)Non dixit quæ:quia intelligitur.
Fiat. FIAT.)Faciā,vel fiet,diceret seru⁹. Liber verò,fiat:tāquā & ipse iubeat sibi. DOMI vt sint
Eclipsis. parata omnia.)ἔκλειψις ἠθική,in qua plus vultu significatur,quàm verbis. SI Chremes huc forte
Oeconomia. ad me venerit.)οἰκονομία ad litem futuram,& exitū fabulæ.Et hoc non audit miles:nam si audiret,
Ad me. nimis irasceretur. AD me adducito.)Modo vbi sum significat. QVID, quid aliud volui di-
Quid, quid? cere?)Pro,quid aliud?hinc est illud Ciceronis,Quem, quemnam? recte admones. Polycletum esse
Quem, quem? dicebant. CVRATE diligēter istam virginem.) Hæc res est quæ faciet virginem claudi, in lectulo collocari & obdormire. Curate istam diligenter virginem.)Ridiculum, quum contrà euenturum sit. VOS me sequimini.)κωφὰ πρόσωπα sunt puellæ quæ sequuntur.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

CHREMES. PYTHIAS.

C. ROFECTO quanto magis magísque cogito, *Senarii iambici.*
P Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum,
Ita me video ab ea astutè labefactarier.
Iam tum cum primum iussit me ad se accersier:
(Roget quis,quid tibi cum illa?ne noram quidem.)
Vbi veni,causam vt ibi manerem,repperit.
Ait rem diuinam fecisse,& rem seriam
Velle agere mecum.iam tum erat suspicio
Dolo malo hæc fieri omnia:ipsa accumbere
Mecum:mihi sese dare:sermonem quærere.
Vbi friget,huc euasit:quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent:dico iam diu,
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longe à mari.
Credo ei placere hoc:sperat se à me auellere.
Postremò, ecqua in die parua periisset soror:
Ecquis cum ea vnà:quid habuisset,cum perit.
Ecquis eam posset noscere.hæc cur quæritet:
Nisi illa forte,quæ olim periit paruula
Soror,hanc se intendit esse,vt est audacia.
Verum ea si viuit,annos nata est sedecim:
Non maior.Thais,ego quàm sum,maiuscula est.
Misit porrò orare vt venirem seriò.
Aut dicat quid volt,aut molesta ne siet:
Non hercle veniam tertio. heus,heus. P.hic quis est?
C. Ego sum Chremes. P.ô capitulum lepidissimum.
C. Dico ego mihi insidias fieri. P.Thais maximo
Te orabat opere vt cras redires. C.rus eo.
P. Fac amâbo. C. non possum inquam. P.at apud nos hic mane,

Dum redeat ipsa. C.nihil minus. P.cur mi Chremes?
C. Malam rem abis hinc? P.si istuc ita certum est tibi,
Amâbo,vt illuc transeas,vbi illa est. C.eo.
P. Abi Dorias,cito hunc deduce ad militem.

PROFECTO quanto magis magísque cogito.)Hæc persona apud Menandrum,adolescẽtis rustici est, & inconsequens oratio est:sed conceditur secum loquẽtibus multa transcẽdere,quæ taciti intelligunt.est enim integrum hoc modo, Profecto quanto magis magísque cogito,nimirũ intelligo vel inuenio,quòd dabit hæc Thais mihi magnũ malum.Potest autem NIMIRVM & pro cõfirmatione accipi vt nihil desit:vt sit nimirũ,sine dubio,pro certo. NIMIRVM dabit hæc Thais mihi malum.)Solue NIMIRVM:& fac,non est mirum:& statim cõsequens erit per ἀσύνδετον tota sententia,quasi dixerit,non est mirum: & subdistinctione interposita mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnum malum. nam ni,ne significat: & ne, non. Ni pro ne:Virgilius, -læti discrimine paruo Ni teneant.Ne pro nõ: Plautus,Ne vult inquit. pro non vult. Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum.) His verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem meretricis,quãuis inuitum, & adhuc retinẽtem mentẽ. ROOET QVIS, quid tibi cum illa?)Prius intulit,quàm interrogauit. VT vbi manerem.)Manerem modo, non dormirem,sed remanerem significat. ET rem seriã velle agere mecum) Scilicet quæ non posset nunc agi,cũ operetur. An rem seriam magis agendam tunc putabat,cum rem diuinam fecisset?

Nimirum. Asyntheton. Ni. Ne. Manere.

DOLO malo omnia fieri hæc.) Dolus à lædendo dictus,id est à dolando,id est minuẽdo.nam & δόλος Græce,læsio dicitur: & dolones,tela quædam bellica: & dolare fabri,lignum est ascia cædere.Quòd autem addidit malo:aut ἀρχαϊσμὸς est,quia sic in duodecim tabulis à veteribus scriptũ est:aut ἐπίθετον doli est perpetuũ:aut diastole est, quia est & bonus, quo à medentibus falli ægros, non tamen decipi,Lucretius poeta testatur. ACCVMBERE mecum.) Mecum, penes me significat. MIHI dare sese.) Non potest magis significari profusa petulãtia. SERMONEM quærere.) Sermonem quærimus,quando nõ solum quod dicamus quærimus,verumetiam quomodo alter nobis respondeat & obloquatur:puta cum deficientibus sermocinandi causis,quota sit hora:& satis recte quis valuerit, percontamur. QVAM pridem pater mihi & mater mortui essent.)Hoc propter ætatem puellæ inquisitum est. HVC euasit.) Tanquam impudenter contenderit ad hãc inquisitionem. IAM DIV.)Iam olim. Et QVAM LONOE A MARI.)Hoc ideo meretrix inquisiuit, vt sciret vtrum rapina prædonibus fuisset, quippe ad mediterraneũ locum,qui accessus esse potuit piratis? Sed tamen non abhorret à suspicione huius meretricis, quòd & scire vellet cuius pretij fundum habeat Chremes.hoc est quàm amœnũ, vel quàm maritimũ. SPERAT se à me auellere.) Bono vsus est verbo auellere, tanquã à pertinaciter retinente. QVID habuisset,cum perijt.)Cum,pro quãdo:aut,cum periret. HAEC cur quæritet.) Ingestu, ac vultu id quod restat ostenditur. nam deest,nescio. HANC se intendit esse.) Proprie intendere,est crimen in aduersarium iacere. MAIVSCVLA est.) Diminutiue dixit, vt ostenderet vtranque esse primæuam. MISIT porrò orare.)Porrò,pro postea. VT venirem serio.) Vtrũ,vt venirẽ serio,an orare serio? AVT dicat quid vult.) Pro quid velit.In Hecyra, Ac vide quàm immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata. AVT molesta ne siet.) Aut hoc moraliter (nam cui hoc imperat?)aut cum quo hoc agit. HEVS heus, hic quis est?) Hæc separatim pronuntiãda sunt.nam apparet inter hæc verba pulsatam ianuam personare. EGO sum Chremes.) Vide quantum distet,ac varia sit huius rusticitas,Ego sum Chremes: à faceta meretricis disciplina.

Dolus. Dolones. Dolare. Archaismos. Epitheton. Diastole. Mecum. Dare sese alteri. Sermonem quærere. Euasit huc. Iam diu. Auello. Cum. Intendere. Porrò.

Ô CAPITVLVM lepidissimum.)Nam rusticũ esse statim magis apparebit, vbi dixerit,Rus eo:& DICO EGO MIHI INSIDIAS fieri.)Blandimentũ rusticus insidias putat. RVS eo.)Pro potiore negotio rus posuit.& maior negatio est,quàm si diceret, Non huc venio. NON possum inquam.)Plus est,quàm nolo. DVM redeat ipsa.) Ipsa, vel domina,vel ipsa de qua agitur. NIHIL minus.) Deest faciam. MALAM rem hinc abis.) Hoc aduerbialiter dixit: quemadmodum dicimus Domum ibis. Et apparet illum manu tactum esse qui sic irascitur,quia dixit Pythias,Cur mi Chremes?quasi dicat,Cur meus sic indignatus est adolescens?nam ab eo quòd est meus,vocatiuus mi facit. AMABO, vt illuc transeas vbi illa est.) Vide non esse otiosum, quòd omnia prætenta sunt potius, quàm res importuna fieret, vt ad militis domum Chremes deduceretur.neque enim hoc conueniebat personæ Bacchiali: quoniam aut infacetũ & præter vsum aut importunum:ideo hoc ipsum Doriæ præcepit. Vt illuc trãseas vbi illa est.) Vt breuem viam demonstraret,non eas:sed transeas,dixit. Amâbo,)Interiectio est amantis:sic verbum sonat.

Capitulum. Non possum. Abis malam rem. Mi. Transeas. Amâbo.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO adoleſcens.

H ERI aliquot adoleſcentuli coimus in Piræo: *Iambici tetra.catal.*
In hunc diem vt de ſymbolis eſſemus, Chæream ei rei
Præfecimus. dati annuli: locus: tempus conſtitutum eſt.
Præteriit tempus: quo in loco dictum eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, vt illum quæram:
Idque adeò viſam ſi domi eſt. quis nam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſus eſt: quid hoc hominis? qui hic ornatus eſt?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari neque coniicere.
Niſi quicquid eſt, procul hinc libet prius quid ſit ſciſcitari.

H ERI aliquot adoleſcentuli coimus in Piræo.) In hoc proloquio inſinuatio perſonæ eius eſt, cui narraturus eſt Chærea, quæ à ſe poſt ſcenam facta ſunt. Fit autem hoc populi cauſa, vt ſpectator auribus accipiat quod ſubijcere oculis poeta non potuit. COIMVS.) *Coire.* Coimus, cōſenſimus, ac pepigimus: ne ſit ſolœciſmus In Piræo, pro in Piræum. Heri aliquot adoleſcētuli.) Bene inuenta perſona eſt cui narret Chærea, ne vnus diu loquatur: vt apud Menandrū.
VT de ſymbolis eſſemus.) Plautus in Menæhmis, Minore nūquam fui diſpendio. Sed melius ESSEMVS, producta e litera. PRAEFECIMVS.) Id eſt συμποσίαρχον fecim⁹. DATI annuli.) Nihil interim de ſcorto. apparet enim ephebos eſſe. PRAETERIIT tempus.) Quia tempus conſtitutum eſt. QVO in loco.) Quia locus cōſtitutus eſt. HOMO ipſe.) Quia Chæream ei rei præfecimus. CAETERI dedere.) Cæteri, exceptis me atque illo. QVIS nam hinc à Thaide exit?) Cauſa ſciſcitādi eſt admiratio de habitu commutato, & vix agnitus Chærea.
QVID hoc hominis eſt?) Vide an longam narrationem poſſit audire, qui nondum amico narrat, & iam affectus pēdet. IS eſt, an nō? ipſus eſt.) Vide an potuerit meretricem ignotā hoc habitu atque ornatu fallere, qui ab Antiphone vix agnoſcit. Quid hoc hominis eſt?) Quòd à Thaide ephebus exit. QVI hic ornatus?) Quia eunuchi veſte indutus eſt. QVID illud mali eſt?) *Sciſcitari* Quòd timidus egreditur. QVID ſit, ſciſcitari.) Sciſcitari, eſt occulta magis & ſecretiora mirari, ac velle cognoſcere. vt, Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi Mittimus.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHAEREA. ANTIPHO.

C. VNQVIS hic eſt? nemo eſt. nūquis hinc me ſequitur? nemo ho-
N. mo eſt. *Trochaici tetram.catalect.*
Iámne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iuppiter
Nunc eſt profectò, interfici cum perpeti me poſſum, *Iābici tetr. cat.*
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua.
Sed neminémne curioſum interuenire nunc mihi *Octonarii acat.*
Qui me ſequatur: *quoquò eam rogitando obtūdat, enecet, *Aliàs, quique iam.*
Quid geſtiam: aut quid lætus ſim: quò pergam: vnde emergam: vbi ſiem
Veſtitum hunc nactus: quid mihi quæram: ſanus ſim, ánne inſaniam?
A. Adibo: atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo. *Catalecticus.*
Chærea, quid eſt quod ſic geſtis? quídve ſibi hic veſtitus quærit?
Quid eſt quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatíne ſanus? quid me
Aſpectas? quid taces? C. ô feſtus dies hominis, amice
Salue: nemo eſt quem ego magis nunc cuperem videre, quàm te.
A. Narra iſtuc quæſo quid ſiet. C. imò ego te obſecro hercle vt audias. *Acatalecticus.*
Noſtín' hanc, quam amat frater? A. noui, nempe opinor Thaidem. *Trochaicus. tetr. catalect.*

Iambicus acatalect. C. Istā ipsam. A. sic commemineram. C. quædā hodie est ei dono data
Virgo: quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho: *Trochaicus catalecticus.*
Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem? *Iābici acat.*
In hac comotus sum. A. aìn' tu? C. primam dices scio, si videris.
Quid multa verba? amare cœpi: forte fortuna domi
Erat quidam eunuchus, quē mercatus fuerat frater Thaidi: *(Erat) e pertinet ad versū præcedentem.*
Neque is deductus etiā tū ad eam. submonuit me Parmeno
Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus citius audies.
Vt vestem cum eo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.

A. Pro eunuchôn'? C. sic est. A. quid nā ex ea re tandē vt caperes cōmodi?

C. Rogas? viderem, audirem, essem vnà quacum cupiebam Antipho.
Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa ilico vbi me accepit, læta verò ad se abducit domum.
Commendat virginem. A. cui? tibíne? C. mihi. A. satis tutò tamen?

C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat: & mihi, ne abscedam, imperat:
In interiore parte vt maneam solus cum sola: adnuo,
Terram intuens modestè. A. miser. C. ego inquit ad cœnam hinc eo:
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Nouitiæ puellæ. continuo hæc adornant, vt lauet: *Trochaicus catalecticus.*
Adhortor properent: dum apparatur, virgo in conclaui sedet, *Iābici tetram.*
Suspectans tabulam quandam pictā, vbi inerat pictura hæc, Iouē *Aliàs, ibi*
Quo pacto Danae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculū per impluuiū fucum factum mulieri. *Nisi legas (clàm) metrū non constat.*
At quem deum? qui templa cæli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci, ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo: *catalecticus.*
It. lauit. redit. deinde illam in lecto illæ collocant. *Trochaicus catalecticus.*
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit vna, Heus tu, inquit, Dore, *Iambici cat.*
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito dum lauamur:
Vbi nos lauerimus, si voles lauato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem:
Quis esset status, flabellum tenere te asinum tantum.

C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se.
Abeunt lauatum: perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt.
Interea somnus virginem opprimit: ego limis aspecto.
Sic per flabellum clanculum: & simul alia circunspecto,
Satin' explorata sint. video esse. pessulum ostio obdo.

A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. an ego occasionem
Mihi ostentatam tam breuem, tam optatam, tam insperatam

Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. Sanè hercle vt dicis. Sed interim de symbolis quid actum est?
C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin'? C. imò apud libertum Discum.
A. Perlonge est: sed tanto ocyus properemus. muta vestem.
C. Vbi mutem? perii, nam domo exulo: nunc metuo fratrem,
Ne intus sit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.
Eamus ad me: ibi proximum est vbi mutes. C. rectè dicis.
Eamus: & de istac simul quo pacto porrò possim
Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

NVNQVIS hic est? nemo est.) In hac scena, verba gestum, vultúmque indicant exeūtis: cui obuia persona obijcitur, sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabūtur. Nunquis hic est? nemo est. NVNQVIS HINC ME SEQITVR?) Duo metuit, nequis obuius comprehensor occurrat: & ne quis sui persecutor existat. Iámne ERVMPERE hoc licet mihi gaudiū?)
Erumpo. Erumpere quasi actiuum verbum posuit pro neutrali: vt sit, Licétne mihi erūpere hoc gaudiū?
Mihi. Aut erumpere, quasi exire. Mihi, pro à me. NEMO homo est.) Quanuis per nemo, homo intel-
Nemo homo. ligatur: tamen addidit homo, vt veteres solēt, τῷ ἀρχαϊσμῷ. Erūpere.) Vtrū me erumpere, pro
Archaismos. emittere posuit? An erūpere pro exclamare? vt erūpere vocē dicitur, qui exclamat. nā, Prò Iuppiter, dicturus est. NVNC est profecto tempus.) Ordo & sensus hic est, Nunc est profecto tempus cum perpeti me possum interfici. Hoc autem cur ipse dixerit, statim subijcit causam. CVM per-
Cum. peti me possum.) Animaduertendum est quòd si CVM, coniuncte legeris, quando significat: si separatim, dum significat. Nunc est profecto.) Figurate, ac coniuncte lege sine disiunctione. CONTAMINET vita ægritudine aliqua.) Mire vitæ crimen ostēdit: velut ipsa sit campus, possessióque fortunæ instabilis variorum. SED neminem curiosum, &c.) Apparatus ad intentionem futuræ narrationis dicitur. QVI me sequatur.) Id cupit gaudēs, quod tristibus molestum est. nam con-
Obtundere. trà Menedemus grauatur narrare quæ dolet. OBTVNDAT.) Odiose instet, ac repetat: mole-
Enecat. stus & odiosus sit. ENECET.) ἐνοχλότερον, quàm enicet. QVID gestiam.) Deest quærens:
Gestire. vt sit, rogitando obtundat, & enecet quærens quid gestiā. Gestire, est motu corporis monstrare quid sentias. Constat autem à pecudibus ad homines esse translatum. Quid gestiam.) Gestire proprie,
Quid. est sensum corporis gestu indicare: quod magis brutorum est animalium. Virgilius, Et studio in cas-
Emergere. sum videas gestire lauandi. AVT quid lætus) Propter quid. VNDE emergā.) Proprie dixit emergā, vt ex iustris atque inhonestis locis, vtpote meretricis domo. Cicero, At ne tum quidem emersisti fututiēte Cæsoni ex miserrimis naturæ tuæ sordib⁹? VESTITVM hūc nactus.) Bene nact⁹ dixit: vt qui nō sumeret, nisi suasisset hæc occasio. ADIBO: atque ab eo gratiā, &c.) Sēsus
Inire gratiā. & ordo hic est, adibo, atque ab eo gratiā hanc inibo. Gratiā inire, est dare beneficiū, ac per hoc alicuius inire gratiā, id est amicitiā. sed hæc est elocutio, Gratiā ab eo inibo, pro eius gratiā merebor.
Ab eo. Nā AB EO amat Terētius pro EIVS ponere. vt in Andria, Hæc primùm animaduertenda ab eo iniuria est. id est eius iniuria. Inire autem gratiam, est mereri gratiam. Plautus, Iniet tamen solidā & grandē gratiā. QVID est quòd sic gestis?) Facete repetit verba eius interrogationis, vt sciat
Quid sibi. se iampridē esse præsentē. QVIDVE sibi hic vestit⁹ quærit?) Facete & figurate dictū est. sic &
Gestire. alibi, Vt pernoscatis quid sibi Eunuch⁹ velit. QVID est quod lætus sis?) Vide aliud esse gestire,
Lætum esse. aliud lætū esse. QVID tibi vis?) πρὸς τὸ, Quid mihi velim. SATIN' san⁹?) πρὸς τὸ, Sanus sim, an insaniā. QVID me aspectas? quid taces?) His duabus interrogatiūculis descripsit vultū
Festus dies. dicturi. Ô FESTVS dies hominis, amice salue.) Decet à salutatione incipere lucuiēte dicturū. Illud autē verisimile est & percussū re noua, & audiēdi cupidū immemorē extitisse salutādi. O festus dies.) Vtrum quia causa est festi ac læti diei? an quia ipse tantus sit, quātus est festus dies? O festus dies hominis) Pro, homo festi diei. Sic dicit etiā scel⁹ homo. Enni⁹, O pietas animi. QVEM ego nūc magis.) Bene additū magis. vt bis amicis se antepositum intelligat: quos cum optet videre Chærea, tamē eū magis adeò vt alijs amicis antepositū neminē cupit. IMÒ ego te obsecro hercle vt audias.) Bonū cōpendium ne multa diceret ad commendandum, vt solet, narrationem futurā. Imò te obsecro hercle vt audias.) Bene cōtulit verba: vt ex his appareat quid agere velit. Ille
Nosco. dixit quæso. hic obsecro. NOSTIN' hāc quā AMAT frater?) Quæritur an verisimile sit Antiphoni notam esse Thaidem, quam frater ipse nesciuerit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, sed famæ positam esse: quam famam potuit ex Phædria & Antipho scire. At verò aliam notitiam negauerat Chærea sibi fuisse cum Thaide, hoc est visus, vultus, oris, & corporis.

NOVI, nempe opinor Thaidem.) Verisimile est hæc scire Antiphonem, qui adeò sit familiaris Chæreæ. Et est ordo hic, Noui, nempe opinor Thaidem. Opinor Thaidē) Optime & ab illo tacitum, & ab hoc nomen ablatum est: vt appareat quàm nouerit, & quàm possit assequi quæ dicentur. FACIEM prædicem, aut laudem?) Prædicamus, vt res sunt: Laudamus extollendo. *Prædicare.* Vel prædicamus voce: Laudamus argumentis. *Laudare.* QVAM elegās formarum spectator siem.) Elegans spectator est qui sit cunctantis, & fastidiosi iudicij: cui non quid placet facilé. *Spectator elegans.* Quid ego eius tibi.) Ordo hic esse debet, Quid ego eius tibi nunc faciem prædicē, aut laudem Antipho? in hac commotus sum, cum meipsum noris quàm elegsns formarū spectator siem. vt sit sensus, In hac cōmot⁹ sum: ille scilicet qui, vt scis, formas solet eligere, ac fastidire pro merito. Spectator.) Probator: vt pecuniæ spectatores dicuntur. *Spectator.* IN hac commotus sum.) Non est consequens: esset autē, si diceretur, In hac commotum me scias. Erit ergo ordo, & sensus qui suprá. PRIMAM dices scio.) O fiduciam elegātiæ, & de alienis oculis iudicare. QVID multa verba? amare cœpi). Ordine egit. nam prius est commoueri: inde amare. Et bene nō antè dicit quid aggressus fuerit, nisi amoris mentione prælata: quo cogente oihil est infectō cupiētibus. SVBMONVIT.) Leuiter monuit. & recte, quia ARRIPVI dicturus est. *Submonere.* Et totum optime: nam vt non erat boni adolescentis hanc technam reperire: sic ab illo repertam, fuit plane veri amatoris arripere. TACITVS sis, citi⁹ audies.) In oratione solemus corripere extra ordinē percōtantes. Et bene celeritatem promisit qua facilé tenetur auditor. Et mire, tanquā sola interrogatio moræ sit. ET pro illo iubeā me illuc ducier.) Iubeam amico dixit, tāquam inter honesta sit quod vile sit. & turpe factū plerunque perseuerāte impudentia releuatur. QVID ex ea re tandem?) Traosit à reprehensione facti, ad causam ipsius facti. NVM parua causa, aut parua ratio est?) Sic illata interrogatio est, quasi ad haoc annuere, & vultu consentire Antipho sit coactus. LAETA verò ad se abducit domū. commendat virginem.) Omnia mire, quòd læta, quòd abducit, quòd domum, quòd cōmendat virginem. Specta singula, & mirare virtutem poetæ. hic enim commendandus est locus erroris initium continens apud Thaidem • conuicium. TIBINE.) Non interrogat. sed miratur. SATIS tuto tamen.) Quid hic facit TAMEN? *Tamen.* Vtrum hoc, etsi meretrix, tamen satis tuto agit? An, etsi Chæreæ, satis tuto tamen: quia nullus accedet alius? EDICIT.) Edicimus, • iubemus: vel iure • dicimus. edicta enim, imperatoris sunt. *Edicere.* ET mihi ne abscedam, imperat.) Certe nullus vir accedit. *Iubere.* MANEAM solus.) Remaneā, perseuerémque in loco. *Manere.* ac per hoc sim MISER, vtpote dooo datus, & seruiens meretrici. & est εἰρωνεία. *Ironia.*

EGO inquit ad cœnam hinc eo.) μίμησις, ad imprudentiam mulieris exprimendam, quæ hoc die erit secura de custode eunucho. *Mimesis.* ABDVCIT secum ancillas.) Memoriter: nam dixerat abiens, Vos me sequimini. PAVCAE quæ circa illam essent.) Relictæ nonnullæ, vt lauari possit ea virgo quæ sub vitij huius occasione nuptura est. hoc enim totū sic inducit Poeta, vt non abhorreat à legitimis nuptijs, in ea præsertim quæ vxor futura est. MANENT.) Pro remanēt, ἀφαίρεσις. *Aphæresis.* NOVITIAE puellæ.) αὔξησις, nouitiæ, & puellæ. *Auxesis.* CONTINVO hæc adornant vt lauēt.) Hæc pluraliter, pro hæ. vt in Phormiooe, Hæc illæ erāt itiones. *Hæc, pro hæ.* Adornāt autē, ex medio significatu pro apparāt. *Adornare.* DVM apparatur.) Impersonaliter dixit. & dō apparatur, pro dō apparetur. & SEDET pro sedebat. Virgo in CONCLAVI sedet.) Cōclaue, est separatior loc⁹ in interiorib⁹ tectis: vel quòd intra eum loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. *Conclaue.* SVSPECTANS tabulā quaodā pictam.) Bene accedit repēte pictura ad hortamēta aggrediēdæ virginis: ideo quia nō ad hoc venerat Chęrea, vt cōtinuo vitiaret puellā, sed vt videret, audiret, essetq; vnà: cū nihil amplius cogitaret, ausus incitatúsque dū picturā cerneret. IOVEM quo pacto.) Mira iouentio, qua hæc pictura domui tribuitur meretricis aduersus omnium pudicitiam amorum, contra parsimoniam, contra dignitatem, contra pudicitiam. MISISSE aiunt.) Bene AIVNT: & quia fabula est, & quia tam turpis Ioui, quàm apta meretrici. QVO pacto Danae misisse aiunt quondam in gremiō imbrē aureum.) Quæ aptior pictura domui meretricis ad amatorū illecebras, quàm hæc, quæ exēplum continet amoris, & amoris puellæ, & amoris ad Iouem pertinētis: & amoris nō gratuiti, nec paruo propositi, sed auro in gremiō fluente venalis. Tum quòd in gremiū Danae etiam ipse Iuppiter, vt splēdidus imber illabitur: nóone videtur meretrix dicere adulescentulis illam corporis partem authore Ioue velut inauratā fuisse? Imbrem aureum.) Non rorem vel pluuiam, sed imbrem addiderat. ô auaritiā meretricis. EGOMET quoque id spectare cœpi.) Moris est ad id oculos vertere quod videmus: & eum quem aspicimus, intueri. IAM olim ille ludum.) Bene, non scelus, sed ludum dixit. IMPENDIO.) Id est magis magísque luserat. *Impendio.* & Luserat ludum. vt Hunc oro sine me furere ante furorem. figura ἀρχαϊσμός. *Archaismos.* *Luserat ludum.* DEVM se in hominem conuertisse.) Philosophice nunc Terentius demonstrauit quam cladem moribus hominum, & ciuitatibus afferant figmenta poetarum, cum exempla scelerū afferant peccaturis? ATQVE per alienas tegulas.) Hic apparet Iouem separatim, separatim aurum fuisse pictum. Deum se in hominem cōuertisse.) Vtrum quia Iuppiter humana forma aurum infuodēs pictus erat in tabulis, non pro Ioue aurum? An IN HOMINEM, id est hominis audaciam, atque flagitia? Atque

per alienas tegulas.) Satis comico charactere locutus est, & presso stilo. VENISSE clancu-
lum per impluuium.) Hæc omnia nõ vt difficilia factu, sed vt humilia, & Ioue indigna proferun-
tur, vt merito sequatur, Ego homuncio hoc non facerem, quod non solum non Ioui, sed ne homini
Fucũ facere. quidem, nisi furi, aptum erat? FVCVM factum.) Id est, vt fucũ faceret, hoc est insidias & frau-
dem. Fucum, astutam fraudem. & mulieri, pro, fœminæ. QVI templa cæli summo sonitu
Parodia. concutit.) Ab authoritate personæ, vt fit in exemplis. Sonitu concutit.) παρῳδία de Ennio.
Templa cæli.) Sententia tragica: sed de industria, non errore. EGO homuncio hoc nõ fa-
cerem?) Oratorie. vt Iouẽ extulit, ita detraxit sibi: vtputa, Ille est deus, & magnus: ego non homo,
sed homuncio. DVM hæc mecum reputo, accersitur lauatum.) Seruauit ordinem nuptiarum: &
Accerso. proprio verbo, quasi de nuptura dixit. ACCERSITVR.) Vt alibi, Quàm mox virginẽ accer-
so? Nam ipse illam est habiturus vxorem. Dum hæc mecum reputo.) Hic ostendit non sibi pri-
mùm hæc nunc in mentem venisse, sed tunc etiam cogitata, cum esset in domo meretricis. IT,
Syntomia. LAVIT. redit.) συντομία qua solet, vtitur. DEINDE illam in lecto illæ collocant.) Vide an
Collocare. aliquid deest ita legitimis nuptijs: nã & ipsum verbum COLLOCARVNT proprium est, & ascri-
Energia. bitur pronubis. STO expectans, siquid mihi imperent.) ἐνέργεια. non enim dixit stabam. Expe-
Expectare. ctans, desyderans. Et mire omne tempus executus est salua veritate, in qua Virgilius negligens in-
uenitur: cum post occisum Mezentium, non facta noctis mentione, statim intulit, Oceanum interea
Mimesis. surgens aurora reliquit. CAPE hoc flabellũ.) Præclare non sensum, sed verba ipsa per μίμησιν
induxit, per quam puellaris error exprimitur. VENTVLVM huic sic facito, dum lauamur.)
Demonstratiuum, & gestu explicandum. Cape hoc flabellum: & ventulũ huic sic facito.) Quàm
particulatim, cum qua diligentia, & δεικτικῶς iubet, quasi nouitio & imperito? VBI nos laueri-
mus.) Vide vsum verbi tam cito variatũ, dum lauamur: &, vbi nos lauerimus. ACCIPIO tri-
stis.) Id est, tristi similis: vt, Nanque vt conspectu in medio turbatus inermis Constitit. SI VO-
LES a lauato.) Quasi satisfacientis est, cum solum illum relinquant cum virgine. Accipio tristis.)
Bene tristis, tanquam aliud magis vellet, hoc est lauare, aut ludere: metuit enim ne quod cupit, pro-
Schema. datur gaudio. OS TVVM impudens.) Licet iocanti & amico conuiciũ iocunde facere. QVI
Statura. esset status.) Statura corpori ascribitur: Statua ad habitum refertur. Ergo status est σχῆμα: Statura,
Status. longitudo corporis. TE ASINVM tantũ.) Quia hoc ministerium, delicatorum seruorum est.
Proruunt se. OMNES proruunt se.) Verbo neutrali quasi actiuo vsus est. VBI absunt.) Vbi, & temporis
Vbi. & loci potest esse. INTEREA somnus virginem occupat.) Vtpote compressam somno, & o-
Limis. blectatam flabello, atque ab Eunucho nihil metuentem. EGO limis aspecto.) Limis, si nomina-
Limen. tiuus singularis est, transuersus significat: si septimus pluralis, deest oculis. Nam limis, est trãsuersus:
vnde limen dicitur quoque quòd ingredientibus exeuntibúsque transuersum est. Quum igitur dissi-
mulant homines se videre quod vident, & non recta facie, sed transuersa intuentur: limes dicuntur
aspicere. SIC per flabellum clanculum.) Sic, δεικτικόν est, & necessario additũ. nam & limis &
per flabellum sine demonstratione parum intelligitur. Limis aspecto.) Cum limi dicantur o-
bliqui generaliter: hoc tamen proprie de oculis dicitur. PESSVLVM ostio obdo.) Scilicet
vt amoueret, arcerétque auxilium virginis. QVID tum fatue?) Quid enim præter vitium su-
perest, vbi amator est adolescens, & virgo dormiens & inclusa? Grate explicata narratio est, quam
audientis curiositas finit, & cuius in extrema parte maior attentio est. FATEOR.) Me fatuum
qui hoc quæsierim, subauditur. AN EGO occasionem mihi ostentatam, tam breuem, tam opta-
tam, tam insperatam) Vide quanta dixerit: non voluntatem, sed occasionem: non animaduersam,
sed ostentatã: non hanc, sed tantam: non angustam, sed breuem: non appetitam, sed exoptatam: non
repentinam, sed insperatam. Et bene insperatam: aliud enim sibi promiserat, vt suprà diximus, non
quod pictura occasióque persuasit. TVM pol ego is essem.) Eunuchus scilicet. SANE her-
cle vt dicis.) Deest, ita est. SED interim de symbolis?) Bene memor est personæ quam induxit
Frugi es. Poeta, per hanc interrogationem. Sed interim de symbolis? FRVGI ES.)
Vtilis, & necessarius: vt fruges humano generi. Frugi est ergo, in quo est aliquid quo fruamur, id
est vtamur. DISCVM.) Nomen est proprium Discum. SED TANTO ocyus propere-
mus.) Properemus dixit pro ambulemus. MVTA vestem.) Hæc ὁμονοιμία est ad id, quòd in
domum Thaidis rediturus est Chærea. VBI MVTEM?) Vultu ostendit quòd subaudiatur,
Exulo. NESCIO. NAM domo exulo.) Deest propè, aut veluti: vt sit, propè iam exulo. Exulo duobus
modis dicitur. & de loco in quo exul est, & de loco ex quo eiectus est. NVNC metuo fratrem.)
Causas ostendit, cur domo penitus veluti exulet. PATER ne rure redierit.) Præparatur iam
Zeugma. interuentus senis: & est ζεῦγμα ad superiora. nam & hic METVO est subaudiendum. IBI
proximum est.) Hoc est domus mea. RECTE dicis. eamus.) Ipsa verba quodam modo festi-
Porrò. nationem sonant. QVO pacto porrò.) Porrò, postea, deinceps.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DORIAS.

ITA me Dii bene ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo
misera, *Iambicus tetrameter catalecticus.*
Ne quã ille hodie insanus turbã faciat, aut vim Thaidi. *Trochaicus cat.*
Nam postquã ille aduenit Chremes adolescens frater virginis, *Iābicus cat.*
Militē rogat, vt illum admitti iubeat: ille cõtinuo irasci, *Trochaici tetra. acatal.*
Neque negare audere. Thais porro instare, vt hominem inuitet.
Id faciebat retinendi illius causa: quia illa quæ cupiebat *Octonarius catal.*
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat. *Trochaici catal.*
Inuitat tristis: mansit ibi: illa cum illo sermonem occipit:
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum,
Voluit facere cõtrà huic ægré. heus, inquit, * puer Pamphilam *Nisi legas (puere) non constat versus.*
* Accerse, vt delectet hic nos, illa exclamat, minime gentium:
In conuiuium illam? miles tendere inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clàm mulier demit: dat mihi vt auferam:
Hoc est signi, vbi primùm poterit, se illinc subducet scio.

Iambicus tetrameter: sed prima syllaba (Accerse) pertinet ad versum præcedentem.

ITA ME Dij bene ament.) Ea persona quæsita est, quæ terribilem credat militem: & eo magis in experiendo vanus ac ridiculus esse possit. Ita me Dij bene ament.) Hoc loco quid post scenam gestũ sit, hoc est in conuiuio militis, ancilla demonstrat: vt iam quæ in proscenio agantur, ex his possimus agnoscere. NE QVAM ille hodie insanus.) Illum, & ille insanus, sic effertur, vt omnibus insuauis miles esse noscatur. NAM postquam iste aduenit.) Instanter admonet, qui scilicet sit Chremes. MILITEM rogat.) Et hoc quasi de odioso militem dixit, non Thrasonem. CONTINVO irasci.) Vt riuali. NEQVE negare audere.) Vt amicæ poscenti. INSTARE, vt hominem inuitet.) Vide impudentiam meretricis. primùm petit vt iubeat eum admitti: postea vt inuitet, quod est maius. ID FACIEBAT retinendi illius causa.) Admonet spectatorem, ne existimet alteri riuali iniuriam fieri Phædriæ. Et simul est hic προπαρασκευή virginis agnoscendæ, inuitat tristis. MANSIT ibi.) Adolescens scilicet. & mansit, pro remoratus est, id est accubuit, nec recessit, MANSIT significat. Simile est, Mãsit, passus est. Sic Chremes mansit, immoratus. • cõuiuia necessitate discessit accipiendus est. TRISTIS.) Inuitus, non libenter. Vt econtrario Virgilius, Vobis lætus ego hunc candentē in littore taurum Cõstituam ante aras, voti reus. Et accipio tristis, eodem modo. SERMONEM OCCIPIT.) Sermonem, colloquium dicit. ADDVCTVM æmulum.) Plus dixit adductum, quàm admissum: & simul quia videbat furibundum Chremem, & totum crimen reuocat ad Thaidem. & hæc est causa cur à milite in eius domo nullam rixam patiatur Chremes. *Maneo.* *Tristis.* *Sermo.* *Adduci.*

HVIC ægré.) Huic Thaidi, non adducto. HEVS, inquit, puer.) Hic ostenditur quod suprà apparatum est. ACCERSE Pamphilam.) Non, prouoca: sed, accerse: quia non est aptum militi. VT DELECTET hic nos.) Quasi dicat, quòd hæc non facit: sed delectare, fidicinæ est: quia suprà de illa dixerat, Et fidibus scire. Et bene HIC: quasi insuauiter nũc tractemur. ILLA EXCLAMAT.) Non respondit, inquit: sed, exclamat. MINIME gentium.) Hoc magis mirum, minime gentium, quàm nusquam gentium. IN CONVIVIVM illam?) ἐμφατικῶς. vt, Cantando tu illum? Illam.) Deest, accersas: & est figura ἀποσιώπησις. MILES tendere.) Propric dixit tendere. quod significat pertinacem contentionem. Virgilius, Vasto certamine tendunt. INDE ad iurgium.) Subauditur, ventum est. INTEREA AVRVM sibi clàm mulier demit.) Ne aurum pro virgine, quod retinebat, amitteret. vel aurum demit, vt esset ad fugam expeditior, vel ad rixam. Et opportune mulierem dixit, non Thaidem: vt ostēderet malitiam sexus. *Minime gentium.* *Emphasis.* *Aposiopesis.* *Tendere.*

HOC EST signi, vbi primùm poterit.) Ad quam rem signi? Vtrum hoc est signi, Quamobrem metuam ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi? An hoc est signi, Vnde scio quòd vbi primùm poterit, se illinc subducet? Erit igitur subaudiēdum sic, VNDE & QVÒD: vt sit, Vnde scio, quòd vbi primùm poterit.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

PHAEDRIA.

DVM RVS EO, cœpi egomet mecum inter vias, *Senarii.*
Ita vt fit, vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam: longè iam abieram:
Cum sensi, redeo rursum: male verò me habens,
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare, Hem, biduum hic
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est: quid nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extrema linea
Amare, haud nihil est: villam prætereo sciens:
Sed quid hoc est, quòd timida subito egreditur Pythias? *Trochaicus catal.*

DVM RVS eo, cœpi egomet.) Hic nunc causa narratur, cur statim in vrbem redeat Phædria, qui discesserat absuturus biduum ad tollendum iurgium militis, & importune redit.

Dum rus eo.) Iam tempus est reuocandi in scenam Phædriam, postquam acta sunt omnia, quæ illius absentiam desyderabant. COEPI egomet mecum.) Ordo, Cœpi aliam rem ex alia te cogitare. INTER vias.) Figurate, & noue inter vias. ET EA omnia in peiorem partem.) Vtrum subaudiatur, cogitare? an ibant, aut vergebant, aut quid tale? DVM hæc puto.) Id est existimo. vt Virg. Multa putās, sortémque animo miseratus iniquam. Et est ἀφαίρεσις, pro reputo. Putamus enim instantia: Reputamus præterita. VBI ad ipsum veni diuerticulum.) Diuerticulum, est vbi iter de via flectitur. & proprie diuerticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere diuertendū sit. CONSTITI.) Plus est nunc scientem stetisse, quàm præterisse nescientem. HEM, biduum hic manendum est?) Interiectio laborantis animi. BIDVVM sic pronuntia, vt longum, nimiúmque tempus. Tum deinde HIC tanquam in loco solo, atque tristi. SOLI sine illa?) Aut sine alio oblectamento? Sine illa.) Satis amatorie. Sine illa.) Iam causa est cum biduum grauetur loco tristi, cur solatium conquirendum. Sunt autem qui idem putent soli esse, & sine illa: vt sine illa ἐξήγησις eius sit quod dixerat, Soli. NIHIL est: quid nihil?) Amantium disputationes intermiscent quædam consilia sanæ mentis, quæ tamen statim resurgentis amoris seuitia deuincuntur. EHO, ne videndi quidem erit?) Eho, ridicule additum: tanquam omnino non secum loquatur, sed cum altero. SALTEM hoc licebit.) Bene bis dictum licet licebit: quasi de re magna loquatur. totum ergo amatorie. CERTE extrema linea) Et hoc recte: quia quinque lineæ perfectæ sunt ad amorem. Prima visus, secunda loqui, tertia tactus, quarta osculari, quinta coitus. An sic dixit extrema linea, quemadmodum dicatur longis lineis quid fieri? id est de longinquo.

AMARE haud nihil est.) Amare modo frui amore dicit. Plautus in Bacchidibus, Prius hic adero, quàm te amare desinam. Et, Sine te amem. VILLAM prætereo sciens.) Sciens quidē, sed non minus amator quàm prius. SED quid hoc est, quod timida subito egreditur Pythias?) Ex his verbis persona in scenā veniens, & locutura describitur. & Timida, modo ægra, turbata, cōmota. Plautus, Manū ex mari timide. Et hic ipse, Vxorē inquit Philumenā pauitare nescio quid dixerunt. Timidum aliud naturale, aliud euētu est: vt Addidit se sociam, timidísque superuenit AEgle.

Inter vias. Aphæresis. Putare. Reputare. Diuerticulū. Hem. Biduum. Exegesis. Eho. Licebit. Linea extrema, & longis lineis quid facere. Amare. Timidus.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

PY. VBI EGO illum scelerosum misera atque impium inueniam? aut vbi quæram? *Iambicus tetra.*
Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perii, hoc quid sit vereor. *(Hoccine) prima pertinet ad uersum præcedentem.*

PY. Quinctiam insuper, scelus, postquàm ludificatus est virginẽ, *Trochaicus catal.*
Vestem omnem misère discidit: tũ ipsam capillo conscidit. *Octonarius acatal.*
PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi: *Dimeter.*
Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?
PH. Nescio quid profecto absente nobis turbatum est domi. *Trochaicus catal.*
Adibo. quid istuc? quid festinas, aut quẽ quæris Pythia? *Iambicus tetram.*
PY. Hem Phædria, egón' quẽ quærã? abi hinc quò dignus es *Iambici tri.*
Cũ donis tuis tã *lepidis. PH. quid istuc est rei? *Aliàs, inlepidis.*
PY. Rogas me? eunuchũ quem dedisti nobis, quas turbas dedit. *Iambici tetr.*
Virginem quam heræ dederat dono miles, vitiauit. PH. quid ais?
PY. Perii. PH. temulẽta es. PH. vtinã sic sint, qui mihi male volũt. *Trochaicus.*
D. Hau obsecro mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit? *Iambici quadrati*
PH. Insanis: quî istuc facere eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
Qui fuerit: hoc quod fecit, res ipsa indicat. *Trimeter.*
Virgo ipsa lachrymat: neque eum rogites quid sit, audet dicere. *Tetrameter.*
Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mirari satis
Quò ille abire ignauos possit longius, nisi si domum *Trochaicus tetr.*
Trochaicus tet. redundãte syllaba. Forte ad nos redierit. PY. vise amâbo num sit. PH. iam faxo scias.
D. Perii, obsecro tã infandũ facinus mea tu, ne audiui quidẽ. *Trochaici catal.*
PY. At pol ego amatores audieram esse mulierum eos maximos,
Sed nihil *posse. verum miseræ non in mentem venerat: *Si legas (potesse) iãbicus est, & sic legendum arbitror. Nam & sequens iãbicus est.*
Nam illũ aliquò conclusissem: neque illi cõmisissem virginẽ.

VBI EGO illum?) In hac scena operæ pretiũ delectationis est spectatoribus ex querela ancillæ Thaidis, atque errore Phædriæ. Vbi ego illũ?) Hoc initio ostenditur tanquã persequentẽ fugientem, progressam esse personam. SCELEROSVM.) Scelerosus, est multorũ: Scelestus, vel vnius. Scelerosus, proprie author est sceleris: Sceleratus, in quo scelus sit constitutũ vel commissum. *Scelerosus. Scelestus.* SCELEROSVM atque impium.) Scelerosum in Thaidem, Impiũ in virginẽ. AVDAX facinus facere.) Facinus facere, figura ἀρχαϊσμὸς. *Facinus facere. Archaismos.* HOC quid sit, vereor.) Pro duobus vnũ dixit, scilicet vereor, pro & nescio, & vereor. QVINETIAM insuper.) Accusatio facti. SCELVS.) αὔξησις. Plus enim est scelus quàm scelestus. Vt Lucilius, Carcer vix carcere dignus. *Scelus. Auxesis.* POSTQVAM ludificatus est virginem.) Argumentũ ab his quæ sunt post negotium gesta. Et mire, Postquam ludificatus est, discidit dixit: cum ille videlicet, dum virgo reluctatur, hoc fecerit. Et mire expressit vitium illatum virgini ab eo quidem, qui vitiare iam posset: sed tamen eiusmodi adolescẽtulo, cuius propter teneras adhuc vires ad explendam Venerẽ longiore noxa aduersus virginẽ vtendũ fuit. Nam ideo præter occasionẽ familiæ discedentis, tempus, locus, & cætera attributa negotio, etiam somnus virginẽ opprimens adiuuat Chæream. Et mire ludificatus potius, quàm complexus est, aut tale aliquid quod amorem indicaret. VESTEM omnem misere discidit.) Adeò vt non amore fecerit, sed iniuria. Et vide, vt ex his appareat multũ virginem reluctatam esse. TVM IPSAM capillo conscidit.) Multo melius, quàm si diceret, capillum illi conscidit. *Conscidit capillo.*

VT EGO vnguibus facile illi in oculos inuolem.) Nónne credis Pythiam id comminari quod à virgine minus factum sit? quod, quia puella, non potuit. VNGVIBVS.) Quibus armatur hic sexus. IN oculos.) Quasi amatori. VENEFICO.) Mutanti homines, & ex virginibus mulieres facienti. *Veneficus.* An venefico, amatori? quia amor, venenũ occultum est. vt Virg. Occultum inspires ignem, fallásque veneno. Et, Longúmque bibebat amorem. ABSENTE nobis turbatum est domi.) Aut subdistinguendum est, & subaudiendũ me. aut ἀρχαϊσμὸς figura est, absente nobis, pro nobis absentibus. *Absente nobis. Archaismos.* Pomponius, Sine ergo istuc, præsente amicis inter cœnam. Varro in Marcellum, Id præsente legatis omnibus, exercitu, pronuntiat. *Præsente amicis.* Absente nobis.) Cum sic dicit, pro præpositione ponit absente: ac si diceret, coram amicis. QVID festinas?) Properas, turbaris, & trepidas? Sal- *Festinare.*

Antiptosis. Eunuchum quem dedisti.

lust. Festinãtibus in summa inopia patribus. EGÓ N' quem quæram?) Deest rogas. EVNVCHVM quẽ dedisti nobis quas turbas dedit.) Aut ἀντίπτωσις vt, Vrbẽ quam statuo, vestra est. Aut QVEM cum interrogatione pronuntiandum, vt sit, qualem. Eunuchum quem dedisti.) Quidam volunt QVEM distinguere, quasi dicat qualem : sed nesciunt hac figura multum veteres vsos esse. Eunuchũ enim ad DEDISTI verbũ, retulit. Nũc ergo addit propter aliud ἀξίωμα assumendũ extrinsecus, is Eunuchus. Nam quotiens vno nomine, aut pronomine diuersæ declinationis enuntiationes comprehẽduntur, necesse est quod alteri accommodatũ fuerit, ab altero discrepare. Quẽ dedisti quas turbas.) Et QVEM, & QVAS sic accipe, quasi dixerit, qualem Eunuchum, & quales turbas. QVID ais?) Hoc admirantis est magis quàm interrogantis.

Temulentus. Temetum.

TEMVLENTA es.) Ebria à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo quòd tentaret mentem, id est labefactaret. Virg. -tenuísque Lagæos Tentatura pedes olim, victuráque linguã. VTINAM sic sint, qui mihi male volunt.) Bene non, ebriam esse, in maledictum vertit: quasi verò temulentam esse, fœlicitatis sit. An non negat se esse ebriam, sed non vino, verum malo ebriam vult intelligi?

Mea. Mea tu. Amabo. Monstrum.

MEA Pythias.) Mea, & mea tu, & amâbo, & alia huiuscemodi, mulieribus apta sunt blandimẽta. QVID istuc nam monstri fuit?) Quippe monstrum est omne contra naturã. Si igitur Eunuchus est, & vitiauit virginem, contra rerum naturam factũ est, & rectè monstrum est. Et ordo est, Quid nam istuc monstri fuit? QVI istuc facere Eunuchus potuit?) Istuc facere, honestius apud puellam, quàm si vitiare dixisset: & potest videri aliquid nutu significare.

Syllepsis.

EGO illum nescio qui fuerit.) σύλληψις. Bene vitauit Eunuchi nomen, vt vitiasse virginẽ obtinere possit. VIRGO ipsa lachrymat.) Nunc ostẽdit quid fecerit: & ostendit argumentis. NEQVE cum rogites quid sit, audet dicere.) Quid si verberata esset? sed non puderet queri. Hæc autem iniuria apud virginem nõ habet nomen. BONVS vir.) χαριεντισμῶς. nõ enim iam Eunuchus. NVSQVAM apparet.) Nescias vtrum fuga eius queratur, an culpa. sed constat hæc argumenta esse, quòd ipse virginem vitiauerit. BONVS vir.) Bene VIR: quia hoc illũ esse cõtendit. ETIAM hoc misera suspicor.) Bene ETIAM: qui & hoc suspicatur virginẽ vitiatam.

Nequeo mirari satis.

NEQVEO mirari satis.) Bene hic omnes suspiciones ad Eunuchũ quẽ nouit, reuocat. nescit Chæreã siquidem hunc esse. Et mira locutio, pro eo quod est, nescio. Nequeo mirari satis quo ille abire ignauus possit lõgius. VISE AMABO NVM SIT.) Domi subaudiẽdum est, aut, num sit quod dicis. SED nihil posse.) Vt volũtatis rei sint, non etiã facti. VERVM miseræ non in mentem venerat.) Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. ad partem enim sentẽtiæ pertinet quod dicit, Nõ in mentem venerat: nõ ad totũ quod audiuisse se dudum. Etiã nisi penitus negatiue consideraueris, controuersia inerit. si enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non venerit vt vitares? vtrum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum vitandum fuit. Neque enim hoc satis est ad pudicitiam, stuprũ vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit, quam omnino integram & illibatam velis.

Verum. In mentem venire.

An verum, non erit coniunctio, sed nomen? vt illud quasi falsum audierit: hoc autem, quod verũ inuentum est, non ipsa suspicata sit. Nam in mentem venire, non reminisci tantũ, sed etiam cogitare significat. Sic Cicero, In mentem tibi non venit causam publicam sustinere. id est non cogitas, non suspicaris. Verum miseræ.) Si VERVM pro cõiunctione accipimus, subaudiendum erit, amatores mulierum eos esse maximos. In mentem non venerat.) Non quod audieram: sed, quod hic fecit. An non aliud in mentem venerat? non, scilicet facturum fuisse quod fecit. Non in mentẽ venerat.) Aut non erat cogitatum: aut non eram recordata. NAM illum aliquo conclusissem.) Mire conclusissem dixit, vt sæuam feram. sic alibi, Conclusam hic habet vxorem sæuam. NEQVE illi commisissem virginem.) Si vel amatorem tantum meminissem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS.

Senarii.

PY. XI foras scelesté: at etiam restitas?
Fugitiue prodi: male conciliate. DO. obsecro. PH. oh,
Illud vide os vt sibi distorsit carnufex,
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulum si cessassem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
PY. *Habésne hominem amâbo? PH. quidni habeam? PY. ô factum bene.
D. Istuc pol verò bene. PY. vbi est? PH. rogitas? non vides?

**Habésne) prima syllaba pertinet ad versum præcedẽtẽ.*

PY. Videam obsecro, quem? PH. hunc scilicet. PY. quis hic est homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie est. PY. hunc oculis suis
Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.
PH. Non vidit! PY. an tu hunc credidisti esse obsecro
Ad nos deductum? PH. nanque alium habui neminem. PY. hau,
Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat
Honesta facie & liberali. PH. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc eò tibi videtur fœdus, quia illā nō habet. *Trochaicus tetrameter catalecticus.*
PY. Tace obsecro, quasi verò paulum intersiet. *Senarii.*
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustelino. PH. hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, vt quid egerim egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. emisti. PY. iube mihi denuo
Respōdeat. PH. roga. PY. venistin' hodie ad nos? negat. *Iābicus septem pedum.*
At ille alter venit annos natus sedecim, *Trimetri.*
Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc mihi expedi
Primùm: istam, quam habes, vnde habes vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? DO. venit Chærea.
PH. Fraterne? DO. ita. PH. quādo? DO. hodie. PH. quàm dudum? DO. modo.
PH. Quicum? DO. cum Parmenone. PH. norásne eum prius?
DO. Non, nec quis esset, vnquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur fratrem meum esse sciebas? DO. Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi. PH. occidi.
DO. Meā ipse* induit: pòst vnà ambo abierunt foras. *(induit) dissyllabū est.*
PY. Iam satis credis me esse sobriā, & nihil mentitā tibi? *Trochaici catalectici.*
Iam satis certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? res ipsa indicat.
PH. Concede istuc paululum: audin'? etiam nunc paululum. sat est. *Iambicus tet.*
Dic dum hoc rursum, Chæreán' tuam vestem detraxit tibi? *Trochaici.*
DO. Factū. PH. & ea est indutus? DO. factū. PH. & pro te huc deductus est? DO. ita.
PH. Iuppiter magne, ô scelestum atque audacem hominem! PY. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam nescio. *Iambicus tetram.*
Heus tu negato rursum: possúmne hodie ex te exculpere
Verum? vidistin' fratrem Chæream? DO. non. PH. non potest sine
PH. Malo fateri, video: sequere hac, modo ait, modo negat.
Ora me. DO. obsecro te verò Phædria. PH. i intro. DO. hoi, hei.
PH. Alio pacto honeste quo modo hinc abeam nescio: *Deest syllaba, forte nunc.*
Actum est siquidem. tu me hic etiam nebulo ludificabere?

PY. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quàm me viuere.
D. Sic eſt. PY. inueniam *hodie parem vbi pol referam gratiã. *(hodie) prima pro*
Sed nunc quid faciundum cenſes Dorias? D. de iſtac rogas *ducta (hoc die)*
Virgine? PY. ita, vtrũ taceámne, an prædicẽ? D. *tu pol ſi ſapis, *(tu) ſupereſt*
Quod ſcis neſcis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis:
Hac re te omni turba euolues, & illi gratum feceris.
Id modo dic, abiſſe Dorum. PY. ita faciam. D. ſed videón' Chremem?
Thais iam aderit. PY. quid ita? D. quia cũ inde abeo, iã tum incœperat
Turba inter eos. PY. aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc quid fiet.

E XI FORAS ſceleſte.) Iocũdus error, in quo non dubitet Phædria ipſum eſſe qui quæ-
Sceleſtus. ritur: verum inſuper ſic aggreditur tanquam ſit ipſe. SCELESTE.) Quale eſt, ſcele-
Reſtitare. ſtum appellari qui nihil ſciat. RESTITAS?) Neceſſario reſtitat, qui miratur ſe pro-
trahi. FVGITIVE.) Et ſceleſtũ, & fugitiuum increpat, in hunc crimen transferens Chæreæ.
Male. MALE cõciliate.) Opportune adoleſcens hic exprobrat munus magno emptum. Male, magno
Conciliatur. ſignificat. vt Plautus in Amphitryone, Hæc mox ſcita eſt exercendo ſcorto cõducto male. Ergo ma-
le conciliate, magno empte ſignificat. nã omnis conuentio, conciliatio nominatur. Conciliatũ ergo,
Os diſtor- magno emptũ. OS VT ſibi diſtorſit.) Et hic memor adoleſcens inſinuandi muneris, dicit illum
quere. ſibi os diſtorſiſſe, qui natura ſit pulcher. Os autem dicimus illi diſtorquere, quem natura pulchrum
deturpamus. QVID huc reditio eſt?) Eleganter ei reditio obijcittur, qui reuera loco ſe non mo-
uerit. QVID veſtis mutatio?) Sic veteres. Plaut. in Trinummo, Quid tibi interpellatio, aut in
cõſiliũ huc acceſſio eſt? Cæcilius ἁρπαζομένῃ, Quid tibi aucupatio eſt argumẽtum, aut de meo amo
re verbificatio eſt patri? Quid veſtis mutatio?) Nam liberi veſtẽ habebat, vtpote Chæreæ: ſerui
verò atque Eunuchi depoſuerat. PAVLVLVM ſi ceſſaſſem Pythia.) Familiare eſt iratis auerte-
re ſe ad aliam perſonam ab ea in quẽ commoueantur. ITA iam adornabat fugam.) Vt ſuprà,
Adornare. Adornãt vt lauent. HABESNE hominẽ amâbo?) Hæc omnia Pythias cernens Eunuchum, lo-
Quid ni. quitur. Id enim erit iocundum vt quærat illum quem videt. QVI'D ni habeam?) Quid ni, quid
niſi: hoc eſt, cur non habeam? VBI eſt?) Dorionem contemplata, dicit, Vbi eſt? quia nõ ipſum,
ſed alterum nouit. ROGITAS? non vides?) Stomachatur vterque errans mirifice: illa, quòd Eu-
nuchum credidit, Chæream videns: hic, quòd Eunucho obiecit quod commiſit Chærea. HVNC
Archaiſmos. ſcilicet.) Hic iam tangens Eunuchum, dicit Phædria. HVNC oculis ſuis noſtrarũ nuſquam quiſ-
Quiſquam. quam vidit.) ἀρχαϊσμὸς eſt figura, pro noſtrũ. vel noſtrarum, id eſt quæ familiæ noſtræ ſunt: vt pa-
rũ ſit non vidiſſe Thaidẽ, niſi addatur, ne familiariũ quidem vllam eſſe, quæ hunc viderit. Quiſ-
quam.) Antiqua locutio eſt. NON vidit.) Totidem, iiſdémque verbis repetit. Et interrogatio ſtu
porem admirantis oſtendit, & iam veluti conſentientis. NANQVE aliũ habui neminẽ.) Bene
Hau. ad illud quod ait, An tu hunc, quaſi ex multis. HAV, ne comparãdus hic quidẽ eſt.) Hau, inter-
Erat. iectio eſt cõturbatæ fœminæ, nec conſtantis ſibi. ILLE erat honeſta facie & liberali. τῷ ἰδιωτι-
σμῷ ERAT, quaſi de mortuo: aut qui nõ eſt, ſcilicet Thaidi, quia fugit. Honeſta facie & liberali.)
Cõmode deſcriptus eſt Chærea. NVNC eò tibi videtur fœdus.) Facete, fœdus videt. nõ enim eſt.
TACE obſecro.) Apte dictum eſt tace, fœmineo ſtomacho, quaſi impudenter aſſiſtenti formæ
improbæ, & argumenta inaniter pertinaciterque inuocanti. Tace obſecro.) De conſuetudine di-
ctum eſt tace. & bene additur obſecro: ne tace ipſum, videatur iniuria. QVEM tu verò videre
velles Phædria.) Commota aduerſus Phædriam, cogitur eum laudare, cui irata eſt: & ideo totũ cal-
lide. Quẽ tu verò videre.) Facete, quaſi nec hunc, nec ipſum qui miſit, conſpectũ velit. Quẽ
tu.) Quem, talem. & breuiter forma eius laudata eſt: cum prolixius illius ſit deſcribenda deformitas.
Verò. Quem tu verò videre.) Verò, pulchre. Pulchre enim eſt cuius forma, nec odium, nec conuitium
commeruit. Lucilius in ſatyra. • ex facie florem delegeris. Quem tu videre.)
Quare tu? an quia iſte iam non velit videre, iratus ſcilicet ob vitiatam virginem? An tu, quaſi ſpecta
tor elegãs formarum, & qui amator ſis Thaidis? HIC eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex.) Sic hoc
Vietus, Vimi- totum pronuntiandũ, quaſi iraſcatur huic. propter quem laudauerit Chæream. Vietus.) Mollis,
na, Vimenta, flaccidúſque, & flexibilis corpore. vnde & vimina & vimenta, & vites, & vietores dicuntur. & viere,
Vites, vieto- religare dicitur: quia vietis virgis magis religare poſſumus quidlibet. Lucretius araneæ dixit vietã
res, Viere. veſtem, id eſt putri mollitia præditam. Vetus.) Ad vituperationem modo, non ad laudem poni-
Vetus, vetu- tur: vt, Veteris poetæ maledictis reſpondeat. Vetus eſt: cuius diminutiuum eſt vetulus. Veterno-
lus, Veterno ſus.) Morbo vetere cõfectus, id eſt veterno: quales ſunt qui hydropem patiũtur. Et recte. Nam ſæpe
ſus, Senex. Eunuchi in ſenecta veternoſi fiunt, & cito hoc laborant morbo. Senex.) Ex morbo ægritudine-

que rugosus. Senex.)Vtrum senex?an quia ita videtur ob deformitatem? COLORE mustelino.)Errauit Terentius, non intelligens Menandricum illud, ὅυτοσ ἰ δὲ γαλεώτης γέρων. ait autem, Stellionem, animal quod lacertæ non dissimile est, maculoso corio. oãque ad id genus coloris facies exprimitur eunuchorum corporis: quia plerique lentiginosi sunt. Hinc ergo errauit ideo, quia γαλῆ Mustela dicitur, γαλεώτης, Stellio. ὡς παρ' ἀρισοφάνει νεφέλαις, ἤδηρ ἐγγαλεώτη καταχέσαν σωκράτης. Ego Adesionem sequor, qui recte intellexit, Terentium scientem, mustelino colore eunuchum dixisse coloratum, velut subliuido: quia verè eunuchi, aut ex candidissimis lentigiosi fiunt, vt ex Gallis, & huiusmodi occidentalibus: aut ex fuscis, subliuidi: vt ex Armenijs, & alijs orientalibus. Vt quid egerim, egomet NESCIAM.) Pro non meminerim, vel non agnoscam. EHO tu, emin' ego te?) Miro stomacho quod ipse fecit, id ex alio conatur audire: quatenus hæc audiat, an hoc fecerit. ◦: dubitatiue. MIHI denuo respondeat.)Hoc est quod in rhetoricis Cicero ait, Contra firmam argumentationem, aliam æquè firmam, aut firmiorem opponimus. hæc est autē æque firma. DENVO autem, ad Respondeat, pertinet: nō ad Iube. Denuo respondeat.) Iube verò, mibi denuo respondeat, intelligendum est. ROGA.) Mire vtriusque fiducia confertur, & apud vtrunque est veritas, cū vterque fallatur. AT ILLE alter venit.)Bene instat, quasi ex parte iam obtinuerit Pytbias. AGEDVM hoc mihi expedi.) Hæc Plautina sunt, cum in ijsdem longa sit disputatio: sed mire à Terētio proferuntur ad eius exemplum: & quod est plus, carent Plautinis nugis. Agedum.) Dū, παρέλκον est, & adiuuat ex animo loquētem. TACES?) Et recte tacet: quia metuit Chæream. MONSTRVM hominis.)Bene eunucho dictum est monstrum hominis, hoc est nec mas, nec fœmina existens. Sic & suprà, senem, mulierē dixit. MODO.) Nota MODO aperte pro præterito tempore dictum esse, id est iandudum. nam qui vitiauerat virginem, non modo, sed longe ante vestem mutauit cum eunucho Phædriæ. QVICVM?)Præpositio CVM his dictionibus supponitur, quicum, nobiscum, vobiscum. Cæteris verò, ita vt ipsum nomen præscribit, præponitur: vt, cum amicis, cum exercitu, cum aduocatis. VNDE igitur fratrem meum esse sciebas?) Vtpote nouitius: & cum qui ex Peræo rarò discesserit: & longo interuallo εἰς τὸ ἄσυ venerit. Et hæ sunt obliquæ interrogationes: quibus vti oratores videmus, cū deriuare testimonium nituntur. Et ideo sic ait Phædria, vt frustretur omnia quæ confessus est Dorus. vult enim fratri esse consultum. PARMENO dicebat eum esse.) Propè infirmatum testimonium est. quod enim sic ait, Parmeno dicebat eum esse: falsum esse potest. Et mire sic ait: vt, Sola mihi talis casus Cassandra canebat. Sic autem dicimus, quando non semel quod factum fuerit, sed sæpius demonstramus. Iā satis credis me esse SOBRIAM?)Quia suprà dixit, Temulēta es, & quasi grauē iniuriā hoc dicto passa sit, memoriter dictum retulit: vt, En ego victa situ. &, Pulsus ego. IAM satis certum est virginem vitiatam esse.)Ordine ait, quum primùm de se, tum de aduersario loquitur. CREDIS huic quod dicat?) A personæ qualitate derogat fidem. nam quid credendum est seruo Eunucho fugitiuo? QVID isti credam? res ipsa indicat.) Hic à persona, quæ conuincebatur, oratorie ad factum se retulit. CONCEDE istuc paululum.) Ad se versùm dicit istuc: vt longè sit à Pythia. Eunucho enim dicit Phædria. Ô SCELESTVM atque audacem hominem!)Chæream scilicet vel Parmenonem. sed sic pronuntiandum est, vt putet ancilla de Eunucho dici, hoc ipso quòd præsto est. ideo illa infert, Væ mihi, indignis nos esse irrisas modis? VAE MIHI.) Hoc totū, Væ mihi, quidam à Pythia, vsque ad IRRISAS MODIS, dici existimant.

MIRVM ni tu credas quod iste dicat.) Vtrum an serua quod seruus? an stulta quod stultus? an fœmina quod Eunuchus? Mirum ni tu.)Clare dicit. quidam pressius putant. HEVS tu negato rursum.)Rursum, non ad negationem pertinet, sed ad interrogationem: vt sit, rursus interrogatus. Rursus, retro, id est econtrario: ac per hoc contrarium superioribus dicito. NON potest sine malo fateri, video.)Ampliatio, & dilatio quæstionis argumento est nihil constitisse. Adde, quòd pœnam minatur, non tanquam iam incerto, sed falso testi. Deinde ipsum FATERI consideremus quale sit. Non est testis fateri, sed rei. Hic igitur vt in illum culpam transferat vniuersam, fateri dixit, non indicare: vt ipse reus, non alieni facti testis esse dicatur. Non potest sine malo.) Quasi nec hæc fuerit, nec illa confessio, in quibus nulla veritas sit. SEQVERE hac.) Quasi ad tormenta. MODO ait, modo negat.) Testis aut ab aduersario conuincitur falsitatis: aut à seipso, si variauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconstantia testis præsidium defensionis inquisitum est. ORA me.)Hoc lentius: vt sit causa non sæuiendi. OBSECRO te verò Phædria.) Bene VERÒ. nā quia ille dixerat, vt simularet preces: hic annixus VERÒ addidit, ostēdens serio se rogare, & ex animo: non vt ille iubebat, dolo. I INTRO.)Terribiliter, dummodo eum sommoueat. Intro.) Vtrum intro, domū ad Phædriam? an ad Thaidem? sed, non oportet ad Thaidem intelligi, ne celandarum rerum index teneatur. HOI, hei.) Bene hoi hei χετλιασμὸν rusticum posuit: vtpote & serui, & nouitii. & est deploratio ab eis sic dicta. ACTVM est siquidem.)Hoc rursus clare. & sic dicit tanquam adhuc iratus Eunucho suo. ALIO pacto honeste.) Contra officiū fuit mentiri docuisse seruum, & adfuisse mendacio liberalem adulescentulum. Sed vide quemadmodum defendatur: dum se mentiri coactum dicit, dum consulit honestati.

Terentii erratum. Stellio. Nescio. Pard co Dum. Monstrum hominis. Modo. Cum. Rursum. Fateri. Sequi. Ora me. Verò. Hoi, hei.

Haoc autem causam longæ sermocinationis, ad hoc induxit artifex Poeta, vt apud omnes iam certum sit à Chærea vitiatam virginem, ne vllo errore impediantur vlterius nuptiæ, vel finis fabulæ differatur. Alio pacto honeste.) Nullo alio scilicet, nisi per hanc fallaciam. QVAM me viuere.) Deest MAGIS: vt sit, magis scio, quàm me viuere. INVENIAM hodie pol.) Hæc est προοικονομία ad futurum exitum fabulæ. nam dum se vlciscitur Pythias, fit iudicium patri Chæreæ, & confirmantur nuptiæ. VTRVM taceámne an prædicem?) Tertium παρέλκον: abundat enim aut VTRVM, aut NE: aut certe hoc fit, vt sit figura τμῆσις. TV POL si sapis, quod scis nescis) Non possumus nescire quod scimus. sed ita, vt Concordia discors. & Virg. Sequitúrque sequentem.

Quàm. Proeconomia. Pardcon. Tmesis.

DE EVNVCHO.) Quid fuerit. Tu pol si sapis, quod scis nescis.) Videam*, cur nolit Poeta de vitio virginis continuo scire Thaidem: vtrum, ne improuiso malo vehementius commoueatur, ac doleat: an vt ex eiusdē virginis habitu, vultúque ista cognoscat? quod est actuosius an, quod proximum vero est, vt illam & Thais, & frater ignorantes vitiatam, animosius aduersus militem defendant repetitum eam veniente cum tanto strepitu ac minis? Nam quo ore præterea diceret Thais Chremeti de sororis pudore solicito, Educta est ita vti téque, illáque dignum est: si sciret eam virginem non esse? De Eunucho.) Quòd Chærea sit, non eunuchus. Quod scis nescis.) Vnde in Heautō. Nescias quod scis, si sapis. Et hoc est quod κακόζηλον dicitur. Quod scis nescis.) Prouerbiale est, & multum apud dialecticos tractatum: vt, facio, & non facio: &, amicus sum, & non sum: & audio, & non audio, & cætera huiusmodi. DE VITIO virginis.) Quòd iam mulier facta sit.

Quod scis, nescis. Cacozelon.

HAC re & te omni turba euolues.) Causa quæsita cur ante iurgium cum milite Thais nesciat vitiatam virginem. ET ILLI gratum feceris.) Cui, nisi virgini? cuius crimen, vt suprà silentio texeris, præsertim tacentis iniuriam suam, & sic dolētis amissam virginitatem, vt nec confessionem suæ calamitatis subire possit. ID MODO DIC.) ID pro HOC, subiunctiuum pro præpositiuo. THAIS iam aderit.) Bene dixit, aderit: huic enim aderit Thais. QVIA cum inde abeo.) Aliam causam ex alia supposuit: quasi diceret, video causam.

Id.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHREMES. PYTHIAS.

Iambici tetram.

C. A TAT data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
Ac dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!
Postquàm surrexi, neque pes, neque mēs satis suū officium facit.
PY. Chreme. C. quis est? ehem Pythias, vah quanto nunc formosior
Videre mihi, quàm dudum. PY. certe tu quidem pol multo *hilarior.
C. Verbū *hercle hoc verū est, SINE CERERE & Libero friget Venus.
Sed Thais antè multo venit? PY. an abiit iam à milite?
C. Iam dudum ætatem, lites sunt inter eos factæ maxumæ.
PY. Nihil dixit tum, vt sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.
PY. Eho nónne id sat erat? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia
Correxit miles, *quod intellexi minus: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam. miror vbi ego huic anteuerterim.

Hilarior, proceleumaticus. *E nō eliditur in hercle) &, sine Cerere, est proceleumaticus.* *deest in quod) d uidetur elidi in quod)*

A TAT DATA hercle verba mihi sunt.) Hic semigrauis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in præsentibus, vt ferè adpoti solent. ATAT.) Interiectio est paulatim percepti, atque intellecti mali. DATA verba.) Fraus facta. Data hercle verba.) A milite, an à meretrice, cuius iampridem dolum malum in omni re suspicat* est? an magis à vino, quasi captioso aliquo, data verba sunt? quia bibere, dulce est: ebrium fieri, turpissimū. adeò his quæ sequūtur, quasi subtilem fraudem ebrietatis inducit Plautus de vino, Pedes captat primo, luctator dolosus. Virg. de vua. Tentatura pedes olim, vincturáque linguam. AC DVM accubabam.) Hic verba data sunt. QVAM videbar mihi esse pulchrè sobrius!) Nihil elegantius. non dixit videbar mihi tunc esse sobrius; sed, vt hoc ipsum iam erroris esset, ac vinolentiæ accumulatio. Videbar, inquit, mihi nimium sobrius. Pulchre.) Fortiter, ac nimis. NEQVE PES.) Ad incessum. NEQVE mens.) Ad facta ac dicta. SATIS suum officiū facit.) Bene: nō enim omnino nō facit, nam hoc insani est: sed, non satis facit: quod est ebrietatis. QVIS est? ehē Pythias.) γνωμικῶς. & satis miro exemplo mutatā credo, postquā ipse mutatus est. QVANTO nūc formosior videre mihi, quàm dudū.) Hoc multum Academicos iuuat, qui aiūt, prout habiti

Atat. Dare uerba. Vinum. Pulchre sobrius. Satis facit.

fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri: & ideo nihil certi comprehendi posse.
CERTE tu quidê pol.) Et certe, & pol, hæc dixit, vt appareret hanc verè loqui quæ sobria est: *Certe.*
illũ verò ex vino falli. Et honorifice, atque vt sobria, non dixit temulẽtior, aut lasciuior, sed alacrior. *Pol.*
VERBVM hercle hoc.) Verbum, prouerbiũ. vt idem in Andria, Verbum illud verum est, vul *Verbum.*
gò quod dici solet. SINE Cerere & Libero friget Venus.) Hoc si ad sententiã reuoces, non con-
ueniet ebrio: si ad petulentiam quam sic antè dictum est. Nam & improbior factus est: *Cere.*
& cum tropice locutus sit, tamẽ ordinem naturalem seruauit: nam primum cibus, deinde potus, po- *Bacchus.*
stremo libido venerea. Friget autẽ, quia omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis cõstituta est, *Frigere*
qui his rebus alitur. Et friget proprie, non, adhæret: translatum enim hoc prouerbiũ à picatione va-
sorum, quæ frigida picem non tenent: cũ alia multa meliora sint ad vsum frigida, vt ferrũ, argentũ,
aurum, & cætera huiusmodi: nam sic alibi, Vbi friget, huc euasit. Et vide tres μετωνυμίας, Cererem,
Liberum, Venerem. SED Thais multo antè venit?) Interrogatiue pronuntiandum hoc. Et scias
de bis interrogationibus hanc ipsam esse, in quibus ita quærimus, vt qui interrogantur, responsuri
nobis se nescire videantur. IANDVDVM ætatẽ.) Quia IANDVDVM infinitę moræ est: ad- *Iandudum*
dit AETATEM, vt ostendat multum abijsse temporis, vt factum est. Iandudũ ætatem, pro lon- *ætatem.*
ginquo tempore. Lucilius, Vt multos mensésque diésque, Nõ tamen ætatẽ. AEtatem.) Diu lon- *AEtat.*
ginquóque tempore ac prolixo, vt est ætas. nam sic dicimus de die, & dieculam, aliquantulam morã. *Diecula.*
NIHIL dixit tum, vt sequerère sese?) Nihil, pro nõ. Virg. Deponunt animos nil magnæ laudis *Nihil.*
egentes. NIHIL, nisi abiens mihi innuit.) Apparet quasi iratam discessisse Thaidem à milite, &
tamen sic iratam, vt illi ita consilium non ademerit. Innuit, inquit, cũ abiret. EHO nónne id sat
erat?) Adeò simplex hic inducitur adolescens, vt à Pythia reprehendi possit. nam quid opus fuit di-
cere, si innuit? AT NESCIEBAM id dicere illam.) Dicere pro velle, vel significare Sic alibi, *Dicere, pro*
Quasi tu dicas factum id consilio meo. NISI quia correxit miles? quod intellexi minus.) Hoc *velle.*
videtur facetius & sapientius, quàm dici ab ebrio, rustico, & adolescente debuisset. Hoc vitium tunc
fit, cum Poetæ ingenium suum in personas conferunt. Quod intellexi minus.) Verisimile hunc
tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse: quia miles Thaidi magis, quàm huic irascitur. MI- *Anteuertere.*
ROR vbi ego huic anteuerterim.) Id est hunc præcesserim. Vbi, in qua parte viæ. *Vbi.*

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

Trochaici tetrametri catalectici.

T. REDO equidẽ illum iam affuturũ esse, vt illam à me eripiat: sine
C. Vt veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur: vsqueadeò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dũ sint: verũ enim si ad rẽ cõferetur, vapulabit. *Dimeter trochaicus. accinitur, cõferẽtur, vapulabit.*
C. Thais ego iandudũ hic adsum. T. ô mi Chreme, teipsum *expectabã. *Aliàs (ex-pecto.)*
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia dum tibi sororẽ studeo
Reddere & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.
C. Vbi ea est? T. domi apud me. C. hem. T. quid est?
Educta ita vti téque illáque dignum est. C. quid ais? T. id quod res est:
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquam pretii.
C. Et habetur, & refertur à me Thais tibi, ita vti merita es, gratia.
T. At enim caue ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas Chreme.
Nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, cistellam Pythia domo effer cum monumentis.
C. Vidẽn' tu illum Thais? P. vbi sita est? T. in risco. odiosa cessas?
C. *Militem secum ad te quantas copias adducere? *Aliàs, Militum*
At at. T. num formidolosus obsecro es mi homo? C. apagésis,
Ego formidolosus? nemo est hominum qui viuat, minus.
T. Atque ita opus est. C. hau metuo, qualem tu me esse hominẽ existumes.

T. Imò hoc cogitato, quicum res tibi est,peregrinus est.
Minus potens quàm tu,minus notus,amicorum hic habens minus.
C. Scio istuc: SED TV QVOD CAVERE possis,stultū admittere est.
Malo ego nos prospicere,quàm hunc vlcisci accepta iniuria.
Tu abi,atque ostium obsera intus,ego dum hinc transcurro ad forum.
Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. T.mane.
C. Melius est. T.mane. C.omitte,iam istic adero. T.nihil opus est istis Chreme:
Hoc dic modo,sororem illam tuam esse,& te paruam virginem
Amisisse,nunc cognosse:signa ostende. P.adsunt. T.cape:
Si vim faciet,in ius ducito hominem:intellextin'? C.probé.
T. Fac animo hæc præsenti dicas. C. faciam. T. attolle pallium.
Perii,huic ipsi est opus patrono,quem defensorem paro.

C REDO EQVIDEM illum iam affuturum esse, vt illam à me eripiat.) Vides vt ex ipsis appareat verbis, quàm concita,& recens à iurgio veniat Thais. Itaque nec nominat militem,nec virginem:sed pronomine vtrunque significat,quasi in medio constituta negotio. *Affuturū esse.* AFFVTVRVM esse.) Id est aduenturum: vt, Affuit & Mnestheus. *Sine.* SINE VT VENIAT.) Quasi dicat,sine • nullis & comminantis est:vt,Sine modo. *Digito attingere.* AT-QVI SI ILLAM digito attigerit vno.) Moris comminantium est,ad exiguum reuocare commissa,quæ se vlturos prædicent. OCVLI illico effodientur.) Et fœmineæ minæ sunt,& in libidinosos quàm maxime:nam hunc suspicatur amatorem esse virginis. Sic & alibi, Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico. In oculos autem maxime sæuire fœminas,& trogœdiæ ferè omnes,& Comœdiæ protestantur. VSQVE ADEO ego illius ferre possum ineptias,& magnifica verba.) Non dixit,vsque adeò illum possum amare:sed,quàm insuauis iam diu sit, ostendit, dicendo,ferre possum. Et cito ostendit quæ sit amicitia militis. Ineptias inquit, & magnifica verba.

Verba. VERBA DVM SINT.) Hoc est,quæ vim non admisceant rerum. *Verba ad rē conferre.* VERVM enim si ad rem cōferentur,vapulabit.) Si discesserit à verbis:& rem experiri cœperit,vapulabit. Et bona locutio:vt si dicas,verba ad rem contulit, hoc est,agere quod dicebat aggressus est. AD ME! quis? quasi istuc.) Et rusticus,& timidus,& pudens commotus est meretriculæ dicto. HAEC atque huiusmodi sum multa passa.) Mulier facunda meretrix, hæc imputat adolescenti quæ vidit,& alia quibus interfuit. *Reddere. Restituere.* REDDERE,& restituere.) Proprie redditur cupientibus, vt domino seruus: Restituitur cupiens, vt patriæ ciuis. Redditur & restituitur, cupiens cupientibus, vt parenti filius. Ergo in hac vtrunque est & reddi & restitui. *Hem.* HEM.) Extimuit adolescens eum sororem suam in domo meretricis esse audiuit:cui rei statim occurrit Thais. EDVCTA.) Subauditur est. VTIQVE illàq; dignū est.) Bene purgauit quod ex fastu meretricio expectabatur. nō inquit, vt me dignū est,apud me est. *Dono dare.* QVID ais?) Recte:quia mirū apud meretricem liberaliter educatā. HANC tibi dono do.) Melius dixit,quàm Dono: vt donū placidius videatur & præstantius. NEQVE repeto pro illa quicquam abs te pretii.) Ex eo quod potuit iure facere,beneficiū demonstrauit,oratorie dicens serio nō esse facturā. *Habere gratiam.* ET HABETVR,& refertur à me Thais.) Qui habet apud se gratiam, nondum retulit. Retulit qui destitit habere. Multum ergo hic dixit, & habetur gratia,& refertur. *Referre gratiam.* Quem sensum transtulit Sallustius in bellum Iugurthinum, Arma, pecuniam sume, vtere:& quoad vixeris,nunquā redditam tibi gratiā putaris, semper apud me integra erit. *Amittere.* NE PRIVS QVAM hãc à me accipias,amittas Chreme.) Hoc in Comœdia licet more vulgi dicere. Cæterum non potest amitti quod nōdum acceptum sit. An quia iandudum sumptum sit? NAM hæc ea est quam miles à me vi nunc ereptum venit.) Non ad deterrendum, sed ad præparandum animum adolescentis hæc dicit,quem audacem putat,aliter ac res ipsa est. nam mox Thais mutabit orationem:& dicet, Qui cum res tibi est,peregrinus est: Minus potens quàm tu,minus notus, amicorum hic habens minus. *Monumentū.* CVM monumentis.) Monumenta sunt quæ Græci dicunt γνωρίσματα καὶ σπάργανα. VIDEN TV illū Thais?) Longe videre,timoris est indicium. VBI sita est?) Trepidātes personas immiscuit. *Riscus.* IN RISCO.) Cista pelle cōtecta. nomē phrygiū. *Copiæ.* QVANTAS copias.) Proprie dixit copias:nam sic dicuntur legiones in vnum collectæ. conuenit tamen rudi & rustico adolescenti sex homines copias dicere: Militem scilicet, Parasitum, Donacem, Syriscum, Simalionē, Sangā. *Formidolosus.* NVM formidolosus es mi homo?) Formidolosus,& terribilis,& timidus intelligitur. *Apagesis.* APAGESIS.) Plaut⁹ in Trinūmo, Apage amor. ATQVE ita opus est.) Vt

minus formidolosus sis. METVO qualem tu me hominem existimes.) Videtur ebrius factus hic Chremes iam etiam displicere nolle mulieri. nam idcirco fatetur se timere malam opinionem Thaidis de se. Et metuo qualē TV ME EXISTIMES, noue dixit: pro, metuo ne ignara sis. PEREGRINVS est, minus potens quàm tu.) Quàm •. postquam tamen ipsa non eloquitur, quid efficiatur: ex eo quod ait, Peregrinus est, minus potens quàm tu: bene sic dixit: quia tardum fuit dicere, ille impotens, tu potens, & cætera. SED tu, quod cauere possis, &c.) Ostendere vult Terentius plures sententias ad timiditatem congruere, quàm ad audaciam. nam & mox dicturus est, Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet. Quia ex prouidentia timor, ex audacia temeritas prouenit. *Admittere.* ADMITTERE.) Fieri sinere. & melius dixit, quàm pati. hoc generale est. *Pati.* nam nunc admittere, pati fieri significat. Malo ego vos PROSPICERE.) Prouidere ne fiat: id *Prospicere.* est prospicere & cauere. ab eo quod præcedit id quod sequitur. ACCEPTA iniuria.) Hic causa *Ostiū obsera.* ostenditur, cur illud malit. OSTIVM obsera intus.) Pauidi consilium nihil aliud continet post *Sera.* claustra & fugam. nam sera est claustrum ianuæ. TRANSCVRRO ad forum.) Transcurro dixit, non, curro: vt proximitatem fori ostenderet. *Transcurro.* VOLO ego.) Quasi minus timeat: cupio non inquit, sed, volo. IN TVRBA hac.) Vide timidum turbam appellare quam mulier non timet. MELIVS est.) Fugæ occasionē hic cupit dari. MANE.) Hoc, gestu iam adiuuatur. OMITTE, iam istic adero.) Ex huius verbis apparet etiam manu comprehensum esse adolescentem. Omitte, iam adero.) Quia causam probari nō videt, celeritatem redeundi pollicetur. NIHIL *Iste.* opus est istis.) Istis, vtrū aduocatis? an istis omnibus quæ dixisti? Virg. Aut quid petis istis? HOC dic modo, sororem illam tuam esse.) Ordine est executus: primo vtrum personam habeat, Dic sororem, inquit illam tuam esse. Vtrum negotium habeat, Et te paruam virginem amisisse. Cur hodie agat. Nunc cognosce, Et vnde probet, Signa ostende. Hæc omnia sic pronuntianda sunt, vt & iusta & factu facilia demonstrentur. SI VIM faciet, in ius ducito hominem.) Et recte: quia *Animo præsenti.* violento ciuiliter resisti solet. FAC animo hæc præsenti dicas.) Hæc non dicerentur à Thaide, nisi in illius vultu pauor nimius appareret. FACIAM.) Adiuuandum pronuntiatione. faciam enim, timide dictum est. ATTOLLE pallium.) His verbis Chremetis demonstrauit nimium liberaliter pauidi adolescentuli animum. Attolle palliū.) Vel quia simplex est, vel quia ebrius, pallium trahit Chremes. PERII, huic ipsi patrono opus est, &c.) Hæc meretricis querela rudē adolescentulum magis & honeste natum, quàm culpandum esse demonstrat.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO. GNATO. SANGA. CHREMES. THAIS.

Octonarii.

THR. HANCINE ego, vt contumeliam tam insignem in me accipiam
Gnato?
Mori me *satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini. *In (satius) dicitur s.*
Primum ædeis expugnabo. G. recte. THR. virginem eripiam. G. probè.
THR. Male multabo ipsam. G. pulchrè. THR. in mediū huc agmē cum vecti, Donax:
Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Syrisce in dexterum.
Cedò alios, vbi centurio est Sanga & manipulus furum? S. eccum adest.
In (Quid) dicitur d. THR. *Quid ignaue, peniculóne pugnare, qui *istuc huc portes, cogitas? *Aliàs (istū)*
S. Egóne? imperatoris virtutem noueram, & vim militum.
Sine sanguine hoc fieri non posse, qui abstergerem vulnera.
THR. Vbi alii? S. qui (malùm) alii? solus Samnio seruat domum.
THR. Tu hosce instruc: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.
G. Illuc est sapere! vt hosce instruxit, ipse sibi cauit loco.
THR. Idem hocce Pyrrhus factitauit. CH. vide tu Thais quam hic rem agit.
Nimirum consilium illud rectum est de occludendis ædibus.
THA. Sanè quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est.
Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nūc nimis vellē dari,
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.

THR. Sed eccam Thaidē ipſam video. G.quàm mox irruimus? THR.mane.
OMNIA PRIVS experiri,quàm armis,ſapientem decet. *Trochaici acatal.*
Quî ſcis an quæ iubeam,ſine vi faciat? G.di veſtram fidem,
Quanti eſt ſapere! nunquam accedo,quin abs te abeam doctior.
THR. Thais primum hoc mihi reſponde,cum tibi do iſtam virginem,
Dixtin' mihi hos dies ſoli dare te? THA.quid tū poſtea? THR.rogitas,
Quæ mihi ante oculos amatorem coràm adduxti tuum?
THA. Quid cum illo agas? THR.& cum eo clàm ſubduxti te mihi?
THA. Libuit. THR.Pamphilam ergo huc redde,niſi vi mauis eripi.
CH. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas,omnium? G.ah quid ais? tace.
CH. Quid tu tibi vis? THR.ego non tangā meam? CH.tuam autē furcifer?
G. Caue ſis,neſcis cui nunc maledicas viro. CH.non tu hinc abis?
Scin' tu vt tibi res ſe habeat? ſi quicquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam vt huius loci,dieíque,meíque ſemper memineris.
G. Miſeret tui me,qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
CH. Diminuam ego caput tuum hodie,niſi abis. G.ain' verò canis?
Sicine agis? THR.quis tu homo es? quid tibi vis? quid cū illa rei tibi eſt? *Videntur cretici.*
CH. Scibis:principio eā eſſe dico liberā. THR.hē. CH.ciuē Atticā. THR.hui. *Trochaicus acatalect.*
CH. Meam ſororem. THR.os durum. CH.miles,nunc adeò edico tibi,
Ne vim facias vllam in illam. Thais,ego eo ad Sophronam
Nutricem,vt eā adducā,& ſigna oſtēdam hæc. THR.tún' me prohibeas
Meā ne tāgam? CH.prohibeo inquam. G.audin' tu? hic furti ſe alligat.
CH. * Satis hoc eſt tibi. THR. idē hoc tu ais Thais? THA. quære qui reſpondeat. *Donatus legit Satus eſt hoc tibi. & poſt aís) addendum Thais) ubi rurſus notata loquētis perſona locum fecit errori.*
THR. Quid nunc agimus? G.quin redeamus: iam hæc tibi aderit ſupplicans
Vltró. THR.credin'? G.imò certe:noui ingenium mulierum:
Nolunt,vbi velis:vbi nolis,cupiunt vltrò. THR.bene putas.
G. Iam dimitto exercitum? THR.vbi vis. G.Sanga,vti fortes decet
Milites,domíque,focíque fac viciſſim vt memineris.
S. Iādudū eſt animus in patinis. G.frugi es. THR.vos me hac ſequimini.

HANCINE ego contumeliam.) Hic rurſus inepti vanitaa militis demonſtratur, ad amicam tanquam ad hoſtilem exercitum pergentis irritato animo, concitato curſu, inclinata chlamyde,trepidi & quatientis caput. Et hæc verba pro hortatu imperatoris accipienda ſunt : quandoquidem omnia de exercitu transferuntur. Contumeliam verò proprie, & vt miles. Salluſtius, Ne qua contumelia,&c. CONTVMELIAM in me accipiam Gnato.) Apparet Gnatonem & dehortatorem eſſe certaminis. & ad pocula militem prouocare : maxime cum videat perſuaſiſſe iſta conſilia, vt hoc certamen moueretur. MORI ME SATIVS EST.) Ridicula præſumptio,tanquam aduerſus meretricem iurgia nunquā Thraſo ſumere auſus eſſet,niſi morte propoſita. Ergo velut mortis contemptu opus eſt ad tale præliū. Mori me ſatius.) Tanquā aliter miles aduerſus mulierem audere non poſſet, vel quia nihil, vel quia amator. Mori me ſatius eſt.) Quaſi ille ſibi dicat, vel moleſtum eſſe certamē, vel amicam non eſſe lædendam. TAM inſignem.) Inſignem, vt miles dixit, quia inſignia armorū ſunt. SIMALIO.) Et hoc eōcite pronuntiandū eſt. SEQVIMINI.) Huiuſmodi militia per tumultum repente ſuſcipitur, & dicitur euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui rem publicam ſaluam vultis, me ſequimini. Vnde Virgilius ſic ait, deſuetàque bello Agmina in arma vocat ſubito, ferrúmque retractat. Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cætera pubes. PRIMVM ædes expugnabo.) Debet hic eſſe vociferatio vana ad hoc,

Contumelia. *Inſigne.* *Euocatio.*

& verbum militis cum quodam motu ingenti,& per immanes minas sine vlla vi rerum. Vanáque
comminatio est,velle ædes expugnare, cum foris sit meretrix. MALE multabo.) Vide ordi- *Belli ordo.*
nem belli. Primo expugnatio mœnium. tum recuperatio captarum rerum. demum pœna prædo-
num. PVLCHRE.)Postquã non obtinuit quod volebat Gnato,assentatur ad omnia. Vide autẽ
manifestam irrisionem ex ipso genere laudandi. nam quid est in ædium expugnatione recti? quid in
virginis ereptione probitatis? quid in male multanda muliere pulchritudinis? Sed hoc est quod ait
suprà de seipso parasitus, Quicquid dicunt, laudo. IN MEDIVM huc agmen cum vecti Do-
nax.)Mire composita ad contemptum nomina legionariorum sunt. nam Donax ab arundine,ve- *Donax.*
luti sit inanis & fragilis,nomen sortitus est. SIMALIO.)A simio,vel à simia deriuatum est,ob *Simalio.*
fœditatem oris vel nasi. SYRISCVS.)Iam diminutiuum est à Syro. IN medium huc.)Ri- *Syriscus.*
dicule satis,armaturas leues non putat aduersus Thaidem idoneas: & ideo agmen cum vecti vult
venire in medium. An ideo cum vecti, quia ad expugnationem venitur ædium? Tu Simalio
in sinistrum cornu:tu Syrisce in dextrum.)Hic agmen instruitur. Facetum autem est, cum à rebus
magnis res ridiculæ deriuentur. CEDÒ alios.) Non reliquos dixit: sed alios, quasi multi sint. *Alii.*
SANGA.)Nec sangarius saltẽ, vt nomen esset. MANIPVLVS furum.)Manipulus pro- *Manipulus.*
prie est militis. Cum Romani & Latini sub vno Centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi
sertum vel coronam ex manipulo herbæ vel huiusmodi conficiebant,quem pro signo sequebantur.
Merito ergo Centurionem videns, manipulum desyderauit: hoc est coquum videns, conuiuas desy-
derat: qui apparauerat, quotiens locus affuit, id est conuiuium est constitutum. Alij manipulum fu-
rum, coci discipulos dici putant. ECCVM adest.) Pro se, ac pro discipulis Sanga. QVID
IONAVE.) Apparet coquum ad repentinum strepitum sic exisse, vt ad artem suam fuerat expe-
ditus. EGÓNE?)Hæc causa est. IMPERATORIS virtutem noueram,& vim militum.)
Hoc plus habebit salis, si sic intellectum fuerit, vt Sanga vno eodémque tempore & quærat quid
dicat, simúlque respondeat, hoc noueram sine sanguine fieri non posse, scilicet ἀπροσδοκήτως.
Quid igitur si hoc sciebat? QVI abstergerem vulnera.)Quasi hoc fuerit auxilij genus. Quid
hoc est? vnde vulnera? quorum vulnera? vtrum vtriusque partis? An, quod magis ridiculum est, *Paromœon.*
suorum? SOLVS Samnio seruat domum.) Hæc figura παρόμοιον dicitur. Solus Samnio *Solus.*
seruat domum.) Vt, Sola mihi tales casus Cassandra canebat. Seruat domi.) Pro remanet vt *Seruat domũ.*
obseruet. Nam seruat domum, tectum erat: non, seruat domi, si custodit intelligeretur. Vel seruat, *Seruat domi.*
pro sedet: ab eo quod sequitur, id quod præcedit. nam non seruat, nisi qui prius in eo loco sederit.
QVI malum.)Malum per παρένθεσιν suauiter infertur. Plautus in Epidico, Quæ (malum) hæc *Malum.*
impudentia est? Et non interponitur malum, nisi oculis conuersis ad eum qui id quod reprehendi-
mus, dixerit Malum nunc interiectio est. POST principia.) Magnifice ad risum commouen-
dum. nam dicere debuit, post vos. Et hunc locum sibi optimum elegit, vt timidus. Post princi- *Post princi-*
pia.) Militare dictum est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus, an in medio. *pia stare.*
INDE omnibus signum dabo.) Tanquam non omnibus dari possit, si aliunde detur. IP- *Loco.*
SVS sibi cauit loco.) An loco simpliciter, quia post principia? an loco, in loco, opportune & εὐκαί- *In loco.*
ρως? Terentius in Adelphis, Pecuniam in loco negligere, interdum maximum est lucrum. An pro
de loco? IDEM hoc Pyrrhus factitauit.)Irridet quidem Poeta: veruntamen ostendit officium
imperatoris hoc esse, ne se in periculum proijciat. Sic Sallustius, Et in prælijs actu promptus. Et hoc
totum, quasi in Palliata: sed concessum poetis fuit. Pyrrhus autem peritissimus stratagematon fuit: *Pyrrhus.*
primúsque quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur, ostendit. NIMI-
RVM CONSILIVM illud rectum est.)Illud rectum est. Et noua locutio, & superiori similis, Ni- *Nimirum.*
mirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. pro, sine dubio rectum est. SANE QVÒD
TIBI NVNC VIR videatur esse, hic nebulo magnus est, ne metuas.) Figurata locutio, & præ-
terea ὑπέρβατον intermixtum. nam hic ordo est, Sane hic nebulo est, ne metuas. An hic erit ordo *Hyperbaton.*
& sensus, vt sit dictum, Ne metuas, sane qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et recte: *Nebulo.*
nam obterretur adolescens, & ætate militis, quòd iam vir est: & magnitudine, quòd magnus cor-
pore: quæ vtraque in illo vana esse, meretrix vt experta denuntiat. Nebulo autem, vel inanis, vel
vanus, aut mollis, vt est nebula, dicitur. Et hoc εἰρωνικῶς dictum est. Meretrix frustrà metuentem
corripiens Chremetem, Sane, inquit, quòd tibi nunc vir videatur esse. & deest, Non est: vt sit,
Non est quod tibi nunc vir videatur esse. hic nebulo magnus est. Sic & alibi, Si te in platéa hac of-
fendero pòst vnquam, nihil quod dicas mihi, alium quærebam, iter hac habui. peristi. Vt sit, Nõ est
quod dicas mihi. QVID videtur?)Non diceret miles si staret in sententia: sed iam videtur ti-
more mutatus. Quid videtur?) Dubitandi est quod dictum sit, Quid videtur? Ego sane hoc mili-
tem puto dicere, quem paulatim à violentis atque acribus principijs ad terrorem desidiámque per-
ducit timor. Nam primò ipse præcedit, vtpote qui dicat, Sequimini. Dum denique propius deuen-
tum est, post principia refert pedem. Pòst iam nihil ipse audet, sed quærit consilium parasiti. De-
nique, vbi cominus res gerenda est, dixit Mane, & continet irruentes. Ad postremum diffisus, nescit
quid agat: ad parasitũ spectans, Quid agimus, inquit? FVNDAM tibi nũc.)Mire parasitus hoc

ait:vel quia militem nolle videt:vel quia audet impugnare,consilium formidolosum,& aptum me-
Funda pugnare. tuenti dedit,subtiliter tamen : nam funda pugnant,qui cominus non possunt: & ex occulto,qui non
audent palàm.Sed honesta causa,non quia timeas inquit,sed vt fugiant : tanquam nisi hostes fuge-
Ex occulto pugnare. rint,non sit tutum accedere. Fundam tibi.) Non dixit hastam,aut lanceam:sed sagittam, fun-
dam,quæ nimium longe iactatur.vt ex hoc interuallo pauorem ostenderet non audentis accedere.
Et mire TIBI: tanquã ipse parasitus nec hoc audeat.Sunt autẽ qui putent hæc à Thaide ad Chre
metem dici,sed male. non enim conueniunt ista meretricis dictis superioribus:nisi quia mouet me,
quod EX OCCVLTO dicit:quasi constet ei iandudum videri militem,& ipsum non vidisse cum
qua pugnaturus sit. VT ΣV ILLOS.) Meretricem scilicet cum suis. vt alibi, Nos prius in-
Vt. troducant. FACERENT fugam.) Deest rursus VT.sic, Vt facerent fugam,vel ἀσυνδέτως illa-
Facerent fugam. tum est. Facerent fugam.) Desyderat coniunctionem ENIM: vt sit,Facerent enim fugam.
VT CAEDERES.)Pro,cædendo cogeres vt facerent fugã. SED ECCAM Thaidem ip-
Eccam ipsam sam.) Eccam & ipsam,figura ἔμφασις:quasi eccam principem belli:& ipsam,contra quam pugna-
Emphasis. turus est. QVAM mox irruimus?)Hoc parasitus,irridens militem dixit.Et irruere proprie dicũ
Irruere. tur,qui cum furore prælium ineunt. OMNIA prius experiri quàm armis, sapientem decet.)
Animaduerte quantam vim habeant ad delectandum in Comœdijs seueræ sententiæ, cum à ridi-
culis personis proferuntur:quale est apud Plautum, vbi miles suam formam admirans,ait, Nimia
Anacolutho. est miseria nimis pulchrum esse hominem. Quàm armis.) ἀνακόλουθον:pro,quàm arma.) Aut
Eclipsis. ἔλλειψις est,si subaudiamus agere.Et mire non dixit me:sed, sapientem. quod magis ridiculum est.
Iubere. AN QVAE iubeam.) Et mire, non,velim: sed, iubeam dixit. iubeam pro velim: vt, Iubeo
Chremetem. DI VESTRAM fidem.) Bona ἀναλογία: qui leuiora laudauerat,hic exclamare
iam debet.Et hoc est quod suprà ait,Id rursum si negant,laudo id quoque.Nam negat rursum male
pugnandum esse,qui superius retineri non poterat,quin in prælium vel moriturus irrueret. Di
vestrã fidẽ,QVANTI EST SAPERE,NVNQVAM ACCEDO,QVIN ABS TE ABE-
Apostrophe. AM DOCTIOR.)Mire egit personam admirãtis per trinam ἀποστροφήν.ad deos,vt, Dij vestram
fidem.ad seipsum, Quanti est sapere.ad militem, Nunquam accedo,quin abs te abeam doctior. Et
ridicule parasitus,nũquam accedo ad te,dixit,qui nunquã recedit. Quin abs te abeam doctior.)
Nimis impudens assentatio,se fieri doctiorem ex militis sapientia. THAIS primùm hoc mihi
Cum do. responde.) Omissa contentione repetendæ virginis. non enim iam puellam, sed pactum exigit,vt
amator. CVM tibi do.)Pro,cum tibi darem. QVID TVM postea?)Aut dixi,respondendũ
erat:aut, non dixi. Sed vide contumaciam meretricis in contemptionem personæ militis interro-
Rogitas? gantem.interrogare maluit,quàm per inductionem capi. ROGITAS?)Contentionis genus in-
terrogatiuæ. QVAE MIHI ante oculos coràm.) Vtrum significat inepti militis dictum? An
Ante oculos. ante oculos,minus est quàm coram? Ante oculos coràm.)Potest ante oculos,& longe tamen in-
Coràm. telligi:CORAM proximitatem significat. QVID cum illo agas?)Omnino meretrix non putat
illum idoneum,cui reddẽda sit ratio,cuique se purget:adeò apud illam amicitiæ eius pertæsum est.
Nam errant qui dicunt eam se velle militi reconciliare. ET CVM eo clàm subduxti te mihi.)
Subducere. Inuidiose,& cum eo:nam vt suprà legimus,exclusit Chremem. Subduxti te mihi.)Furtim sub-
Libuit. traxisti mihi.Virgilius,Et fidum capiti subduxerat ensem. LIBVIT.) Superbum est,& mere-
Libenter. tricium verbum.Sic de Chelidone Cicero ait,Libenter ait se facturã. HVC REDDE.) Idio-
Huc redde. ma est,pro contumelia reposcentis.sic & in Hecyra, Renumeret dotem huc:eat. NISI VI mauis
Nisi. eripi.)Vtrum nisi pro non,& si:vt sit,si non tibi illam mauis eripi. TIBI ILLAM reddat?)
Se primùm interponit Chremes,vt adolescentulus potuit iam fracto milite. AVT tu illam
Aposiopesis. tangas?omnium.)Ait vtrunque Chremes. nam quia dixit,nisi si tibi mauis eripi,ait, Tu illam tan-
gas?& addidit,Omnium.& est ἀποσιώπησις secunda.sic autem loqui solent plus gestu, quàm verbis
conciti. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas?)Magna vis in pronominibus & significatio est.
vt,Cantãdo tu illum? QVID tu tibi vis?)Recte cum Thaide enim loquebatur,non cum hoc.
EGO NON tangam meam?) Bene addidit meam. hinc enim probatur iniuste dictum,Tu
illam tangas? TVAM autem furcifer?)Incongrue,vt imperitus adolescens liberum seruilibus cõ
uitijs exagitat. CAVE sis,nescis cui maledicas nunc viro.)Animaduerte parasitum neque tace-
re omnino, ne defuisse patrono videatur: neque in aliena causa rixam in se transferre. NON
tu hinc abis?scin' tu vt tibi res sese habeat?)Hoc parasito,illud militi Chremes. Caue sis.)Quia
Sis. imperatiua verba,sunt contumeliosa.addebant veteres,sis:quod significat si vis. SCIN' TV?)Nõ
parasito, sed militi dicit. FACIAM vt huius loci,dieíque,meique semper MEMINERIS.)
Moris est magnas esse minas hominum meticulosorum.Specta ergo quàm acriter timidus commi-
netur. Huius loci,dieíque,meíque.)Loci,in quo læsus.Diei,quo cæsus Mei,à quo cæsus. MI-
SERET me tui.) Hic parasitus nunc quasi monitor Chremeti respondet. QVI hunc tantum
hominem facias inimicum tibi.)Ne nunc quidem parasitus à militis assentatione discedit. DI-
MINVAM ego caput tuũ hodie,nisi abis.)Rusticius dixit,caput tuũ diminuã,quàm si diceret,dimi
nuã tibi caput. AIN' verò canis?)Hoc verbo impudẽtibus inimicis cõuitiũ fieri solet.nã militare

dictum est in hostem, canis: & apud Homerum pro graui contumelia in aduersariũ dicitur, velut in illo loco, τιμὴν ἀρνύμενοι μενελάῳ σοί τε κυνῶπα. QVIS tu homo es? quid tibi vis?) ἐπιτροχασμὸς figura est, vbi multa terribiliter interrogãtur: vt, State viri, quę causa viæ, quive estis in armis? Quóve tenetis iter? SCIBIS.) Nõ obsequẽter, sed figurate dicitur ab irato. PRINCIPIO eam esse dico liberam.) Quo tollitur, Tuam videri. Scibis.) Et scies, & scibis dicitur post productionẽ tertiæ cõiugationis. Principio.) In tria diuisit officiũ defensionis suæ. In assertoris, Principio eã esse dico liberã. In cognitoris, Ciuem Atticã. In fratris, Meã fororẽ. Et bonus est ordo, libera, ciuis, nobilis. CIVEM Atticam.) Quo etiã negotium potest ei fieri qui se pro domino gessit in ciuem.

Canis. *Epitrochasmus.* *Scibis.*

HVI.) Hui, hẽ, & cætera huiusmodi generis sannæ sũt aduersus eos quib⁹ irascimur. MEAM fororẽ.) Quo cõstat præsto esse defensionẽ puellæ. OS DVRVM.) Quasi ex omnibus hoc sit impudẽtius, quòd & fororẽ suã dicat. OS DVRVM.) Os impudẽs: vt cõtrà, mollis frontis dicũtur, qui sunt reuerẽtes. NVNC adeò edico tibi.) Vt superbè, quasi militi. nã edictũ, Prætoris dicitur & Imperatoris. MILES nũc adeò edico tibi.) Miles, cõtumeliose dixit. De ijs enim est officijs, quæ suo nomine cõtumeliosa censentur. sicut in Adelphis, Delibera hoc, dũ ego redeo, leno. NE VIM facias vllã in illã.) Seruauit præcepta meretricis: adeò vt meminerit, Si vim faciet, in ius ducito hominẽ. EGO eo ad Sophronã.) Hoc lentius à Thaide Chremeti. PROHIBEO inquã.) Non satis exercitatè adolescens totidẽ verbis dictũ repetit militis. AVDIN' tu? hic furti se alligat.) Gnato occasionem finiẽdi litigij iandudũ quærit ob desyderiũ mensæ & cibi: & ideo quasi de iure consiliũ suggerit, hũc reũ militis esse posse, qui paratus est alienã rem suam dicere, & id in iure profiteri, hoc est apud Prætorẽ. Ergo furti se alligat, id est reũ se efficit fraudis. Nam μεταληπτικῶς furtũ pro omni fraude, & dolo accipimus & iniuria. Alligat.) Astringit, illaqueat, & obnoxiũ facit. Omne igitur quod fraude fit, furtũ est. Sic Virg. Furta paro belli. id est insidias. &, Dulcia furta. id est adulteria. Omne malũ factum, Quæ quis apud superos furto lætatus inani Distulit in serã cõmissa piacula mortẽ. Furtũ duobus modis dicitur. Vno, cũ omne maleficiũ generaliter significatur. altero, cum res surrepta demonstratur. Nunc ergo furtũ, maleficiũ est. SATIS hoc est tibi.) Ad repetendam scilicet virginem, sumendámque iniuriæ vindictam. QVAERE qui respondeat.) Et contempsit interrogantem: & indixit inimicitias professione iracũdiæ, cum dixit indignũ militem. Idẽ hoc tu ais.) Id est hoc quod Chremes, & tanquam Chremes. Et ipsam circumuenturus interrogat, quod illa intelligens malitiose ait, Quære qui respondeat. satis contumeliose: illud enim quæritur quod difficilè reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeam: sed vix inuenies qui te dignum responso iudicet. QVID nunc agimus?) Vide vt euanuerit actio militis. Primò dixit, Omnia prius experiri quàm armis sapientem decet. Pòst, Idem hoc tu ais, Thais? Et postremò, Quid nũc agimus? Et, Quid nunc agimus, Consilium quærentis est. Quid nunc agimus?) Lãguidi atque defessi est. Quid nũc agimus?) Vbi est illud quod ait, Primùm ædes expugnabo, & cætera? Sed vani impetus hunc exitum semper accipiunt. Quin redeamus.) Quin, modo imò. Non abeamus inquit, sed redeamus: vt irritos conatus vno verbo ostenderet. CREDIN'?) Ex parte consentit qui sic interrogat. Credin'?) Credere, dubitantis est: Certum esse, fidentis. VBI nolis, cupiunt vltro.) Plus intulit spei, non reuocando verbum quod expectabatur, hoc est volunt: sed cupiunt. Ergo variauit: non enim intulit, volunt vltro. BENE putas.) Hoc est, rectè putas, sapis, vel intelligis. Virg. Multa putans, sortémque animo miseratus iniquam. Vel conijcis. Vel putas, disputas. Vel putas, cogitas. IAM dimitto exercitum.) Dimitti exercitus dicitur, vel pace facta, vel vexatis hostibus. Ridicula ergo magnificentia verborum est, cum sint facta deformia. SANGA, VT fortes decet milites, domíque focíque fac vicissim vt memineris.) Vt mire in coquum, qui focum curat in domo. quia milites hi fortiter pugnant, qui sunt memores domorum. Vide ergo quàm vtrunque comicum. Ad ineundum prælium, résque bellicas Donax primus est. ad res domesticas, Sanga qui coquus est. Domíque, focíque.) Domi & foci, genitiui sunt. Cæcilius, Décora domi. Plau. Quanquam domi cupio, operiar tamen. IANDVDVM ANIMVS EST IN PATINIS.) Hic aperuit causam Poeta cur & inuitus Gnato iret ad litem, & libens domum redeat. FRVGI ES.) Vtilis & necessarius. à frugibus, quæ quòd his fruamur, dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci, à frumine, quæ est summa pars gulæ: à qua re, etiam his quæ nec cibo nec poculo sunt, frui dicimur, καταχρηστικῶς: vtpote rebus venereis, & delectatione odoris, visus, auditus, & cæteris.

Hui, Hem. *Os durum.* *Mollis frontis homines.* *Edictum.* *Alligare se furti.* *Furtum.* *Alligare.* *Quærere.* *Quid nunc agimus?* *Quin.* *Abire.* *Credo.* *Certum esse.* *Bene.* *Putare.* *Dimittere exercitum.* *Domi.* *Foci.* *Frugi es.* *Fruges.* *Fructus.* *Frumentum.* *Frui.* *Frumen.*

ACTVS QVINTI SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

T. ERGIN' scelesta mecum perplexè loqui? *Senarii.*
P. Scio, nescio: abiit: audiui: ego non adfui.
Non tu istuc mihi dictura aperte es quicquid est?

Virgo conscissa veste lachrymans obticet.
Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais venefica? P. atqui certò comperi.
T. Quid is obsecro ad nos? aut quamobrem adductus est? P. nescio,
Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem misera occidi.
Infœlix, si quidem tu istæc vera prædicas.
Num id lachrymat virgo? P. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istucine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.
T. Scelesta, LVPO OVEM commisisti. dispudet
Sic mihi data esse verba. quid hominis illic est?
P. Hera mea * tace obsecro, saluæ sumus: *Nisi legas bis (tace) uersus non constat.*
Habemus hominem ipsum. T. vbi is est? P. hem ad sinistram, vides
Ne? T. video. P. comprehendi iube, quantum potest.
T. Quid illi faciemus stulta? P. quid faciam rogas?
Vide amâbo, si non cum aspicias, os impudens
Videtur. T. non est. P. tum quæ eius confidentia est!

ERO IN' scelesta mecum perplexe loqui?) Nunc demum virgo vitiata esse cognoscitur à Thaide, opportune, postquam magnopere & defensa est, & retēta. Nam statim consequentur nuptiæ eius & Chæreæ, qui illam vitiauit. *Perplexe loqui.* Perplexe loqui.) Ideo perplexe, quia statuerat crimen virginis celare. SCIO, nescio: abijt: audiui.) Mire ex dictis omnibus pauca decerpit, & ostendit quid perplexe dixerit: & stomachū sæuientis expressit. SCIO.) Flere puellam. NESCIO.) Vitiatā. ABIIT.) Eunuchus. AVDIVI.) Domi hoc admissum. EGO nō affui.) Cum hæc fierent. Acriter iratorum est, ea repetere quæ proxime dixerint quibus irascuntur. vt, En ego victa situ, verique effœta senectus. NON tu istuc, &c.) Non est hic interrogatio. VIRGO cōscissa veste lachrymās obticet.) Hæc omnia rixam esse significauerāt. Virgo obticet.) *Tacere.* Tacemus consilia. vt, Nec tacui demēs. *Reticere.* Reticemus dolores: vt, Ne verere, ne retice. *Obticere.* Obticem⁹ quorum nos pudet. vt in Phormione, Heu quidnā obtices? EVNVCHVS abijt.) Nō Chærea, sed Eunuchus: non fugit, sed abijt, dixit. QVAMOBREM? quid factū est? taces?) Hæc ἀσύνδετα instantis dominæ vultum habitúmque demonstrant. QVIS fuit igitur?) Hæc cunctatiue pronuntianda sunt: aut quia inuita indicat, aut dubitat de nomine ignoti: aut trepidat per timorem: aut, vt non videatur affuisse, cum fuerit factum: aut quia non libenter dicat eius nomen cui irascitur. Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem, quæ obliuiosæ sunt. *Ephebus.* ISTE ephebus.) Ephebus nomen, ad ætatem retulit, non ad facinus commissum. EPHEBVS.) Cito ostendit, cur iste Eunuchus creditur. QVID ais venefica?) Redit rursum ad iracundiam. aptum conuitium & comicū in ancillas, venefica, lupa, vipera, & sacrilega, & cætera. *Obsecro.* QVID is obsecro ad nos?) Non rogantis est OBSECRO, sed dolentis. *Nisi credo.* NISI amasse credo Pamphilam.) Deest quòd: vt sit, nisi quòd. *Id.* NVM id lachrymat virgo?) Vt suprà, Id verò serio triumphat: pro ob id. ID opinor.) Callide Pythias opinor dixit, cum sciat. *Auxesis.* QVID AIS sacrilega?) αὔξησις. nam primo scelesta, deinde venefica, postremo sacrilega. *Istucine.* ISTVCINE interminata sum?) Satis moraliter, Istucine interminata sum: pro, Num istuc tibi comminata sum? Istucine interminata sum hinc abiens tibi?) Apparet hæc post scenam esse mādata, nam suprà non meminit: sed dixerat, Tamen hos prius introducam: & quæ volo simul imperabo: postea cōtinuo exeo. ITA vt tu iusti, soli credita est.) Dixerat enim prius Chærea, Edicit ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi ne abscedam, imperat. *Syncope. Metaplasmus.* IVSTI.) συγκοπὴ καὶ μεταπλασμὸς, pro iussisti. *Ouem lupo committere.* SCELESTA, ouem lupo commisisti.) Bene dilatum tot occasionibus prouerbium, personæ Thaidis ascriptum est. continet enim fœmineam reuerentiam, & meretricium sensum, reditque rursus ad minora cōuitia: quia videt se esse conuictam. & est prouerbium, Ouem lupo commisisti. SIC mihi data esse verba.)

Videtur plura fuisse dictura : nisi superuenisset Chærea. QVID hominis illic est?) Per genitiuum casum iniuriose dicitur: per nominatiuum, honorifice. Quid hominis illic est?) Non cõtinuo agnoscit hũc hominem meretrix: quia etsi adhuc Eunuchi veste indutus est, attamen exuit spadonis incessum: vultum, habitúmque mutauit: & præter vestem, totus in Chæream rediit. HERA MEA tace obsecro.) Blande, ac puellariter arridet. TACE.) Non silentiũ indicẽtis est, sed securam facientis: vt, Tace, egomet conueniam ipsum. HABEMVS hominem.) Mire hominẽ dixit, vt reum. IVBE cõprehendi.) Pro cõprehende. Iube enim velle significat. ET quantum potes.) Deest cito. QVID illi faciemus?) Subauditur, comprehenso. QVID faciam rogas?) Moraliter expressit puellæ stupentis verba, & non habentis quid respondeat ad ea quæ dicta sunt. VIDE amâbo, si non cum aspicias, os impudens videtur.) Mire ab eo quod respondere cœperat, ad aliud transit, mirata confidentiam Chæreæ. Non est impudens inquit, non est nisi similis impudenti. Sic alibi, Seueritas inest in vultu, atque in verbis fides.

Quid hominis est?
Tace.
Iube comprehendi.
Os impudẽt.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

Iambici trimetri.

C. APVD Antiphonem vterque, mater & pater,
Quasi dedita opera domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me: interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit: vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum: inde item
In aliud, inde in aliud: ità miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed éstne hæc Thais quam video? ipsa est: hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. bone vir Dore salue: dic mihi,
*Aufugistín'? C. hera, factũ. T. satín' id tibi placet?
C. Nõ. T. credín' te impune abiturũ? C. vnã hanc noxiam
Mitte: si aliam vnquam vllam admisero, occidito.
T. Num meam sæuitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. *paululũ quiddam. *T. eho paululum impudens?
An paululum hoc tibi esse videtur, virginem
Vitiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
P. Conseruam? vix me contineo quin inuolem in
Capillum: monstrum, etiam vltrò derisum aduenit.
T. Abi hinc insana. P. quid ita verò? debeam
Credo isti quicquam furcifero, si id fecerim:
Præsertim cum se seruum fateatur tuum?
T. Missa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Fecisti. nam si ego digna hac contumelia
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol quid nunc consilii capiam scio
De virgine istac: ità conturbasti mihi
Rationes omnes: vt eam non possim suis,
Ita vt æquum fuerat, atque vt studui, tradere:

Prima (Aufugistín') pertinet ad versum præcedentem.

Nisi legas (paulum) versus nõ constat.

Aliàs (PY.)

Vt ſolidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
C. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore Thais: ſæpe ex huiuſmodi re quapiam, &
EX MALO PRINCIPIO magna familiaritas
Conflata eſt. quid ſi hoc quiſpiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipióque & volo.
C. Imo ita quæſo. vnum hoc ſcito: contumeliæ
Non me feciſſe cauſa, ſed amoris. T. ſcio.
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeò inhumano ingenio ſum Chærea,
Neque tam imperita, vt quid amor valeat, neſciam.
C. Te quoque iam Thais, ita me Di bene ament, amo.
P. Tum pol tibi ab iſtoc hera cauendum intellego.
C. Non auſim. P. nihil tibi quicquam credo. T. deſinas.
C. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix ſies.
Te mihi patronam * cupio Thais: te obſecro. *Aliàs (capio)*
Emoriar ſi non hanc vxorem duxero.
T. Tamen ſi pater. C. ah quid? volet, certò ſcio:
Ciuis modo hæc ſit. T. paululum opperirier
Si vis: iam frater ipſe hic aderit virginis.
Nutricem accerſitum iit, quæ illam aluit paruolam.
In cognoſcendo tute ipſe aderis Chærea.
C. Ego verò maneo. T. viſne interea, dum is venit,
Domi opperiamur, potius quàm hic ante oſtium?
C. Imò percupio. P. quam tu rem actura obſecro es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædeis cogitas
Recipere poſthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. ahu, tace obſecro.
P. Parum perſpexiſſe eius videre audaciam.
C. Non faciam Pythias. P. non pol credo Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. C. quin Pythias
Tu me ſeruato. P. neque pol ſeruandum tibi
Quicquam dare auſim, neque te ſeruare. apagete.
T. * Adeſt optimè ipſe frater. C. perii hercle, obſecro *In (Adeſt) prior ſyllaba pertinet ad uerſũ præcedentẽ.*
Abeamus intro Thais: nolo me in via
Cum hac veſte videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
C. Id ipſum. P. idipſum virgo verò. T. i præ, ſequor.
Tu iſtic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

APVD Antiphonem vterque.) Rediẽs in viciniam ſuam, cauſam reddit Chærea, cur non mutauerit veſtem. Oportuit autem, & de neceſſitate argumenti fuit, Chęream non mutaſſe veſtem: vt cum meretrix virginem à Chærea vitiatam audiret, & eum cũ turpi habitu incedentẽ intueretur, eũ reum vitiatæ virginis putaret. APVD ANTIPHONEM dixit, pro in *Apud Antiphonem.*

domo eius. VTERQVE, pater & mater.) Nõ, vterque pater, & vtraque mater, sed vterque parens: quia pater & mater. QVASI dedita opera domi erant.) Non tam mirum, si domi erãt: sed illud magis mirum, quòd in ea domus parte, qua in ædes introeundũ erat adolescetulo. VT NVLLO modo introire possem.) Superius causa continetur cur non mutauerit vestem. Inferius autem cur huc redierit. QVIN videret me.) Quin modo pro quo minus. DVM ante ostiũ sto.) Antiphonis, scilicet. NOTVS mihi quidam obuiã venit.) An notus, qui me posset agnoscere? an qui me nouerit, id est amicus? QVANTVM queo.) Deest velociter. IN ANGIPORTVM.) Vide illũ non vitasse sub vna clausula bis IN dicere, in pedes, in angiportũ. Angiportum dicebant vicum non peruium, viam publicam. In angiportũ quoddam desertum.) Deest fugiens. Ita MISERRIMVS FVI FVGITANDO.) Id est fatigatus, lassus, & languidus sum dũ fugio. Et honesta locutio est: vt, miser amãdo, miser currẽdo. NE QVIS me cognosceret.) Nota improprie dictũ pro agnosceret. SED estne hæc Thais quam video?) Iampridẽ ipse visus, nũc primũ videt. HAEREO.) Incert⁹ remaneo, atq; defigor. Primus met⁹ adimit cõsiliũ: sed recogitatio reddit confidentiã. QVID mea autem?) Colligit se rursus ad impudentiam Chærea. & vide si non eadem est audacia in Chærea, quæ in suscipiẽdo facinore fuit. & ἐκλειπτικῶς, quid mea autẽ? QVID faciet mihi?) Opportune se cõfirmauit, quia si extimuisset & fugisset, nihil nuptiæ promouerẽtur. BONE vir Dore.) Hoc totũ figurate dixit, vt meretrix, & subtiliter. Nã scit Chæreã esse quẽ alloquitur, nõ eunuchũ. Et hic magna occasio datur meretrici adeundi adolescentis, qui habitũ nõ mutauit: & adhuc quasi eunuchus, & seruus est. Bone vir Dore salue.) Maior obiurgatio est per hanc dissimulationem Thaidis aduersus Chæream, quàm si illum id, quod est, appellet.

Vterque parens. *Quin.* *Notus.* *In.* *Angiportum.* *Quantũ queo* *Miser fugitãdo.* *Cognosco.* *Hæreo.* *Eclipsis.*

HERA, factum.) Non potuit subtilius respondere Chærea, quàm accõmodare se interroganti. SATIN' id tibi placet?) Hoc potest & non figurate dici, sed aperte. VNAM hanc noxiam mitte.) Trisyllabo nomine noxiam dixit, quasi noxam. Alibi aliter, Dominam dixit extra noxam. SI ALIAM vnquã admisero vllã, occidito.) Verba seruorũ, quib⁹ nihil horribile est post præsentes plagas. Et non, cædito, sed, occidito: & non, alias dixit, quasi illa * dixerit adhuc irrisores vti fugitiuus. NVM meam sæuitiam veritus es?) Vt fugeres. HANC metui ne me criminaretur tibi. Perfecte imitatus est verba fugitiuorũ, quæ apud dominos faciunt cõprehensi VITIARE ciuem?) Bene intulit ciuem: quòd plus est quàm virginem vitiare. αὔξησις gradatim facta.

Noxia. *Noxa.* *Auxesis.*

CONSERVAM esse credidi.) Locus erat vt diceret, Seruam esse credidi, sed admirabiliter conseruã dixit. & hoc ipsũ, miserabiliter pronuntiandũ est: tanquã miserabiliter crediderit conseruã esse quæ ciuis erat: atque eam quasi conseruam vitiare debuerit. CONSERVAM?) Opportune stomachabatur Pythias facta mentione conseruæ. VIX me cõtineo quin inuolem in capillum.) Minæ istæ proprie fœminarum sunt, & in se, & in alios vnguibus sæuientium. vt, Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis. Sed INVOLEM, ab auibus tractum est. vt apud Virgilium, Prædã pedibus circũuolat vncis. Ergo hoc gestu, & dicto, & corporis motu est adiuuandum. Inuolem in capillum.) Apparet more veterũ intonsum esse. ETIAM vltro derisum aduenit.) Mire nũc addidit accusationem, quòd non saltem fugeret. DEBEAM credo isti quicquam furcifero.) Subauditur VERO, aut εἰρωνικῶς pronuntiandum est. Sane debere dicimur pœnas pro iniuria, ei cui iniuriam fecerimus: quas se non debituram Chæreæ vt furcifero dicit Pythias, si illi cædem intulerit in seruili habitu constituto. SI ID fecerim.) Si inuolauerim in capillum eius. MISSA hæc faciamus.) Hæc scilicet iocularia & futilia. NON te dignum Chærea fecisti.) Artificiose meretrix ab eo quod licuit, ad id quod oportuit transit: nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaque totam illam partem facti accusandi omittit, & ab accidentibus personæ adolescentis obiurgat. scit enim vno verbo obstari posse, Licuit mihi, in domo meretricia scilicet: ne videatur irrationabilis audacia illa ingenui à poeta inducta esse. Nõ te dignũ.) Dignũ, pro digne. aut deest facinus: vt sit, non te dignum facinus fecisti. Mira accusatio mixta laudi, & blandimento. NAM si ego digna sum.) Deest &, vt sit ordo, Nam etsi maxime. Et bene additũ est maxime: vt appareat quod etsi digna pati sit meretrix: non tamen maxime digna pati Thais est. AT TV indignus qui faceres tamen.) Recte dixit: quatuor enim sunt modi in huiusmodi rebus: ita vt aut vterque dignus sit, aut vterque indignus: aut alter dignus, alter indignus: aut cõtrà. Neque ædepol quid nũc consilij CAPIAM SCIO DE VIRGINE ISTAC.) Intelligit Thais amari virginẽ ab hoc: & ideo sic ait, vt conciliet nuptias: nam satis signi est, quòd Eunuchi habitum propter hanc sumpsit. Et vide quemadmodum ad captionem nuptiarũ res eant: quod tamen dicere non audet Thais: sed ostendit adolescenti coniecturis, quem tentat, sciens amantem virginem: & viam ostendit petẽdæ sibi vxoris. HOC mihi beneficium Chærea.) Blande nomen repetitum est, Chærea. AT nunc dehinc spero.) Nunc iam Chærea vera veris æquiparans, recedit à iocularibus. SAEPE ex huiusmodi re.) Hoc est turbulenta. QVAPIAM.) Quacunque, vel aliqua. QVID si hoc voluit quispiam deus?) Pleraque repentinis impulsionibus nata, mirisque prouentibus deo ascribi solẽt: vt, Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Et Sallustius, Vt tanta repente mutatio non sine deo videretur. Quid si

Inuolare in capillum. *Debere pœnas alicui.* *Ironia.* *Dignum.* *Quispiam.*

hoc quispiam voluit de⁹?)Vult amorem intelligi deum. EQVIDEM pol in eam partem accipióque & volo.)Vt æterna inter vos sit gratia. & ex malo principio cōpleatur magna familiaritas.

Syllepsis. Et volo.)Euenire subauditur,& est σύλληψις tertia. IMO ita quæso.)Vtrū meretricē,an deos quæso?vtrunque enim accipi potest. VNVM hoc scito.scio.)Vnde hoc sciat Thais,inepte quæritur,eū ipsa res clamet nunquam hanc conditionem subiturum Chæream, vt pro Eunucho etiam seruo,se fingeret sine amoris impulsu. NVNC ignosco tibi.)Quòd culpa nō sit hominis,sed amoris. NON adeò inhumano ingenio sum.)Hoc est immitis non sum,quantum putas: vt, Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni. NEQVE tā imperita.)Id est,non experta. Vt quid amor valeat,nesciam.)Nō inhumana,quia homo.non imperita,quia meretrix. Et neque tam imperita inquit: quasi dicat, Neque tam pudica sum,vt quid amor valeat,nesciam. TE quoque iam Thais.)Bene QVOQVE:non enim iam hanc ita amat, vt negligat illā:sed hanc illius causa. Pol tibi ab ISTO hera cauendum.) Facete. tanquam qui soleat capillum & vestem eius conscindere, quam,amauerit. NON ausim.) Pro, non audebo: & est verbum huius temporis tantū. Non ausim.) Vtrū propter ætatem?an propter fratrem suum Phædriam potius? NIHIL tibi quicquam.)παρέλκον quartum. aut nihil, pro non. DESINAS.) Pro eo quod est,desine. aut deest fac: vt sit,fac desinas. EGO me tuæ commendo & committo fidei.)Satis amatorie, vt appareat nunc maxime captum Chæream,ac mancipatum virgini.Commendamus nos cognitis: Committimus ignotis. Ergo αὔξησις est maioris officij,fideíque circa Thaidem. TE MIHI patronā cupio). Te adiectum,vim habet, & ex animo supplicantis habitum adolescentis ostendit. EMORIAR, si non hanc vxorem duxero.)Vide amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcius vita est, ipsam despicere,si sibi vxor nō datur. TAMEN si pater.) ἔκλειψις,aut ἀποσιώπησις secūda. QVID? ah volet,certò scio.)Quid?deest dicat.sed ista omnia ad confirmationem valēt.

Inhumanum ingenium. *Imperitus.* *Ausim.* *Nihil.* *Pardcon.* *Desinas.* *Commēdare.* *Committere.* *Anxesis.* *Eclipsis.* *Aposiopesis.* *Quid?*

CIVIS modo hæc sit.) Mire hic in votum conuersum est, quod timere potuit non ducturus vxorem. PAVLVLVM operirier si vis, iam frater ipse hic ADERIT VIRGINIS.)Adeò cito probari potest. EGO verò maneo.)Modo verò,cōsentientis est aduerbiū,aliàs cōfirmātis, aliàs cōiunctio,aliàs particula ironiam iuuans: vt,Egregiā verò laudē,& spolia ampla refertis Túque puérq; tuus. DOMI potius operiamur,quàm hic ante ostiū.)Non ignara illecebrarū meretrix,non solū Chæream retinet:verum etiā vocat,vbi virgo est.& satis callide interrogat an velit: quasi nesciat velle. IMÒ PERCVPIO.) Amatorie, non volo : sed percupio. HVNC tu in ædes.) Pronomen in his plus valet quàm accusatio. Hunc tu in ædes cogitas.) Mire:cum illa iam velit, cogitas dixit, volens vt recogitet. Cogitas in ædes recipere posthac?) Per ancillæ verba vult ostendere quàm sit tractandorum adolescentium perita meretrix. POSTHAC.) Post hoc factum, post hanc audaciam. CREDE hoc meæ fidei.) Puellariter dixit, meæ fidei. DABIT hic aliquam pugnam.) Pro stupro: vt, At non in Venerem segnes, nocturnáque bella. Vt, Veretúrque bella,& ingens facinus. Vt Lucilius, Vicimus ô socij,& magnam pugnauimus pugnam. Dabit autē,proprie pro inducet:vt, Magnam dabit ille ruinā. AHV,tace obsecro.) Ahu interiectio est perturbatæ mulieris : vt apud Græcos ἰού. PARVM perspexisse videre eius audaciā.) Parum εἰρωνεία est. Et non sensisse,sed perspexisse dixit: vt iam nō sit experiēda illius audacia, quæ sit perfecte cognita. NON faciam Pythias.) Bene & moraliter appositum, Pythias. NON pol credo Chærea, nisi si commissum non erit.) Iculariter, vt ille, Pythias,dicit:ita hæc,Chærea. QVIN Pythias.) Iterum nomē vultuose est additū. Quin, pro imò. NEQVE pol seruandum tibi quicquam dare ausim.) Totum garrule & gesticulose, vt puellam cum adolescentulo fabulari videas. ADEST optime ipse frater.) Optime, opportune. Et non est additum, cuius frater: vtpote in re manifesta. NOLO me in via cum hac veste videat.) Subtiliter adolescens,quia nihil profecerat dicēdo,percupio: inuenit causam qua tandem ingredi possit. QVAMOBREM tandem?) Pro tamen. Interrogatio hæc increpationem continet impudentissimi facti. AN QVIA pudet?) Hæc interrogatio, irrisionis plena est in eum quem nihil pudet. IDIPSVM.) Hoc veluti molesto vultu dicitur:adeò vt imitetur dictum, vultúmque eius Pythias. VIRGO verò.) Verò εἰρωνικῶς. nam εἰρωνεία est : vt, Egregiam verò laudem. VIRGO.) Quasi qui minimè pudicitiæ statum,ac verecundiæ virginalis veneretur.

Verò. *Percupio.* *Posthac.* *Dabit pugnā* *Do,dat.* *Ahu.* *Ironia.* *Perspicere.* *Sentire.* *Quin.* *Optime.* *Tandem.* *Vero.* *Ironai.*

I, PRAE, SEQVOR.) Manifestum est cur meretrix docta capiendorum iuuenum,præire velit Chæream,& in cōsequendo ipsa sit tardior. vult enim liberum sine arbitris cum puella esse colloquium,& licitum amorem. Nisi forte putamus Terentium hæc sine causa fecisse, qui sit artificiosissimus poeta.nam neque ipsa ingreditur cum Chærea,neque ingredi simul permittit Phædriā.

TV ISTIC mane, vt Chremem introducas.) Relicta est Pythias ob multas causas : & in primis vt possit per eam delusus Parmeno pauore suo senem cōpellere ingredi ad meretricē,& præsentem fieri ad confirmandas nuptias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

P. VID, quid venire in mentem nunc possit mihi, *senarii.*
Q. Quidnam? quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. moue verò ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nihil promoues.
P. Iámne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amâbo quid ait? cognoscitne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intro: iandudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video. vide vt otiosus sit, si dis placet!
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione vt certum sciam:
Pòst exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

VID, quid venire in mentem.) In hoc loco cogitantis disputatio est apud seipsam Pythiæ quatenus Parmenonem dolo possit vlcisci. QVIDNAM?) Sic Cicero, Sed earum rerum artificem, quem? quemnam? recte admones. Polycletum esse dicebant. QVÎ referam.) Quî, quomodo, vel vt. QVI hunc supposuit nobis?) Proprie supposuit. nam vt subduci dicuntur quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desyderamus. Sic Plautus, Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea. MOVE verò nutrix.) Verò, pro interiectione posuit stomachantis. VIDEO: sed nihil promoues.) Hinc est illud Virgilianũ, Illa gradum celerãs studio properabat anili. Scilicet nõ re celerabat, sed studio. Promoues, Proficis. AMABO quid ait? cognoscitne?) Exhibitũ spectatori est quid post scenam geratur, id est agnitio puellæ. AC memoriter.) Plus intulit quàm interrogabatur: nam magna sunt signa in quibus anilis memoria non erat. Ac memoriter.) Responsionis breuitas attulit cõpendium perquirẽti, ne plura interrogaret. NAM illi faueo virgini.) Quasi dicat, illi faueo, nõ Chereæ. & simul causa est cur illum vlcisci cupiat: quia scilicet multum illi fauet. VIRVM bonum.) εἰρωνεία. ECCVM Parmenonem incedere video.) Res odio dignior, nouitate scilicet incessus. VIDE vt otiosus sit.) Inuidet illit securitatẽ, quem sollicitũ reddiitura est: nõ enim vlla alia erit vindicta pòst, præter istã. Vide vt otiosus sit.) Vultu dicit, & gestu eum esse securum. Et mire Poeta lætum describit, vt repente ostendat esse commotum. SI DIS placet.) Proprium est exclamantis propter indignitatẽ alicuius rei. SPERO ME habere.) Pro habituram. aut spero pro credo, more suo. MEO modo.) Id est, vt volo.
Ibo intro, DE COGNITIONE VT CERTVM SCIAM.) Eleganter desatigare Parmenonem non necessarium putat, sed ex occasione. Nam post eum dicit se ire intro: exitura autem, vt ipsum in timorem conijciat.

Qui.
Subducere.
Supponere.
Verò.
Promoueo.
Ironia.
Otiosum esse.
Si dis placet.
Spero me habere.
Spero.
Modo meo.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. EVISO quidnam Chærea hic rerum gerat. *senarii.*
Quòd si astu rem tractauit, Dii vostram fidem
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum
Id verò est quod mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia, & mores posset noscere:
Mature vt cum cognorit, perpetuo oderit.

Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans:
Quæ cum amatore ſuo quum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, ſordes, inopiam,
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque auidæ cibi:
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum vorent:
Noſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.

PY. Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,
Vlciſcar: vt ne impunè in nos illuſeris.

Aſtu. R EVISO quidnam Chærea, &c. ASTV.) Pro aſtute, modo aduerbium eſt: aliàs nomen:
Dii veſtram fidem. vt, An in aſtu venit? DII voſtram fidem.) Modo non inuocantis eſt, ſed admirantis.
& eſt figura ἐπιμονὴ per ἐκφώνησιν facta. NAM vt omittam quòd ei amorem difficil-
Epimone. limũ & cariſſimum.) Cum dicere deberet, quòd ei amorem & difficillimum & cariſſimum confeci:
primò quaſi oblitus dicti ſuperioris, tranſit ad virginem. deinde addit cauſam ex abundanti. Quòd
Conficio. ſi dixiſſet, amorem confeci: poſſet intelligi confeci, expediui, perfeci. At verò virginem cõfeci, quid
intelligemus, niſi hoc vnum, quòd inſultat Parmeno confectam virginem, quaſi dicat ſuperatam at-
que deuictam? Nã proprie hoc verbum conuenit gladiatoribus ijs, qui grauiſſimis vulneribus oc-
cubuerunt. Sic Cicero in Catilinã, Gladiatori illi confecto & ſaucio. Conuenit ergo ſeruilibus ver-
bis, & velut iocoſe, verniliterque iactanti rem confectam eſſe in puella virgine, & non exhibere
Apoſiopeſis. Chæreæ damnum vel negotium. A MERETRICE auara: virginem quam amabat.) ἀποσιώπησις ſecunda. Difficillimum, quia virginem quam amabat: Cariſſimum, quia à meretrice a-
Verò. nara. ID verò eſt.) Verò, niſi ornatiuũ eſſet, nihil ſignificaret. PALMARIVM.) Palma di-
Palmarium. gnũ. MERETRICVM ingenia.) Optime, nõ meretricis dixit, ſed poti[9] meretricũ. MATV-
Mature. RE.) Cito, & ante tẽpus. VT cũ cognorit.) Suauiter nõ nouerit, ſed cognouerit, dixit: quod eſt ple
Cognoſcere. næ perſpicaciæ. MATVRE vt cum cognorit.) Bene addidit mature. Fere enim cito cognouiſſe
Noſcere. obfuit: ſed id ad illecebrã fuit quòd cognitus eſt cito. QVAE dũ foris ſunt.) Apud amã-
Videtur. tes ſcilicet. NIHIL videt mũdius.) Bene videtur: nõ enim ſunt. NEC magis cõpoſitũ quic-
Magis elegãs quã.) Bona varietas. nã hæc omnia per MAGIS aduerbiũ profert: nec omnia per cõparatiuũ gra-
dum. NEC magis elegans.) More ſuo, ne diceret compoſitius aut elegãtius: vt ſuprà, Hoc nemo
Cum. fuit minus ineptus, magis ſeuerus. QVAE cum amatore ſuo quum cœnant.) Vnum cũ, præpoſi-
Liptotis. tio eſt: alterum coniunctio. & dicitur hæc figura λιτότης. LIGVRIVNT.) ἀπὸ τοῦ λιγυζοῦ,
Ligurire. quod ſecundum Græcos ſuaue intelligitur. Ligurire dicitur, qui eleganter, & more ſenum multo fa-
ſtidio ſuauiora quæque deguſtat. HARVM videre ingluuiẽ.) Ordo erat, harũ videre ingluuiẽ,
ſordes, inopiã, quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi: id eſt cum ſolæ ſint, vt inhoneſtæ atque auidæ cibi:
Ex. quæ cũ foris ſunt, cœnãt ſcilicet. QVO pacto ex iure.) Ex pro (cũ) poſitũ eſt. aut deeſt madidũ,
Panis ater. aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & ſordidum eſſe & quaſi atrum durũmque panẽ, qui
ex iure heſterno ſit comedendus. Cui contrarium Salluſtius poſuit de delicijs militum loquens,
Panes enim in dies mercari, inquit. Ex iure heſterno panem atrum vorent.) Hoc eſt, vt quidam
volunt, ex antiquitate mucidum: quaſi dicat, panem mucidum heſterno iure, accipientes deglutiũt.
EGO pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus, vlciſcar.) Miro artificio Poetæ, & ab initio non pla-
catur Pythias, nec in gratiam redit Chæreæ. Et inſuper, nunc mire à Parmenone irritatur magis: vt
per eã Parmeno terreatur, & per Parmenonẽ ingredi ad Thaidẽ cogatur ſenex: & demum per ſe-
nem nuptiæ confirmentur. Hæc ergo artificibus & eruditis, cætera ſpectatoribus Poeta exhibet.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

Trochaici catalectici

PY. ROH fidem deũm, facinus fœdum, ô infœlicem adoleſcentulum,
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit. PA. quid eſt?
PY. Miſeret me: itaque vt ne viderem, miſera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ô Iuppiter
Quæ illæc turba eſt? númnam ego perii? adibo. quid iſtuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audaciſſime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedò.
PY. Dicam: virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,
Scis eam hinc ciuem esse, & eius fratrem apprime nobilem?
PA. Nescio. PY. atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit miser.
Ille vbi id resciuit factum frater violentissimus,
PA. Quid nam fecit? PY. colligauit primum eũ miseris modis. PA. *hem, *Hem, extra metrum est.*
Colligauit? PY. atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.
PA. Quid ais? PY. nunc *minatur porrò sese id, quod mœchis solet. *Aliàs (*minitatur)*
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. qua audacia
Tantũ facinus audet? PY. quid ità tantũ? PA. an nõ hoc maximũ est?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprehendi quenquam? PY. nescio. PA. ac ne hoc nesciatis, Pythias:
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. hem,
Obsecro an is est? PA. ne quam in illum Thais vim fieri sinat:
Atque adeò autem cur non egomet intro eo? PY. vide Parmeno
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. nam hoc putant,
Quicquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem:
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est huic vt subueniat. PY. sapis.
Ego abeo intrò: tu isti narrato omnem rem ordine vt factum siet.

PROH fidem deûm). Vim magnã ostendit, deorum implorans fidem: quasi in hoc negotio nihil possit humanũ consilium. Proh fidem deûm.) Simulata perturbatione sui Parmenonem terret Pythias. Proh fidem deûm.) Hæc singula pronuntianda sunt pauido & attonito vultu. *Proh fidem.* FOEDVM.) Crudele. Sallusti⁹, Fœdi oculi. *Fœdum.* Ô INFOELICEM adolescẽtulum.) Plus est miseriã adolescentis dicere Pythiã, quàm irasci ei. Ô SCELESTVM Parmenonem.) Vt verba sunt, periit profectò miser adolescẽs, cum in eodẽ peccato irascitur Parmenoni Pythias, nõ Chæreæ. MISERET ME.) Hæc omnia quasi seeũ loquitur: & fingit se nescire quòd assistat Parmeno. QVAE futura exempla dicunt in eũ indigna?) Graues pœnæ quæ possunt cæteris documẽto esse, exẽpla dicũtur. *Exemplum.* In eũ indigna.) Modo per indigna, fœda, crudeliáque significat. vt Virgilius, Atque illi Misenum in littore sicco, Vt venere, vidẽt indigna morte peremptum. *Indignum.*
QVAE illic turba est?) Quæ loquit. Aut quã ostẽtat ex vultu ac dictis. Sed apparet, vultũ Pythiæ turbã dicere. vt in Andria, Sed quid Pamphilũ exanimatũ video? Vereor quid siet: operiar vt sciã nũc, quidnã hæc turba tristitiæ adferat. *Turba.* ROGITAS audacissime?) Totũ hoc terribile est in gestu ac vultu Pythiæ, & nimis vsitatũ & fœmineũ. PERDIDISTI istũ quem adduxisti, &c.) Artificiose nõ accusat quid peccauerit aduersus Thaidẽ, quasi ex pœna adolescentis plus doleat, quàm irascatur Parmenoni. DVM STVDES dare verba nobis.) Bene, studes dare: neque enim dedisti. QVID ita?) Deest dicis: vt sit, quid ita dicis? SCIS eã hinc ciuẽ esse.) Eã, abundat: quemadmodũ suprà, Quã amabar virginẽ, eã cõfeci sine molestia. *Quid ita?* ET fratrẽ eius esse apprime nobilẽ.) Hæc ad terrorẽ & gratiam aucta sunt. Nã primò, virginẽ posuit, pòst ciuẽ, ad vltimum nobilis sororẽ. NESCIO.) Perturbatur Parmeno. nec negare potuit, nec cõsentire volebat: sed quasi defensionis loco dixit, Nescio. ATQVI sic inuenta est.) Facile est vt credat, qui dicit Nescio. Ergo Pythias nõ laborat, vt suadeat ciuẽ esse. Atqui sic inuenta est.) Magnũ horrorẽ incutit audienti, non accusando, sed miserando Chæream. FRATER violentissimus.) Hoc inuentũ est, quod daretur ad nobilem. COLLIGAVIT primo eum.) Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem: simul etiam relictus ad succurrendum locus. ATQVE equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.) Adeò violentissimus. & rectè hoc additum, ne speret auxilium à Thaide.
NVNC minatur.) Minatur vt succurri possit ei qui nõ sit passus. MINATVR porrò sese.)

Deest facturum. QVOD mœchis solet.) Deest fieri. QVID ITA tantum?) Nimis callide Pythias hunc dicit violentum: & tamen iniustum, au dacémque dici non patitur, sed defendit, vt magis terreat Parmenonẽ. QVIS homo pro mœcho vnquam.) Causa finalis, virginẽ ciuem apud meretricẽ vitiauit: mercedẽ offert: petitur ad supplicium. NESCIO.) Quàm astute dixit, nescio: ne laborans ad cõtradicendũ, amitteret fidem simplicis personæ, ac vera dicentis. vult enim magis nuntii officio fungi, quàm persuadẽtis. DICO, edico.) αὔξησις: vt suprà, Vbi quæram, vbi inuestigem? Dico.) Tibi Pythias. Edico.) Omnibus tuis. Ergo ad vniuersos vtrunque refertur, & dico & edico. OBSECRO an is est?) Insultãtis. vt in Phormione, Hicine eras? nã sciebat eũ esse. NEQVAM in illã Thais vim fieri sinat.) Quàm bene prouidet Pythias! ATQVE adeò autẽ cur nõ egomet intrò eo?) Pythias, Vide Parmeno, quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. Totum hoc ad id addidit, vt senex intromittatur ad cõfirmandas nuptias: sed poeta hoc agit, personæ nesciunt. QVÍDVE incipiam?) Facimus mediocria, Incipimus ingentia. ECCE autẽ video rure redeuntem senem.) Choragii est administratio, vt opportune in proscæniũ. DICAM huic, an non?) Hoc non esset verisimile, nisi dubitasset. Quid enim ad Chæream pertinet, dubitat. SCIO paratum: sed necesse est.) Hæc causa dubitandi fuit: quòd hinc Parmenonis, illinc adolescentis periculũ cernitur. SAPIS.) Sapis dicit, nõ videns quid futurum sit: sed tantũ derisisse contenta. SED necesse est.) Dicere, subaudiendum est: vt sit, Sed necesse est dicere. & ἀσυνδέτως inferendum est quod sequitur. Deest enim PROPTEREA, vel quid tale.

Auxesis. Dico. Edico. Is est. Facio. Incipio. Asyndeton.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

SENEX. PARMENO.

SE. EX MEO propinquo rure hoc capio commodi: *Senarii.*
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
*Sed éstne ille noster Parmeno? & certe ipsus est. *In Sed) aut diditur e, aut d.*
Quem præstolare Parmeno hic ante ostium?
PA. Quis homo est? ehem, saluum te aduenire here gaudeo.
SE. Quem præstolare? PA. periii: lingua hæret metu. SE. hem,
Quid est quod trepidas? satísne salué? dic mihi.
PA. Here primùm te arbitrari quod res est, velim:
Quicquid huius factum est, culpa non factum est mea.
SE. Quid? PA. rectè sanè interrogasti: oportuit
Rem prænarrasse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. SE. cui? PA. Thaidi.
SE. Emit? peri hercle. quanti? PA. viginti minis.
SE. Actum est. PA. tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
SE. Hem, quid? amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
An in Astu venit? aliud ex alio malum.
PA. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
SE. Omitte de te dicere: ego te furcifer,
Si viuo. sed istuc quicquid est, primùm expedi.
PA. Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
SE. Pro Eunuchón'! PA. sic est: hunc pro mœcho postea
Comprehendêre intus & constrinxêre. SE. óccidi.
PA. Audaciam meretricum specta. SE. nunquid est
Aliud mali, damníve, quod non dixeris,
*Reliquom? PA. tantũ est. SE. cesso huc intrò irrumpere? *Forte, Relictũ.*
PA. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum.

Nisi,quia necesse fuit hoc facere,id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali.
Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret:is nunc repperit.

E X MEO propinquo rure hoc capio cõmodi.) Annotandũ,quòd huius senis nomẽ apud
Terentium non est:apud Menandrũ Simon dicitur. Ex meo propinquo rure hoc ca-
pio cõmodi.) Firmatur stat⁹ mẽtis trepidãtis senis, vt appareat quàm inopinato malo a-
mẽs fieri possit:quod ipsum superius & in Parmenone seruatum est. Imparatis enim mẽtibus mala
maiora sunt. Ergo nũc tam otiosus incedit senex, vt neque mores increpet, nec quicquã suspicetur
mali,sed agat gratias proximæ villæ:cuius beneficio nõ scit quid in vrbe agerent filii. Et nunc adest
vbi opus est poetæ. Et vide hãc causã fuisse,cur nõ ad villã diuerterit. Omnes villas comicas subur
banas esse,cõmoditatẽ ipsam nũc explicat & ostẽdit. NEQVE agri,neque vrbis.) Tragicus ap-
paratus. Delicias memorat,qui pericula cogniturus est. ODIVM me vnquam percipit.) Fasti-
dium ex abũdãtia est. VBI satias cœpit fieri.) Suffecerãt ad hãc sentẽtiã duo superiores ii ver-
sus:sed ἐνέργεια est senilis eloquii,faceti,& garruli simul. COMMVTO locum.) Mira breuita-
te duas res explicuit simul. Vbi satietas est,deest nam : vt sit, Nã vbi satietas cœpit fieri. Et cœpit,
pro cœperit. Satietas,odiũ: ab eo quod præcedit,id quod sequitur. SED éstne ille noster Par *Satietas.*
meno? & certe ipsus est.) Et dubitauit,& firmauit postea:vtpote senex, visu iã languido,atque ocu-
lis ætate defessis. QVEM præstolare Parmeno?) Noue:nõ,cui præstolare,sed,quem dixit. Ali-
ter Tullius,Quid tibi ad forũ Aureliũ præstolarẽtur. Præstolari,est præsto esse & apparere,hoc est *Præstolari.*
obsequi. QVIS homo est?) Quære,quis homo,cũ prouiderit venientem:vtrum nõ vult videri
prouidisse,ne quid fallaciæ parasse videatur? Sic & in Andria, Quasi de improuiso respice ad eum.
Vel quia perturbatur exanimatus:qui dũ quid apud Thaidẽ gẽratur,auscultat,non videt senẽ pro-
pius accedere,quẽ lõge viderat. An verò idcirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Chærea,
postquã cominus ventũ est,nõ audet loqui? LINGVA hæret metu.) Virgilius, Et vox faucibus *Lingua hæret*
hæsit. QVID trepidas?) Instandũ est seni ad audiẽda quæ de facili nunquã fateretur Parmeno.

SATÍSNE saluè?) Saluè integre,recte, cõmode. Plautus in Trinũmo, Beneuolẽs tuus atque
amicus. Satísne saluè?) Nũc aduerbiũ est:producta est e litera. Sallustius, Inde ortus sermo, pcõ- *Saluè.*
tãtibus vtrinq; ,satin' saluè,quàm grati ducibus suis,quãtis familiaribus copiis agerent. HERE,
primùm te arbitrari id quod res est, velim.) Quòd ante narrationẽ cõfirmatio inducitur,cõtra mo
rẽ & præcepta est:sed merito,quia perturbat⁹ est,licet simul • vt nõ possit dicere. QVICQVID hui⁹ factũ est.) Absolute vt suprà, Et quicquid hui⁹ feci,causa virginis feci. Aut deest REI:
vt sit, huius rei. Stomachose. QVID?) QVID interrogat. quis enim antè crimẽ,quàm obiiciat,
aut proponatur, neget? RECTE sane.) Docte Terẽtius ipse se reprehẽdit. Nã ordine factũ nõ
est præ timore & cõscientia. EMIT quendã Phædria Eunuchum.) Vide narrationẽ à necessa-
rus & vrgẽtibus cœptã nõ in se cõtinere,nisi quod rei conditio cogit fateri. Emit, inquit, Eunuchũ:
QVEM DONO HVIC DARET.) Nõ dixit, cui dono daret. Aliter ab amoris mẽtione cœpis-
set. Deinde τὸ quendã ἐξουθενισμὸν significat. HVIC.) Huic more suo dixit potius,quàm meretri- *Quidam.*
ci. Quinetiam interrogatus, Thaidi potius dicturus est,quàm vt nomẽ dicat,quo offenditur senex.
Eunuchi autẽ solius mẽtio necessaria est:quia dicturus est ꝑ Eunucho deductũ Chęreã. ACTVM *Actum est.*
est.) Desperãtis verbum. QVANDAM fidicinã.) Extenuatio criminis est:nõ quòd virginem,
quòd ciuem vitiauerit. Tum quandã fidicinam amat hic Chærea.) Mire & necessario variauit:
ille emit, vt Eunuchũ mittat ad Thaidẽ: hic amat, vt deduci se pro Eunucho velit. HEM, quid?
amat?) Hæc singula pronuntianda sunt, vt stuporem nimiæ indignationis ostendat. AN SCIT
iam ille quid meretrix siet?) Quia fidicina, meretrix est. AN IN ASTV venit?) In Astu, in vr- *Fidicina.*
bem de Pæreo. sic Athenienses vocabant vrbem suam: vnde ipsi incolæ ἀστοὶ vocãtur. ALIVD *Astu.*
ex alio malum.) Hoc separatim dixit senex fixis in Parmenonem oculis. ME IMPVLSORE
non facit.) Ipsum accusat conscientia. non enim quod leuius est, dixit, me sciente: cum plus infe-
rat, me impulsore. EGO TE furcifer, si viuo.) Modo omnis sæuitia comica aut in commina-
tione est, aut in apparatu verborum. Si viuo.) ἀποσιώπησις: te vlciscar. quia necessario sequitur, *Aposiopesis.*
SED ISTVC QVICQVID EST.) Inuenta causa cur supplicia differantur, donec vxorem
ducat Chærea, & ipse purget Parmenonem: secundum argumenta quæ sibi ipse prospexit, iussu co-
actúque fecisse & imperio herilis filii sui Chæreæ scilicet. AD THAIDEM HANC dedu-
ctus est.) Vnde ductor ipse sceleratus. PRO Eunuchón?!) Non interrogat, sed exhorrescit. *Pro.*

HVNC PRO MOECHO POSTEA.) Bene studuit Terentius PRO bis numero dicere: &
pro Eunucho, & pro mœcho. Pro mœcho autem quasi excusans dixit. Nam vere in virginem Atti-
cam, nõ pro mœcho, sed mœchus est. Hũc pro mœcho postea.) Bene vtrũque PRO: quia neque
Eunuchus est qui vitiauit virginẽ: neq; mœchus qui in domo meretricia. Et specta quàm oratorie

transtulerit mentionem vitiatæ virginis. Pro mœcho inquit, vt culpam Chæreæ sub meretricis accusatione celaret. Hunc pro mœcho.) Bene totum pro: quia neque eunuchus, qui ephebus: neque adulter, qui amator. COMPREHENDÊRE intus, & constrinxêre.) Quo dicto vim ingentem inferri significat Chæreæ. Comprehendere significat strictim aliquem in facinore deprehēsum. AVDACIAM meretricum specta.) Maior ἔμφασις accusationis est per pluralem numerum, quàm singularem. Sic alibi, An potius ita me comparem, non perpeti meretricum contumelias? Audaciam meretricum.) Oratorie auertit iram senis à se, & a Chærea: atque deriuat in meretricem. NVNQVID EST aliud mali damniue?) Bene interrogat: quia omnia inuitus seruus dicere videbatur. Et cum damnum, malum sit, de proximo collatum discernitur: & damnum ad emptionem eunuchi, malum ad comprehensum pertinet & constrictum Chæream. CESSO huc intro irrumpere?) In tantam formidinem coniectus est senex, vt non miremur, quòd tam cito nuptias firmet ephebi & virginis: & quanuis non honeste, tamen quia ex ingenti metu vel indigno matrimonio filii vitam pacisci velit. NON DVBIVM EST, quin mihi magnum ex hac re sit malum.) Suaue est nescire personas quid agat poeta. Ita non periclitaturus Parmeno. NISI QVIA necesse fuit.) Necesse, est nomen. Nam necessus, necessis, & necessitas, & necessum, lectum est. ID GAVDEO.) Scilicet vt succurratur Chæreæ periclitanti. PROPTER ME.) Plus dixit, quàm si PER ME diceret. HISCE ALIQVID.) Meretricibus, non, adolescentibus. & item pluraliter suo more: vt, Audaciam meretricum specta. &, Non perpeti meretricū contumelias. Nam iam diu ALIQVAM CAVSAM quærebat senex.) Nota causam, pro occasione: QVAMOBREM insigne aliquid faceret.) Manifestius hoc Menander explicat, Iampridem infestum meretrici senem, post corruptum ab ea Phædriam: nunc demum se inuenta occasione vindicaturum. Quamobrem.) Quanuis dixisset CAVSAM, intulit quāobrem. Insigne aliquid.) Magnum & nobile facinus. FACERET.) ἰδιωτικῶς dixit.

Cōprehēdere. Emphasis. Necesse, Necessus, Necessis, Necessum, Necessitas. Propter me. Causa. Quamobrem. Insigne.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

Iābici tetrametri catalect.

PY. VNQVAM ædepol quicquam iam diu quod magis vellē euenire,
Mihi euenit, quàm quòd modo senex intrò ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ quid timeret *sciebā. (*sciebā*) *dissyllabum est.*
PA. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obsecro est? PA. mén' quærit hæc? PY. atque eccū video: adibo.
PA. Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? PY. perii,
Defessa iam sum misera de te ridendo. PA. quid ita? PY. rogitas?
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo: ah
*Nō possū satis narrare quos ludos præbueris intus: *Aliàs* (*Nō pote satis narrari*)
At etiam primo callidum & disertum credidi hominem.
PA. Quid? PY. ilicóne credere ea quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitii, te authore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater? quid est? iam scis te periisse.
PA. Hem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?
Itáne lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? PY. nimium.
PA. Siquidē istuc impune habueris. PY. verū? PA. reddā hercle. PY. credo.
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare.
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: vterque in te exempla *edent. *Aliàs, edet.*
PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo.
PA. Egomet MEO INDICIO miser, quasi sorex, hodie perii.

NVNQVAM ædepol quicquam iam diu.) Pythias egreditur veluti irrisura Parmenonē vt ipsa putat. egredi autem à Poeta cogitur, vt doceat populum quid intus egerit senex. Ergo persona cachinnans inducitur, quærens Parmenonē: aspectúque eius ob nimiū risum vix loqui posse. Nunquam ædepol quicquam.) Rarum est euenire quod velis: & quod maxime velis, id rarum magis. INTRO ad nos venit errans.) Non gressu errans, nec via: sed animo & opinione. MIHI solæ ridiculo fuit.) Soli regulariter dicitur: solæ nō recte, sed antique. vt alibi, Hoc ipsa in itinere, alteræ dum narrat, forte audiui. QVID hoc autem est?) Ridērem miratur Parmeno. Nunc ID prodeo.) Propter id. QVID rides? pergin'?) Ex huius verbis ostendit quàm multum rideat petulans puella. PERII.) Proprie hic verbū est aptum, quasi sit lassa ridendo. Nunquā ædepol hominē stultiorem vidi.) Postquam ROGAS dixerat, quasi narratura videbatur: & redit ad insultationem. QVOS ludos præbueris.) Ex errore & metu nimio senis credentis constrictum filiū se offensurum in domo meretricis. AT ETIAM primo callidum ac disertum credidi hominem.) Hæc omnia sic in scena pronuntiata sunt, vt risu interrumpi verba puellæ viderētur. Maiorisque insultationis est, si is qui fatigat alterū, dicat se antè de illo multo aliter sensisse. ILICÓNE credere.) Nō ideo hoc dicit, quòd personæ suæ fidē deroget: sed quòd res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit: aut certe si credēdū fuerit, nō statim, neque examinata, neque facta rei cognitione. Ilicóne credere.) Obiurgatio de tempore. AN pœnitebat flagitii.) Illud quod suprà, à stulto: hoc quod nunc dicit, à malo fieri potuit: illud, ab imprudente: hoc quod peius est, à sciēte. An POENITEBAT FLAGITII.) Paruum videbatur. Ipse alibi, Quātū hic operæ fiat, pœnitet. Plautus in Truculento, Pœnitétne te, quòd ancillā solā nimis erumperes?

NI miserum insuper etiam patri indicares?) Duo obiicit. vnū quòd male consuluerit: alterum, quòd male prodiderit cōsilia sua. Et bene indicares. nā indicium dicitur eius qui vnà peccauerit. NAM quid illi.) Adolescenti scilicet. Ni miserū insuper etiā indicares patri?) Ad inuidiam Parmenonis, miserū dicit adolescentem: eo modo quo Iuno accusans Venerem, ait, An miseros qui Troas Achiuis Obiecit. Sic enim agimus, cū ab his qui falsò rei sunt, in authores culpā sceleris remouemus. QVID est? iā scis te periisse.) Hoc nō stupētibus, ac culpā patiētibus dicitur. HEM, quid dixti pessuma?) Nunc demū intelligit Parmeno se esse delusum. ETIAM rides?) Apparet eam ex huius stomacho vehemētius cachinnare. NOS irridere?) Nos superbius dixit, quàm si diceret me. SI QVIDEM istuc impune.) Subauditur, Tū nimiū. VERVM?) Irridētis interrogatio. SED in diem istuc.) In longā dilationē. vnde dilatio est dicta diei prolatio. TV iam pendebis.) Iam, nimiam velocitatē significat. NOBILITAS flagitiis, & eundē indicas.) Duas res significat simul: & cogis flagitia facere, & facientē indicas. VTERQVE exempla in te edent.) Noua ac mira tormenta, quæ pro exemplis narrentur: aut quæ documēta sint cæteris ne delinquant, exempla dicūtur. Et edent, & edet legitur. si edent, figuratum est. si edet, recte. Et plus est edet, quàm dabit. NVLLVS sum.) Hoc secū Parmeno. HIC pro illo munere tibi honos est habitus: abeo.) εἰρωνικῶς, & μεταφορικῶς, pro munere. Et honos rumigerulis haberi solet. EGO MEO indicio miser, quasi sorex, PERII.) Proprium soricum est vel stridēre clarius quàm mures, vel strepere magis cū obrodūt friuola: ad quam vocem multi se intendentes, quanuis per tenebras noctis transfigunt eos. Plautus, Confossiorem te faciā soricina Næuia. Quasi sorex hodie perii.) Quia latēre potuit, nec occidi, si taceret. Egomet meo indicio.) Prouerbium in eos, qui ipsi se produnt. quia sorex non facilè caperetur, nisi emitteret vocem noctu.

Errare. Solæ. Alteræ. Id. Perii. Pœnitet. Indicium. Miser. Verum? In diem. Dilatio. Iam. Exempla. Edere. Honor. Indicio suo perire. Sorex.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATO. THRASO.

G. QVID nūc? qua spe, aut quo cōsilio huc imus? quid incœptas Thraso? *Trochaici catalectici.*
T. Egóne? vt Thaidi me dedam, & faciā quod iubeat. G. quid est?
T. Qui minus quàm Hercules seruiuit Omphale? G. exemplū placet.
Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed fores crepuere ab ea, perii. T. quid hoc autem est mali?
Hunc ego nunquam videram: & iam hic quidnam properans prosiliit?

QVID NVNC? qua spe, aut quo consilio huc imus?) Reminiscere hunc esse, qui suprà militi dixerit de Thaide, Iandudum te amat. & rursus, Iam tibi hæc aderit supplicās vltro. & hinc videbis quos exitus habeat assentatio. nam idem militi author est summæ desperationis. Et animaduerte, quòd semper à mensa Gnato inuitus abstrahatur: nam & suprà, cum ad litem venitur, ex verbis Thrasonis manifestum est, & Gnatonem inuitū sequi, vbi dicit, Hanci-

ne ego vt contumeliā tantā, tā insignem nūc accipiā Gnato? Mori me satius est. Et bene, qua spe, & quo cōsilio: tanquā omnia expertus, & nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. Quid nunc? qua spe?) Parasitus intelligit quid agat miles: sed ad hoc inducitur interrogare ipsum militē, vt populus audiat quo cōsilio veniat ad Thaidē. Quid nūc? qua spe?) Sūma desperatio est apud militē recōciliandæ amicæ, ad hoc vt æquo animo ferat admitti Phædriā, dū ipse quoque recipiatur. nā nō in fine fabulæ cōtristandus est.

Incipere. Q V I D incœptas Thraso?) Incipere, magnorum facinorū est, & audaciæ.

Dedo. V T Thaidi me dedam.) Post inductionē belli, & instructionē pugnæ quid sequatur, nisi deditio superatorū?

Deditio. E T faciam quod iubeat.) Proprie: nā in deditione victores iubent: victi obsequūtur. Q V I minus quàm Hercules seruiuit Omphale?) Hic Terentius exprimit consuetudinē, in qua ignauis rationes criminū, & exempla suppeditant. nā sic & suprà de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, quæ Herculē sibi serulentē etiā ad lanificiū cōpulit: cum ipsa calathū, & colū, cultúsque fœmineos sagittis, & claua, leonísque tegmine mutasset. Seruiuit Hercu-

Omphale. les Omphale?) Subauditur, & ego seruiā Thaidi? V T I N A M tibi cōmitigari videam sandalio

Cōmitigari. caput.) Cōmitigari, est tundēdo deprimi atque deponi. Sandalio caput.) Plus dixit caput, quàm

Sandalium. si aliam partē corporis diceret verberari. Et mire calceamento caput verberari. P E R I I. quid hoc autem mali est?) Eunuchi habitu Chærea, sed virili confidentia prosilit, & militem velut noui riualis terret aspectu. H V N C ego nunquam videram.) Ideo Chæream miratur.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATO. THRASO.

CH. POPVLARES ecquis me viuit hodie fortunatior? *Iambici tet. ca.*
O Nemo hercle quisquam: nam in me planè Di potestatem suam
Omnem ostendêre, cui tam subito tot congruerint commoda.
PA. Quid hic lætus est? C. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
Inuentor, incœptor, perfector: scin' me in quibus sim gaudiis?
Scis Pamphilam meā inuentā ciuem? PA. audiui. C. scis sponsam mihi?
PA. Bene, ita me Di amēt, factū. G. audin' tu illū quid ait? C. tū autē Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus.
Thais patri se commendauit in clientelam & fidem:
Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota est? C. scilicet.
PA. Iam hoc aliud est quod gaudeamus: miles *pellitur foras. *Aliàs (pelletur)*
C. Tum tu, frater vbi vbi est, fac quàm primū hæc audiat. PA. visam domū.
T. Nunquid Gnato dubitas, quin ego perpetuo perierim? G. sine
Dubio, opinor. C. quid commemorem primum? aut laudem maxume,
Illum, qui mihi dedit consilium vt facerem, an me qui ausus sim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit:
Quæ tot res, tantas, tam opportune in vnum conclusit diem?
An mei patris festiuitatem & facilitatem? ô Iuppiter
Serua obsecro hæc nobis bona. PH. Di vestram fidem, incredibilia
Parmeno modo quæ narrauit. sed vbi est frater? CH. præsto adest. *Troch. cata.*
PH. Gaudeo. C. satis credo, nihil est Thaide hac tua frater dignius *Octonarii.*
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. PH. hui mihi
Illam laudas? T. perii, quanto minus spei est, tanto magis amo. *Trochaici.*
Obsecro Gnato in te spes est. G. quid vis faciam? T. perfice hoc
Precibus, pretio, vt hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
G. Difficile est. T. si quid collibuit, noui te. hoc si effeceris,
Quod vis donum & præmium à me optato: id optatum feres.

G. Itáne? T. sic erit. G. si hoc efficio, postulo vt mihi tua domus
Te præsente absente pateat: inuocato vt sit locus
Semper. T. do fidem ita futurum. G. accingar. PH. quem hic ego audio?
*O Thraso. T. saluete. PH. tu fortasse quæ facta hic sint nescis?
T. Scio. PH. cur ergo in his ego te conspicor regionibus?

*Suspicor carmen inuersione ordinis deprauatum. Constabit si sic legas,
O Thraso. T. salute. PH. tu fortassis hic quæ facta sunt nescis?
T. Scio. PH. cur ergo in his te conspicor regionibus? ut (ego) pronomẽ elidatur.

T. Vobis fretus. PH. scin' quàm fretus? miles, edico tibi,
Si in platéa hac te offendero pòst vnquam, nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam: iter hac habui: peristi. G. eia haud sic decet.
PH. Dictum est. G. non cognosco vestrum tam superbum. PH. sic erit.
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paululum istuc Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me huius quicquid facio, id facere maxime causa mea.
Verum idem si vobis prodest, vos non facere inscitia est.
PH. Quid id est? G. militem riualem ego recipiendum censeo. PH. hem
Recipiendum? G. cogita modo, tu hercle cum illa Phædria
Et libenter viuis: etenim bene libenter victitas.
Et quod des, *paululũ: & necesse est multũ accipere Thaidẽ. (paululũ) dissyllabũ.
Vt tuo amori suppeditari possit sine sumptu tuo,
Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est: principio & habet quod det, & dat nemo largius.
Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctésque & dies.
Neque istum metuas, ne amet mulier: facile pellas vbi velis.
PH. Quid agimus? G. prætereà hoc etiam, quod ego vel primùm puto,
Accipit hominem nemo melius prorsus neque prolixius.
C. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. PH. idem arbitror.
G. Rectè facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vestrum gregem
Recipiatis: SATIS DIV hoc iam saxum voluo. PH. recipimus.
C. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum, & deridendum vobis propino. C. placet.
PH. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. T. obsecro te quid agimus?
G. Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,
Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T. bene fecisti: gratiam habeo maximam.
Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimum.
G. Dixín' ego in hoc esse vobis Atticam eloquentiam?
PH. Nihil prætermissum. ite hac omnes vos. valete, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

POPVLARES ECQVIS ME viuit hodie fortunatior?) Hic persona Chæreæ est, feruens gaudio, vt adolescentuli est in prosperis rebus. O populares.) Non mirum si insane exultat nuptiis, qui iandudum ob id solum quòd vitiauerat virginem, lætabatur.

Paredcon. NEMO hercle quisquam.)Et interrogauit,& respondit sibi. Nemo hercle quisquã.)παρέλκον
Tam. tertiũ. CVI TAM SVBITO TOT congruerint cõmoda.)TAM qualitatis,TOT quantitatis
Tot. est. QVID hic lætus est?)Inuẽta persona est ad quam gesta hæc narret Chærea, vt populus &
Inuenire. miles instruatur,quid intus gestũ sit. INVENTOR,inceptor.)Iouenire,sapiẽtis est:incipere,
Incipere. audacis:perficere,cõstãtis.Ergo plena laudatio est.& cõstat hoc Chæreã laudatiue dicere. nã in sub
Perficere. ditis solum consiliũ attributurus est Parmenoni. SCIN' me in quibus sim gaudiis?) σύλληψις.
Syllepsis. Et nota,scin' me:cum sufficeret scin'.ergo ME abũdat:& est figura ἀρχαϊσμὸς. SCIS Pamphi-
Me. lam meã.)Amatorie dixit meã:vel poti⁹ sponsam meã,vel quã amo. INVENTAM.)Cognitã.
Archaismos. CIVEM.)Deest,esse. SEIS sponsam mihi.)Deest & esse.& est SPONSA nunc participiũ.
Inuenire. AVDIN' tu illum quid ait?)Hoc,vultu mutato & turbato dicitur. AMOREM omnem in
Sponsa. tranquillo.)Bene in tranquillo:quia mari,& tẽpestatibus amicæ mobilitas & instabilitas compa-
In tranquillo. ratur.Sic Horatius, Simplex munditiis,heu quoties fidẽ Mutatósque deos flebit. & aspera Nigris
æquora ventis Emirabitur insolens,Qui te fruitur credulus aurea,& cætera. THAIS se patri
commendauit.)Hoc est quod profuit Phædriæ. VNA est domus.)Post Pamphilæ nuptias. IN
Clientela. clientelam,& fidem.)Clientelã,vt ametur:in fidem,vt defendatur. FRATRIS igitur tota est
Fides. Thais.)Bene tota: vt ne ex parte quidem sit militis. MILES pellitur foras.) Sunt gaudia ex
Gaudia. nostris bonis:sunt gaudia ex aliorũ malis,hostiũ,aut inimicorũ. Ergo vtrunque genus gaudiorum
cõplexus est. VISAM domum.)Bene domi quæritur amator exclusus. nam neque ruri, neque
Perpetuo pe- in foro est. PERPETVO perierim.) Quia illud periisse suprà, tẽporale videbatur. Quin
rire. ego perpetuo perierim.)Hic iã militi neque seruiẽdi amicæ,vt apparet,præbetur locus. SINE
dubio,opinor.)Quia non quis dicitur perpetuo periisse.quid enim opus hac exceptione est,quãdo
nemo ita perit,vt tẽporaliter pereat,& postea fiat nõ perditus? Correxit parasitus stulti dictũ mi-
litis:nõ illũ perpetuo,sed sine dubio periisse opinari respondẽs,nõ est enim contrarium opinor ta
Diaporesis. periisse sine dubio,pro certo periisse.Cõfirmatur periisse miles, vt post tanta munera ex desperato
Quid comme- supplex,ex supplice patiens riualis existat. QVID commemorem primùm?) διαπόρησις orato-
morẽ primũ. ria familiaris laudatibus.Cicero, Vnde igitur potius incipiã? Non autẽ sit,vbi omnia & magna vi-
Consilium. dẽtur & paria. ILLVM qui mihi dedit cõsilium?) Attribuũtur personis cõsilia,facta,casus,&
Factum. orationes.Ergo hic laudatur consiliũ Parmenonis,factũ Chæreæ,casus Fortunæ,id est euẽtus: ora-
Casus. tio senis. Illum qui mihi dedit cõsiliũ.)Tria sunt in vita hominũ,cõsilia,facta,successus.Consi-
Oratio. lium,animi est:Factum,corporis:Successus,fortunæ. Illum.)Parmenonẽ scilicet. QVAE tot
res.)Bene,tot res:quasi dicat,Eunuchũ pro quo duceretur, cõmendationẽ virginis, absentiã mere-
tricis,occasionẽ vitii inferẽdi,patris interuentũ in nuptias. AN MEI patris festiuitatem.)Etiã
Festiuitas. patri laus impartienda est.nã non erat transeundũ festiuitatẽ,qua & festiuus amatori non obstitit,
Facilitas. quòd ignouit vt facilis:vnde festiuitas in dictis, facilitas verò in animo & factis. Festiuitatem.)
lætitiam : vt,festiuus dies est. DI vestram fidem.) Cito interuenit Phædria, vtpote qui domi
erat. QVAE narrauit.) Nimius affectus in vtranque partẽ defectus orationis amat : est ergo
Eclipsis. ἔκλειψις: deest enim gaudeo. SATIS credo.)Sic dici nota agẽtibus solet.Rectè igitur huic di-
Satis credo. citur,cui fiunt nuptiæ,GAVDEO: & ille sic respondet, vt amicis gratulantibus decet,Satis credo.
Credo autem ideo quia multi sese fingunt gratulati,cum inuideant:gaudere,cum doleant. MI-
HI illam laudas?) Scilicet amatori eius. Et MIHI pronuntiatione iuuandum est. PERII.
quanto minus spei est,tanto magis amo.) Hic verò est ardor insanissimus. vt Virgilius,Formosum
pastor Corydon ardebat Alexin,Delicias domini.Et profectò sic est,Sapiẽtes spe maxime ad amo-
Spes. rem coguntur:stulti forma tantum. OBSECRO GNATO in te spes est.)Mire,quasi despera-
Obsecro. tis omnibus auxiliis,abiecta nimis supplicatio inducitur.Nam & obsecro,& Gnato id significant:
Quid vis fa- &,in te spes est. QVID VIS faciam?)Non est hoc interrogantis,sed ostendentis nõ esse quid
ciam? faciat. PRECIBVS, PRETIO.)Nihil militi superest præter precem,vt victo : & pretium,
vt diuiti.Nihil aliud optat,quàm sic res eant,vt persona Thaidis cõueniri possit. Precibus,pre-
Asyndeton. tio.)ἀσύνδετα, velut afflicta & lassa,pronuntianda sunt. Pretio.)Variè:quia alibi dixit,preca-
rio. VT HAEREAM.)τὸ hæream vltimũ genus beneficii est. Et IN PARTE ALIQVA.)
Non enim parte dixit,vt æqua intelligatur. TANDEM.) Et desperantis est,& difficulter cre-
Tandem. dentis. Tandem,nõ est aduerbiũ temporis:sed,nunc saltem significat. NOVI TE.)Deest,per-
ficis.sed vbique plura gestu significat miles,vtpote insanissimus. DIFFICILE est.) Vultu,&
Eclipsis. pronuntiatione,asseueratione firmandum est. SI QVID collibuit.) ἔκλειψις: pro, siquid colli-
Donum. bitum est,efficis. QVOD vis donum,& præmium à me optato.)Donum,præmium est:& mu-
Præmium. nus,præmium: sed donum,præmium diis datur:munus,præmium hominibus.nam separatim,do-
Munus. num deorum est:præmium virorum est fortium:munus hominum.& donum,munúsque,tam ante
factum quàm post factum datur:præmium non nisi post factum est.Donum,voluntariũ:præmium,
debetur.Alii ergo ἀσυνδέτως pronuntiant, primo donum,& sic præmium,quasi vnam partem ora-
tionis. Quod vis donũ,& præmium.)Donum,vt à largo homine: præmium,vt à præclaro faci-
nore. Quod vis donum & præmiũ,à me optato:id optatum feres.)Donum optato,ob quod præ-

mium accipias. Præmium à me optato.)Totum militariter. nam & optatio dicitur, & optari à militibus. vt alibi, Vir fortis optet quod volet præmium. SI hoc efficio, postulo vt mihi tua domus te PRAESENTE ABSENTE vt pateat.)Prouerbiale est præsente absente, vt sursum deorsum, vltro citro, & cætera huiusmodi: fanda infāda, iusta iniusta, digna indigna, velit nolit. INVOCATO vt sit locus semper.)Inuocato, nō vocato significat. IN etenim auget, & minuit dictionem. Inuocato.)Male intelligitur precibus vocato, cum sit ἀντιμάστῳ, id est etiam nō inuitando, quin vltro venire debeat suam domum. DO fidem.)Iuro, cōfirmo, spondeo. ACCINGAR.) Non quia facile est quod negauit suprà: sed suis votis parasitus adductus est ad cœnandum: ideo & accingar dixit: sic enim dicimus in magnis rebus suscipiēdis. Vt, Accingunt omnes operi. SALVETE.) Supplex sine gratia & sine timore, modo inimicus & infestus. TV FORTASSE QVAE FACTA hic sint, nescis?)Hoc totū superbe, ac minaciter inquit adolescēs. SCIO.)Cōpendiū poetæ: ne rursus eadē diceretur. CONSPICOR.)Cōmune verbū est conspicor. VOBIS fretus.)Et hoc stulte. quis enim & riualibus & inimicis fretū se esse dicat? Deinde ἀνακόλουθον, & vitiosa responsio est. nisi enim addideris sum, erit solœcismus cōueniēs loquenti impolite homini & militi. SCIN' quam fretus?)Est ab • ea subaudiendū est. MILES edico tibi.)Hoc cōtumeliose, & proprie vt militi: Miles, inquit, edico tibi. SI TE in platéa hac offendero.) Hoc est, Si vel casu inuenero. Et in platéa inquit, non circa meretricis fores. NIHIL quod dicas.) Nihil, pro non: vt sit, non est quod dicas mihi: id est nihil est quod dicas, pro vt dicas mihi: vt sit, quod, pro vt: aut quod, pro quid dicas mihi. Certū est autem sic veteres locutos esse.

ALIVM quærebam.)Aut aliū pro quendam posuit: vt sit, quendam quærebā, id est aliquē. aut alium, hoc est nō quē tu putas: hoc est aliū, non Thaidem. sed si aliā diceret, neque cōmode, neque ἐμφατικῶς loqueretur. præualet enim masculinū genus. PERISTI.)Ordo est, Postquam in platéa hac te offendero, peristi. EIA.)Interdū hortantis est. ergo nunc eia, correctionē significat.

NON cognosco vestrum tam superbum.)Locutio annotanda: mire laudauit, vt persuadere potuisset. Vestrum tam superbum.)Non, vestrū superbum. Vestrū superbum.) Absolute: vt, Pol Crito antiquum obtines. Ergo subaudiamus vel ingenium, vel animū, vel morem, vel institutum.

PRIVS audite paucis.)Mira insinuatione agit: qui nō vt cōsentiant, sed vt audiant paucis petit. Et bene prius, quasi nō obstet quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attentiores existant, addidit PAVCIS. deinde SI PLACVERIT. facilius enim flectitur, cum quo nō pugnamus vt cōsentiat. Prius audite.)Fiduciā ostentat persuasoriam rem dicturi. AVDIAMVS.) Bene: non, faciamus, sed, audiamus dixit: nā prima oratoris impetratio in mala causa est, audiri me ruisse. TV concede paululum istuc Thraso.)Thraso hoc in bonam partē accepit: & ideo paret. putat enim vel turpe esse, si humiliter precetur suo nomine, séque audiente parasitus: vel incongruū sibi, si in os præsens à Gnatone laudetur. Istuc Thraso.)Non ad se vocat: sed locum ostēdit quo abeat atque cōcedat. PRINCIPIO ego vos.)Videt neque se odio haberi, neque offendi animos audientiū in militis nomine. Hoc ergo oratorie: pro eo homine in quo offenditur, eum in quo non offenditur, posuit. ME huius quicquid facio, id facere maxime causa mea.)Deest REI aut EST: vt sit, me huius quicquid est quod facio, id facere maxime causa mea. Hic à persona discessit: & rem non odiosam pro odiosa posuit, id est parasiticam, pro æmuli amore & commodo.

VERVM idem si vobis prodest.)Multum attulit ad persuadendū: non esse commodum militi admitti, & suum commodum ipsorum esse commodum. VOS non id facere, inscitia est.) Oratorie, & secundum insinuationis præcepta sic dixit. nā remittendo & dubitando, magis flectit animos, quàm si aperte ac pertinaciter asseueret. MILITEM ego riualem recipiendum censeo.) Artificiose satis, semel intulit omne quod durum dictu ad persuadendum erat. nam quòd militem & riualem dixit, ad eam rem valet vt magis admittendus sit quàm excludendus: & simul fiducia sic dicentis, parat animos ad audienda quæ dicet. Militem ego riualem recipiendum censeo.)Riuales dicuntur æmuli de mulieribus: facta translatione nominis à feris bestiis, quæ sitientes cum ex eodē riuulo haustū petunt, in præliū contra se inuicē concitantur. Sic Cicero pro Cælio, Sin erit ex illo fonte riualis, inquit. CENSEO.)Vide virtutē poetæ. non enim dixit peto, sed censeo: tanquam illis modo consulat, neque pro milite agat. Militem ego riualem.) Considera quo vultu hoc dicendum sit: & intelliges & militem, & riualem, & recipiendum, & ego censeo, quanta significat. Non enim dixit Thrasonem, sed militem: quod nomen ad stultitiam valet. Non socium, sed riualem: quo ostendit, quandoquidem riualis in meretrice capiendus est, hunc potius eligendum. Nec, non excludendum, sed recipiendum dixit: vt & ostēderet adeò prodesse, vt etiam de industria retinendus sit. Non, volo aut rogo, sed censeo: vt consiliarius, non parasitus, videatur loqui. Nam quòd EGO addidit, ec dicto vius est, quo vti solent qui plus in negotio vident. nam sic in Phormione Iurisconsulti, Ego quæ in rem tuam fuerint, ea velim facias. Ego sedulo hunc dixisse credo. Ego amplius deliberandum censeo. COGITA MODO.)Modo, aut tantummodo significat: aut temporis est aduerbium. & simul incerta distinctio est. ET LIBENTER VIVIS.)Id est bonorū ciborum edax es. SVPPEDITARE possit sine sumptu tuo.)Aut suppeditare, pro sup-

Optatio.
Præsens absens.
Sursum deorsum.
Vltro citro.
Inuocatus.
Do fidem.
Accingi.
Scio.
Conspicor.
Fretus nobis.
Anacoluthon
Offendere.
Nihil.
Quod.
Alius.
Eia.
Superbum vestrum.
Riuales.
Censeo.
Miles riualis.
Modo.
Libenter viuere.

Suppeditare. Magis ex usu. Largiur dare. Insulsus. Stertere. Dies & noctes. Fatuus. Fatuæ nymphæ. Tardus. Fatui & fauni dii. Vbi. Accipere. Recte facere. Saxum uoluere. Propino. Vbi. Acyrologia. Virtutes. Facta. Ironia. Nunquam. Vsquam. Archaismus. Attica eloquentia. Attici.

peditari. aut deest se. Vt, Accingũt omnes operi. AD omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo nemo est.) Locutio est ex negatiuis tertia: vt, Agrũ in his regionibus meliorẽ nemo habet. Magis ex vsu.)Pro vtilior.&c, magis opportunus, pro opportunior. Nemo est.)Hoc est opportunus. HABET quod det.)Vt diues. Et DAT NEMO LARGIVS.)Vt liberalis. FATVVS est.)Hoc est ex vsu tuo. INSVLSVS.)Sine sale & sapiẽtia:aut sine salsu & facilitate. TARDVS.)In venerẽ scilicet. STERTIT.)Plus dixit quàm dormit. NOCTESQVE & diei.)Plus significat quàm si diceret, dieb⁹ & noctib⁹: vt hoc ipso nomine cõsiliarij authoritas inesse videat. FATVVS.)Inepta loquẽs, à fando fatu⁹ dicit: inde Fauni Fatui: & nymphæ Fatuæ dicte sunt. Fatuus est, insulsus.)Fatui sũt, qui verbis & dictis fatui sunt. Insulsi verò, corde& animo.

Tardus.)Corpore & mẽbris, quãquam & intellectu tardos vocamus qui stulti sunt: sed melius est sic intelligi, vt ea vitia videaẽ dicere, quę inamabilẽ faciãt etiã diuitẽ, largũmque amatorẽ. Nam aut verba cõmẽdãt: vt, Pẽdẽtque iterũ narrãtis ab ore. hic fatuus. Aut sapiẽtia gratũ facit: vt, Multa viri virtus animo. hic insulsus est. Sed mihi videẽ fatuũ dicere qui tãtum glorieẽ, & blãdiri amicæ nesciat. Insulsum, qui nõ sit salax, & cupidus coitus. Tardũ qui nõ facilè explicet Venerẽ: quę res meretricibus odiosa est. Fatuus est, insulsus.)Sũt qui fatuũ, animo putãt: Insulsum, dictis. sed male. Nam fatui quoque dii sunt, qui & Fauni dicũtur: & nõ stulti, sed multum fantes, id est loquentes.

Fatuus est, insulsus.)Hæc quæ nũc addidit, nõ ex superioribus pẽdẽt: sed cũ superiora valeãt plurimum(nã quia diues & liberalis, potuit obesse riualibus) hæc omnia bona in milita corrumpũtur, quòd fatuus, quòd insulsus, & cętera, quę ipse persequitur. Fatuus est, insulsus.)Hæc bene addunẽ: quia dixit, Et habet quod det, & dat nemo largius. Ad rem eã valebat, vt amareẽ miles à meretrice, & præponẽdus omnib⁹ esset: sed ingrata sunt mulierib⁹, maximeque lasciuis hæc omnia quæ subiicit. Fatuus est, insulsus.)Hoc ꝓ aceruo vitiorũ, cũ quadã vultus improbitate prolarũ est, quo magis res in medio posita esse videaẽ. VBI velis.)Quãdo vel quũ. QVID agimus?)Initiũ cõsensionis, dubitatio est eius qui negauerit. HOC etiã.)Deest, vel abest. QVOD ego.)Parasit⁹ scilicet. PRIMVM puto.)Primùm puto, quasi parasitus. ACCIPIT hominẽ.)Accipit, pascit, inuitat: vt, Illos porticib⁹ rex accipiebat in amplis. NEMO melius prorsus, neq; prolixius.)Horũ alterũ apparatũ indicat, alterũ copiã. MIRVM, ni illoc homine quoquo pacto opus est.) Facete dixit adolescẽs rei parcus, & qui putet amorẽ sine damno esse oportere, quique fefellerit meretricẽ: nõ solum eiiciẽdũ nõ esse militẽ, sed etiã quouis modo sustinẽdũ ac perferẽdũ. Mirũ, ni illoc homine.)Obtinuit parasitus iam quod negabaẽ. Primo deliberatũ: vt Quid agimus? pòst cõcessum: vt, Mirũ ni illoc homine quoquo pacto opus est. Mirũ, ni illoc.) Hic inquit, eiulmodi est, vt etiã cũ mala cõditione patiendus sit. IDEM arbitror.)Sanè opus fuit consensione, præcipuè Phædriæ, cuius res agiẽ: nam ita & seruata persona est tarde cõsentiẽtis amatoris. RECTE facitis.)Gratiarum actio est. VNVM etiam hoc vos oro.) Subtiliter etiam parasitus hic se adiungit, suásque partes circa hos agit. SATIS diu hoc iam saxum voluo.) Vide quemadmodum serpat paulatim etiam in eorum assentationem ex vituperatione militis. Hoc saxum voluo.) Prouerbium in eos qui inextricabili labore afflicti sunt. Et bene saxum de stulto milite ait : & seipsum Sisyphum fecit. Hoc saxum voluo.)Velut Sisyphus apud inferos. VT ME in vestrum gregem.)Iam hos laudat, & nimis parasitus est, si recorderis eundem dixisse, Facete, lepide, laute. nihil suprà.

AT EGO pro istoc, Phædria.) Subaudiamus & sum hic. aliter non, vt parasitus ait. PHAEDRIA & tu Chærea.) Ambos nominat, quasi legibus paciscantur. HVNC comedendum.) Cum cæteris rebus, summus poeta etiam fidem ostendit amicitiæ parasiticæ, exemplo Gnatonis de milite loquentis hoc modo. PROPINO.) Facete sic dixit, vt parasitus, & vt qui de conuiuio loqueretur. Dignus est.)Hæc verba vltima lõgi sermonis, eiusmodi sunt, vt miles hæc audiens, laudatũ se esse, & approbatũ existimet. VBI vis.)Honorificè reuocat ablegatũ cũ iniuria, dicẽdo, vbi vis: quia accede imperatiuũ erat. & VBI nisi QVANDO intellexeris, vitiũ est. ISTI te ignorabãt.)Figura ἀκυρολογία. Ad vtrũque enim pertinet, & ad laudẽ, & ad mores. Et hoc ambiguum. SECVNDVM facta & virtutes tuas.)Et hoc ἀμφίβολον. Nam virtutes εἰρωνικῶς pro vitiis posuiẽ: vt, Nescis qui vir fiet. &, Ornatus esses ex tuis virtutibus. Facta & virtutes.)Propriè facta militibus ascribũtur. Facta & virtutes.)Amarior est εἰρωνεία in vitiosos homines, quàm veritas. NVNQVAM etiam fui vsquam.) Nũquam, & locum, & tẽpus significat: Viquam, locum magis. Nunquam, pro non. Et nunquam vsquam ἐπὶ ἀρχαϊσμῷ, pro, nõ viquam, id est nusquam. QVIN me omnes amarẽt.)Cõtrariũ superiori. quid est enim quod bene nõ fecerit quicquam, si in illo est, vt ameẽ? ATTICAM eloquẽtiã.)Et hoc εἰρωνικῶς, vt illa quæ suprà. Atticã dicit verã atque germanã : quia excultior eloquentia, dicitur Attica: & summi oratores, Attici appellati sunt.

PRAETERMISSVM est.)Et hoc anceps est, intellectu gemino ad vtrũque. ITE hac.) Quo vocat parasitus? an ad meretricem? an ad cœnam militis, vt promisit, Hunc ego comedendum & deridendum vobis propino. Ite hac.)Comessatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cœnæ interfuir meretrix: quomodo post acta sunt omnia, cum mentio noctis non facta sit? Omnia post cœnam gesta sunt: & non completa per rixam cœna, superfuit plurimum temporis ad agendum.

Fabulæ interlocutores.

Chremes	ſenex.	Dromo	ſeruus.
Clitipho	adoleſcens.	Soſtrata	matrona.
Syrus	ſeruus.	Bacchis	meretrix.
Menedemus	ſenex.	Phrygia	ancilla.
	Nutrix.		
Clinia	adoleſcens.	Antiphila	meretrix.

C. SVLPICII APOLLINARIS IN HEAVTONTIMORVMENON PERIOCHA.

senarii.

IN MILITIAM proficiſci gnatum Cliniam
Amantem Antiphilam compulit durus pater:
Animíque ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſus eſt, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem (is amabat ſcortum Bacchidem)
Cum accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila, factum id quò patrem
Suum celaret Clitipho: hic technis Syri,
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror,
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

IOH. CALPHVRNII BRIXIENSIS VIRI CLARISSIMI IN P. SEXTI TERENTII HEAVTONTIMORVMENON PROLEGOMENA.

HAEC fabula, Menandri Græca: quæ facta à Terentio Latina, nomen idem obſeruauit, ne Græci nominis euphoniam perderet: quòd Terentius minus laudis exiſtimaret propria ſcribere, quàm Græca transferre. Nomen habet à ſene ſeipſum excruciante ob filii abſentiam: quem amantem, duritia ſua in militiam proficiſci compulerat. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, Latinè ſeipſum excrucians interpretatur. Illud animaduertēdum, omnes Terentianas fabulas, ex vtroque genere miſtas, præter hāc. Nam comœdiæ aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ, turbulentæ: Statariæ, quietiores: Miſtæ, ex vtroque actu conſiſtentes. In hac, quæ plurimum delectat actu & ſtilo, primæ partes ſunt Menedemi & Chremetis: ſecūdæ Cliniæ & Clitiphonis: tertiæ, Syri: & ſic deinceps. Hæc etiam, vt cæteræ, quinque actua habet, Prologum concitatum. Nam & ſe purgat: & in lædendis aduerſariis eſt occupatus. Argumentum quoque non ſimplicis negotii habet, nec vnius adoleſcentis, vt in Hecyra: ſed duorum, vt in fabulis.

ARGVMENTVM.

CHREMES grauidæ vxori olim interminatus, ſi puellam pareret, nolle tolli. At illa clàm anui Corinthiæ nutriendam dedit. Hanc adultam Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & aſſiduis iurgiis, in militiam proficiſci compulſus eſt. Poſtea facti patrem Menedemum adeò pœnituit, vt omnia venderet, & agrum emeret, in eóque ſe exerceret: vt ſic filii iniuriam vlciſceretur. Paulo pòſt reuertitur Clinia, & clam patre diuertitur apud Clitiphonē, qui & ipſe amabat ſcortū Bacchidē. Mittit accerſitum cupitā Antiphilam Clinia: cum qua & Bacchis vnà venit. Hanc adoleſcentes Cliniæ amicā ſimulant Syri technis. Antiphila ad matrē deducitur: cuius occaſione Syrus decē minas meretriculæ aufert à Chremete. Dehinc Antiphila Clitiphonis ſoror reperitur, & Cliniæ in vxorē datur. Chremes Bacchidē à Clitiphone amari animaduertit: iraſcitur: minatur. ſed & Menedemo adhortāte filio ignoſcit: & aliam illi dat cōiugem. In primo actu agit̄ de cōiunctione ſenū, ſcilicet Menedemi & Chremetis: ſimul & de amicitia & familiaritate adoleſcentū, in qua Clitipho ardētiſſimus oſtēditur. Secundus actus cōtinet quēadmodū adoleſcētes amicas receperint: ſimul & Syri callidū cōſiliū. Tertius actus exprimit Syri fallaciā in Chremem, vt Bacchidē credat Cliniæ eſſe amicā, & Antiphilā arraboni Bacchidi relictā eſſe putet pro argēto, quod anū Corinthiā meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ: & de extorſione argēti quod Bacchidi Clitipho promiſerat. Quintus actus cōtinet omnium rerum conuerſionem ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum: & quemadmodum Antiphilam vxorem Clinia duxerit: Clitipho verò dimiſſa Bacchide, aliam acceperit.

GRAECA EST MENANDRV. ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS. DEINDE DVAB. DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIA, *C. CORNELIO, M. IVVENTIO COSS.

Aliàs, T. Sempronio. Vide anno ab Vrbe condita 591.

PROLOGVS.

Senarii.

E CVI ſit veſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
N Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca, integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon:
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, & quæ eſſet: nunc qui ſcripſerit,
Et cuia Græca ſit, ni partem maximam
Exiſtimarem ſcire veſtrum, id dicerem.
Nunc quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit eſſe me, non Prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturus ſum.
Nam quòd rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere: & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt putat.
Tum quod maleuolus vetus Poeta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicûm ingenio fretum, haud natura ſua:
Arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio
Valebit: quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquûm poſſit, quàm æquûm oratio.
Facite æqui ſitis: date creſcendi copiam
Nouarum, qui ſpectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo currenti in via
Deceſſe populum: cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, niſi finem maledictis facit,
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi

Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assidue agendi sint mihi,
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa causam hanc iustam esse animum inducite:
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Si qua laboriosa est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini,
In vtranque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam auare pretium statui arti meæ:
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
Quàm maxumè seruire vestris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

IOH. CALPHVRNII INTERPRET. IN PROLOG. HEAVTONTIM.

NE CVI SIT VESTRVM MIRVM.) Prologus cócitatus: nam & se purgat, & aduer-
sarium acriter terret. Actor quoque, ex commodo suo, cur hãc comœdiæ actionem susce-
perit, causas affert. EX INTEGRA Græca.) Terentius Hecyram & Phormionem
ab Apollodoro transtulit: reliquas quatuor, à Menandro. ET QVAE esset.) Id est quo no-
mine vocaretur. ORATOREM voluit esse me, non prologum.) Officium prologi, ante narra- *Officiũ prologi.*
tionem rei semper est: veruntamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Mili-
te glorioso, & apud cæteros magnæ authoritatis veteres poetas. Oratorem.) Sic in prologo He-
cyræ, Orator ad vos venio cum ornatu prologi. Oratorem.) Oratorem audire oportere, ius gẽ- *Orator.*
tium est. Oratorem, non liceat iniuriam pati. Ne igitur patiatur iniuriam, nõ se prologum, sed ora-
torem nominat. Et orator est qui rogat: Exorator, qui impetrat. Alibi Terentius, Orator ad vos ve- *Exorator.*
nio, sinite exorator siem. Et orator est, cui causa defendenda mandatur. NAM quòd rumores di-
stulerunt.) Id quod maleuoli vitio dant sibi, sibi laudi ascribit: séque exemplo præstantissimorum
poetarũ defendit, qui idem factitauerũt. Distulerunt, diuulgauerunt. AVTVMAT.) Opinatur, *Differo.*
dicit, censet. HABET bonorum exemplũ.) Videlicet, Plauti, Næuii, Ennii, quos authores Te- *Autumo.*
rentius habet, vt in prologo Andriæ fatetur, Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
accusant, quos hic noster authores habet. TVM quod maleuolus vetus poeta.) A natura, male- *Vetus.*
uolus: à tempore vel inuidia, vetus: à signo æmulationis poeta. Vetus, plerunque ad laudem refer-
tur, interdum ad vituperationem. Vetus, id est cariosus, & quasi rancidus. Maleuolus, non crimini- *Maleuolus.*
bus, sed maledictis. AMICVM ingenio fretum.) Hoc idem refellit in prologo Adelphorum,
Nam quod isti dicunt maleuoli homines nobiles Eum adiutare, assiduéque vnà scribere, Quod illi
maledictum vehemens esse existimant, eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet Qui vo-
bis vniuersis & populo placent. HVNC musicum.) Videlicet poetam elegantem. Musicus, La- *Musicus.*
tinè dicitur elegans. ἄμουσος verò Græcè, inelegans. Amicûm.) Pro amicorum, videlicet Lelii
& Scipionis, quorum amicitia Terẽtius familiarissimè vsus est. ARBITRIVM vestrũ.) Bene
arbitrium. nam arbiter dicitur iudex qui totius rei habet arbitrium & facultatem. horum enim ar- *Arbiter.*
bitrio & iudicio comœdia commendari poterat. NE PLVS iniquûm possit.) Iustam rem pe-
tit: quæ quidem, nisi ab iniustis, cõceditur. QVI nuper fecit seruo currenti.) In hoc notatur ad-
uersarius, qui decorum personæ non seruauerit. Quid enim magis præter serui decorum, quàm vt
illi populus in via decedat, & insano seruiat? DATE potestatem mihi statariam agere.) Vt *Statariam agere comœdiam.*
liceat ad exitum vsque fabulæ perpetuo stare, ne videlicet aliqua turba fiat: vt fieri solet aut ludis
funambuli, aut gladiatorum. tunc enim necesse est relinquere comœdiæ actionem. Et bene dixit sta-
tariam. Agi enim dicitur fabula cum recitatur: Stare cum placet. Est etiam comœdia quæ dicitur
stataria aut motoria, à statariis actibus vel motoriis. NE SEMPER seruus currens.) Exprimit

varias personas, quæ in comœdiis introducuntur, quibus ars comica valde nobilitatur. Inducitur autem leno periurus, amator feruidus, seruus callidus, & amica illudens, & vxor inhibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & sodalis opitulator, & miles præliator, parasiti edaces, parentes tenaces, & meretrices. MEA causa, causam hanc iustam.) παρονομασία. SI QVA laboriosa est.) Iustum etenim est seni in re laboriosa fauorem præstare. AD ALIVM gregem.) Gregē cum contemptu dixit, alios actores paruifaciens. Gregem appellat scenicorum turbam. Plautus in prolog. Asinariæ, Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene, atque huic gregi. EST pura oratio.) Hoc est nitida, quæ facilè assensum auditorum ineat. SI NVNQVAM auare pretium statui.) Per hæc verba Terentius demonstrat quàm grauis author sit, qui suas comœdias probet. sic Horatius, Et cum respōdere coneris, Quæ grauis AEsopus, quæ doctus Rosius egit. ET EVM esse quæstum.) Nonnunquam subauditur si, vt sit, & si eum quæstum. SERVIRE vestris commodis.) Plus dixit commodis, quàm si diceret voluptatibus.

Paronomasia. Grex. Pura oratio. Terentius seipsum laudat.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMVS, senes.

C. QVANQVAM hæc inter nos nuper notitia admodum est, *Senarii.*
Inde adeò, quòd agrum in proximo hic mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto)
Facit, vt te audacter moneam & familiariter:
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
Nam prò deûm atque hominum fidem, quid vis tibi?
Aut quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eò, vt coniicio: Agrum in his regionibus
Meliorem, neque preti maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ità attentè tute illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vesperi
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus: neque te respicis.
Hæc non voluptati esse satis certo scio.
At enim dices, Me quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme tantúmne est ab re tua otii tibi,
Aliena vt cures, eáque, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo sum: humani à me nihil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta.
Rectum est ego vt faciam, non vt deterream.
M. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.
C. An cuiquam est vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.
C. Siquid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est?
Quæso quid de te tantum meruisti? M. eheu.

C. Ne lachruma, atque istuc quicquid est, fac me vt sciam:
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac quidem causa qua dixi tibi.
M. Dicetur. C. istos rastros interea tamen
Depone: ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacuum tempus ne quod dem mihi
Laboris. C. non sinam inquam. M. ah, non æquum facis.
C. Hui, tam graueis hos quæso? M. sic meritum est meum.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adolescentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? imò habui Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. C. quid ità istuc? M. scies:
Est è Corintho hic aduena anus paupercula:
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Propè iam vt pro vxore haberet: hæc clam me omnia.
Vbi * rem resciui, cœpi non humanitus, Aliàs, id
Neque vt animum decuit ægrotum adolescentuli
Tractare: sed vi, & via peruolgata patrum:
Quotidie accusabam, Hem, tibíne hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum quod te dignum est facies: sed si id non facis,
Ego quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis, non amori operam dabam,
Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem: atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremo adeò res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo, victus est.
Putauit me & ætate, & beneuolentia
Plus scire & prouidere, quàm seipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abiit Chreme.
C. Quid ais? M. clam me est profectus, menseis treis abest.
C. Ambo accusandi: & si illud inceptum, tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex his, qui ei fuere conscii,
Domum reuertor mœstus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Assido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,

Cœnam apparare:pro se quisque sedulò
Faciebat,quò illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc,cœpi cogitare, Hem,tot mea
Solius soliciti sunt causa,vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant?sumptus domi
Tantos ego solus faciam?sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit,aut etiam amplius,
Quòd illi ætas magis ad hæc vtenda idonea est:
Eum ego ieci hinc miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam.nam vsque dum ille vitam illam *incolit — Aliàs (incolet)
Inopem,carens patria ob meas iniurias,
Intereà vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans,quærens,parcens,illi seruiens.
Ita facio prorsus:nihil relinquo in ædibus,
Nec vas,nec vestimentum:corrasi omnia.
Ancillas,seruos,nisi eos,qui opere rustico
Faciundo facile sumptum exerceant suum,
Omnes produxi ac vendidi:inscripsi ilico
AEdeis mercede:quasi talenta ad quindecim
Coegi:agrum hunc mercatus sum:hic me exerceo.
Decreui tantisper me minus iniuriæ
Chreme,meo gnato facere,dum fiam miser:
Nec fas esse vlla me voluptate hic frui,
Nisi vbi ille huc saluos redierit meus particeps.

CH. Ingenio te esse in liberos leni puto,
Et *illum obsequentem,si quis rectè aut commodè — In (illum) deditur l.
Tractaret:verum neque tu illum satis noueras,
Nec te ille. hoc ibi fit,vbi non verè viuitur.
Tu illum nunquam ostendisti quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.
Quod si esset factum,hæc nunquam euenissent tibi.

ME. Ità res est,fateor:peccatum à me maximum est.

C. Menedeme,ac porrò rectè spero illum tibi
Saluom affuturum esse hic (confido) prope diem.

M. Vtinam Di ita faxint. C.facient: nunc si commodum est,
Dionysia hic sunt:hodie apud me sis volo.

M. Non possum. C.cur non?quæso,tandem aliquantulum
Tibi parce:idem absens facere te hoc vult filius.

M. Non conuenit,qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C.sicine est sententia?

M. Sic. C.bene vale. M.& tu. C.lachrumas excussit mihi,

Miserétque me eius. sed vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam
Ad cœnam vt veniat: ibo vt visam si domi est.
Nihil opus fuit monitore: iam dudum domi
Præsto apud me esse aiunt. egomet conuiuas moror.
Ibo adeò hinc intró. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

QVANQVAM hæc inter nos.) Bene ex arte comica senex opitulator inducitur, qui & miseria & tristitia alterius valde commoueatur. simul amborum senum coniunctio & familiaritas, ad id quod secuturũ est, nõ parum accommoda futura est. simul exprimitur à poeta mutua miseratio, quæ inter senes esse solet, & omnino senilis prolixa. Quanquam hæc inter nos.) Exordium est, & oratori congruum. quod enim exigua notitia, aut nuper incœpta, vel nulla cõsuetudo anteactæ vitæ facere ꝓhibet, id vel virtus, vel propinquitas cogit. VICINITAS.) Vicinia nõ tam homines qui eundem incolunt vicum significat, quàm qui prope domum tuam habitant. *Vicinia.* Vicinitas autem nõ homines, sed propinquitatem propriè vicinorum. *Vicinitas.* NAM prò deûm atque hominum fidem.) Exclamatio vehemens est in eum, qui & senex & diues continuo se labore defatiget, & eo magis Chremes admiratur huius laborem nondum intellecta causa. VT coniicio.) *Coniicio.* Id est coniecturam capio. hinc coniectura dicta est à coniectu, id est à directione quadam rationis ad veritatẽ. *Coniectura.* Vnde etiam somniorum atque ominũ interpretes, coniectores vocamus. *Coniectores.* NEMO.) Pro quisquam. *Nemo.* TVTE illorum officia fungere.) Nunc dicimus, officiis fungeris. Fungor idem est quod officium munúsque ago, vt fungor magistratu, fungor legatione. *Fungor.* NVNQVAM.) Deest nam. TAM mane.) Modò aduerbium: alibi nomen videtur: vt, Iam mane nouum, iam clarum mane fenestras Intrat. *Mane.* QVIN te in fundo cõspicer.) Quin, pro quòd non, hoc in loco: aliàs pro cur non, pro etiam, pro quare, ponitur. *Quin.* In fundo.) Superius dixit, Agrum in proximo hic mercatus est. *Fundus.* Fundus enim ab agro continetur. de quo Cicero in quodam ioculari libello, Fundum verò vocat quem possit mittere funda, Ni lapis exciderit, qua caua funda patet. *Fundum.* REMITTIS, neque te respicis.) Nihil significantius de eo qui nihil sibi parcit, nec sui miseretur. nam qui aliis remittit aliquid, id est condonat, is est facilis & mitis naturæ. *Remittere.* AT ENIM dices.) Antipophoræ respõdet. POENITET.) Id est parum videtur. Pœnitet enim eum qui parum putat. alibi Terentius, Nostri nosmet pœnitet. Virgilius in Buc. Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. *Pœnitet.* Cicero ad filiũ, Quoad te quantum proficias non pœnitebit. QVOD in opere faciundo.) Opera est actio, & persona ipsa quæ opus peragit. *Opera.* Opus, finis est & fructus operæ. Nonnunquam opus pro opera videtur accipi. *Opus.* Virgilius, Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit. IN ILLIS exercendis.) Qui aliis præest, aut paterfamiliâs, ant imperator, plus efficit sua adhortatione quàm opera. TANTVMNE est ab re tua otii tibi.) Difficilis, vt inquit Cicero, est cura rerum alienarum. Nam ea magis percipimus atque sentimus, quæ nobisipsis, aut prospera aut aduersa veniunt, quàm illa quæ cæteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus aliter de illis, ac de nobis iudicamus. ABRE tua.) Id est à negotiis tuis familiaribus. dicitur etiam abre tua, contra vtilitatem tuam: *Ab re tua.* sicut è re tua, & è republica: id est pro re tua, & pro republica. *E re tua.* HOMO sum, humani à me nihil alienum puto.) Hoc ex Platonis sententia qui inquit, Ortus nostri partem patriam vendicare, partem amicos: & vt Stoicis placet, quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creantur. Homines autem, hominum causa generantur, vt ipsi inter se alii aliis prodesse possint.

PERCONTARI.) Id est interrogare. *Percontari.* Percontari suapte natura ad finem spectat coarguendi. Interrogamus, noscendi gratia: *Interrogare.* Percontamur verò, arguendi: quanuis tamen vtroque indifferenter vtamur. VSVS.) *Vsus.* Modò opus significat, aliàs vtile: vt, Opus est facto. pro facere. Sic Sallustius, Nam & priusquam incipias, consulto: & vbi consulueris, maturè facto opus est. MIHI.) Nõ repugnat sententiæ Chremetis, sed se solum meruisse dicit vt crucietur. DE TE meruisti?) Dicimus autẽ mereo & mereor. *Mereo.* *Mereor.* Mereor de te, est aliquid in te cõfero vel bonũ vel malũ. NE RETICE.) Bene retice. *Reticeo.* Nam reticemus dolores, Obticemus pudenda, Tacemus secreta: vt, Nec tacui demens. *Obticeo.* In Eunucho, Virgo cõscissa veste lachrymans obticet. *Taceo.* AVT, cõsolando, aut consilio, aut re iuuero.) His tribus adhibitis quid amplius in vera amicitia exoptãdũ? DEPONE.) In tẽpore. NON sinam inquã.) Hæc magis gestu exprimuntur. HVI tam graueis.) Aposiopesis: & admiratio ponderis rastrorum, quibus senex vtitur. *Aposiopesis.* PERDITE.) Bene perdite. Nam perditus est qui in omne scelus est traditus. *Perditus.* ANIMVM ægrotũ.) Pro ægro dixit. nam animus, æger: *AEger.* corpus verò, ægrotum dicitur. *AEgrotum.* ET VIA peruulgata patrum.) Patres bonis institutis, aliorũ exemplis, nonnunquam minis, filios ad virtutem adhortantur. TANTISPER volo.) Tantisper, postu- *Tantisper.*

lat post se DVM pro donec siue quãdiu. Cic. In carcerem ductui, vt ibi esset tantisper, dum culeus
in quem deiectus deferretur, compararetur. Sunt qui accipiant tantisper, pro tantũmodo: sunt qui
pro interea. Liuius libro I. ab vrb. cond. Tamen id imperium ei ad puberẽ ætatem incolume mã-
sit, tãtisper tutela muliebri. Et TANTISPER sine DVM vsus est. NON amori operam dabã.)
Bene senex iuxta Horatij præceptũ, Laudator temporis acti, inducitur. REM & gloriam.) Hæc
Res. duo potissimũ à militibus strenuis cõparantur. Res tria notat, imperium siue diuitias, litẽ, & Vene-
rem. PVTAVIT ME.) Clemẽtissimus pater filiũ laudat, quòd nõ pertinax in malis, vt multi,
Compertum. fuerit. VBI comperi.) Hæc oratio, tota pathetica est. Et bene comperi. compertum est mihi, &
Exploratum. exploratum, idem est quod scio per inuestigationẽ. ACCVRRVNT serui.) Tale illud in An-
Lectos sternere. dria, Accurrit, mediã mulierem amplectitur. LECTOS sternere.) Ex consuetudine antiqua. le-
ctulis enim stratis antiqui cœnitabant: vnde triclinium à tribus lectis dictum. Horatius, Sæpe tri-
Triclinium. bus lectis videas cœnare quaternos. Terentius in Adelphis, Lectulos iligneos dedit faciẽdos in so-
Apparare. le vbi potetis vos. COENAM apparare.) Nil significãtius de sene dicere potuit, qui voluptates
Præparare. & commoda quæ aspernatus gratia filij narrat. Nam apparare, est ad dignitatẽ quandã ac verius
põpam. Præparare verò, est quæ vtilia sunt aut fore creduntur. EVM ego eieci.) Eum abundat.
Corradere. CORRASI omnia.) Omnia compilaui, vendidi. Huic contrarium est abradere: & est per vim
Abradere. aliquid auferre. PRODVXI, ac vendidi.) Bene produxi. nã producere, foras ducere significat.
Producere. M. T. in Frumẽtaria, Nemo tuorũ amicorũ abs te productus, nemo interrogatus. Hinc producto-
Productores. res dicuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæstum exponũt. TALENTA ad quindecim
Cogere. coegi.) Congessi, coadunaui. Hinc coactores argentariorũ dicuntur, qui pecunias cogunt. DE-
Coactores. CREVI.) Plus est decernere, quàm constituere. & est proprie decernere de rebus magnis certam
Decernere. proferre sententiã. VOLVPTATE frui.) Si parentes pro filijs elaborant, quis clemẽtior hoc
Frui. sene, qui omnia commoda absente filio aspernatur? Frui, proprie est delectationem capere ex vsu.
Liberi. INGENIO te esse leni in liberos puto.) Liberos multitudinis numero dixit, cum Menedemus
vnicum haberet filium. Constat enim antiquos oratores, historiæque aut carminum scriptores
etiam vnum filium, filiámve, liberos multitudinis numero appellasse. In Hecyra liberos in signi-
ficatione vnius filiæ dixit, Qui illum decreuerũt dignũ, suos cui liberos cõmitterent. Sic Cicero, En
cui tuos liberos cõmittas. QVANTI penderes.) Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis,
Pendere. qui ante signatam pecuniam, æs & argentũ pendebant. NEC tibi credere ausus.) Adolescẽtibus
gloriosum est si modestia vtuntur & pietate in parentes, vt nihil dicant aut faciant nisi consilio pa-
Porrò. rentum. PORRò recte spero.) Porrò, eiusdem significationis cuius verò & autem: pro quibus
Spero. TAMEN ponere nõ possis. Significat etiã apud poetas lõge, certe, postea, vltra. Spero, pro credo,
Confido. vsitatũ est: siue de præsẽti loquamur, siue de præterito. Similiter cõfido pro credo, tũ in preterito, tũ
Faxo. in præsenti, tum in futuro. VTINAM dij faxint.) Faxo, futurum tempus tantũ: vel, vt alij, pro-
Dionysia. missiuum modum ostendit. DIONYSIA hic sunt.) Hoc est Bacchanalia. Dionysij autem, qui
Quæso. & Bacchus dicitur, sacra, à plerisque Græciæ vrbibus triennio quoque celebrabantur. QVAE-
Monitores. SO.) Primam personam indicatiui habet duntaxat. Licet quæsere lectum sit apud Sallustiũ & Tul-
Vocatores. lium. NIHIL opus fuit monitore.) Hoc est vocatore. Nam vocatores proprie dicebantur qui
Præsto sum. ad cœnas vocabant. PRAESTO sum.) Idẽ est quod adsum. nec alteri ferè verbo cohæret, nisi
Morari. verbo substantiuo, & huic simplici. Nam præsto adsum, magis poeticum est. EGOMET con-
uiuas moror.) Hoc est in mora detineo. à quibusdam, morari pro expectare exponitur. sed mea sen
tentia, magis poetice quàm oratorie.

ACTVS I. SCENA SECVNDA.

CLITIPHO adolescens. CHREMES.

CLI. NIHIL adhuc est, quod vereare Clinia, haudquaquã etiam cessant. *Catalectici.*
Et illam simul cum nuntio tibi hic ego affuturam hodie scio: *Brachycatalectici.*
Proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excruciat, omittas.
CH. Quicum loquitur filius? *Trochaicus dimeter catalecticus.*
CLI. Pater adest, quẽ volui: adibo. pater, opportunè aduenis. *Trochaici tetra. catal.*
CH. Quid est? CLI. hunc Menedemum nostin' nostrum vicinum?
CH. Probe. CLI. huic filiũ scis esse? CH. audiui: in Asia. CLI. nõ est pater: *Iãbici oct. hypercat.*
Apud nos est. CH. quid ais? CLI. aduenientẽ è naui egredientem ilico
Adduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vsque à pueritia

Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam nuntias:
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum esset hodie amplius,
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obiicerem domi!
Atque etiam nunc tempus est. CLI. caue faxis, non est opus pater. *Iābici quadrati cat.*
CH. Quapropter? CLI. quia enim incertũ est etiã quid se faciat: modo venit:
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga vt sit suæ.
Eam misere amat: propter eam hæc turba, atque abitio euenit. CH. scio.
CLI. Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vnà Syrum.
CH. Quid narrat? CLI. quid ille! se miserum esse. CH. miserum! quem minus credere est!
Quid reliqui est, quin habeat quæ quidem in homine dicuntur bona,
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, diuitias?
Atque hæc perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona: illi qui non vtitur rectè, mala.
CLI. Imò ille fuit senex importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quàm nequid in illum iratus plus satis faxit pater.
CH. Illené? sed reprimam me: nam in metu esse hunc, illi est vtile.
CLI. Quid tu tecum? CH. dicam: vtvt erat, mansum tamen oportuit.
Fortasse aliquanto iniquior erat præter eius libidinem:
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum iniuriæ
Vniusmodi sunt fermè: paulo qui est homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò conuiuarier.
Præbent exiguè sumptum, & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
Verum vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia: hoc
Scitum est, PERICVLVM ex aliis facere, tibi quod ex vsu siet.
CLI. Ità credo. CH. ego ibo hinc intrò, vt videam nobis quid cœnæ siet:
Tu vt tempus est diei, videsis nequò hinc abeas longius.

NIHIL adhuc est quod vereare.) Hic Cliniæ, qui ex Asia redierat, ingens de amica solicitudo exprimitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amici mira voluptate patri narrat. Nihil adhuc quod vereare.) Clinia miserat accersitum Antiphilam: discruciabatur quòd non rediret. HAVD QVAQVAM etiam cessant.) Id est nondũ differũt aduentum. SOLLICITVDINEM istam.) Bene solicitudinem dixit. nam solicitudo est quæ inhæret mentibus: Solicitatio, quæ ab alio fit. *Solicitudo. Solicitatio.* AVDIVI IN Asia esse.) Recta eiuscemodi est oratio per infinitum. Nam non latine dicitur, Audiui quòd in Asia est. NEC OPINANTI.) Insperatum enim gaudium maius esse solet: quemadmodum & dolor acerbior, si non opinãti obiicitur. CAVE FAXIS.) Volebat Chremes nuntiare Menedemo redijsse filium: sed Clitipho prohibuit, quòd Cliniæ nondum patris voluntas esset perspecta. MISERVM! quem minus credere est!) Minus, hoc loco pro non, ponitur. *Minus.* Non est inquit credendũ Cliniam esse miserũ. hoc ad sequẽtia respicit, scilicet Quid reliqui est quin habeat quæ quidem esse in homine dicuntur bona? Minus credere est.) Pro, nõ credendũ est. huiusmodi locutio parũ Latinis vsui est. QVAE QVIDEM in homine dicuntur bona?) Scilicet à vulgo. Cum tantum animi bona, secundum philosophos, appellanda sint. Et hoc, illud quod suprà dixit Chremes affirmat, scilicet Cliniam non esse miserum. ILLENE?) Chremes sermonem quem cœperat repressit: vt exemplo Cliniæ filius terreretur. Illené?) Hoc clara voce pronuntiandum. SED REPRIMAM ME.)

Hæc submissa voce protulit, ne audiret filius. HVNC.) Scilicet Cliniã. VT VT erat. Quàm bene tuetur patrũ partes, qui omnino à filijs tolerãdi sũt. PRAETER ei⁹ libidinẽ.) Vult causã Cliniæ videri deteriorẽ: vt ostẽdat parẽtes filijs, ob vitia eorũ, asperiores esse. NAM quẽ ferret, si parentem non ferret suum?) Tale est illud, Cuius saluti consulet, qui suã negligit? ERAT æquum.) Ab æquo suscipit paternam defensionem. DVRVM id non est.) Aliud obiectum refellit: & à statu diffinitiuo censet patrem non esse appellandum durum, qui filios à vitijs sua seueritate deterret. *Scortari.* SCORTARI.) Est frequenter scorta ductitare. CONSEQVI cõsimilia.) Nã cuius animus in re mala semel corruptus est, in dies fit peior. COENAE quid nobis.) Minus dixit, quàm si dixisset quæ cœna. Sic illud, Quicquid hoc hominis est: Aliter exprimitur quàm si diceremus, quis hic homo est.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLITIPHO.

Q VAM iniqui sũt patres in omneis adolescẽteis iudices, *Octonarii iābici.*
Qui æquum esse censent, nos iam à pueris ilico nasci senes:
Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.
Ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit.
Mihi si vnquam filius erit, næ ille facili me vtetur patre.
Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus.
Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perii, is mihi vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, Periclum ex aliis facito tibi, quod ex vsu siet.
Astutus: næ ille haud scit quàm mihi nunc SVRDO narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta stimulant, Da mihi, atque affer mihi.
Cui quid respondeam, nihil habeo, neque me quisquam est miserior.
Nam hic Clinia, etsi is suarum rerum satagit: attamen
Habet benè ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis:
Tum quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, religio est dicere:
Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiamdum scit pater.

Q VAM iniqui sunt patres.) Solus Clitipho permansit, qui de patre conqueritur, vt mos est adolescentum, qui paterna præcepta moleste ferunt. QVAE nunc est.) Huic illud cõtrarium, Sed nunc ea me exquirere, iniqui patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet. *Libido.* Dũ tempus ad eam rem tulit, siui animum vt expleret suum. EX sua libidine.) Libido est quæque voluntas temere suscepta. Apud Sallustium in Catil. tamen in bonam partem capitur, Magísque in decoris armis, & militaribus equis, quàm in scortis & conuiuijs libidinem habebant.

COGNOSCENDI & ignoscendi.) Ex affectu eorum loquitur, qui cum alicui obnoxij sint, aliũ habent animum quàm haberent, si liberi essent. PER alium ostendit suam sententiam.) Superius, Sed reprimam. nam in metu esse hunc, illi est vtile. VBI adbibit.) Quàm petulans sit filius in parentem, ostenditur: cuius præcepta contemnit. NAE ille.) Næ pro certe ponitur. *Ne.*

Satago. DA MIHI atque affer.) Verba sunt amicæ, quæ magis Clitiphonem stimulant, quàm patris præcepta. SATAGIT.) Genitiuo iungitur. Satagit, id est anxius est & curiosus suarum rerũ.

Educare. *Educere.* *Procare.* PVDICE eductam.) Quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. PROCAX) Procare, poscere est. vnde procaces meretrices, ab assidue poscendo. & Proci vxorem poscentes in matrimonium. *Religio.* *Religiosi dies* RELIGIO.) Metus vel solicitudo. Terentius in Andria, Dignus cum tua religione odio. Inde dies religiosi, infames vel infausti dicti: quos ex cõtraria causa propter hominis diritatem relinquam.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

CLIT. I mihi secũdæ res de amore meo essent, iãdudũ scio — *Octonarii Iābici.*
S Venissent.sed vereor ne me absente mulier corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones,quæ mihi animum exaugeant:
Locus,occasio,ætas:mater,sub imperio cuius est,mala:
Cui nihil iã præter pretiũ dulce est. CLIT. Clinia. CLIN. hei misero mihi.
CLIT. Etiam caues ne videat forte* hinc te à patre aliquis exiens. *Aliàs,hic*
CLIN. Faciam:sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.
CLIT. Pergin' istuc prius diiudicare,quàm scis quid veri siet?
CLIN. Si nihil mali esset,iam hic adessent. CLIT. iam aderunt. CLIN. quãdo istuc erit?
CLIT. Non cogitas hinc longius abesse?& nosti mores mulierum:
Dum moliuntur,dum comuntur,annus est. CLIN. ô Clitipho,
Timeo. CLIT. respira:eccum Dromonem cum Syro,vnà adsunt tibi.

I MIHI.) Hic mira amantis solicitudo exprimitur, cui expectanti, hora,dies,annus videtur. Si mihi.) Amor res est suspicionis plena. Torquet igitur Clinia mora & dilatione amicorũ Antiphilæ. SED vereor ne mulier.) Bene amantis exprimit affectum:qui semper omnia in deterius suspicatur. MIHI animum exaugeant.) Augeri dicitur animus,quãdo multa cõcurrunt,quibus flectitur in eam partẽ in quã inclinatur. *Animũ augeri* OCCASIO,ætas.) Hic loci ex arte rhetorica etiã ad maioris rei cõfirmationem valerẽt. Occasio,locus,ætas,mater.) Argumẽta deducuntur aut à rebus,aut à personis. hæc enim,causa,tempus,locus,occasio,instrumentũ,modus,& cætera rerum accidentia,à personis deducuntur hoc modo. Nam similes parentibus aut maioribus suis filij plerunque creduntur: & nonnunquam ad honeste turpitérque viuendum. Similiter à natione quoque,patria,ætate,educatione,& disciplina sumuntur. HEI mihi.) Hei,datiuo iũgitur. vt Virgilius,Hei mihi qualis erat. Heu verò accusatiuo. vt alibi Terentius,Heu me miserũ. *Hei. Heu.*

MIHI animus præsagit mali.) Sic fieri consueuit,vt quotiens aliquid expectamus,ea occurrant potius quæ mentem nostram ad cogitandum aliquid mali trahant. QVANDO istuc erit?) Nõ potest credere ex nimia suspicione venturam amicam. NON cogitas hinc longius abesse?) Clitipho remouet suspicionem ex animo Cliniæ,& locorum interuallo,& ex cultu mulierum,quæ maiorem temporis partem in se ornando conterunt. CLITIPHO, timeo.) Vide nulla re arceri posse suspicionem ex pectore amantis. ECCVM Dromonem cum Syro.) δεικτικῶς:& cum gestu nimiæ lætitiæ pronuntiandum est.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

Senarii & octonarii iambici permixtis trochaicis catalecticis.

SYRVS, DROMO seruі. CLINIA. CLITIPHO.

S. IN' tu? D. sic est. S. verũ interea dũ sermones cædimus, *Trochaici cat.*
A Illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest,audin' Clinia?
CLIN. Ego verò audio nunc demum,& video,& valeo Clitipho.
CLIT. Minime mirum,adeò impeditæ sunt,ancillarum gregem
Ducũt secũ. CLIN. perii,vnde illi sunt ancillæ? CLIT. mén' rogas?
S. Non oportuit relictas:portant quid rerum. CLIN. hei mihi.
S. Aurum,vestem:& vesperascit,& non nouerunt viam.
Factum à nobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiam
Propere:quid stas? CLIN. væ misero mihi,quanta de spe decidi!
CLIT. Quid istuc?quæ res te sollicitat autem? CLIN. rogitas quid fiet?
Vidén' tu ancillas,aurum,vestem?quam ego cum vna ancillula

Hic reliqui:vnde ea esse censes? CLIT. vah,nunc demum intellego.
S. Di boni quid turbæ est?ædes nostræ vix capient,scio.
Quid comedent?quid ebibent?quid sene erit nostro miserius?
Sed video,eccos quos volebam. CLIN. ô Iuppiter vbinam est fides! *Iambicus octon. acatalect.*
Dum ego propter te errans patria careo demens,tu interea loci
Collocupletasti te Antiphila,& me in his deseruisti malis:
Propter quā in summa infamia sum,& meo patri minus sum obsequens:
Cuius nunc pudet me & miseret:qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustrà:neque potuisse vnquam ab hac me expellere:
Quod tamen nunc faciam:tum cum gratum mihi esse potuit,nolui:
Nemo est miserior me. S.hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia,aliter tuum amorem,atque est,accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit: *Senarii Iambici.*
Quantum ex ipsa re coniecturam *fecimus. *Aliàs, cepimus.*
CLIN. Quid est obsecro?nam mihi nunc nihil rerum omnium est
Quod malim,quàm me hoc falsò suspicarier.
S. Hoc primùm,vt nequid huius rerum ignores,anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac,non fuit:
Ea obiit mortem:hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat,forte audiui. CLIT. quæ nam est altera?
S. Mane:hoc quod cœpi,primùm enarrem Clitipho:
Pòst,istuc veniam. CLIT. propera. S. iam primùm omnium
Vbi ventum ad ædeis est,Dromo pultat fores:
Anus quædam prodiit:hæc vbi aperuit ostium,
Continuò hic se coniecit intrò:ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum:ad lanam redit.
Hinc sciri potuit,haud vsquam alibi,Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri:
Nam ea res dedit tum existimandi copiam,
Quotidianæ vitæ consuetudinem,
Quæ cuiusque ingenium vt sit,declarat maxume.
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa opinor,quæ erat mortua:
Sine auro tum ornatam,ità vti quæ ornantur sibi:
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus,prolixus,circum caput
Reiectus negligenter:pax. CLIN. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustrà coniicias. S. anus
Subtegmen nebat.præterea vna ancilla erat:
Ea texebat vnà pannis obsita,

Neglecta,immunda illuuie. CLIT.si hæc sunt Clinia
Vera,ita vti credo,quis te est fortunatior?
Scin' hanc,quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuntii:
Nam disciplina est,eisdem munerarier
Ancillas primùm,ad dominas qui affectant viam.
CLIN. Perge obsecro te,& caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait,vbi me nominas?
S. Vbi dicimus redisse te,& rogare vti
Veniret ad te:mulier telam deserit
Continuò,& lachrymis opplet os totum sibi:
Vt facile scires desyderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio(ita me Di ament)vbi sim,nescio.
Ita timui. CLIT.at ego nihil esse sciebã Clinia. *Proceleusmaticus & tres anapesti.*
Agedum vicissim Syre,dic quæ illa est altera.
S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT.hem,quid Bacchidem!
Eho scelestc,quò illam ducis? S.quò ego illam?ad nos scilicet. *Octonarii Iābici acat. permixtis trochaicis acat.*
CLIT. Ad patrémne? S.ad eũ ipsum. CLIT. ô hominis impudentẽ audaciã!
S. Heus tu,non fit sine periclo facinus magnum & memorabile.
CLIT. Hoc vide,in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:
Vbi si paululum modo quid te fugerit,ego perierim.
Quid illo facias? S.at enim. CLIT.quid enĩ? S.si sinas,dicã. CLIN.sine.
CLIT. Sino. S.ita res est,hæc nũc quasi cũ. CLIT.quas(malùm)ambages mihi
Narrare occipit? CLIN. Syre verum hic dicit,mitte:ad rem redi.
S. Enimuero reticere nequeo:multis modis iniurius *Octonarius.*
Clitipho est:neque ferri potis est. CLIT.audiendum hercle est:tace. *Trochaici.*
S. Vis amare:vis potiri:vis,quod des illi,effici:
Tuum esse in potiundo periclum non vis:haud stultè sapis,
Si quidem id sapere est,velle te id quod non potest,contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda,aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis,vide:
Etsi hoc consilium,quod cepi,rectum esse & tutum scio.
*Nam apud patrem tua amica tecum sine metu vt sit,copia est. *(Nam)redũdat in uersu.*
Tum quod illi argentum es pollicitus,eadem hac inueniam via.
Quod vt efficerem,orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT.si quidẽ hoc fit. S.siquidẽ experiũdo scies.
CLIT. Age age,cedò istuc tuum consilium quod id est? S.assimulabimus
Tuã amicã, huius esse amicã. CLIT. pulchrè, cedò quid hic faciet sua?
An ea quoque dicetur huius,si vna hæc dedecori est parum?
S. Imò ad tuã matrẽ deducetur. CLIT.quid eò? S.longum est Clitipho,
Si tibi narrem,quamobrem id faciam:vera causa est. CLIT.fabulæ.

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metū.
S. Mane,habeo aliud,si istuc metuis,quod ambo confiteamini
Sine periclo esse. CLIT.huiusmodi obsecro aliqd repperi. S.maxime.
Ibo obuiam hinc: dicam vt reuortantur domū. CLIT.hem, *senarii.*
Quid dixti? S.ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtramuis otiose vt dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CLIN.túne?quod boni est. CLIT.Syre dic modo
Verum. S.age modo:hodie serò,ac ne quicquam voles.
CLIN. Datur modo,fruere dum licet.nam nescias,
Eius sit potestas posthac,an nunquam tibi.
CLIT. Syre inquam. S.perge porrò,tamen istuc ago.
CLIT. Verum hercle istuc est,Syre,Syre inquam,heus heus Syre.
S. Concaluit. quid vis? CLIT.redi redi. S.adsum,dic quid est?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT.imò Syre,
Et me,& meum amorem,& famam permitto tibi.
Tu es iudex,ne quid accusandus sis, vide.
S. Ridiculum est istuc me admonere Clitipho,
Quasi istic minor mea res agatur,quàm tua.
Hic si quid nobis forte aduersi euenerit,
Tibi erunt parata verba:huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi:
Sed istum exora,vt suam esse adsimulet. CLIN.scilicet
Facturum me esse,in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT.meritò te amo Clinia.
CLIN. Verum illa ne quid titubet. S.perdocta est probè.
CLIT. At hoc demiror,quî tam facile potueris
Persuadere illi,quæ solet quos spernere.
S. In tempore ad eam veni,quod rerum omnium est
Primum:nam miserè quendam offendi militem
Eius noctem orantem:hæc arte tractabat virum,
Vt illius animum cupidum inopia incenderet:
Eadémque vt esset apud te ob hoc quàm gratissima.
Sed heus tu vidésis,nequid imprudens ruas:
Patrem nouisti ad has res quàm sit perspicax:
Ego.te autem noui quàm esse soleas impotens,
Inuersa verba,euersas ceruices tuas,
Gemitus,screatus,tussis,risus abstine.
CLIT. Laudabis. S.vidésis. CLIT.tutemet mirabere.
S. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres!
CLIT. Vbi sunt?cur retines? S.iam nunc hæc non est tua.
CLIT. Scio,apud patrem:at nunc interim. S.nihilo magis.
CLIT. Sine. S.non sinam inquam. CLIT.quæso paulisper. S.veto.

CLIT. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. CLIT. eo.
Quid istic? S. manebit. CLIT. ô hominem fœlicem! S. ambula.

IN'TVS) Hæc scena plena est & timoris & suspicionis: sed persona seruilis vtrique succurrit. Ain' tu?) Hoc sic lege, vt intelligas multa verba præcessisse. MVLIER.) Nō Antiphila, aut amica: sed sic dixit, quasi illi qui desperauerat rediturā. Ego VERO AVDIO.) Verba sunt respirantis, & ad se redeuntis. MINIME mirum.) Mulieres à natura tardæ in incessu sunt. sed hic additur causa tarditatis. Minime mirum.) Scilicet si relictæ sunt. PERII.) Cliniæ suspicio, quòd amica corrupta sit, ab ancillarum grege oritur. has enim ab aliis amatoribus esse putat. PORTANT quid rerum.) Ob hoc non est securus Syrus, quòd mulieres relictæ sint. ET vesperascit, & nō nouerunt viam.) Causa cur non oportuit relictas. quis enim tutus, si quid portat, & in nocte, & in incerto itinere? VAE misero mihi.) Magis suspicatur Clinia quòd à Syro aurū & vestē audierit. ABI dum.) Dum, παρέλκον. VNDE ea cēses?) Vnde essent ista, tanquā notū esset, nō explicuit. QVID turbæ est?) Persona seruilis, vtpote fidelis heri impēsis timet. Quid turbæ est?) Turba primùm perturbationē significat. inde turbo turbas, perturbo, deturbo. Dehinc multitudinem: quæ ferè turbatione non vacat. CAPIENT.) Aliàs deligēt significat. Virgilius, Aut capere, aut captas iam despectare videntur. ECCOS quos volebā.) Eccū eccam, eccos eccas, ellum ellā, ellos ellas, ah ecce cōposita sunt: & per aduerbia resoluūtur, nō per pronomina. Eccū, ecce hic: subintellige virum de quo agebamus. eccam, ecce hic: subintellige fœminā. Ita ellū, intellige ecce illic virū, &c. Ô IVPPITER.) Sic exclamat dum putat ab amica esse deceptū. ERRANS.) Hinc errones dicuntur. PVDET & miseret.) Rectè: quia post pudorē solet cōsequi misericordia. Pudet, verecundiæ est: Piget, pœnitentiæ. Terentius in Adelphis, Fratris me quidē pudet pigétque. Et bene pudet de filio in patrē. in Andria, Tū patris pudor. CANTABAT.) Hoc est frequenter dicebat. & significātius dixit cātabat. & antiqui canere, pro eloqui dixerunt. AB hac.) Sic dixit: quia nondū appulerat: etsi superius, Me deseruisti, dixerit. HIC de nostris verbis.) Super⁹, Portāt quid rerū, & aurū, & vestē, dixit. VIDELICET.) Scilicet & videlicet idē significare vidētur quod certe: sed habēt vsum suū per amaritudinem cum derisu permixtam. Virgilius, Scilicet hic superis labor est. Quintilianus, Hoc videlicet expectasti. EX ipsa re.) Ex signis quæ dicturus est. ANVS quæ dicta est mater.) Hoc contra illud est quod suprà dictum à Clinia, Mater sub imperio cuius est mala. EA obiit mortem.) Hoc dictū, ne ab illa corruptā amicā suspicetur. ALTERAE dum narrat.) Antiquū est: nos, alteri dicimus. QVAENAM est altera?) Interrogat: quia nondū intellexerat amicā aduentare. PROPERA.) Properat qui festinàter aliquid agit vel dicit. Virgilius, Multa forent quæ mox cælo properāda sereno Maturare datur. IAM primum omniū.) Sic incipit, vt multa pudicitiæ signa narraturus. Liuius in I. ab vrb. con. Iā primùm omniū satis constat. ANVS quædā prodit.) In Eunucho de vilissima psona, Prodi foras male cōciliate. AD lanā redit.) Hæc signa sūt pudice vitā agētis. Sic in Andria, Primùm hæc pudice, vitā, parce, ac duriter agebat, lana & tela victū quæritās. VITAM exegerit.) Aliter dicit exigere vitā, exigere fabulā, & exigere opus. Significat enim traducere, expellere, & finire. EXISTIMANDI copiā.) Iudicandi. AEstimare enim, est considerare: Existimare verò, iudicare. Nā prius consideramus ea quæ iudicanda sunt. QVAE cuiusque ingenium.) In Andria, Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi, &c. OFFENDIMVS) Reperimus. Offendere ferè idem est quod reperire. EIVS anuis causa.) M. Varronē & P. Nigidium viros Romani generis doctissimos constat nō aliter locutos esse & scripsisse, quàm senatuis & domuis, qui est primus casus ab eo, quod est senat⁹ & dom⁹. ORNANTVR sibi.) Nō vt placeāt amatoribus. NVLLA mala re expolitam.) Hoc est, non fucatam. Mala enim, à similitudine mali, hoc est pomi, nomen assumpsit. Nam id est quod præeminet inter nasum, oculos, & buccam, quod rotundū est, & in speciem mali. CAPILLVS passus.) Id est sparsus. Virgilius, Crinibus Iliades passis. Sūt quædā verba quæ à diuerso veniūt præsenti: sed in præterito cōfunduntur: sicuti à patior, ita à pādo passus descēdit: à vertor & verror, versus sum. PANNIS obsita.) Sic in Eunucho, Pannis annisque obsitum. IMMVNDA illuuie.) Proluuies & illuuies significantiam habent parem, & immunditia est. Virgilius, fœdissima vētris Illuuies. SORDIDATAM ET sordidam.) Sordidus à natura dicitur: Sordidatus verò fit vrgente necessitate. Sordidatam, refertur ad illud, Pannis obsita: Sordidam, ad illud, Neglecta, immunda illuuie. EXTRA noxam.) Hoc est culpam. Noxa etiam significat damnum. Suetonius in Cæsare, Spurinámque irridens, & vt falsum arguens, quòd sine vlla sua noxa Idus Martiæ essent. NAM DISCIPLINA est.) Præceptum in arte amādi vt amatores prius ancillas corrūpant. AFFECTANT.) Affectare, est pronum animum ad faciendum habere. FALSAM gratiam.) Scilicet mentiendo. OPPLETOS.) Nā & ex nimio gaudio interdum lachrumæ prouenire solent. AGE dum.) Age, singularem numerū desyderat: Agite, pluralē: Agedū verò vtrunque. QVAE EST illa altera?)

Parécon. Turba. Capio. Eccum. Errones. Pudet. Piget. Canere. Videlicet. Scilicet. Altera. Properare. Iam primum. Exigo uitam. Existimo. AEstimo. Offendere. Anuis. Mala. Passus. Proluuies. Illuuies. Sordidus. Sordidatus. Noxa. Disciplina. Affectare. Age. Agite. Agedum.

Hem. Interrogat non immemor verborũ Syri, O Clitipho, pòst istuc veniã. HEM, quid.) Hem, interiectio est nouas res & optime audientis. QVO illam ducis?) Hoc cum timore pronuntiandum.
Audacia. Timet ne pater illius amicam cognoscat. Ô IMPVDENTEM audaciam.) Bene audaciam: quæ proprie est temeritas. HEVS tu, non fit sine periculo facinus.) Sententia generalis, quæ &
Vide. seruis conuenit. HOC vide.) Sic dicere solemus his qui res maximas aggrediuntur. VBI si paululum.) Verba proprie alicuius committentis alteri cum periculo vel res suas, vel salutẽ. AT ENIM.) Aliquid supplendum. Syrus dicere volebat, aut in ea re non esse periculum: aut se effecturum quod intendit. Sed illius sermonem Clitipho interrupit. ITA res est, hæc nunc quasi cum.) Hæc oratio imperfecta est: vtpote à Clitiphone, qui impatiẽs audiendi est, interrupta. Recusat enim Clitipho pericula: & vult amica sine his potiri, quod Syrus fieri posse negat: quia necesse est, si amare vult, vt admittat pericula. Ergo subintelligẽdum est, quòd hic velit compos esse voti sui sine periculo: quemadmodum si aliquis sine belli periculo velit consequi victoriam: aut aliquid tale: vt sit
Malũm. prouerbium vsitatum in ignauos, qui sine labore consequi vellent quod optant. MALVM.) Ad-
Potis. uerbium est interpositæ indignationis. POTIS est.) Pro, non potest. VIS potiri.) Potior à
Potior. potis descẽdit: ideo illi in significatione est simillimum. dicitur enim, sum compos animi, aut ratio-
Efficio. nis, quòd hæc habeo. Vis, quod des illi, EFFICI.) Pro inueniri positũ. HAVD stulte sapis.)
Ironia. εἰρωνικῶς: id enim velle sine periculo, quod fieri non potest, est insipientis. AVT hæc.) Scilicet pericula. CVM illis.) Inuidiose illis, cum in vna sit. sic in Eunucho, Non perpeti meretricum cõtumelias. HARVM duarum conditionum.) Hoc sic infert Syrus, vt tandem velit consilium suum
Condictio. anteferri. Harum duarum conditionum.) Aut velle pericula cum amica, aut amittere eam vnà cũ
Conditio. periculis. Condictio, est actio in aliquem, vel denuntiatio. condicere enim, prisca lingua, est denuntiare. conditio vero sine c, vt hic est legendum, est cum vno certam legem in se cõtinens. Alibi Terent. Accepit conditionem, dehinc quæstrum occipit. Dicitur etiam bonæ cõditionis: ita vt referas ad fortunas, non ad mores. id est diues est. Est etiam conditio inter plura eligenda, sortis oblata electio. Conditionum, id est optionum, electionum. QVOD vt efficerem.) Superius, Vis, quod des illi, effici. Id efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus: vixque per nos finem accipit. SI QVIDEM.) Syrus repetit verbũ Clitiphonis: quòd per eum dubitare videat. ASSIMVLABIMVS tuam amicam.) Callide Clitiphonis amica, Cliniæ esse simulatur, vt Antiphila ad Sostratam deducatur, quæ pòst agnoscetur filia Chremetis: qua cognita, & altero consilio inuento à Syro, extorquebitur argentũ à Chremete, quod Clitipho Bacchidi promiserat. DEDECORI est parũ?) Turpe est habere vnam amicã, nedum duas. QVI DEO?) Cũ interrogatione: quasi
Fabulæ. dicat, Quid tum, si ad matrẽ deducetur? FABVLAE.) Recte fabulæ: quia neque veræ sunt, neque verisimiles. HVIVSMODI obsecro aliquid.) Quàm stulte amans inducitur credere Syrum, qui iocatur, iam habere aliquid, quo potiatur amica sine periculo. QVID ago nunc?) Dubius & circa pericula, & circa amicam, quærit consilium. AGE MODO.) Sic pronuntiandum est, vt Syrus discedat, & dicat amicæ Clitiphonis, vt domum reuertatur. SYRE inquam.) Trepide Syrũ reuocari iam decedentem. TAMEN istuc ago.) Quod cœpi, scilicet vt dicam amicæ, vt domum redeat. VERVM hercle.) Id est verba creduli & trepidi amantis, & concedere nolentis Syro vt
Concalsco. quod constituerit peragat. CONCALVIT.) Bene de amore concaluit. In Eunucho, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. NE QVID accusandus.) Ne quid, deest ob, vel propter. & est admonitio aliquid alicui trepide committentis. QVASI istic minor mea res agatur.) Securius committimus his ad quos non minus pertinet quod agendum, quàm ad nos. HVIC homini verbera.) Amabãt veteres de proximo similia dicere. Cicero, Minus carũ putauit, siue de armario, quàm de sacrario fuisset ablatũ. HOMINI huic.) Δεικτικῶς hæc dixit, seipsum ostendens. NE ILLA
Titubare. quid titubet) Subaudi timeo. Titubare proprie, est pedibus non valentis insistere, quales sunt ebrij. Ad animum quoque transfertur, quotiens ab animo verba dissentiunt. Veretur igitur Clitipho, ne
Quos. quid temere effundat quo se indicet. QVAE solet quos spernere.) Quos, id est quales amatores. Virg. Quos ego sum toties iam dedignata maritos. MISERVM quendã offendi.) Recte miserum dixit, vt ostenderet non admissum arte, scilicet meretricis. INOPIA.) Scilicet sui. Ouidius,
Inuersa verba. Nitimur in vetitũ semper, cupimúsque negata. INVERSA verba.) Omnia ponit quæ ab amãte vecorde fieri solent. Inuersa verba.) Id est verba præpostere, & in contrarium pronuntiata.
Inuertere. Est enim inuertere, quasi in contrarium vertere, & præpostere verba pronuntiare: vt pro lauo vola.
Ceruix. EVERSAS ceruices.) Ceruix seu ceruices, posterior pars colli, vbi origo est omnibus ner-
Homo duræ ceruicis. uis. vnde homo duræ ceruicis dicitur, quasi indomabilis, & quasi duri capitis, & duræ mẽtis. Euersas ceruices.) Contrarium est erectas ceruices. Et significat illum flecti & domari ab amica. VI-
Erectæ ceruices. DESIS.) Vultuose pronuntiandum est. CVR RETINES?) Impatientia amantis ostenditur. Nam visa amica, Clitipho verba Syri obliuioni tradiderat. APVD patrẽ.) Obseruabo id quod
Aposiopesis. me admonuisti. AT NVNC interim.) ἀποσιώπησις amantis: vt sit, Sine interim paulisper cum amica ludere. NIHILO magis.) Vult Syrus eum perpetuo modestũ, ne si inceperit, non possit
Istic. se abstinere, etiam patre vidente. QVID istic?) Istic, pro iste.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

Trochaici octonarii catalectici, permixtis Iambicis quadratis acatalecticis. Porrò Senarii quinque.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

BA. DEPOL te mea Antiphila laudo, & fortunatam iudico:
AE Id cum studuisti, formæ mores vt consimiles forent:
Miniméque (ita me Di ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Omniúmque adeò vostrarum, volgus quæ abs se segregant:
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse haud mirabile est.
Nam expedit bonas esse vobis: nos quibuscum est res, non sinunt:
Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt.
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.
Nisi prospectum intereà aliquid nobis est, desertæ viuimus:
Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est viro,
Cuius mos maximè est consimilis vostrum, hi se ad vos applicant:
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini:
Vt nunquam vlla amori vestro incidere possit calamitas.
AN. Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulo, vt
Ex illius commodo meum compararem commodum. CLIN. vah,
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis. *Iambici octonarii acatalectici.*
Nam dum abs te absum, omnes mihi labores fuere quos cepi, leues,
Præterquàm tui carēdum quòd erat. S. credo. CLIN. Syre, vix suffero.
Hocine me miserum non licere meo modò ingenio frui?
S. Imò vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
BA. Quis nā hic adolescens est, qui intuetur nos? AN. ah retine me obsecro.
BA. Amâbo, quid tibi est? AN. disperii. BA. perii misera: quid stupes
Antiphila? AN. videón' Cliniam, an non? BA. quem vides? *Senarii.*
CLIN. Salue anime mi. AN. ô *mi Clinia, salue. CLIN. vt vales? *Aliàs (mi expectate) tunc erit trochaicus catalect.*
Aliàs (aduenisse) AN. Saluum *venisse gaudeo. CLIN. tenecóne te
Antiphila, maxime animo exoptata meo?
S. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

DEPOL te mea Antiphila.) Non potuit melius conditionem meretriciam exprimere, quàm per eam quæ meretrix esset: quæ tamen nomini meretricio fauet, cum alibi reprehēdantur meretrices nihil aliud ex amore adolescentum quærere, quàm pecuniæ extorsionem. hic quoque iocunda amantiū congressio signantissime exprimitur. AE DEPOL.) Per Castorem & Pollucem, ornatiua sunt iurandi apta fœminis. FORMAE mores vt consimiles forent.) Mores enim pudici, gratiores esse solent in pulchro corpore. Virg. Gratior & pulchro veniens è corpore virtus. SIBI quisque expetit.) Recte expetit: cum eam à pudicitia commendet. Expetimus enim tantum ea quæ honesta sunt, & plane bona. vnde, de rebus expetendis à philosophis scriptum: quæ scilicet peti debent. ORATIO.) Quòd dixeris, cum vno velle ætatem traducere. Antiqui etiam pauca verba orationem dixerunt. NAM expedit bonas esse vobis.) Quia cum solo viuitis. Nec potest esse verus amor, nisi inter duos qui sibi inuicem fidem seruent: iuxta illud, Nec regna, nec tædæ socium pati valent. QVIPPE forma impulsi.) Et hic

AE depol.
Expetere.
Oratio.

Impulsi. amor est gratia voluptatis tantum. Et bene impulsi. Nam hæc omnia, nox, vinum, amor, adolescen-
Amator. tia, ab impulsionis parte dicũtur, non à ratiocinationis. AMATORES colunt.) Bene amato-
Amans. res. Amator, fingi potest: Amans verò, amat. COLVNT.) Colere est inferioris personæ ad su-
Colere. periorem: nonnunquam superioris ad inferiorem. Virg. Posthabita coluisse Samo. NISI pro-
Prospicere. spectum.) Prospicimus futura, Dijudicamus præsentia. INCIDERE possit calamitas.) In Eu-
Diiudicare. nucho, Nostri fundi calamitas. Proprie calamitatem rustici grandinem dicũt, quòd comminuat ca-
Calamitas. lamum, hoc est culmum ac segetem. NESCIO alias.) Verba mulieris commẽdantis se à fide in
Vah. virum. VAH.) Clamosa interiectio hoc in loco ad gaudiũ spectat. Nec potuit vox accõmodatior
dari amatori præ nimio amore ferme insanienti ad primũ cum amica congressum. CREDO.)
Syrus nõ se loco mouerat: respondet verbis Clitiphonis quicum loquebatur, vt eũ aliquò ambula-
Vix. tum abire cogeret. VIX suffero.) Vix, difficultatem significat. Et aliquando pro non, ponitur. O-
Sufferre. uidius, Vix Priamus tãti, totáque Troia fuit. Lucil. Carcer vix carcere dignus. Suffero.) Sustineo:
aliàs, suppono. IMÒ vt patrem tuum vidi esse habitum.) Cũ non possit per se Syrus Clitiphonẽ
abigere, ad minas patris confugit, quẽ fingit iratũ. Vidi esse habitũ.) Vario modo homines ha-
Duras dare. biti atque affecti esse possunt: quibus secundum Academicos aliud atque aliud videtur. ETIAM
duras dabit.) Subintelligendũ est vel lites vel partes. In Eunucho, Duras partes fratris prædicas. Et
partes duras, μεταφορικῶς ab actoribus scenicis. AH RETINE ME.) Antiphilę prę nimia læ-
titia, viso Clinia, animo male esse cœpit. Nã & animus vnà cum corpore nõnunquam deficit nimio
mœrore: sic & interdũ nimio gaudio. VIDEO Cliniam, an non?) Tanta lætitia erat Antiphilæ,
Mi. vt etsi amatorẽ agnosceret, de eo tamẽ dubitaret. ANIME MI.) Mollis oratio, & fœminea mul
Salue. ris implicata blandimentis. Mi, vim blandimenti habet. nam significat meus. CLINIA salue.)
Illa ad maiorem gratiam, amantem proprio nomine appellauit. Salue, modò admirantis interie-
ctio est. TENEÓNE te.) Præ nimio amicæ desyderio perij: cum dubitatione loquitur. Sunt qui
legant, Teneóne te: vt referatur ad fidem, ita vt dubitet an à se alienata sit, an in fide persistat.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

CHREMES. MENEDEMVS.

C. LVCESCIT. hoc iam cesso pultare ostium *Senarii.*
Vicini? primùm ex me vt sciat sibi filium
Redisse, etsi adolescentem hoc nolle intellego.
Verùm cum videam miserum hunc tam excruciarier
Eius abitu: celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam quòd potero, adiutabo senem.
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotiis:
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.
M. Aut ego profectò ingenio egregie ad miseriam
Natus sum: aut illud falsum est quod volgo audio
Dici, DIEM ADIMERE ægritudinem hominibus.
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo: & quantò diutius
Abest, magis cupio tantò, & magis desydero.
C. Sed ipsum foras egressum video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuntium apporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Nunquid nam de gnato meo audisti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. vbi nam est quæso? C. apud me domi.
M. Meus gnatus C. sic est. M. venit? C. certé. M. Clinia

Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
C. Non volt te scire se rediisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat propter peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti vt essem? C. non. M. quamobrem Chreme?
C. Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa incides.
Primùm, olim potius, quàm paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratis
Post illa cœpit victum volgò quærere.
Nunc cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet:
Primùm, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste atque auro: satrapes si siet
Amator, nunquam sufferre eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. éstne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam atque eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit! sic hoc dicens, Asperum
Pater hoc est, aliud lenius. sodes vide,
Releui dolia omnia, omnes serias.
Omnes solicitos habui: atque hæc vna nox.
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Ita me di amabunt, vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat quod libet,
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati:
Dum illum modo habeã mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas,
Per alium quemuis vt des: falli te sinas
Technis per seruulum: etsi subsensi id quoque
Illos ibi esse, & id agere inter se clanculum.
Syrus cum illo vestro consusurrat: conferunt

Consilia adolescentes:& tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est,quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur:sed illud,quomodo
Minimo periculo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam,& prius
Pecuniam omnem,quàm abs te amittas filium:hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere.
NAM DETERIORES omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem,volet:neque id
Putabit prauum,an rectum siet,quod * petet. *Aliàs,petit.*
Tu rem perire,& ipsum,non poteris pati.
Dare denegabis:ibit ad illud ilico,
Quo maxime apud te se valere sentiet:
Abiturum se abs te esse ilico * minabitur. *Aliàs,minitabitur.*
M. Videre verum,atque ità vti res est,dicere.
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro,tibi qui filium restituerem.
M. Cedò dexteram:porrò te idem oro vt facias Chreme.
C. Paratus sum. M. scin' quid nunc te facere volo?
C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere:cupio illi dare
Quod volt:cupio ipsum iam videre. C. operam dabo,
Syrus est apprehendendus,atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit:concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paululum negoti mihi obstat:Symus & Crito
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum:ibo ac dicam,vt dixeram,
Operam daturum me hodie non posse his dare.
Cōtinuò hic adero. M. ità quæso. Di vostram fidem,
ITAN' COMPARATAM ESSE HOMINVM naturā omniū,
Aliena melius vt videant & iudicent,
Quàm sua?an eo fit,quia in re nostra,aut gaudio
Sumus præpediti nimio,aut ægritudine?
Hic mihi quantò nunc plus sapit,quàm egomet mihi!
C. Dissolui me ocyus,operam vt tibi darem.

VERSCIT.) Veri amici officiū pulcherrime à Terētio in hac scena exprimitur: in qua amicus amico simul,& gaudij insperati,maximo cum affectu,nuntium & consilium affert. CESSO.) Aliquis cessare dicitur,id est tardare ad aliquid celeriter peragendum. Virgilius,Cessas in vota precésque. Cessat desidiosus: Requiescit defessus. MISERVM hunc.)

Cessare. *Requiescere.*

Cum affectu.nam proprium veri est amici lætari rebus prosperis amici,& dolere aduersis. EX INDICIO.) Indicium proprie est oris & linguæ. SENEM.) Pius habet affectus,quàm si diceret Menedemum. NOS quoque senes est æquum senibus obsequi.)Iuxta illud prouerbiũ vsitatissimum, Pares cum paribus facillime congregantur. Naturaliter enim adolescentes adolescentibus,senes verò senibus potius inseruiunt & obsequũtur. AVT ego profecto.)Id est ex his duobus necesse est alterũ tantum esse verum.sed senex ex nimio filij desyderio dubitat de eo quod omnibus approbatissimum est. INGENIO.)Hoc est natura. Ingenium naturalis est sapientia.Salust.in Catil.Ingenium nemo sine corpore exercebat.Ingeniũ quoque veteres dixerunt ex sua sponte vel natura.Virgilius lib.2.Georg.Nunc locus aruorum ingenijs quæ robora cuique. EGREGIE ad miseriam.)Egregium dicitur quod ex grege eligitur.Sed hic egregie,valde,nimis.Non est ergo ad laudem positũ. DIEM adimere ægritudinem hominibus.)Seruius Sulpitius ad Ciceronem,Nullus dolor est,quẽ nõ longinquitas temporis minuat atque molliat. NVNTIVM apporto tibi)Nuntius & res ipsa,& nuntius dicitur. CVIVS maxime.) Bene maxime.quis enim nũtius illi gratior esse poterat,quàm filij? NVNQNIDNAM de gnato meo.) Quia omnis illius solicitudo circa filiũ erat,idcirco statim de eo suspicatus est, nondum facta mentione. VALET atque viuit.)Prothysteron in sensu est. Si enim valet,necessario viuit:nõ si viuit,valet.Ergo viuit & valet,dicendum erat. Et bene vtrunque iunxit.Nam multi viuunt: sed nõ bene valent. MEVS gnatus.)Magis cum admiratione quàm cum interrogatione legendum. CLINIA meus venit!) Addidit & nomẽ:quod fieri cõsueuit in his quos diu optauimus,& nondũ venisse credimus. DIXI.)Denuntiatio est confirmandæ sententiæ,nec mutanda est.translata de foro & causidicis. Cicero,Præco dixisse pronõtiat. Dixi.)Hoc verbum in fine additum,superiora confirmat. & est proprium his qui perorauerint causam. Dixi.) Sic dixit, quasi iam obtunderetur à Menedemo.

Indicium. Pares cum paribus. Ingenium. Egregie. Nuntius. Prothysterõ. Valet. Viuit. Dixi.

ETIAM & tuum conspectum fugitat.)Plus est quàm fugit. Et fugitat dixit, vt ostenderet filiũ vehementer timere. NON tu ei dixti vt essem?)Vt,aliquando certã qualitatem significat,& nonnũquam incertam. Alibi, Vt erat gesta. QVIA pessume istuc.)Consiliũ & parentibus omnibus & filijs salubre:patres enim nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi verò, nimia licẽtia deteriores facti,patribus mœrori,sibi verò detrimẽto sunt. NON possum.)Hoc est animi victi,& clementis.Interdum ad nimiam indignationem spectat. vt illud Satyrici, Non possum ferre Quirites Græcam vrbẽ. AH VEHEMENS.)Bene dixit vehemens,de eo qui non seruaret modum. Ve enim particula,sicuti quædam alia,tum intensionem,tum minutionem significat. Ergo vehemens,à mentis vi atque impetu dicitur. IN EANDEM fraudem.) Fraus pro dolo & pœna ab antiquis accipiebatur. MVLIERCVLAM.)Minus est quàm si diceret, aut mulierẽ,aut meretricem,vtpote quæ erat contenta paruo. COACTA ingratis.)Hoc est inuita. Et bene coacta & ingratis. Nã aliquis ingratis dicitur aliquid facere, qui inuitus & coactus præter voluntatem facit.

Fugitare. Vt. Non possum. Vehemens. Ve. Fraus. Coactus. Ingratis.

POST ILLA cœpit victũ volgo quærere.)Sic in Andria, Lana & tela victũ quæritans. Et recte victum,& nõ cibũ protulit. Cibus est enim qui delicatis præbetur; Victus, in paruis aridísque alimonijs est constitutus. Virg. Victum infœlicem baccas lapidosáque corna. Quærere.)Melius dixisset quæritare. Quærit enim qui ad plenum & perpetuũ reponit: Quæritat qui vix quotidie inquirẽdo victum inuenit. Post illa.)Antiquum est:nos autem dicimus postea. SINE magno intertrimento.)Id est damno. Detrimentum,secundum Varronem, à detritu dicitur: quòd ea quæ trita sunt, minoris pretij sint. Intertrimẽtum, ab eo quòd duo quæ inter se trita & diminuta. A quo etiã intertrigo dicta. QVIDVIS dare cupis.)Et hoc est nimiæ largitatis. PRIMVM, iam ancillas.) Et hoc est signum illam probe instructam ad expilandũ amatores. SATRAPES.) Satrapes à Græcis prouinciæ præfectus dicitur. NEDVM tu possis.)Nedum, hoc loco negatiue ponitur: vt, Non crederem tibi obolum, nedum pro te effunderem sanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Cliniæ esse amicam, Et obserua Terentianam consuetudinẽ,qui inducit nihil sapere eos qui falluntur. SENSI.)Hoc cũ dolore dicere solemus in his in quibus detrimentum ingens passi sumus. ACTVM fiet.)Actum est dicitur de ea re de qua iam lata sit sententia. Et est verbũ desperantis. PITISSANDO modò.) Bene pitissando. Et RELEVI DOLIA OMNIA. Nam pitissare proprie est parce vinum gustare, quasi tentandi gratia. Tale est verbum quo Plautus vtitur, cyathisso, tale est & græcisso. Pitissando, id est expressis labris expuẽdo, dum saporẽ vini probat. SIC hoc dicẽs, Asperum.)Id est austerum. Secundum Plinium tria vini sunt genera, austerũ, dulce, & tenue. RELEVI dolia.)Vt inquit Plinius, in Italia resina vino cõdendo maxime probatur Brutia: circa Alpes ligneis vasia condunt, circulísque cingunt. Picantur autem protinus à canis ortu: dehinc persunduntur marina aqua aut salsa, ac leui cinere sarmenti asperguntur. dum igitur vina aperiuntur, dolia relinuntur. OMNES serias.) Seria, dolium: & proprie vas fictile de limo oblongũ. Persius, & ô si Sub rastro creperet argenti seria dextro Hercule. SOLICITOS habui.)Varijs officijs & ministerijs distractos: nihil significantius dicere potuit. Quid enim aliud est solicitare, quàm suo loco mouere? Solum autem quin significet locum, quis dubitat? cum exules quoque dicantur solo patriæ suæ pulsi. Solicitos igitur habuit omnes domesticos, qui hinc & inde ad

Cibus. Victus. Quærere. Quæritare. Detrimẽtum. Intertrimentum. Intertrigo. Satrapes. Nedum. Sensi. Actum est. Pitissare. Asperũ vinũ. Relinere. Seria. Solicitos habere. Solum.

ministrandum destinabantur. QVEM EXEDENT.)Plus dixit, quàm si,cuius res,dixisset.
Miserari. SIC ME DI amabunt.)Pro ament. VT ME TVARVM miseritum est.)Bene miseri-
Misereri. tum.Nam secundum nonnullos,miserari est flere & lamentari: Misereri verò,miserationes alienis
Sumo. casibus exhibere. SVMAT.)Consumat,perdat. Quis hoc patre indulgentior? sed hoc contin-
gere solet dum vnicus est gnatus. Sumat.) Accipiat. Aliàs sumere est eligere. Sal.in Iugurtha,
Sumat aliquem ex populo monitorem officij sui. PERDAT.) Quod maius est & quod finem
consumendi habet,tertio loco posuit. PER ALIVM quemuis vt des.)Quod salubrius præce-
Techna. ptum parentibus dari potest? Nulla enim re adolescentes magis corrumpuntur,quàm nimia paren
Sub. tum indulgentia. TECHNIS.)Id est fallacijs. SVBSENSI.)Bene subiensi. Nam sub, est
Sentire. temperamentum plenæ pronuntiationis, vt subtristis, subridet,non ad plenum tristis,aut ridet. Et
cum quinque sint sensus,duo sunt,visus & auditus,quos nos magis sensibiles habemus quàm peco-
ra.Cicero,Non solum videam,sed etiam audiam.Duabus ergo rebus scimus:aut ratione, aut sensu:
quibus maxime præstamus cæteris animalibus. Ergo senex dicit se sensu sensisse seruulos fraudem
Amitto. parare. QVAM abs te amittas filium.) Amittas,pro dimittas dixit.nam quod nos dicimus di-
Dimitto. mittere,antiqui etiam dicebant amittere.Virgilius,Quisquis es,amissos hinc iam obliuiscere Gra-
Nequitia. ios.Sallustius,Pactione amissa publico consilio. AD NEQVITIAM.) Bene de adolescente,
nequitiam dixit. nequitia enim est luxus vitæ prodigus atque effusus.Ouidius, Nequitia est quæ te
non sinit esse senem. NAM deteriores omnes sumus licentia.)Sententia proprie seni conueniẽs.
& deteriores, signantissime protulit. deteriores enim homines licentia à bono ad malum vertun-
Peius. tur.Est enim peius à malo quod in vsu est,& creberrime frequentatur:Deterius verò,à bono:vt mi-
Deterius. noris sit meriti quàm quod placet. Virgilius 3. Geor. Deterior donec paulatim ac decolor ætas.
Putare. PVTABIT.)Putamus instantia,Reputamus præterita. Putare proprie purgare est. & arbo-
Reputare. res & vites dicimus putare.hinc putare est cogitare:quia cogitando superflua mente recidimus.Est
tamen putare eius,qui simplicitate pectoris aberrauit.Cic. Non putauit,lapsus est. MINABI-
Qui. TVR.) Minatur etiam filius parenti dum se carum animaduertit,& discessum simulat. QVI.)
Reddi. Quomodo:& est sermo comicus. RESTITVERE.)Redditur cupientibus,vt domino seruus:
Restitui. Restituitur cupiens,vt patriæ ciuis. Et redditur & restituitur cupiens cupientibus: vt patri filius.
APPREHENDENDVS.)In Andria,Tuus pater modo me apprehendit. ME COEPE-
Arbiter. RE arbitrũ.) Arbiter dabatur his qui de finibus regendis ambigerent.Dicitur enim arbiter iudex:
quòd totius rei habeat arbitrium & facultatem. ALIENA melius vt videant & iudicent,
quàm sua.)Huic illud Ciceronis libro primo Officiorum contrarium est,Est enim difficilis cura re-
rum alienarũ:quanquam Terentianus ille Chremes,humani nihil a se alienũ putet.sed tamen quia
magis ea percipimus atque sentimus,quæ nobis ipsis aut prospera,aut aduersa eueniunt, quàm illa
quæ cæteris:quæ quasi longo interuallo interiecto videmus,aliter de illis,ac de nobis iudicamus.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS. CHREMES.

S. AC illac circuncursa,inueniendum est tamen *Senarii.*
Argentum:intendenda in senem fallacia.
C. Num me fefellit hosce id struere?videlicet
Est ille Cliniæ seruus tardiusculus:
Idcirco huic nostro tradita est prouincia.
S. Quis hic loquitur?perii,numnam hæc audiuit? C.Syre. S.hem.
C. Quid tu istic? S. rectè,equidem te demiror Chreme
Tam mane,qui here tantum biberis. C. nihil nimis.
S. Nihil narras?visa verò est,quod dici solet,
AQVILAE senectus. C.eia. S. mulier commoda, &
Faceta hæc est meretrix. C. sanè idem visa est mihi.
S. Et quidem hercle forma luculenta. C. sic satis.
S. Ità non vt olim,sed vti nunc sanè bona:
Miniméque miror,Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam auidum,miserum,atque aridum:

Vicinum hunc nostin'? at quasi is non diuitiis
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico? C. quid ego nesciam,
Hominem pistrino dignũ? S. quem? C. istum seruulum
Dico adolescentis, S. Syre tibi timui male.
C. Qui passus est id fieri. S. quid faceret? C. rogas?
Aliquid reperiret: fingeret fallacias:
Vnde esset adolescenti amicæ quod daret:
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant Syre.
S. Eho quæso, laudas qui heros fallunt? C. in loco
Ego verò laudo. S. rectè sané. C. quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset vnicus gnatus domi.
S. Iocóne, an seriò illæc dicat, nescio:
Nisi mihi quidem addit animum, quò libeat magis.
C. *At nunc quid expectat Syre? an dum hinc denuo — *Aliàs, Et*
Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
Nónne ad senem aliquam fabricã fingit? S. stolidus est.
C. At te adiutare oportet adolescentuli
Causa. S. facilè equidem facere possum, si iubes: — *Proceleumaticus in secundo.*
Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tantò hercle melior. S. non est mentiri meum.
C. Fac ergo. S. at heus tu facito *dum eadem hæc memineris, — *In (dum) additur.*
Siquid huius simile forte aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
C. Non vsus veniet spero. S. spero hercle ego quoque:
Neque eò nunc dico quòd quicquam illum senserim:
Sed siquid, nequid. quæ sit eius ætas vides.
Et næ ego te (si vsus veniat) magnificè, Chreme,
Tractare possim. C. de istoc, cum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
S. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec cum malefacerem, crederem mihi impunius — *Proceleumaticus in secundo.*
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

AC ILLA C circuncursa.) Iucundus error, in quo herus in seruo decipitur, quẽ credit alteri fallaciam intendere, dum sibi tenditur: & sic eum aggreditur de fallacia in alterũ. H INTENDENDA.) Verbum à venatoribus translatum qui retia intendũt ad feras capiendas. Quia ergo parat senem fallere, intẽdenda dixit. vel à sagittis atque arcu. — *Intendere.* IN SENEM.) Cũ stomacho seruili, senem dixit In Andria, Quantũ intellexi modo senis sententiam. NVM me fefellit.) Idem superius, Etsi subsensi id quoque, illos ibi esse. Et hic est error credi senem Menedemũ, dũ Syrus de Chremete ipso intelligit. PROVINCIA.) Onus dicitur cuiuslibet rei gerẽdæ. — *Prouincia.* Nam acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porrò, vel à procul vincendo: ad quas Prætores quia cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominãtur. RECTE.)

Aquilæ senectus. Ioco vult Syrus deflectere orationem in aliud, & subterfugere heri reprehensionem. AQVILAE senectus.) Plinius lib. x. natu. historiæ, de aquilis hæc refert, Oppetunt non senio, nec ægritudine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat. Igitur aquila tantum in senectute bibit, vel de præda sanguinem sugit: ex quo prouerbium in senes qui plus bibunt quàm comedũt. *Eia.* EIA.) Eia interdum hortantis est, nunc correctionẽ significat. MVLIER commoda.) A commendatione meretricis incipit, vt melius persuadeat Cliniam deperire hanc, cum sit amica Clitiphonis. *Facetus.* FACETA.) Bene de meretrice faceta dixit. Nam facetus est, qui facit verbis quod vult. Potest etiam referri ad formã corporis, vt significatio vocabuli indicat. ITA NON vt olim.) Præterita semper præsentibus præferuntur, & magis commendantur. *Aridum.* ARIDVM.) Translatio à terra, quæ nihil profert. *Profugere.* PROFVGIT.) Superius, In Asiam ad regem militatum abiit. Hinc profugus dictus propriè, qui procul à sedibus suis vagatur. *Profugus.* HOMINEM pistrino dignum.) Ambigue an de Dromone, an de Syro, à quo bene annotarentur senum vitia. Et secum hæc dixit. *Seruare.* SYRE tibi.) Et hic secum. SERVARET senem.) Bene seruaret, dixit, de eo qui penitus se perderet, & continuis excruciaret laboribus. *Eho.* EHO quæso.) Eho, modò interiectio est interrogantis: aliàs admirantis: aliàs ad se vocãtis. QVIA magnarũ sæpe id remediũ ægritudinum est.) Ipsum fallere in tẽpore, quidã de officiis scribẽtes, rectum putauerunt. ALIQVAM fabricam.) Translatio ab his, qui expugnaturi oppida, machinamenta belli ad id præparant. *Stolidus.* STOLIDVS est.) Superius, Ille Clinia seruus tardiusculus est. Et propriè stolidus est qui proximè accedit ad naturã sensúmque pecudum. *Calleo.* CALLEO.) Id est callidè scio. AT HEVS TV.) Iam prouidet fallaciæ, quam mẽte cõceperat: quo facilius mereatur veniam siquid struxerit in herum. *Aposiopesis.* SED siquid, nequid.) ἀποσιώπησις. quasi dicat, Siquid euenerit. *Næ.* QVAE sit eius ætas, vides.) Quæ amori est obnoxia. ET NAE.) Pro valde. MAGNIFICE.) Bene magnificè dixit, memor verborũ Chremetis, qui suprà dixit, Heros falli à seruis, aliquando esse remedium magnarũ ægritudinum. TRACTARE.) Superius, Quo pacto id fieri soleat, calleo. *Parasceue.* QVISNAM à nobis egreditur foras?) παρασκευὴ alterius scenæ.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

Iambici quadrati & acatalectici & catalect. Denarius item unus & fragmentum.
Iambici quadrati. Senarius unus. Fragmentum unum.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

CH. QVID istuc quæso? qui istic mos est Clitipho? itáne fieri oportet?
CL. Quid ego feci? CH. vidíne ego te modo manũ in sinũ huic meretrici
Inserere? S. acta hæc res est, perii. CL. mén'? CH. hisce oculis, ne nega.
Facis adeò indignè iniuriam illi, qui non abstineas manum.
Nam istæc quidem contumelia est,
Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare:
Vel heri in *cõuiuio, quàm immodestus fuisti! S. factum. *Aliàs *uino*
CH. Quàm molestus! vt equidẽ (ita me Di amẽt) metui quid futurũ deniq; esset.
Noui ego amantium animos: aduertunt grauiter quæ non censeas.
CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
CH. Esto: at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.
Multa fert libido: ea prohibet facere tua præsentia. ego de me
Facio cõiecturã: nemo est meorũ amicorũ hodie, apud *Quadratus Iambicus acat.*
Quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam:
Apud alium prohibet dignitas: apud alium, ipsius facti piget:
Ne ineptus, ne proteruos videar. quod illum facere credito.
Sed nostrum est intelligere, vtcunque atque vbicunque opus sit obsequi.
S. Quid istic narrat? CL. perii. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi & temperantis functus officium. CL. tace sodes.
S. Rectè sané. CH. Syre pudet me. S. credo, neque id iniuria:

Quin mihi molestū est. CL. pergin' hercle? S. verum dico quod videtur.
CL. Nónne accedam ad illos? CH. eho quæso, vna accedundi via est.
S. Actum est, hic prius se indicarit, quàm ego argentum effero. Chreme
Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. quid faciam? S. iube hunc
Abire hinc aliquó. CL. quò ego hinc abeam? S. quò lubet: da illis locū.
Abi deambulatum. CL. deambulatum! quó? S. vah, quasi desit locus.
Abi sanè istac, istorsum, quò vis. CH. rectè dicit, censeo.
CL. Di te eradicent Syre, qui me istinc extrudis. S. at tu pol tibi istas
Posthac comprimito manus. *Trochaicus catalect. dimeter.*
Censén' vero? quid illum porrò credis facturum Chreme, *Trochaici tetramet.*
Nisi eum, quantum Di dant tibi opis, seruas, castigas, mones?
CH. Ego istuc curabo. S. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.
CH. Fiet. S. si sapias: nam mihi iam minus, minúsque obtemperat.
CH. Quid tu, ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egistin' Syre? aut
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. de fallacia
Dicis? est, inueni nuper quandam. CH. frugi es, cedò quid est?
S. Dicam, verum vt aliud ex alio incidit. CH. quidnā Syre? S. pessima hæc
Est meretrix. CH. ità videtur. S. imò si scias. *Senarius.*
Vah, vide quod incœptet facinus. fuit quædā anus Corinthia *Octonarius iāb.*
Hic: huic drachmarū hæc argēti mille dederat mutuum. *Trochaici quad. catalect.*
CH. Quid tum? S. ea mortua est. reliquit filiam adolescentulam.
Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. CH. intellego.
S. Hanc secum huc adduxit, ea quæ est nunc ad vxorem tuam.
CH. Quid tum? S. Clinia orat sibi vti nunc det illam: illi tamen
Post daturum mille nummûm poscit. CH. & poscit quidem? S. hui
Dubiúmne id est? CH. ego sic putaui: quid nunc facere cogitas?
S. Egóne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,
Ditem & nobilem: si redimat, magnum inesse in ea lucrum.
CH. Erras. S. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,
Non emo. quid ais? S. optata loquere. CH. atqui non opus est.
S. Non opus est! CH. non hercle veró. S. quid istuc, miror. CH. iam scies.
Mane mane, quid est, quod tam à nobis grauiter crepuêre fores?

Q VID ISTVC QVAESO?) In hac scena Syrus hero persuadet quod multum facit ad extorquēdū argentū. QVID istuc?) Viderat Chremes filiū ludētem cum Bacchide, quam Cliniæ esse credebat. Et bene expressit obiurgationem paternam sæpe repetendo. HVIC meretrici.) Plus intulit, quàm si dixisset mulieri. ACTA hæc res.) Verbū desperātis. timebat enim Syrus ne ob hoc, fallacia eius detegeretur. *Acta res est.* MĒNE?) More filiorum, quod commiserat, patri audacter negat. FACIS adeò indignè illi iniuriam.) Bene pater post obiurgationem, ad admonitionem transit. VEL HERI.) Ingerit aliud malefactum inter admonitionem, vt solent patres. VT EQVIDEM metui.) Vt, pro quantum, vel pro qualiter. Virgilius, Vt vidi, vt perii. *Vt.* ADVERTVNT grauiter.) Quia in amore omnia suspecta sunt. ESTO.) Verbū concedētis. *Esto.* CONCEDAS aliquo.) Et hoc quærit Syrus, vt abigatur Clitipho ab amica, ne Chremes eius esse animaduertat. *Coniecturá facere de se.* EGO DE me facio coniecturam.) Patres conantur monere filios aut proprio exemplo, aut aliorum. NE INEPTVS, ne proteruus.) Ineptus quo ad dignitatem: *Ineptus.* Proteruus dicitur importunus, qui alteri est impedimento, vel si per impotentiam *Proteruus.*

Frugi. Fructur. Frumentum. Frui. Frumen. Sodes. Quin. Eho. Actum est. De illo.

mentis obuium cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat. QVID istic?) Syrus secum loquitur, timens suæ fallaciæ. FRVGI.) Vtilis & necessarius: à frugibus, quæ quòd his fruantur dictæ sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci: à frumine quæ est summa pars gulæ. SODES.) Est aduerbium blandientis. QVIN mihi molestum est.) Quin pro etiam. MIHI habet emphasim. Mihi, qui non sum pater. PERGIN'.) Irascitur Clitipho seruum aduersus se loqui. EHO.) Hoc loco admonentis est. VNA VIA.) Scilicet honesta: nec impudicè agas. ACTVM EST.) Semper desperantibus hoc verbum datur. HIC prius.) Hæc secum loquitur. DEAMBVLATVM, quò?) Bene impotentia amantis exprimitur. nec pater, nec Syrus, nec deliberatio antè facta remouere poterant Clitiphonem ab amica. AT ISTAS comprimito manus.) Subticet percussionem, ne surgat in tragicum cothurnum. QVID TV?) Bene amoto filio de fallacia erga Menedemum exquirit. DE ILLO.) Sic dicere solent qui de re aliqua peragenda inter se loquuntur. VT ALIVD ex alio incidit.) Multa esse fingit, vt verisimilius sit quod finxerit. PESSIMA est hæc meretrix.) Contrarium illud quod superius dixit, Mulier commoda & faceta hæc est meretrix. Sed hoc loco pessimam appellat, vtpote quæ teneat virginem quam Syrus illi relictam arraboni fingit: & hæc est valens causa ad extorquendum argentum. INCOEPTET.) Incipere & incœptare, magnorũ est facinorum & audaciæ. In Eunucho, Quid incœptas Thraso? ARRABONI.) Pignori, hoc loco intelligas. Arrabon dicitur merces, corolarium: & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. MILLE nummûm.) Tale & illud, mille hominum occiditur: & antiquum est. DVBIVMNE id est?) Quod meretrix auara poscat. HVI.) Et cætera huiusmodi generis, sanè sunt aduersus eos quibus irascimur.

Incipere. Incœptare. Arrabon. Mille. Hui. Optata loqui.

IBO, DICAM.) Se astutum fingit ad decipiendum Menedemum. Superius, Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo. OPTATA loquere.) Ita loquitur ille qui cum alio loquitur, & cui is aduersatur in consilio de re peragenda.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

Iambici quadrati acatalectici. trochaici catalectici. unus acatalect. unus hypercat.

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX. SYRVS.

SO. NISI me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor: *Iambici quadrati acatalect.*
Is, quicum exposita est gnata. C. quid volt sibi Syre hæc oratio?
SO. Quid est? isne tibi videtur? NV. dixi equidẽ, vbi mihi ostẽdisti, ilico
Eum esse. SO. at vt satis contemplata modò sis, mea nutrix. NV. satis.
SO. Abi iam nunc intrò: atque illa si iam lauerit, mihi nuntia:
Hic ego virum interea opperibor. SY. te volt, videas quid velit:
Nescio quid tristis est: non temerè est: metuo quid sit. C. quid fiet!
Næ ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
SO. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. SO. teipsum quæro. C. loquere quid velis.
SO. Primùm hoc te oro, nequid credas me aduersus edictum tuum
Facere esse ausam. C. vin' me istuc tibi (etsi incredibile est) credere?
Credo. SO. nescio quid peccati portet hæc purgatio. *Trochaici quadrati catale.*
SO. Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris. *Trochaici catalect.*
Sustulisti. SY. sic est factum. SY. domina, ergo herus damno auctus est.
SO. Minime: sed hic erat anus Corinthia haud impura: ei dedi
Exponẽdã. C. ô Iuppiter, tantámne esse in animo inscitiam! *Alias (inscientiam!)*
SO. Perii, quid ego feci? C. rogitas? SO. si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. C. id equidem ego, etiam si tu neges, certò scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primùm, si meum

Imperium exequi voluisses,interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis,re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia,animus maternus:sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est.quid voluisti?cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te vel vti quæstum faceret,vel vti vænirет palàm.
Credo id cogitasti,Quid vis?satis est,dum viuat modo.
Quid cum illis agas,qui neque ius,neque bonum,atque æquum sciunt?
Melius,peius:prosit,obsit:nihil vident,nisi quod lubet.
SO. Mi Chreme peccaui fateor,vincor:nunc hoc te obsecro,
Quantò tuus est animus natu grauior,ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.
C. Scilicet equidem istuc factum ignoscam:verùm Sostrata,
Male docet te mea facilitas multa.sed istuc,quicquid est,
Qua hoc occœptũ est causa,loquere. SO.vt stultæ & miseræ omnes sumus
Religiosæ,cum exponendam do illi,de digito annulum
Detraho:& cum dico vt vnà cum puella exponeret,
Si moreretur,ne expers partis esset de nostris bonis.
C. Istuc rectè:conseruasti te atque illam. SO.hic est annulus.
C. Vnde habes? SO.quam Bacchis secum adduxit adolescentulã. SY.hem.
C. Quid ea narrat? SO.ea lauatum dum it,seruandum mihi dedit
Annulum.nõ aduorti primo:sed postquam aspexi,ilico (Annulum) dissyllabũ est.
Cognoui:ad te exilui. C.quid nunc suspicare,aut inuenis
De illa? SO.nescio,nisi vt ex ipsa quæras vnde hunc habuerit,
Si potis est reperiri. SY.interii,plus spei video,quàm volo:
Nostra est,si ità est. C.viuitne illa,cui tu dederas? SO.nescio.
C. Quid renuntiauit olim fecisse? SO.id quod iusseram.
C. Nomen mulieris cedò quod sit,vt quæratur. SO.Philtere.
SY. Ipsa est:mirùm ni illa salua est,& ego perii. C.Sostrata
Sequere me intrò hac. SO.vt præter spem euenit!quàm timui male,
Ne nunc animo ità esses duro,vt olim in tollenda,Chreme!
C. Non licet hominem esse sæpe ità vt vult,si res non sinit:
Nunc ita tempus est mihi,vt cupiam filiam:olim nihil minus.

NISI ME ANIMVS FALLIT.)Hæc scena Antiphilæ recognitionẽ cõtinet:ex qua inter virũ & cõiugẽ altercatio oritur:demum recõciliatio. Simul Syro offertur alia ratio extorquendi argẽtũ. EXPOSITA.)Exponere,est morti tradere & obiicere. *Exponere.* QVID vult.)Chremes non se loco mouerat. HAEC oratio.) Pauca verba,veteres orationẽ quoque dixerunt. *Oratio.* DIXI equidem.) Hæc sic respondet, vt quæ nihil in hac dubitationis habeat. AT VT satis.)Sic dicimus in his rebus de quibus addubitamus,& præcipue quas iam diu nõ vidimus. *Vt satis.*
CONTEMPLATA.)Contemplari dictum est à templo,id est loco qui ab omni parte aspici, *Cõtemplari.* vel ex quo omnis pars videri potest:quem antiqui templũ nominabant. *Templum.* SATIS.)Multum,infinitum est:Satis verò,finitum. *Multum.* TE VVLT.) Signantius dictum, quàm quærit aut expectat.
NESCIO quid.)Deest ob,vel propter. QVID sit.)Cũ stomacho pronũtiãdũ. *Satis.* EHEM mi vir.)A blãdimento incipit.Mi,& vir,plurimum blandimenti habent.& vir maritum significat. *Mi.* Virum quoque, de animalibus posse dici, Virgilius in Bucolicis ostendit, Vir gregis ipse caper. *Vir.*

EHEM mea vxor.)Hæc repetitio à ſimili, indignantis eſt. PRIMVM te oro.)A purgatione incipit, ne mulier contra edictum mariti feciſſe videatur. SVSTVLISTI.)Educaſti.
Tollere. Hoc in alia ſignificatione nonnunquam ponitur. Tollere, nutrire. Iuuenalis, tollere dulcem Cogi-
Malum. tat hæredem. DAMNO auctus.) Propter dotem quæ datur. Et rectè damno dixit. Nam dam-
Damnum. num,rei eſt: Malum verò,hominis. HAVD impura.) Commendatio perſonæ cui data expo-
Impurus. nenda : ne Chremes ab ea impudicè filiam educatam ſuſpicetur. Impurus, eſt aliquo vitio maculatus: & aliquando dicitur improbus. Ô IVPPITER.) Terribilis exclamatio ſenis,poſtquam
Eclipſis. audiuit filiam anui datam exponendam. TANTAM ineſſe.)ἔκλειψις eſt quæ datur iratis. ſub-
Inſcitia. auditur decet. INSCITIAM!)Inſcitia,eſt ignorantia quædã rerum. INSCIENS FE-
Prudens. CI.) Prudens , eſt qui intelligentia ſua aliquid ſentit : Sciens , qui alicuius indicio rem cognoſcit.
Sciens. Prudens,per ſeſe: Sciens,per alios.cuius contrarium inſciens,& eſt qui ignorat res. Et imprudens,
Insciens. qui non delectum habet bonorum & malorum. IMPERIVM exequi.)Primum ponit pecca-
Imprudens. tum,quòd contra edictum ſuum fecerit. SINO.) Concedo : quia animus maternus plurimum
Sino. veniæ meretur. ILLI prodita.)Socii enim deficere dicuntur. Salluſtius,Poſt defectionem ſo-
Deficere. ciorum. Prodere,parentes. Virgilius,-vnius ob iram Prodimur. Deſerere verò,patroni. hinc mili-
Prodere. tes patriæ deſertores dicuntur , qui patriam deſerunt, quam defendere deberent. Virgilius,Deſer-
Deſerere. torem Aſiæ. QVID cum illis agas.) Amatores deſignat , qui nihil penſi habent expertes iuris
Deſertores. & omnis æquitatis: ea ſola tecta putant quæ illis libuerint. PECCAVI, fateor.) Victa mariti argumentis, crimen ſuum fatetur : & quo magis mereatur veniam,ſimplicitatis opinionem inire tentat : & hoc per deprecationem. IGNOSCENTIOR.)In crimine ſic confeſſo vltimum re-
Facilitas. medium confugere ad iudicum miſericordiam. MEA facilitas.) Rectè: quia cito vxor veniam
Clementia. dedit.Facilitas,illius eſt qui cito iram deponit:Clementia,illius qui nunquam iraſcitur. QVA
Occipio. occœptum.)Quaſi de magna re dixit. ET STVLTAE & miſeræ omnes ſumus.)Vituperatio à ſexu.mulieres enim cõſueuerũt eſſe imperitiores viris,& multis ſuperſtitionibus detineri. RE-
Religioſus. LIGIOSAE.) Superſtitioſæ. Religioſus etiam appellabatur is qui nimia & ſuperſtitioſa religione ſeſe alligauerat:vt hoc loco. DE NOSTRIS bonis.)Et hæc erat ſuperſtitio. ISTVC
Ironia. rectè.) εἰρωνικῶς dictum. LAVATVM.)Secundum antiquos:nos dicimus lotum. Ouidius Fa-
Lauatum. ſtorum ſecundo, Mane lauaturas ſacra petebat aquas. EXILVI.) Oſtendit nimiam lætitiam de inuenta filia.ideò non dixit acceſſi. PLVS ſpei video.)Nolebat tam cito cognoſci filiam,ne occaſio præriperetur offerendi argentum. Plus ſpei.)Melius eſt vt non ad Syrum referas,ſed ad Soſtratam. MIRVM, ni illa ſalua.) Nõ poteſt credere periiſſe anum,quod maximè vellet ob re-
Nihil. cognitionẽ Antiphilæ. EGO perii.)Quia recognita eſt antequam auferrem argentum. NIHIL minus.)Pro non,quòd auctus diuitiis eſſet.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SYRVS.

NISI me animus fallit,haud multum à me aberit infortunium: *Iambici octonarii acatalectici.*
Ità hac re in anguſtum oppidò nunc meæ coguntur copiæ,
Niſi aliquid video,ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex:
Nam quod ſperem de argento,aút poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt:triumpho,ſi licet me latêre tecto,abſcedere.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam ſubito è faucibus.
Quid agam?aut quid comminiſcar?ratio de integro ineunda eſt mihí.
NIHIL TAM difficile,quin quærendo inueſtigari poſſiet.
Quid ſi hoc ſic incipiam nunc?nihil eſt.quid ſi ſic?tantundem egero.
At ſic opinor.non poteſt.imò optimè.euge optumam habeo.
Retraham hercle opinor ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

NISI ME ANIMVS FALLIT.) Recognita Antiphila, Syrus anxius,nouum quærit conſilium de extorquenda pecunia.& bene deliberantem de re aliqua exprimit.Eſt enim dialogiſmus acuti ingenii in multa cogitatione verſantis. COPIAE meæ.) Tranſlatio ſumpta ab imperatore,qui tam penè fuſus ab hoſtibus,ſe in aliquem tutiſſimum locum receperit. Copiæ numero multitudinis & ſingulari de exercitu dicitur. Salluſtius, Ex omni copia Catilinæ.
Copiæ in anguſtũ coactæ. Virgilius,Et quæ ſit me circum copia luſtro. TRIVMPHO, ſi licet me latêre.)Verba propriè

feruorum quotiens vident fe quod incœperant,perpetrare non poffe. Et ἐγωνέδως legẽdum. BOLVM.) Trãflatio ab animalibus quibus aufertur præda. COMMINISCAR.)Fingã. Inde cõmentum dicitur. Alibi, Atque illis commentum placet. NIHIL tam difficile.) Sententia generalis fine certo authore,quæ feruis etiã cõuenit. QVID fi fic?) Qui aliquid incœpturi funt, multa proponere folent: & affirmare, & refellere quod fit faciendum vel relinquendum. SIC opinor.) Nam quæ opinamur,putamus:quæ putamus,incerta funt. EVGE.) Vox lætantis eius qui optimum inuenerit confilium. FVGITIVVM argentum.)Facete & iocularlter feruili more de argento tanquam de homine dixit.

Bolur. Cõminifci. Commentum. Opinari. Putare. Euge. Fugitiuum argentum.

ACTVS QVARTI SCENA III.

CLINIA. SYRVS.

C. NVLLA mihi res pofthac poteft iam interuenire tanta, *Iambici quadrati catalectici.*
Quæ mihi ægritudinem afferat:tanta hæc lætitia oborta eft.
Dedo patri me nunc iam,vt frugalior fim quàm volt.
S. Nihil me fefellit:cognita eft,quantum audio huius verba.
Iftuc tibi ex fententia tua obtigiffe lætor.
C. O mi Syre audiftin' obfecro? S.quid ni,qui vfque vnà affuerim?
C. Cui æque audifti commodi quicquam eueniffe? S. nulli.
C. Atque ita me Di ament,vt ego nunc non tam meapte caufa
Lætor,quàm illius:quam ego fcio effe honore quouis dignam.
S. Ità credo.fed nunc Clinia age,da te mihi viciffim:
Nam amici quoque res eft videnda,in tuto vt collocetur,
Nequid de amica nunc fenex. C.ô Iuppiter. S. quiefce.
C. Antiphila mea nubet mihi. S. ficine me interloquere?
C. Quid faciam Syre mi?gaudeo:fer me. S. fero hercle veró.
C. Deorum vitam adepti fumus. S. fruftrà operam hanc opinor fumo.
C. Loquere,audio. S. at iam hoc non ages. C.agam. S. videdũ eft inquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam fi nunc à nobis abis,& Bacchidem hic relinquis,
Nofter refcifcet ilico effe amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris,celabitur itidem vt celata adhuc eft.
C. At enim iftoc nihil eft magis Syre meis nuptiis aduorfum:
Nam quo ore appellabo patrem?tenes quid dicam? S. quid ni?
C. Quid dicam?quam caufam afferam? S. quin nolo mentiare.
Apertè,ità vt res fefe habet,narrato. C.quid ais? S. iubeo
Illam te amare,& velle vxorem hanc effe Clitiphonis.
C. Bonam,atque iuftam rem oppidò imperas,& factu facilem:
Et fcilicet iam me hoc voles patrem exorare,vt celet
Senem voftrum. S. imò vt recta via rem narret ordine. C.hem,
Satin' fanus es,aut fobrius?tu quidem illum planè prodis.
Nam quî ille poterit effe in tuto?dic mihi. *Senarius.*
S. Huic equidem confilio palmam do:hic me magnificè effero. *Trochaici catal.*
Qui vim tantam in me,& poteftatem habeam tantæ aftutiæ,
Vera dicendo vt eos ambos fallam:vt cum narret fenex
Vefter noftro,iftam effe amicam gnati,non credat tamen.

C. At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.
Tu fortaſſe quid me fiat paruipendis, dum illi conſulas. *Hypercatalecticus.*

S. Quid? malùm, me tandem cenſes velle id adſimularier?
Vnus eſt dies, dum argentum eripio, pax, nihil amplius.

C. Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater reſciuerit?

S. Quid ſi redeo ad illos, qui aiũt, QVID SI NVNC CAELVM RVAT?

C. Metuo quid agam. S. metuis! quaſi non ea poteſtas ſit tua,
Quo velis in tempore vt te exoluas: rem facias palám.

C. Age, age, traducatur Bacchis. S. optumè ipſa exit foras.

NVLLA MIHI RES POSTHAC.) Nimia Cliniæ lætitia exprimitur de recognita Antiphila, qua præpeditus vix poteſt adduci à Syro vt Clitiphoni ſuccurrat. AEGRITVDINEM afferat.) Tale & illud, Deorum vitam adepti ſumus. DEDO me patri.) Plus dedere hoc loco, quàm obſequi. dedere ſe vult patri, quẽadmodũ in hoſtiũ poteſtatẽ hoſtes ſe dedũt. In Andria, Tibi pater me dedo: quaſi qui vellet contraria. & deditio in hoſte fieri ſolet. FRVGALIOR.) Tẽperatior. ſi frugalis nõ extat, vnde deſcẽdat, vide tu. Ô MI Syre.) A blãdimẽto incipit, vt faciunt qui quicquam ſperatum conſequuti ſunt. QVID NI?) Quid niſi audierim? MEAPTE.) Cũ ablatiuo πάρελκον additũ, vt noſtrapte. Cato tamẽ poſuit mihipte, ꝓ mihi ipſi. DIGNAM quouis honore.) Amica etſi impudica eſt, dũmodo amatori placeat, ab eo cõmẽdatur amore eũ impellẽte. DA TE.) Duæ partes orationis. Date eſt quod repetas, Dedere eſt ad perpetuũ. Damus & amicis, Dedimus tãtum hoſtibus. NAM amici.) Iuſta petitio: ſuccurrendũ eſt amico, nequid illi incõmodi accidat. Amici.) Plus gratiæ habet, quàm ſi dixiſſet Clitiphonis. Et amic⁹, animi eſt: Amator verò, corporis: & Amator eſt ad tẽpus, Amicus qui perpetuò amat. NE quid de amica.) ἀποσιώπησις. Ô IVPPITER.) Exclamatio terribilis pene ex nimio gaudio deſipiẽtis. NVBET mihi.) Hinc omnis lætitia depẽdet. INTERLOQVERE.) Hoc loco INTER nõ auget, quẽadmodũ in verbo intercipit, interbibit. eſt autẽ interloqui, impedire, & interpellare loquẽtem. FER me.) Id eſt tolera. Tolerãdus eſt qui ex amore deſipit, quia amor de⁹ eſt, & nõ volũtas: cogit enim hominẽ ad id quod vult. HERCLE verò.) Verò, vt plurimũ ironiæ cõuenit. Virgili⁹, Egregiã verò laudẽ, & ſpolia ampla refertis. SANE & VERÒ, pronũtiãdi adiumẽta, in verbis negationẽ habẽt, licet cõfeſſionẽ afferre credãtur. HOC nõ ages.) Id eſt audies. In Andria, Hocine agis? INQVAM.) Verbũ hoc vim interdũ maximã habet ad adhortationẽ. Et, vidẽdũ eſt, & vide, magna aggreſſuris dicũtur. & inquã vtimur nõnũquã in repetitione ſupradictorũ. NOSTER.) Cũ ſtomacho. SI abduxeris.) Rectè abduxeris: nã abducitur propriè quod alienũ. QVO ore.) Sic dicimus quãdo aliquid pudẽdũ cõmittimus. APPELLABO?) Si duxero Bacchidẽ. QVI NIMO.) Cautus ſeruus ea admonet quæ nõ erũt aduerſa nuptiis. BONAM atque iuſtã.) εἰρωνικῶς legẽdũ. VT celet ſenẽ veſtrũ.) Dicim⁹ enim, celo tibi hanc rem, & celo te de hac re. intelligẽdũ, celet ſenem de Bacchide. PRODIS.) Prodere propriè ad parentes refertur: ſed nõnunquam ad eum cui res alterius demandata eſt, & cuius conſilio alter regitur. MEAM eſſe credet.) Neceſſario ſi Chremes Bacchidem gnati amicã non crediderit, Cliniæ eſſe crediderit. COMMITTET.) Bene de filia committet dixit: quia propriè magna cõmittimus, & ea, ſecundum Donatum, quæ ſalutem in dubio habẽt. QVID? malùm) Malùm, interiectio eſt iraſcentis. VNVS eſt dies.) Aſſignat tempus pro ratione. nõ vult Chremetem diu credere Bacchidem Cliniæ eſſe amicam. PAX.) Aduerbium comicum, & ſignificat tantum. SI NVNC cælum ruat?) Verbum vſitatum in eos qui ſubtimidi in re peragenda, ſemper dicere ſolent, quid ſi hoc vel illud accideret? AGE age.) Vox conſentientis, & qui victus eſt rationibus callidi ſerui. OPTVME exit.) προτασις eſt alterius ſcenæ.

Dedo. Deditio. Frugalis. Meapte. Noſtrapte. Mihipte. Paragoge. Dare. Dedere. Amicus. Amator. Apoſiopeſis. Inter. Interloqui. Verò. Sanè. Inquam. Vide. Videndum eſt. Abduci. Ironia. Celo. Prodere. Committo. Malùm. Pax. Quid ſi nunc cælum ruat? Age age.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

Iambici quadrati catalectici. unus hypercatalecticus.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO. PHRYGIA ancilla.

B. SATIS pol proteruè me Syri promiſſa huc induxerunt:
Decem minas, quas mihi dare pollicitus eſt. quòd ſi is nunc
Me deceperit, ſæpe obſecrans me vt veniam, fruſtra veniet.

Aut cum venturam dixero & constituero: cum is certè
Renunciarit, Clitipho cum spe pendebit animi:
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. Satis scitè promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet nisi caueo. BA. dormiunt: ego pol istos commouebo.
Mea Phrygia, audistin' homo iste modò quam villam demonstrauit
Charini? PH. audiui. BA. proximā esse huic fūdo ad dexterā? PH. memini.
BA. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.
S. Quid incœptat? BA. dic me hic oppidò esse inuitam, atque seruari:
Verùm aliquo pacto verba his me daturam esse, & venturam.
S. Perii hercle. Bacchis mane mane, quò mittis istanc quæso?
Iube maneat. BA. abi. S. quin est paratū argentū. BA. quin ego maneo.
S. Atqui iam dabitur. C. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid sodes?
BA. Quid? S. transeundum est nunc tibi ad Menedemum, & tua pompa
Eò traducenda est. BA. quam rem agis, scelus? S. egóne? argentum cudo,
Quod tibi dem. BA. dignam me putas, quam illudas? S. non est temerè.
BA. Etiámne tecum hic res mihi est? S. minime: tuum tibi reddo.
BA. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid est rei?
S. Ancillas omneis Bacchidis traduce huc ad vos properè.
D. Quamobrem? S. ne quæras: & ferant quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumptum sibi senex leuatum esse harum abitu.
Næ ille haud scit hoc paulum lucri, quantum ei
Damni apportet. tu nescis quod scis Dromo, si sapies. D. mutum dices.

SATIS POL PROTERVE.) Restat ad fallaciā & ad extorquēdum argentum, vt Bacchis irata à Syro placetur, & ad Menedemum transeat. Satis pol.) Meretricis conquestio exprimitur, cuius tota indignatio dependet ex non tradita pecunia. HVC induxerūt.) Inducitur aliquis cū verbis alterius decipitur. In Andria, Vide quo me inducas. PROMISSA.) Cicero, Promissa tua memoria teneas. Aliter accipitur quum dicimus promissa barba. nam promittere, est polliceri, & ad magnitudinē nutrire. Plautus, Capillū promittā. POLLICITVS.) Pollicemur magis sponte: Promittimus rogati. Promissa.) Dicitur promissum & promissio. Promissio & pollicitatio eandē vim habēt. sed pollicitatio, maioris asseuerationis est. VT VENIAM, frustrà veniet.) Pulchra permutatio eiusdem verbi per tempora, quæ conuenit iratis. *Induci.* *Promittere.* *Polliceri.* *Pollicitatio.*

SPE pendebit animi.) Quod est corporis, ad cruciatum animi trāstulit. Suprà visum est quàm torqueantur amantes in amicarum expectatione. AC NON veniam.) Mira meretricis calliditas exprimitur. iam cogitauit quemadmodum Syrus videatur apud Clitiphonem vanus & mēdax, ex quo ab illo verberetur. MIHI.) In meam vltionem. Virgilius, Pòst mihi non simili pœna cōmissa luetis. PENDET pœnas.) Persoluet. Virgilius, -tum pendere pœnas Cecropidæ iussi. *Pēdet animi.* *Pendere pœnas.*

SATIS scitè.) Hoc cum risu pronuntiandum. Scitè.) Pulchre. In Andria, Scitus puer. PROMITTIT.) Scilicet venturam. HANC credis?) Hanc, & ad contēptum, & ad odium dixit. habent enim ista pronomina quandā emphasin. POL istos commouebo.) Bene istos, quasi odiosos. In Eunucho, Cum milite isto. Virgilius, Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina spernētis sunt, odiúmque monstrantis. DORMIVNT.) Otiosi sunt & negligentes. MEA Phrygia.) Hoc est proprium meretricis vltrò excludere amantem, & alium recipere, vel se ad alium conferre. Phrygia.) Nomen à regione, sicuti Lesbia, Andria, Samia. QVAM villam.) Villa, domus in agris quò rustici res vehunt & euehunt. Virgilius, Et iam summa procul villarum culmina fumant. Vterer Varronis testimonio, ex primo de re rustica ad Fundaniam, nisi notum esset. AD DEXTERAM.) Inducit memorem meretricem, nec oblitam vbi sit, & quid agat amans. nam huiuscemodi mulieres nil aliud agunt, nil aliud curant, quàm quomodo aliquid ab amantibus extorqueant. CVRRICVLO.) Hoc loco aduerbium, aliàs nomen. APVD eum miles.) Hic est *Scitè.* *Isti.* *Phrygia.* *Villa.* *Curriculo.*

de quo superius Syrus, Nam misetum quendã offendi ibi militem eius noctem orantem, hæc arte
Agitare vitia tractabat virum. AGITAT Dionysia.) Aliter agitat accipitur cũ dicimus, Agitat conuiuia &
Incæptare. Dionysia:& aliter cũ dicimus, agitat vitia. Iuue. Hæc ego nõ agitem? QVID inceptat?) Tan-
Incipere. quam de magno facinore dixit. nam incœptare & incipere, magnorũ est facinorũ. SERVARI.)
Seruari. Custodiri: vel melius, suspiciose obseruari. vt illud Virgilianum, Quod superest, cæli menses & sy-
dera serua. MANE MANE.) Hæc singula verba, si diligenter notes, Syri magnam trepidatio-
nem indicant: ideo statim de argento mentionem fecit, in quo iis omnis pendebat inter Syrum &
Quin. Bacchidem. QVIN.) Pro imò, hoc loco ponitur. Quin.) Repetit Bacchis Syri verbum, vt
Insto. mos est iratorum. NVM ego insto?) Fingit se non magnopere curare vt habeat argentum quẽ-
Sodes. admodum faciunt hi qui defessi sunt diu petendo aliquid. SODES.) Blandientis aduerbium.
Scelus. QVAM rem agis, scelus?) In Andria, Vbi est illic scelus. Et ad intellectum, non ad verba re-
digitur. nam & scelus, scelestus intelligitur. & plus dixit quàm sceleste: vt, Tu nihil nisi sapientia
Eò. es. Martialis, Non vitiosus homo es Zoile, sed vitium. EO.) Ridicule additum: vt sit EO, loci
Cudere argẽ- aduerbium. ARGENTVM cudo.) Iocul ariter dixit. Cuditur enim pecunia dum imprimitur.
tum. QVAM illudas?) In Andria, Adeóne vobis videmur esse idoneæ, in quibus sic illudatis? Illu-
Illudo. do in te, septimo casu:& illudo te, accusatiuo dicimus. dicitur quoque illudo te & tibi. NON est
Temerè. temerè.) Sic dicitur quando aliquid fit non sine magna ratione. HIC.) In hac re. vt ad Menede-
mum traducar. & est cũ interrogatione legendum, ita vt neget non venisse ea gratia. EATVR.)
Cito flectitur. & quia mulier, & meretrix, quæ trahitur minimo lucello. QVAMOBREM.)
Vtpote tardiusculus nõ intelligit Syri consilium. de eo superius, Ille Cliniæ seruus tardiusculus est.
Damnum. DAMNVM.) Damnum, rei est: Malum verò, hominis. Persoluet Chremes argentum ex falla-
Malum. cia Syri: quod erit maius damnum, quàm si permansisset meretrix. TV NESCIS QVOD scis
Nescis quod Dromo.) In Eunucho, Tu pol si sapis, quod scis nescis. Non possumus nescire quod scimus: sed ita,
scis. vt concordia discors. Virgilius, Sequitúrque sequentem. Nescis quod scis.) Hoc est quod dicitur,
Quod scis nescis. prouerbiale est,& multum apud dialecticos tractatum: vt facio & non facio, & a-
micus sum & non sum, & audio & non audio, & cætera huiusmodi.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES. SYRVS.

C. ITA me Di amabunt, vt nunc Menedemi vicem *Senarii.*
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.
Illancine mulierem alere cum illa familia?
Etsi, scio, hosce aliquot dies non sentiet,
(Ita magno desyderio fuit ei filius)
Verùm vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum vt abeat ab se filius. Syrum optimè *Quadratus.*
Eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem. C. quid est? *Senarii.*
S. Te mihi ipsum iam dudum exoptabam dari.
C. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
S. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
C. Bonáne fide? S. bona hercle. C. non possum pati
Quin tibi caput demulceam: accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
S. Non hercle verò, verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

C. Probé. S.dic sodes. C.nimium inquam. S.imò sic satis.
Sed porrò ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Eius sibi complacitam formam, postquam aspexerit,
Hanc se cupere vxorem. C.modo quæ inuenta est? S.eam.
Et* quidem iubebit posci. C.quamobrem istuc Syre? Aliàs (equidem)
Nam prorsus nihil intellego. S.vah, tardus es.
C. Fortasse. S.argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, quî, tenésne? C.comparet.
S. Idipsum. C.at illi ego neque do, nec despondeo.
S. Nõ? quãobrẽ? C.quamobrẽ? me rogas? homini fugitiuo dabo? S.vt lubet.
Non ego, perpetuo dicebam, vt illam illi dares,
Verum vt simulares. C.non mea est simulatio:
Ità tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egón' cui daturus non sim, vt ei despondeam?
S. Credebam. C.minimé. S.scitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eò cœpi. C.credo. S.cæterum equidem istuc Chreme
Æqui, bonique facio. C.atqui tum maximè
Volo te dare operam vt fiat, verùm alia via.
S. Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi. neque tu scilicet
Eò nunc confugies, Quid mea? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verùm illud Chreme
Dicunt, IVS SVMMVM sæpe summa* malitia est. Aliàs (iniuria)
C. Haud faciam. S.imò, aliis si licet, tibi non licet:
Omnes te in lauta, & bene aucta parte putant.
C. Quin egomet iam ad eam deferam. S.imò, filium
Iube potius. C.quamobrem? S.quia enim in hunc suspicio est
Translata amoris. C.quid tum? S.quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego quod volo.
Ipse adeò adest, abi, effer argentum. C.effero.

ITA me Di amabunt.) Hic est trãsacta Syri fallacia, & tandem extorquetur argentum: & idem est Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte. miseretur enim Menedemi, & eius vicem dolet, credens Bacchidem amicam Cliniæ esse. TANTVM mali.) Proprius dixisset damni: nisi ad ægritudinẽ animi referas. ILLANCINE mulierem.) Hoc est quod suprà dixi, ista pronomina afferre contemptum & odium. CVM illa familia.) Cum stomacho dixit, id quod superius facete Syrus pompam appellauit. ITA magno desyderio.) Vix in primis explebile desyderium illius rei est quam diu optauimus: sed eius postea in dies paulatim nos satietas capit. NEC fieri modum.) Quod plus est, & ad prodigalitatem accedit. ECCVM.) In Andria, Atque eccum video. Superius dixi, eccum, ellum, resolui per aduerbia, non per nomina: sed Eccum.

tamen ſecundum Donatum, eccum qui ecce eũ, veteres dixerũt. Eccum, ellum: quod apertius ſignificat ecce eũ, ecce illum. CESSO hũc adoriri?) Quaſi de improuiſo alloqui, aggredi. In Andria,
Adoriri. Hicine me ſi imparatũ in veris nuptiis adortus eſſet? Adoriri dicitur qui ex inſidiis repẽte inuadit.
Hem. dictũ ab eo quòd corpora aggredientiũ exurgãt ſubito, atq; increſcant. HEM.) Interiectio læti, aliàs perturbati. TE MIHI ipſum iam dudum.) Laurentius Valla, vir omnium noſtræ ætatis eruditiſſimus, dicit, dudum & iam dudũ, de paruo tempore dici, vnius horæ, aut ſemihoræ, aut duarum horarum, vel ad ſummum quatuor. ſed Donatus illud Terentianũ exponens, Iam dudum æta-
Dudum. tẽ inter eos factæ lites: ſic inquit, Quia iam dudum infinitæ moræ eſt, addit ætatẽ: vt oſtendat mul-
Iam dudum. tum abiiſſe temporis: & factum eſt, Iam dudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, -vt mul-
AEtatem. tum, menſéſque diéſque, Nõ tamen ætatem. AEtatem, diu, longinquóque tempore ac prolixo vt eſt ætas, & quę ſequuntur. VIDERE eg ſſe.) Colligit hoc ex verbis Syri, à quo exoptaretur: credebat enim ſenex ſe à ſeruo non optari, niſi gratia fallaciæ in Menedemum. AC factum reddidi.) Secure & cũ magna audacia pronũtiat: & plus eſt quàm ſi diceret, feci. CAPVT demulceam.)
Demulcere Magni blandimenti ſignum, quod fit, quotiens in re optata domino ſeruus ex ſentẽtia obſequitur.
caput. BONI aliquid.) Non dicit quid: vt eũ lætiorem reddat, & in ſpe magni boni detineat. HER-
Hercle. CLE verò.) Aduerbia ſunt cõfirmatiua. Non hercle verò verũ dico.) Negat ſe gloriari, & ſe ve-
Verò. ridicũ fatetur: vt hi, qui re magna peracta fingunt ſe non gloriari, vt ſint maioris fidei & authoritatis. TVI Clitiphonis.) Hoc eſt quod ſuperius Syrus, Quòd vim tantam in me & poteſtatẽ habeam tantæ aſtutiæ vera dicendo, vt eos ambos fallam. Inferius Chremes non credet Menedemo Bacchidem Clitiphonis eſſe amicam. IMÒ ſic ſatis.) Sic dixit, vt qui ſuſpicaretur à Chremete dictum, nimiũ inquam, non ſerio, ſed ioco. TVAM vidiſſe filiam.) Neque hoc Menedemo cre-
Peto. diturus eſt Chremes, dũ dicet inferius, Et illum aiunt velle vxorem. IVBEBIT poſci.) Id eſt
Poſco. peti. Petimus aliquid precario, Poſcimus imperioſe, Poſtulamus iure. PRORSVS nihil intelli-
Poſtulo. go.) Prorſus, pro eo quod eſt omnino. Sunt qui cõiunctionem velint. Vel prorſus, certe, recte, vere.
Prorſus. & dicitur quaſi porro verſus. nam prorſum, eſt porro verſum, id eſt ante verſum. hinc & Proſa ora-
Proſa oratio tio, quam nõ inflexit cantilena. HVI.) Interiectio mirãtis. & hoc cũ geſtu ſeruili, & leuiori per-
Hui. ſonæ congrue dictum. ARGENTVM dabitur.) Scilicet à Menedemo: inferius Chremes non immemor verborum Syri, Menedemo dicet, Et illum aiunt velle vxorem: vt cum deſponderim, des
Qui. qui aurum, & veſtem, atque alia quæ opus ſunt, comparet. QVI.) Pro quo. NEC ſpondeo.)
Spondeo. Proprie dixit: Spondet pater puellæ, Deſpondet pater adoleſcentis. In Andria, Placuit, deſpondi.
Deſpondeo. FVGITIVO dabo?) A cõditione perſonæ Cliniam vituperat. nam fugitiui proprie ſerui. vnde
Fugitiuus. in edicto ædilium curulium, titulus eſt ſeruorum fugitiuorum, Siquis fugitiuus, erróve ſit, noxáve ſolutus nõ ſit. NON ego perpetuo.) Virgilius, Cõnubio iungam ſtabili, propriámque dicabo. Illa datur perpetuo quæ omnes annos cum marito exigit. TVA miſceto.) Verba probi viri, qui non vult ad hærere conſilio alterius in re nõ probabili. CVI daturus non ſim.) Argumentũ ab æquo. Non æquum, non leges ipſæ concedunt, vt quis pater filiam alicui ſpondeat, deinde deneget.

ISTVC Chreme.) In re non probabili vult inire opinionẽ optimi ſerui, qui domino bona fide morem gerat, & pro viribus obſequatur. FIAT, quæratur aliud.) Aſtute & callide in omnibus aſſentitur hero: quia iam lenibus verbis extorquebit argentum. EÒ nunc confugies.) Id eſt ad rationes quas ſtatim callide ſubiicit. magna vis eſt perſuaſionis: quoniam non prius amouemus ea quæ is reſpõderet à quo aliquid petimus. ME inuito potuit?) Hæc pro Chremete eſſent, & iure nõ teneretur reddere id argentum. IN lauta.) Non decet eum qui lautæ vitæ ſit & ſplendidæ, in omnibus iuris rigorem obſeruare. nam qui ad vnguem ius ſeruãt, aſperi, difficiles, & tenaces multis videntur. EGOMET.) Senex gloriæ cupidus adeò flectitur verbis Syri, vt ad meretricẽ
Conficere. cum argento feſtinare cupiat. SIMVL conficiam.) Hoc loco pro efficiam ponitur: quo ſæpius
Confectum. in hac ſignificatione Cicero vtitur. ab hoc, CONFECTVM, proprie verbum conuenit gladiatoribus his, qui grauiſſimis vulneribꝰ occubuerũt. Cicero in Catilinã, Gladiatori illi cõfecto & ſaucio.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CLITIPHO. SYRVS.

C. NVLLA EST TAM facilis res, quin difficilis ſiet, *Senarii.*
Quam inuitus facias: vel me hæc deambulatio
Quàm non laborioſa, ad langorem dedit!
Nec quicquam magis nunc metuo, quam ne denuo
Miſer aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem Di, Deæque, quantum eſt Syre,

Cum istoc inuento, cúmque incœpto perdiunt:
Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
Vbi me excarnifices. S. i tu hinc quò dignus es:
Quàm penè tua me perdidit proteruitas!
C. Vellem hercle factum: ità meritus. S. meritus! quo modo?
Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
C. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti: mihi
Amicam adduxti, quam non licet tangere?
S. Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi
Tua Bacchis? C. apud nos. S. non. C. vbi igitur? S. *apud Cliniam. *Apud) redũdat in metro.
C. Perii. S. bono animo es: iam argentum ad eam deferes,
Quod ei pollicitus. C. garris: vnde id? S. à tuo patre.
C. Ludis fortasse me. S. ipsa re experibere.
C. Næ ego fortunatus homo sum: deamo te Syre.
Qua causa id fiat, obsecundato in loco.
S. Sed pater egreditur. caue quicquam admiratus sies.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

N VLLA EST TAM facilis res.) Hic exprimitur amantis constantia, qui ob nimium amorem Syro in re sua irascitur: dehinc paulo momento illum demulcet. QVIN.) Pro quod non. DIFFICILIS.) Huic illud contrarium, Nihil difficile homini volenti. VEL ME HAEC.) Vel, modo non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiã posita. vt apud Virgilium, Vel Priamo miseranda manus. HAEC deambulatio.) Quæ facilis & non laboriosa. nam deambulatio, homini potius voluptatẽ quàm laborem affert. VT TE omnes quidem Di.) Improuidus adolescens non considerat quid à Syro in rem suam peractum sit: sed omnia ad voluptatẽ suam refert. ISTOC inuento.) Cum contemptu atque odio hæc pronuntiantur. TVO istoc inuẽto, cúmque incœpto.) Quasi de magno facinore. nam incœptum, & incœptare, & incipere, magnorum est facinorum. PERDIVNT.) Et antiquum est, & Plautinum. COMMINISCERE.) Pro comminiscĕris, id est fingis. hinc commentum. alibi, Atque ipsis hoc commentum placet. EXCARNIFICES.) Terribiliter excarnifices dixit, hoc est excrucies. Excarnificare deductũ est à carnifice. Carnifex est qui carnes ex homine facit. nam caro dicta est, eo quòd careat anima. & caro proprie dicitur mortuorum. Virgilius, Et corpora luce carẽtum. vel caro sit dicta quasi cado. Virgilius, -bellóque caduci Dardanidæ. quòd iam scilicet sine anima sit, & cadat. I TV hinc.) Et hic secure exclamat: quòd iam extorserit argentum. PROTERVITAS.) Importunitas vel petulantia. Proteruitas, leuior est quædã cõtumelia: Procacitas, maior: Petulantia, maxima. ITA meritus.) Meretur quis & bonum & malum. Et mereri & promereri est præstare beneficium. Virgilius, Quíque sui memores alios fecere merendo. Et idem, -nunquam regina negabo Promeritam. EX TE PRIVS audiuisse gaudeo.) Sic fingimus quando sumus collaturi beneficium in aliquem, & quicquam audimus quod non placet, nec tamẽ nos infensos reddat. NON LICEAT TANGERE.) Nimius est ardor in adolescente cum videt amicã, nec tamen tangendi facultas datur. IAM NON SVM IRATVS.) Non potest præ nimia lætitia diutius reticere quod fecerit. Iratus.) Iratus est ex causa, Iracundus ex moribus. SCÍN' VBI NVNC SIT?) Hæc interrogatio gaudẽtis est, & cui omnia ex voto successerint. PERII.) Hæc vox est amantis aliquid mali suspicantis. IAM ARGENTVM.) Iam, nimiam velocitatem significat. DEFERES.) In alia significatione accipitur illud Olympiadis ad Alexandrum, Amo, inquit, mi fili quiescas, neque deferas me. Hinc delator. GARRIS.) Tanquã auis. vnde garrulus. Et garrire is dicitur, qui inaniter loquitur. EXPERIBERE.) Antiquum est: nos dicimus experiere. Iuuen. Experiar quid cõcedatur in illis, &c. NAE EGO.) Næ, id est valde. DEAMO te Syre.) Id est valde amo. DE, hoc loco auget: aliàs diminuit. QVA causa id fiat.) Vt argentum habeamus quod ad Bacchidem deferas. OBSECVNDATO in loco.) Obsecundare, est omnia ad alterius nutum facere. LOQVITOR PAVCVLA.) Paucula dixit, non pauca: & sic maiorem vim admonitio ista habitura est: nam paucula coram patre loquitur Clitipho.

Quin. Vel. Deambulatio. Perdiunt. Cõminiscere. Excarnificare. Carnifex. Caro. Proteruitas. Procacitas. Petulantia. Mereri. Promereri. Iratus. Iracundus. Iam. Deferre. Delator. Experibere. Garrire. Næ. De. Obsecundare.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

C. BI Clitipho nũc est? S.eccũ me,inque. CLI.eccũ hic tibi. *senarii.*
V C.Quid rei esset,dixti huic? S.dixi pleraque omnia.
C. Cape hoc argentum,ac defer. S.hei,quid stas lapis?
Quin accipis? CLI.cedò sané. S.sequere hac me ocyus.
Tu hic nos,dum eximus,interea opperibere:
Nam nihil est,illic quod moremur diutius.
C. Minas quidem iam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas:
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta,ac praua fiunt moribus!
Mihi nunc relictis omnibus,inueniendus est
Aliquis,labore inuenta mea cui dem bona.

BI CLITIPHO nunc est?)Egreditur Chremes cũ argento. ECCVM me inque.)
Inque. V Syrus subiicit verba Clitiphoni,quæ patri respõdeat. Inque.)Raro alibi præter inquã
Pleraque & inquit reperies. Inque.)Id est dic. PLERAQVE omnia.)Hic adiectioin pri-
omnia. mo posita est loco.Adiectiones verò,aut in prima parte orationis,aut in vltima adiiciũtur.Hic er-
go PLERAQVE,ex abundantia positũ est. OMNIA necessario additũ in vltimo,sicut interea
Lapis. loci,interibi. QVID stas lapis?)Hoc dictũ in ignauũ.Illa verò,caudex,stipes,asinus:in stultũ.
Quin. QVIN.)Pro cur non. OPPERIBERE.)Antiquũ est,sicut experibere. MINAS qui-
Opperibere. dem.)Inducitur tenax senex circa rẽ solicitus , qui cõqueritur de damno quod illi acciderat de in-
uẽta filia. PRO alimentis.)Nã crediderat anũ illã oppignerasse filiã Bacchidi. ALTERAE.)
Porrò. Id est totidem. PORRÒ.)Modo aduerbiũ ordinis:aliàs temporis. HAEC apposcent.) Hæc
Hæc. pluraliter pro hæ.In Eunucho,Cõtinuo hæc adornãt vt lauet.In Phormione,Hæc illæ erant itio-
Inuenire. nes. TALENTA duo.) In sequentibus dicet,Duo talenta pro re nostra ego decreui esse satis.
Relictis omnibus. RELICTIS omnibus.)Positis omnibus aliis negotiis. LABORE inuẽta.)Proprie parta.

ACTVS QVARTI SCENA VIII.

MENEDEMVS. CHREMES.

M. VLTÒ omnium nunc me fortunatissimum *senarii.*
M Factum puto esse gnate,cum te intellego
Resipisse. C.vt errat! M.teipsum quærebam Chreme:
Serua quod in te est,filium,& me,& familiam.
C. Cedò,quid vis faciam? M.inuenisti hodie filiam.
C. Quid tum? M.hanc sibi vxorem dari volt Clinia.
C. Quæso quid tu hominis es? M.quid? C.iámne oblitus es
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M.scio.
C. Ea res nunc agitur ipsa. M.quid dixti Chreme?
C. *Erraui:sic res acta est. M.quanta spe decidi! *(Erraui)prima syllaba pertinet ad uersum præcedentem.*
C. Imò hæc,quæ apud te est,Clitiphonis est
Amica. M.ità aiunt. C.& tu credis? M.omnia.
C. Et illum aiunt velle vxorem,vt cum desponderim,

Des qui aurum,ac vestem,atque alia,quæ opus sunt,comparet.
M. Id est profectò:id amicæ dabitur. C.scilicet
Daturum. M.vah,frustrà igitur gauisus miser.
Quiduis tamen iam malo,quàm hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse,atque ægre ferat?
C. AEgre!nimium illi Menedeme indulges. M.sine:
Inceptum est:perfice hoc mihi perpetuò Chreme.
C. Dic conuenisse,egisse te de nuptiis.
M. Dicam:quid deinde? C.me facturum esse omnia:
Generum placere:postremò etiam si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M.hem,istuc volueram.
C. Tanto ocyus te vt poscat,& tu id quod cupis,
Quàm ocyssime vt des. M.cupio. C.næ,tu propediem
(Vt istam rem video) istius obsaturabere.
Sed hæc ità vt sunt,cautim,& paulatim dabis,
Si sapies. M.faciam. C.abi intrò,vide quid postulent.
Ego domi ero,siquid me voles. M.sanè volo.
Nam te sciente faciam quicquid egero.

M VLTÒ omniũ me nunc.)Hic est iucunda expositio erroris senis de verbis Syri,qui Menedemum credit decipi,dum ipse decipitur. VT ERRAT!) Virgilius, Vt vidi,vt perii. FILIVM.)Filiũ prius nominauit,in quo omnis cura patris erat. QVAESO.)Modo obiurgatorium est. QVID hominis est?)In Eunucho,Quid istuc inquam ornati est? Scire nos conuenit, cũ recto casu profertur interrogatio,non esse contumeliosum:vt si dicas,Quis hic homo est? Si autẽ in obliquo,contemptum significari.vt,Quid hoc est hominis?quid mulieris? quid ornatus? EA res nunc agitur ipsa.)Et ex hoc credit eos inter se finxisse Cliniã amare Antiphilam. SIC res acta est.)Vt decipiaris.Et hæc quidẽ,cũ contemptu interrogat. nam & hoc fictum esse credit. ITA aiunt.)Ita aiunt,de re dicimus,quam volumus esse falsam. IDEST profectò.)Fingit se credere amico quem fidũ cognouerat. GAVISVS.)Bene de filio gauisus dixit. quia Gaudemus propriis,Gratulamur alienis. MISER.) Miser est cui animæ miseria est. AMITTERE.)Pro dimittere more antiquo. AEGRE!)Sic distingue,vt Chremes hanc vocẽ Menedemi subrideat:quippe quòd filius nõ sit vlla in re timẽdus. INDVLGES.)Nullũ magis propriũ verbũ inuenire potuisset de patre qui omnia filio permittit. INCOEPTVM.)Nã quod semel incœptũ est,nõ potest facile omitti. DESPONSAM.)Et hoc est quod Cliniæ magis placiturũ est. HEM.)Modo interiectio lætantis:aliàs irascẽtis. TANTO ocyus.)Quia si acceperit filius despousatã Antiphilã,quamprimũ exposcet argẽtũ ad ornamẽta coemẽda. NAE.)Pro valde:& hoc ꝓprie Terentianũ est. PROPEDIEM.)Temporis aduerbiũ,& significat cito. OBSATVRABERE.)Id est nimiam de filio capies satietatem.quod est corporis, ad animũ trãstulit.& sic plus hoc verbo intulit,quàm si inuenisset propriũ verbum: POSTVLENT.)Tanquã iure:quia iure aliquid postulamus. TE SCIENTE.)Recte sciente.nam Sciens est qui alicuius indicio rem cognoscit:Prudens qui intelligentia sua aliquid sentit.ergo sciens est per alios.

Vt. Quæso. Interrogatio in nominatiuo & genitiuo casu. Aiunt. Gaudere Miser. Gratulari. Amittere. Indulgere. Inceptum. Hem. Næ. Propediem. Obsaturabere. Postulare. Sciens. Prudens.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

Trochaici quadrati catalectici, & senarii Iambici.

MEMEDEMVS. CHREMES.

M. EGO me non tam astutum,neque ita perspicacem esse, *id scio. *Aliàs (certo scio) tunc esset iambicus.*
Sed hic adiutor meus,& monitor,& permonstrator Chremes,
Hoc mihi præstat:in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum,caudex,stipes,asinus,plumbeus.

In illum nil poteſt:nam exuperat eius ſtultitia,hæc omnia.
C. O he, iam deſine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam eſſe inuentam gnatam:niſi illos ex tuo ingenio iudicas,
Vt nihil credas intelligere,niſi idem dictum eſt centies.
Sed quid interim illic iam dudum gnatus ceſſat cum Syro?
M. Quos ais homines Chreme ceſſare? C.ehem,Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ quæ dixi,nuntiaſtine? M.omnia.
C. Quid ait? M.gaudere adeò occœpit,quaſi qui cupiunt nuptias.
C. Ha ha he. M.quid riſiſti? C.ſerui venere in mentem Syri
Calliditates. M.itane? C.voltus quoque hominum fingit ſcelus.
M. Gnatus quod ſe aſſimulat,lætum id dicis? C.id. M.idem iſtuc mihi
Venit in mentem. C.veterator. M.magis,ſi magis noris,putes
Ita rē eſſe. C.aín' tu? M.quin tu auſculta. C.mane,hoc prius ſcire expeto
Quid perdideris:nam vbi deſponſam nuntiaſti filio,
Continuò iniecisse verba tibi Dromonem,ſcilicet
Sponſæ veſtem,aurum,ancillas,opus eſſe argentum vt dares.
M. Nō. C.Quid nō? M.nō inquā. C.neq; ipſe gnatus? M.nihil prorſus Chreme.
Magis vnum etiam inſtare,vt hodie conficerentur nuptiæ.
C. Mira narras:quid Syrus meus?ne is quidem quicquam? M.nihil.
C. Quamobrem? M.neſcio equidem:ſed te miror,qui alia tam plane ſcias: *Iambici tet.acat.*
Sed ille tuum quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululum quidem ſuboleat eſſe amicam hanc Cliniæ.
C. Quid ais? M.mitto iam oſculari atque amplexari:id nihil puto.
C. Quid eſt,quod amplius ſimuletur? M.vah. C.quid eſt? M.audi modo:
Eſt mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc eſt intrò latus lectus,veſtimentis ſtratus eſt.
C. Quid poſtquam hoc eſt factum? M.dictum,factum:huc abiit Clitipho.
C. Solus? M.ſolus. C.timeo. M.Bacchis conſecuta eſt illico.
C. Sola? M.ſola. C.perii. M.vbi abiere intrò,operuere oſtium. C.hem,
Clinia hæc fieri videbat? M.quidni? mecum vnà ſimul.
C. Filii eſt amica Bacchis Menedeme.óccidi. *Senarii Iambici.*
M. Quamobrem? C.decem dierum vix mihi eſt familia.
M. Quid?iſtuc times,quòd ille operam amico dat ſuo?
C. Imò quòd amicæ. M.ſi dat. C.an dubium id tibi eſt?
Quenquam animo tam communi eſſe aut leni putas,
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? M.ha ha he,
Quidni,quò verba facilius dentur mihi?
C. Derides?meritò mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quot res dedere,vbi poſſem perſentiſcere,
Niſi eſſem lapis,quæ vidi!væ miſero mihi.
At næ illud haud inultum(ſi viuo)ferent:
Nam iam. M.non tu te cohibes?non te reſpicis?

Non tibi ego exempli ſatis ſum? C.præ iracundia
Menedeme,non ſum apud me. M.téne iſtuc loqui?
Nónne id flagitium eſt,te aliis conſilium dare,
Foris ſapere,tibi non poſſe auxiliarier?
C. Quid faciam? M.id quod me feciſſe aiebas parum,
Fac te eſſe patrem ſentiat:fac vt audeat
Tibi credere omnia,abs te petere & poſcere,
Nequam aliam quærat copiam,ac te deſerat.
C. Imò abeat potius multò quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam ſi illi pergam ſuppeditare ſumptibus
Menedeme,mihi illæc verè ad raſtros res redit.
M. Quot incommoditates hac re accipies,niſi caues!
Difficilem oſtendis te eſſe,& ignoſces tamen
Pòſt,& id ingratum. C.ah neſcis quàm doleam. M.vt lubet,
Quid hoc,quod rogo,vt illa nubat noſtro? niſi quid eſt
Quod mauis. C.imò & gener,& affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? C.dotis! M.ità dico. C.ah. M. Chreme,
Nequid vereare ſi minus eſt,nihil dos mouet.
C. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis. *Trochaici catalectici quadrati.*
Sed ita dictu opus eſt,ſi me vis ſaluum eſſe,& rem,& filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. M.quam rem agis?
C. Id mirari te ſimulato,& illum rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. M.quin ego vero quamobrẽ id facias,neſcio.
C. Egone?vt eius animum,qui nunc luxuria,& laſciuia
Diffluit,retundam,redigam,vt quò ſe vortat,neſciat.
M. Quid ais? C.mitte,ac ſine me in hac re gerere mihi morem. M.ſino,
Itáne vis? C.ita. M.fiat. C.age iam vt vxorem accerſat,paret.
Hic,ita vt liberos eſt æquum,dictis confutabitur.
Sed Syrum. M.quid eum? C.egone?ſi viuo,adeò exornatum dabo,
Adeò depexum,vſque vt dum viuat,meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ita me Di ament)auderet hæc facere viduæ mulieri,
Quæ in me fecit. *Verſus perficitur ſequenti ſcena.*

EGO ME nõ tam aſtutum.)Quia iam ad exitũ properat fabula,fallacia detegitur per Menedemũ,& Cliniæ Antiphila deſpõſabit. Ego me.)Vt inſultat ſenex,dũ alterius ſtultitiã & tarditatẽ ludibrio habet. Nõ tã aſtutũ.)Hæc iactationis cuiuſdã ſpecies eſt,fingere ſe nõ aſtutũ,dũ videt alterũ ſtultiorẽ. ADIVTOR.)Cum riſu hæc pronũtiãda:& Adiutor ꝓprie in re bona,Impulſor in re mala. CAVDEX,ſtipes.)Iſta iniurioſe dicũtur in ſtultũ & hebetioris ingenii hominẽ:queadmodũ ignauũ,lapidẽ appellamus,quãuis tamẽ idẽ ſit: ſed hoc plus eſt. OHE.)Interiectio eſt,ſatietatẽ vſq; ad faſtidiũ deſignãs. OBTVNDERE.) Obtũdit qui ſæpe repetẽdo aliquid dicit. Obtũdere.)Eſt trãſlatio à fabris,qui ſæpe repetũt tũdẽdo aliqd malleo,& idẽ obtundũt & hebetant. CESSAT cũ Syro?)Bene ceſſat,tanquã deſidioſus.nã Ceſſant deſidioſi,Requieſcũt defeſſi. EHEM Menedeme aduenis?)Sic tanquã expectatus: & Aduentus

Adiutor. Impulſor. Caudex. Stipes. Ohe. Obtundere. Ceſſare. Requieſcere.

proprie expectatorũ,necessariorũque dicitur. QVASI qui cupiũt.) In Andria,Ita tum discedo
Ah. ab eo,vt qui se neget filiã daturũ. HA,HA,HE)vox nimij cachinni, & accõmodata Chremeti,
qui credebat Menedemũ decipi in filio,& assimulare illum petere vxorem. ITANE?)Sic lege,
vt quasi eludat Chremetẽ:qui passus est se à seruo decipi. FINGIT.)Format:si tristes sunt, lætos
Fingere. reddit.Fingere proprie est figuli,qui formas ducit ex luto. SE ASSIMVLAT.) Refertur ad
id,Vultus fingit hominum. VENIT in mentẽ.)Sic dicit,quia scit ab illo deceptum Chremetẽ.
Veterator. VETERATOR.)Vetus est in astutia. ITA rem esse.) Vultuose pronuntiandum,quòd si
Chremes sciret se à Syro deceptũ,verè illum veteratorẽ appellaret: MANE.)Deceptus Chremes aliter percipit verba Menedemi,quæ ipse loquatur,& ab illo imprudens eluditur. NON.)
Ridicula negatio.illa verò Virgiliana,amara,Nõ:verũ AEgonis. QVID nõ?)Cũ admiratione
repetit NON. HODIE conficerentur nuptiæ.)Incipiet paulatim detegi fallacia.nam hoc signũ
Aposiopesis. est Cliniam non falsò velle Antiphilam. NE IS quidem quidquam?)ἀποσιώπησις admirantis.
hoc magis mirum videtur,quòd nec Syrus verba interiecerit ad extorquendum argentũ. ALIA
tam plane scias.)Pulchra ironia in eũ qui deceptus sit. ILLE tuus quoque Syrus.)Quem tantũ
veteratorẽ putas. FINXIT filium.)Refertur ad id quod Chremes suprà dixit,Vultus quoque
Subolere. hominum fingit scelus. SVBOLEAT.)Tractum à sensu odorandi. QVID ais?)Nonnun-
Quid ais? quam perturbati intercessoris est dicere,quid ais? sed hoc loco metuentis est,non interrogantis.
MITTO iam osculari.)Color rhetoricus. Osculari.) Hæc est quarta amoris linea. nã sunt
Id nihil puto quinque,Prima visus,Secunda loqui,Tertia tactus,Quarta osculi,Quinta coitus. ID NIHIL
Conclaue. puto.)Sic dicimus quando habemus aliud maius ad confirmandũ. CONCLAVE.)In Eunucho,
Virgo in conclaui sedet.Est autẽ conclaue separatior locus in interioribus tectis:vel quòd intra eũ
loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio. SOLA.)Hoc magnũ argumẽtum quintæ
Familia lineæ,quòd sola cũ solo fuerit. QVID NI?)Quid nisi? FAMILIA.)Hoc loco pro re fa-
herciscundæ. miliari ponitur.vnde in iudiciũ venit de lite familiæ herciscũdæ,id est hæreditatis. Cicero in li.de
oratore,Idem herciscundæ familiæ causam agere nõ possit. OPERAM dat.)Facete dictũ à sene.
Eclipsis. SI DAT.)Suspendendũ.& est ἔκλειψις.quasi dicat,nescio. DVBIVM id tibi est?)Iam cre
dit,Chremes se esse deceptũ. AMICAM patiatur suã.)Subaudi,subagitari.& est honesta ἔκλειψις
Quid ni. in re turpi.Virgilius,Nouimus & quid te. QVID NI.)Pro cur nõ.& hæc verba proprie sunt
deridẽtis. NI ESSEM lapis.Superius,Nã exuperat eius stultitia hæc omnia.Et plus est quàm,
Aposiopesis. caudex,stipes,asinus. NAM IAM.)ἀποσιώπησις.Virgilius, Quos ego. TENE istuc loqui?)
Virgilius,Méne incepto desistere victam? ALIIS consiliũ dare.)Hinc illud Seruij Sulpitij ad
Flagitium. Ciceronẽ,Denique nolite obliuisci Ciceronẽ esse & eum qui alijs consueueris præcipere & dare cõ
silium. FLAGITIVM.)Facinus.Flagitiũ,more militari,dicitur res flagitatione,hoc est incre-
patione digna.nam flagitare,est personare.inde flamma & flagella:quòd hæc nõ fit sine sonitu &
Quouis gen- crepitu. IMÒ abeat.)Hoc terribiliter pronuntiandum:& verba proprie rigidi & asperi patris.
tium. QVOVIS gentium.)Gentium,in fine superflua adiunctio:sicut intereà loci.dat tamen quandã
Pergo. αὔξησιν pronuntianti. SI PERGAM.)Perseuerem.aliàs pergere,est ire. VERE ad rastros.)
Quasi dicat,Id quod tu Menedeme absentia filij exercebas,hoc est rem rusticam,id ego inopia face
re cogar. QVOT incommoditates.)Satis comice dixit.nã hoc nomen leue quoddam significat:
Capere. vt in Eunucho,Imò enimuero infœliciter.nam incõmoda alia sunt dicẽda Parmeno. CAPIES.)
Ibi,Inimicitias caperem.Capere proprie dicimus cum id quod in nobis est,assumimus.vnde cape-
re pro eligere ponitur. NISI quid est.)Honeste petit quod officium est probi & modesti viri.
Cognatus. ET AFFINES.)Vxoris,cognati sunt: Affines,mariti.vnde multi gradus sunt,& veluti rami,
Affinis. propinquitatis,in affinitate & cognatione dispositi. QVID obticuisti?)Sic dixit quasi puderet
Tacere. Chremetem dicere quòd parua dos videretur.nã Tacemus cõsilia:Reticemus dolores:Obticemus,
Reticere. quorum nos pudet. PRO re nostra.)Tacite rem suam extenuat. QVAM rem agis?) Hoc est
Obticere. quasi perturbati intercessoris. ILLVM rogitato.)Pulchra admonitio,vt perterrefaciat filium.
Diffluere. DIFFLVIT.)Persius, Diffluis amens. QVID ais?) Ais dicimus,de ijs qui vana loquan-
Ais. tur. FIAT.)Cõcessio irati aduersus,pertinacem. SED Syrum.)ἀποσιώπησις,scilicet puniam.
Fiat. DICTIS.)Quia liberi verbis obiurgandi sunt:serui verò verberibus puniendi. ADEO de-
pexum.)Hoc verniliter more senum iratorum lege,& intellige contrariũ. VIDVAE mulieri.)
Bene personam abiectam delegit,quæ ludibrio habetur,& quia mulier,& quia viro orbata.

ACTVS QVINTI SCENA II.

Trochaici quadrati catalectici, & Iambici quadrati acatalectici, & fragmentum.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

CL. TANE tandem quæso Menedeme,vt pater
I Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus?quid ego tantum sceleris admisi miser?

Vulgò id faciunt. M.ſcio tibi eſſe hoc grauius multò,ac durius
Cui fit:verùm ego haud minus ægre patior id,qui neſcio:
Nec rationem capio,niſi quòd tibi bene ex animo volo.
C L. Hic patrem aſtare aiebas? M.eccum. C H.quid me incuſas Clitipho?
Quidquid ego huius feci,tibi proſpexi,& ſtultitiæ tuæ.
Vbi te vidi animo eſſe omiſſo,& ſuauia in præſentia
Quæ eſſent,prima habere,neque conſulere in longitudinem:
Cœpi rationem,vt neque egeres,neque vt hæc poſſes perdere.
Vbi,cui decuit primò,tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos,tibi qui erant:eis commiſi,& credidi:
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium Clitipho:
Victus,veſtitus,quò in tectum te receptes. C L.hei mihi.
C H. Satius eſt,quàm te ipſo hærede hæc poſſidere Bacchidem.
S. Diſperii,ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens!
C L. Emori cupio. C H.prius quæſo diſce quid ſit viuere:
Vbi ſcies,ſi diſplicebit vita,tum iſtoc vtitor.
S. Here licétne? CH.loquere. S.at tutó. CH.loquere. S.quæ iſta eſt prauitas.
Quæve amentia,quod peccaui ego,id obeſſe huic? C H.ilicet,
Ne te admiſce.nemo accuſat Syre te,nec tu aram tibi
Neque precatorem pararis. S.quid agis? C H.nihil ſuccenſeo
Nec tibi,nec*huic:nec vos eſt æquum quod facio,mihi. *Aliàs,tibi*
S. Abiit,ac rogaſſe vellem. C L.quid? S.vnde mihi peterem cibum:
Ita nos abalienauit:tibi iam eſſe ad ſororem intellego. *Iambici quadrati.*
C L. Adeóne rem rediiſſe,vt periculum etiam fame mihi ſit Syre?
S. Modo liceat viuere,eſt ſpes. C L.quæ? S.nos eſurituros ſatis.
C L. Irrides in re tanta,neque me quidquam conſilio adiuuas?
S. Imò & ibi nunc ſum,& vſque dudum id egi,dum loquitur pater:
Et,quantum ego intellegere poſſum. C L.quid? S.non aberit longius.
C L. Quid id ergo? S.ſic eſt,non eſſe horũ te arbitror. C L. quid iſtuc Syre?
Satin' ſanus es? S.ego dicã quod mihi*in mentẽ:tu diiudica. *Aliàs,in mente eſt.*
Dum iſtis fuiſti ſolus,dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet te,indulgebant:tibi dabant.nunc filia
Poſtquam eſt inuenta vera, inuenta eſt cauſa,qua te expellerent.
C L. Eſt veriſimile. S.an tu ob peccatum hoc,eſſe illum iratum putas?
C L. Non arbitror. S.nunc aliud ſpecta:matres omnes filiis
In peccato adiutrices,auxilio in paterna iniuria
Solent eſſe:id non fit. C L.verum dicis.quid ergo nunc Syre
Faciam? S.ſuſpicionem iſtam ex illis quære:rem profer palàm:
Si non eſt verum,ad miſericordiam ambos adduces cito,aut
Scibis cuius ſis. C L.rectè ſuades,faciam. S.ſat rectè hoc mihi in
Mentem venit.nãque adoleſcens quàm minima in ſpe ſitus erit, *Trochaici.*
Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas.

Et iam haud ſcio ánne vxorem ducat,ac Syro nil gratiæ.
Quid autẽ hoc?ſenex exit foras:ego fugio. adhuc quod factũ eſt. *Iambici tetra.cat.*
Miror non iuſſiſſe illico me arripi.ad Menedemum hinc pergam.
Eum precatorem mihi paro:ſeni noſtro fidei nihil habeo.

Tandem. Auxeſis. Admittere. Incuſare. Huius. Eclipſis. Animus omiſſus. Primus. Receptare. Vita. Ilicet. Precator. Precari. Succenſere. Fame genitiuus. Proſdocia. Iratus. Iracundus. Quid autem hoc?

ITANE tandem.) Reſtat ad trãquillitatem rerum omnium vt Clitipho verbis patris perterritus,in viam redeat,& vxorem ducat. ITANE.) Sic incipit,vt qui ſe à patre abdicatum putet. TANDEM.) Hic expletiua coniunctio. Cicero, Quouſque tandem abutẽre Catilina patientia noſtra? Aliàs ponitur pro tamen:vt, In qua ciuitate tandem arbitrare te viuere? Nõnunquam pro ſaltem. ADMISIT.) αὔξησις eſt. plus eſt admittere,quàm facere. Alibi, Hæc admittere indigna. VOLGO id faciũt.) Ad purgationẽ peccati,ſi nihil aliud habemus,argumẽtum ab exemplo aliorum ſumimus,qui idem factitauerunt.ſed multo magis valet,ſi ab exẽplo omnium ſumitur. QVID me incuſas.) Bene incuſas:quia filio maior eſt pater. QVICQVID ego huius feci.) Huius abſolute:vt per ἔκλειψιν deſit rei. In Hecyra, Nequid ſit huius oratio. Alibi, Nihil me iſtius facturum patri. Ego huius feci.) Semper grauis incœptio orationis,quæ exordiũ ſumit à pronomine. ANIMO omiſſo.) Neglĩgẽti. Alibi, At enim metuas ne ab re ſint omiſſiores paulo. ET SVAVIA quæ eſſent,prima habere.) Saluſti⁹, Quæ prima mortales ducũt. Et PRIMVS modo ad laudem,non ad ordinem pertinet. In Eunucho, Nihil prius, neque fortius. AD PROXIMOS.) Bene ad proximos,ad quos ſpectat poſt filiũ hæreditas. RECEPTES.) Alibi, Meum receptes filium. Et frequentatiuo vſus eſt,quòd non raro,ſed frequenter poterit ſe recipere. VIVERE.) Cum virtute & ratione intelligas. VITA.) Hoc loco actus & mores. In Phormione, Quem ego viderim in vita optimũ. id eſt in actu & moribus. QVAE iſta eſt prauitas.) Deriuatio criminis in ſe eſt. Et bene optimi ſerui fungitur officio. ILICET.) Ilicet, ſemper finẽ rei ſignificat, vt actũ eſt. Ilicet per ſyncopen, quod ſignificat ire licet. Sic iudices de cõcilio dimittebãtur, ſuprema dicta cum præco pronuntiaſſet. Ilicet ergo increpatio eſt, quia interloquendo impedit Chremetẽ narrantem. NEQVE precatorem pararis.) Alibi, Ad precatorẽ abeã. Et precari aliquando idẽ quod deprecari:hoc eſt à ſe crimẽ depellere. Hinc deprecatio. NIHIL ſuccẽſeo.) Succẽſere is dicitur,qui cũ amare debeat, læſus iraſcitur. VT PERICVLVM etiã fame mihi ſit Syre?) Quod eſt extremũ miſeriarũ. Etiã fame fames apud antiquiſſimos in quinta declinatione nominũ variabatur:ex quo poteſt eſſe genitiuus caſus:quia C. Cæſar in lib. de analogia, huius die, & huius ſpecie dicẽdũ putat. Salluſti⁹ in Iugurtha, Vix decima parte die reliqua. Vel ſit ſeptimus caſus. ESVRITVROS ſatis.) παρὰ προσδοκίαν quãdo aliter reſpõdemus, quàm expectat. NON eſſe horum te arbitror.) Quaſi cũ odio HORVM dixit:& eo magis quòd nec te filiũ dixit. DVM iſtis fuiſti ſolus.) Satis veriſimilis ratio adoleſcenti imprudenti & parum prouido: ideo ſtatim ſubijcit, Eſt veriſimile. IRATVM putas?) Bene iratum, ob peccatũ. Iratus eſt qui ex aliqua re laceſſitus iraſcitur. Iracundus, ex parua vel nulla cauſa. ID NON fit.) Mater tibi non eſt adiutrix: & hoc prope veriſimilius. AD MISERICORDIAM.) Quia parẽtes veri, filijs cito ignoſcũt. MINIMA in ſpe ſitus erit.) Nam ſi non eſſe filium crediderit, eo miſerabilior videbitur patri: & citius ad miſericordiam commouebitur. QVID autem hoc?) Hæc vox eſt timentis.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

Iambici quadrati acatalectici. Trochaici uarii numero ſeptem.

S. PROFECTO niſi caues tu homo,aliquid gnato conficies mali:
Idque adeò miror,quomodo tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentẽ,mi vir. C. oh, pergin' mulier eſſe? vllámne ego
Rem vnquam volui,quin tu in ea re mihi aduerſatrix fueris Soſtrata?
At ſi rogitẽ iam,quid eſt quod peccẽ hic,aut quamobrẽ hoc faciã, neſcias:
In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta? S. ego neſcio.
C. *Imò ſcis potius,quàm quidem redeat ad integrum hæc *eadem oratio. *Decenarius catalecticus.* *Diuide Imò. ſi tollas (eadẽ) uerſus conſtat.*
Oh iniquus es,qui me tacere de re tanta poſtules.
C. Non poſtulo:iam loquere:nihilo minus ego hoc faciam tamen.
S. Facies? C. verum. S. non vides quantum mali ex ea re excites? *Trochaicus: Octonarius hyper.*
Subditum ſe ſuſpicatur. C. ſubditum, aín' tu! S. certè inquam mi vir.
C. Confitere tuũ non eſſe. S. ah, obſecro te, iſtud inimicis ſiet. *Denarius catal.*

Egóne confitear meũ non esse filiũ, qui sit meus? *Tetrametri Iambici catalectici.*
C. Quid? metuis, ne non, cum velis, conuincas illum esse tuum?
S. Quòd filia est inuenta. C. non: sed quod magis credundum siet,
Quòd est consimilis moribus, *Dimeter.*
Conuinces facile ex te natum: nam tui similis est probè: *Trochaici.*
Nam illi nihil vitii est relictum, quin id itidem sit tibi.
Tum præterea talem, nisi tu, nulla páreret filium.
Sed ipse egreditur: quàm seuerus! rem cum videas, censeas.

PROFECTO nisi caues.) In hac scena continetur imago quædam dissidij inter virũ & vxorem, qui natura morosi atque difficiles sunt. TV HOMO.) Cũ contemptu & stomacho pronuntiandum. INEPTVM quicquam.) Bene ineptum. nã ineptũ est quod à quouis reprehenditur. VENIRE in mentem.) Venire in menté veteres non recordationis causa tantũ, sed etiam recogitationis considerationísque posuerunt. QVOD peccem.) Notat mulierum imprudentiam & imperitiam, quæ vtplurimum ignorant quæ praua aut recta sunt. TAM confidenter.) Recte confidenter. nam confidentia sæpius in malam: Fiducia verò in bonam partem accipitur. Alibi, O ingentem confidentiam. NESCIO.) Sic lege vt intelligas contrarium. DE RE TANTA.) Scilicet in periculo filij. SVBDITVM SE.) Id est suppositum. Iuuenalis, Transeo suppositos. AIN' TV?) Pro aísne. & est percontatiuum verbum. INIMICIS siet.) Hæc imprecatio sic vsurpatur ab Ouidio, vt illius propria sit. CONVINCES.) Verbũ iudicij est. TVI similis.) Nam plærunque filij consimiles sunt parentum moribus. QVAM seuerus!) Nam facie ipsa videtur quandam probitatem ostendere: re verò, alius est.

Ineptum. Venire in mentem. Confidentia. Fiducia. Subditus. Ain'. Conuincere.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Trochaici quadrati acatalectici permixtis Iambis aliquot.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CL. SI VNQVAM vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
Eius vt memineris, atque inopis nunc te miserescat mei,
Quod peto & volo, parentes meos vt commonstres mihi.
S. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me, hocine quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es.
Et caue posthac (si me amas) vnquam istuc verbum ex te audiam.
CH. At ego (si me metuis) mores caue in te esse istos sentiam.
CL. Quos? CH. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede: & nostrum te esse credito.
CL. Non sunt hæc iam parentis dicta. CH. non si ex capite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea causa magis
Patiar Clitipho flagitiis tuis me infamem fieri.
S. Di istæc prohibeant. CH. Deos nescio: ego quòd potero, enitar sedulò.
Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
Quomodo obsequare: & vt serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi:
Quàm pudet! neque quod principium inueniam ad placandum, scio.

Petere. Sum. Superstes huic sis.

S IVNQVAM vllũ fuit tempus.)Adhuc filius matrẽ ſollicitã reddit, dũ petit vt parẽtes cõ mõſtret:& ex hoc facilius peruenit ad trãquillitatẽ omniũ rerũ. TVA voluntas.) Quaſi innuit illã de induſtria illum voluiſſe appellari filiũ. QVOD peto,& volo.)Peto inquit, quaſi precario: nã proprie aliquid precario petere dicimur. OBSECRO te mi gnate.) Verba proprie matris deſperatæ. SVM.)Hæc vox ſimplex terribiliter pronuntiat. NVIC ſis ſuperſtes.)Mos iurãdi antiquus parentũ.& bene inducitur mater mitior patre & quæ adiutrix ſit in paterna iniuria filio. SI me amas.)Hæc verba,blandiẽtis matris ſunt,& quæ valde de filio ſollicita ſit. SI me metuis.)Matri dat verba ſuauia,patri verò aſpera.illa inquit,ſi me amas:hic,ſi me metuis. GERRO,iners,fraus.)Hæc dicũtur in abiectiſſimũ quẽque & nullius pretii hominem.

Gerro. Congerro. Gerræ. Heluo. Ganeum. Ganeo. Deos neſcio. Inuenire. Apoſiopeſis.

Gerro.)Hinc congerro:quod à gerra dicitur.nã gerræ,nugæ ſunt. alii dicũt à corrigẽdo deduci. Plaut.in Perſa,Iã pol ille hic aderit,credo cõgerro meus. HELVO.)Vorax.Carul.in Cæſarẽ,An parõ helluaꝰ eſt?GANEO.)Veteres ganeũ,meretricũ tabernã dixerũt,ἀπὸ τῆς γῆς,quòd ipſa ſit in terra.Hinc ganeo deducit,qui meretrices ſequit. DAMNOSVS.)Recte hoc poſtremõ cũ ſuperioribus cõuenit. PARENTIS.)Scilicet qui filiũ amet. NON ſi ex capite ſis meo.) Hæc ingẽti clamore pnũtiãda:& ſic oſtẽdit Chremes filiũ nõ debere abiicere ſpẽ patris,etſi ab eo verba aſpera audit. AIVNT.)Bene aiũt,de re fabuloſa & ficta. DEOS neſcio.)Modꝰ loquẽdi præſertim iratorũ. ENITAR.)Ne infamis fiã. INVENERIT.)Id eſt acquiſiuerit.Alibi, Labore inuẽta mea cui dẽ bona. ADDVCERE.)ἀποσιώπησις honeſta.noluit dicere meretricẽ,præſente matre.

ACTVS QVINTI SCENA QVINTA.

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

M. NIMVERO,Chremes nimis grauiter cruciat adoleſcentulum,
E Nimíſque inhumanè.exeo ergo,vt pacem conciliem.optumè
Ipſos video. CH.ehem,Menedeme cur non acceſſi iubes
Filiam,& quod dixi dotis,firmas? S.mi vir,te obſecro
Ne facias. CL.pater obſecro vt mihi ignoſcas. M.da veniam Chreme:
Sine te exorẽ. CH.egóne mea bona vt dem Bacchidi dono?ſciẽs *Iábici tetr.*
Non faciã. M.at id nos nõ ſinemus. CL.ſi me viuum vis pater,
Ignoſce. S.age Chreme mi. M.age quæſo,ne tã obſirma te Chreme. *Trochaici*
CH. Quid iſtuc?video non licere,vt cœperam,hoc pertendere.
M. Facis vt te decet. CH.ea lege hoc adeò faciam,ſi facit
Quod ego hunc æquum cenſeo. CL.pater omnia faciam:impera.
CH. Vxorem vt ducas. CL.pater. CH.nihil audio. M.ad me recipio,
Faciet. CH.nihil etiam audio ipſum. CL.perii. S.an dubitas Clitipho?
CH. Imò,vtrum vult. M.faciet omnia. S.hæc dum incipias,grauia ſunt,
Dúmque ignores:vbi cognoris,facilia. CL.faciam pater.
S. * Gnate mi,ego pol tibi dabo puellã lepidã,quã tu facile ames, *(Gnate mi) eſt extra uerſum.*
Filiam Phanocratæ noſtri. CL.rufámne illam virginem,
Cæſiam,ſparſo ore,adunco naſo?non poſſum pater.
CH. Eia vt elegans eſt!credas animum ibi eſſe. S.aliam dabo.
CL. Quid iſtic?quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum
Quam volo. S.nunc laudo gnate. CL.Archonidis filiam.
S. Perplacet. CL.pater hoc nunc reſtat. CH.quid? CL.Syro ignoſcas volo,
Quæ mea cauſa fecit. CH.fiat. Vos valete & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

Enimuero. Acceſſo. Orare. Obſecrare. Rufus. Elegans.

E NIMVERO,Chremes.)Interuenit pſona,cuiꝰ gratia pax cõciliet:ita vt oia tranquilla ſint & cõpoſita,prout comœdiæ finis poſtulat. Enimuero.)Nõnũquã principiũ eſt aliqd p irã dicturi. ACCERSI.)Bene accerſi:quia pprie accerſitur vxor,dũ ad virũ ducit. NE facias.)Hęc timebat ne oia bona illi traderet. OBSECRO.)Nil ſignificãtiꝰ.nã Orare,eſt placidos petere: Obſecrare verò, iratos rogare. SCIENS.)Quod peius eſſet,ꝗ ſi neſciret. RVFAM.) Rufꝰ color & ruber idẽ eſt. ELEGANS.)Hic ad formã refert:ſed ſępiꝰ ad orationẽ,& ad verba.

Fabulæ interlocutores.

Mitio	ſenex.	Soſtrata	matrona.
Demea	ſenex.	Canthara	nutrix.
Sannio	leno.	Geta	ſeruus.
AEſchinus	adoleſcens.	Hegio	ſenex.
Syrus	ſeruus.	Dromo	ſeruus.
Cteſipho	adoleſcens.	Pamphila	nurus.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA IN ADELPHOS.

D VOS cum haberet Demea aduleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum AEſchinum:
Sed Cteſiphonem retinet. hunc cithariſtriæ
Lepôre captum, ſub duro ac triſti patre
Frater celabat AEſchinus famam rei,
Amorem in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem AEſchinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidémque dederat, hanc ſibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre. mox tamen
Vt veritas patefacta eſt, ducit AEſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII.

HAEC fabula Adelphi Palliata, vt ipſum indicat nomen, ex plurali numero, cum ſit vna: ex maſculino genere, cũ ſit co mœdia: ex Græca lingua, cum ſit Latina: cenſetur. Potuit eam Terẽtius Fratres dicere: ſed & Græci nominis ἀῤῥαλκα perderet: & præterea Togata videretur: ad ſummam, non ſtatim intelligeretur Menandri eſſe: quod Terentius in primis lectorem ſcire cupit: minus exiſtimans laudis proprias ſcribere, quàm Græcas transferre. Eſt igitur Menandri: & à fratrum facto, quibus argumentũ nititur, nomẽ accipit. Huius tota actio cum ſit mixta ex vtroque genere, vt ferè Terentianæ omnes, præter Heautontimorúmenon, tamen maiori ex parte motoria eſt. nã ſtatarios locos perpaucos habet. Prodeſt autem & delectat actu & ſtilo. In hac, primæ partes ſunt, vt quidam putant, Demeæ: vt quidã, Syri. Quod ſi eſt vt primas Syrus habeat: ſecundæ Demeæ erũt, tertiæ Mitionis, & ſic deinceps. Quanquã etiã ſunt qui putant primas Mitioni dandas, ſecundas Syro, tertias Demeæ. Nam quod ait Terentius, Senes qui primi veniẽt: nõ ad partes quas dicimus, ſed ad ordinem pertinet exeuntium perſonarum. Hæc etiam, vt cætera huiuſmodi poemata, quinque actus habeat neceſſe eſt, choris diuiſos à Græcis Poetis. quos etſi retinendi cauſa iam inconditi ſpectatoris minime diſtinguunt Latini Comici, metuentes ſcilicet ne quis faſtidioſus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquæ comœdiæ fiat contemptor & ſurgat: tamen à doctis veteribus diſcreti atque diſiuncti ſunt, vt mox aperiemus poſt argumẽti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam in ſe purgando, quàm in aduerſariis lædendis eſt occupatus. Protaſis eſt turbulẽta, Epitaſis clamoſa, Cataſtrophe lenis. quarum partium rationem diligentius in principio propoſuimus, cum de Comœdia quædam diceremus. Hæc ſanè acta eſt ludis ſcenicis funebribus L. AEmilii Pauli: agentibus, L. Ambiuio, & L. Turpione: qui cum ſuis gregibus etiam tum perſonati agebant. Modulata eſt autem tibiis dextris, id eſt Lydiis ob ſeriam grauitatẽ, qua ferè in omnibus comœdiis vtitur hic Poeta. ſæpe tamen, mutatis per ſcenam modis, cantica mutauit: quod ſignificat titulus ſcenæ habẽs ſubiectas perſonis literas, M. M. C. Itẽ Deuerbia ab hiſtrionibus cre-

bro pronuntiata sunt, quæ significantur D. & M. literis secundum personarum nomina præscriptis in eo loco vbi incipit scena. Adnotandum sanè quòd hæc fabula πρoτατικὸν πρόσωπον non habet, hoc est personam quæ ad argumentum nihil attineat, quæque sit assumpta extrinsecus, vt est in Andria Sosia. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiã tum rudi nomine poetæ. itaque sic pronuntiatam, Adelphoe Terenti, non Terenti Adelphoe quòd adhuc magis de fabulæ nomine poeta, quàm de poetæ nomine fabula commẽdabatur. In hac quidem spectatur quid intersit inter rusticã, & vrbanam vitam: mitem, & asperã: cœlibis, & mariti: veri patris, & per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum vitanda perinde, fugiendàque Terentius monstrans, artificis poetæ per totã fabulam obtinet laudem.

ARGVMENTVM.

Ex duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine, rus coluit, vxorem duxit: filios suscepit duos, AEschinum & Ctesiphonem. at alter, Mitio nomine, vxorẽ non duxit, & filios procreare noluit: sed sibi filiũ fratris AEschinum adoptauit: atque ita indulgenter eduxit à paruulo, vt effuse luxuriatus adolescens, ad postremum ciuem Atticam virginem vitiaret, captus amore eius. quo facto, & cum matre puellæ pepigit nuptias eiusdẽ quam vitiauit. Cúmque rem gestam ad patris, à quo adoptatus fuerat, cõscientiam, iam iámque perlaturus esset, precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem Demeam parcius atque arctius haberetur, impulsus est, & vt eidem à lenone raperet meretricem: quo facto, multiplici errore complectur fabula. Nam & Demea cum hoc ipso, id est cum Mitione litigabat, tanquam cum eo qui corruperit adolescentem adoptatum, in mores perditos, nesciẽs suum sibi filium Ctesiphonem esse corruptum. eluditúrque à Syro & Mitione per totam fabulam. Et mater puellæ iam decimo mense post raptũ virginis, AEschinum credit sibiipsi rapuisse meretricem. quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta est. Nam re cõperta de vitio virginis, Mitio dat ciuem AEschino quam concupiuerat: eiúsque matrem ipse accipit. Deprehenso verò Ctesiphone in amore meretricis, primò irascitur Demea: pòst lenitur, atque habendæ eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet, Mitionis solius primo verba: & pòst, eiusdem & Demeæ iurgium. Secundus actus hæc continet, Lenonis alteram rixam aduersus AEschinum pro puella: eiusdem apud Syrum querelas: lætitiã Ctesiphonis: obsessionem amicæ: & eiusdem gratiarũ actiones apud AEschinum. Tertius actus hæc continet, Trepidationem matris Sostratæ & Cantharæ nutricis ob parturientem Pamphilam vitiatam ab AEschino: Getam nuntiantem dominæ suæ per errorem, quòd sibi rapuerit AEschinus meretricem, reditum in scenam Demeæ: eiusdẽmque cũ Syro ludificante sermocinationem: interuentum Hegionis: cum querela apud eundem Demeam de facto AEschinis, & consolatione Sostratæ. Quartus actus hæc continet, Ctesiphonis cum Syro colloquium: delusionem Demeæ: eiusdẽmque in scenam interuentum, atque secundam frustrationem per Syrum factam: Mitionis cum Hegione sermonem: querelam AEschini de rebus suis, eiusdẽmque cum Mitione patre facetissimam decertationem: Demeæ reditũ in scenam ex errore in quem eum coniecerat Syrus: & renouatum cum fratre eiusdem iurgium: processionem in scenam temulenti Syri. Quintus actus hæc continet, Deprehensionem Ctesiphonis cum meretrice: tertium cum Mitione iurgium Demeæ, eiusdẽmque vitæ pristinæ correptionem: & per eum multa in comœdia noua, hoc est blandimentum circa AEschinum, & affabilitatem circa Getam: conciliationem Syri & vxoris eius: & veniam circa Ctesiphonem: permissionẽmque habendæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Mitio, sæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Ctesipho, liberalis AEschinus, pauidæ mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulæ identidem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neque Græcos, neque Latinos seruasse: cum eius distributio huiusmodi rationẽ habeat, vt vbi attentior spectator esse potuerit, longior actus sit: vbi fastidiosior, breuior atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum posse coniici & tres & quatuor scenas introeuntium atque exeuntium personarum. Facta autem hæc vna est de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA LVDIS FVNERALIB. Q. FAB. MAX. P. CORNELIO AFRICANO AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. TIBIIS SARRANIS. FACTA GRAECA MENANDRV L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

PROLOGVS.

P OSTQVAM Poeta sensit scripturam suam
Abiniquis obseruari,& aduersarios
Rapere in peiorem partem,quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit,vos eritis iudices,
Laudíne an vitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adolescens est,qui lenoni eripuit
Meretricem.in prima fabula cum Plautus locum
Reliquit integrum.eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos,verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam. pernoscite,
Furtúmne factum existimetis,an locum
Reprehensum,qui præteritus negligentia est.
Nam quod isti dicunt maleuoli,homines nobiles
Eum *adiuuare,assiduéque vnà scribere: Aliàs (adiutare,)
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam,cum illis placet
Qui vobis vniuersis & populo placent.
Quorum opera in bello,in otio,in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient,hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite æquanimitas,
Poetæ ad scribendum augeat industriam.

P OSTQVAM Poeta sensit scripturam.)Postquam,pro quoniã.cuius reciprocum,quoniã pro postquã.Plautus in Aulularia,Quoniam is moritur,ita auido ingenio fuit. Postquam Poeta sensit scripturã suam.) Indifferẽter omnis qui aliquid scripsisset, scriptor à veteribus dicebatur. AB iniquis.)Inimicis:vt,Fatis Iunonis iniquæ. OBSERVARI.)Obseruatio,ad honorẽ refertur:vt,Præterea regẽ non sic AEgyptus & ingens Lydia,nec populi Parthorum,aut Medus Hydaspes Obseruant.Sed nunc obseruari,captari significat & audire. Obseruari ergo,& honorari,& captari,& audiri significat. vt Plautus, Obseruat orare, vt blande palpetur mulieri. RAPERE in peiorem partem.)Varietas per genera verborum,& vtrique sententiæ apte iũgimus SCRIPTVRAM SVAM. Rapere in peiorẽ partem.)Id est vitio dare,vituperare. INDICIO de se ipse erit.)Mire expressit simplicitatem,vera dicturi, cum indicaturũ se dixit,nõ narraturum.Et indicio erit,pro index erit. Indicio de se.) Indicat is qui de se volens aliquid,& de alius etiam prodit : sed confitetur qui de se tantum, & qui inuitus. VOS ERITIS IVDICES.)Bene : quia apud iudices indicium profitentur qui accusatorem adiuuant. LAVDíNE AN VITIO.) Medium non fecit : vt appareat, si crimen non sit, laudi debere esse.

Postquam. Quoniam. Scriptor. Iniquae. Obseruatio. Obseruare. Rapere in peiorem partẽ. Indicio erit. Indicare. Confiteri.

SYNAPOTHNESCONTES Diphili comœdia est.)Nec numeri, nec genera respiciēda sunt contra sententiam rémque ipsam. EAM Commoriētes Plautus fecit fabulam.)Sicut apud Græcos δρᾶμα, sic apud Latinos generaliter fabula dicitur : cuius species sunt, Tragœdia, Comœdia, Togata, Taberuaria, Prætexta Crepidata, Attellana, μικτὸς, Rhyntonica. IN GRAECA adolescens est.)Diphili scilicet. quasi diceret, Quidā adolescens est qui lenoni eripuit meretricē. IN PRIMA fabula.)Hoc est, in prima parte: vt dicimus, in primis digitis. non enim aut secunda, aut tertia fabula est. RELIQVIT integram.)Cum aliam transferret. SVMPSIT sibi.)Liberè tulit: hoc est, nō furatus est: vt Sume pater. IN ADELPHOS.)Latinè declinauit. VERBVM de verbo expressum extulit.) Hæc approbatio est de Græco esse sublatum, non de Plauto, vt dicit aduersarius. Extulit.)Mirè non dixit transtulit, sed extulit: vt ornasse Græca videatur Latino stilo. EAM.) Adelphos scilicet. NOVAM.)Veterē Græcā esse intelligimus. FVRTVMNE factū.) Hoc est vitio duci. AN LOCVM reprehensum.)Hoc est laudi duci. NEGLIGENTIA est.) Plauti scilicet: cuius æmulari nunc exoptat negligentiam. Reprehensum.)Retentum, resumptum. NAM quod isti dicunt.) Nam, incipiendi vim habet modò: vt, Nam ego hanc machæram meam dico. HOMINES nobiles.) Vt, Scipionem Africanum, & Lælium sapientem, & Furium Pium. EVM adiuuare.) Legitur & adiutare. Pacuuius in Chrise, Adiuta mihi. ASSIDVÉQVE vnà scribere.) Non sic dicit aduersarius: verum hic oratoriè crimen non tangit. QVI vobis vniuersis & populo placent.)Vniuersis, qui in caueà sunt, dicit. Populo, qui etiā præter theatrū, id est vniuersam vrbē. IN BELLO.)Scipionis. IN OTIO.) Furii Pili. IN NEGOTIO.)Scilicet Lælii sapientis. IN AGENDO partem ostendēt.) σχῆμα. Hic enim iam senes accipiendi essent: imò potius cæteræ personæ. sed ipsi senes in statario charactere, partem aperient : in motorio, partem ostendent. Nam duo agendi sunt principales modi, Motorius & Statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτὸς. AEQVANIMITAS.)Fauor, & propitius animus. Et deest, vestra.

δρᾶμα. Fabula, & eius partes. Prima fabula. Sume. Extollo. Reprehēdere. Nam. Adiutare. Motorius modus. Statarius. μικτὸς. AEquanimitas.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MITIO senex.

TORAX. non rediit hac nocte à cœna AEschinus, *Senarii.*
S Neque seruulorum quisquam qui aduorsum ierant.
Profectò hoc verè dicunt, si absis vspiam, aut
Vbi si cesses, euenire ea satius est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi:
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito! &
Quibus nunc sollicitor rebus, ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, ac perfregerit aliquid!
Vah, quenquámne hominem in animo instituere, aut
Parare quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeò
Dissimili studio est, iam inde ab adolescentia.
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia:
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filii
Duo: inde ego hunc maiorem adoptaui mihi.
Eduxi à paruulo: habui: amaui pro meo.

In eo me oblecto:solum id est carum mihi.
Ille vt item contrà me habeat,facio sedulò.
Do,prætermitto:non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere:postremò alii clanculum
Patres quæ faciunt,quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet,consuefeci filium.
Nam qui mentiri,aut fallere insuerit patrem,aut
Audebit:tantò magis audebit cæteros.
PVDORE ET LIBERALITATE liberos
Retinere satius esse credo,quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt neque placent.
Venit ad me sæpe clamitans,Quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis?cur amat?
Cur potat?cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimio indulges:nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est præter æquúmque & bonum.
ET ERRAT LONGE,mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse,aut stabilius
Vi quod fit,quàm illud,quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio,& sic animum induco meum:
Malo coactus qui suum officium facit:
Dum id rescitum iri credit,tantisper cauet:
Si sperat fore clàm,rursum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adiungas,ex animo facit:
Studet par referre:præsens abséns que idem erit.
Hoc patrium est,potius consuefacere filium
Sua sponte rectè facere,quàm alieno metu.
Hōc pater ac dominus interest.hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed éstne hic ipsus,de quo agebam?& certè is est.
Nescio quid tristem video.credo,iam(vt solet)
Iurgabit. saluum te aduenire Demea,
Gaudemus.-

S TORAX.)Nomina personarum, in comœdiis duntaxat,habere debent rationem & etymologiam.etenim absurdum est comicum apertè argumenta confingere: vel nomen personæ incōgruum dare, vel officium quod sit à nomine diuersum. Hinc seruus fidelis Parmeno:infidelis vel Syrus,vel Geta:miles Thraso,vel Palemon:iuuenis Pamphilus: matrona Myrrhina: & puer,& ab odore Storax:& à ludo,& à gesticulatione Circus:& itē similia,in quibus summum poetæ vitium est , siquid è contrario repugnans contrarium diuersúmque protulerit, nisi per ἀντίφρασιν nomen imposuerit iculariter:Vt Misargyrides in Plauto dicitur trapezita. & ferè hoc modo apud alios à poetis nomina componuntur describenda per ἀντίφρασιν,quod designat Storax. *Nominū,quæ personis comicis imponūtur,ratio.*

Primæ partes , sicut in prologo ipse promisirà senibus aguntur: quorum contentione ad argumentum relata,vita aspera cum leni, & pater comis cum seuerissimo comparatur. STORAX.) Storacem vocauit,non AEschinum:quo tacente,puerum,id est AEschinum absentem credit : quia seruuli adolescentibus præstolantur. vt in Andria, Obseruabam mane illorum seruulos venientes,

aut abeuntes. Sed quia fieri poterat, vt domino absente adesset Storax: cōmodissimè adiecit, Neque seruulorum quisquam qui aduersum ierant. STORAX. non rediit hac nocte.) Hoc alii interrogatiuè, alii pronuntiatiuè proferunt: sed magis pronuntiatiuè dicendum. NEQVE seruulorum quisquam.) Propter Storacem, quem abesse non respondendo intelleximus. QVI aduersum.) Propriè locutus est. nam aduersitores dicuntur. IERANT.) Productè I pronūtiandū: quod nos addita u, Iuerāt dicim⁹. Tale est illud Virgilii, Nos abiisse rati, & vēto petiisse Mycenas.

Aduersū ire. *Aduersitores.*

PROFECTO hoc verè dicūt.) Absolute nō addidit, qui. SI ABSIS vspiā.) Abūdat vspiā. aut deest profectus, aut quid tale. aut tibi vspiam: significat enim scilicet vspiā & in loco, & ad locū.

Absum vspiā.

SI ABSIS vspiam, aut vbi si cesses.) Si absis, ad parentes propitios: si cesses, ad vxorem iratam refert in desertorem. VXOR.) Subaudiendum est, dicit irata vxor. QVAE in animo.) Omne quod sentimus, aut cogitamus, aut dicimus: & vtrunque pro oratione est. Sed illa ἐνθυμηματικός, quæ in cogitatione est: hæc προφορικὸς λόγος dicitur, quæ in verbis est constituta. Virgilius, Et mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Et ipse alibi, Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitet. QVAM illa quæ parētes.) Erudite, nō addidit in quē dicat, quia scit nomina vxoris & parentum τῶν πρός τι esse. VXOR, si cesses.) Quare non, si absis? an quia iustius cessanti quàm absenti succensemus? an quia irata vxor, si cesses? AVT te amare cogitat.) ἐπεξήγησις cum διαφορᾶς, Aut te amare cogitat: aut minus peccati est amori proprio cedere, quàm alieno amori obsequi nulla re impellēte, sine vxore potare, aut velle delicias. Ergo αὔξησις est: nisi fortè τῶν ἰσοδυναμῶν hoc putamus dictum. Aut te amare cogitat, aut tete amari.) Cū duo proposuerit, alterum sumpsit. Nam cum dixisset, Quæ in te vxor dicit, &, quæ in animo cogitat: intulit, aut te amare cogitat. Aut te amare cogitat, aut tete amari.) Quia te amare ἀμφίβολως dixerat, cito intulit quod certum est, Aut tete amari. Et quia illud TE dixerat: hoc geminauit, & tete dixit, tanquam significantius. AVT animo obsequi.) παραφορά. EGO quia non rediit filius.) Plus est quod dixit ego, quàm si diceret pater. QVAE cogito? quibus, &c.) Hoc sic pronuntiandum est vt horrere videatur ipse cogitationem suam. Ego, quia non rediit filius.) ἀνακόλουθον. nō enim pater, dixit. QVIBVS nunc sollicitor rebus.) Hoc est quàm malis: non vt vxor, bonis.

Cogito. *Dico.* *ἐνθυμηματικὸς καὶ προφορικὸς λόγος.* *Epexesis.* *Auxesis.* *Paraphora.* *Anacoluthon*

NE AVT ille alserit.) Vide quàm teneri sit amoris hic timor in iuuene præsertim. AVT vspiam.) Vspiam & in loco, & ad locū significat. CECIDERIT, ac perfregerit aliquid.) Iungendum, vt non solum ceciderit, sed etiam perfregerit: hæc sunt quæ sibi nemo euenire velit. Ne aut ille alserit, aut vspiam ceciderit.) Nimium tenere amat qui hæc in iuuene pertimescit quæ circa infantulos caueri solent. QVEMQVAMNE hominem.) Sic dicimus de ea re quam miramur ferè ab omnibus fieri. QVAM ipse est sibi.) Tanquam duo sint. sed hoc poetæ Comico licet.

Vspiam. *Quēquāmne hominem.*

ATQVI ex me hic natus non est.) Quasi dicat, Ex me non est, & sic afficior: quid paterer si genuissem? Ex me natus non est.) Quasi dicat, non est meus. SED ex fratre.) Hoc est, omnino non alienus est. IA ADEÒ.) Transitus ad argumentum subtilissimus. Adeò.) Aut abundat, aut NIMIVM significat. Vt in Eunucho, Adolescentem adeò nobilem. EGO hanc clemētem vitam vrbanam.) Clementem vitam, figura ipsa. Vitam clementem dicimus quæ clementes facit. Clemens autem est, qui colit mentem. ATQVE otium.) Deest vrbanum. SECVTVS sum.) Bene, secutus, quasi magistram rectè beatéque viuendi. ET QVOD fortunatum isti putant.) Romani scilicet, qui cœlibem quasi cœlitem dicunt. & item Græci, apud quos sunt huiusmodi sententiæ. Fortunatum isti putant.) Me vtique vxorem non ducere. Dicit autem Romanis id videri: quos spectatores habet. Menāder, • Quod fortunatum isti putant.) Quidam putant sic pronuntiandum, & quod fortunatam isti putant vxorem: & hæc bona, & conciona locutio est. Et PVTANT bene dicit is cui displicet aliena sentētia. ISTI putant.) Id est hi qui à me dissentiūt. VXOREM nūquam habui.) Si non habeo, dixisset, poterat videri habuisse. RVRI agere vitam.) Contra hæc omnia suffecerat breuitas: sed subiūxit fratris descriptionem, vt verbis ipsis malam vitæ conditionem ostendat. SEMPER parcè ac duriter.) Semper, licet incertam distinctionem habeat, tamen rectè additum est: quia vel ruri agere, voluptatis est: vel parcè ac duriter se habere, virtutis. Sed semper, ad vitium: parcè autem, ad seruandum: duriter verò, ad laborem referendum est. Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter se habere.) Variauit, vt in Andria. VXOREM duxit.) Rectè, duxit, non ducere. semel enim hoc fecit Demea. Vxorē duxit.) Variè per modos discurrit. Vxorē duxit.) Adiuuandū pronuntiatione est, ne singula vtrinque assecuti videantur. Nam sic in fine fabulæ ait Demea, Vxorem duxi: quam ibi miseriam vidi? nati filii: alia cura. INDE ego hunc, &c.) Mirè INDE subiungit, cum personam prætulerit. Sic alibi, E prædonibus vnde emerat, se audiuisse abreptam è Sunio. Inde ego, &c.) Inde, pro ex quibus, & MIHI abundat. Et bene hunc dixit: quia de ipso loquebatur. EDVXI à paruulo.) Quod nos educare dicimus, educere veteres dicebant: vt, Educet syluis regem regúmque parētem.

Adeò. *Vita clemens.* *Clemens.* *Sequor.* *Cælebs.* *Putare.* *Infinitiui, cū pro imperfecto præterito ponitur, vic.* *Inde.* *Educere.*

HABVI, amaui pro meo.) Quæritur quid sit HABVI. & cū multa dicantur, hoc solum verum est, habui, credidi, duxi, existimaui. vt alibi, Semper eius dicta est hæc, atque habita soror. &, Sic itaque habeātur, itáque dicantur. Ergo PRO MEO subaudiendum est bis, & habui pro meo,

Habere.

& amaui pro meo. IN EO me oblecto: solū id charū mihi.) Absolutè vtrūque, & in eo, & solū.
In eo.) Quasi in ea re. Solū id mihi charū.) Plus significat quàm si diceret, solus is est charus mi *Oblecto.*
hi. In eo me oblecto.) Nouè dixit, pro, eo me oblecto. FACIO sedulo.) Secus à dolo, id est, *Sedulo.*
sine dolo, & impēse. ILLE vt item contrà faciat.) Item, similiter. Contrà, vicissim. Plautus, Vt *Item.*
illa illum contrà: qui est amoris cultor optimus. DO, PRAETERMITTO.) Do sumptū: præ- *Contrà.*
termitto delicta. NON necesse habeo omnia pro meo iure agere.) Etsi licet, non necesse est pa-
trem sæuire, quia pater est. Inter ius & æquitatem hoc interest: Ius est quod omnia recta & inflexi- *Ius.*
bilia exigit. AEquitas est, quæ de iure multum remittit. Ergo hic sensus, Non necesse est, etiamsi li- *AEquitas.*
ceat, sæuum esse patrē. Et mirè ostendit ius suum, nisi necessitate, non esse seruandum. POSTRE-
MO alii clanculum.) Non, alii patres: sed, alii adolescentes, clanculum patres suos. QVAE fert
adolescētia.) Veniam addidit statim, peccata ab adolescētibus ad ætatem remouēdo. Et vide quàm
breuiter, quàm pudicè, quàm innocenter locutus est. EA NE me celet, consuefeci filium.) Tri-
bus enim viuitur modis, natura, cōsuetudine, & ratione. NAM qui mentiri aut fallere insuerit.)
Separatim subaudiendum est, insuerit, πρὸς τὸ mentiri. CAETEROS.) Quia iam deceperit pa- *Liberi.*
trem. PVDORE ac liberalitate.) Pudore, ad filios retulit: liberalitate, ad parentes. Argumen- *Liberalitas.*
tum à coniugatis: Liberalitate inquit regendi sunt: propter quod liberi dicuntur. Liberalitatem au- *Retinere.*
tem, bonitatem dicit. RETINERE satius esse credo.) Bene retinere: à vitiis scilicet. nam vitia *Tenere.*
filios tenēt: quos retinent patres, à vitiis scilicet. Nam retinet qui aduersum aliquē tenet. HAEC *Conueniunt*
fratri mecum non conueniunt.) Noua locutio. & non conueniunt, pro non congruunt: ac per hoc, *hæc mihi te-*
in his ego & frater dissentimus, & dissimiles sumus. VENIT ad me sæpe clamitās.) Et impor *cum.*
tunitatem odiosam ostendit, ad me dicendo: & inconditam assiduitatem, addendo sæpe. Et congrue,
postquam sæpe dixit, adiecit aptius verbū, non dicens clamans, sed clamitans. QVID agis Mi-
tio?) Reminiscere lectionem, & inuenies interrogationē huiusmodi vel inuectionis principio con-
uenire vel obiurgationis. CVR perdis adolescentem nobis?) Rectè NOBIS additum est, & *Nobis.*
ἠθικῶς: vt alibi, Psaltriam nobis, si diis placet, parauit. CVR amat? cur potat?) Vide quemadmo-
dum vt durum obiurgatorem ostendat Demeam: cum ab eo ea dicantur in crimen vocari, quæ aut
ætatis sunt: vt, Cur amat? aut naturæ: vt, Cur potat? aut pietatis: vt, Cur tu his rebus sumptum sug-
geris? & cætera. Cur amat? cur potat?) Cur amat, ad illud refertur quod ait suprà, Do, præter-
mitto. nam prætermitto delicta, intelligimus ex amore. Cur potat? ad illud quod ait, Do sumptum.

NIMIVM ineptus es.) Vtrunque durè, & nimium, & ineptus es. PRAETER æquūmque *AEquū bonū.*
& bonum.) Potuit ET non addi, præter æquūm bonum. ET ERRAT lōge.) Melius est longe *Longe.*
simpliciter accipiendum, vt locale sit, quàm valde. MEA quidem sententia.) Modeste addidit, *Mea sentētia.*
mea quidem sententia: ne quis hoc pro præcepto dici existimet. QVI IMPERIVM credat.)
Vtrum cuiuslibet, an Demeæ tātum? GRAVIVS esse, atque stabilius.) Grauius, ad vim: stabi
lius, ad tempus refertur. VI QVOD fit.) Id est metu ac malo. QVAM illud quod amicitia *Vis.*
adiungitur.) Illud fit, quod vi: hoc adiungitur, quod amicitia. MEA sic est ratio, & sic animum
induco meum.) Mea sic ratio est, ad superiora pertinet confirmāda. Sic animum induco meum, ad *Sic mea est ra-*
ea pertinet quæ dicturus est. Mea sic est ratio.) Iterum modeste, ἰδιωτικῶς. Et sic animū in- *tio.*
duco meū.) Senilis μακρολογία. MALO coactus.) Duo dicit, malo, & coactus. QVI officiū *Inducere ani-*
suum.) ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν, id est qui recte facit. Officium autem dicitur quasi efficium: ab efficiēdo *mum.*
quod vnicuique personæ cōgruit. DVM id rescitū iri.) Quod facit scilicet. TANTISPER.) *Macrologia.*
Tantisper, quasi tantumper: & paulisper, quasi paulumper, vt parumper dictum est. Tantisper *Officium.*
cauet. Peccare, subaudiēdum est. nam totum ἐλλειπτικῶς, & obscure dictū est. Et bene cauet: quasi *Tantisper.*
malo. SI SPERAT fore clàm.) Iterum, quod facit, subaudiendum. RVRSVS ad ingeniū *Paulisper.*
redit.) Mire, nō intulit, cauet: sed, ad ingenium redit. & RVRSVM est retrouersum: vt prorsum, *Ad ingenium*
prius versum. ILLE quem beneficio adiūgas.) Non dicit, beneficio adiunctus, vt suprà, malo *redire.*
coactus. Ille quem beneficio adiūgas.) Ille malo, hic beneficio. Ille coactus: hic adiunctus. Ille, *Rursum.*
dum id rescitum iri credit, tantisper cauet: hic, præsens absénsque idem erit. Et præsens & absens, *Prorsum.*
non ad aliquem locum, sed ad custodem retulit & monitorem. Ille quem beneficio adiungas.
Cōtra illud ait, Malo coactus. EX ANIMO facit.) Officiū scilicet. STVDET par referre)
Id est benefacere. Præsens absénsque idem erit.) Cōtra illud, Si sperat fore clàm, rursus ad inge- *Par referre.*
nium redit. HOC patrium est.) Superius à re tractum est: hoc iam à persona ducitur argumen-
tum. CONSVEFACERE.) Non, cogere: sed, cōsuefacere. QVAM alieno metu.) Vide quē-
admodum suum ad indulgentiā affectum reuocet optimæ disciplinæ. HOC pater ac dominus.)
A differētia personarum & officiorum. INTEREST.) Differentia est. HOC qui nequit.) *Interest.*
Longe melius, nequit: quàm si diceret, non vult. FATEATVR nescire.) Hoc indicat, & se me-
lius consulere, & volentem hoc exercere. NESCIRE imperare liberis.) Oratorie, quasi artis *Impero.*
sit indulgentissime agere. Imperare, modo non ad superbiam, sed ad regendum est referendū. Fa-
teatur nescire.) Deest se. SED éstne ipsus de quo.) κατ' οἰκονομίαν superuenit de quo sermo est, *OEconomia.*
vt factis dicta ostendantur. ET CERTE is est.) Bene nunc cōfirmat ipsum esse eum, cum pro-

pior est, vtpote senili, nec in longum prospiciente conspectu. NESCIO quid tristem video.) Orationis apparatus ex vultu ostenditur: vt, -stetit acri fixa dolore, Tum quassans caput hanc effundit pectore vocē. NESCIO quid.) Deest, propter: vt sit, nescio propter quid. VT SOLET.) Causa cur illū æquo animo frater ferat, Vt solet, inquit. SALVVM te aduenire Demea gaudemus.) Vt asperior ostendatur Demea, etiam salutatut ab eo quem obiurgaturus est.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO, senes.

D. EM opportune: te ipsum quærito. *Senarii.*
M. Quid tristis es? D.* rogitas me, vbi nobis AEschinus *Aliàs, rogas*
Siet, quid tristis ego sim? M. dixin'e hoc fore?
Quid is fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam, neque metuit quenquam, neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modo quid designauit! M. quidnam id est?
D. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem
Quam amabat: clamant omnes, indignissume
Factum esse: hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum. hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.
M. HOMINE IMPERITO nunquam quicquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.
D. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc male iudicas.
Non est flagitium (mihi crede) adolescentulum
Scortari, neque potare: non est: neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est. nam si esset vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius, quàm vbi te expectatum eiecisset foras:
Alieniore ætate pòst faceret tamen.
D. Prò Iuppiter tu homo adiges me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,
Ausculta: ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi.
Is meus est factus: siquid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.

Obsonat,potat,olet vnguenta de meo.
Amat?dabitur à me argentum,dum erit cōmodum: *Amat.prior syllaba pertinet ad uersum praecedentem.*
Vbi non erit,fortasse excludetur foras.
Fores effregit?restituentur.discidit
Vestem?resarcietur.est(Dis gratia)
Et vnde hæc fiant,& adhuc non molesta sunt.
Postremò,aut desine,aut cedò quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare ostendam. D.hei mihi,
Pater esse disce ab aliis,qui vere sciunt.
M. Natura tu illi pater es,consiliis ego.
D. Túne consulis quidquam? M.ah si pergis,abiero.
D. Sicine agis? M.an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ est mihi. M.& mihi curæ est.verum Demea
Curemus æquam vterque partem,tu alterum,
Ego item alterum.nam ambos curare,propemodum
Reposcere illum est,quem dedisti. D.ah Mitio.
M. Mihi sic videtur. D.quid istuc?tibi si istuc placet,
Profundat,perdat,pereat,nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M.rursum Demea
Irascere? D.an non credis?repetóne quem dedi?
AEgre est.alienus non sum.si obsto, hem desino.
Vnum vis curem,curo:& est Dis gratia,
Cum ita vt volo est:iste tuus,ipse sentiet
Posterius.nolo in illum grauius dicere.
M. Nec nihil,neque omnia hæc sunt,quæ dicit,tamen.
Nonnihil molesta hæc sunt mihi.sed ostendere
Me ægre pati illi nolui.nam ita est homo:
Cum placo,aduersor sedulo,& deterreo:
Tamen vix humane patitur:verùm si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo.Etsi AEschinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem?aut cui non dedit
Aliquid?postremo nuper(credo iam omnium
Tædebat)dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam.
Gaudebam:ecce autem de integro. nisi quidquid est,
Volo scire,atque hominem conuenire,si apud forum est.

HEM opportunè:teipsum quærito.) In hoc actu diuersi homines, diuersi patres,& diuersa studia proponuntur.hic lenis,hic amarus: hic facetus, hic impolitus:hic facilis,hic pertinax & difficilis in delictis. Hem opportunè: teipsum quærito.) Melius quàm Menãder,cũ hic illum ad iurgium promptiorem,quàm ad resalutandum faciat. QVID tristis es?) Bene interrogat.potuit enim nõ iratus frater quærere. VBI nobis AEschin⁹ est.)Quasi quedã

causa sit tristitiæ. DIXIN' hoc fore?)Credo iam vt solet, obiurgabit. QVID ille fecetit?) Animaduertendum, vt interrogatus interroget more indignantium. quod ideo facit, quia videt Mitionem eo vultu interrogare, vt videatur minus reprehendere culpam AEschini. QVEM neque pudet quicquam, nec metuit quenquam.) Varie per casus discurrit, Quem neque pudet quicquam: contra illud quod alibi pater dicit, Erubuit, salua res est. Quem neque pudet quicquam.)Magno ordine accusauit. non(inquit)pudore mouetur patrum, non metu parentum, non timore legum. Er-
Auxesis. go gradatim αὔξησις oratoria processit. TENERE se vilam.) Bene tenere: quia legem. &
Amphibolia. est ἀμφιβολία oratoria. NAM ILLA quæ antehac facta sunt, omitto.) Accusatio duo tempora recipit. præteritum, ab antè gestis: & præsens, ab ijs quæ obijciuntur. Ergo vtrunque mira breuita-
Designare. te perstrinxit. MODO quid designauit!) Designare, est rem nouam facere, in vtranque partem
Designatores & bonam & malam. Nam & designatores dicti, qui ludis funebribus præsunt: credo ob eam causam, quòd ipsis ludis multa fiant noua & spectanda: simul etiam turba retineatur. quæ fiunt aut in spectaculis, aut in litibus. Modo quid designauit!)Puto ego designationē, contractionem, aut conductionem populi in vnum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in se oculos & ora cōuertit, & spectaculo est vulgo: quemadmodum designatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent. Designauit.) Hoc verbū apud veterea duas res significabat. etenim praue & recte facta, designata dicebantur. QVIDNAM id est?)Et hoc etiam contemnens interrogat Mitio. FORES effregit.)Hæc singula magna cum vociferatione inferenda sunt. stomachatur enim aduersus malè interrogantem. Fores effregit, ATQVE IN AEDES IRRVIT.)Totū quidē vnum crimen est, Rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatione dilatatur accusatio Demeæ de moribus AEschini, nihil nisi inania referentis. Fores effregit, atque in ædes irruit alienas.)Hæc singula consideranda sunt. Et bene dicit alienas, quia si lenonis diceret, parua res videretur. IPSVM dominum.) Iterum suppressa est infamis persona. ATQVE omnem fa-
Multare. miliam multauit.)Aut familiam pro seruis lenonis dicit, aut pro meretricibus. Multauit, lacerauit,
Mulciber. mutilauit, molliuit, atque dissoluit. Vnde Mulciber à multando, quasi multiber. VSQVE ad mortem.)Magna inuidia cædis & mortis mentione, quæ tamen nulli accidit. ERIPVIT mulierem quam amabat.)Omnia magno colore, & accusatorio dicta sunt: & hoc maxime, quòd lenonem & meretricem non dixit, contentus facti atrocitate, personarúmque vilitatem reticens. Mulierē
Clamant. eripuit.)Non, abduxit: sed, eripuit. CLAMANT.) A præiudicato, & authoritate rumoris.
Hoc. HOC aduenienti mihi quot Mitio dixere.) Quasi dicat, displicet omnibus, & multi eum accusant. nec tamen lenonis querelæ mentio fit. vide oratorem. HOC auterm, vel articulus, vel aduerbium loci est. IN ORE est omni populo.) Salust. In ore gentibus agens, populo, ciuitati.

SI CONFERENDVM exemplum est.)Tanquam non sit conferendum. NON fratrem vidET rei operam dare?)Satis comice hoc infertur legentibus argumentum: nam magis in culpa ille ipse est, quem laudat. Rei dare operam.)Non amori. RVRI esse.) Nō in vrbe. PARCVM.)Non prodigum. SOBRIVM.)Non insanum. Parcum ac sobrium.) Cōtra illud, Cur amat? Cur potat? Rei dare operam.)Quàm facete Poeta hęc omnia falsa, & è contrario facit Demeam credere. NVLLVM huius simile factum!) Hoc cum admiratione. Mitio tangitur, quasi ipsius culpa sit fratris natura. Nullum huius simile factum!) Hoc cum admiratione indignantia pronuntiandum est, & ardentibus in Mitionem oculis. Et subaudiendum est, esse, aut inuenire.

HAEC cū illi Mitio dico, tibi dico.)Illi, pro in illum: & tibi, pro in te. TV ILLVM corrum-
Asyndeton. pi sinis.)Deest, nam. sed seruentius ἀσυνδέτως dicitur. & hoc TIBI, & TV, pronuntiandum est intento digito, & infestis in Mitionē oculis. nam hoc agi stomacho aduersum dissimulatores solet.

Tu illum corrumpi sinis.)Mitius modo dixit, sinis corrumpi: mox vehementius dicet, An laudi putat fore, si perdiderit gnatum? HOMINE imperito nunquam quicquam iniustius est.) Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur. NIHIL rectum putat.) Pro-
Putare. prie putat. nam hoc verbum imperitorū est. Ordo est, Qui nihil rectum putat, nisi quod ipse facit.
Quorsum istuc? QVORSVM istuc?)Deest pertinet, aut dicis. NISI quod ipse fecit.) αὐθάδεια. hoc enim proprium rusticorum est atque imperitorum. QVIA tu Demea.) Id est, homo imperitus.

HAEC male iudicas.)Pari virtute hæc leniter dicta sunt, qua superiora vehementer. NON est flagitium.)Non peccatum negat esse: sed flagitium non esse contendit. & ideo subindignanter pronuntiandum est: vt si dicat, Scortari quidem adolescentulum, delictum est: sed non est flagitiū. & veniæ locus non tam in facto, quàm in persona est constitutus. Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scortari.)Mire respondit, & oratorie, ad hæc quæ inuidiose dicta sunt. Nam quod ait ille, Eripuit mulierem quam amabat: hic scortum dicit. quod irruit in ædes alienas quasi ex vino furens, potare. quod cum alijs graue propositum est, hoc solùm dicendo, leue reddit: id est fores
Mihi crede. effringere. MIHI crede.)Quasi imperito dicit, Mihi crede. non enim, Me intellige. Quod imitatus Cicero sic Cælium exagitat, Magna sunt, mihi crede: noli hæc contemnere. Hic enim & authoritas dicētis, & contēptus ostenditur audientis. HAEC si neque, ego neque tu fecimua.)Quia dixit, Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat. NON siuit egestas.)Non voluntas prohibuit,

ſed neceſſitas. & ideo nulla laus. QVOD tu feciſti inopia.) Nota FECISTI, in eo quod ſignificat non feciſti. INIVRIVM eſt.) Quia Nihil quicquam iniuſtius homine imperito. VNDE id fieret.) Fieret producta prima ſyllaba. Ennius, Minime nomine fieri prauū. ET TV illū tuū, ſi eſſes homo.) Multū progreſſus eſt accuſās accuſantē. NAM ſi eſſet vnde fieret.) Nō eſt neceſſario conſequens, ſed probabiliter admittitur apud oratores. non enim omnes qui habent vnde faciāt, continuo etiam faciunt. EXPECTATVM.) Odioſum, & malæ vitæ. nam filijs parentes aut amabiles ſunt, aut expectati. amabiles, boni: expectati, mali, quorum mors in dies ſingulos expectanda & exoptanda ſit. nam expectamus ante diem, Speramus ad diem. vnde auidior intelligitur qui expectat, quàm ille qui ſperat. EIECISSET foras.) Non dixit, amiſiſſet: ſed, vt quiddam abijciēdum, eieciſſet. Quàm, vbi te expectatū.) Eo rem produxit, vt ipſe magis videatur conſulere diſciplinæ quàm Demea. ALIENIORE ætate, poſt faceret tamē.) ἀνακόλουθον. deeſt enim quanuis. Et (faceret) vltimum, magnam vim habet. nihil enim prodeſſet, inſuper obeſſet, retinere ab iſtis filium iuuenem. Alieniore pro aliena dicens, comparatiuū gradum pro poſitiuo poſuit. PRO Iuppiter.) Tragica exclamatio eſt. & bene, tanquā ipſe ſe reprehenderet Demea, adiecit, TV HOMO adiges me ad inſaniam.) Et tu homo dicens, negat illi familiaritatem. NON EST flagitiū facere hæc?) Moraliter indignatio expreſſa eſt, iiſdem verbis, quæ frater dixerat, repetitis. NE ME obtundas.) Ne me ſæpe, & moleſte interpelles. Nam obtundere, eſt aliquid ſæpe odioſe repetere. TVVM FILIVM dediſti adoptandum mihi.) Mira argumentatio per ἐπαγωγήν, quæ Inductio ab oratoribus dicitur, cum per interrogationem peruenimus ad id quod volumus concludendum. IS MEVS eſt factus.) Sic progreditur, quaſi confeſſionis genus ſit aduerſarium tacuiſſe. SI QVID peccat Demea.) Concluſio dubiæ rei à non dubijs ſumpta. Si quid peccat Demea.) τῷ ἰδιωτισμῷ interpoſuit Demea: & repetitum eſt, peccat. EGO ILLI maximam partem feram.) Errant qui putant ILLI eſſe pronomen, cum ſit aduerbium loci. vt, Illi mea triſtia fata, Degenerémque Neoptolemum narrare memento. Illi ergo, ibi vbi ille peccat. Quare quidam etiam LI ſyllabam diſcretionis cauſa, vt locum ſignificat, corripiunt. Et maximam partem, optimè dicit. Non enim vniuerſam, quia non ſolus pater AEſchini eſt: ſed maximam, quia eius magis eſt cuius filius cœpit eſſe per adoptionem. Feram, ſuſtinebo, tollerabo. OLET vnguenta.) A ſummo ad imum propoſita ſoluuntur. & mira varietas eſt: Olet vnguenta: ne diceret, obſonat, potat, vnguitur, ne ſcilicet hæc exercitationis palæſtricæ, non luxuriæ, dicerentur. AMAT?) πρὸς τό, Cur amat? DVM ERIT commodum.) Dare ſcilicet. VBI non erit.) Argentum ſcilicet. Sed, commodum dare, ſubaudiendum eſt. FORTASSE excludetur foras.) Hoc ita protulit, quaſi dicat, nihil ſibi deperiſſe ſi gratis forte fuerit ad amicam admiſſus. Et totum hoc τῷ ἐξουθενισμῷ legendū eſt. Et mire FORTASSE dicit, vt pater indulgēs, & credēs adoleſcentē poſſe etiā amari ab amica. non enim affirmauit, vt diceret, Excludetur foras. FORES effregit? reſtituentur.) Peruenit ad præſens crimen. illa enim antè acta fuerant. RESARCIETVR.) Re abundat. ET VNDE hæc fiant.) Iterum ſubaudiendum EST. ET ADHVC non moleſta ſūt.) Quia non eſt flagitium adoleſcentē ſcortari. AB ALIIS qui vere ſciunt.) Superbum fuiſſet, à me dicere. melius ergo AB ALIIS dictū eſt. NATVRA illi pater es: conſilijs ego.) Vrbanè Mitio CONSILIIS ſubiunxit. plus enim valet ad laudē conſilium, quàm natura. Et ſimul oſtēdit poeta verbis Mitionis, qui non natura, ſed affectu ſit pater, nullum patrem eſſe ſapientem: eum verò poſſe ſine perturbatione perfrui ijs quos amat, quem patrem eſſe conſilium fecerit, non natura, hoc eſt qui filium adoptauerit. Et mire cum natura ſingulariter dixerit, pluraliter intulit, conſilijs ego. TVN' conſulis quicquam?) Apertior contumelia: & ideo ſequitur denuntiatio diſcedendi. Túne conſulis quicquam?) Quia dixit, Conſilija ego pater ſum: à coniugatis argumentatus, reſpondit, Túne conſulis quicquā? quia à conſulendo conſilia dicuntur, & cōſultores. SI PERGIS, abiero.) Vt, Donec me flumine viuo Abluero. Si pergis, abiero.) ἀρχαϊσμός, pro abibo. & hoc geſtu abeuntis, vel abituri pronuntiatur. AT CINE agis?) Recte, quia iam abibat: quaſi reuocantis correptio eſt. AN EGO totiens.) Hoc conuerſum intelligas dicere. AVDIAM.) Deeſt TE: ſed exprimere durū fuit. Et hoc eſt obtūdere. CVRAE eſt mihi.) AEſchinus ſcilicet. CVREMVS æquam vterque partem.) Proprie, vterque & æquam, quaſi particeps fratris.

PROPEMODVM.) Niſi addidiſſet propemodum, falſa videretur eſſe ſententia. AH MITIO.) Religioſe commotus eſt: ac veluti incuſatio eſt perfidiæ. & ideo exclamat dolens, & tranſit in iracundiam, conceſſionémque, quæ ἐπιτροπὴ dicitur. MIHI ſic videtur.) Rationabiliter, non eſt ſic dixit: ſed ſic videtur. non vult enim verum eſſe. QVID iſtuc?) Deeſt, loquor, aut reſiſto. nam proprie ſignificatio eſt de ſententia ſua decedentis. PROFVNDAT, perdat.) ἐπιτροπῆ figura. Virgilius, Sequere Italiam ventis, pete regna per vndas. Profundat perdat, pereat.) Hæc ſic pronuntianda ſunt vt oſtendatur geſtu nolle quod loquitur. SI VERBVM vnum poſt hac.) ἀποσιώπησις. Deeſt, tibi fecero, aut tale huiuſmodi. RVRSVM). Quaſi curans iraſceris? AN NON credis?) Iraſci ſcilicet. REPETÓNE quem dedi?) Ruſticani ſtomachi eſt repetere ſemper verba, quæ inuitus alius audierit. Repetón' quem dedi?) Minus erat ſi AEſchinum diceret:

Expectatus pater.
Expectare.
Sperare.
Anacoluthon
Alienior.
Prò Iuppiter
Obtundere.
Epagoge.
Inductio.
Illi aduerbiū.
Ferre.
Olet vnguēta
Reſarcietur.
Conſilium.
Conſultor.
Archaiſmos.
Epitropē.
Quid iſtuc.
Profundere.
Apoſiopeſis.

ſed plus eſt, quem dedi. AEGRE eſt.) Quaſi dictum ſit, Quid ergo loqueris? quia ægre eſt. Cur ægre eſt? quia alienus non ſum. ALIENVS non ſum.) Mire Alienus nõ ſum: quaſi timeat iam dicere, pater ſum. Alienus non ſum) Satis cum ſtomacho: quaſi dicat, Si patrem me eſſe iam non licet, alienus non ſum. ISTE tuus.) Memoritee ISTE TVVS ad illud quod dixerat, Meus eſt factus. Iſte tuus IPSE SENTIET POSTERIVS.) Quantus ſis, quantúmque eum ames:
Sentire. hoc eſt, vt decipiatur per indulgentiam tuam. IPSE ſentiet.) Sentire, multi pro malo poſuere. vt ipſe alibi, Sit rogas? Séſi: nam vnam ei cœnã atque eius comitibus dedi. Nolo in illum grauius.) Scilicet quàm hoc. Poſteriꝰ.) Etenim Demea ſatis hoc graue exiſtimat dictũ in eum qui
Nec nihil. non prouideat in futurũ: & arctius, quia pater eſt. NIHIL. &, NONNIHIL.) Nota figura eſt
Nonnihil. conueniẽs placidiſſimo ſeni, qui in reprehendendo adoleſcẽte moderatus eſt. Nec nihil.) Apparet Terentiũ fauere leniſſimis patribus: vnde ſubiecit etiam rationem facti Mitioni. NEQVE omnia hæc ſunt quæ dicit.) Bene à Mitione hoc dicitur: quia indulgentioris eſt plura ſcire: & ſuprà dixit, Ea ne me celet conſuefeci filium. Et hic ſenſus eſt, Nec contemnenda ſunt quæ dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc eſt, non ſola ſunt quæ dicit, ſed multa alia. Et ordo eſt, Neque tamen hæc quæ dicit, ſũt omnia. NONNIHIL moleſta.) Placidiſſime Nec nihil dixit: & Nõnihil maluit
Diplotes. repetere, quàm vehemẽter iracundiã demõſtrare. eſt enim altera διπλότης. NONNIHIL moleſta hæc ſũt mihi.) Optime poeta Mitionẽ fecit cõmotum: ne ſi omnino immobilis eſſet, nõ indulgere adoptiuo filio, ſed omnino eũ nõ curare videretur. Ergo ſic in eũ ſeruat placidũ animũ, vt ta-
AEgre pati. mẽ retineat patris affectũ. ILLI.) Demeę ſcilicet. Aut illi, id eſt ibi vbi Demea litigabat. SED
Vt homo eſt oſtẽdere me ægre.) Conſtat ergo ægre pati. nã aliter non erat parẽs. NAM ita eſt homo.) Homo
Ita eſt homo. dixit moraliter: ſic enim de iis dicimus, quos parce reprehendimus. vt alibi, Vt homo eſt, ita morẽ
Cum placo. geras. CVM placo.) Id eſt cũ volo placare. VERVM ſi augeã.) Argumentũ à contrario, nã
Etſi. placare, contrarium eſt irritantibus augentibúſque iracundiam. AVT adiutor ſim eius iracun-
Sylleptis. diæ.) σύλληψις. Nam à genitiuo caſu accuſatiuus aſſumptus eſt. ETSI AEſchinus nonnullam in hac re.) Rurſus διπλότης, vt ſit mitis reprehẽſio & hoc ipſo grauis. nam ETSI, & NONNVLLAM NOBIS, tẽperamento ſunt poſita. QVAM hic nõ amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid?) λόγος ὑπερβολῆς, quam non, & cui non. Ea tamen hæc ſunt, vt non graui ſono accuſationis proferantur, ſed ſolam reprehenſionem contineant. Aliquid verò, admirãtis eſt. Quod addidit meretricem, oſtendit Mitionẽ hoc ſolùm adhuc ſcire: nihil autẽ de vitiata virgine. Quam hic nõ amauit meretricẽ?) Et hoc cum venia & defenſione. nam colere meretricem, nõ eſt flagitium. & ſimul etiã vitiatæ virginis ignarus oſtenditur Mitio. Aut cui non dedit aliquid?) Aliquid dicendo, prætermiſit vel meretricem vel numerum. CREDO iam omniũ tædebat.) Etenim addimus ad
Credo. ea quæ apud nos parum certa ſunt, Aut credo, aut puto. DIXIT SE VELLE VXOREM ducere.) Mirũ eſt apud Terentium, cũ etiam per neſcias perſonas indicet argumenta. nam cũ Mitio neſciat amari ab AEſchino ciuem virginem: tamen dicit, Credo iam omnium tædebat. &; Dixit ſe velle vxorem ducere. Sic ex parte magna oſtendit neſcius argumentũ: ideo quia veriſimile eſt amantiſſimum AEſchini Mitionem omnes ſcire affectus adoleſcentis & conſuetudines. Et apparet præterea, conatũ ex parte fateri vitiatũ amore AEſchinũ: & pudore impeditum: tãtum hoc dixiſſe quod honeſte potuit, velle ſe vxorem ducere. quam autẽ vellet, tacuiſſe cõfuſum. SPERA-
Sperare. BAM iam deferuiſſe adoleſcentiã.) Recte ſperabã, pro gaudebã: ſic enim dicimus, cum erraſſe nos cernimus. Et mire: nõ dixit, ſperabam illum iam corruptũ: ſed, mitis ſenex totum ætati attribuit,
Deferuere. nihil filio. Deferuiſſe adoleſcentiam.) Seruat propoſitum circa ætatis veniam. Deferuiſſe.) Quaſi deorſum à feruore tenuiſſe. Legitur & deſæuiſſe. ECCE autem de integro. niſi quicquid eſt.)
Apoſiopeſis. ἀποσιώπησις prima: quia non vult credere. Niſi quicquid eſt.) Deeſt, quia: vt ſit, niſi quia. Et eſt ſenſus, Niſi quia non temere credo, & volo ſcire quicquid eſt.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

SANNIO leno. AESCHINVS adoleſcens.

S. OBSECRO populares, ferte miſero, atque innocenti auxilium: *Iãbici tet. cata.*
V, diditur in (ſubuenite) Subuenite inopi. AE. otioſe, nunc iam ilico hic conſiſte:
Quid reſpectas? nihil pericli eſt: nunquã, dũ ego adero, hic te tãget.
S. Ego iſtam inuitis omnibus. *Dimeter.*
AE. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie vnquã iterum vt vapulet.
S. AEſchine audi, ne te ignarum fuiſſe dicas meorum morũ, *Trochaici tet. acata.*
Leno ego ſum. AE. ſcio. S. at ita, vt vſquam fuit fide quiſquã optuma.

Tu quod te posterius purges,hanc iniuriam mihi nolle
Factam esse,huius non faciã.crede hoc,ego meũ ius persequar. *Trochaici cat.*
Neque tu verbis solues vnquam,quod mihi re malefeceris.
Noui ego vestra hæc,Nollem factum:iusiurandũ dabitur,te esse *Acatalectici.*
Indignum iniuria hac:indignis cũ egomet sim acceptus modis. *Catalectici.*
AE. Abi præstrenuè,ac fores aperi. S.cæterum hoc nihil facis.
AE. I intrò nunc iam. S.at enim non sinam. AE.accede illuc Parmeno: *Iãbicus acat.*
Nimiũ istoc abisti:hic propter hunc assiste. hem,sic volo. *Trochaici catal.*
Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos:
Ne mora sit,si innuero,quin pugnus cõtinuo in mala hæreat. *Iãbici quad.*
S. Istuc volo ergo ipsũ experiri. AE.hem serua:omitte mulierẽ. *acat.*
S. O facinus indignũ! AE.geminabit nisi caues. S.hei miseriam! *Trochaici.*
AE. Non innueram:verum in istam partem potius peccato tamen.
I nunc iam. S.quid hoc rei est?regnúmne AEschine hic tu possides? *Iãbici acat.*
AE. Si possiderem,ornatus esses ex tuis virtutibus.
S. Quid tibi rei mecũ est? AE.nihil. S.quid?nostine qui sim? AE.nõ desydero.
S. Tetigíne tui quidquam? AE.si attigisses,ferres infortunium.
S. Quî tibi magis licet meam habere,pro qua ego argentum dedi?
Responde. AE. ante ædeis non fecisse erit melius hic conuitium.
Nam si molestus pergis esse,iam intrò arripiere,atque ibi
Vsque ad necem operière loris. S.loris liber? AE.sic erit.
S. O hominem impurum,hicine libertatem aiunt æquam esse omnibus?
AE. Si satis iam bacchatus es leno,audi si vis nunc iam.
S. Egóne bacchatus sũ in te,an tu in me? AE.omitte ista,atque ad rem redi.
S. Quam rem?quò redeam? AE.iámne me vis dicere,quod ad te attinet?
S. Cupio:modo æqui aliquid. AE.vah,leno iniqua me non volt loqui.
S. Leno sum,fateor,pernicies communis adolescentium,
Periurus,pestis:tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AE. Nam hercle etiam id restat. S.illuc quæso redi quò cœpisti AEschine.
AE. Minis viginti tu illam emisti,quæ res tibi vertat male.
Argenti tantum tibi dabitur. S.quid,si ego tibi illam nolo vendere?
Coges me? AE.minime. S.nãque id metui. AE.neque vendundã censeo,
Quæ libera est.nam ego illam liberali assero causa manu.
Nunc vide vtrum vis,argentum accipere,an causam meditari tuam.
Delibera hoc,dum ego redeo leno. S.prò supreme Iupiter,
Minime miror,qui insanire occipiunt ex iniuria:
Domo me eripuit:verberauit:me inuito abduxit meam.
Aliàs,toti dem Ob malefacta hæc * tantidẽ emptam postulat sibi tradier. *Trochaici cata. permixtis Iamb. acat.*
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verum * enim quando bene promeruit,fiat:suum ius postulat. *In (enim) dictãrum.*
Age iam cupio,si modo argentum reddat. sed ego hoc ariolor:
Vbi me dixero dare tanti,testeis faciet ilico

Vendidiſſe me.de argento ſomnium:mox Cras redi.
Id quoque poſſum facere ſi modo reddat,quanquam iniurium.
Verum cogito id,quod res eſt,quando eum quæſtum occœperis,
Accipiunda,& muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit:fruſtra egomet mecum has rationes deputo.

Populares.
Quiritari.

O B S E C R O populares.)Popularitas in omnis rei conſortiũ ſumitur. nunc autẽ populares ciues dicit.& hoc quod veteres quiritati dicebant,Quirites cõclamare. Obſecro populares,F E R T E M I S E R O, A T Q V E I N N O C E N T I A V X I L I V M.)Hic exemplũ eſt cõtumelioſi per potentiam diuitis,& in perniciẽ ſuam pauperis contumacis. S V B V E N I T E inopi.)Vide quàm poſteriora vehementiora ſunt ad incendẽdum populum.primò,miſerum:pòſt, innocentẽ:ad vltimũ,inopẽ poſuit.& primò,ferte auxiliũ:pòſt,ſubuenite. Et totum hoc principiũ à beneuolentia ſumitur:quæ comparatur ex inuidia potentiæ AEſchini.nã contraria in AEſchino eſſe vult intelligi. Miſero atque innocẽti auxiliũ:ſubuenite inopi.)Tria ſũt,Miſer,Innocẽs,Inops.

Otioſe.
Ilico.
Iam.
Conſiſtere.
Eclipſis.
Anacoluthon

O T I O S E nũc iam.)Otioſe ſecure ſignificat. nam niſi qui ſecurus eſt,otioſus nõ eſt. I L I C O.)Modo locum,non tempus ſignificat. Otioſe nũc iam ilico hic C O N S I S T E.) Simul imperauit modũ,tempus,locũ,factũ.Modũ,otioſe:Tempus,nunc:Locũ,hic:Factum,conſiſte. Nã I A M & I L I C O, alterũ tempori adiũgitur,alterũ loco. At conſiſtere,eſt audacter & conſtãter ſtare: vt, Cõſtitit in digitos extẽplo arrectus vterque. I S T A M inuitis omnibus.)Deeſt abducam. Ego iſtã inuitis omnibus.) Bona ἔκλειψις. nemo enim plene loquitur qui luctatur. Q V A N Q V A M eſt ſceleſtus,non cõmittet.)ἀνακόλουθον primum:nam cũ præpoſuiſſet quanquã, non ſubiecit tamẽ.

Committere.
Leno.
Fides.
Denuntiatio
Huius nõ facio.
Ius.
Perſequi.
Iniuria.
Soluere.
Re malefacere.
Eclipſis
Iuſiurãdum dabitur.
Præſtrenue.

N V N Q V A M.) Pro nõ. Virgilius, Nunquã omnes hodie moriemur inulti. I T E R V M vt vapulet.)Minaciter poeta priorẽ litem ſuſtulit,dicendo iterũ:vt nõ eadẽ lis eſſet de qua ſuprà Demea queſtus eſt:ſed inſtaurata naſcatur. Committet.)Perficiet:ſed hoc proprie de illicitis, & puniendis facinoribus dicimus.Et ſimul hic oſtẽdit Comicus adoleſcẽs cedere ſe lenoni, inuitũ ſe noxam intuliſſe:& id quod fecerit,feciſſe leonis culpa,nõ ſua. L E N O ego ſum.) Leno,terribiliter pronuntiandũ eſt:quaſi dicat,cui ſupplex eris. Sed ex argumẽto eſt, quòd contẽnit AEſchinus minas lenonis: vtpote qui iam vxorẽ decreuerat ducere. S C I O.) Hic ſic reſpondit quaſi in lenone imminutio capitis tantùm conſiſteret. F I D E quiſquã optima.) Fides in cõcipiendis cõminationib⁹:denuntiatio,cõminantis eſt. H V I V S nõ faciã.)Figurate ergo,Q V O D te purges, id eſt,purgationẽ tuã.H V I V S autẽ,δεικτικὸν eſt.Aut enim ſtipulã,aut floccũ mouerat,aut ſummũ digitũ. E G O meũ ius perſequar.)Hoc eſt lenoniũ. Meũ ius.) Meã libertatem. Meum ius.) Meã vindictã. Nã vt illa iniuria eſt quæ fit innoxio:ita ius vindicta illa quæ redditur reo. Perſequar.)Vlciſcar. Cicero, Tu dum tuas iniurias per te, id quod nõ poteſt, perſequi conaris. Huius nõ faciã.) Cicero, Ne tantulũ quidẽ commotus eſt. N E Q V E tu verbis ſolues vnquã quod mihi re malefeceris.)νομικῶς.Et ſolues,lues,perſolues,id eſt ſatiſfacies,ac te purgabis. Re malefeceris.)Acuendũ eſt re,& ſignificanter proferendum.ibi enim eſt ſententia.Et plus dixit,re malefeceris,quàm iniuriam feceris. N O V I ego veſtra hæc.)ἔκλειψις deeſt enim verba. I V S I V R A N D V M dabitur.) Hoc eſt, iurabimus te eſſe indignũ cui iniuria fiat huiuſmodi. Aut ſeparatim iuſiurandũ dabitur:& ſeparatim,te eſſe indignũ iniuria hac.& ſic meli⁹. verba enim ſatiſfaciũt, cum res colligitur in generalibus cauſis nam ſæpe iræ ac lites iureiurando ſunt terminatæ. I N D I G N V M iniuria hac.) Comice indignum & indignis. A B I P R A E S T R E N V E.) Aut abi præ,id eſt prior:aut abi præ, id eſt præi: vt, I præ,ſequar. Aut præſtrenue: vt,Prædiuitis vrbe Latini. Abi præſtrenue.) Magna contemptio minarum lenonis, non reſpondiſſe AEſchinum ad ea quæ dixerat.

Nihil.
Enim.
Propter.
Pugnus.
Geminare.

C A E T E R V M hoc nihil facis.) Nihil pro nõ legitur,& nihili. A T E N I M non ſinam.) Enim,inceptiua particula apud veteres fuit: ſed & conuenit perturbationi. N I M I V M iſtoc abiſti.) Quaſi ex contumacia lenonis appareat, quòd multum abierit. P R O P T E R hunc.) Iuxta hunc.vt Virgilius, -templũ de marmore ponam Propter aquam. H E M, ſic volo.)Mire comicus ex alterius verbis,quid faciat alter, oſtendit. Q V I N pugnus cõtinuo.) Pugnus,à pugna dictus:aut ab illo pugna. Pugnus cõtinuo.) Id eſt veſtigiũ litigãtis. I S T V C volo ergo ipſum experiri.) Expreſſe oſtendit pauperioris loquacem contumaciam vſque ad pericula cædis. Iſtuc volo ergo ipſũ experiri.)Hoc illo dicente,Seruus lenonẽ verberat. H E M ſerua.)Neſcias cui dicat hæc AEſchin⁹,an lenoni,an ſeruo:ſed ſeruo magis eſt veriſimile. G E M I N A B I T niſi caues.)Hoc cõminantis eſt,non iubentis ferire.ſed quia longe ſtat Parmeno,gemina putauit dictum.Et geminabit: ſubaudiendum eſt plagam. Geminabit niſi caues.) Non ſingularẽ pugnũ,& vnũ dabit,ſed geminabit: quaſi dicat,geminato duplicatòque numero inferet. H E I miſero mihi.) Leno pulſatur. N O N innueram.)Conuenienter poeta auidiorem Parmenonẽ malefaciendi inducit,cũ ſuprà,dominũ inuitũ oſtenderet cogi ad inferẽdam iniuriã. I N I S T A M

partem potius peccato.) Vt verberes non iussus potius, quàm iussus non verberes. NVNC iam.) Duæ partes sunt Et beoe iã, quia fero, & post plagas. Et vtrũ hoc lenoni, vt abeat: an puellæ vt introeat, dicitur? sed facetius est si lenoni intelligas dici: quasi hoc factum sit quod voluerit: & quasi venerit vt vapulet. Et IAM etiam tarditatis incusatio est. vt Virg. Iam melior, iam diua precor. REGNVMNE AEschine.) Inuidiosa moraliter exclamatio, & ardẽtior ad plagas. Regnúmne AEschine HIC TV POSSIDES?) Bene hic, id est Athenis, vbi grauius crimen est dominari velle. Nã tyrãni ibi sẽper oppressi sũt, & maxime proximi. SI POSSIDEREM.) ὑπὸ ἀρωνέια contẽnentis in inuidiam. ORNATVS esses ex tuis virtutibus.) Cito ostẽdit quantũ à se longe sit regnum: qui dixerit ornari potuisse lenonem. Ex virtutibus tuis.) Sic veteres per ἀρωνέιαν virtutes pro flagitijs dicebant. Lucilius, Animo ac virtutibus. QVID tibi rei mecũ est?) Hoc quia verberat⁹ est, dicit. vt sit, Quid tibi debeo? nõ quia nihil sibi debeatur. NIHIL.) Facete: quia ipse abstulit, & nihil vult à se repeti. QVI D? nostine qui siem?) Propriè: sic enim dicit qui nihil quicquã debet, Nõ me nouit: nõ quòd ignoretur, sed quòd in iure non cernatur. SI ATTIGISSES.) Plus dixit, attigisses, quàm tetigisses. est enim multo minus attingere quàm tangere. QVI TIBI magis licet.) Hic non tam ratiocinatio est, quàm exclamatio per dolorem. NEAM habere, pro qua ego argentum dedi.) Meam suffecerat: sed magna moralitate additum, pro qua argentum dedi, ad vociferationem. simul esse ostendit leno quod repetat. QVI tibi magis.) Si mihi, inquit, non licet attingere tuam: cur tibi licet meã, non tangere, sed habere? Et habere, vtrũ domi in cõsuetudine: ao corrumpere, id est stuprare intelligimus? ANTE ædes nõ fecisse erit melius hic conuitiũ.) Nõ erat quod ad hæc iuste respõderet & ideo sic respõdet, vt conuitiõ dicat: quod verũ est. LORIS liber?) Lora apud veteres laura dicebãtur, à lauro triõphorũ: soh qua mos erat captiuos vinciri, ducique per pompã. ideo autẽ, vt coo ditionis reminiscaotur, loris cædũtur mãcipia. Nã mãcipia dicũtur, quòd manu capta sunt: Serui, qui seruati sunt, cum eos occidi oporteret iure belli. Vnde Virgili⁹ sic inducit captiuũ rogantẽ, Per patrios manes, per spes surgẽtis Iuli, Te precor hanc aoimã serues natóque patrique. HICINE libertatẽ.) Scilicet Athenis. Ô HOMINEM impurũ.) Sic veteres impurũ generaliter pro improbo ponebãt: vt in eadẽ hac fabula, Persuasit ille impurus, sat scio. AEQVAM omnibus?) Quasi diceret, vbi non est, quãdo AEschin⁹ loquitur. Et bene omnib⁹: vt ne lenones quidẽ videãtur excepti. OMITTE ista, atque ad rem redi.) Superbe adolescẽs maleficiũ nõ putat lenonis esse purgandũ. Ad rem autẽ, ad negotiũ de quo agitur, dicit. QVAM rem?) Quã abduxisti. Res enim, pecunia intelligitur: vel id pro quo pecunia danda est. QVO redeã?) Ad quã euertisti domum: quia, Fores effregit, atque in ædes irruit alienas. QVOD AD te attinet?) Quod tibi prodest, & commodum est. CVPIO.) Ille, vis, dixit: hic, cupio. MODO æqui aliquid.) Subaudiatur, dicas. VAH, leno iniqua me nõ vult loqui.) Nomen sacrilegũ, & iniustũ Leno, ini quitatẽ agitat, iustitiæ patrocinatur. hoc totum ἀρωνικῶς pronuntiandum est. LENO sum.) Figura συγχώρησις. ORTA est iniuria.) Orta, cœpta. ILLVC quæso redi quo cœpisti.) Figurate. rectũ enim erat, vnde cœpisti. nisi forte QVO pronomen est modo accipiendũ: vt sit, à quo. Et bene memor est dixisse AEschinum, Omitte ista, atque ad rem redi. QVAE RES tibi vertat male.) Adijcit contumeliã, quasi & hoc multum sit inimicum. Vertũnus dicitur deus qui rebus ad opinata reuertentibus præest. sæpe autem male cedit, quod bonum putatur: & hoc est male vertisse. vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ pereunti. de quo Virgilius, -ensémque reclusit Dardanium, non hos quæsitum munus in vsus. QVID, si ego tibi illam vendere nolo?) Hæc maioris sunt stomachi: & ideo stultiora. nam quod iam amisit, vendιturum se negat. Et, Quid si nolo, noue dictum est, & τῷ ἰδιωτισμῷ. Quid, si nolo vendere? coges me?) Potest autẽ dici, Qui si nolo, coges me? MINIME.) ἀρωνέια. NANQVE id metui.) ἀρωνέια contumax & ridicula in eo, quòd iam amisit id de quo dixit se cogi non posse. NAM EGO illum liberali assero causa manu.) Ordo est, Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba: à quibus etiam Assertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa, liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. PRÒ supreme Iupiter.) Hæc locutio ad hoc inducta est vt ex verbis lenonis appareat quàm facile mitis fieri possit, & quiduis libenter accipere. Prò supreme Iupiter.) Supremum nũc dicit summum, ab eo quod est superium, & superius. Virgilius, -rex ipse Iouis de gente suprema, Troius AEneas tua nos ad limina misit. Et non abhorret à persona & plebeij, & lenonis, & vim passi Iouem ipsum conuitio persequi, vt quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. MINIME MIROR, qui insanire occipiunt ex iniuria.) Sensus hic est, Insanos fieri per iniuriam plerosque mirabar, sed iam nõ miror, postquã ego ipse per iniuriam quam sum passus, insanire cõpellor: adeò vt exclamem Prò Iupiter. Et simul aduerte vigilantem poetam, vt vbicũque in comœdia vocẽ tragicam extulerit, statim personam insanã dicere faciat: sic & suprà, Prò Iupiter, tu homo nũc adiges me ad insaniam. ME INVITO abduxit meam.) Honestiori personæ hæc querela sufficeret, abduxit meã. Sed leno bene addidit, me inuito. nã abducunt meretrices absque volũtate lenonũ. Et decora locutio est per ἔλλειψιν, me inuito abduxit. non enim addidit, puellam, aut quid tale.

Iam. Hic. Ironia. Virtutes. Nõ me nouit. Attingere. Tangere. Habere. Lora. Mancipia. Serui. Impurus. Res. Ad te attinet Orta. Quo cœpisti. Vertumnus. Ironia. Asserere manu. Assertores. Liberalis. Supremus. Eclipsis.

Tantidem Totidem empta. Infregit colaphum. Bene. Promereri. Mereri. Commereri. Id quod res est. Mussitare. M.

TANTIDEM emptā postulat.) Tātidem emptā legitur, & totidem emptā. HOMINI misero:) Secundū illud Menandri • HOMINI misero plus quingentos colaphos infregit.) Contumeliosa cædes, colapbus, & digna lenone. Infregit.) Vt illudens hoc fecisse AEschinus videatur, cum sonitu se colaphizatum significat. Infregit autē, illisit, inflixit. vt sit sensus, Inflixit homini misero plus quàm quingentos colaphos. Et flebiliter pronuntiandum est, hoc enim exprimitur, vt tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quātum hoc distet ab illo quod suprà dicebat, Ipsum istuc volo experiri. hoc, quia solus est: illud, quia cum aduersario. BENE promeruit.) Bene, multum. Promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est commeruit. Nam mereri & promereri, est præstare beneficium. Virgilius, Quique sui memores alios fecere merendo. Et -nūquam regina negabo Promeritam. VBI me dixero tanti dare.) Rectè dixit. vbi enim pactio intercesserit pretij, iam ereptionis actio sublata erit, & pretium debebitur. MOX cras redi.) Transit ad μιμητικῶς. ID QVOQVE pati possum.) Id, Mox cras redi, id est moram. QVANQVAM iniurium.) Vendere quod nolis. Est scilicet. ID QVOD res est.) Pro, id quod verum est: bona locutio. QVANDO eū quæstum occeperis.) Vt in Andria, Deinde quæstum occipit. MVSSITANDA.) Patienda, cōsideranda cū silētio, & vt in amatore putāda, atque per hoc perferenda. Mussitare enim proprie est dissimulandi causa tacere. dictū vel à muto, vel ab M: quæ litera est nimium pressæ vocis ac penè nullius: adeò vt sola omnium cū inter vocales inciderit, atteratur, atque subsidat. Hinc Virgilius, Mussat rex ipse Latinus. FRVSTRA egomet mecum.) Præparationis genus, ad accipiendas viginti minas totius summæ desperatio.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici & Senarii.

SYRVS *seruus.* SANNIO.

SY. ACE, egomet conueniā iā ipsum: cupide accipiat faxo, atque etiā
Bene dicat secum esse actū. quid istuc Sannio est quod te audio
Nescio quid concertasse cum hero? SA. nunquam vidi iniquius
Certationem* comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit. *Aliàs, cōstitutā,*
Ego vapulando, ille verberando vsque, ambo defessi sumus.
SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gestū oportuit.
SA. Quid potui melius, qui hodie vsque os præbui? SY. age, scis* quid loquar? *Aliàs, qui*
PECVNIAM IN LOCO NEGLEGERE, maximum interdum
est lucrum. SA. hui.
SY. Metuisti: si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque *Elisio excipitur a versu sequenti.*
Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret. SA. EGO SPEM pretio non emo.
SY. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquā adeò astutus fui,
Quin quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia.
SY. Age, noui tuum animum, quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare. præterea autē te aiunt proficisci Cyprū. SA. hem.
SY. Coemisse hinc quæ illuc veheres multa: nauem conductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: vbi illinc spero redieris, tamen hoc ages.
SA. Nusquam pedem: perii hercle, hac illi spe hoc inceperunt. SY. timet:
Inieci scrupulum homini. SA. ô scelera, illuc vide *Senarii Iambici.*
Vt in ipso articulo oppressit: *emptæ mulieres *Aliàs, empta*
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Nisi eò ad mercatum veniam, damnum maximum est.

Nunc si hoc omittam, actum agam: vbi illinc redieto,
Nihil est, refrixerit res, Nunc demum venis?
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. Iámne enumerasti, * quod ad te rediturum putes? In(quod)diditur d.
SA. Hocine illo dignum est? hocine incipere AEschinum?
* Per oppressionem vt hanc mihi eripere postulet? In(Per)diditur r
SY. Labascit. vnum hoc habeo: vide, si satis placet,
Potius, quàm venias in periculum Sannio;
Seruésne, an perdas totum, diuiduum face:
Minas decem corradet alicunde. SA. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. vt lubet.
Nunquidvis quin abeam? SA. imò hercle hoc quæso Syre,
Vtvt hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddat: saltem quanti empta est, Syre.
Scio non te vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo
Faciam. sed Ctesiphonem video. lætus est
De amica. SA. quid quod te oro? SY. paulisper mane.

TACE, egomet conueniã iã ipsũ.) In hac scena actus, est exẽplum cõtinens vitæ auarorũ, qui sæpe in damnũ ipsius auaritiæ rationibus ruunt: simul etiam duorũ inter se nequã hominũ spectãda quædã vicissim, & dolosa captio est. Tace, egomet conueniã iã ipsũ.) Tace, si pro aduerbio est, omnib⁹ dicitur. si pro verbo ponit, dicit Ctesiphoni maxime solicito & supplicãti omnibus ob metũ patris. IAM autẽ, nõ tarditatis est, sed properationis significatio. BENE dicat secũ esse actũ.) Actum, recte additum est: nã multa etiam cupide accipimus, ita tamen vt male nobiscũ esse dicam⁹ actũ. QVID istuc Sãnio est?) Illud suprà post scenã, hoc iã in proscenio dicitur. Et vide quàm ingeniose Terẽtius, qui suprà ab AEschino lenonis nomine facit Sãnionẽ vocari, vtpote ab homine arroganti & feroci ob ætatẽ & negotiũ: at hunc blãde circunuenientẽ honorificẽtius inducit cũ lenone loqui, & Sannionẽ eũ vocare. Sane qui in sordidis professionibus agunt vitã, honorifice nomine proprio appellãs. sed qui in splẽdidis artibus sunt cõstituti: gaudent artis nomine nũcupari, vt Imperator, Orator, Philosophus. Sic & in Eunucho, Audire vocẽ visa sũ modo militis, apud se loquẽs meretrix. Et postquã illũ cominus videt, Salue mi Thraso inquit: nõ, salue miles, quod erat durissimũ. Et mox irata personat, Miles nunc adeò edico tibi. NESCIO quid cõcertasse cũ hero?) Argute positũ Nescio quid. vult enim ex illo audire, vt nanciscatur initiũ quod persuadendũ suscepit. Cõcertasse.) οἰκονομία. honorifice nomen tractat, vt & placidum sibi reddat, & vt eũ faciat ad contemnendã pecuniam liberalem. nã honestas adimit auaritiã. CONCERTATIONEM comparatam.) διασύρει, quia ille concertasse dixit, nõ cæsum esse. Comparatam.) Proprie aiiãs cõstitutam. Et COMPARATAM ad dictũ Syri refert, qui ait concertationẽ fuisse, pares faciens AEschinum & Lenonem. nam Sannio vult sibi deberi pro eo quod vapulauit: quod abstulit illi Syrus, dicendo eum non verberatum esse, sed potius concertasse. Et proprie dixit concertationem, ipsum actum. nam certamen, est res ipsa de qua certatur, vter columbam sagitta feriat: vtèr prior decurrat ad metas. Vnde Virgilius, Velocis iaculi certamina ponit in vlmo. At verò certatio, ipse actus contentióque certantium est. ILLE VERBERANDO vsque ambo defessi sumus.) Incerta est distinctio, vel verberando vsque, vel vsque defessi. & est VSQVE aduerbium, significans aut diu, aut multum. TVA CVLPA.) Potest & nominatiuus & septimus casus esse. si nominatiuus est, deest EST: si septimus, deest FACTVM EST.

ADOLESCENTI morem gestum oportuit.) Ab ætate adiuuatur sententia. ideo adolescenti dixit, non AEschino. Et morem gerere, proprie lenonis & meretricis est: vnde & ipse sic respon-

Tace. Iam. OEconomia. Comparare. Certamen. Certatio. Vsque.

Moré gerere. det, vt nõ fugiens καχίφχτοῃ dicat, vſque os præbui. ADOLESCENTI morem geſtõ opor
tuit.) Cum ἐμφάσει ADOLESCENTI pronuntiandum eſt, ſcilicet qui facilius aſſentatione cape-
retur. QVID potui melius.) Subauditur, morẽ gerere. Et hoc ſubtiliter leno, cum morem ge-
Hodie. rendõ fuiſſe in meretricis pretio dixerit Syrus. HODIE autem, non tẽpus ſignificat, ſed iracundam
Age. eloquentiã ac ſtomachũ. Vt Virgilius, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. AGE.) Mo-
do age, corripiẽtis eſt aduerbiũ. SCIS quid loquar?) Argute: quia ſimulauerat leno nõ intelle-
xiſſe quid dixerat ſeruus. Scis quid loquar?) Legitur &, ſcis qui loquar. IN LOCO neglige-
re, maximũ interdõ, &c.) Bene additũ eſt in loco, & interdũ: nõ enim ſẽper. SI NVNC de tuo
iure conceſſiſſes.) Bene tuo iure: ne diceret, nõ erat res mea quã vænalẽ habui. Aut DE tuo iure, de
lenonina duritia: vt alibi, Meo iure vtar, vt potior ſit qui prior ad dandũ ſit. NE NON tibi iſtuc
Fœneratum. fœneraret.) Fœneratũ, eſt cũ lucro redditũ & multiplicatũ. Fœneraret ergo, nõ AEſchinus, ſed ipſa
res in qua fœneratio eſt. EGO ſpẽ pretio nõ emo.) ἀντισονομίας cõtra, Pecuniã in loco negligere,
Facere rem. maximũ interdũ eſt lucrũ. NVNQVAM rem facies.) Leno quicquid agit, ad lucrum refert: &
Res, ſic lucri genus dicit eſſe Syrus, à lenone quẽadmodum perſuadet. Et nota REM, & litem, & negotiũ
meretricis, & patrimoniũ, & omnẽ pecuniã nominari. Nunquam rem facies.) Secundũ perſonam
ſerui lenonẽ Syrus hortatur, hominem ad lucrum excitans, nõ ad honeſtatẽ. NESCIS ineſcare
Ineſcare homines. homines.) μεταφορὰ ab aucupibus, qui auibus capiendis effundunt cibum. CREDO iſtuc me-
lius eſſe.) Vide comicum errorem vtriuſque perſonæ, & callidi lenonis, & captioſiſſimi Syri ſerui.
Age. AGE.) Age, nũc verbũ eſt ſignificãs dic. quia iã prope eſt vt cõſentiat perſuadenti. TVVM
animum.) Deeſt, liberalem. QVASI iam vſquam tibi ſint viginti minæ.) Sẽſus, Quaſi numero
in aliquo ducas, & in aliqua æſtimatione cõſtituas: & non ſi velis, penitus contẽnas viginti minas,
dũmodo huic obſequi velis. TE AIVNT proficiſci Cyprum) Et eũ nõ profecturũ dixit, ſed iã
proficiſci: & non ab vno dicit ſe audiuiſſe, ne negaret: ſed aiunt inquit. PRAETEREA autẽ.)
Archaiſmos. ἀρχαϊσμὸς eſt figura. Nã veteres libẽter cõiunctiones multiplicabant. COEMISSE hinc quæ
illuc veheres multa.) Nuſquam hoc oſtendit aliàs Terentius: ſed apparet ex cõfeſſione lenonis ve-
ra hæc omnia eſſe Et mira varietas eſt, proficiſci, coemiſſe, CONDVCTAM NAVEM: ne diceret,
proficiſci, emere, & cõducere nauẽ. Et conductã nauim addidit, vt dilationem res habere nõ poſſit.
Hoc. HOC ſcio, animus tibi pendet.) HOC & correpte legi poteſt, vt articulus demonſtratiuus ſit:
& producte, vt ſignificet aut hãc rem, aut hunc locũ, id eſt Cyprũ. VBI illinc ſpero redieris.)
Ex ſpe ſua vult Syrus oſtẽdere quid leno debeat ſperare, id eſt nõ ſe accepturũ modo. TAMEN
Hoc agere. hoc ages.) Hoc eſt, exiges debitũ. nã hoc agere dicimus eũ, qui inſtat negotio ſuo. NVSQVAM
Apoſiopeſis. pedẽ.) Quia exclamatio eſt, per ἀποσιώπησιν non completur. INIECI ſcrupulũ homini.) Hoc
leno nõ audit. ſimul enim dicitur, cũ ille clamat. & ideo ſimul legi non poteſt. Et hic oſtẽdit Syrus
quo hæc cõſilio locutus ſit. QVAE porto Cyprũ.) Hanc inſulam poſuit poeta, vel quòd Veneri
ſacrata ſit. vt Horatius, Sic te diua potẽs Cypri. Vel quòd mercatus in ea ſit. vt idẽ, Nunquã dimo-
ueas, vt trabe Cypria Myrtoum pauidus nauta ſecet mare. ILLVC vide.) Vide, τῷ ἐνθουσιασμῷ
Scrupulus. dicit. VT IN ipſo articulo oppreſſit.) μεταφορὰ pſeuerãs à ſcrupulo, id eſt lapillo qui nos in cal-
ceo latẽs plerũque lædit. Et OPPRESSIT, vel AEſchin⁹, vel res ipſa quã ſubiicit, id eſt quod ait,
Emptæ mulieres cõplures, &c. ITEM hinc alia.) In lenonis mercib⁹ ἐξοχή. EMPTAE mu-
Syllepſis. lieres cõplures.) σύλληψις. Emptæ, legitur & empta. NISI eò ad mercatum veniam.) Eò, nunc
Mercatus. aduerbium eſt loci, id eſt Cyprũ. Mercatus autem, locum tempúſque ſignificat. DAMNVM ma
ximum eſt.) Quia & hoc damnũ in pretio mulieris eſt. NVNC ſi hoc omittam.) Quod damnũ
Actum agere. eſt ſcilicet. Hoc, autem dicit negotium cum AEſchino. ACTVM agã.) Prouerbiũ, id eſt nihil
agam. quod enim in iure ſemel iudicatum fuerit, reſcindi, & iterũ agi nõ poteſt. Sic in Phormione,
Nihil eſt. Actum (aiunt) ne agas. NIHIL EST.) Noue nihil eſt: pro, nulla ſpes eſt. REFRIXE-
Refrixerit. RIT.) Pro refrigeſcet. VT ſit ſatius perdere.) Per ὑπερβολὴν hoc accipe. nã non conuenit per-
Hyperbole. ſonæ lenonicæ damna contẽnere. HIC nunc manere.) Dũ non nauigo. TVM perſequi.) Cũ
rediero. IAMNE enumeraſti.) Finxit Syrus ſe nõ intellexiſſe quid apud ſe ipſum leno locutus
ſit. ideò illi aliud ait, q̃ ille ſecũ diſputauerit. QVOD ad te rediturũ putes?) Hoc dicto, tantũ il-
Redit ad nos lũ accepturũ ſignificat, quantũ dederat in puella. Nã hoc ad nos redit, quod à nobis abierit. Et di-
cendo rediturũ, oſtẽdit ſuper viginti minas nihil iliũ ſperare oportere: ſic enim ſuprà, Minas vi-
ginti tu illã emiſti: quæ res tibi vertat malé. HOCINE illo dignũ eſt?) Huiuſmodi cõploratio
Incipere. ſummã deſperationẽ lenonis oſtẽdit. HOCINE incipere AEſchinũ.) Quaſi de magno facinore
dixit. Vt in Heautõtimorumeno, Vide quod inceptet facinus. AEſchinũ autẽ cũ laudatione dixit:
quaſi quẽ nõ deceat malefacere. Et vide quàm omnia experiatur impotẽs & miſer ob recuperandã
Poſtulare. rem ſuã. VT HANC mihi eripere poſtulet?) Non dicit de qua: quia de illa ſermo eſt. Poſtulet,
velit, aut ſperet. Cicero, Vt temporibus reip. cedat, non eſt poſtulandum. id eſt cupiendum, aut
Labaſco. expectandum. Eripere poſtulet.) ἐν τῷ κοινῷ dixit, non eripuerit: tanquam adhuc non fecerit.
& ſic loquuntur qui nolunt circa ſe perſeuerare iniuriam. LABASCIT.) Hoc preſſẽ dicitur.
& proprie dicit labaſcit, vt & ſuam inſtantiam, & cunctationem tarde incipientis conſentire mon-

straret.nam inchoatiuum verbum est. Et est metaphora ab arbore facta:quæ multis succisa ictibus, ferri tandem incipit in casum ponderis,ruinámque minitari. VNVM hoc habeo.)Hoc clare: & subaudiendum est, quod dicam, vel dicere. VIDE,si satis placet.) Non placet dixit: sed satis placet,veluti magnum cõsilium præbiturus. POTIVS quàm venias in periculum.) Oratorie: comparatione peiorum,dicit hoc esse quod suggerit eligendum. DIVIDVVM face.) Hoc est, *Diuiduum facere.* diuide:figura μακ̓ρολογία. Diuiduum,à diuisione: Dimidium, à dimensione dicimus. MINAS decem.) Scit illum viginti posse accipere: sed idcirco agit, vt optet leno quod paulò antè nolebat. *Dimidium.*

CORRADET alicunde.) Alicunde,dictũ est quasi non habentis:nam nec ipsa in prõptu sũt. *Alicunde.*

HEI mihi etiam de sorte nũc venio in dubium miser.) Sors est summa,cui extrinsecus acquiritur fœnus. *Sors.* Ergo sortem dicit de pretio quo empta est,id est viginti minis. Et vide illum dãno potius exclamare quàm iniuria. NVNC venio in dubiũ.)Id est in periculũ. *Venire in dubium.* Virgilius, Nec tibi desertæ in dubijs coluisse Dianã Profuit. OMNES dentes labefecit.)Iniuria lenoni tunc dolet, cum adiuncta damno est:vt suprà,Quando eum quæstum occœperis,accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est. Vel idcirco enumeratis cõtumelijs adiecit, Etiam insuper defrudet. Et vide vt eadem quæ dixit suprà,repetat:sed ardẽtius tamen,& cum αὔξησει. Sic Virgilius in maius repetit,quod non semel dicit. COLAPHIS tuber est totum caput.) Tuber, est genus cibi collectum ex tumentibus,& quasi prægnãtibus arenis. *Tuber.* Plus autem hic,quàm suprà,dixit. Suprà enim dixit,Plus quingentos colaphos infregit mihi.hic verò,Colaphis tuber est totũ caput. ETIAM insuper defrudet?) αὔξησις apta lenoni auaro. nam honestior persona non hunc ordinem faceret. *Auxesis.* *Defraudere.*

Defrudet?)Fraude decipiat. NVSQVAM abeo.)Hoc dictum vim habet comminantis: nisi illud cum contemptu susceperit Syrus. *Nusquã abeo* VT LVBET.)Negligenter seruus respondet, vt rogetur à lenone. NVNQVID vis quin abeam?) Hęc est plena locutio. Nũquid vis,desyderat supplementum. *Nunquid vis* & hoc vti dicto discedentes solent. Quin,nunc,quare non, significat. *Quin.* IMÒ hercle hoc quæso vtvt hæc sunt facta.) Ipse sibi satisfacit. Vt vt enim,quoquo modo significat,diuerticulum ad preces faciens. *Vtut.* POTIVS, quàm lites sequar.) Quia dixerat AEschinus, Nunc vide vtrum vis,argẽtum accipere,an causam meditari tuam. MEVM mihi reddat.) Sortem,quam solam suprà recusabat. Et oratorie: non enim quanti emi dixit: sed, inuidiose meum mihi reddat.

SALTEM.) τὸ ἔσχατον. natum est autem à captiuis saltem,qui nihil aliud præter salutẽ à victore petant. *Saltem.* SCIO non te vsum antehac amicitia mea.)Figura ἀποπιστία:per quam ostẽdit se fideliter promittere quod promittit. *Apopistia.* Virgilius,-scio me Danais è classibus vnum, Et bello Iliacos fateor petijsse penates. MEMOREM me dices.)Figurate est inducta promissio præmiorũ. Et bene vtrunque narrat.nam non continuo qui memor est,etiam gratus est. Memor enim est, qui apud se meminit. *Memor.* Gratus qui meruit hoc nomine vocari,dum vicem reddit. *Gratus.* Nam multi sunt memores, ingrati tamen. SEDVLO faciam.) Sic promittit,vt nihil sua interesse credatur. Sedulo.) De industria:sine dolo. *Sedulo facere.* SED Ctesiphonem video.) Aduentus in proscenium personarũ,cum cõsulto consilio fingantur à poeta,tanquam superueniunt alijs rebus in medio positis,quæ ipsarũ interuentu finiantur. mire tamen,quòd quasi ex argumẽto sit,vt futuri actus sui,antè quàm loqui incipiant,describantur. LAETVS est de amica.) Hoc lentius, & summisse. QVID quod te oro?)Deest agis,& deest ego. Quod te oro?)Aut siquid,aut propter quod, subintelligimus:vt sit, Quid mihi non respondes de eo propter quod te oro: aut siquid te oro? *Quid quod te oro?* Et quàm bene fastidiosum lenonem facit Syrus,vt optans ille desperando viginti minas accipiat.nam & suprà non intendẽti dicit totiens in vno sensu hoc idem Syrus de amica. Potest hoc & interrogatiue pronuntiari.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

Iambici quadrati acatalectici.

CLITIPHO adolescens. SYRVS.

C. ABs quiuis homine,cum est opus,beneficium accipere gaudeas:
Verũ enimuero id demũ iuuat:si,quẽ æquũ est benefacere,is facit.
O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certe scio,
Nunquam ita magnifice quidquam dicam,id virtus quin superet tua.
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini neminem esse primarum artium magis principem.
S. O Ctesipho. C. ô Syre, AEschinus vbi est? S. ellũ, te expectat domi. C. hẽ.
S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo:festiuum caput,
Quin omnia sibi pòst putarit esse præ meo commodo.

Maledicta, famam, meum *amorem, & peccatũ in se transtulit. *Aliàs, laborem.*
Nihil pote suprà. sed *quisnam? foris crepuit. ·S. mane, ipse exit foras. *Aliàs, quidnam.*

A BS QVIVIS homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas.) In hac scena, gratiarum actio est ex persona eius qui præstitit, & eius cui præstitum est, & ex ipsius pretij quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum. *Quis.* Abs quiuis homine.) Bene sic cœpit, dicturus, O frater frater. Et QVI secundum regulam dixit: quia dicimus QVIBVS. cæterum ἀπὸ τοῦ, QVIS facit, non QVIBVS. Et incerta distinctio est: cum est opus accipere beneficium, vel cum beneficium est opus. Hoc vetus est, illud cõmuniter. ID DEMVM iuuat.) Ostẽdit plus esse quod iuuat, quàm gaudium. IS FACIT.) BENE, subaudiendum est bis numero. Ô FRATER frater.) Virgilius, Et fratrẽ ne desere frater. Vnum, relatum est ad appellationem: alterum, ad laudem. & subdistinguendũ, vt videatur quæsiuisse quid vltrà diceret, & plus inuenire se non potuisse quàm frater. *Quid.* QVID ego nunc te laudem?) Quid, propter quid. &, NVNC TE τῷ ἰδιωτισμῷ additũ est de superfluo. Vt, -tu nunc Carthaginis altæ Fundamenta locas. Quid ego nunc te laudẽ?) Quia laus, genus causæ est: quod nõ adhibetur nisi dubiæ rei. Quid ego nũc te laudem?) Distinguendũ. QVID autem, pro vt quid?

NVNQVAM ita magnifice.) Deest quòd: vt sit, quòd nunquam ita magnifice. Duplex causa est omittendæ laudis, si res aut nimium mala est, aut nimium bona. ID VIRTVS quin superet tua.) Bona περίφρασις, virtus tua potius, quàm tu. *Itaque.* ITAQVE vnam hanc rem me habere.) Itaque & subiũctiuum potest esse media syllaba correpta: & præpositiuum, producta eadem syllaba, vt sit, itáque. FRATREM.) Noue dixit vnam rem fratrem: sed ego puto FRATREM non subdistinguẽdũ, sed legendũ cõtexte vsque ad PRINCIPEM. nã si distinxeris FRATREM, erit bis, vt arbitror, subaudiendũ, & suprà & infra. quòd si FRATREM inferioribus iunxeris, & cũ admiratione pronuntiabitur, & subaudietur QVAM MIHI. Hanc sanè locutionem scire debemus, propter personam elaboratam. nam nimium gaudet, & rusticus adolescens est qui laudare conatur *Nemo homo.* AEschinum, quasi titubans, & penè balbutiẽs. HOMINEM neminem.) Noue auribus nostris, sed veterum consuetudine locutus est. nam cum meminem, hominem significet: quid opus fuit dicere, hominem neminem? Sed vt diximus, figura est ἀρχαϊσμός. Ô CTESIPHO.) Mire cœpit, gaudium significans, O Ctesipho. Ô SYRE.) Ille vt præuidens: hic, vt qui non præuiderit, ô dicit. O Syre, AESCHINVS VBI EST?) Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit.

Ellum. ELLVM.) Ecce illum, vel pronomen est, vel aduerbiũ demonstrantis. Alij interrogatiue legũt: *Ollum.* vt sit, ellum dicis? te expectat domi. Vt sit ellum pronomen, id est illum. nam & illum, & ellum, & *Domi.* ollum veteres dixerunt. DOMI.) Aduerbium est in loco. *Hem.* HEM.) Interiectio est lætantis.

Festiuum caput. FESTIVVM caput.) Huic cõtrarius sensus est, Ridiculum caput. Alij putant, festiuum caput, non AEschini intelligendum, sed orationis, quam habet Ctesipho, agens gratias fratri. Ita in Eunucho, Quàm venuste, quod dedit principium adueniẽs. Quod si est, nihil potest supra hanc laudationem: nam supra factum erit accipiendum. sed male: nã caput AEschini intelligo, id est ipsum AE- *Caput.* *Synecdoche.* schinum, vt in toto pars sit per συνεκδοχήν: in qua figura & pars pro toto ponenda est, quæ aut eminet ex toto, aut maioris pretij est ad id quod agitur. Quod ipsum sic esse obseruatum à bonis authoribus, si exempla συνεκδοχῆς penitus considerare studes, inuenies. *Opera.* ILLIVS operà.) Dicendo opera, & corporeum laborem AEschini ostendit, & religionem. vt, -hunc mihi da proprium fata nocte laborem, Hãc operam. Hanc religionem ait: vt -annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis. *Quid sit.* QVID SIT!) Deest, quæris? sed est admirantis magis, quàm interrogãtis. ILLIVS opera, nunc viuo.) O miram amplificationem beneficij. nõ dixit, illius opera amicam habeo: sed quod satis graue, & satis amatorium, Illius opera viuo, inquit. *Quin.* QVIN omnia.) Admiratiue quin: & sic pronuntiandum quin, τὸ παράλογον vsque ad maledicta, famam. MALEDICTA, famam.) Maledicta, aut lenonis, aut Demeæ: Famam autem, populi. nam si aliter acceperis, idem male dictum videbitur & mala fama. *Præ.* PRAE meo commodo.) Id est, mei commodi comparatione: vt in Eunucho, Hic ego illum contempsi præ me. id est mei comparatione. MEVM amorem & peccatũ.) De rapienda meretrice, & amanda. Meum amorẽ, & peccatum.) Cũ dixisset, OMNIA: duo tantum intulit, maledicta & famã: vt, Omnia Mercurio similis, vocẽmque colorémque. Et hoc, vt sit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. IN SE transtulit.) Pulchra *Pote.* παρασκευή, qua erratura est Sostrata circa AEschinum, quẽadmodum iam errauit Demea, eò quòd *Eclipsis.* ab illo credidit amari meretricem. NIHIL pote supra.) ἔκλειψις per admirationẽ est: subaudiẽ- *Crepere.* dum est enim vel esse, vel dici. Et POTE pro potis, vt mage pro magis, τῷ ἀρχαϊσμῷ. SED *Decrepiti senes.* quisnam? foris crepuit.) Resonuit: vt decrepiti dicti sunt clamosi senes. Foris, singularis numeri, nominatiui casus, *Mane.* MANE.) Mane, gaudentis est hoc dictum, non operiri iubentis.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

AE. Vbi ille est sacrilegus? SA. méne quærit? nũquidnam effert? óccidi: *Iambici quadrati acatalectici.*
Nihil video. AE. ehẽ opportunè: te ipsũ quærito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte verò tristitiam tuam.
C. Ego illam hercle verò omitto, qui quidem te habeam fratrem,
O mi AEschine, ô mi germane: ah vereor corám in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existimes.
AE. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Redisse, vt si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
C. Pudebat. AE. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem, penè ex patria. turpe dictu: deos quæso vt istæc prohibeant.
C. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iam mitis est.
AE. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam. tu intrò ad illam Ctesipho.
SA. Syre insta. SY. eamus: nãque hic properat in Cyprum. SA. ne tã quidẽ,
Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time.
SA. At vt omne reddat. SY. omne reddet, tace modo, ac sequere hác. SA. sequor
C. Heus heus Syre. SY. hẽ, quid est? C. obsecro hercle hominẽ istũ ĩpurissimũ
Quamprimum absoluito: ne si magis irritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permãnet, atque ego tunc perpetuo perierim.
SY. Non fiet: bono animo esto: tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cætera:
Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.
C. Ità quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

VBI EST ille sacrilegus?) Mire AEschinus seruat aduersus lenonem superbiam, qua ostẽditur tanto esse alienior ab amoribus meretricijs, quãto audacior in lenonem. MENE quærit? num quidnam effert?) Sperat nunc leno se aliquid accepturum propter conuitiũ. vt alibi, Minas viginti tu illam emisti: quæ tibi res vertat male: argẽti tantũ dabitur. Et vide quanti faciat leno præ lucro iniuriam, qui se sacrilegi nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit. Oportet autem, Méne quærit, cum quadam gesticulatione & subsultatione sperantis lenonis ad hoc se quæri vt accipiat, pronuntiare. *Méne.* OCCIDI: nihil video.) Occidi, non quia sacrilegus dictus est, sed quia nihil accipit. & simul gestum cõsidera loquentis ex verbis. Occidi: nihil video.) Mire hoc verbo apparet in vultu lenonis & spem mortuam, & extinctum gaudium. nam & apta ἔκλειψις hæc dicentis, Occidi, nihil video neque addidit proferri, aut quid tale. *Eclipsis.* HEM.) Interiectio repentinæ rei. *Hem.* OPPORTVNE, teipsum quærito.) ἀσύνδετον, deest venisse: non enim sequẽti nectitur. *Asyndeton.* QVID fit Ctesipho?) Quid fit, blandum initium est. nõ enim nunc interrogat, cum ipse dicat, In tuto est omnis res. mox ipse in subditis iam hæc addidit præter naturam quæstionis. *Quid fit.*

Quid fit.) Quid agitur? IN TVTO est omnis res.) Quasi amatori, omne dixit negotium de amica. An omnis res, & lenonis iurgium, & suspicio patris Demeæ? OMITTE veró.) Verò, abundat: aut correptiuum est iandudum, non omittentis. *Verò.* EGO illam hercle verò omitto.) Apparet non nunc primùm dici Ctesiphoni ab AEschino, Omitte tristitiam tuam: nec nunc primùm responsum, omitto: & ideo additũ est, hercle verò quia nunc demũ data est plena securitas. TRISTITIAM tuam.) Sic dixit, quasi nimiam. QVI QVIDEM te habeam fratrem.) Acuendũ TE. *Te.* Ô MI GERMANE.) Mi, meus: sed vocatiuo dixit casu. *Mi.* CORAM in os te laudare.) Corâm, ad ipsum pertinet quem laudat, & ad eos qui audiunt: in os, ad ipsum qui laudatur. Nam corâm laudat, qui non tacet apud alios, & hoc agit non per epistolam, sed ipse præsens. In os, qui apud *Corâm.*

In os laudare. ipsum loquitur quē collaudat. LAVDARE amplius.)Quia laudauit. NE ID assentandi.) *Eclipsis.* Antiqua ἔκλειψις.deest enim causa. Assentandi.)Adulandi. Et vtrū deest causa, an ad ipsam litē sic dicitur? *Assentari.* Ne id assentandi.)Specta si non rusticus adolescēs est, & purissimæ simplicitatis, adeò vt etiam velle laudare fratrem nimio pudore non possit, hoc solo quia præsens est, cū illū nimium laudarit absentem. QVAM QVOD habeam gratum.)Varie non enim intulit, quas *Quòd.* gratias agenti. Quòd) Quia. AGE inepte.)Non est iniuria: quia & maior frater est, & blāda *Mihi dolet.* dicturus. HOC mihi dolet.)τῷ ἰδιωτισμῷ. Mihi dolet, pro doleo. & DOLET bis subaudiendum est. ET PENE in eum locum redisse.)Insinuatio beneficij ex periculo & difficultate ob tempus. VT AI omnes cuperent.)Non si ego tantummodo alijs aduersantibus. PVDEBAT.) Deest fateri. STVLTITIA est istæc.)Hoc scilicet fateri ei qui ipse patri nunquam quicquam *Tā paruola.* celauerit. TAM ob paruolam rem.)Ergo diminutiuis adiūgitur TAM particula, & deest perirer sed τῷ εὐφημισμῷ tacetur. Tam ob paruolam rē.)Id est meretricem. Et bene hic dicit AEschinus, quasi qui maiora expertus sit, id est vitiū virginis. PENE è patria.)Deest fugere: quia amatores comici cito comminantur patriam se deserturos, vt amicæ sequantur. Pene è patria.)ἀποσιώπησις εὐφημισμοῦ χάριν. Menander, mori illum voluisse fingit: Terentius, fugere. TVRPE dictu.)Te fugere scilicet: & deest EST. VT ISTAEC prohibeant.) Id est, exilium, fugámque patriæ. PECCAVI.)Approbauit ex periculo magnitudinem beneficij. QVID ait tandem nobis?)Nobis, τῷ ἰδιωτισμῷ additum est. non enim Nobis intelligendum est. IAM mitis est.) Quia debacchatus est suprà leno, iam mitis est, dixit. EGO ad forum ibo.) Tunc enim, in foro & de mēsæ scriptura magis, quàm ex arca domóque, vel cista pecunia numerabatur. VT HVNC *Absoluere.* absoluam.)Id est, vt hunc, reddito illi pretio dimittam. Nam velut ligati sunt, quibus debetur ali- *Serui soluuntur.* quid. Dicuntur etiam serui illi solui, qui cum debitores pretiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est ergo absoluam, pro, à me soluam. An iocatur in tristitia lenonis, qui illum cum barba leno- *Eclipsis.* nia, & mœsto vultu sequitur, tanquam reus? TV INTRO ad illam Ctesipho.)Bona ἔκλειψις, significans lætitiam potiundæ meretricis. SYRE INSTA.) Iam Syrus, non vt adiuuet, sed vt instanter adiuuet, rogatur. EAMVS, nāque hic properat.)Hoc clamat Syrus, vt beneficiū ostendat: sanè ità vt rursus lenonem de profectione absterreat. NE TAM quidem.)A lenone incon- *Tam.* stanter dicitur, vt perturbatio metuentis, magnum damnum possit ostendere. Ne tam quidem.) *Etiam.* Tam, pro tantum. an tam pro tamen? & deest, dicas me properare, aut propero: vt sit ETIAM ad- *Quanuis.* uerbium hortantis, vel consentientis. QVANVIS etiam.)Pro inquantum vis. ETIAM particula, vtrum consentientis aduerbium, an coniunctio, qua significat & properare se, & non in tantum vt negligat quod sibi debetur? MANEO otiosus hic.)Hoc separatim inferendum est, quasi pertinaciter asseuerentem lenonem instaturum se exclamationem facere denotetur. Maneo otiosus hic.) Dixit enim propero: & rursum consenserat in Syri verba, properasse dicentis.

REDDETVR ne time.)Quod desperauerat Leno, Syri ostēdit sermo. VT OMNE REDDAT.)Propter illud quod Syrus dixerat, Diuiduum face. Et probatū est, completúmque quod ait, Cupide accipiat faxo. Et hoc ipsum, cum trepida & vultuosa supplicatione pronuntiandum est.

TACE MODO, ac sequere hàc.)Sic ait Syrus, quasi nunc lenonē doceat, quæ sit ars non perdēdi. Et totum cum supercilio præstantis magnum beneficium dicit. SEQVOR.)Hoc verbo Leno satis commitigatus ostenditur. HEVS heus Syre.)Ex argumento est ostendere quantum ti- *Heus heus.* meat Ctesipho sæuum patrem. Heus heus.)Vox est de longinquo reuocantis. OBSECRO hercle hominem istum impurissimum.) Satis mansuete, quasi lenonem aut non possit rusticus, aut *Impurus.* nō audeat dicere, hominem dixit. Istum impurissimum.)Auarissimum. & totum cum execratione lenonis. NE SI magis irritatus siet.)Velut clamet scilicet: & proprie de Lenone, quem irri- *Irritari.* tari dicit vt canem. Nam irritari, propriè canes dicuntur. Lucillius de litera R, Irritata canis quod homo quàm plurima dictat. Lenonem autem timet Ctesipho vt rusticus, vt sub patre duro, vt amator. ALIQVA ad patrem hoc permânet.)Non dicit quid: sed nos intelligimus raptum puellæ significari. Aliquà ad patrē hoc permânet.)Proprie secretum latens, latici comparatur intra *Permanare.* vas clausum existenti: quod, cum effunditur, manat. Sic & alibi de committendis secretis loquens, Plenus, inquit, rimarum sum: hàc atque illàc perfluo. ATQVE ego tunc perpetuo perierim.) Quasi & nūc se perijsse sentiat, sed non perpetuo. NON FIET: bono animo esto.)Vt illi liberalis timor est: ita Syro seruilis cōfidentia. TV CVM illa te intus oblecta.)Moraliter ILLA dictum est. vt, Datúrne illa hodie Pamphilo? &, Illa quidem mea erit. Tu cū illa te intus oblecta.) Honeste explicauit turpe dictu. ET LECTVLOS iube sterni nobis.) Seruus nihil *Cōuertere se.* tam comicum. Et vide vt totum superbe ac magnifice loquatur Syrus. CONVERTAM me domum.)Conuertam, magnifice dictum. verbum est enim magni moliminis & agminis ingentis. Nā conuertere se, dicitur quem pompa præcedit: vt imperator proprie conuertit exercitum. Et hoc spectatur, vt motibus arrogantes serui sint cum lætantur. ITA quæso, &c.)Volunt quidam & hunc versum, Syri personæ adiungendum: sed Ctesiphonis verba esse, ex subditis planum est, cum dicit, Hunc diem misere nimis cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.

ACTVS TERTII SCENA I.

SOSTRATA matrona. CANTHARA nutrix.

Iambici quadrati acatalectici.

S. OBSECRO mea tu nutrix, quid nũc fiet? C. quid fiet rogas? rectè
AEdepol spero. S. modo dolores mea tu occipiunt primulum.
C. Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?
S. Miseram me, neminem habeo: solæ sumus: Geta autem hic non adest:
Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat AEschinum.
C. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin semper veniat. S. solus mearum miseriarum est remedium.
C. E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum est hera:
Quando vitium oblatum est, quòd ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.
S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, deos quæso, vt fiet.

Tragœdia in tria diuisa.

OBSECRO mea nutrix.) Hæc scena, Tragœdiæ ordinẽ seruat. Nam Tragœdia in tria diuiditur, Expectationem, Gesta, & Exitum. Hic ergo expectatio est in Getæ nuntio: Gesta, in planctu Sostratæ: Exitus, • OBSECRO MEA TV NVTRIX.) Hinc demõstratur qui sit maternus affectus, quàm grata in dominos seruorum fides sit: eundẽmque laborẽ & dolorẽ esse ex falsis & veris malis. Obsecro mea tu nutrix.) Personæ aut suis verbis, aut aliorum insinuãtur. ex suis: vt nũc persona Sostratæ. Ex alienis: vt Mitio, AEschini persona ex Mitionis oratione ac Demeæ. Obsecro mea tu nutrix.) MEA nũc pro blandimẽto ponitur. *Mea.* QVID nunc fiet?) Imploratio est magis trepidãtis, quàm ignoratio & interrogatio. nãque illius nutrix est, quippe anicula est: sed non sapiẽtior nutrix est, quàm domina sua. *Quid nũc fiet* Ipsum etiã quod dicit, Nutrix, honorificum est. Vt, Annam chara mihi nutrix huc siste sororem. Sũt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus appellari, vt Magister, Medicus, Orator. *Nomina ad aliquid.* MODO dolores mea tu occipiunt primulum.) Euidẽter hic MODO temporis præsentis aduerbium est. *Modo.* Et rursus MEA TV, blandimentum est: sine quo non progreditur colloquium fœminarum, & maxime trepidantium. *Mea.* Primulum.) Initium, & ipsa origo dolorum, diminutiue demonstrata est. Non enim primũ, sed primulum dicit. *Primulum.* NVNQVAM tute pepereris.) Vide præparationem doloris: nihil mali adhuc secutum est, & iam sic turbatur Sostrata. IAM NVNC times, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?) Docte duo proposuit, quibus experientes scientésque rerum sumus, videre & pati. *Videre & adesse.* Virgilius sic, -quæque ipse miserrima vidi, Et quorũ pars magna fui. Tute autem pro tu: παρέλκον est quod • recitatu. & facit tute, & tutemet, & tutemetipse. *Tute.* MISERAM ME.) Proprium est mulierum cũ loquũtur, aut alijs blandiri: vt, Annam chara mihi nutrix huc siste sororem. *Miseram me.* Aut se commiserari. vt, -miseræ hoc tamen vnum Exequere Anna mihi. Nam hæc omnia, muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in aceruum rediguntur, & enumerantur nullius momenti querelæ. NEMINEM habeo.) Quid enim opus est? aut cur nunc quereris? Solæ sumus.) Nũquam pluraliter solæ. *Solæ.* Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat AEschinum.) Habeo, subauditur, & magis à trepidante quàm rationabiliter dicitur: nam refellit hoc totum nutrix Canthara. SOLAE sumus.) Quum hoc nomen singularitatis sit, mire solæ pluraliter dixit.

Neminem habeo: solæ sumus.) Muliebriter queritur, & ex perturbatione sua æstimans, metu multa facit ea quæ pauca sunt. GETA autem hic non adest.) Hic apparatio est, vt ostendatur absens qui superuenturus est. NEC quem ad obstetricem mittam.) Deest, habeo. Sed in consuetudine est sic loqui, cum vtrunque nobis, non alterutrum deesse conquerimur. NVNQVAM.) Pro non. *Nunquam.* Et SEMPER non ad omne tempus retulit: nam qui potest? sed ad omnes dies secundum quod ait, Nam nunquam vnum intermittit diem. SOLVS mearum miseriarum.) Bona locutio.

E RE NATA.) Sic proprie dicimus de iis quæ contra voluntatem nostram acciderunt: vt nunc vitiũ virginis. *E re nata.* Ergo è re nata, ex vitio virginis. Sic Luciiius, p i i Et sic maluit dicere, quàm nõc AEschino culpam, sed potius casui attributam vellet. Est autem ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri, quàm id quod factum est hera. vt quandoquidem vitianda erat virgo: ab eo vitiaretur, qui erat expetendus ad matrimoniũ. Sensus enim hic est, Malum vim fieri virgini: sed ex conditione eius quæ vitiata sit, nihil potuit melius euenire quàm cõtigit, vt ab eo vitiaretur cuius nos non pœniteret. Intelligere autem debemus, fieri, & factum esse: pro euenit, & contigit, dici. *Fieri.*

Melius fieri haud potuit.) Si fieri pro euenit acceperis: erit cõsequutio locutionis. sin minus: de *Factum esse.*

erit, quantum intelligo. vt sit, è re nata, quantum intelligo. QVANDO vitium oblatū est.) Hoc *Oblatum.* est è re nata. Oblatum est.) Oblatum dicitur quod offertur inuito. QVOD ad illum attinet potissimum.) Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est bonum: sed ex persona eius qui obtulit vitium, factum est bonum, quod per seipsum malum est. Et hoc est quod melius haud fieri potuit *Potissimum.* quàm factum est. Illum autem dicit, AEschinum scilicet. Potissimum autem superlatiuum est ab eo *Quod.* quod est potis & potius. Sic enim facit, potis, potius, potissimum. Et QVOD, modo exceptionem si- *Genus.* gnificat: vt sit, quantum ad illum attinet, id est AEschinum. TALI GENERE:) Laus, ante il- *Familia.* lum talem & tali animo. In illo, Et genus, ad viuos pertinet, FAMILIA etiam ad defunctos. *Paterfamiliâs.* Alij, genus ad nobilitatem referunt: Familiam, ad copias. Vnde & paterfamiliâs dicitur: vt sit, Ex tanta familia, ex tam diuite domo. Hæc omnis παρέκτασις, tragica est gaudiorum introductio ante funestissimum nuntium. Talem) Scilicet à corpore, à forma, à pulchritudine. Tali gene- *Animus.* re.) Id est ab his quæ extrinsecus sunt, id est honestate generis. Atque animo.) Id est, sapiētia, modestia. Hoc modo igitur nihil prætermisit in laude. SALVVS nobis, deos quæso, vt siet.) Quàm bonus est cum nihil ad vota præter salutem, opus est.

ACTVS TERTII SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici, & unus dimeter, permixtis trochaicis aliquot catalecticis.

GETA seruus. SOSTRATA. CANTHARA.

G. NVNC illud est, quòd si omnes omnia sua consilia cōferant,
Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil afferant,
Quod mihique, heræque, filiæque herili est. væ misero mihi,
Tot res repente circunuallant, vnde emergi non potest:
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hocine seculum? ô scelera? ô genera sacrilega? ô hominem* impium! *Aliâs, impurum.*
S. Me miseram, quidnam est, quòd sic video timidū, & properātem Getam?
G. Quem neque fides, neque iusiurandum, neque illum misericordia
Repressit, neque reflexit: neque quòd partus instabat prope:
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quæ loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
Me miserum vix sum compos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam,
Vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens.
Satis mihi id habeam supplicii, dum illos vlciscar modo.
Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram statuerem,
Vt cerebro dispergat viam:
Adolescenti ipsi eriperem oculos: post hæc præcipitem darem.
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.
Iābici acat. Sed cesso heram hoc malo impertire propere? S. reuocemus. Geta.
G. Hē, quisquis es sine me. S. ego sū Sostrata. G. vbi ea est? teipsā quærito, *Trochaici*
Te expecto: oppidò opportune te obtulisti mihi obuiam
Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?
Animum recipe. G. prorsus. S. quid istuc prorsus ergo est? G. perimus,
Actum est. S. eloquere obsecro quid sit. G. iam. S. quid iam Geta?

G. AEschinus. S. quid ergo is? G. alienus est à nostra familia. S. hem,
Perii: quare? G amare occœpit aliam. S. væ miseræ mihi.
G. Neque id occultè fert: à lenone ipsus eripuit palàm.
S. Satin' hoc certò? G. certè, hisce oculis egomet vidi Sostrata. S. ah,
Me miseram: quid credas iam? aut cui credas? nostrúmne AEschinum,
Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, omnésque opes sitæ *Libici tetrametri acatalectici.*
Erant: qui sine hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,
Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat: patrem
Ita obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.
G. Hera, lachrumas mitte, ac potius quod ad hanc rē opus est, porrò consule,
Patiamúrne, an narremus cuipiam? S. hau, hau mi homo, sanúsne es?
An hoc proferendū tibi vsquam esse videtur? G. mihi quidem nō placet.
Iam primùm illum alieno animo à nobis esse res ipsa indicat:
Nunc si hoc palàm proferemus, ille inficias ibit, sat scio.
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si maximè
Fateatur, cum amet aliam: non est vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto celato opus est. S. ah, minimè gentium:
Nō faciā. G. quid agis? S. proferā. G. hem, mea Sostrata vide quā rem agas.
S. Peiore res loco non potest esse, quàm in quo nunc sita est.
Primùm indotata est: tum præterea quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest. hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat:
Postremò quandò ego conscia mihi sum, à me culpam esse hanc procul:
Neq; pretiū, neq; rem vllā intercessisse illa aut me indignā, experiar Geta.
G. Quid istuc? accedo vt melius dicas. S. tu quantum potes
Abi, atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.
Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.
C. Nam hercle alius nemo respicit nos. S. propera: tu mea Canthara
Curre: obstetricem accerse, vt cum opus sit, ne in mora nobis siet.

NVNC illud est.) Hic locus, secundum artem comicam seruum currentem exprimit & nuntiantem mala. Maxima itaque pars scenæ, motoria est. significat autem NVNC tale negotium est, nunc tale periculum est aut verò consignificationem temporis habet, vt si diceret, quando aut quo tempore. Nunc illud est.) Vtrum periculum, an tempus? Est enim ἔκλαψις. *Nunc.* *Hyperbole.*
QVOD si omnes omnia sua consilia.) ὑπερβολὴ cum παρονομασίᾳ omnes omnia. Hinc Cicero, Omnes in hoc iudicio conferant omnia. SALVTEM quærant.) Nō, remedium, vt ægro: sed vt pereunti salutem. Et noue dixit malo salutem, pro, contra malum. AVXILII nihil afferant.) Mire de proximo repetitum est παρόμοιον, id est conferant & afferant. Hoc conuenit præsertim stomacho minus verba curantis. Sic suprà, Omnes omnia. QVOD mihique, heræque, filiæque.) Mira in seruo fides, quum primum se ponat in herili malo: & post se matrem: in vltimo, puellam. *Paronomasia.* *Quærere salutem malo.*
Quod mihique, heræque, filiæque herili est.) πολυσύνδετον secundum. vt, omnia secum Armentarius afer agit tectúmque, larémque, Armáque, Amyclæúmque canem, Cressámque pharetram. *Polysyntheto.*
CIRCVNVALLANT.) Circunuallant se circa nos, & stipant se inuicem. nam circunuallamus nos & alios. tamen rara locutio est. Et circunuallant dixit, velut inimica acies cōtra nos: & ideo addidit VNDE EMERGI NON POTEST. Cū impressio est hostium, sic dicitur. vt Sallustius, Pressi vndique multitudine. Cicero, Qui semper premuntur, & nunquam emergunt. Et emergi, noue. nam emergo dicitur, nō emergor. sed ideo est vsus, quia extra compositionem & mergo & mergor facit. Vnde emergi non potest.) Vnde, absolute. an deest, illud? an vnde, pro ex quibus? *Circunuallare.* *Emergi.* *Vnde.*

VIS,egeſtas,iniuſtitia,ſolitudo,infamia.)Hæ res ſunt quæ circunuallant: Vis illata: Egeſtas ipſius puellæ: Iniuſtitia iudicum illius temporis: Solitudo à defenſoribus: Infamia ab ijs qui credunt pretio vitiatam. Nam & in ſubditis ſic habes, Quando ego conſcia mihi ſum, neque pretium, neque rem vllam interceſſiſſe. Hocine ſeculum?)ἐν ἤθει. Queſturus de homine, ſeculũ accuſat prius: vt à tempore, mores increpet:& è contrario, Secula in omnibus rebus laudantur: vt, -quæ te tã læta tulerũt Secula. Ô SCELERA! ô genera ſacrilega! ô hominem impurum!)Moris eſt nimis dolentibus incuſare alia ex alijs. Virgilius, Cũ complexa ſui corpus miſerabile nati, Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater. Et, Quem non incuſaui amens hominúmque deorúmque? O hominem impurum!)AEſchinum ſcilicet. & hoc ἠθικῶς. nam ſemper vltimum ponimus eum, cui maxime iraſcimur. vt in Andria, poſt accuſatum ſocerum, & vituperatã ſponſam, Nam quid ego dicam de patre? Et in Phormione, Itáne tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo? Et poſt multa, O facinus audax! O Geta monitor! Vnde ille, Vix tandem inquit. VIDEO timidum, & proptrãtem Getam?)
Timidus. Timidum, perturbatum. non enim timet. ſed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus, Nã vt ex naui vecta es, credo timida es. QVEM neque fides, neque iuſiurandum.)Ordo eſt, Hominem impurum, quem neque fides, neque iuſiurandũ. Exaggerat crimen admiſſum. Quem neque fides.)Quia promiſit. Neque iuſiurandum.)Quia iurauit. NEQVE illũ miſericordia.)Quia vim intulit.

Neque illum.)Secundum παρέλκον: nam abundat ILLVM: vt, Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille ſiniſtra. Et eius videlicet miſericordia quam amauit, neque REPRESSIT, ne auderet: NEQVE REFLEXIT, ne faceret. & ſic hoc dictum eſt vt à Virgilio, Num fletu ingemuit noſtro, num lumina flexit, Num lachrymas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt? & cætera. vt ſi nõ potuit reprimi ne faceret: ſaltem vt in peccãdo eſſet mitior, debuit commoueri. ſed melius quod ſuprà. NEQVE quod partus inſtabat propé.)αὐξητικῶς addidit non tantum mariti, ſed etiam pa-
Indigne. tris ſcelus. CVI miſeræ.)Deeſt, ei. INDIGNE.)Impie, crudeliter. vt Virgilius, -quæ cauſa indigna ſerenos Fœdauit vultus? NON intelligo ſatis.)Ad hoc Soſtrata ignorans inducitur, vt malo nuntio repente feriatur. & quia oportuit ipſam priorem loqui, præſens loquitur. Quia autem non eſt perdenda tam ſuauis [illegible] dolentis ad iraſcentem: idcirco non audit, ne ob illam Geta conſeruus loqui deſinat. SATIS quæ loquitur.)Adhuc nõ audiente Geta loquitur. idcirco nec
Vix. audit eum ſatis, nec videtur ab eo Soſtrata. VIX ſum compos animi.)Aut vix, tandem: aut vix,
Compos animi. non. vt Lucilius, Carcer vix carcere dignus. Compos animi.)Id eſt competentis animi, vel ſani animi. cui contrarium eſt, Impos animi. Salluſtius, Neque animo, neque lingua ſatis compotẽ. cũ
Impos animi. de amente Septimio loqueretur. Alij, compotem animi, compoſitum animo intelligunt. QVAM
Hanc. illam totam familiam.)Hic nunc tam culpa familiæ, quàm ſcelus AEſchini oſtenditur, propter quẽ omnes cruciandi ſunt. ERAM hanc.)Hanc interdum pro qualitate, interdũ pro quantitate accipimus, interdũ pro vtroque. vt, Tuáque animã hanc effundere dextra? Et, Hũc ego te Euriale aſpicio? Sed nũc pro vtroque, hanc dixit. vt Salluſtius de ſcriptione Celtiberi ait, Hunc igitur redarguit Tarquinus. SATIS mihi id habeam ſupplicij.)Moraliter loquitur: nam ferè quãdo quiſquam iraſcitur, ſibi videtur fortis, tanquã qui plus audet. DVM illos vlciſcar modo.)Verũ eſt hanc eſſe vindictã quæ ex recẽtiſſimis flagitijs properata ſit. Sic Virgilius, -te Turne ſuperbum Cæde noua
Extinguere animam. quærens. SENI animam primùm extinguerem.) Bene extinguerem: quia ignis eſt. Virgilius, Igneus eſt illis vigor, & cæleſtis origo Seminibus. Et PRIMVM addidit, quod ordinẽ ſignificat. tũc
Primum. enim adijcitur, cum multa ſubijcienda monſtrantur: vt cui fracta prius crura brachiáque, & cætera viria, in AEſchinum totum promouens oſtenditur, etiam per aliena ſupplicia. SYRVM impulſorem.)Cauſæ pœnæ. VAN, quibus illum lacerarẽ modis!)Hic voluntas immodica oſtẽditur, pœnam pro merito repoſcentis. Et nota, cum Syrum dixerit, addidiſſe nutus de ſupercilio.
Diſpergere. ILLVM ſublimem.)Iſta pœna. STATVEREM, vt cerebro diſpergat VIAM.)Et cerebrũ & via diſpergi poteſt: ideo videtur ambiguum. vt apud Virgilium, -enſemque cruore Spumantem,
Spargere. ſparſáſque manus. Alter enim dicitur, Spargite humum folijs: Alter, Sparſerat & latices ſimulatos fontis auerni. ADOLESCENTI ipſi eriperem oculos.) Bene oculos, amoris indices, adiutoréſque flagitij. POST hæc præcipitem darem.)Grauior pœna cæcitatis, non prouidere quò ca-
Ruere. das. CAETEROS ruerem.)Ruere, actiuam vim habet. Salluſtius in ſecundo, Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. Ruere enim, eſt toto corpore vti ad impellendum: quod faciunt qui ipſi præcipites alios proſternunt. Vnde proprie ſues ruere dicuntur. Virgilius, Ipſe ruit, dentéſque Sabellicus exacuit ſus. Et Horatius, Hanc rabioſa fugit canis, ac lutulenta ruit ſus. TVNDE-
Agere. REM, & proſternerem.)Vide quàm fortis ſibi videatur qui dolet & iraſcitur. AGEREM.)Proſequerer, premerẽ. Virgilius, Illa fretus agit vẽtos. Id eſt, nimia celeritate perſequitur, & penè occupat, præuẽnítque. EGO ſum Soſtrata.)Hæc ideo inducitur, vt veriſimile ſit ſuprà nõ viſam Soſtratam: quando etiam vix nunc agnoſcitur ab irato. TE IPSAM expecto oppidò opportunè.)In-
Expecto. certa diſtinctio, vtrũ te expecto oppidò opportunè, ſit dicendum: An expectare, ſit impatienter cupere, & ſine præſcriptione tẽporis ſperare, iuxta certũ tempus. Vnde apparet ad TE EXPECTO, quia per ſe nimium eſt, nõ eſſe iungendum OPPIDO. QVID feſtinas mi Geta?)Probus aſſignat

hoc Sostratæ. Asper non vult ad omnia seruum respondere: sed nutricem putat hoc loqui. Quid
festinas?) Perturbaris. Et cõmotus dicit PRORSVS actu cõmoto & anhelanti, ob perturbationem *Festinare.*
& contentum cursum. ANIMVM recipe.) Quod in iectione gestu ostendi minimè potuit, id ex *Animũ recipe.*
verbis Sostratæ ostenditur in Geta. Nã ideo dicitur, animũ recipe: quia ille præ anhelitu crebriora
verba cõtinuare non possit. PERIMVS: actum est.) Iam bina verba iungũtur. Perimus: actũ *Perimus.*
est.) Verba sunt desperationis. Nam Actũ est dicitur in ea re de qua iam lata sit sententia. ELO *Actum est.*
QVERE obsecro te.) Bene eloquere. nã conatur tantũ quod nec explicatur, nec intelligitur: cui vi- *Eloquor.*
tio contraria virtus est eloquentia. Iam plus hic gestu, quàm dictu agitur: quia vt suprà diximus, &
lassus est qui nuntiat: & integratur dolor nuntij, quum apud illam loquitur, ad quã maxime calami-
tas pertinet: quo dolore, vox plerũque subtrahitur atque singultit: & simul dat signũ perditarũ rerũ.
VAE MIHI miseræ.) Interponitur mulieris affectus nouo nũtio. AMARE occœpit aliã.)
Peius est amare occœpit, quàm amat. Nam in eo quod dixit, Occœpit, augmenta mali metuenda si-
gnificat: vt in principijs quæ actum respiciunt, nõ statim imminutionem inspectant. Et occipit, ma- *Occipere.*
gnũ facinus dixit. A LENONE ipsus eripuit palam.) Sic nuntiat, vt vltima peiora sint. Et his
argumẽtis vult probare, quòd immodicè amauit AEschinus: qui plus quàm virginẽ, idipsum quod
pudor nec hortatur, nec consuiit, amat. Quis autẽ magis potuit impudens esse, quàm qui post ho- *Ab lenone*
nestum amorẽ, ab lenone amet? Hoc etenim significat meretricem. Ergo nõ honestum, sed ab leno- *amare.*
ne: nõ per alium, sed ipsus: nec emit, aut abduxit, sed ob impatientiã valde amantis eripuit. neque id
occultè, vt qui celaret factum, tanquam satisfacturus vxori videretur: sed, palàm. SATIN hoc
certo?) Magnis malis non statim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit. quod stupet audiens: nõ quia nõ
habet fidẽ. HISCE oculis.) ἰδιωτισμὸς asseuerantis. AH AH.) Interiectio est flentis. ME *Hisce oculis.*
MISERAM.) Mira affectio. nã lachrymæ non sinũt finire sensum. QVID credas iã? aut cui cre *Ah Ah.*
das?) Fides, aut personæ qualitate seruat, si grauis persona est cui creditur: aut ipsius rei qualitate, si *Fides in per-*
ea res creditur, in qua fallere cui creditur, aut nõ potest, aut nõ debet. Hic ergo mire in vtroque iam *sona & in re.*
fidẽ dixit nullã esse, & in persona, & in re. quod Virgilius trãstulit, breuiúsque dixit, Nusquam tuta
fides. hoc est, nec in re, nec in persona. Et hic ipse in Heauton. Prò Iuppiter, vbinã est fides? NO-
STRVM AEschinum, nostram vitam.) ἐλλειπτικῶς omnia: quia fletus impedit verba. deest autẽ, hoc
fecisse, vel quid tale. SITAE erant.) Sitæ, positæ. nam situm est quicquid in loco suo positũ non *Sitæ.*
euertitur. POSITVRVM puerum.) Puerum dixit, si puer nasceretur: non quia diuinabat. Ad
votũ ergo cupientis retulit PVERVM: non quia necesse esset marem nasci. Et hæc omnia, magno
stupore dicuntur ad exaggerandam perfidiam illius cui creditur, & dolorem eorũ qui crediderunt.
HERA, lachrymas mitte: ac potius quod ad hãc rem, opus est.) Hinc Virgilius, Non lachrymis
hoc tempus, ait, Saturnia Iuno. Sentit autem nõ lachrymis agendum, vbi consilio opus est. POR-
RO cõsule.) Porrò, in reliquum, deinde, vel in futurũ. Porrò enim, ordinis & temporis aduerbiũ est, *Porrò.*
non coniunctio. HAV, hau mi homo, sanúsne es?) Hoc ex persona nutricis legendũ est. illa enim
dissimulandã rem putat. Mi.) Pro meus. TVA fama, & gnatæ vita.) Tibi enim crimini erit *Mi.*
vitiatam esse filiam: illi etiã oberit. Et vtrum VITAM, salutẽ dicit. IN DVBIVM.) In pericu- *Vita.*
lum. PATEATVR.) Vitiasse filiam. Et complexio est δίπλευρος oratoria, in qua vtrũ senseris, *In dubium.*
contrariũ tollis: cogitúrque quod ex altera parte sit, hoc est tacere. QVAPROPTER quoquo *Complexio.*
pacto.) Cõgrue & pro persona, & pro muliere hoc dictum est: eámque in malis cõstantem esse de-
monstrantur. NON faciam.) Non faciam, dixit, pro non tacebo: quasi tacere, aliquam actionem
habeat. sed moralis significatio est, & cõmunis omnibus: sicut aduocatum dicimus male fecisse, cum
tacuerit. PEIORE loco res esse non potest.) Satis argute inter Getam & Sostratam sententias
ex perturbatione facit nutare. QVAM in quo nunc sita est.) Causa nihil timẽdi. PRIMVM
indotata est.) Ratio subiecta est causæ: & indotatã, pauperem modò dicit. TVM præterea, quæ *Indotata.*
secũda ei dos erat.) Videlicet, dari pro virgine nuptũ. Et incerta distinctio est. etenim erat bis, sub-
audiendum, Pro virgine dari nuptum. NON potest.) Iungendum, dari nuptũ. Et pro virgine: id *Pro virgine*
est virgo: vt, Nũc planè est pro noua, id est noua. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere potest. non *data.*
virgo: quia vitiata est. nec pro virgine: quia res diffamata est. SI INFICIAS ibit.) Si negabit. *Inficias ire.*
TESTIS mecũ est annulus.) Locutio hæc sic capienda est: hoc est, annulus pro me testis. Vel *Mecum testis.*
sic, Annulus & ego testes sumus. Sed melius quod suprà. POSTREMO quãdo ego cõscia mihi
sum.) Quãdo, pro quoniam: vel quando, pro quidẽ. NEQVE rem vllam.) Hoc est internuntiũ, *Quando.*
pactũ clàm, aut promissum. Et bene totũ execratiue dixit: vt alij facinora abhorreant. ILLA.)
Filia scilicet. EXPERIAR.) Apud iudices agam. QVID istuc?) Verbum est ægre consen- *Experiri.*
tientis: quasi qui dicat, quid hic resistã? ACCEDO vt melius dicas.) Id est, vt consentiam, velut *Quid istuc?*
qui melius possim dicere. QVANTVM potes.) Deest, cito: vt sit, quãtũ potes cito abi. AT- *Quantum*
QVE Hegioni.) Apud Menandrũ, Sostratæ frater inducitur. HVIVS.) Filiæ suæ scilicet. SI- *potes.*
MVLO.) Nomẽ patris puellæ: diminutiuũ à Simo, vel Simone. Et nota nomẽ in Palliata fabula La- *Simulus.*
tine diminutiuum. Simulo fuit SVMMVS.) Sũmus, an ad cognatum, an ad amicum refertur? an *Summus.*
absolute ponitur? vt in Eunucho, Plurima salute summũ suũ impertit Gnato. ET NOS coluit

Colo, colis. Nos.

maxime.)Et miserabilius COLVIT dictum est, quàm si diceret, colit. Virgilius, Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat. Colere enim, & maioribus & minoribus conuenit. Vt, Posthabita coluisse Samo. NOS.)Monosyllabo finit, vultuosam exprimens pronuntiationẽ. TV MEA CANTHARA.)Tristis ac seriæ fœminæ blandimentum est MEA potius, quàm pronomen possessiuum. Deest enim, chara, vel quid tale: quo addito, pronomen staret MEA. CVRRE.) Mire dictum est ancillæ, Curre. VT CVM opus sit.)Id est, cum adesse cœperit partus. NE IN MORA nobis fiet.)Locutio qualis suprà.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA. SYRVS.

Senarii Iambici.

D. ISPERII: Ctesiphonem audiui filium vnà fuisse in raptione cum AEschino.
D Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum Syrum ire video: hinc scibo iam vbi siet:
Atque hercle hic de grege illo est. si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex:
Non ostendam me id velle. S. omnem rem modo seni,
Quo pacto se haberet, enarramus ordine:
Nihil quidquam vidi lætius. D. prò Iuppiter
Hominis stultitiam. S. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
Disrumpor. S. argentum adnumerauit ilico:
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. D. hem,
Huic mandes, siquid rectè curatum velis.
Ehem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
Rationem. S. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Absurda. pisceis cæteros purga Dromo:
Congrum istum maximum in aqua finito ludere
Paulisper: vbi ego venero, exossabitur.
Prius nolo. D. hæcine flagitia? S. mihi quidem non placent.
Et clamo sæpe, Salsamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè. D. Di vostram fidem,
Vtrum studióne id sibi habet, an laudi putat
Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ô Demea
ISTVC EST SAPERE, non quod ante pedes modo est
Videre: sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere. D. quid? istæc iam penes vos psaltria est?

S. Est iam intus. D.eho,an domi est habiturus? S.credo vt est
Dementia. D.hæcine fieri flagitia? S.inepta lenitas Quadratur.
Patris,& facilitas praua. D.fratris me quidem
Pudet pigétque. S.nimium inter vos Demea,
Ac non quia ades præsens dico hoc,pernimium interest:
Tu quantus quantus,nihil nisi sapientia es:
Ille futilis,somnium:sineres verò illum tuum
Facere hæc? D.sinerem illum!an non sex totis mensibus
Prius olfecissem,quàm ille quidquam cœperit?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D.sic siet
Modo,vt nunc est,quæso. S.vt quisque suum volt esse,ita est.
D. Quid eum, vidistíne hodie? S.tuúmne filium?
D. Abigam hunc rus. S.iam dudum aliquid ruri agere arbitror.
D. Satis scis ibi eum esse? S.oh,qui egomet produxi. D.optumè est.
Metui ne hæreret hic. S.atque iratum admodum.
D. Quid autem? S.adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltria istac. D.ain' verò? S.vah,nihil reticuit:
Nam vt numerabatur forte argentum,interuenit
Homo de improuiso:cœpit clamare, AEschine
Hæcine flagitia facere te?hæc te admittere
Indigna genere nostro? D.oh,lachrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis,sed vitam tuam.
D. Saluos sit:spero,est similis maiorum suûm. S.hui.
D. Syre præceptorum plenus istorum ille.
S. Phy:domi habuit vnde disceret. D.fit sedulò.
Nihil prætermitto,consuefacio:denique
Inspicere,tanquam in speculum,vitas omnium
Iubeo,atque ex aliis sumere exemplum sibi:
Hoc facito. S.recte sané. D.hoc fugito. S.callide.
D. Hoc laudi est. S.istæc res est. D.hoc vitio datur.
S. Probissimé. D.porrò autem. S.non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi:pisceis ex sententia
Nactus sum:hi mihi ne corrumpantur,cautio est.
Nam id nobis tam flagitium est,quàm illa Demea non
Facere vobis,quæ modo dixti:& quòd queo,
Conseruis ad eundem illis præcipio modum:
Hoc salsum est,hoc adustum est,hoc lautum est parum,
Illud recte:iterum sic memento:sedulò
Moneo,quæ possum pro mea sapientia.
Postremò tanquam in speculum,in patinas Demea
Inspicere iubeo:& moneo quid facto vsus siet.
Inepta hæc esse,nos quæ facimus,sentio:

Verùm quid facias? vt homo est, ita morem geras:
Nunquid. vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus hinc abis? D. rectè. S. nam quid tu hic agas,
Vbi siquid bene præcipias, nemo obtemperat?
D. Ego verò hinc abeo, quandò is, quam ob rem huc veneram,
Rus abiit: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quis illic est, quem procul video? éstne hic Hegio
Tribûlis noster? si satis cerno, is hercle est, vah, homo
Amicus nobis iam inde à puero: Dii boni,
Næ illiusmodi iam nobis magna ciuium
Penuria est, homo antiqua virtute ac fide:
Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicé.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Restare video! vah, viuere etiam nunc libet.
Opperiar hominem hic, vt salutem & colloquar.

OEconomia. Raptio. Rapina. Raptus. Restat. Alicui rei esse. Abduco. Duco. Nequitia. Nugæ. Ganeum. Taberna. Suadere. Persuadere. Impurus. Eo, is. Ordo. Grex. Quæritare. Carnifex. Præsens pro præterito. Auxesis. Distributum.

DISPERII: Ctesiphonem audiui filium.) Hic ostenditur quòd seueri homines, ac recti & honesti tenaces, vel ridiculi sunt, vel odio habentur quoquò accesserint. Magno autem affectu, & quasi exclamantis addidit filium: quasi causam redderet cur dixerat, Disperij. VNA FVISSE in raptione cum AEschino. οἰκονομία. in qua ostenditur quantum commouebitur Demea ipsa re comperta, cum ex parua rei suspicione tantum se afficiat. Raptio autem, ad personam refertur: Rapina ad rem: Raptus ad stuprum, si volumus proprie loqui. ID MISERO restat.) Bene RESTAT: tanquam iam summũ malum sit, AEschinum esse corruptũ. Et, misero mihi: quasi qui nihil nesciat, nihil curante Mitione. SI ILLVM potest.) Non dubitat velle: & ideo dicit POTEST. QVI ALICVI rei est.) Rectè. de hoc enim suprà dixit, Non fratrem rei dare operam videt: ruri esse, parcum, ac sobrium. ETIAM eum ad nequitiam abducere.) Quasi inuitum dixit, non vocare: sed, abducere. Ducimus enim volẽtes: sed abducimus inuitos. Nequitia autem proprie libidinosa inertia dicta est: quòd nihil queat, nullíque rei apta sit. Vnde & nugæ: quòd nihil agant, vel à non agendo. CREDO abductum.) Non ijsse, sed abductum esse quasi adhuc culpa non sit illius. IN GANEVM aliquó.) Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γᾶς, τουτέστι τῆς γῆς. quòd ipsa sit in terra, non vt cœnacula superius. Vnde & taberna, quasi trabena, à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspensa sunt. PERSVASIT ille impurus.) Suademus facilia: Persuademus difficilia. Et suadere facientis est: persuadere perficientis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentium Et hic quoque excusata voluntas est Ctesiphonis, cui à maiore fratre & improbo ingesta sit persuasione nequitia. SED ECCVM Syrum ire video.) Ire, & abire & venire significat. Ire video.) Ire, pro venire: vt, Nec verò AEacidem me sum lætatus euntem Accepisse lacu. ATQVE HERCLE hic de grege illo est.) Figura • de grege illo est. Ordo vel bonorum vel malorum dicitur, & grauium: vt equester ordo, senatorius ordo. Grex vel bonorum, vel malorum est, & leuiũ. vt Cicero, In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudicíque versantur. QVAERITARE.) Instanter quarere. CARNIFEX.) Pro ganeo positum est. NON OSTENDAM id me velle.) Scilicet scire vbi sit. QVO PACTO SE HABERET enarramus ordine.) Hoc rectè quia dixerat Mitioni, Si quicquid est, volo scire, atque hominẽ cõuenire, si apud forũ est. Et enarramus, pro enarrauimus. vt, Omnis humo fumat Neptunia Troia. Et Ordine, bene: quia simpliciter fatetur. Fallax autẽ & captiosa narratio est, quod timemus fateri. NIHIL QVICQVAM VIDI LAETIVS.) Quartum παρέλκον. HOMINIS STVLTITIAM.) Scilicet quia lætatur, ignorans vbi AEschinus sit. COLLAVDAVIT FILIVM.) Plus additum est. non enim solum non accusauit, sed & collaudauit. DISRVMPOR.) Mire: his enim verbis commouetur, collaudauit, & egit gratias. Et vide αὔξησιν stomachi reseruatã. ARGENTVM ADNVMERAVIT ILICO.) Contra illud est, Cur tu his rebus sumptum suggeris? Et non solum inquit, adnumerauit: sed quod peius est, ilico. ID DISTRIBVTVM.) Distributũ, in diuersa tributum: id est dispartitũ per pulmentaria. HVIC mandes, siquid recte curatum velis.) [illegible] est maioris sto-

machi:quia ille dixit, Ex sententia distributum: id est, vt indicat Demea dilapidatum. Sic alibi, Columen familiæ nostræ, bone custos salue. EHEM DEMEA.) Ehem, interiectio est commoti, & quasi perculsi re subita & noua. QVID AGITVR?) Blandientis est, non interrogantis. vt alibi, O noster quid fit? quid agitur? NEQVEO mirari satis rationem.) Mira sunt etiam illa quæ vehementer praua sunt. Et ideo mirari, pro horrere & reprehendere positum est. Et rationem ἰδιωτικῶς dixit malam: cum non sit ratio nisi bona. sed sic loquitur populus. EST HERCLE inepta.) Hoc ad senem. NE DICAM dolo.) Ne mentiar, id est, ex contrario dicere videar: sed vt sedulo dicam. ATQVE ABSVRDA.) Ineptum, est stultũ tantum: Absurdum, quod & stultũ est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi repugnans sibi. Sic ergo locutus est, vt videatur ineptam rationem ad AEschinum referre: absurdum, ad Mitionem, quem iam fieri stultum, contrarium senectuti est. CONGRVM istum maximum.) Διαστολή: quia erant alij, non maximi. vt è contrario, Argitisque minor. quia est & maior. Nam ISTVM quod ait, δεικτικὸν est. videtur enim ostendere digito quem dicat. IN AQVA sinito ludere paulisper.) Sic ostenditur bene obsonasse, qui viuos attulit pisces. nam non ludit piscis, nisi viuus. PRIVS NOLO.) Superbè, & pro authoritate: non dixit non oportet, sed nolo. subauditur, purgari eum. Et nihil ex mora corruptelæ accessurum pisci ex eo ostendit, quòd ait LVDERE, hoc est viuere, & non læsum viuere. non enim dixit, natare: quod etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid sit PVRGA, dicendo EXOSSABITVR. Purga igitur, exossa significat: non, vt quidam putant, exossabitur, comedetur. MIHI QVIDEM non placent.) Plus hoc ad senem: & vide quàm totum superbè, & confidenter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto vno Demea, quem tantum præ illis contemnit. SALSAMENTA.) Hoc ad discipulum. Salsamenta, aut salsi pisces sunt, aut laridum. Salsamenta hæc Stephanio.) In tota comœdia opera danda est, vt stomachetur Demea: excepto quòd se ipse in fine commutat. Hæc ergo causa est, quare Syrus quoque illi obijcitur, magnificè inferens se vt luxuriosum, licentémque seruum: præsertim qui adolescentum pædagogus fuerit.

VTRVM studióne.) Aut ordo est, vtrúmne. aut est παρέλκον tertium. aut verò per ἔκλειψιν accipitur: quasi dicat, vtrum est? aut, vtrum verum est? quod qui accipit, vtrum subdistinguat, & separet à sequentibus necesse est. Vtrum studióne.) Aut VTRVM superuacuum est, aut NE: aut certè τμῆσις figura est, pro, vtrúmne studióne id sibi habet, si sciens lædit filiũ? LAVDI PVTAT.) Quia decipit. SI PERDIDERIT gnatum?) Et magno affectu, non dixit AEschinũ: & mire, non addidit cuius gnatum. VAE MISERO mihi.) Hoc est, quod suprà dixit, AEgre est, alienus non sum. VIDERE videor iam illum diem.) Illum dixit, quasi quendam tristem ac funestum. QVOD ANTE pedes modo est videre.) Hoc sumpsit poeta de illo peruulgato ancillæ dicto, Quod ante pedes est, non videt: cæli scrutatur plagas. SED ETIAM ILLA QVAE futura sunt.) Magis ridicula est assentatio, siquis maximè laudetur, quibus maximè caret.

ISTAEC IAM PENES vos psaltria est?) Dicendo ISTAEC, ostendit iandudum se hac indignari. EST IAM INTVS.) Vt, Ellum confidens, catus. AN DOMI EST HABITVRVS?) Propriè: quia haberi vxor dicitur, & haberi mulier quum coit. CREDO VT EST dementia.) Sic & in Eunucho, Eam se intendit esse, vt est dementia. Et nominatiuus casus esse potest, & septimus. Si septimus: perditus, aut quid tale subaudimus. Sed melius nominatiuum accipimus casum. INEPTA LENITAS patris, & facilitas praua.) Lenitas, ad permittendum: Facilitas, ad ignoscendum. sic quidam. Sed ego lenitatem ad Mitionem refero, qui hæc leniter patitur: Facilitatem, ad AEschinum, cui hæc per licentiam facilitas datur. Prauum autem est, quod & ipsum lædit facientem: Malum, quod alios tantum. FRATRIS MEI QVIDEM pudet pigétque.) Pudet, in his quæ turpiter facit: Piget, in his quæ cum damno ac malo. Pudere, etiam ad dedecus: Pigere, ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe est: Piget, quod dolet. NIMIVM INTER vos Demea.) * nunc enim redditum est, quod suprà dicebatur. & præterea repetendo NIMIVM, confirmauit superius dictum, non soluit. TV QVANTVS quantus.) Id est quantuscunque. NIHIL nisi sapientia es.) Ridiculè prius additũ NIHIL, quàm quicquã, laudis nomine. Deinde si sapiens dixisset, non tanta esset irrisio * sed stultus. NIHIL NISI SAPIENTIA es, ille somnium.) Nec tu sapiens, sed sapientia: nec ille somniculosus, sed somnium, ὑπερβολή. SINERES verò illum tuum.) Ab argumento fabulæ repetit SINEREM: & εἰρωνικῶς interrogat. TOTIS sex mensibus.) Totis, quasi longi sint: id est integris, vt ne vnum quidem diem minus à sex mensibus sciat quid cœpturus sit filius. Nimis comica & moralis assentatio. QVAM ILLE quicquam cœperit.) Multũ dixit, & ante sex menses, & olfecissem, & prius quàm cœperit. Non olfecissem.) Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondum quicquam scire cœpisset, cuiúsque naribus nihil obiectum fuisset? Nam ideo nares à naritare dictæ sunt, quòd nos odoratu doceant præsto & propè esse, quod adhuc oculi non vident. VIGILANTIAM tuam tu mihi narras?) Id est, quam maximè scio. SIC fiet modo, vt nunc est.) Non dicit qui, sed respice ad argumentũ, & ridebis hæc optantem Demeã. VT QVISQVE suũ vult esse, ita est.) Hæ sunt sententiæ & semper probabiles, & pro personis ridiculæ. Plautus in Milite glorioso, Nimia

Ehem. Quid agitur? Mirari. Ratio inepta. Dolo dicere. Ineptum. Absurdum. Nolo. Ludit piscis. Purgare. Exossare piscem. Salsamenta. Vtrum. Parelcon. Eclipsis. Tmesis. Habetur uxor & mulier. Lenitas. Facilitas. Prauum. Malum. Pudet. Piget. Quantus quátus. Nimium. Nihil. Hyperbole. Totis sex mensibus. Nares.

Quid eum? est miseria, nimis pulchrũ esse hominem. Quid eum? vidistíne hodie?) Quid eum, initium interrogationis futuræ de persona alicuius. Sic in Heauton. Sed Syrum. quid eum? TVÚMNE FILIVM?) Hoc clare. Tuúmne filium?) Moris est vt qui cogitat quid respondeat, interrogatione
Abigo. remoretur. ABIGAM HVNC rus.) Vt pecudem, dixit abigam: non vt hominem, mittam.
Mitto. Abigam.) Hoc lentius. & abigam quasi pecudem dixit: vnde & Abactores dicti sunt. Cicero in
Abactores. Verrinis, Equarum greges istum abigendos curasse. IAM DVDVM ALIQVID ruri agere
Agere. arbitror.) Hoc clare. Aliquid ruri agere arbitror.) Hoc plus est, quàm illic esse. vult enim cum
Ager. laude eius loqui. vt suprà, Rei dare operam: ruri esse, parcum, ac sobrium. Et agere, proprie dixit.
Produxi. nã ab agendo, ager dictus est, quòd in eo multa agenda sunt. QVI EOOMET produxi.) Mutata præpositione, non deduxi, sed produxi dixit: id est porrò duxit. METVI, ne hæreret.) Hæc translatio vt subleuat Ctesiphonẽ, ita AEschiuo inuidiosa est. nam hæreret, non animo, nec volũ-
Quid. tate: sed visco decipientis aucupis. QVID AVTEM?) Quid pro quare, vel ob quam causam. Virgilius, Quæ fortuna viris, classem quo littore linquãt. Quid veniant. Cui contrarium in significatione. * id quod te oro. NIHIL reticuit.) Mirum enim, minorem fratrem non pepercisse maiori: nec reticuisse quicquid erat opus. COEPIT CLAMARE.) ἰδικῶς, totum, & cœpit,
Aggredior. & clamare: & quod sequitur. ADORTVS iurgio est.) Aggredimur, de longinquo: Adorimur,
Adorior. ex insidijs & ex proximo. nam adoriri, est aliquem oriri, id est exurgere. DE PSALTRIA ISTAC.) Hic mire senem imitatus est: & memoriter, quia ille dixerat, Quid istæc iam penes vos
Interuenire. psaltria est? INTERVENIT homo de improuiso.) Interuenire, est in medio negotio, quasi ex insidijs superuenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. Et vide quàm oratoriè narret gestionem rei, quæ nunquam facta sit: his enim fides fit. AESCHINE hæcine flagitia facere te?) Et accusatio à persona: & vide pondus in nomine AEschini. HAEC TE admitte-
Auxesis. re?) αὔξησις. nam plus est admittere, quàm facere. Hæc te admittere indigna.) Pronũ est hæc statim credere Demeam, de eo quem superius laudauerit, Non videt fratrem rei dare operam: ruri esse, parcum & sobrium. Vnde mira poetæ arte & initia, & media, & postrema sibi congruunt at-
Lachrumo que respondent. LACHRVMO gaudio.) Immoderata lætitia maxime parentum, lachrymas
gaudio. habet. Rectè ergo additum est, gaudio: quia lachrymæ solum mœrorem significant. NON TV
Dinotis. HOC ARGENTVM perdis, sed vitam tuam.) Hæc figura oratoria δείνωσις dicitur. qua ostẽditur
Hui. non esse mediocre quod factũ est. HVI.) Quasi admiretur ipse quæ narrat. SYRE, PRAECEPTORVM plenus istorum ille.) Vide Demeam non desinere culpam AEschini in Mitionem conferre: cum è contrario præceptorum suorum vult esse quòd sapit Ctesipho. ISTO-
Phy. RVM.) Quæ dicis scilicet. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam. PHY.) Interiectio mi-
Vnde. rantis est. DOMI HABVIT vnde disceret.) Vnde, id est, de quo. FIT SEDVLO.) ἰδι-
Sedulo. κῶς dictũ est, fit. Et sedulo, sine dolo, id est instanter: quia negligentes, dolosi dicuntur. INSPI-
Negligenter. CERE TANQVAM in speculum, vitas omnium iubeo.) Videndm, an rectè speculum induxerit, cum alienas vitas dicit inspiciendas esse. nisi fortè ad causam admouendi speculi, non ad effectum referamus. nam causa inspiciendi speculi, emendatio est vultus: effectus, formæ per imaginem resultatio. HOC LAVDI EST, hoc vitio datur.) Non philosophicè, sed ciuiliter monet. non enim dixit, hoc bonum: sed, hoc laudi est. Nec, hoc malum: sed, vitio datur. Ergo vt idiota & comi-
Callidus. cus pater, non vt sapiens & præceptor. CALLIDE.) Callidus dictus est etiam qui exercet do-
Istæc res est. los. Callidus dicitur, qui callum sibi vsu artis induxerit. ISTAEC RES EST.) Non quam rem gerit Mitio: non vt ille agit. Et significat, hoc verũ est, hoc vtile est. PORRO AVTEM.) Propè delinitus erat Demea contra institutum argumenti. Artificiosè igitur poeta subiecit ex persona serui, vnde illum ad amaritudinem prouocet. Porro autem.) At verò. & huiusmodi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur. NAM ID NOBIS tam flagitium est.) Non dixit, peccatum, irridens senem: sed, flagitium. Et quidem flagitium, corrumpi pisces, vel talia. QVÒD QVEO.) Quod possum. sed sic maluit dicere, vt allusionem de sua arte faceret Syrus: & hac te ostenderet nihil ab illo dici serio. Quòd queo.) A coquendo sumpsit παρόμοιον. Sic & infrà, Sedulo moneo quæ possum pro mea sapientia. Et Ciceronis dictum refertur
Cocus. in eum, qui coqui filius secum causas agebat: Tu quoque aderas huic causæ. Nam apud veteres co-
Coquus. quus non per c literam, sed per q scribebatur. AD EVNDEM illis præcipio modum.) Arguta imitatio ad deridendum Demeam, omnium quæ serio ille suprà dixerat. HOC SALSVM est, hoc adustum.) Hæc contextè & coniunctè dicuntur: quia non vicissim Syro assentatur senex.
PRO MEA sapientia.) Διασυρτικῶς sapientia dixit: quia condimentum gustu ac sapore tem-
Speculum. perant coci. TANQVAM in speculum.) Et hic SPECVLVM non ad imaginem vultus, sed ad contuitũ contrapositæ rei retulit. NOS QVAE facimus.) Non coci, sed Mitio, AEschinus, &
Nos pro ego. familia. An NOS pro DOMINI posuit? An NOS, pro EGO? & melius. SENTIO.) Cũ dilatio-
Sentio. ne & vultuosè dicendũ sentio. VERVM quid facias?) Quid facias, pro quid faciat, vnusquisque
Quid facias? scilicet. VT HOMO est, ITA MOREM GERAS.) Vtrum aptum prouerbium sit seruis, an etiã amicis? Vt est, Obsequiũ amicos: veritas odium parit. Et hæc sententia modo velut querela, demissa

voce proferenda est. MENTEM vobis meliorẽ dari.)Πρὸς τί VIS, respondit agresti feritate. nã respondendum erat, RECTE, aut VALEAS. sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amaras supponit. Et memento etiam hunc eundem insalutatum relinquere, qui adueniens paulo antè nec salutauerat, nec resalutauerat fratrem. Meliorem autem, pro bona ac tolerabili posuit. non enim bonam credit, vt meliorem optet. sic Virgilius, Dij meliora pijs, errorémque hostibus illum. *Melior mens.* TV RVS hinc abis?) Vult Syrus nosse an eat. NAM quid tu hic agas.) Addidit hortatum, vt quamprimum abeat. Tu rus hinc abis?) Qui consuetudinis memor est, animaduertit has interrogatiunes non inquirendi causa poni, sed admonitionis loco esse apud eos, quos velimus abscedere. Sic igitur interrogat vt hortetur: & sic pronuntiat, vt & sciat, & approbet quod rogat. QVANDO is, quam ob rem.) Noua locutio, Is quam ob rem: pro, Is propter quem. sic & alibi, In eo me oblecto: solum id est charũ mihi. *Is quá ob ré.* ILLVM curo vnũ.) Vnũ cũ exceptione. & tamen sic loquitur, vt appareat illum non posse sibi imperare obliuionem AEschini. nam iccirco addidit, Quando ita vult frater, de istoc ipse viderit. Amarè cœpit. & ideo tenet, Nam ambos curare, propemodum reposcere est illum quem dedisti. QVIS illic est quem procul video? éstne hic Hegio.) Inuẽta causa est cur non abeat Demea, propter reliquam fabulæ partem: & simul aliud additur quo indignetur. Bene autem dubitat, & familiam • ciuem, & multum absens à conspectu ciuiũ. NAE ILLIVSMODI iam nobis magna ciuiũ penuria est.) Næ, valde. *Næ.* Illiusmodi.) Cuiusmodi est Hegio, id est qualis. Et magna οἰκονομίᾳ senex laudat, vt postulationi eius statim adsit fides. *Illiusmodi.* HAVD citò mali quid ortum ex hoc sit publice.) Vtrum hoc optantis est ne moriatur? an est testimonium vitæ hominis nunquam obfuturi reipublicæ? *OEconomia.* VBI ETIAM huius generis reliquias restare video.) Paucos ac raros bonos. nam reliquias, pro relictis paucísque dixit. *Reliquiæ.* ideo restare etiam dictum est. *Restare.* VIVERE etiã nunc lubet.) Ex hac delectatione ostenditur, Demea, & quàm peccantibus sit amarus ac sæuus: & quàm facilè huius incusationi tanquam graui testimonio crediturus sit: & quantum doliturus super AEschino, qui displiceat talibus viris.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

H. PRO Di immortales, facinus indignum: Geta *Senarii Iambici.*
Quid narras! G. sic est factum. H. ex illáne familia
Tam illiberale facinus esse ortum? ô AEschine,
Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihili pendit: hei mihi
Vtinam hic propè adesset alicubi, atque audiret hæc.
H. Ni facient quæ illos æquum est, haud sic auferent.
G. In te spes omnis Hegio nobis sita est.
Te solum habemus: tu es patronus: tu parens:
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, periimus. H. caue dixeris:
Neque faciam: neque me satis piè posse arbitror.
D. Adibo. saluere Hegionem plurimum
Iubeo. H. te quærebam ipsum, salue Demea.
D. Quid autem? H. maior filius tuus AEschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simulum,
*Atque æqualẽ? D. quidni? H. filiã eius virginem *(Atque) prior syllaba pertinet ad uersum præcedentem.*
Vitiauit. D. hem, H. mane, nondũ audisti Demea

Quod est grauissimum. D.an quidquam est etiam amplius?
H. Verò amplius.nam hoc quidem ferundum aliquo modo est:
Persuasit nox,amor,vinum,adolescentia:
Humanum est.vbi scit factum,ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò lacrhumans,orans,obsecrans,
Fidem dans,iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est,tacitum est,creditum est.virgo ex eo
Compressu grauida facta est:mensis hic decimus est.
Ille bonus vir nobis psaltriam(si Dis placet)
Parauit,quicum viuat:illam deserat.
D. Pro certóne tu istæc dicis? H.mater virginis
In medio est,ipsa virgo,res ipsa:hic Geta
Præterea,vt captus est seruulorum non malus,
Neque iners,alit illas:solus omnem familiam
Sustentat:hunc abduce:vinci:quære rem.
G. Imò hercle extorque,nisi ita factum est Demea.
Postremò non negabit:coram ipso cedó.
D. Pudet:nec quid agam,neque quid huic respondeam,
Scio. PAMPH.miseram me,differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem:serua me obsecro. H.hem,
Númnam illa quæso parturit? G.certè Hegio. H.hem,
Illæc fidem nunc vestram implorat Demea.
Quod vos ius cogit,id voluntate impetret.
Hæc primùm vt fiant,deos quæso,vt vobis decet.
Sin aliter animus vester est,ego Demea
Summa vi hanc defendam,atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat:vnà à pueris paruoli
Sumus educati:vnà semper militiæ,& domi
Fuimus:paupertatem vnà pertulimus grauem.
Quapropter nitar,faciam,experiar:denique
Animam relinquam potius,quàm * illas deseram. Aliàs,illam
Quid mihi respondes? D.fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium,id sequar.
H. Sed Demea hoc tu facito tecum animo cogites:
Quàm vos facillime agitis:quàm estis maxumè
Potentes,dites,fortunati,nobiles:
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet:si vos vultis perhiberi probos.
D. Redito:fient,quæ fieri æquum est,omnia.
H. Decet te facere. Geta dúc me intrò ad Sostratam.
D. Non me indicente hæc fiunt:vtinam hoc sit modo
Defunctum.verùm nimia illæc licentia

Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

P RO D I immortales.)Hæc scena fidem amici erga defunctum, maturitatem senilis orationis, & accusationem eius, quẽ lædere nolit ipse accusator, continet. INDIGNVM facinus.)Iam narrauit Geta:& recte. non enim apud spectatores iterum fuerunt dicenda quæ dicta sunt. Illud sanè admirandum, eiusmodi Hegionis verba induci, qualia esse debuerunt tantopere laudati viri, & eiusdem Hegionis ac Demeæ. QVID narras!) Mirantis est, non interrogantis. ô AESCHINE, pol haud paternum.)Mira maturitas: in qua nescias vtrum magis iniuriam illatam orbæ virgini, an AEschinũ peccasse plus doleat. seruatur enim in Hegione quòd vir bonus sit;& amicus. TAM illiberale factum.)Id est non odisse cui succenseas, laudare homines, factum reprehendere. HAVD paternũ istuc dedisti.)Deest, facinus.& Dedisti, pro fecisti. Sed sic dicitur in re magna: vt, -dabit ille ruinas Arboribus, stragémque satis. DE PSALTRIA hac audiuit.)Sic errat Demea, vt intelligatur quantũ debeat irasci in ijs quæ inopinata audiet. VIDELICET de psaltria hac audiuit.)Videlicet, confirmatiuum est. vt videlicet, videre licet: sic scilicet, scire licet: ilicet, ire licet. IS NIHILI PENDIT.)Is, abundat. vt in Heauton. Perij, is mihi, vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora? Aut is, pro ipse: subiũctiuum pronomen minus quàm finitum. VTINAM hic propè adesset.)Quasi non crediderit dicenti, In ore est omni populo. HAVD sic auferent.)Quomodo accipimus, Haud sic auferent? an factum suum auferẽt sic? An, si correxerint culpã, non silentio transituros ipsos, vel ipsum quod factum est? ET NI.) Si non, significat. HAVD sic.)[illegible] est. QVAE illos æquum est.)Subauditur, facere, à superiori per σύλληψιν intellectum. Haud sic auferent.)Id est leniter abibunt, vel subtrahent culpã. *Dare.* *Videlicet.* *Scilicet.* *Ilicet.* *Is.* *Syllepsis.*

Haud sic auferent.)Senilis & matura cõminatio. & est SIC demonstratio, gestum continens leuissimæ ac paruæ significationis. IN TE spes omnis Hegio.)Vt narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendæ sunt. TV ES patronus: tu parens.) Patronus aut temporale nomen est defensoris: aut certe appellatio est, per quam ostenditur quid illi cultus & obsequij debeatur. est enim nomen ad aliquid. Parens autem, veri amoris nomen est: & æquali loco continet interpretationem. Et vide quàm vigilanter poeta, cum simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret, COLVIT NOS, dixit: cum seruus & supplex ad præsentẽ loquitur, TV ES PATRONVS, inquit. ILLE tibi moriens nos commendauit senex.)Seruus magnum veritatis indicium addidit, dicendo moriens. nemo enim moriens non vera loquitur & vrgentia. vnde in iure vltima iudicia, certiora sunt. Sic & alibi, Hanc mihi in manum dat mors continuò ipsam occupat. SI DESERIS TV, perijmus.) Proprie: quasi patrono. nam Socius deficit, Parens prodit, Patronus deserit. Sic Sallustius, Post defectionem sociorum & Latij. Et, -vnius ob iram Prodimur. Et, Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum: quod quidem in te fuit. Plautus, Qui libertos habent, eos deserunt. Hinc & milites, qui defensores patriæ deberent esse, desertores esse dicuntur. Hæc autem omnia magnam vim habent, si per singulas partes orationis considerentur, ad commouendum precibus Hegionem. Et, Tu es, patronus, ab honesto: Tu es parẽs, à iusto. Si deseris tu, perijmus.)Et huic rei maxime respondet oratoriè, quæ illum maxime commouit. Vt, En ego victa situ. Et, Pulsus ego? Alij περὶ τὸ perijmus, τῷ εὐφημισμῷ responsum putant. SATIS piè posse.) Deest, facere. *Patronus.* *Parens.* *Vltima iudicia.* *Deficere.* *Prodo.* *Desero.* *Desertores milites.*

Neque me satis piè posse arbitror.)Honesta locutio, qua significat quicquid fecerit pro pietatis debito illis merito paruum esse. Sensus autem hic est, Neque faciam quod nefas est, vt vos deseram: nec hoc ipsum quod facio, satis pium est pro tanta necessitudine. Et bene addidit, satis. vt, Et sapiens, non tamen satis. SALVERE Hegionem plurimum iubeo.)Ideò prouidit Demea, nõ prouisus est, quia oportuit illum audire quæ loqueretur Hegio: & ex illius iam verbis in indignationem moueri. Iubeo autem, volo significat: ab eo quod sequitur, id quod præcedit. Non iubemus enim, nisi quod voluerimus. & est Homericum. MAIOR filius tuus AEschinus.)Artificiosa postulatio: in qua, ne statim Demea diceret, nihil ad se hanc querelam pertinere, quippe qui Ctesiphonẽ curare debeat, infertur causa cur non dissimulet pater, quia filius: quia maior est: quia AEschinus, siquid est in ipso nomine charitatis: quia fratris adoptiuus: quia bonus & liberalis: & contra hæc, quibus laudatus est, fecit. NEQVE boni.)Quasi id quod est, velut quod esse debet. NEQVE liberalis functus est officium viri.)Quærendum inter bonum & liberalem quid intersit. An bonus est, qui non nocet? Liberalis, qui etiam prodest? An bonus, qui non peccat in facto? liberalis, qui nec verbo quidẽ? AEQVALEM.)ὁμήλικα. QVIDNI?)Plus est QVIDNI, quàm NOVERAM. nam quasi corripit dubitantẽ, dicendo, quidni: vt subaudiatur, nouerim. FILIAM EIVS virginem vitiauit.)Vides quantum valeat iniuria, vel dignitas personarum. Non contentus facinore, personas credidit antè proponendas. HEM.)Interiectio est irati vehementer: quippe qui aliud vitium audiebat, præter crimina quæ sciebat. QVOD est grauissimum.)Quia illud graue. AN QVIDQVAM est etiã amplius?)Amplius, quantitatis est. nam ideo, Nondũ etiam audis quod est *Iubeo.* *Bonus.* *Liberalis.* *Quidni.* *Hem.* *Amplius.*

grauissimum. AMPLIVS.)Id est maius. PERSVASIT nox,amor,vinum,adolescētia.)
Plautus in Bacchidibus,Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest.nox,mulier,vinum,homini ado
lescētulo.Et hæc omnia ab impulsionis parte dicunt,nō à ratiocinationis.Ideo & PERSVASIT
Persuasio. dixit. nam instans persuasio,impulsio dicitur: vt ipse, Dum in dubio est animus, paulo momento
Impulsio. huc,illuc impellitur. HVMANVM est.) Nihil tandem ex ea sumptum consuetudine est,quod
non humanum.& hoc dicere solemus vbi peccatum quidem non negamus, sed tolerabile esse dici-
mus. Persuasit nox,amor,vinum, adolescentia.) Hæc inferuntur ἀσυνδέτως, vt multa videantur.
Vinū.)Plus dixit,quàm si vinolentiā diceret.vt, Tu nihil nisi sapiētia es,ille somniū.Proximū huic:
& simile est in Hecyra,Cū virgine vnà adolescēs cubuerit,Plus potus, sese illa abstinere vt potue-
rit.non verisimile dicis,neque verū arbitror.Virgilius, Bacchus & ad culpā causas dedit. VBI
scit factum.) Id est,intelligit & sentit: quia suprà futuræ • . peccauerit: & quia qui impulsio-
Orare. ne peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus illi rei occurrit, Cur ergo tacuisti? ORANS,
Obsecrare. obsecrans.) Orare,est placidos petere:Obsecrare, iratos rogare. Vnde plus facit obsecrans, quàm
Rogare. orans:plus verò orans,quàm rogās.Cicero,Orare & rogare. VENIT ipsius vltrò lachrymās.)
Mire:& ad matrem venit vltrò lachrymās, ne quòd leniter,aut mollius mulier tulisset, propé pa-
ctionem inijsse videretur. IGNOTVM est,tacitum est,creditum est.)ἀσυνδέτως per συντομίαν
vt solet,hic loquitur:vt,Imus,venimus,videmus.Ignotum est autem,quòd vltrò venerat & lachry
mans:tacitum est,quòd orabat & obsecrabat: creditum est,quòd fidem dabat & iurabat. Et hone-
stius Impersonaliter,quàm ignouimus,tacuimus,credidimus. VIRGO ex eo compressu graui-
da facta est.)Hæc addidit,ne ex viliore vsu,inhonesta patientia virginis ad conceptum libido per-
uenerit.& præterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem vitiauit virginem: sed quid si ex alio con-
cepit postea,quæ nunc grauida facta est? Idcirco & à vitio virginis tēpus ostendit:vt cum facto ra-
Ironia. tio conueniret. ILLE bonus vir.) εἰρωνεία indignantis in loco addita est verbis ardentibus.
ILLE bonus vir,nobis psaltriam(si dis placet)parauit.)Conclusio accusationis.&,Bonus vir,
εἰρωνεία quidem est,sed ab eo posita, qui indignetur virum bonum esse debuisse qui nō sit:vt suprà,
Neque boni,neque liberalis est functus officium viri. Et simul considera quo nomine AEschinum
vocet, virum appellans scilicet,qui vult eius certa esse promissa,& qui illum iampridem videri ma
ritum velit:NOBIS autem,ex abundanti τῷ ἰδιωτισμῷ ad indignationem relatum est. Si dis pla
cet.)Bene interpositum ad inuidiam,Si dis placet: scilicet per quos iuratum est. Psaltriā nobis.)
τῷ ἰδιωτισμῷ.sic enim dicimus:& est consuetudinis peruulgatæ. ILLAM deserat.) Id est, cui
ecōtrario,dū viuat,obstrictus est.Et DESERAT,virginē scilicet. PRO certóne tu istæc dicis?)
Hoc ideo non dicit,quia fidem non habeat narranti: sed quia mira sunt scelera. MATER vir-
In medio est. ginis in medio est.) Terribiliter satis,in medio est:quasi retineri non possit,nec cohiberi quin rem
probet.Et præterea,cum argumentorum genera duo sint,ἔντεχνον καὶ ἄτεχνον:sicut in rebus manife-
stis ἀτέχνῳ vtitur.Hoc ergo,sublatis superciliis dicendum est,In medio est.nam lentius erat, si di-
ceret,Præsto est. IPSA virgo.)Scilicet quæ in AEschinum reum & testis,& crimen est.Et ideo
addit,RES IPSA:Id est,pōdus vteri,exactis ad pariendū mēsibus. PRAETEREA,vt captus
Captus seruulorum. est seruulorū,nō malus.)Ad hæc,intelligamus aliter dici nō inertē Socratē:aliter non inertē seruū:
aliter nō malū Scipionem esse:aliter non malū seruum esse. Præterea,vt captus.)An,quantum ca-
pit animus seruilis,tātum non malus neque iners Geta? An, vt captus est seruulorum, quemadmo-
dum sæpe aucupium in seruis habendis bonum euenit? Vt in captu auium, vel piscium,vel ferarum
plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo,quia seruum euenire bonum,non ratio est aut natura,
sed casus est, vtpote in re rarissima:vt sit,vt captus est seruorum,id est euentus est in seruis. Vt ca
ptus est seruulorum.)Id est vt se habet conditio seruorum.Afranius in Simulante, Is vt seruorum
captus est,facillime domo atque nostra familia prouenditur.Ergo CAPTVS sortem intelligo.
Non malus. Nō malus.) Id est fidelis. NEQVE iners.)Id est artē habēs. Oratoriè futurum testem & indi-
Non iners. cem laudat:sed ne improbe facere videatur,parcius id facit.nō enim dixit,bonus & solers:sed,quod
in seruo sufficit,nō malus,neque iners. Et proferendi Getæ hæc maxime causa est: ne quod permit-
tere videatur in seruo pauperis,atrocius fiat.& simul vt hæc προθεράπευσις nō contristet Getam:quē
prius laudat dicturus, Hunc abduc:vinci:quære rem. ALIT illas:solus omnem familiam sustē-
tat.)Duas hic res docet:& vnde hæ viuant:quod testimonium pudicitiæ est.& grauem testem pos-
se esse Getam. Solus.) Incerta distinctio est, solus. sed melius,Solus omnem familiam sustentat.
Hoc verbo tenuis victus ostendit,quòd bene frugi esse monstratur in fœminis. HVNC abduce:
vinci:quære rem.) Non multum permittit, vtpote de alieno seruo. ideò Geta plus de se largietur.
Abduce. ipse tamen ἀσυνδέτως tria posuit,vt multa videretur dicere. Hunc abduce.)vt, Tu Volusce armari
Volscorū edice maniplis.Nam postea,e litera,huiusmodi verbis aucta est. Hūc abduce: vinci.)
Bono ordine.& abduce: ab hoc illuc vbi nemo possit intercedere.& vinci:ne solutus,vt sciat si ve-
Quære rem. rum seruus accuset. Quære rem.)Latenter præter vincula,etiam tormenta significauit:nam hoc,
quære rem:pete rei veritatem,significat. IMÒ hercle extorque.) ἀτέχνως πίστις. Et bene ipse de
se plus & apertius,quàm Hegio, largitur. Extorque.) Multum dixit: non torque, sed extorque.

Torquemus enim hominem: Extorquemus veritatem. PVDET.) Aduersus hoc dicit, & perturbatus Demea. Maioris erit põderis PVDET dictum, si ME nec addas, nec subaudias. DISFEROR doloribus.) Diuellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ conuenit parturienti, & cui viscera distenduntur: & ei quæ inexpertum dolorẽ nũc primùm sentiat. IVNO Lucina fer opẽ.) Bona procuratio poetæ: vt & vox parturientis, pro testimonio succedat ad inflammandum Demeam. Et nota puellarum, quæ in comœdijs honestæ sunt, & ex amore dicuntur: aut nullam in scena esse, aut rarissimam vocem. Fer opem.) Partui. SERVA me obsecro.) Parturientem. Duas enim res poscit hæc precatio: & nascentis & parturientis salutem. NVMNAM illa quæso parturit?) Illa scilicet de qua sermo est. quid enim opus fuerat nomine? ILLAEC fidem nunc vestram implorat.) Hæc oratoria πλάσμα, est. non enim verè rogat: sed videtur hoc facere. Et implorare, est in malis positos cum ploratu aliquem rogare. QVOD vos ius cogit, id voluntate impetret.) Artificiose: ne totum simpliciter agendo, diffidere causæ videatur. Ius igitur legum intelligitur. DEOS quæso, vt vobis decet.) Hoc est non volũtate aduersarium fore. Vt vobis decet.) παραινετικῶς dixit, non vt puellæ vtile est, sed vt vobis decet. Vobis decet.) Græce dixit, ὑμῖν πρέπει. & deest, facere. SIN aliter animus vester est.) Officiũ amici exequitur in reddenda causa, cur aduersarius futurus sit. EGO Demea summa vi defendam hanc.) Non dixit id quod est, Vos vlciscar: sed, hãc defendam. ATQVE illum mortuum.) Idonea causa est, aduersus viuos querimoniam faciẽdo pro mortuo scilicet, qua in re, & de officio suo locutus est, & exaggerauit culpam in AEschinum, qui videbatur in vno & eodem facinore viuos mortuósque læsisse.

Torquere. Extorquere. Differor doloribus. Implorare. Ius. Decet vobis.

COGNATVS mihi erat.) Causa exposita, iam agit Hegio de persona sua, vtrum recte faciat: vt quam personam inducit • ostendat habitutus. Cum amicitiarum duo genera sint, vnum necessarium, id est propinquitas sanguinis: alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniũguntur: Mitionem dicit ac Demeam, & viuos, & voluntarios tantùm sibi amicos esse. Simulũ veeò, & mortuum, & non solùm voluntate, sed necessitate amicum fuisse coniunctum. In qua re & illi nõ deerit, & his purgatur. Sed &, Cognatus mihi erat, vultu adiuuat: quia non à coniunctione incœptiua sumpsit exordium. Cognatus mihi erat.) Officia multa cõtra officium vnum Demeæ amicitiæ ac Mitionis. PAVPERTATEM vnà pertulimus grauem.) ἐπαναφορὰ est. quia magis cõiungit malorum consortiũ, quàm bonorũ. NITAR, faciam, experiar.) Sic dicit, ne dicat VINDICABO: quod vult magis significatum esse, quàm dictum. Et ne ei diceretur, nihil poteris: quod ad incipiendum sufficit, dixit, Experiar. ANIMAM relinquam potius.) Modesta comminatio: prius quid sibi possit euenire dixit, quàm quid passurus sit AEschinus. FRATREM conueniã Hegio.) Vultuose pronũtiandum, hoc quod addidit, Hegio. quasi dicat, In manu fratris est cõstitutum, non mea. QVID mihi respondes?) Respondere proprie dicitur cum lis intẽditur. Respõdere enim, est priorem alloqui, quasi respondere verba fundere. vt, Funditque has ore querelas. Respõdere.) Posteriore loco dicere. SED Demea hoc tu facito.) ἐπιπλήξεως suprà habitæ comminationis. QVAM vos facillime agitis.) Vt & suprà, facilem victũ paret. Et vide quàm oratoriè laudes sumpserit argumenta suadendi. AEQVO animo æqua noscere oportet.) bene dixit, æquo animo: quia potentiori & fortiori contra naturam est æquitas. REDITO.) Prosequebatur eum, quemadmodũ apparet ex verbis. DECET te facere.) Solicita obsequela Hegionis, vltima in loquendo, ostendit impotentiorem personam contra AEschinum, quo magis gaudiũ crescit comœdiæ: quando tali ac tanto, pauperior puella, sed tamen cupita, iungetur. NON ME indicẽte.) Quia dixerat, Ipse sentiet posterius. Et nimis dura cõpositio est: sed apta irascẽti. VTINAM hoc sit modo defunctum.) Vtinam, desperandi vim habet. Hoc, id est negotium, id est raptus virginis. Defunctum, finitum, id est vt non peiora committat. Defunctum, finitum, id est ne vlterius peccet AEschinus. NIMIA ILLAEC licentia.) Quam illi dat Mitio. PROFECTO euadet.) Per ardua & prærupta veniet. HAEC euomam.) Non effundam, sed euomam: vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me releuabo, cum languor ille egestus sit. nam euomam, hoc translatione significat.

Amicitiarum duo genera. Epanaphora. Respondere. Vtinam. Hoc. Defunctum. Euadere. Euomere.

ACTVS TERTII SCENA V.
HEGIO.

BONO animo fac sis Sostrata, & istam, quòd potes, *Senarii.*
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam: atque vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, facturus vt sit officium suum,
Faciat: sin aliter de hac re est eius sententia,
Respondeat mihi, vt quid agam quamprimum sciam.

B ONO animo fac sis Sostrata.)Hi sex versus in quibusdam non feruntur. In hac scena videtur iam locutæ Sostratæ Hegio respondere: Potest tamen & ipse incipere, tanquam qui & rem nouerit, & mœrore eius moueatur. Bono animo fac sis Sostrata.) Meminisse debemus, quòd dixit, Duc me intro ad Sostratam. & quia hoc INTRO, in proscenio est non post scenam. nam aliud significat, Eamus intro, vbi dicitur, Intus despondebitur, intus trāsigetur, siquid est quod restet. illud enim interius agitur extra omne proscenium. Fac sis Sostrata.) Sis honorifice additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronuntiatur, superbū sit. Deductū est autem à senatusconsulti formula: vbi enim aliquid senatus consulibus iniungit, addit, si eis videatur.

Intro. *Sis.* *Quod potes.*

ET ISTAM quod potes.) Quia vox ipsa tristis, & circa tristem filiā, QVOD POTES dixit. FAC consolere.) Duas res dixit, quas & ordine locutus est, Et tu bonum habe animum, inquit & filiam fac habere. EGO Mitionem.) Quia Demeā iam vidit. SI EST facturus officium.) Hoc dicendo, promittit eum esse facturum. nam facile est vnumquēque suo officio fungi. VT QVID agam quamprimum sciam.) Maturè: neque comminatur, neque segnem ostendit se fore.

ACTVS QVARTI SCENA I.

Iambici quadrati acatalectici, uno aut altero trochaico catalect. misto.
Dimeter unus Iambicus.

CTESIPHO. SYRVS.

C. IN' patrē hinc abisse rus? S. iā dudū. C. dic sodes. S. apud villā est.
A Nunc eum maxume operis aliquid facere credo. C. vtinam quidē,
Quod cum salute eius fiat, ità se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo prorsus è lecto nequeat surgere.
S. Ità fiat, & istoc siquid potis est rectius. C. ità. nam hunc diem
Miserè nimis cupio, vt cœpi, perpetuum inlætitia degere.
Et illud rus nulla alia causa tam malè odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuerti posset iterum.
Nunc vbi me illic non videbit, iam huc recurret sat scio.
Rogabit me, vbi fuerim. quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicā? S. nihilne in mēte est? C. nunquā quidquā. S. tātò nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid postea?
S. Hisce opera vt data sit. C. quæ non data sit: non potest fieri. S. potest.
C. Interdiu: sed si hic pernocto, causæ quid dicam Syre?
S. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari!
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem reddo. C. quo modo?
S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum:
Virtutes narro. C. meas? S. tuas: homini ilico lachrumæ cadunt.
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. C. quidnam est? S. LVPVS IN FABVLA.
C. Pater est? S. ipsus est. C. Syre quid agimus? S. fuge modo intrò: ego videro.
C. Siquid rogabit, nusquam tu me: audistine? S. potin' vt desinas?

A IN patrem hinc abisse rus?) Hic ostenditur timiditas boni adolescentuli, & verti se ad peccandum ex delicti conscientia, & reuerētia parentis apparet. Item mos verorum patrum circa filios, Syro Demeam describente. Ain patrem hinc abisse rus?) Compēdio ostenditur quid sit iam locuturus Syrus. NVNC cum maxime aliquid operis facere cre-

do.)Vide quasi ἰδίωμα verborum Syri esse, de opere loqui. sic enim dicit & Demeæ: sed illud, falsò: hoc, serio. VTINAM quidem.)Apud villam sit, subaudiendum: & distinguendū antè quàm inferatur quod sequitur. QVOD cum salute eius fiat.)Hoc non est odisse patrē: sed tantū timere ex proprio delicto. seruatur enim in eo & amor filij, & amoris effectus. VT TRIDVO hoc perpetuo.)Quantum sufficiat amatori. etenim non opus erat Perpetuo dicere, si Triduum dixisset. *Triduo perpetuo, uel triduum.*

ET ISTOC siquid potis est rectius.)Deest, addi. nam si mortem significaret, non conueniret adolescentem ita dicere. videtur enim plus temporis optasse languori. NAM hunc diem misere nimis cupio.) Moriatur scilicet. & ad hoc aduersus seruum debet dicere, ne indecorum adolescentis personæ sit hæc ita dixisse: quamuis eiusmodi adolescentes inducant comici. vt Neuius in Tribaselo. Deos quæso vt adimant & patrem & matrem meos. Misere nimis cupio.) Nimis abūdat, more comicorum, qui hoc dicto asseuerationem inculcabant. CVPIO, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.) Qui & suprà dixit, Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem. ET ILLVD rus nulla alia causa tam malè odi.)Mire ostendit omnia ex delictis in prauum verti: adeò vt miseram putet adolescens suburbanam villam: qua re cæteri delectantur. Illud ergo tanquam cum detestatione dixit: & MALE & NIMIS VT MISERE. nam nimiū, & malū miserúmque est secundum illam sententiam, Ne quid nimis. QVOD si abesset lōgius.) Amori magis, quàm rei, consulit adolescens. IAM HVC recurret.)Mire de sene, recurret dixit, vt eius instantiam demonstraret. NIHÍLNE in mente est?)Sic hoc accipiendum est, vt adolescēti libero malitiam putemus, non sapientiam deesse: adeò in hac re magister est seruus. TANTO nequior.) Sic hoc dictum est, vt è contrario dicimus, Tanto melior. NVNQVAM quicquam.) παρέλκον, pro nunquam: id est non. CLIENS, amicus, hospes nemo est vobis?)Vide magistrum ad nequitiam, vt simplici adolescenti mentiendi viam demonstret, & honestum tentet afferre argumentum ad mendacium, propter clientem, amicum, aut hospitem in vrbe cessare visum. quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescēs. Cliens, amicus, hospes nemo est vobis?)Mire sic interrogauit, vt qui agrestes inhumanósque reprehendat, & insociabiles alijs, propter asperitatem rustici senis. HISCE opera vt data sit.) A superiore subauditur, Veniat in mentem: id est cogita dari potuisse: & datam dicito. Quæ non data sit?)Hic de facto quæstio est, in qua quidē disputant quædam tunc possibilia intelligi, quando facta sint. cum autem non fiunt, non modo non fieri, sed ne possibilia quidem esse dicenda. qui locus περὶ δυνατῶν dicitur. POTEST.)Iterū subauditur, Fieri vt data sit: vel vt credatur data. INTERDIV.)Bene: quia amatori maxime nocte opus est. VAH, quàm vellem etiam noctu.) Hoc vtriusque personæ conuenit, sed melius & Syro, & facetius dicitur. & quidam totum Ctesiphoni assignant abusque Interdiu. Et quàm vellem, proprie dicimus in his quæ non videmus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inueniret, in vota conuersus est. vnde videntur magis hęc verba Ctesiphonis esse. CALLEO.) Callide scio. CVM feruit maxime.)Tertia coniugatione dixit, vnde feruĕre dicitur correpta media syllaba. QVOMODO?)Miratur, quia timet eum quem iste contemnit. LAVDARIER te audit libenter.)Quod à Demea dicitur, in omnes parentes dici puta. nā nemo tam asper est pater, vt non statim mitescat laudato filio. VIRTVTES narro.)Nō dicit elegantem indolem, sed virtutes. Virtutes autē sunt perfecti sapiētis vel diui alicuius. Et bene cum stupore respondet MEAS? ostendēs quòd nullæ essent. Meas? Tuas.) Cum gestu pronūtiare debemus, vt intelligatur irrisio.

Tāto nequior

Nūquā quicquam.

Pardcon.

Quàm uellē.

Callere.

Féruere.

Virtutes.

Meas.

QVASI puero, gaudio.)Deest, præ: vt sit, Præ gaudio. LVPVS in fabula.) Silentij indictio est in hoc prouerbio: atque eiusmodi silentio vel in ipso verbo, vt ipsa fabula cōticescat. Quia lupū vidisse homines dicim⁹, qui repēte obmutuerint: quod ferè ijs euenit, quos prior viderit lup⁹: vt cū cogitatione in qua fuerint, etiā voce & verbis careant. Sic Theocritus, οὐ φθεγξῇ, λύκον εἶδες. Et Virgilius, -vox quoque Mœrin Iam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores. Alij putant ex nutricum fabulis natum, pueros ludificantium terrore lupi paulatim Capua venientis vsque ad limen cubiculi. Nam falsum est quod dicitur interuenisse lupum Neuianæ fabulæ alimoniæ Remi & Rómuli, dū in theatro ageretur. FVGE modo intro.)Non dixit I, vel abi, vel vade: sed fuge, tanta celeritate opus est. SI QVID rogabit, nusquam tu me.) Magna virtute Terentius rudem, simplicem, timidúmque inducit Ctesiphonē ab initio: vt is sit qui mox opprimeretur cū meretrice accumbēs, interuentu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. NVSQVAM tu me.) Familiaris ἔλλειψις, & apta properanti. quare hæc omnia pressa voce cum celeritate pronuntianda sunt.

Lupus in fabula.

Fugio.

ACTVS QVARTI SCEN. II.

Trochaici quadrati catalectici, unus Denarius, paucis Iambicis immistis.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

D. AE EGO homo sum infœlix? primū fratrē nusquā inuenio gētiū:
N Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam scio.

C. Syre? S.quid ais? C.me quærit? S.verùm. C.perii. S.quin tu animo bono es.
D. Quid hoc(malùm)infœlicitatis?nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei,ferundis miseriis.
Primus sentio mala nostra:primus rescisco omnia:
Primus porrò obnuntio:ægrè solus,siquid fit,fero.
S. Rideo hunc:primùm ait se scire,is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo:si forte frater redierit,viso. C.Syre
Obsecro,vide ne ille huc prorsus se irruat. S.etiam taces?
Ego cauebo. C.nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi:
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam,id tutissimum est.
S. Age,tamen ego hunc amouebo. D.sed eccum sceleratum Syrum.
S. Non hercle hic quidem durare quisquam,si sic fit,potest.
Scire equidem volo,quot mihi sint domini:quæ hæc est miseria?
D. Quid ille gannit?quid volt? quid ais bone vir?hem est frater domi?
S. Quid(malùm)bone vir mihi narras?equidem perii. D.quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum,& istam psaltriam
Vsque occîdit. D.hem,quid narras? S.hem,vide vt discîdit labrum.
D. Quamobrem? S.me impulsore hanc emptam esse ait. D.non tu eum
Rus hinc modo produxe aiebas? S.factum: verùm venit pòst insaniens.
Nihil pepercit:non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Ctesipho:patrissas:abi,virum te iudico.
S. Laudas?næ ille continebit posthac,si sapiet,manus.
D. Fortiter. S.perquàm:quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam,vicit,hui perfortiter.
D. Non potuit melius:idem sensit quod ego,te esse huic rei caput.
Sed éstne frater intus? S.nôn est. D.vbi illum quæram,cogito.
S. Scio vbi sit,verùm hodie nunquam monstrabo. D.hem,quid ais?
S. Ita. D.diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S.at nomen nescio
Illius hominis,sed locum noui vbi sit. D.dic ergo locum.
S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D.quidni nouerim?
S. Præterito hac recta platea sursum:vbi eò veneris,
Cliuos deorsum vorsum est:hac te præcipitato:postea
Est ad hanc manum sacellum.ibi angiportum propter est.
D. Quonam? S.illic vbi etiam caprificus magna est.nostín'? D.noui.
S.hac pergito. *Videntur cretici.*
D. Id quidem angiportum non est peruium. S.verum hercle,vah,
Censén' hominem me esse?erraui.in porticum rursum redi:
Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D.scio. S.vbi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea:vbi ad Dianæ veneris,

Ito ad dextram prius, quàm ad portam venias: apud ipsum lacum
Est pistrilla, & ex aduorsum est fabrica: ibi est. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. recte sané. sed cesso ad eum pergere?
S. I sané, ego te exercebo hodie, vt dignus es silicernium:
A Eschinus otiose cessat: prandium corrumpitur.
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi.
Nam iam adibo, atque vnum quicquid, quod quidem erit bellissimum,
Carpam: & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

NAE EGO homo sum infoelix.) In hoc actu exemplum est, neminem facilius, quàm optimum quenque falli atque deludi, vt Virgilius ait. Et næ, valde significat vt, Næ illi vehementer errant, Cicero in Catilinam. *Ne.* Næ ego homo sum infoelix.) Vide initium conueniens perpetuo mœrori Demeæ: per totam fabulam, aut dísperij dicit, aut defessus sum, aut aliquid tale semper, quod quæratur: ita tamen, vt cum augmẽto sit miseria, quotiẽscunque processerit. nã plus est quod nunc dixit, Næ ego infoelix homo sum: quàm dísperij. NVSQVAM inuenio gẽtiũ.) Abundat gentium. *Nusquam gẽtium.* A VILLA mercenarium vidi.) Sapientissime Terentius, etsi proxima villa est, necessario senẽ ad reliquos actus fabulæ noluit ab vrbe discedere, personæ senilis memor. nam & arduum fuerat, dum redit, & cruciabile, ne fatigatio eius in tragœdiam transiret. Recte igitur inuenit à mercenario illi in vrbe narratum, ruri non esse Ctesiphonem. aut vbi persona est adolescentis, & proficiscitur ad villam: & cõtinuo redit. vt in Eunucho Phædria. Et à villa: verũ à pro de, positũ est: vt sit, de villa? an deest venisse: vt sit, à villa vidi venisse mercenarium? *A villa.* NEC quid agam, scio.) Vtrum fratrem an filium magis quæram. nam senex querulus tria dicit esse incommoda sibi: quòd fratrem non inueniat: quòd Ctesipho ruri non sit: quòd vtrũ in vrbe maneat, an ad villam abeat, ipse nesciat. VERVM.) Modo verùm, nomen non est: sed aduerbium confirmantis, id est vere. *Verùm.* PERII.) Hæc Ctesiphonis perturbatio huc tendit poetæ arte, vt deprehendatur cũ amica filius, repente ingresso sene. QVIN tu animo bono es?) Nunc quin, pro quinimo positum est. *Quin.* QVID hoc, malùm, infoelicitatis?) Abũdat malùm. Quid hoc, malùm, infoelicitatis?) Deest, deos testor. Quid hoc, malùm, infoelicitatis?) Hic autẽ MALVM, pro interiectione positum. & est dictum, quasi, ô malùm, & est dictum anxij hominis, & perturbati nimis. *Malùm.*

NISI me credo.) Pro, nisi quia iam superest, vt me credam. hic enim sensus est in huiusmodi locutione, Nisi me credo huic esse natum rei. *Nisi me credo* Nisi me credo huic esse natum rei) Noua locutio, pro, Nisi quia credo. Et Huic rei, potest subtrahi, incolumi sensu: vt, Nisi me credo natũ esse ferẽdis miserijs. *Huic rei.* Ergo, huic rei, subdistinguendum: & sic inferendum, ferendis miserijs. Ergo, huic rei, pro, ad hãc rem. *Primus.* PRIMVS sentio mala nostra, prim9 rescisco omnia.) ἐπαναφορά. *Epanaphora.* Primus sentio mala.) Ridiculus error Demeæ. Et PRIMVS, ad ordinẽ: SOLVS, ad numerũ dicitur. *Solus.* PRIMVS porrò obnuntio.) Qui malam rem nuntiat, obnuntiat: qui bonam, annuntiat. *Obnuntio.* nam proprie obnuntiare dicuntur Augures, qui aliquid mali ominis sæuúmque viderint. *Annuntiare.* Ergo, obnuntio malum imminens, quasi omen nuntio. inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est. AEGRE solus, siquid est, fero.) Praue scilicet. IS SOLVS nescit omnia.) Et bene SOLVS, vtpote de multis: quia cũ sciat Mitio, Syrus, AEschinus, Ctesipho, populus, hic solus fallitur. SI FORTE frater redierit, viso.) Pro, si redijt. *Si redierit.* HVC prorsus se irruat.) Neutrum verbum, quasi actiuum, se irruat, posuit. *Irruat se.*

VIDE ne ille huc.) Iam metuitur quod futurum est. Et quum neutrum sit irruat, noue intulit se. Præterea sic dixit irruat, tanquam de eo qui pugnaturus sit. vt in Eunucho, Quàm mox irruimus! Aut tanquam de sue. vt Horatius, Hac lutulenta ruit sus. Et Virgilius, Ipse ruit, dẽtésque Sabellicus exacuit sus. ETIAM taces?) Antique pro tace. Sic in Andria, Etiam tu hoc respondes? pro responde. *Taces, pro tace.* Est ergo correptionis significatio. HODIE ego istuc committam tibi.) Quod ago, iam id est complexũ mulieris. NAM me iam in cellã aliquã cum illa concludam.) Id egit stulte adolescẽs, vt ibi deprehendatur, vbi conclusus est. sed sic ipse egit, vt possit subterfugere non deprehensus, conspectum patris. In cellam aliquam cum illa.) Legitur figuratiue: vt dicim9 in locũ, pro in loco. *Cõcludam in cellam.* In cellam concludam, non in cella, ait. Et mire, vt reclusum totúmque locum subiret, cellam scilicet, quam ob ea quæ in ipsa celantur, clausam esse conueniat. *Cella.* nam & cella, & cellarium, à reponendis celandísque rebus esculentis & poculentis dicitur. *Cellarium.* A O E, tamen ego hunc amouebo.) Mire amouebo, dixit: non, deterrebo. *Amouere.* nam proprie amouetur saxum de loco. in quo verbo, significat imminere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὔξησιν. Suprà, Vt pecudem abigam hunc rus, dixit: modò, Vt saxum amouebo, inquit. NON hercle hic quidem durare quisquam, si

sic fit, potest.)Nimis moraliter expressa verba sunt serui verberatum se indicantis. quis non ex verbis, seruum verberatum intelligat? & seruum recens verberatum? & seruum fugam comminantem? Mire autem, non ego, sed quisquam dixit. nec permanere, sed durare: nam hoc verbum, perferendis malis conuenit. vt Virgilius, Durate, & vosmet rebus seruate secundis. Hæc autem omnia sic dixit, quasi non videat Demeam. QVOT mihi sint domini.) Et hic apparet non à legitimo domino verberatum esse. QVAE hæc est miseria?) Deest, quam patior. & quasi cõploratio quædam est flebilis post querelas. QVID ille gannit?) Gannitus est proprie veluti ploratus vapulantium.

Durare. *Gannitus.* *Malùm.*

QVID, malùm.)Et hic malùm, pro interiectione abundat. CTESIPHO ME pugnis miserum, & istam psaltriam vsque occidit.)Mire interiecit miserum: & necessario, vsque addidit: vt ostenderet OCCIDIT nimiæ cædis verbum, nõ occisionis intelligi oportere. Vsque occidit.)Propè occidit: aut, vsque, pro valde est: occidit, pro vehementer cecidit. Nã occidere, & peroccidere, ad cædẽ referebãtur apud veteres. Vsque occidit.) ὑλωτικῶς. nõ enim occisus loquitur. HEM, vide vt discidit labrum.) Non ostendit, sed videtur ostendere seni parum iam videnti, & intra os.

Occido. *Vsque.* *Peroccido.*

Hem, vide vt discidit labrum.)Asper mediam longam à cædendo accipit: ego mediam breuem à sciudendo. NON tu eum rus produxe aiebas?) Mire Terentius eosipsos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit: vt eo delectabilius spectatoribus procedant doli. nanque gratia est aut delectatio non stultissimum falli. Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas?)Memoriter senex non solum quid dixerit Syrus paulo ante, sed quibus verbis dixerit, refert. nã sic dixerat, Quem egomet produxi. VERVM venit pòst insaniens.) Suprà, Produxi iratum admodum. nunc αὐξητικῶς nõ iratum prædicat, sed insanũ. NIHIL pepercit.)Vt suprà, Nihil reticuit. sic dicimus in his quæ præter expectationem gesta sunt. VERBERARE hominem senem.)Miserum sit de ætate id, quod de conditione non poterat. QVEM ego modo puerum tantillum, in manibus gestaui meis?)Addidit ætati inuidiam & meritum recẽs. hoc est enim quod dicit, modo. Et tantillum, δεικτικόν est. videtur enim manu fingere, quàm paruulum. LAVDO Ctesipho: PATRISSAS.) Facile inductus est senex varietate fraudis & doli. nam Syrus & suprà, vt laudans, non vt vituperãs Ctesiphonem: & nunc, vt accusans, idem perficit atque persuadet. Patrissas.) αὔξησις. nam vt suprà dixerat, Spero est similis maiorum suorum: hic confirmat quod sperare se dixerat. ET VIRVM TE IVDICO) inquit, non, adolescentulum. hoc enim ad ætatem & probitatem, non ad sexum, refertur. Patrissas.) Attende, quàm bene inuentum sit inanem se dicere. nónne videtur ibi stultissimus, cum huiusmodi laude non modo se non laudare velle, quod odiosum est: sed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? siquidem non solum hic stultus, sed etiam ille, quia patrissas inquit. Patrissas.) Tam securus est, vt se laudet. Et ABI addidit: quasi dicat, Nõ est quod iam demorer, perfectus es. Laudo Ctesipho.) Hic totus versus mire dolosum ostendit senẽ.

Parco. *Tantillus.* *Patrissare.* *Auxesis.* *Virum te iudico.* *Abi.*

NAE ILLE cõtinebit posthac, si sapiet, manꝰ.) Cõminatio est subtilis: & parcior, velut serui. PERQVAM.)Nimis ἐμφατικῶς. ET ME seruulum.) Oratorie, non seruum, sed seruulum: cum sit senex. NON audebam.)Non poteram. HVI, perfortiter.)Hoc, gestu seruili, & nimis leuiori personæ congrue dictum est. NON potuit melius.) Id est, Laudo te Ctesipho: & deest, fieri. IDEM quod ego.)Id est patrissas, virum te iudico. SED éstne frater intus?) Deest, responde: vt sit, responde. VERVM HODIE nunquam mõstrabo.) Volens senẽ auidius quærere, quòd hic ardor semper paratissimus credentes etiam fallit, ei fingit se nolle dicere. Hodie autẽ aut abundat: vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. aut, nunquam hodie, pro, nullo tempore huius diei. quia, nunquam, per se generale est. DIMINVETVR tibi quidem iam cerebrum.) Comminationis genus verba ipsa indicãt: vt appareat senem baculũ sustulisse. AT NOMEN nescio illius hominis: sed locum noui vbi sit.) Recte: quia si hominem diceret, non erat errandum agnita persona hominis: & vbi habitet cognito. si notus esset, nulla causa quærendi superesset.

Perquam. *Seruulus.* *Audere.* *Hodie.* *Nunquam hodie.*

DIC ergo locũ.) Dic ergo, quasi inuitum coegerit. ERGO, semper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. vt Virgilius, Ergo age, chare pater, ceruici imponere nostræ. NOSTIN' porticum apud macellum?) Conuenit rustico & parcissimo seni macellũ in vrbe nescire. & ideo sic interrogatur à seruo. HANC deorsum.) Bene, hanc deorsum: quia non est vna. HAC RECTA.)Proprie, hac parte: vt manu viam ostendere videatur. QVID NI norim?)Correptiue, quidni? pro quid nisi? Etenim quamuis rusticus, tamẽ est ciuis Demea. VBI EÒ veneris, cliuos deorsum vorsum est: hac te præcipitato.) Hoc lentius. quidam clarius legunt: vt sit, præcipitato, cito descende. AD HANC manum) dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum sinistrũ: & ideo proficit in errorem. vult enim seruus hæc signa esse perplexa. EST sacellũ.) vt Varro ait, sacra cella est. PROPTER.)Prope. vt Virgilius, templum de marmore ponã Propter aquã. Et Lucretius, Propter aquæ riuum sub ramis arboris altæ. VBI ETIAM caprificus magna est.)In hoc Homerum imitatus est, qui dicit caprificum prope Troiana mœnia cõstitutam. HAC pergito.)Non, ito: sed quia longum est, pergito. ID QVIDEM angiportum.) Id est angusta & curua via: quasi anguiportus: vt angitia, aut anguitia. Alij, quòd inter portus sit locus angustus, hoc est inter domos. Nam domos, vel portus, vel insulas veteres dixerunt. Et

Ergo. *Hac recta.* *Quid ni?* *Præcipitare.* *Propter.* *Caprificus.* *Pergere.* *Eo, is.* *Angiportum.* *Portus.* *Insula.*

obserua Terentianam consuetudinem, in qua inducit nonnihil sapere eos qui falluntur. CENSEN' ME hominem esse? erraui.) Calliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fateri: vt opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipse sibi succenseat, tanquam imprudens errauerit, non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem: tanquam homo corde sit, non corpore. SANE hac multo propius ibis.) Quasi errasse profuerit illa via. Et sane, pro satis, ac valde: quia qui sanus est, idem & validus. MINOR est erratio.) Erratio, est pecudum: Error, animi est, & loci in quo erratur. CRATINI huius ditis ædes?) Congrue nomẽ inuenit diuiti Cratinus, ἀπὸ τοῦ κράτους, id est à potentia. AD sinistram hac.) Deest, ito: figura ἔκλειψις. VBI AD Dianæ veneris.) Sic absolute dicebãt, nõ addito tẽplo. Sallustius, Ad Iouis mãdẽ nostra. PRIVSQVAM ad portã venias.) Portam dicendo, ostendit vsque ad muros finémque ciuitatis erraturum Demeam. Porta autẽ, ab aratro portando dicta est, quòd in eo loco coloniæ deductor & conditor, subiunctis vacca & tauro, aratrum, quo vrbem designat, suspendit manu: ne imprimat sulcos, vbi ciuitatis aditus relinquendi sunt. APVD ipsum lacum.) Credibiliter addidit lacum. nam Varro docet, semper lacum portis additum: scilicet ob vsum iumentorum exeuntium & introeuntium: præterea vt aduersum hostilem ignem portis de proximo subueniretur. EST pistrilla.) Veteres absolute dicebant pistrinam, vt sutrinam, & medicinam, ad tabernam referentes. nã pistrino pistrina non conuenit. Et simulata diminutiua diuersa sunt à genere nominum primæ positionis: vt Rana, ranunculus, veterana: vt est in his scutum, scutella, canis canicula. LECTVLOS in sole iligneis pedibus faciundos dedit.) In vrbe conuiuium, aut in sole, aut in vmbra, pro conditione temporis instruebatur. Repẽte igitur interrogatus, quòd minime opinabatur quæsiturum senem, arripuit statim lectulos. Et quia potuit senex dicere, Mentiris: nam habet lectulos: addidit ex tempore, in sole. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, iligneis pedibus faciundos. sed hoc, gestu actoris adiutum est: quasi eodem tempore seruus & quærat quid dicat, & respondeat. VBI potetis vos.) Incerta persona est: nam Syro vel Demeæ hoc dictum iungi potest. BENE sane.) Hic ἐπαινέσις est, non approbatio. I SANE.) Aut abundat sane: aut inferioribus iungitur. SILICERNIVM.) Cœna quæ infertur diis manibus, quòd eam silẽtes cernant, id est vmbræ possideant: vel quòd qui hæc inferant, cernant, neque degustẽt. Nam de his quæ libant inferis quisquis comederit, aut biberit, funestatur. Aut erit Silicernio senex, qui iã iámque silentibus vmbrísque cernendus sit: & sic est melius, quàm vt quidam Xenophanta interpretatur. putat is Xenophanta sic nos Silicernium intelligere, hoc est Silicem cernentem senem, dum incuruus est, vel stratæ saxo viæ, vel sarcophagi iamiam appropinquãtis sibi. ODIOSE AEschinus cessat. prandium corrumpitur.) ἀσύνδετον. deest ET. Prandium corrumpitur.) Vt coquus dixit: qui sciat conditionem quandam magis feruẽtem placere. EGO iam prospiciam mihi.) Iam, interdum significat festinationem: vt nunc. Interdum ad describẽdum ponitur, & increpandam moram: vt, Iam melior, iam diua precor. Et, Vos quoque pergameæ iam fas est parcere gẽti, Diique deǽque omnes. Et prospiciam mihi dixit, tanquam hoc sentiat, Illi sua agunt negotia: & ego illorum exemplo cõsulam mihi. Et bene prospiciam: quasi non pransurus, nisi prouidero mihi. CTESIPHO autem in amore est totus.) Non potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate. BELLISSIMVM.) Proprie bellissimum dixit. vnde & huiusmodi ad irritandam gulam cibi, bellaria dicuntur. CARPAM.) Modo eligam. Aliàs lædã significat: vt, Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Fœmina. Aliàs fruar: vt, Carpamus dum mane nouum, dum flumina crescunt. Et Persius, Genio carpamus dulcia: id est fruamur rebus dulcibus. PAVLATIM hunc producam diem.) Bono verbo vsus est ad metaphoram, tãquam vel morientis diei. Vt est, -nec te tua funera mater Produxi pressive oculos.

Sane. Erratio. Error. Cratinus. Ad Dianæ. Porta. Lacus. Pistrilla. Sutrina. Medicina. De diminutiuis. Ilignous. Bene sane. Sane. Silicernium. Iam. Prospiciã mihi. Bellissimum. Bellaria. Carpo.

ACTVS QVARTI SCENA III.

Quadrati iambici & trochaici.

MITIO. HEGIO.

M. EGO in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere Hegio:
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam, vltrò si, quam fecẽre, ipsi expostulant,
Et vltrò accusant: id quia non est à me factum, agis gratias.
H. Ah minimè: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, vt vnà mecum ad matrem virginis eas Mitio:
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri:
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam.

M. Si ita æquum censes, aut si ita opus est facto, eamus. H. bene facis:
Nam & illi animum iam releuabis, quæ dolore, ac miseria
Tabescit, & tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixit. M. imò ego ibo. H. bene facis:
OMNES QVIBVS RES SVNT minus secundæ, magis sunt nescio quo modo *Trochaici catalect.*
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis
Propter suam impotentiam: se semper credunt * neglegi. *Alias, claudicare.*
Quapropter te ipsum purgare ipsis coram placabilius est. *Iambici tet.*
M. Et rectè, & verum dicis. H. sequere me ergo hac intro. M. maxumé.

Tantopere. — Siqua. — Vltrò. — Minime. — Vnà mecum eas.

EGO IN hac re nihil reperio.) Hæc scena est plena sententiarum senilium ad officia demonstranda. Et TANTOPERE, vim aduerbialem in se continet. nam significat nimis. QVOD peccatum à nobis ortum est, corrigo.) Si diceret, peccatum est à nobis, participium fuisset. nunc quia ORTVM addidit, nomen est. Nunquam enim eadem pars orationis iungi, nisi per ἀσύνδετον, potest. SIQVAM fecère, ipsi expostulāt.) Hic distingue: & separatim infer, ipsi expostulant. Siquam fecère, ipsi expostulant.) Sensus est manifestus: sed obscura sunt verba, & eorum collocatio & distinctio. nam incertum, vtrum, si expostulant, intelligendum sit: an, siquam, pro vna parte orationis accipi oporteat. VLTRÒ accusant.) Vltrò, nunc prauè & peruerse. ID QVIA à me non est factum.) Hæc interrogatio, quasi subtristi vultu est proferenda. AH, MINIME.) Non, minime ago: sed, minime te credo esse illorum in numero. QVAESO, vt vnà mecum.) Seruauit τὸ πρέπον, adiiciēdo Vnà mecum eas: quippe ad incognitam matremfamilias. TVTE dicas mulieri.) In nomine ostendit cur hæc ipse dicat. mulieri enim, inquit, nimis pauidæ ac diffidenti. SVSPICIONEM hanc propter fratrem eius esse.) Nimis breuiter ac succinctè, & vt oportuit inter scientes. ET ILLAM psaltriam.) Propter fratrem eius esse, subaudiendum est. SI ITA æquū censes.) A iusto & vtili est tota sententia. Et sanè hi versus desunt, quos multa exemplaria non habent. NAM & illi animum iam releuabis.) Et deinceps ILLI maluit dicere, quàm nurui, adhuc diuitem reueritus. DOLORE ac miseria.) Dolore, parturientis: Miseria, iniuria ab AEschino accepta. SED SI aliter putas.) Artificiose, remittendo quod petebat, extorsit magis. IMÒ ego ibo.) Hoc aduerbio quod ait imò, ostendit se prompte agere, & instanter quod promisit. MINVS secundæ.) Dicere sic maluit, ne MISERAE diceret. NESCIO quo modo.) Hoc est, vehemētia, nulla palàm ratione. ACCIPIVNT magis.) Mire additum magis: cum possit sensus & sine hoc esse integer. PROPTER suam impotentiam.) Infirmitatem. Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. NEGLEGI.) Legitur & claudicare.

Imò. — Minus secundæ. — Magis. — Impotentia. — Te ipsum. — Coràm. — Palàm.

QVAPROPTER te ipsum purgare.) Vtrum te ipsum, vna pars orationis sit? an diuise accipiendum? vt sit, Te Mitionem, ipsum AEschinum purgare. CORAM placabilius.) Coràm, id est præsentem, & præsentibus. & CORAM indiget adiectione, PALAM non indiget. Et præterea coràm, ad cæteras personas refertur: Palàm, generaliter dicitur. ET RECTE & verum dicis.) RECTE, ad verba retulit: VERVM, ad rem atque sententiam. Potest enim rectè & falsum dici, dummodo nullo vitio verborum nominúmque dicatur. quāquam & ipsum fallere in tempore quidam de officiis scribentes rectum putent.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

Iambici quad. acat. Senarius unus. Scazon. Trochaici quad. catal.

AESCHINVS.

DISCRVCIOR animi: hocine de improuiso mali mihi obiici
Tantum, vt neque quid me faciā, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit. *Trochaici.*
Pectore consistere nihil consilii quit. vah, quo modo
Me ex hac expediam turba tanta? nunc suspicio de me incidit,
Neque ea immeritó. Sostrata credit mihi me psaltriam hanc
Emisse: id anus mihi indicium fecit: *Trochaicus dimeter hypercat.*

Nā vt hinc forte ea ad obstetricē erat missa, vbi eā vidi, ilico *Iambici tet.*
Accedo, rogito, Pamphila quid agat: iam partus adsiet:
Eóne obstetricem accersat: illa exclamat, Abi, abi: iam AEschine
Satis diu verba dedisti nobis: satis adhuc tua frustrata est fides:
Hem quid istuc obsecro inquam est? valeas: habeas illam, quæ placet.
Sensi ilico id illas suspicari: sed me reprehendi tamen,
Nequid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palám.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod minime est opus *Trochaici catal. quad.*
Vsquam efferri: age, mitto: fieri potis est, vt ne quà exeat:
Ipsum id metuo vt credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum:
Hæc adeò mea culpa fateor fieri, non me hanc rem patri,
Vtvt erat gesta, indicasse: exorassem vt eam ducerem.
Cessatum vsque adhuc est: nunc * iam porrò AEschine expergiscere. *Aliâs, etiam*
Nunc hoc primum est, ad illas ibo, vt purgem me: accedam ad fores.
Perii, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores.
Heus, heus, AEschinus ego sum, aperite aliquis actûtum ostium.
Prodit nescio quis: concedam huc. - *Versus perficitur proxima scena.*

D ISCRVCIOR animi.) Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice iuuenis, & senis facit indulgentis, ac lepidissimi patris. Discrucior animi.) ἀνταπόδοσις figura: vt, O præstans animi. OBIICI.) Proprie, quia inopinanti. nam obiici dicitur in vtranque partē: *Obiicio.* vt si quos antè quis videt quàm expectauerit. quo verbo magnitudo doloris ostenditur ex improuiso incommodo. HOCINE de improuiso mali.) Hæc verba repentino nuntio perculsum indicant AEschinū propter diuortiū stare: & iram circa se Sostratæ, & eius filiæ ob raptū meretricis.

VT NEQVE quid me faciā.) Plus est; quid me faciā: quàm, quid faciā. illud enim de rebus: *Quid me faciam.* hoc, de ipso homine intelligitur. NEC QVID agam, certū est.) Certum est, pro certū sit. nisi forte vt, quàm significet. *Vt.* MEMBRA metu debilia sunt: animus timore obstupuit.) Metu patris: Timore diuortii. NVNC suspicio.) Modo ostēditur causa trepidationis AEschini. ID ANVS mihi indicium fecit.) Illa anus cui Sostrata dixerat, Curre, obstetricem accerse. NAM VT hinc forte ea ad obstetricē erat missa.) Apparet inter cætera anum dixisse ad obstetricē se missam: an vitro hæc suspicatus est AEschinus? HINC autē addēdo, ostēdit se ante fores Sostratæ stare. vt alibi, *Hinc.* Ex Andro cōmigrauit huc viciniæ. VBI EAM VIDI.) Sunt qui addāt superuacue HANC: & legunt, Hanc vbi vidi. PAMPHILA quid agat: iam partus adsiet.) Amatoria interrogatio, qua monstrat AEschinus curæ sibi esse res omnes. ILLA EXCLAMAT.) Non respondet, sed, exclamat. Et bene vim addidit ad exclamationē fuisse. Ergo à vocis sono exclamat, nō à verbis. *Exclamare.*

ABI, abi, iam AEschine satis diu verba dedisti nobis.) Vsque, dum intelligeremus. SATIS adhuc tua frustrata est fides.) Vsque dum deciperetur. HEM, quid istuc obsecro inquam est?) Hem *Hem.* interiectio est nouas res & inopinatas audientis. VALEAS: habeas illam.) Quasi recedat & longe absit. *Valeas.* vt in Andria, Valeant qui inter nos dissidium volunt. GARRVLAE.) Vtpote anus.

AC FIERET PALAM.) Demeæ scilicet, cui minime opus fuit. NVNC QVID FACIAM?) Figura Διαπόρησις. VT NE QVA EXEAT.) Erumpat: vt, -cum spumeus amnis *Exire.* Exit, oppositásque euicit gurgite moles. IPSVM ID METVO vt credant.) Ipsum, quòd *Vt.* fratri rapui. & VT, pro ne non posuit. TOT CONCVRRVNT verisimilia.) Vt mea esse credatur. AD ME abducta est domum.) Proprie, non dixit adducta, sed abducta: Abducitur *Abduco.* enim alienum. vt in Heautontimorumeno, Abducimus tuam Bacchidē. Ad me autem, domum mo- *Ad me.* raliter dixit, pro, ad domum meam. an ideo ad me, quia & illic luctatus leno est in retinenda contra AEschinū puella? VTVT erat gesta, indicasse.) Id est, siue male, siue bene gesta erat: VT enim, *Vtut.* certam qualitatē significat: vtvt incertā. quasi dicat, quoquo modo, male bene. EXORASSEM vt eam ducerem.) Sic enim promiserat se Sostratæ facturū. NVNC IAM porro AEschine expergiscere.) Sic & alibi, Enimuero Daue, nihil loci est segnitiæ neq; socordiæ. Legitur & ETIAM: *Etiam.* quod est correptiuū interdū. NVNC hoc primum.) Primum, ab eo quod rogandus est pater.

ACCEDAM ad fores.) Sostratæ scilicet. HORRESCO semper.) Satis amatorie: nam ni- *Horresco.*

mium semper est calor, & frigus recedit à corpore. vt, Totus Parmeno tremo horreóque, postquam aspexi hanc. APERITE aliquis actûtum ostium.) Vim pluralem habet ALIQVIS, quanuis singulariter dicatur: non est enim aliquis, nisi de multis. recte ergo, aperite aliquis, & noue: nam non placet illud, vbi duæ distinctiones sunt, vnde APERITE est vna, altera ALIQVIS.

Aliquis. Aperite aliquis. Quis.

Actûtum ostium.) Vt assumatur rursus, aperiat. proprie enim veteres & quis, & aliquis, & quisquam, non obseruabant quo genere aut quo numero declinarent. est ergo figura ἀρχαϊσμός.

Quisquam. Archaismos.

ACTVS QVARTI SCENA V.

Iambici quad. acatal. & catalect. Dimeter unus. Cæteri trochaici quad. catalect. Iamb. Senarii.

MITIO. AESCHINVS.

M. -TA vt dixi Sostrata,
I Facite: ego AEschinũ conueniã, vt quomodo acta hæc sint, sciat. *Trochaici tetra.*
Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perii.
M. AEschine.
AE. Quid huic hic negoti est? M. túne has pepulisti fores? tacet:
Senarii. Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est, *Si addas nunc, uersus constat.*
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nihil mihi respondes? AE. non equidem istas, quod sciam.
M. Itáne? nam mirabar quid hic negoti esset tibi. *(Ita) prima pertinet ad uersum præcedentem.*
Erubuit: salua res est. AE. dic sodes pater,
Tibi verò quid istic est rei? M. nihil mihi quidem:
Amicus quidam me à foro abduxit modo
Huc aduocatum sibi. AE. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ,
Vt opinor. has non nosse te, & certò scio:
Neque enim diu huc commigrarunt. AE. quid tum postea?
M. Virgo est cum matre. AE. perge. M. hæc virgo orba est patre.
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. perii. M. quid est?
AE. Nihil rectè: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. AE. hem, virginem vt secum auehat?
M. Sic est. AE. Miletum vsque obsecro? M. ita. AE. animo male est:
Quid ipsæ? quid aiũt? M. quid istas censes? nihil enim: *Aliàs, Quid ipsæ aiunt?*
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AE. Ehò, nónne hæc iusta tibi videntur postea?
M. Non. AE. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? AE. factum à vobis duriter,
Immisericorditerque: atque etiam, si est pater
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi misero, qui illi consueuit prius, *Aliàs, illam.*
(Qui infoelix haud scio an illam nunc miserè amat)
I Cum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,

Abduci ab oculis? facinus indignum pater.

M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui quando nupsit? author his rebus quis est?
Cur duxit alienam? AE. an sedere oportuit
Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquum fuit, & id defendere.

M. Ridiculè, aduorsúmne illum causam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid ista AEschine
Nostra, aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lachrumas? AE. pater obsecro, ausculta. M. AEschine audiui omnia, *Trochaici catalect. quad.*
Et scio: nam te amo: quò magis quæ agis curæ sunt mihi.

AE. Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui tuum
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quam te ius non fuerat tangere:
Iam id peccatum primùm magnum, at humanum tamen:
Fecere alii sæpe, item boni: at postquam id euênit, cedò,
Nunquid circunspexti? aut nunquid tute prospexti tibi
Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere
Quà rescirem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quòd quidem in te fuit.
Quid credebas? dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorē hanc. AE. hem. M. bono animo es, inquā. AE. pater
Obsecro, non ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? AE. nescio,
Nisi quia tam misere hoc cupio esse verum, eò vereor magis.

M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accersas: abi.

AE. Quid? iam vxorem? M. iam. AE. iam! M. iam quantum potes. AE. Di me pater
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.

M. Quid? quàm illam? AE. æquè. M. perbenignè. AE. quid, ille vbi est Milesius?

M. Abiit: periit: nauem ascendit: sed cur cessas? AE. abi pater.
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certè scio,
Quò vir melior multò es, quàm ego sum, obtemperaturos magis.

M. Ego eo intrò, vt quæ opus sunt, parētur: tu fac vt dixi, si sapis. *Iambicus quad. acat.*

AE. Quid hoc est negoti? hoc est patrem esse? aut hoc est filium esse? *Iambici catalect. scazôtes.*
Si frater, aut sodalis esset, qui magis morem gereret?
Hic non amandus? hicine non gestandus in sinu est? hem,
Itaque adeò magnam mihi iniecit sua commoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit: sciens cauebo.
Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptiis egomet siem? *Trochaicus cat.*

TA VT DIXI Sostrata facite.) Hic apparet Mitionem iam multa dixisse. Facite.) Iubet vt vel securæ sint, vel adornent nuptias. EGO AEschinum conueniam.) Mire occursurus AEschino, AEschinum quærit. PATER hercle est.) Quid est hoc quod Mitio timetur? an quia illi non est cõfessus? Ostendit autẽ poeta tãtundẽ pudorem posse, aut amplius, quàm timorem. QVID huic hic negoti est?) Alius timor, quòd hinc egreditur pater.

Pepuli. TVNE has pepulisti fores?) Sic cœpit interrogare, vt negationi locum præbeat. Et nota, pepulisti, elatum verbum: & tragico cothurno magis quàm loquelæ comicæ accõmodatur. TACET.) Hoc apud se loquitur Mitio. MELIVS EST.) Et non, ludere bonum est: sed melius. & hoc meliore affectu dixit, quàm si diceret, dignus est. HOC MIHI nunquã voluit credere.) Cõtra illud quod ait, Denique alii clanculũ patres quæ faciũt, quæ fert adolescẽtia, ea ne me celet, cõsuefeci filium. Credere autẽ magno affectu dixit. non enim cõfiteretur vt patri: sed crederet, vt parenti, aut

Quod sciam. sodali suo. NON equidẽ istas?) Deest, pulsaui. QVOD sciam.) Quantum scio. ITAN'? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.) Accepit negationem Mitio, vt ludere AEschinum possit.

ERVBVIT: salua res est.) Nimis paterna sententia. & è cõtrario Simo in Andria, Vide num eius color, pudoris signum vsquã indicat. Et quanti affectus est, non dixisse, erubuit, saluus est: sed, salua res est. Nónne videtur tibi res eius omnis in AEschino constituta? eodem animo & suprà dixit, In eo me oblecto, solum id est charum mihi. Non enim solum intulit quod expectabatur: sed absolute, quasi ex omnibus solum id est, inquit. NIHIL mihi quidẽ.) Mihi, id est nec propriæ rei. & callida negatione cœpit: vt & illi adimat cõfitendi locum ac fiduciam: simúlque fiat ei desperatio ducendæ eius, cuius mentio tam contemptim ab ipso tractetur. AMICVS quidam me à foro abduxit modo huc aduocatum sibi.) Hinc incipit mendacium mixtum vero. nam amicus quidã me à foro huc, verum est: aduocatum, falsum. Sed huc, & quidam, modo ἔμφασιν habent leuis negotij, & in quo nec magnæ personæ, nec res difficilis operæ aut longæ occupationis habentur. Et aduocatum dicendo, alienum negotium demonstrauit: nam & SIBI non vacat. si enim mulieribus addidisset, potuit aliud sperari. QVID?) Deest, ait: vt sit, Quid ait? EGO TIBI DICAM.) Senile est. nam id iam dicendum fuit. & hoc ἔμφασιν habet vilis rei, quæ vel facile dici possit, vel non celanda sit. MVLIERES pauperculæ.) Non potuit magis celare dignitatem formæ & ætatis puellæ, quæ amatur ab AEschino, quàm vt eam primo eodem nomine cum matre nominaret: deinde communiter diceret de ambabus vniuersa quibus contemni debeant. QVAEDAM

Quidam. MVLIERES pauperculæ.) Pauperculæ addidit, vt magis desperet AEschinus impetrare posse has nuptias à patre. Et item QVAEDAM: vt ignobiles demonstrarentur. Et totum hoc, cum abiectione pronuntiandum est. Et quædam, & pauperculæ, dicendo, adimit omnem spem nuptiarũ: nam quædam, ignobilem indicat: pauper, indotatam. quid ergo remanet quod speret AEschinus?

Pauperculæ.) Nec pauperes saltem. Et certo scio.) ἐπανόρθωσις. parum dixit inquit. OPINOR.) Vel adeò obscuræ sunt, & nullius pretij, vt opiner has non nosse te. Potuit recte dicere & hoc, Vt opinor, has non nosti: sed illud vetustius. Vt opinor has nõ nosse te.) Aut abundat VT: aut deest scilicet. Magnum autem crimen est in forma vicinæ puellæ, incognitam esse adolescenti de proximo. Et quia scit hunc esse de quo dixerit, Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid? subdidit causam ne dignitatis pudorísque esset, quòd eam incognitam AEschino esse dixisset, Neque enim diu huc, inquit, commigrauerunt. Et VT OPINOR, mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod modò ille confessus est. QVID TVM postea?) Gratissime proditur AEschinus amator, cum sedulo dissimulet. VIRGO cum matre est.) Vult Mitio sic audire AEschinum tanquam alienissimum: & ideo velut inscius facti, diligentius narrat. Virginem autem ἀρχαϊσμῷ, pro muliere dixit. PERGE.) Vide instantius interrogantẽ quàm extraneũ decuit. HIC meus amicus.) Qui me aduocatũ abduxit de foro. HVIC leges cogunt nubere.) Non, permittũt, dixit: nec, iubẽt: sed cogũt, ad perturbandũ AEschinũ. & recte. alia enim siuũt leges, alia cogũt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi, vult vt mulieres à lege cogãtur. PERII.) Hoc audit Mitio, sed dissimulat. NIHIL recte.) Id est recte quòd perij. & nihil magis comicũ. Et vide trisyllabũ artificiose esse subiectũ: vt qui PERII dixit, vix hoc locutus fuisse videat. VENIT is vt secũ

Mileti. auehat.) Aliud peius in amatã, vt nec Athenis saltẽ alteri nuberet. NAM habitat Mileti.) μιλητοῖ Mileti. & est aduerbiũ locale. HEM virginẽ vt secum auehat?) Hic acrius cõmoueri prodit adole

- scens, vt affectu fateatur quod verbis negat. SIC EST. Miletum vsque obsecro? ita animo male est.) Ille oblitus sui, sic indignatur, vt in re propria. hic rursus callide vultu vtitur tanquam aliena narrantis. Miletum vsque obsecro?) Bene VSQVE. nam Miletos, colonia est Atheniensium in Ponto. Animo male est.) Animo male fieri dicitur, cum ictu alicuius mœroris perculsus animus, non sustinet corpus: sequitúrque ruina membrorum. QVID ipsæ? quid aiunt?) Non statim credit AEschinus pudicam matremfamiliâs statim consentire in nuptias nouas viri ignoti. QVID istas censes?) Posse dicere, subaudiendum. NIHIL enim.) Dicunt, subaudiendum. & sic intelligendum, NIHIL, non quòd taceant, sed quòd nihil confirmationis habeat id quod dicunt. COMMENTA mater est.) Nunc dicit quid dicat. etiam commenta dixit, id est fallaciam confinxisse, verisimile comminisci. EX ALIO viro.) Iam de proximo tangit AEschinum. PRIOREM esse illum.) Mire tractat etiam partes AEschini. NÓNNE hæc iusta tibi videntur postea?) Scilicet illa quæ amicus tuus dixerat pri⁹, quàm hæc audires. Iusta tibi.) Iusta quę postea audisti, quàm illa quæ pro Lēnio dicebas prius. Aut si hoc non est: quære quid sit POSTEA. Postea.) Sic abundaret, quomodo interdum HODIE de stomacho adiicitur loquentis. vt Virgilius dicit, Nunquā omnes hodie moriemur inulti. NON?) Vultuose pronuntiandum est non. AN ILLAM hinc abducet?) Hinc, tanquam singultus ploraturi est. nam sic est pronuntiandum. PATER.) Quasi hoc ad supplicandum dicatur. FACTVM à vobis duriter.) Non, dure & crudeliter: sed quasi dura mente, id est inflexibili, & quod Græci dicunt ἀτενής. IMMISERICORDITERQVE.) Nota octo syllabarū aduerbium, atque insuper compositum, & cum coniunctione prolatum. ILLIBERALITER.) αὔξησις. nā multa duriter, etiā, si opus sit, immisericorditer quoque, & faciēda sunt, & patiēda, si ita ratio & causa cogat: & nō sit illiberale, id est nō malū atque inhonestū. SI EST pater, dicendū magis aperte.) Id est apertius: quia iam apertū fuerat, duriter, & immisericorditer. Et bene præfatus est, ne cōtumax aduersus matrē videretur. Illiberaliter.) Iniuste, inclemēter, nō bene. quia liberalis, bonus dicitur. QVAMOBREM?) Delectari magis cupiēs Mitio, AEschinum vult protrahere ad defensionē sui. FORE animi misero.) Quid de se plus diceret, si factū fateretur? QVI illi cōsueuit.) Legitur & illā: & dicebāt veteres, hāc rem cōsueui. & εὐσχημόνως. vt Plautus, Vt clādestine, vt celetur cōsuetudo. Et maiore affectu nō amorē allegauit, sed quod est cōmune cum bonis, & multo iustius, cōsuetudinē. QVI infœlix.) Non, qui: sed, qui infœlix: & nō, amat, sed misere dixit. & ita affectu ꝓdit qui vt alienus vult loqui. PRAESENS præsēti eripi.) Adiuuāt significationē hæc ex abundāti addita: vt illā absens absentē auditque vidētque. Et, Fratrē ne desere frater. Sic, Cecilius in Eratosthene, Hæc caterua plena gladiatoria, cum suum sibi alius sauciat: socius sociū. Et totus hic locus est trāslatus ex Virgilio, in quarto AEneid. Quis tibi nunc Dido cernēti talia sensus, Quósve dabas gemitus? cum littora feruere late Prospiceres arce ex summa, totúmque videres Misceri ante oculos tātis clamoribus æquor? ISTVC.) Deest, dicis. QVIS despōdit?) Latēter obiurgat AEschinū, rem sine patre gessisse. & dicitur figura. • Quis despōdit?) Quia nō interfuit pater. QVIS dedit?) Quia rapuit antè quàm peteret. QVANDO nupsit?) Quia nuptiæ nō factæ sunt. Et NVPSIT moleste additū, quasi aliena sit, quæ nō legibus ducta sit.

Vsque. Miletos. Animo male est. Nihil. Commentor. Cōminiscor. Postea. Hodie. Non? Hinc. Duriter. ἀτενής. Immisericorditérque. Illiberaliter. Liberalis. Consueui hāc rem.

AVTHOR his rebus quis est?) Datiuo casu, nō harū rerū. Et Sallustius, Qui tunc Romanis imperator erat. Author his rebus quis est?) Iterū obiurgat, quia non interfuit pater. & agit sic dolēs, velut sibi minus amoris præbitū fuerit, Mitio: vt se his, quantū amor patitur, videatur vlcisci, quódque sibi negotiū nō cōfiteat AEschinus. AN SEDERE oportuit.) Sedere propriè ignauæ cessationis est. vt, Sedeāt, spectēntque Latini. Et, Quid sedes Verres? quid spectas? CVR duxit alienam?) Vtrū filiā? an quæ possit aliena esse? nā omnes alienas filias ducūt. TAM grandē.) Grandē, ad ætatē veteres retulerūt, nō ad corpus. & in parte ætatis dicitur grādis, nō in tota vita, nisi si addatur natu. vt, Grādis natu parēs adductus ad suppliciū. Et Grādis infans, & grādis puer, & grādis ephebus, & grādis virgo recte dicitur. Et vnde scit AEschinus? an grandē hic fingit ignotā? an quia dixit pater, Cōmēta mater est esse ex alio viro nescio quo puerū natū. Ergo & illa grandis: & seruus Milesius, qui nūc virginē petit, cū iam alteri data sit, vel rapta sit alteri. DVM cognatus hinc illinc veniret.) Prouerbialiter hinc illinc. ET ID defendere.) Nō potuit magis amatorie, & magis pueriliter loqui, quàm vt nō contētus quòd ait, Hæc dicere te æquum fuit: etiā adderet, Et id defendere. Patet autē qualis affectus est, cū etiā patri ob alienā causam blāditur, vt ipse nunc simulat.

Author his rebus. Sedeo. Grandis. Grādis natu. Hinc illinc.

RIDICVLE.) Vocatiuus est casus, ab eo quod est ridiculus. QVID ista AEschine nostra?) Hic iam vltima desperatio, & AEschinū in cōfessionē protrahet, & in finē fallaciæ senē deducet. Et bene quidē nostra dixit. memor est enim se respōdisse AEschino interroganti, Tibi verò quid istic rei est? Nihil mihi quidē. Totū autē hoc senex ad id redegit, nō tam vt torqueret AEschinū, quàm vt maius faceret beneficiū suū, exponendo id quod pene periculū amor eius incideret. QVID est? quid lachrymas?) Quasi repēte animaduerterit flentē, & quasi causam omnē nesciat, sic inquirit.

AESCHINE.) Nō exhibuisset personā patris, nisi pietate victus, pati filiū nollet cōfessione torqueri. Virg. -nec plura quærentē Passa Venus, medio sic interfata dolore est. Bene ergo intelligūt, qui sic accipiūt, perrecturū adhuc fuisse Mitionē, nisi victus affectu fallaciam proiecisset. NAM

te amo.)Bene addidit, nam te amo, & cætera. nã & inuidis, & inimicis moris est scire quid agamus.

Vt.
Velim.

ITA VELIM me promerentẽ ames.)Quàm pie additũ est promerentẽ: tanquã illic sit votũ AEschini, cum possit pater etiã immeritũ amare. Et animaduertendũ est, VT, semper sequi, vel statim, vel ex interuallo, maxime in huiusmodi cõfirmationibus. sic Cicero, Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius temporis mihi venit in mentẽ, & cætera. Velim autem, pro volo antique dicitur.

Indiligens.

ADMISISSE in me.) Me in me, αὐξητικῶς adiectũ est. ET ME tui pudet.) Ambiguum quidã hoc dictũ putãt: sed apparet adolescentẽ propter suum peccatũ dicere, non quòd quicquã turpe feceris patri. NE INDILIGENS nimium sies.)Nõ ergo ingratus, sed negligẽs AEschinus. nec negligẽs, sed indiligẽs. nec in alterum, sed in se deliquit. Miræ clemẽtiæ genus est, aut omnino ignoscere, aut crimẽ in leuius cõmutare. nam tota obiurgatio ita amica est, vt nõ multũ à blãdimento discrepet: magisque proficiat apud audientẽ, vt vult Terẽtius: quàm illa aspera atque præfracta.

Tandem.

IN QVA ciuitate tandẽ te arbitrare viuere?)Cõmunẽ locũ inducit, à persona, à facto, à tẽpore. In qua ciuitate.) Aliter pronũtiandũ est, id est presse ac leniter: ne faciat illud Tullianũ, Pro dij immortales, vbinã gentiũ sumus? quã rẽpublicã habemus? in qua vrbe viuimus? Et TANDEM pro tamen. In qua ciuitate.) Hoc est, oblitus es Athenis te esse, vbi viuitur legibus? Vide omnes sentẽtias poni accusatorias, & nihil amoris. isti sunt orationũ colores difficillimi: sed elaborauit Terentius Mitionẽ facere leniter accusantẽ, & inducere Demeã durissime blandientẽ. In qua ciuitate.) Quod obiurgat Mitio, magni amoris est, & necessaria pro persona assentatio. non enim cõuenit patrẽ nimiũ diligentẽ filiũ, eius præterire peccata. VIRGINEM vitiasti.)Vide & rem dici, & abesse tragicã inclamationẽ, & ostẽdi delictũ: & ad veniã festinari. nã statim dicet, IAM ID peccatũ primùm est magnum, at humanum tamẽ. Et tota pronũtiatio huiusmodi verbis summissa debetur.

Syncope.
Circunspicio.
Prospicio.
Quà.
Abeo.

FECERE alij sæpe, item boni.)Moris est exẽplo lenire, quod purgare nõ possis. Fecere alij sæpe, ITEM BONI.)Cõsolatio ab exemplo. Et boni, nõ cum hoc facerẽt, sed aliàs boni. AT POSTQVAM id euẽnit.)Euẽnit, inquit, non, cõmissum est. nihil innocẽtius dici potuit. NVNQVID circunspexti?) συγκοπῇ, pro circunspexisti. Circũspicimus præsentia: Prospicimus futura. QVID fieret?)Id est qua ratione, quo modo fieret? & qua ratione, id est quib[9] adminiculis, vel per quas personas? SI TE ipsum mihi puduit dicere.)Optime hoc additũ est: quasi nõ debuerit AEschinũ apud Mitionẽ pudere. QVA resciscerẽ.)Quà, id est per quos. & ad omnia subaudit: nũquid circũspexti? Quà resciscerẽ.)Deest RE, vel RATIONE. MENSES abierunt decẽ.) Mire abierũt, Quasi dicat, Te cessante, mẽses cessere: & locus est incusationis à tẽpore. Et abire dicitur quod paulatim nos deserit: hoc autẽ ex partu intelligit. QVOD quidẽ in te fuit.) Sallustius, Quod in familia nostra fuit, præstitit, vt in omnibus bellis adesset vobis. Et Cicero, Senator P.R. quod in omnib[9] fuit, iacuit & pernoctauit in publico. PRODIDISTI & te, & illã miserã.)Vide festiuũ senẽ, quantũ se adolescẽti accõmodet: nõ enim illũ, quẽ causa deposcit, sed amatoriũ ordinem fecit, prius dicẽdo prodidisti te, quàm illã, tum etiã gnatũ. vt ex animo amare videatur id quod natũ est. Prodidisti.)Decepisti vel deseruisti. vt Virgilius, - vnius ob irã Prodimur. Quod quidẽ in te fuit.)Pro, id quod in te erat: id est quantũ in officio tuo spei & auxilii partiúmque tuarũ: vel, quantũ ad te spectabat. Et hic est illud quod obsequẽtissimus pater vult omnia per se esse correcta.

Prodo.
Quod in te fuit.

DORMIENTI hæc tibi cõfecturos deos?)Quàm mitis, quàm faceta obiurgatio. Videtur satis Mitio ille esse qui antè est descriptus? Quid credebas? dormiẽti hæc, &c.)Incerta distinctio: nã & per se quid: &, quid credebas, legi potest: & velut per hoc subaccusetur AEschinus, Dormiẽti hæc tibi cõfecturos deos? infertur. Et quæ sint quæ à diis, cessantibus præstari nõ possint, sequẽti versu docet, ne videat de diis male sensisse. Dormiẽti.) Multo melius quàm si diceret cessanti. & nõ, facturos: sed quod plenũ est, cõfecturos. Et mire deos ponit in eo negotio quod ipse præstat: tanquã hic & se & deos excuset, q̃ nõ fecerint AEschino, quæ volebat, etiã dormiẽti. ET ILLAM sine tua opera in cubiculũ iri deductũ domũ?) Ordo, deductũ iri domũ. NOLIM cæterarũ rerũ te socordẽ.)Quàm nihil imperiose ac pro authoritate patria fit. nolim, inquit, te socordẽ cæterarũ rerum esse. non dixit, ne sis socors. BONO animo es.) Apparet flenti hæc dicta omnia esse. & hoc decuit verecundum adolescentẽ & ex vi tantæ orationis, & metu amittendæ puellæ. Et ES, modo imperatiui modi est, temporis præsentis. nam esto, futuri est. DVCES vxorem.) Datur in vltima obiurgatione, & breuiter & plena securitas. HEM.) Singultientis fletu & gaudio dixit hem.

Facere.
Conficere.
Bono animo es.
Es, esto.
Hem.

OBSECRO non ludis tu nunc me?) Mœstus amatoris animus ludentem serio loqui credidit: vera dicentem, quia optata sunt, putat ludere nunc. Potest & ob hanc causam dicere, Ludis tu me nunc: quòd nunquam eum antea luserit. EGO TE? quamobrem?) Magna vis pronominum cur non ludat. quibus & accessit consideratio rei. nam primo ego: deinde te: deinde causæ propositio. Et recte LVDIS. Est enim amantis in falsum metum conticere imminente lætitia, qualibet sententia. inimici verò in falsum gaudium quenquam impellere sub alicuius mœroris aduentum. & ideo negat se Mitio in hac parte lusurum AEschinum, qui in aliis luserit. QVIA TAM misere hoc cupio esse verũ.)Pro nimis: quia nimia miseria: vt, Nequid nimis. hoc enim putant qui virtutes mediocritates esse dixerũt. NESCIO.)Religiose dixit nescio: quasi nõ sit ratio quare nõ credat pa

Ludo.
Misere.
Nimis.

tri,quanuis subiecerit causam. ABI DOMVM, ac deos comprecare.)Magnus institor sui bene-
ficij est,qui à dijs petẽdum esse dixit,quod ipse præstabit. an ideò quia ordinis fuerat,prius rem di-
uinam facere,& sic vxorem accersere? Et bene repetitũ est ABI: quasi hærenti morantique:vt, Vos Abi,abi.
istæc intro auferte: abite. QVID? iam vxorem?) Accessit ad beneficium tempus.& ideò IAM
quasi gestiens repetit adolescens. QVANTVM potes.)Aut deest cito:aut quantum potest esse.
QVID? quàm illam?)Commendat se Mitio,& familiariorem amatori facit,mentionem facien
do sæpius de amica in vxorem ducenda. NI MAGIS TE, quàm oculos nunc amo meos.)
Mire NVNC addidit. & eleganter inuẽtum est quod in se amator multum diligat,id est oculos. vt Nunc.
è contrario in Eunucho,Adolescenti ipsi eriperẽ oculos.id est ipsos, de quibus amat. AEQVE.) Oculi.
Sic infert hoc quasi dubitando inuenerit. PERBENIGNE.) Multum putat,quia amator hoc Perbenigne.
dixit:ergo benigne,large abundèque. QVID, ille vbi est Milesius?) Non amat,si statim time- Benigne.
re desinit. vnde Virgilius, Omnia tuta timens,eadem impia fama furenti Detulit,armari classem,
cursúmque parari. ABIIT:nauem ascendit.)Facete,abijt: ne diceret,mentitus sum.atque ita di Abiit.
xit,vt infantibus nutrices de terriculis dicere solent:quas cum ipsæ cõfinxerint,abolitas volũt,post-
quam illos vident nimium pauere. Et mihi videtur ridens hæc dixisse:vt intelligat AEschinus Mi-
tionem ioco fuisse mentitum. TIBI obtemperaturos magis.)Mira sententia,deos obsequi bo
nis,quasi bonis hominibus multum debeant.& in excusationẽ precandi deos vide quæ facultas na-
ta sit patrem sine assentatione laudandi. non est autem iniuriosum,ad patrem referre deprecationẽ
deorum:sed magis honorabile. nam tale est apud Virgilium, Tu genitor cape sacra manu,patriós-
que penates. vt ipse patrem portet, hic deos. EGO eo intro,vt quæ opus sunt,parentur: tu fac,
vt dixi,si sapis.)Hic versus in quibusdam non inuenitur. QVID hoc est negotij?) Et mirantis
hæc,& laudantis oratio est.& penè videtur huiusmodi patrem Terentius probare. QVI magis
morem gereret?) Quî,quo modo,qua re,qua ratione. HIC NON amandus?) Omnia perfecit Quî.
hic pater,vt & ametur,& laudetur,& foueatur. MAGNAM MIHI iniecit sua commoditate
curam.) Mira sententia, mala etiam de bonis nobis nasci. an bonus parens magnæ curæ est filio?
SCIENS cauebo.) Facere quod nolit scilicet. SED CESSO ire intro, ne mora meis nu-
ptiis egomet siem?) Bene hoc,vtpote obiurgatus.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSVS sum ambulando:vt Syre te cum tua *Senarii.*
Monstratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui vsque omne oppidum,ad portam,ad lacum.
Quò non? neque illic fabrica vlla erat,neque fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam:nunc verò domi
Certum obsidere est vsque,donec redierit.

DEFESSVS sum ambulando.)Hic exemplum inducitur sæui patris ex affectu vero,&
ob hoc inuisi omnibus. non autem tantum amare vultu, quàm ipsa re inducitur. nam
neque sibi,neque cuiquam alii, sed filio tantum consultum cupit. DE autem, valde si- De.
gnificat. VT SYRE te cum tua monstratione.)Vt,pro vtinam.& hæc omnia anhelans dixit. Vt.
Te cum tua.)Adhuc non credit in errorẽ se missum fuisse. Te cum tua monstratione.) ἰδιωτι-
κῶς, Te cum tua monstratione. PERREPTAVI vsque omne oppidum.)Tardus incessus,non
perambulatio,sed perreptatio dicitur. AD PORTAM,ad lacũ.Quò non?) Mire propinquio- Perreptatio.
ra omisit,vtpote porticum,macellum,Cratini ædes,templum Dianæ:& vltima posuit,vt quantum
peragrauerit,demonstraret. Ad lacum.)Facete poeta memorem inducit senem,quorum minime
opus fuit meminisse. Quò non?)Duobus dictis, QVO NON addidit:quasi & ad dicendum lassus Quò non?
appareat. CERTVM obsidere est vsque,donec redierit.)Proprie obsidere dixit. conuenit enim Obsidere.
& irato,& repente aggressuro. & ab eo quod est obsideo,obsidère facit, producta media syllaba. ab
eo quod est obsido,obsidĕre facit,eadem syllaba correpta.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MITIO. DEMEA.

M. Ibo,illis dicam nullam esse in nobis moram. *Senarii.*
D. Sed eccum ipsum. te iamdudum quæro Mitio.
M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia

Boni illius adoleſcentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohè,iam. D. neſcis qui vir ſit. M. ſcio.
D. Ah,ſtulte tu de pſaltria me ſomnias agere.
Hoc peccatum eſt in virginem ciuem. M. ſcio.
D. Eho,ſcis,& patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,
Non clamas?non inſanis? M. non. D. malim quidem.
Puer natus eſt. M. Di bene vortant. D. virgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata eſt? M. ſcilicet.
D. Quid nunc futurum eſt? M. id enim,quod res ipſa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Iuppiter,
Iſtocine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias,rogitas?ſi non re ipſa tibi iſtuc dolet,
Simulare certè eſt hominis. M. quin iam virginem
Deſpondi:res compoſita eſt:fiunt nuptiæ:
Dempſi metum omnem,hæc magis ſunt hominis. D. cæterum
Placet tibi factum Mitio? M. non,ſi queam
Mutare: NVNC, CVM non queo,æquo animo fero.
ITA VITA EST HOMINVM, quaſi cum ludas teſſeris:
Si illud,quod eſt maximè opus,iactu non cadit:
Illud,quod cecidit forte,id arte vt corrigas.
D. Corrector:nempe tua arte viginti minæ
Pro pſaltria periere,quæ,quantum poteſt,
Aliquò abiicienda eſt,ſi non pretio,vel gratis.
M. Neque eſt,neque illam ſanè ſtudeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prò diuûm fidem,
Meretrix, materfamiliâs erit vnà in domo?
M. Cur non? D. ſanúmne te credis eſſe? M. equidem arbitror.
D. Ita me Di ament,vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo,vt habeas quicum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc diſcet? M. ſcilicet.
D. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. M. probè:
Et tu nobiſcum vnà ſi opus ſit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam verò omitte Demea
Tuam iſtanc iracundiam,atque ita vti decet,
Hilarum,ac lubentem fac te in nati nuptiis.
Ego hos conueniam:pòſt huc redeo. D. ô Iuppiter,
Hancine vitam? hoſcine mores? hanc dementiam?
Vxor ſine dote veniet:intus pſaltria eſt:
Domus ſumptuoſa:adoleſcens luxu perditus:
Senex delirans:ipſa ſi cupiat Salus,
Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.

IBO, ILLIS dicam.) In hac scena est exemplũ intempestiuæ obiurgationis, ac per hoc ridiculæ. Ibo, illis dicam.) Moris est secum loqui vel senes, vel maxime aliquid ex animo agentes. Illis dicam.) Sostratæ & filiæ. FERO alia flagitia ad te ingentia boni.) Magno sonitu, ac ingẽti ostentatione futuræ accusationis exorsus est. magna sunt enim omnia, & fero, &, alia flagitia, &, ingẽtia, & quod ἀγωνιῶς, boni illi⁹ adolescẽtis, dicit. Boni illi⁹ adolescẽtis.) εἰρωνεία., quæ semper amarius ponitur, quàm criminatio manifesta. ECCE autem.) Ecce dicitur, cũ repẽte triste aliquid reb⁹ interuenit lætis, aut certe cũ aliud agitur, aliud emergit nouũ. vt Virg. Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta, Horresco referens, immẽsis orbibus angues. Et, Ecce trahebatur passis Priameia virgo Crinibus. Et Cicero, Ecce autem repẽte ebrio Cliomene, esurientibus cæteris, &c. Noua.) Recentia. an mira & magna? vt, Pollio & ipse facit noua carmina. NESCIS qui vir sit.) εἰρωνεία., nam vir, ad laudem sumi solet. vt alibi, Virũ te iudico. SCIO.) Satis ridicule: nec quod ille cupit, abnegat Mitio: vt consentiendo, iracundiã Demeæ acriorẽ fieri • possibilem sibi, mitigare queat. nam SCIO ad negotij totius gestionem retulit, non ad illud quod ait, Nescis qui vir sit. EHO, scis, & patere?) Iã & illi irascitur, nõ AEschino. NON. malim quidem.) Alij volunt Mitionem dicere, MALIM QVIDEM: alij Demeã.

Ecce. *Nouum.* *Vir.*

PVER natus est. di bene vortant.) Hic bono exemplo inducitur Mitio irascentẽ iuste Demeã leniter ferre: quia exanimato ob mœrorem non conuenit inclementer ire obuiam, cum possit in tẽpore obiurgari, postquam destomachatus fuerit. Et vide quàm facete: cum ille, Puer natus est, ad argumentum mali attulerit: hic ita respondit, quemadmodum solent illi, quibus puellam nasci metuẽtibus nuntiatur, puerum natũ esse. nam in omnibus quæ cupitẽ venerint, Dij bene vertant, dici solet: quia sæpe homines ea optauerunt quæ alijs aliter atque expectauerunt, contigissent. quam potestatem rerum vertentium semet in vtrãque partem, Vertũno deo superesse veteres existimauerunt.

Dii bene vertant. *Vertumnus.*

VIRGO nihil habet.) Vult rem sine remedio videri; quia scit posse nuptijs finiri sollicitudinẽ. Et vide amaritudinem Demeæ contra omnes, vt nec virgini ipsi parcat. AVDIVI.) ἀφελῶς, & cum ἐξουθενισμῷ respondendum, quasi leue sit quod admissum est. ET DVCENDA indotata est?) Ducenda scilicet, nisi damnandus sit AEschinus. & hoc verbum, necessitatis vim habet: vt, Pacem Troiano ab rege petẽdum. QVID nunc futurũ est?) More irascentium, cum ipse sciuerit quid futurum sit, Mitionem interrogat. & huiusmodi interrogatio, secundum figuram suam nõ habet responsionem: sed Mitio sic respondit, quasi simpliciter inquirenti. ILLINC huc transferetur virgo.) Virginẽ quæ etiã cum viro fuit, vocat. Virg. Ah virgo infœlix. Ô IVPPITER, istocine pacto oportet?) O Iuppiter, tragice adiecit à Mitione versus. Istocine pacto, ad ipsum Mitionem respiciens dixit. SI NON RE ipsa tibi istuc dolet.) Nunc rem pro veritate posuit.

Ducenda. *Quid nũc futurum est?* *Virgo.* *Res.*

SIMVLARE certe est hominis.) Nõ hoc dixit, quia hominis est mẽtiri: sed quia sæpe iracundiæ simulatio, custodia disciplinæ est. IAM virginẽ despondi. res composita est. fiunt nuptiæ.) Ne diceret, despondi, composui, facio. Et despondet puellam qui petit: Spõdet à quo petitur. Rectè ergo socer futurus, despõdi dixit. HAEC magis sunt hominis.) Bene repetit hominis: ille enim dixerat, Simulare certe est hominis. CAETERVM, placet tibi factum Mitio?) Nihil aliud volebat Demea nisi vt sæuiret Mitio. quod impetrare non potuit, etiam ab eadem sentiente de prauitate & peccato AEschini. SI ILLVD, quod est maxime opus, iactu non cadit.) Vtrum, quod opus est, iactu non cadit: incerta distinctio. QVASI cum ludas tesseris.) Rectum erat si diceret, Ita vita est hominum quemadmodum tesseris ludere, aut quemadmodum ludus est tesserarum. Nota ergo genus locutionis. ILLVD quod cecidit forte, id arte vt corrigas.) Ars adhibenda pro fortuna. non enim si male iactus ceciderit, deserẽdus est ludus. Et forte nunc pro fortuna intelligendum. CORRECTOR.) Quia dixit, Arte vt corrigas. sed moris est iratis ab vltimo verbo cõtradicẽtis incipere. NEQVE est, neque illã sane studeo vẽdere.) In scopulo versatur Mitio, in quo eligit inept⁹ potius videri, quàm prodat Ctesiphonẽ patri. CVR nõ?) Posset dicere, nõ est AEschini amica: sed celãda est culpa Ctesiphonis. ITA ME di amẽt, vt video ego tuã ineptiam.) Ordo est, Ita me di ament, te facturum credo vt habeas quicum cantites. Ipse se fallit, non inquirendo vlteriorem causam retentæ in domo meretricis. Mire autem cantites: quasi turpius sit cantare senem cum psaltria, quàm coire. ET NOVA nupta eadẽ hæc discet?) Alius subaudiet dicere. sed ô magna in verbis elegantia. vide enim quam vim significet DISCET. & ideo nõ vxor, sed noua nupta, quam ad omnia docilẽ esse, ipsum indicat nomen. HILARVM.) Vetuste. non, hilarem. TV INTER eas restim ductans, saltabis.) Lusus est natus ab eo fune quo introductus equus Durius in Troiam est. Connexis manibus fune, chorum ducunt saltantes. Hoc à quibusdam dicitur. sed ego puto manu consertos choros puellorum puellarúmque cãtantes, restim ducere existimari: & id maxime conuenire ad exagitandam importunitatem senis, veluti pueros imitãtis. Simul etiam quia iste connexus manuũ lasciuus ac petulans adimit discretionem cõditionis, dignitatis, ætatis inter meretricem, nouam nuptam & senem. Et hoc, quemadmodum dictum est? & quãto stomacho iã ab AEschino recessum est, & transitum ad Mitionis luxuriã describendã? IAM VERÒ omitte Demea.) Mire vrbanitatẽ expressit vltro obiurgãtis qui obiurgatus est. TVAM

Despondere. *Spondere.* *Quasi cũ ludas tesseris.* *Forte.* *Corrector.* *Hilarus.* *Restim ductare.*

Ira. Iracundia. Lubens. Fac te. Domus sumptuosa.

ISTANC iracundiam.) Nam ira, de causa est: Iracundia, de vitio multum irascentis. ATQVE vti decet, hilarem ac lubentem.) Bene addidit lubētem. multi enim hilares se simulantes, nō lubentes sunt. FAC TE.) Non dixit ESTO: sed, elabora vt esse possis. HANCINE vitā? hoscine mores? hāc dementiam?) ἐλλειπτικῶς omnia, vtpote stomachose secū loquens. deest enim esse, aut quid tale. DOMVS sumptuosa.) Domus, id est homines. IPSA SI cupiat Salus, seruare prorsus non potest hanc familiam.) σωματοποιΐα. Plautus, Lubētiorem te faciam, quàm ipsa Lubentia est. Etenim ὑπερβολή est, Ipsa Salus si cupiat seruare, prorsus nō potest hanc familiam. Hinc licet æstimare quantum & caloris & grauitatis apud Terentium sit ad imitationem Cecilianam. Vide quantum creuerit à superioribus, vt sic finiat.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SYRVS. DEMEA.

Senarii.

S. EDEPOL Syrisce te curasti molliter,
Lautéque munus administrasti tuum.
Abi: sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. ecce autem hic adest senex
Noster: quid fit? quid tu es tristis? D. ohè scelus.
S. Ehò iam tu verba fundis hic, sapientia?
D. Túne si meus esses? S. dis quidem esses Demea,
Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus
Curarem vt esses. S. quamobrem? quid feci? D. rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potastis scelus, quasi
Re bene gesta. S. sane nollem huc exitum.

Molliter. Abi. Prodeambulare.

EDEPOL Syrisce.) Hic exemplū inducitur licentiæ seruorū sub miti domino. AEdepol Syrisce te curasti molliter.) Quia detexit Ctesiphonem, iam oportet vt ebrius inducatur Syrus: per cuius fallacias tegatur adeó. Et Syriscū se dicit, non Syrū, ὡς ὑποκορισμῷ. MOLLITER.) Delicate. LAVTEQVE munus administrasti tuū.) Vt quicquid esset bellissimum, carperes: cyathósque sorbillares. Aut munus seruile, esse & bibere. ABI.) Verbum vel sibi vel alteri cum laudatione blandientis. nam sic dicunt, qui iam compotes sunt votorum omniū, perfectíque in rebus vniuersis. PRODEAMBVLARE.) Nota duas præpositiones vni dictioni adiunctas. Vt, Pede prosubigit terram. &, ἀμφιπεριστρέφεται. Et optime ad delicias exprimendas hoc verbum cōuenit. nam producere signum deambulare significat. nā deambulare etiā intus potuit. EXEMPLVM disciplinæ.) Quia vnus ex multis reliquis. An quia senior, & nuper etiā pædagogus, vt ipse ait, Quem ego puerum tantillum in manibus gestaui meis. QVID fit? quid tu es tristis?) Mire securitatem ebrij hic expressit. nunquid enim pertimescit interuentum senis, vt solebat, Syrus? aut quicquam præcauet? Subblanditur tantum, & ita rerum oblitus est, vt cum eū sænum sciat, causam tristitiæ eius inquirat. TV VERBA fundis hic, sapientia?) Vtrum sapientia verba? an tu sapiētia? quia dixit suprà, Tu quantus quantus es, nihil nisi sapiētia es. FVNDIS.) Vtrum sine vlla cessatione profers? An perdis? secundum illud, Nā quid tu hic agas, vbi siquid boni præcipias, nemo obtēperat? DIS QVIDEM esses Demea.) Ab eo quod est dis ditis, dites facit: ab eo quod est diues diuitis, diuites. QVAMOBREM? quid feci?) Nihil nunc in Syro nisi simplex & purum ob ebrietatem. Et vide, quamobrem, quid feci, dicere, nō esse sobrij Syri. IN IPSA turba.) Non minus ridicula importunitas Demeæ est, quàm ebrietas Syri: qui aduersum temulentum tantæ grauitatis oratione personat, vt ex dicentis vultu & verbis, & ex audientis habitu & stupore magnam voluptatem percipiant spectatores. vides enim quanto pondere verborū cū ebrio litiget. POTASTIS scelus.) Nō quòd plus videt senex quàm obijcitur oculis: sed oratorie POTASTIS, dixit, cū vnū ebriū cernat: propter illud quod ait, Exemplum disciplinæ. quasi in omnibus sit quod in vno nunc aspicitur. Virg. -& crimine ab vno Disce omnes. SANE NOLLEM huc exitum.) Et hoc dictum argumento est, Syrum oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeæ per fallaciam: sed tantummodo pœnitere quòd exierit.

Sapientia. Fundo. Dis, ditis. Diues, diuitis.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO. SYRVS. DEMEA.

DR. HEVS Syre, rogat te Ctesipho vt redeas. S. abi. *Senarii.*
D. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil. D. ehò carnufex,
Est Ctesipho intus? S. non est. D. cur hic nominat?
S. Est alius quidam parasitaster paruolus:
Nostine? D. iam scibo. S. quid agis? quò abis? D. mitte me.
S. Noli inquam. D. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? S. abiit.
AEdepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

HEVS SYRE.) Quàm clarè dicat, ostenditur ex eo quod præmisit HEVS antè, quàm loqueretur. CTESIPHO.) Mire additum nomen est: cum aut sine hoc, aut per pronomen intelligi possit Ctesipho. VT REDEAS.) Redeas dicendo, ostēdit & illum inter pocula, à quo egressus est ebrius. EST alius quidam parasitaster paruolus.) Non alius parasitaster, sed alius Ctesipho, qui est parasitaster. & vide non alter, sed alius: quasi non duo, sed multi sint Ctesiphones. Et hoc sic pronuntiandum est, vt simul & quærat & dicat NOSTIN'. Quasi sycophanta, nunc addidit, nostin'. nam veteratoris est, etiam mentientem cōfidere. QVID agis? quò abis?) Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum. nam quòd retinet senem, cōfessionis genus est. NON manus abstines mastigia?) Etiam iniecisse manum, vt teneret Demeā, ex ipsius verbis cernitur. AN TIBI mauis cerebrum dispergi hic?) Vt apparet, baculo minatur. ABIIT.) Quia probibere non potuit. demisso & desperanti vultu quid factum sit, dicit, & abiisse pronuntiat. AEDEPOL comessatorem haud sane commodum.) τῷ εὐφημισμῷ. tātum inopinatus superuenit, vt omnia sic offendat, quemadmodum qui comessatum ingreditur: quia comessatoris est superuenire ad scortum, & vociferari aliquid in iocularem strepitum. quare totum salsè, totum ad Demeam contulit. PRAESERTIM Ctesiphoni.) Bona exceptio, vt appareat omnibus incommodum & in his AEschino, sed præcipue Ctesiphoni. NISI dum hæ silescūt turbæ.) Non quæ iam sunt, sed quæ erunt. HOC VILLI.) ὑποκόρισμα, est vini: vt vnus vllus, asinus asellus, vannus vallus, vinum villum.

Heus. Alius. Villum. Vllus. Asellus. Vallus.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO. DEMEA.

M. PARATA à nobis sunt, ita vt dixi, Sostrata *Senarii.*
Vbi vis: quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid clamem, aut querar?
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. M. hem tibi,
Resciuit omnem rem: id nunc clamat scilicet.
Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repressi, redii: mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus: dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeò est ortum, ne tu curares meum,
Néve ego tuum: responde. M. factum est, non nego.
Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nunquid minus

Mihi idem ius æquum est esse, * quàm mecum est tibi? — *Aliàs, quod*
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non æquum dicis, non. nam vetus verbum hoc quidem est,
COMMVNIA esse amicorum inter se omnia.
D. Facetè. nunc demum istæc nata oratio est.
M. Ausculta paucis, nisi molestum est Demea:
Principiò si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine.
Mea, quæ præter spem euenêre, vtantur sine:
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia hæc si voles
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane.
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui facit.
Quæ ego esse in illis video, vt confidam fore, ita
Vt volumus: video eos sapere, intelligere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores pauló. ô noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius.
SOLVM VNVM hoc vitium affert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. D. næ nimium modo
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortit. M. tace.
Non fiet: mitte iam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: cæterum rus cum filio
Cum * prima luce ibo hinc. M. imò de nocte censeo. — *Aliàs, primo luci*
Hodie modò hilarum fac te. D. & istam psaltriam

Vnà illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaueris.
Eo pacto prorsum illic alligaris filium.
Modò facito, vt illam serues. D. ego istuc videro:
Atque ibi, fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo & molendo: præter hæc
Meridie ipso faciam, vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atque atram, quàm carbo est. M. placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium
Tum etiam si nolit, cogas vt cum illa vnà cubet.
D. Derides? fortunatus qui istoc animo sies:
Ego sentio. M. ah pergísne? D. iam iam desino.
M. I ergo intrò: & cui opus est rei, hilarem hùnc sumamus diem.

PARATA à nobis sunt, ita vt dixi, Sostrata.) In hac scena collatio est personarũ mitis parentis ac sæui. Parata à nobis sunt.) De verbis abeuntis vult ostẽdere poeta quã orationem cum Sostrata habuerit ingressus Mitio. & vides quas ἐκλείψεις interposuerit. primo, Parata à nobis sunt: Quæ, non dixit: sed, ITA VT DIXI dicendo, significat se dixisse omnia. Deinde, VBI VIS: fiant nuptiæ, vel quid tale, aut omisit: aut dicturus hoc ipsum, audit vehementius fores esse pulsatas: & quod agebat, abiecit. QVISNAM à me pepulit.) A me, modo id est meas. *A me.* TAM grauiter?) Quia irati omnia concite faciunt, cum pulsandæ fores essent exituro foras Demeæ: sic eas pulsauit, vt & his ipsis irasci videretur. HEI mihi, quid faciam? quid agã? *Hei mihi.* quid clamẽ, aut querar? ô cælũ, ô terra, ô maria Neptuni.) Multũ laborauit Terẽtius vt ἀναλογίαν seruaret in dolore Demeæ. quo maior debet in Ctesiphone reprehensio esse, quàm in delictis AEschini. Et nota quòd vbi non inuenit quod dignum loqueretur, ab interiectione cœpit, Hei mihi. Et adhuc cum pro rei magnitudine oratio parua esset, Quid faciã, inquit. In alieno indignatus est: in suo, Quid faciã, inquit. In alieno litigauit: hic ait, Quid agam? In alieno clamauit, & questus est: hic in suo relinquitur. & preter διακωρισμὸν in AEschini peccato Mitionem accusauit. in Ctesiphonis, elementa cum dijs omnibus ac toto mundo. mira αὔξησις, & quam imitatur Virgilius in Orpheo post amissam rursus Eurydicem, QVID, FACERET? inquit. omnia enim consumpserat primus dolor. QVÒ SE rapta bis coniuge ferret? Nam quid præter omnes terras atque inferos loci remanebat? QVO fletu manes. Per quem fletum, manes quasi omnes primis luctibus impleuerat lachrymis. QVA numina voce moueret? Cui nec ira quidem inexperta remãserat. Et vide hic gradus doloris & iracundiæ: intantum autem, vt iam crescere non possint. quippe in initio fabulæ tantum tristis est Demea. nam sic audit à Mitione, Quid tristis es? & ipse, Rogas me (vbi nobis AEschinus siet) quid tristis ego sim? Inde mox procedit in peius: adeò vt sic incipiat, Disperisti Ctesiphonem audiui filium vnà fuisse in raptione cum AEschino. Inde postea dicit, Næ ego homo sum infœlix. Ad postremum, Hei mihi quid faciam? quid agam? Et naturali quodammodo, postquã summus furor ad extrema peruenit, repente senex mutatur, & mitis est. Ô CAELVM, ô terra, ô maria Neptuni.) *Neptunus tridens.* Neptunus, quia medius sit inter cælum & inferos, dum vtriusque regni particeps habetur, elementorum omnium potior. nam ideò tridentem habet pro numero trium elementorum: vt apud Virgilium iccirco dicit, Iam cælum terrámque meo sine numine venti Miscere. Et apud Homerũ sic idem, ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον, χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας παντοίων ἀνέμων. σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. Et hoc est quod ait Horatius in arte poetica, Interdum tamen & vocem comœdia tollit. In hæc enim tria rerum natura diuiditur. Vt Virg. Principio mare ac terras, cælúmque profundum. Et per hoc totum mundum accusauit. O cælum, ô terra, ô maria Neptuni.) Vtrum Deos elementa vocauit, quòd dijs quoque irascitur, qui in ijs commorãtur, vt dolentes solent? An quia deos esse non putat, ideò hæc omnia Neptuni dicit: quasi dicturus esset, Neptunia fiant, nisi intercederet persona Mitionis: quem videns, ad aliud conuersus, desijt diluuium & interitum rebus optare obiecto fratre, cui maximè irascitur, & propter quem detestabatur omnia. Tale est apud Virgilium, Omnia vel medium fiãt mare. An omnia accusat vt indignantes solent? Vt, Quem non incusaui amẽs hominúmque, deorúmque? Et vt, Atque deos atque astra vocat crudelia mater. HEM tibi.) ὡς ἀπολύτως TIBI. Nulli enim Mitio loquitur. ID NVNC clamat.) Id, ob id. PARATAE lites.) Videtur & ipse pertimuisse, dicendo scilicet, & paratæ lites. Sed vt rursus confirmet seipsum, quia succurrendum est, ait, Succurrẽdum est.) Ctesiphoni scilicet. COMMVNIS corruptela nostrûm liberûm.)

Cõmunis corruptela. Qui communiter ambos corruperit. Communis corruptela nostrûm liberûm.) Maior accusa-
tio est ista, quàm prior: quippe cum iam modo de ambobus accusetur Mitio, nõ de vno. TAN-
Iracundia. DEM reprime iracundiam.) Mire. Quia reprehẽdere nequit irascentem, nimietatem reprehendit
Ira. irati. Et ira, de causa est: Iracundia, de moribus. ATQVE ad te redi.) Quia ira, ab eo quod est
Redire ad se. IRE dicitur, quòd à se eat, qui irascitur & furit. Et, Ad te redi, proprie dixit. Virg. Verũ vbi nulla
fugam reperit fallacia, victus In sese redit. Et Cicero, Redit ad se atque ad mores suos. RE-
PRESSI, redij.) Non quid dicatur, sed quod gestu dicatur, specta: & videbis neque adhuc repressisse
se iracundiam, neque ad se redijsse Demeam. sed quàm mira est atque perspicua moralitas, in hu-
iusmodi rebus apparet. REM ipsam putemus.) Videtur paulo citius destomachatus, quàm res
etiam incertæ poscebant. Sed & hoc morale: nam iustè irati, omissa sæuitia, ad ratiocinationes sæpe
festinant. & præterea illud accedit, quòd non inuenit iam quod cõdigne dicat. simul etiam quia in-
crepitus est à fratre, quòd apud se iam non sit per iracundiam vehementem. REM ipsam pute-
Putare. mus, Tractemus, purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt. vt Plautus in Captiuis
Putamina. ait, Nucleum amisi, retinui pignoris putamina. Et Virg. Multa putans inquit. Putare proprie, est fal-
Putatores. sa & cassa, à veris & vtilibus resecare. vnde arborum purgatores, putatores dicuntur. Et REM, cau-
Res. sam ipsam litis ostẽdit: vt, Mitte ista, atque ad rem redi. NE TV curares meum.) Nam ambos
curare, propemodum reposcere illum est quem dedisti. FACTVM est.) Apparet Mitionẽ inui-
tum quidem fateri, sed facetè contẽnere obiecta. CVR emis amicã Mitio?) Inclamatio ista no-
minis, magnam inuidiam significat: vt, Regnúmne AEschine hic possides? Et, Pacem te poscimus
omnes Turne. NVM QVÎ minus mihi idem ius æquum est esse.) Aut num, aut quî abũdat. &
Quî. est ordo, Qui minus æquũ est esse idem ius mihi, &c. Quî ergo, quare, vel cur significat. NON.)
Non. Confidenter non repetiuit, non habens rationem quam subijceret: nisi illi prouerbium venisset in
mentem. Nã quia se videt in malam causam incidisse, totũ vernaliter & facetè agit: & subijcit æqui-
tatem, vbi iusto se tueri non potest. Quod tamen à Demea statim conuincitur, dicendo, NVNC de-
mum istæc oratio nata. vt ostendat illum perturbatũ contraria protulisse dictis suis superioribus.

COMMVNIA esse amicorum inter se omnia.) Inter Pythagoreos ortum dicitur. Facete,
Nata oratio. nunc demũ istæc nata oratio est.) Alij totũ iungunt: alij separant. Et bene NATA EST: nã sic dici-
mus de rebus repentinis: vt suprà, E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum est, hera. AV-
SCVLTA paucis, nisi molestum est Demea.) In duas partes diuiditur tota persuasio: nihil passu-
rum Demeã damni, nihil corruptelæ. ET ME tũ vxorem credidisti scilicet ducturũ.) ἐπαγωγή.

PRINCIPIO si id te mordet, sumptũ filij quem faciunt.) Figuratiua locutio est: vt, Eunuchũ
Quæso. quem dedisti nobis, quas turbas dedit! QVAESO.) Modo obiurgatoriũ est quæso. PRO RE
Res. tua.) Pro patrimonij tui qualitate. CONSERVA, quære, parce: fac quamplurimum illis relin-
quas.) Hoc sic pronuntiandum, vt appareat hanc ipsam voluptatem displicere Mitioni. Conser-
Conseruo. ua.) Parta. Quære.) Noua. Parce.) Omnibus. VTANTVR sine.) Aut deest HIS: vt sit, his
Quæro. vtantur. Aut mea vtantur, antique locutus est. DE SVMMA nihil decedet.) Rei tuæ scilicet.
Parco. DEMPSERIS.) Pro demes. MITTO rem.) Pecuniam. & hæc exclamatio est moralis ni-
Vtor. mis aduersum tardos, ac non intelligentes homines. CONSVETVDINEM ipsorum.) Lo-
Summa. quor, aut quid tale subaudiendum. Mitto rem: consuetudinem ipsorum.) Vel ab vtilitate ad ho-
Dempseris. nestatẽ transit: vel à rebus ad illos ipsos de quibus agitur. Cauetur enim ne aut rem perdant, aut ip-
Res. si pereant. MANE. scio: istuc ibam.) Moralis & faceta correptio, continens in se latenter blandi-
mentũ quo deliniatur auditor. MVLTA in homine Demea signa insunt.) Obscurissimus sen-
sus & re & verbis. DVO cum idem faciunt.) Obscure locutus est, quum hic sit sensus, Duo idem
faciunt: quorum vni licet facere, alteri non licet. SAEPE vt possis dicere.) Melius est SAE-
PE ad superiora coniungere: nam possunt duo idem facere, & casu, non vt similitudinem facere vi-
Dico. deantur. tunc ergo erit signum, Sæpe idẽ faciunt. Dicere autem posuit pro intelligere & scire: ab eo
quod præcedit, id quod sequitur. vt, Fœneratũ istuc beneficium pulchre tibi dices. &, Memorẽ me
dices esse & gratũ. NON quòd dissimilis res sit.) An quia huic licet? QVAE ego illis ines-
se video.) Ordo & sensus hic est, Multa in homine Demea signa insunt, ex quibus coniectura facile
fit: quæ ego illis inesse video, vt cõfidam fore ita vt volumus. Duo cum idem faciunt.) Nam am-
bo & sapiunt & intelligunt, & loco verentur. non ingenij vitium, sed ætatis est. Intelligere, in lo-
Inter se amare. co vereri.) Non, in loco intelligere: sed, in loco vereri. INTER se amare.) Citò dixit inter se:
quod est, cum alter alterum inuicẽ amat. AT ENIM metuas.) ἀνθυποφορὰ ad priorem tractatum
pertinens, qui est habitus de consuetudine rei familiaris. NE AB re sint tamen omissiores
Paulò. paulò.) Quia amãt, potant, olent vnguenta. AT ENIM metuas, ne ab re sint tamen omissio-
Res. res paulò.) Oratorie paulò: nam nõ paulò omissiores fore Demea, sed plurimum fore credit & me-
Omissior. tuit. Et à re, à patrimonio. Omissiores.) Negligentiores. Sic in Heautõ. Vbi te vidi animo esse o-
O noster. misso. Ô NOSTER Demea.) Blanda & cum quodam complexu eius, qui reprehenditur, incu-
satio, & de more sublata. Et sic hoc dixit, tãquã dicturus esset, Multa te latent, simplex homo es. nã
huiusmodi sententia latenter quandam dicentis authoritatẽ fiduciámque designat. AD ALIA

omnia ætate sapimus rectius.)Præterquā ad auaritiā. & per hoc,quod optas liberis,vitiū senectu-
tis est. ATTENTIORES sumus ad rem omnes.)Proprie attentiores reddit omissioribus.su *Attentior.*
prà enim dixerat,Ne ab re tamen sint omissiores paulo. QVAM sat est.) Quasi dicat,attentos
nos esse non statim crimen est. QVOD illos sat ætas acuet.) μεταφορικῶς acuet. NAE NI-
mium bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,& tuus istæ animus æquus subuertit.)Næ,valde.Subuer- *Næ.*
tit infrà legendum est.Si NE, pro NON coniunctio est, subuertat legēdū est . ita vt subaudiamus
timeo,vel aliquid tale. ET TVAE & ISTAE quòd ait,significationem habent nulliusmodi ra
tionem & ineptam. nam apparet non eas probari ab eo qui sic loquitur. vt suprà, Iam verò omit-
te Demea tuam istanc iracundiā. TACE.non fiet.) Tace nunc pro εὐφημισμῷ positum est: quasi *Tace.*
diceret,Non subuertet.ne dixeris quod mali ominis verbum est. DA TE hodie mihi.) Accom *Da te mihi.*
moda te ipsum voluntati meæ. nam in animum transtulit quod est corporis. vt in Eunucho, Mihi
sese dare,sermonem quærere.Cicero,Ceruiculam iactare, & populo se accommodare. Da te ho
die mihi.)Si nō vis,inquit,propter te:vel propter me mitis esto. EXPORGE frontem.)Quia *Exporrigo.*
contrahi in verbo dicitur.Et verbo isto ostenditur quanto conatu opus sit ad explicandam tantam *Cōtraho fron*
contractionem senectutis & seueritatis. SCILICET, ita tempus fert: faciundum est.) Vide si *tem.*
non hoc sit,quod Græci • dicunt:nam sic &,ITA TEMPVS FERT.Et,FACIVNDVM,di-
cendo,ostendit se magis cogi necessitatibus,vt paulo sit tranquillior. & cum tanta difficultate pro-
mittit,tanquam mala subiturus sit:atque adeò maiorem partem secum disputat,necessario hoc ve-
lit nolit faciendum esse,vt sit lætior:& hoc quia tempus fert. CAETERVM rus cum filio pri-
ma cum luce ibo hinc.) Hoc ideo facit quasi gaudere interim nō possit,nisi se vicinæ sæuitiæ proxi
mitate soletur. Faciundum est.)Satis mire:tanquam necessitate cogatur ad gaudendum agrestis
senex. Ibo hinc.)Tanquam de malo loco. DE NOCTE.)Abundat DE. CVM primo lu *De nocte.*
cu.) ἀπαρεμφάτως.nam cum primo lucu veteres dicebāt. lucum pro luce,pro sole ponentes. Ergo cū *Primo lucu.*
primo lucu,cum primùm sol cœperit illucescere. Cū primo lucu.)Veteres masculino genere di- *Lucus.*
cebant lucem. FAC TE.)Eodem verbo vtitur,quo iamdudum:vt laborem ad lætitiam se con- *Fac te.*
uertentis ostendat:id est, elabora vt sis hilaris. ET ISTAM psaltriā vnà illuc mecū hinc abs-
traham.) Vide singulas syllabas imbutas amaritudine rustica atque agresti:nam ISTAM odiū si- *Ista.*
gnificat. Psaltriam,sæuitia in nomine est,quam deliciosam esse oportet.&, Vnà mecū:quā cū ado-
lescentibus esse conuenerat.& Illuc:ad quē locum psaltriam secum ire compellit. Deinde ne vel in
itinere pœna cesset,Cū filio ibo hinc inquit:Illā verò abstrahā.nā ILLVC eo animo dixit,quo su
prà,Ibo hinc.Et apparet illum quasi mancipium ducturum puellam,non vt fidicinam. Mecum
hinc abstraham.)Non abducam:sed quod est sæuiētis,abstraham. PVGNAVERIS.)Magnā *Abstraho.*
rem feceris. Sic Lucilius, Vicimus ocyus,& magnam pugnauimus pugnam. EO PACTO pror- *Pugnaueris.*
sus illic alligaris filiū.)Hæc cum risu dicit Mitio. Et ligare,est inijcere alicui vincula.Quis verò di *Ligare.*
cetur alligari ad aliquid,sine quo esse nō possit?Ergo proprie ad amicam alligari adolescentem di- *Alligari ad*
xit amatorem. Prorsus autem,certe,recte,ac vere significat. VT ILLAM serues.) Acuendum *aliquid.*
ILLAM:Hoc est,non iam filium,sed illam serua,in qua vtrūque retinueris. EGO istuc vide- *Prorsus.*
ro.)Hoc est, vt illam seruē. COQVENDO sit faxo,& molendo.) Ne ametur scilicet. AT-
QVE illi, fauillæ plena, fumi, ac pollinis coquendo sit faxo,& molendo.) Atqui molere prius est,
quàm coquere:sed illud prius posuit,quo pulchritudo magis fœdatur.an quia prius torreatur triti-
cum,vt tundi possit?vt Virg.Et torrere parant flammis,& frangere saxo. Coquendo sit faxo,&
molendo. PRAETER hæc.) ἀπόδοσις octaua. MERIDIE ipso.) Quum sol vehementior *Meridie ipso.*
est.& nomē fecit de aduerbio. Meridiem dixerunt veteres quasi medidiem.r pro d posito,propter
cognationem harum inter se literarum. VT STIPVLAM colligat.)Quod sub sole fieri ne-
cesse est. TAM excoctam reddam,atque atram.) ἰδιωτικῶς dixit reddā, pro faciam. Et excoctā, *Reddere.*
ad tenuitatē siccati coloris. Atram,ad colorem retulit. Et vide quàm aspera,quámque ingrata clau *Excocta.*
sula sit,qua sæuidici senis finitur oratio. PLACET.nunc mihi videre sapere.)Non cōtradicit, *Atra.*
ne rursus prouocet ad iurgium. ATQVE equidem filium.) Nō solum suadet lætitiam,sed etiā
ridere cogit inuitum. DERIDES?fortunatus qui istoc animo sies.)Hoc verbū vultu Demeæ sic
profertur, vt subrisisse videatur inuitus.Sed rursus ego sētio amarè seueréque dixit. Et ridet, qui sim- *Ridere.*
pliciter ridet : Deridet,qui cum alterius irrisione & contemptu ridet. Fortunatus qui istoc ani- *Deridere.*
mo sies.)Non laudātis est quod ait,fortunatus:sed moraliter reprehendentis. vt si dicas,cum te ali
quid cura offenderit, fortunatos stultos,qui nihil sentiant. At hoc quoque dixit in Eunucho,At ego
infœlix neque ridiculus esse,neque plagas pati possū. IAM IAM desino.)Et hic velut necessi-
tatem queritur imponi sibi. ET CVI opus est rei.) Cui rei credis , nisi nuptijs ? hoc est ludo,
atque lætitiæ: voto, & gaudio nuptiali. HVNC sumamus diem.)Non,accipiamus,sed impēda- *Sumere diem.*
mus,& consumamus. Vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ insumenda est. *Sumptus.*

ACTVS QVINTI SCENA IIII

Trochaici quadrati catalectici.

DEMEA.

NVNQVAM ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, aetas, vsus semper aliquid adportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies:
Quod mihi nunc euenit, nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc, *Iambicus tet. cata.*
Trochaici. Prope iam excurso spatio mitto: id quamobrem re ipsa repperi,
FACILITATE NIHIL homini esse melius, neque clementia.
Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuiuis facile est noscere:
Ille suam semper egit vitam in otio, in conuiuiis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus.
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes benedicunt, amant.
Ego ille agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miseriam vidi! nati filii,
Alia cura. porrò autem dum studeo illis, vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærendo vitam atque ætatem meam.
Nunc exacta ætate, hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant: me fugitant. illi credunt consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt ambo: ego desertus sum.
Illum vt viuat optant: meam autem mortem expectant: scilicet
Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc quid ego possiem
Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoque à meis me amari, & magni pendi postulo.
Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maximus.

NVNQVAM ita quisquam bene subducta ratione.) In hac scena exemplum inducitur hominum qui virtutem tædio deserunt ob contemptum eius: quòd apud omnes sæuum esse, vitiosum sit. Et adeò fauet Terentius clemētioribus ac mitissimis patribus, vt hunc quoque adducat ad sententiam Mitionis, non tantum hoc sentientem quòd ita fieri oportet: sed quòd ita res cogat. vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniam: sed eam semper inuidiosam esse adolescentibus. Bene subducta ratione.) Bene disposita, bene computata. Ducere enim est digitis computare, sed ducere, est apud aliū & palàm: subducere, apud seipsum & secreto. quo magis in verbo isto maioris attentionis & diligentiæ signum est. QVIN res.) Quin, modò cur nō significat. Quin res, ætas, vsus.) Tria posuit. ex quibus RES pro experiētia ponitur: & hac dicit se esse mutatum. nam mox dicet, Re ipsa repperi, Facilitate nihil esse homini melius, neque clementia. ALIQVID moneat.) σύλληψις est per casus. subauditur enim, quē. QVAE tibi putaris prima.) Ante alia eligenda: quæ & primo loco ponēda, ac per hoc optima. VITAM duram quā vixi.) ἀρχαϊσμός. vt Lucilius, Magnā pugnauimus pugnam. Nam ego vitam duram quam vixi vsque adhuc.) Prius dixit quid faciat, quàm cur faciat. PROPE iam excurso spatio.) Id est ad calcem propter ipsos decursus metásque viuendi. & est μεταφορὰ sumptà à cursoribus. Excurso spatio.) Id est in summa senectute. ID quamobrē re ipsa repperi.) Quia secum loquitur, ideò multa reticet. & deest, Faciam: &, Si quis quærat: &, Dicam. FACILITATE.) Iam facilem se infert. Inter facilitatem & clementiam hoc interest: facilis enim, cuius ira cito soluitur. Clemēs, qui

Subducta ratione. Ducere. Quin. Res. Syllepsis. Prima putare. Vitam vixi. Archaismos. Excurso spatio. Facilis. Clemens.

non irascitur. ILLE suam semper egit vitam.) Hic iam quasi cõparatiua qualitas inducitur de vtroque: & vt ille in initio fabulæ locutus est, sic in fine hic loquitur. CLEMENS, placidus, nulli lædere os.) Mira varietas & in locis, & in partibus orationis. Et clemens est qui colit mẽtem suam, nec eam vexat irascendo. Nulli lædere os, ARRIDERE OMNIBVS.) Voluptatis affectus est duplex: aut enim ex quiete voluptas est, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrũque cõplexus est. Nulli lædere os.) Id est, nullũ præsentẽ lædere. Et vide quàm gratè à nominibus verba trãseãt.

Clemens, placidus.) Clemens est circa rectè agentes. Placidus, etiam circa delinquentes. Et clementis est nulli lædere os: Placidi, arridere omnibus. Et clemens animo, Placidus vultu. Et nulli lædere os.) Adeò vt nulli se contristem faciat. & hæc est figura ἀναδρομή, cum recurrimus per ea quæ diximus: & [illegible] omnia repetita sunt. EGO ille agrestis.) Bene addidit ILLE, quasi iam notus, hoc ipso quòd ferus atque agrestis. Et sæuus, factis: Tristis, animo: Truculẽtus, vultu. Et aliter dici potest, vt tristis sit qui dolet, truculentus & sæuus qui terret. & ideo [illegible] mira per ista decurrit. DVXI vxorem.) Pendet, duxi vxorem: sed ETIAM cum magno significatu addẽdũ est: maiore enim pondere subtrahitur coniunctio. nã, duxi etiam vxorem, dicẽdum fuit. QVAM ibi miseriam vidi?) Ibi inquit, quasi vxor locus sit. & hoc sine cõiunctione, vt mala quæ enumerat, multa videantur. ALIA cura.) Non altera. PATRIA potitur commodã.) Accusatiuo casu extulit, quod nos ablatiuo dicimus. id est patrio potitur cõmodo. Actius in Clytemnestra, Feras potiuntur plagas. ILLVM diligunt, apud illũ sunt ambo: ego desertus sum.) Hic ostendit Terentius verum patrem & molestiorem & odiosum esse magis adolescentibus. ILLVM vt viuat optant.) σύλληψις. Nã sic veteres loquebantur. nos verò dicimus, Illi optant nõ, illũ. ILLVM.) Mitionem. NVNC experiamur.) Magis comice pluraliter experiamur dixit, quàm si diceret, experiar. QVANDO eò prouocat.) Non addit, quis: sed intelligimus Mitionem significari. SI ID fit dãdo, atque obsequendo.) Bene naturam secutus est, qui artem ignorat, putans agi veris omnia debere, non dando & obsequendo. Si id fit.) Id est, Iam à liberis si magnipendor. NON posteriores feram.) Subauditur partes. aut, nõ paruifaciam, id est non vincar à Mitione. Et translatio est à partibus histrionũ in fabula. Non posteriores feram.) Primus in his ero, inquit, in dãdo atque obsequendo. DEERIT: ID mea minime refert.) Vide remansisse in Demea nõ penitus eiectam securitatem.

Clemens.
Arridere omnibus.
Lædere os alicui.
Placidus.
ἀναδρομή.
Ille.
Sæuus.
Tristis.
Truculentus.
Ibi.
Potior cum accusatiuo.
Illum ut uiuat optant.
Posteriores feram.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS. DEMEA.

Senarii.

S. HEVS Demea, rogat frater ne abeas longius.
D. Quis homo? ô Syre noster, salue: quid fit? quid agitur?
S. Rectè. D. optime est. iam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturam, ô noster, quid fit? quid agitur?
Seruum haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum est, & ipsa re experiere prope diem.

HEVS Demea, rogat frater ne abeas longius.) Hic ostendit poeta, quàm absurde blandus conetur esse, qui non soleat: & quàm immodica sit repẽtina largitas, vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitium profusionis excurrerit. HEVS Demea, rogat frater ne abeas lõgius.) Vt apparet, iam edormiuit crapulã Syrus. & satis moraliter dixit, frater: nec addidit TVVS. FRATER.) Moraliter. nã deest tuus. Ô SYRE noster, salue, quid fit?) Iam nõ hæc blanda, sed dura sunt. nam salue dixit ei, non solum quem sæpe viderit, sed cum quo totiens litigauerit. QVID fit? quid agitur?) Interrogat & cum sciat, & cũ damnet actus eius. RECTE.) Bene respondi: hæ enim interrogationes de salute atque incolumitate eius sunt qui interrogatur.

HEC tria.) Deest, verba. PRAETER naturam.) Plus dicit, quàm si diceret, præter consuetudinem. Iam nũc hæc tria primùm addidi, præter naturam, ô noster, quid fit? quid agitur?) Hoc pressius dictum est. SERVVM haud illiberalem.) Dura & importuna repente commutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri, ostendit contra naturam suam niti Demeam. PRAEBES TE.) Id est re ostendis, factis probas. ET TIBI lubens bene faxim.) Et bene ad quam tem adiectũ est: an & bene • hoc addidit. Quis enim credat tã subitis post sæuitiam blãdimentis, nisi factis quoque vera esse ostẽdantur? Et tibi lubens bene faxim.) ET additum est, vt ostendat hanc esse sententiam, Non solum re laudo, sed etiam iuuo: illud dicendo, hoc faciendo. Et tibi lubens bene faxim.) Potest hoc & sic intelligi, Bene tibi faxim, & lubens. multi enim bene, sed nunc ex animo faciunt. Omnia ergo addidit, quæ placidum ostendant ipsum, atque clementem.

Salue.
Recte.
Præter naturam.
Quid fit?
Quid agitur?
Præbere se.
Et.

Atqui. *Prope diem.* *Hyphen.*

ATQVI Syre.) Atqui, abundat per παρέλκον. Syre.) Asseueratio est nõ credentis. HOC verum est.) Quasi falsum fuerit illud quod iurgabat: & hoc sit verum quod nunc dicit. PROPE diem.) ὑφὲν. Nam prope diem aduerbium est temporis: vt si diceret, cito.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA. DEMEA.

Senarii.

G. ERA ego hinc ad hos prouisam quàm mox virginem
H Accersant: sed eccum Demeam: saluos sies.
D. Oh, quî vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretii esse hodie te iudicaui animo meo.
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta.
Et tibi ob eam rem, siquid vsus venerit,
Lubens bene faxim: meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existimas.
D. Paulatim plebem primulùm facio meam.

Prouiso. *Oh.* *Proprii nominis appellatione blandimur.* *Animo meo.* *Mihi.* *Masculinum fœminino preualet.* *Rustica repetitio.* *Affabilis.* *Plebs.* *Facio meam.*

ERA ego hinc ad hos prouisam.) Ad hos, ad Mitionem & AEschinum scilicet. Prouiso duas res significat: pcedo & video. SED eccũ.) Hoc apud se. OH, quî vocare?) Hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notos videmus. Oh, quî vocare?) Post OH, nomine vocaturus, nõ habuit quod diceret: & ideo subiecit, Quî vocare? Virg. O quam te memorem virgo? nanque haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem sonat. ô dea certe, An Phœbi soror: an Nympharum sanguinis vna? Moris est autem inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis. sed hic nominis oblitus, dũ dubitat & inquirit, inhæsit pronomini. ANIMO meo.) Hoc est secundum animi mei sententiam, & quantum ad animum meũ pertinet. NAM is mihi est profectò seruus.) In hoc laudando quia non laborat, subiecit specialiter merita eius: aut, vt existimo, nihil habuit quod diceret nisi laudem, sine vllius facti mentione. Et MIHI, id est quantum ad iudicium meum pertinet. CVI dominus curæ est.) Cum hic dominas habeat, dominum dixit: quia præualet masculinum. Virgil. Descẽdo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et præterea sententia generalis inducitur, cum nullum specialiter dominũ significat. ITA vt tibi sensi Geta.) Maximum delinimentum infert, eum nomine vocans. quod tantùm superioribus est. & vide quàm grate, postquam ipse dixit, nomine appellauit Getam. ET tibi ob eam rem.) Quid & tibi? vtrum quemadmodum alijs? an quemadmodum Syro? Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit.) Defectus quidam rustici præter naturam blãdientis, cogit dicta repetere sine gratia. Hæ autem promissiones ad hoc præmittuntur, vt cum in subiectis agi à Demea huiusmodi res cœperint, non sit absurdum spectatoribus Demeam tam cito esse mutatum. MEDITOR esse affabilis.) Sic hoc lentius, vt illud suprà, Iam nũc tria hæc addidi præter naturam, O noster, quid fit? quid agitur?

PAVLATIM plebem.) Moraliter inferiorum turbam, plebem dixit: hoc est, vt in vrbe vulgus, ita in familia seruos. Et fit translatio ab ijs qui honores dolose, ac non pro merito petunt, ambitiosique sunt. Plebem primulùm facio meam.) Hoc est mihi fauentem. Et econtrario Virgil. Vadimus immixti Danais haud numine nostro.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

Senarii.

AE. CCIDVNT me * quidem, dũ nimis sanctas nuptias
O Student facere: in apparando consumunt diem.
D. Quid agitur AEschine? AE. hẽ pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
Qui te amat plus quàm hosce oculos: sed cur non domum
Vxorem accersis? AE. cupio, verùm hoc mihi mora est
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. ehò
Vin' tu huic seni auscultare? AE. quid? D. missa hæc face,
Hymenæum, turbas, lampades, tibicinas:

In (quidem) aliquid deditur.

Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest:hac transfer,vnam fac domum.
Traduce & matrem,& familiam omnem ad nos. AE. placet
Pater lepidissime. D. euge,iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ:turbam domum
Adducet,& sumptum admittet,multa,quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam:iube nunc iam
Dinumeret Babylo illi viginti minas.
Syre cessas ire ac facere? S. quid ago? D.dirue:
Tu illas abi & traduce. G. Di tibi Demea
Benefaciant,cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Quid tu ais? AE. sic opinor. D. multò rectius est
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
AEgrotam. AE. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic soleo:sed eccum Mitio egreditur foras.

OCCIDVNT ME quidē.)Adolescens & Demea inter se affabiles,imaginem præbent,& *Occidut me.*
o quàm dulcis sit iunioribus assentatio,& quàm ingrata cēsura. ἰδιωτικῶς autē dixit Occi-
dunt me,pro,Nimis lædunt & cruciāt me. DVM nimis sanctas nuptias.)Et NIMIS
SANCTAS ridicule additū est in ea ducenda, quæ iam peperit.nam sanctum est,quod omni ob- *Sanctum.*
seruatione inuiolatum est.Et bene additum est NIMIS: quia nimium pro vitio ponitur:iuxta illā *Nimie.*
sententiam,Vt ne quid nimis. Occidunt me quidem.)Quidem,pro expectatiōne • est:tāquā *Quidem.*
in hac mora nullus alius occidatur,nisi qui amat,id est ego. QVID agitur AEschine?) Iā ipse
docui,quid sit,& quid agitur,blandimentum esse. Iam nunc hæc tria primū addidit præter naturā, *Quid fit?*
O noster,quid fit?quid agitur? HEM pater.) Non sine cōsternatione respondet AEschinus:etsi *Quid agitur?*
hic blāde interrogat,& miti vultu:nā ex improuiso obiectus est Demea,& insperanti. TVVS
hercle verò & animo,& natura pater.) Totum eripuit Mitioni, cui ne animum quidem reliquit.
QVI TE amat,plus quàm hosce oculos.) Magis comicum,quàm amo. SED cur nō domum
vxorem accersis?)Bene subiecit quæ volenti esse credebat. VERVM hoc mihi mora est,tibici-
na,& hymenæum.)Hoc est quod ait, Dum nimis sanctas nuptias student facere.Hymenæum quidā *Hymenæum.*
Liberi & Veneris filium dicūt esse,qui primus certas nuptias instituerit. ideo per laudem cantatur
virginalibus nuptijs ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Atticū dicūt fuisse,qui raptas præ-
donibus virgines,oppressis latronibus,intactas patriæ restituerit. Alij,quòd ὑμὴν dicatur membra- *Hymen.*
na quædam,qua est munita virginitas,quæ primo disrumpitur coitu, hymenæū putant, veluti hym-
num vocari virginalium nuptiarum.Ergo sic accipe hymenæum in nuptijs, quemadmodum θρῆνον *Threnos.*
in funere,vel in sacris hymnum. VIN' tu huic seni auscultare?)Contēpsit seipsum dicēdo huic *Hymnus.*
seni,hoc solum afferens causæ cur audiendus sit,quòd sit senex.Et totum hoc apparet lætissimo vul-
tu dici. TVRBAS, lampadas,tibicinas.)Bene totum pluraliter:vt qui reprehendit sic multa.
Plautus, Quos tu mihi parasitos , luscos, quos sumanos somnias? Hæc igitur vultu pronuntianda
sunt, vt appareat ea displicere dicenti. ATQVE hanc in horto maceriam iube dirui.) Mace- *Maceria.*
ria dicitur paries nunc • alicuius demacerata. EVGE,iam lepidus vocor.)Apparet Demeam
experiendi causa assentari , non quòd animo facit. FRATRI ædes fient peruiæ.) Elegantius *Fratri ædes.*
quàm fratris. INEO gratiam.)In gratiā eo,hoc est, amicos comparo. EGO lepidus.)Irri- *Inire gratiā.*
dens adolescentis animum sic inquit. IVBE nunc iam.)Insultantis est verbum,Iube,tanquam *Iube.*
præstet Mitioni,hoc dicit Demea. Aut apud se dicit hoc. Iube nunc.) Quasi insultātes dicere so
lemus,nunc minari,hunc assistere,quem afflictum tenemus:ita & Mitioni Demea dicit,Iube nūc,
Iube nunc iam dinumeret Babylo illi viginti minas.) Nimis morale est, quum de absēte tāquā
de præsente agimus. Est autē, Iube nunc iā,figura etiā apud Plautū frequentissima. Iube nūc iā.)
Iube sic dicit,quēadmodum suprà ille qui quum alius nemo adesset, alicui diceret. DINVME- *Dinumero.*
RET.)Dinumeret dixit,quasi multū numeret. ILLI.)Cui illi?Ctesiphoni, Lenoni,an AEschi
no?an Syro? Babylo.) Fratrē,Babylonē ob nimiā liberalitatē vocat:an AEschinū nimis prodigū? *Babylo.*
SYRE cessas ire ac facere?) ἰδιωτικῶς dicitur. DIRVE.) Hoc vultu dicitur adhortante. *Ex animo ali*
CVM te video nostræ familiæ tā ex animo factū velle.)Ex animo aliqd facere,est id facere quod *quid facere.*

ille in animo suo velit. aut certa ex tota mẽte præstare nõ perfunctorie. sed ex animo factũ, bene factũ intelligere debem⁹: vt sit, ex animo, quasi ex sentẽtia. DIGNOS arbitror.) Multa desunt, & vos, & esse, & qui fiãt. QVID tu ais?) Eo vultu dicit Quid tu ais, quo videm⁹ loqui eos, qui interrogant gesticulante vultu quid sentiant de cõsilio suo, quos sciũt approbaturos esse. SIC soleo.) Potest εἰρωνεία videri. quippe quando tale cõsilium probat Demea, quod probaret adolescens.

Quid tu ais?

ACTVS QVINTI SCENA VIII.
MITIO. DEMEA. AESCHINVS.

Senarii.

M. VBET frater? vbi is est? tune iubes hoc Demea?
D. Ego verò iubeo, & in hac re, & aliis omnibus
Quammaximè vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. ita quæso pater:
Haud aliter censeo. D. imò hercle ita nobis decet.
Primùm huius vxoris est mater. M. est: quid postea?
D. Proba & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu per annos hæc non potest:
Nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquum est ducere: & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem! D. te. M. me? D. te inquam. M. ineptis. D. si tu sis homo, *Iambici tet. acatalectici.*
Hic faciat. AE. mi pater. M. quid? tu huic asine auscultas? D. nihil agis:
Fieri aliter non potest. M. deliras. AE. sine te exorem mi pater.
M. Insanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. satin' sanus es? ego
Nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Fiam: atque anum decrepitam ducam? idne estis authores mihi?
AE. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largîtor puer.
D. Age, quid si quid te maius oret? M. quasi hoc non sit maximũ. *Trochaici.*
D. Age, da veniam. AE. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis?
AE. Non, nisi exorem. M. vis est hæc quidem. D. age, prolixè Mitio.
Et si hoc mihi prauũ, ineptũ, absurdũ, atque alienũ à vita mea *Iambici tetra.*
Videatur: si vos tantopere istuc vultis, fiat. AE. bene facis.
D. Meritò te amo. verùm, quid ego dicam? hoc confit quod volo,
Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus proximus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M. Quid facere? D. agelli hic sub vrbe est paululum quod locitas foras:
Huic demus qui fruatur. M. paululum id autem? D. si multum, tamen
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, rectè datur.
Postremò non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,
QVOD NIMIVM ad rẽ in senecta attẽti sumus: hãc maculã nos decet
Effugere: dictum est verè, & re ipsa fieri
Oportet. M. quid istuc? dabitur quidẽ, quando hic volt. AE. mi pater.
D. Nunc mihi es germanus pariter corpore & animo. M. gaudeo.
D. SVO SIBI HVNC gladio iugulo.

IVBET frater?)Apparet Mitionē dixisse, Cur diruis? Syrū respōdisse, Quia hoc iubet fra
ter tuus. Iubet frater?) Dirui maceriā scilicet. TVNE iubes hoc Demea?) Inter-
rogatiue pronuntiandum totum. ita erit vna persona. Et ostenditur breuiter ex huius ver-
bis, quid prior dixerit Syrus. Et mirū initiū: ne procemio opus esset Demeæ ad profitendā mutatio-
nem voluntatis. HAC RE.)Maceriæ disiectione. ET ALIIS omnibus.)Vt nuptijs seni-
libus. COLERE.)Subauditur iubeo, per ζεῦγμα. COLERE, adiuuare adiungere.)Colere, *Zeugma.*
ad nurum pertinet: Adiuuare, ad Hegionem: Adiungere, ad Sostratam. Et notandū coli à superiore. *Colere.*
vt, Posthabita coluisse Samo, hic illius arma. IMÒ hercle ita nobis decet.)Antiqui si addebant *Adiuuare.*
statim verbū, Noa decet facere, nos decet dicere: si non addebant, Nobis decet, dicebant. PRI- *Adiungere.*
MVM huius vxoris est mater.) Incipit à persuasione, sed latēter, ita vt ea quæ proposito cōsilio di- *Nobis decet.*
cenda erant, antè demōstrarit, quàm dicat quid fieri velit. Et hoc semper fit ab oratoribus in his re
bus à quibus incipere non oportet propter turpitudinem, aut incōmoditatem rei quæ persuadēda
est. Considera adeò apud Virgiliū, vbi persuadet Iris matribus vt naues suas incendant: & inuenies
hoc ipsum consilium vltimum poni post argumenta quamplurima, Quin agite, & mecum infaustas
exurite puppes. Et initiū à possibili factū est. nā dicit, Hui⁹ vxoris est mater. PROBA ET mo *Proba.*
desta.)Proba sibi: & Modesta apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inuētas & vsitatas. ITA *Modesta.*
aiunt.)Hoc ita respōdet, quasi dicat, sed quid mea? SCIO.) Adhuc Mitio non intelligit quò res
tendat: sed tamen vultu quodam admirātis, cur hoc dicatur, respondet. PARERE iam diu per
annos hæc non potest.) Recte, ne cōtra filios suadere videatur. Per annos non potest.) Bene per *Per annos.*
annos: quia nō est sterilis. HANC TE æqnum est ducere.)Te Mitio scilicet. ET TE ope-
ram.) Te AEschine. nam ad illum conuersus à Mitione est. Et quare AEschinum operā dare æquū
est? scilicet vt prosit socrui. Parere iam diu per annos hęc non potest.)Hoc autem addidit, ne cō
tra filios pater suadere videatur nuptias, si illis cohæredes esse procreandos suadeat. ME duce-
re autem?)Magna vis in pronominibus posita est nam ME ille sic dicit, quasi quē minime deceat. *Me.*
TE.) Ille sic respōdet, quasi quem maxime oporteat. INEPTIS.) Verbum est, quod facit *Te.*
ineptio, ineptis, ineptit. SI tu sis homo.) Nō. si es, sed sis dixit: quasi in eo se hominē sit AEschi *Ineptio.*
nus probaturus. SI tu sis homo.)AEschine, si sis. pro si esse volueris, & si credi homo volue- *Si sis.*
ris. Si tu sis homo.)Hic facete & mire coegit AEschinū ad persuadēdū. non enim dixit, Si tu sis
homo, persuade: sed sic, faciat: vt ab illo nō factū, sed effectū exigeret. QVID? tu huic asine aus- *Asinus.*
cultas?) Aptum cōuitiū grādi & fatuo. MI pater.)Mi, vocatiuus casus est, ab eo quod est meus. *Mi.*
FIERI aliter nō potest.)A necessario. DELIRAS.)Proprio vocabulo vsus est, tanquā *Deliro.*
loquaci. INSANIS? aufer.)Cōgrue seni deliras, iuueni insanis. Et aufer, vel te, vel manū. nam *Insanio.*
rogans, manū admouet scilicet, dicēs, Mi pater. Aufer.)Aut TE deest, aut MANVM. aut pro eo
quod est Abi. aut sic, Aufer rem. EGO nouus maritus)Apud Menādrū senex de nuptijs nō gra
uatur. Ego nouus maritus anno demū quinto & sexagesimo fiā: atque anū decrepitā ducā?) Hic
deest & quis, & quid, & quādo, & quomodo. vt sit, Quis? ego. quid? nouus marit⁹. quādo? āno demū
quīto & sexagesimo. quomodo? anū decrepitā ducā. Atq; anū decrepitā ducā.)Hoc facete addit,
tāquā faciēdū hoc esset, si puella duceret seni. Anno demū quinto & sexagesimo.)Hæc ætas est, vt
Varro ait, etiā comicorū senū. Et demū, aduerbiū tarditatis est. IDNE estis mihi authores?) *Demum.*
Hoc est persuasores vt Virg. Author ego audiendi. DECREPITAM.)Decrepitā, aut stoma- *Author.*
cho anili & iracundo: aut decrepitā obtusi animi & læsæ senectutis. aut decrepitā, cui sæpe moribū- *Decrepita.*
dæ crepuerit plāctu familia, id est clamauerit. LARGITOR.) Verbū est imperatiui modi, fu- *Largitor.*
turi temporis. De te largitor puer.)Acutius DE TE dictū est, quàm DE TVO. Et bene in eū, *De te.*
qui promiserat puellæ coniunctionē suā. DA veniam.) Præsta beneficium, cōcede qnod petitur. *Dare veniā.*
NE grauere.)Ne te difficilē præbeas. quia grauē se dicitur præstare, qui id facilè nō præstat in *Grauē se præ*
beneficio quod potest. Da veniā. ne grauere. fac, promitte.)Altrinsec⁹ agētiū, fatigātiúmque ver *stare.*
ba sunt. AGE, prolixe Mitio.)Aut age prolixe, id est age benigne: vt sit prolixe benigne, secun-
dum veteres. aut per ἀσύνδετον, & ἔκλειψιν, AGE, correptiuū: vt ad PROLIXE subaudiatur, no- *Age.*
ster esto, aut quid tale: & MITIO velut insuaui dictum sit. ETSI hoc mihi prauū, ineptum,
absurdum.)Prauum, si anum ducit nullo cōmodo suo. Ineptum, qui nō voto filiorū ducat vxorem. *Prauum.*
Absurdū homini, qui nūquā duxerit, & nūquā ducere voluerit, seni duci vxorē, quæ adolescenti du *Ineptum.*
cta non sit. AI vos tantopere istuc vultis, fiat.)Cur hic non vertitur de voluntate Sostratæ? An *Absurdum.*
quia illam consentire necesse est, vel propter paupertem, vel ob amorem filiæ suæ? Si vos tāto-
pere istuc vultis, fiat.) Ridicule dixit, & comice vxorē se ducere, nō quia velit, aut debeat: sed vt ob-
sequatur iubētibus. HOC confit quod volo.)Perficitur inquit quod volo: vt sumptū & turbā do
mum recipiat Mitio, & ego ineam gratiam. QVID NVNC quod restat?) Quod restat, pro, *Restat.*
quod sequitur. An quod restat, tanquam reliquiarum priorum, ac per hoc minimum? HEGIO
HIS est cognatus proximus.) Commendatio personæ quasi notæ, etiam Mitioni ob merita sua.
Et bene addidit proximus: nam multi gradus & veluti rami sunt propinquitatis in affinitate & *Proximus.*
cognatione dispositi. AFFINIS nobis.) Recte. nam vxoris cognati, marito affines sunt. *Affinis.*

PAVPER.)Iam hoc nomine apparet aliquid flagitari. QVOD locitas foras.)Foras dixit, locũ pro persona ponẽs:quasi diceret, nescio cui alieno. sic & nos dicimus, Audi quid dicit • Ecce hac, pro ecce hic. Cicero, Hic tũ alius ex alia parte. Deest ergo aliquid, vt sit, Quod locitas foras versum. Aut si foris:foris posito, id est alieno. SVB vrbe est agelli paululũ.)Totũ cum cõtemptione pronuntiandum. *Frui.* HVIC demus qui fruatur.)Id est qui fructũ capiat, nõ proprietate potiatur. *Frumen.* Proprie ergo, & quasi de iure dixit fruatur. est autem fruatur, alatur: quia frumen dicitur summa gula, per quã cibũ lingua demittit in vẽtrẽ. BONVS est, noster est, recte dat.) ἐπιτροχασμὸς hortãtis, & ἀσύνδετον multa congerentis. Noster est.) Bene addidit. nanque dixit, Pro patre huic est. Bonus est.)Potuit responderi, Quid mea? RECTE datur.) Quasi nõ quæratur, an dandũ sit:sed illud solũ, an recte. Bonus est, noster est.)Hæc omnia vultuosé, tanquam inuidiã *Noster.* parsimoniæ faciat Mitioni. Et plus significat NOSTER, quàm si addatur, quid noster. NON illud *Verbum.* verbum facio.) Nũc VERBVM pro ἀξιώματι posuit, quod vno stringitur verbo. Ergo verbũ, breuis sentẽtia. Nõ meũ illud verbũ facio.)Nota verbũ pro sententia. vt, Vno verbo dic, siquid est *Verba.* quod me velis. Et, Miseram me, quod verbum audio? Verbum dixit verã sententiam. nam verba esse à veritate dicta testatur Varro. *Macula.* HANC maculam nos decet effugere.)Maculã σὺν χλευασμῷ *Suo sibi hunc* dixit, irridẽs opinionem Mitionis : quia parsimoniam, maculam putet. & simul auxit: primo vitiũ, *iugulo gladio* deinde maculam dicẽdo. SVO sibi hũc gladio iugulo.) ἀρχαϊσμὸς & nõ suo, sed suo sibi, moraliter, & vt veteres solent loqui.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

Fragmentum. Trochaics catalect. quad. ultimus scazon.

SYRVS. DEMEA. MITIO. AESCHINVS.

S. ACTVM est, quod iussti Demea,
F D. Frugi homo es:ædepol hodie mea quidem sententia
Iudico Syrum fieri esse æquum liberum. M. istunc liberum?
Quodnam ob factũ? D. multa. S. ô noster Demea, ædepol vir bonus es.
Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò:
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. Res apparet:& quidem porrò hæc, obsonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die conuiuium:
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. ô lepidum caput.
D. Postremò, hodie in psaltria ista emunda, hic adiutor fuit,
Hic curauit:prodesse æquum est:alii meliores erunt.
Denique hic vult fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE. cupio. M. si quidẽ
Tu vis, Syre ehò accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. AE. & ego. S. credo. vtinam hoc perpetuum fiat gaudium,
Phrygiam vt vxorem meam vnà mecum videam liberam.
D. Optumam quidem mulierem. S. & * quidem tuo nepoti huius filio *In quidẽ*
Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle verò seriò, *fit dictio.*
Si quidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquum siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam:postremò à me argentum, quanti est, sumito.
S. Di tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerant.
M. Syre processisti hodie pulchré. D. si quidem porrò Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu
Dederis, vnde vtatur:reddet tibi citò. M. istoc vilius.
AE. Frugi homo est. S. reddã hercle, da modo. AE. age pater. M. pòst cõsulã.
D. Faciet. S. ô vir optime. AE. ô mi pater festiuissime.
D. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutauit tuos?

Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi:
Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festiuum putant,
Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono:
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeò si ob eam rem vobis vita mea inuisa est AEschine,
Quia non iusta iniusta, prorsus omnia omnino obsequor:
Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.
Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impensè cupitis, consulitis parum,
Hæc reprehendere & corrigere me, & obsecundare in loco:
Ecce me, qui id faciam vobis. AE. tibi pater permittimus:
Plus scis quid facto opus est: sed de fratre quid fiet? D. sino
Habeat, in istac finem faciat. AE. istuc rectè.

PLAVDITE.

CALLIOPIVS RECENSVI.

ACTVM est, quod iussi Demea.) Id est, diruta est maceria. FRVGI homo es.) Vtilis, vt fruges. AEDEPOL hodie mea quidem sentētia iudico Syrum fieri liberum.) Hoc est quod iandudum promiserat Syro: sed nunc opportune. videtur enim modo meritum præcessisse. &, SENTENTIA iudico, κυριολογία. MVLTA.) Oratorie maluit generaliter dicere, quàm quærere specialiter quod inuenire non possit. Et Mitio singulariter vnum quærit, hic pluraliter multa respondet. QVODNAM ob factū?) Iure. ascribi enim causas manumissionis in iure formula est. AEDEPOL vir bonus.) Iurat bonum: quia præter opinionem est. EGO istos vobis vsque à pueris.) Intelligit Syrus laborantem pro se Demeam non habere quod dicat: & ideo ipse prosequitur ordinem meritorum: secūdum quem apparet pædagogū fuisse. DOCVI, monui, bene præcepi.) Ridicule adducuntur, & tantum consuetudine: quia imputantur etiā facta praue pro bonis. QVAE potui omnia.) Bene, quæ potui: quasi plura vellet. RES apparet.) Mire irridet Demea: sic tamen, vt serio agere videatur. APPARARE de die conuiuium.) Id est repente, neque antè prædictum, nec pridie constitutum. POSTREMO, hodie in psaltria ista emenda.) Et hoc totum serio dicitur, vt magis ridiculum videatur. HIC adiutor fuit.) In re bona adiutores, in re mala impulsores dicuntur. Ergo hic adiutor dicitur à non irascente: à criminante autem & irato, impulsor. Hic adiutor fuit: HIC CVRAVIT.) De more repetitum est HIC: quum dicitur, hic adiutor fuit, hic curauit. Sic enim solemus onerare audientem meritis eius quem laudamus. Deinde quid nō præstitit, qui & officium corporis, vt adiutor: & curam animi præbuit, vt consultor? DENIQVE hic vult fieri.) Abutitur Demea, sciens prodigam voluntatem adolescentuli. SYRE accede huc ad me.) Vtrum vt eundem manu emittat, an vt palàm fiat, iubet propius accedere, iuris publici cōsuetudine ludens? Et vide quàm comicam manumissionem, quàm facete induxerit atque condigne. ET seorsum tibi præterea Demea.) Effecit Demea plus quàm volebat. nam qui conabatur amari, præfertur etiam his qui amantur. GAVDEO. & ego.) Gratulātiū Syro hæc verba sunt: quibus de more ille CREDO respōdet. VTINAM hoc perpetuū fiat gaudium.) Integrum, solidum, & nusquam interruptum. PHRYGIAM vt vxorē meā.) Vt ipse, Syrus: ita vxor, Phrygia, secundū veteres, qui seruis nomina à nationibus imponebāt. VNA mecum videam liberam.) Hoc sic pronuntiandum est, quasi gaudeat se recordatum Demeæ: quod quum vltro cogitat habuisse, plene oblitus fuit. HODIE primam mammam dedit hæc.) Ridiculum meritum: siquidem oportuerit primam esse quancūque: an quia causa est, quòd ingenui dicuntur serio à nutricibus liberis educandi? HERCLE verò serio.) Aduerbia sunt cōfirmatiua. OB EAM rem?) Hoc eo vultu dicit, quo rē veluti excutimus, & ostēdimus momēti esse nullius. ARGENTVM, quāti est, sumito.) Quāto pretio valet. Argētum, quāti est, sumito.) Hoc verbo vtimur, vt faciūt qui persuadere aliquid cupiūt. DII tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerāt.) Omnes, omnia: antiqua elegātia, & figurata. PROCESSISTI hodie pulchrè.) Nūc verè pulchrè processit Syrus. SI quidem tu tuū officiū facies.) Hoc est patroni, vt libertū nō deseras, sed vt alas manumissum. Plautus, Facis melius quàm pars lenonū. qui libertos habēt, & eos deserūt. VNDE vtatur.) Vtatur, viuat: vnde vsura, vita dicitur. vt, Vnius vsurā horæ

Frugi homo. *De die apparare conuiuiū.* *Adiutor.* *Impulsor.* *Perpetuum gaudium.* *Seruorū nomina à natione.* *Hercle verò serió.* *Ob eam rem?* *Quanti est.* *Omnes, omnia.* *Vtor.* *Vsura.*

gladiatori isti non dedisset. an vnde alatur, de quo vsumfructum capiat, & cuius tibi sortem reddat? Et hoc melius: nam ideo addidit, REDDET TIBI CITO. *Istoc vilius.* ISTOC vilius.) Hoc egit Terentius, vt cõuersis officiis vsqueadeò prodigũ faceret Demeã, donec parcum redderet Mitionẽ. Istoc vilius.) Quasi nihil minus. negatio enim est floccũ ostendentis, aut quid tale, cum ἔλλειψει. qua subauditur, quicquã: &, non dabo. FACIET) Ne quid negatũ in fine fabulæ videatur, addidit Demea, Faciet. & Faciet, quod petis scilicet: quod irridẽs dixit, quasi de prodigo dicere videatur. Et mirè Faciet: quia nec credibile erat statim cõsensurũ qui negauerat: & perpetuò negatiò esse in fine non debuit. QVID ISTVC? quæ res tam repente mores mutauit tuos?) Animaduertendũ est, qua calliditate Terentius quærens finem fabulæ, cõplere lætitiã per ipsum Demeã nititur in vniuersos, qui in tota comœdia tristis ac sæuus interturbauit & vociferatus est. *Proluuium.* QVOD proluuiũ?) Proluuiũ, quod Græci προθυμίαν: id est prõptus animus ad lagiendũ. *Subita largitas.* SVBITA est largitas?) Repẽtina: ac per hoc ipsa est ingrata & immoderata: vt euenit quum ex nimis parcis non largi & liberales, sed effusi prodigique redduntur. *Ellipsis.* VT ID ostenderem.) Abundat ID. Aut ἔλλειψις est, pro, per id.

QVOD te isti facilem, & festiuum putant.) Multum detraxit Mitioni, dicendo, Te isti putant. per quod significatur errare adolescẽtes, & hunc non esse festiuum. Quod te isti facilẽ, & festiuum putãt.) Bene in postremo dignitas personæ huius seruata est, vt non perpetuò cõmutata videretur: vt Truculenti apud Plautũ. *Indulgeo.* INDVLGENDO.) Attende indulgentiã à Demea culpæ ascribi denuo. ET LARGIENDO Mitio.) Seuere additum est nomen verbis ex animo plorantis.

Iusta iniusta. QVIA non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor.) Prouerbiales sunt huiusmodi elocutiones, *Fãda nefãda* fanda nefanda, *Digna indigna.* digna indigna, *Velis nolis.* velis nolis. EFFVNDITE, emite, facite.) Effundite, ad AEschinũ pertinet: Emite ad Ctesiphonẽ: Facite ad omnes. FACITE quod vobis lubet.) Proprie redit rursus ad amaritudinẽ pristinã. Hæc ἐπιτροπή est figura, *Epitrope.* qua inuitos nos permittere ostẽdimus, quod nolumus fieri. QVAE vos potius propter adolescentiã minus videtis.) Hic ostendit Terentius magis Demeam simulasse mutatos mores, quàm mutauisse. *Minus, magis, parum.* MINVS videtis: magis impense cupitis: cõsulitis parum.) ἐναντία, minus, magis, parum. HAEC reprehẽdere, & corrigere me, & secundare in loco.) Tribus tria redduntur: & vtraque αὐξητικῶς. Illa in malam partem superiora: hæc in bonam, quæ inferiora sunt. non tantum enim culpæ est, minus prouidere, quàm impense cupere: nec tantum mali est impense cupere, quantũ parum consulere. Item reprehendere bonum est: melius, corrigere: optimum, secundare. nam qui reprehẽdit, non cõtinuo corrigit. qui corrigit, non ilico secundat: *Secundare.* id est lætissimũ reddit & fidelissimũ. Alii secundare, obsequi dictum putant. *In loco.* & ideo additum esse in loco: quasi non semper faciendũ sit. Ergo secũdare, vel in melius cõuertere, vel obsequi intelligimus. TIBI pater permittimus.) Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulsum patrẽ. SI NO habeat: in istac finem faciat.) Hæc quidem permissio est: sed & exceptionẽ in se cõtinet: & cum quodã stomacho, & velut minaci denũtiatione profertur. In istac finem faciat.) Hoc est, aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet: ne post istam luxurietur vlterius.

Istuc rectè. ISTVC rectè.) Bene & Mitio non discessit de proposito suo, qui vt peccasse aliàs ostẽderet fratrem ob nimiã asperitatẽ, cum exceptione quadã laudãs verba eius, ISTVC RECTE, dixit: quasi diceret, non vt cætera: & simul reposuit ei, qui suprà dixerat, Vt id ostenderẽ, quod te isti facilem, & festiuum putant, id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono, &c.

Fabulæ interlocutores.

Philotis	meretrix.	Sostrata	mulier.
Syra	anus.	Phidippus	senex.
Parmeno	seruus.	Myrrhina	mulier.
Laches	senex.	Sosia	seruus.
Pamphilus	adolescens.	Bacchis	meretrix.
		Philumena	meretrix.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA IN HECYRAM.

V XOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiúsque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit:
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit: partum celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem: dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina:
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM TERENTII.

H AEC fabula Apollodori esse dicitur Græca. nam & ipsa & Phormio ab eodem dicuntur esse translatæ: cum reliquæ quatuor sint Menandri comici. Hecyra autem dicitur ideo, quia per socrus & soceros in ea aguntur multa. Nam & ἑκυρὸς & ἑκυρά, soceri nomen, socrúsque significant. Est autem mixta motoriis actibus ac statariis: mul timque sententiarũ & figurarum continet in toto stilo. Vnde cum delectet plurimum, non minus vtilitatis affert spectatoribus. Atque in hac, primæ partes sunt Lachetis, secũdæ Pam phili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis: ac deinceps aliarum personarum, quæ his adiũctæ sunt. Diuisa est autem, vt cæteræ, quinque actibus legitimis, quos in subditis distinguemus. In hac prologus est & multiplex, & rhetoricus nimis, propterea quòd sæpe exclusa hæc comœdia, diligẽtissima defensione indigebat. Atque in hac Protasis turbulẽta est, Epitasis mollior, lenis Catastrophe. Acta sanè est ludis Megalẽsibus, Sexto Iulio, C. Rabirio AEdilibus curulibus. Egítque L. Ambiuius. Modulatus est eam Flaccus Claudius tibiis paribus. Tota Græca est, factáque & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio COSS. Cantica & deuerbia summo in hac fauore suscepta sunt. πρόσωπα προτατικὰ, Id est personæ extra argumentum duæ sunt, Philotidis & Syræ. In tota Comœdia hoc agitur, vt res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à consuetudine. Inducuntur enim beneuolæ socrus, verecunda nurus, lenissimus in vxorem maritus, & item deditus matri suæ, meretrix bona.

ARGVMENTVM.

V ITIATAM in tenebris ante nuptias, cui annulum extorserat, meretricem amãs dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex compressu suo. Quam pere grè profectus, quum reliquisset domi, rediens parientem offendit furtim & apud matrem suam. Qua re commotus, dum repudium inuitis parentibus, & causam repudii ne-

ſcientibus parat,per meretricem,apud quam annulus inuẽtus eſt,cognoſcit tandem ita à ſe vitiatam vxorem,& ex ſe natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenæ Syræ cum Parmenone:vt per harum perſonas,quæ πρότατικαὶ dicuntur,argumentum ſpectator diſcat. Secundi actus tenor in hoc eſt, Immeritam vxorem veluti malam ſocrum, accuſat Laches: & conuenit Phidippum de eadem cauſa. Statim poſt quorum colloquium conqueſtio inducitur Soſtratæ, quòd falſum crimen inuidioſumque ſuſtineat.

Tertio actui hæc aſcribuntur,Conqueſtio Pamphili peregrè redeuntis,de amore ſuo circa vxorem.Paritudo Philumenæ. Soſtratæ verba ſuper ægritudinem nurus,quam morbo credit afflictam. Fletus Pamphili errantis,cum putat non ex ſe filium natum eſſe. Colloquium Parmenonis cum pueris à naui venientibus, vt mox loquatur cum ipſo Pamphilo, à quo in arcem mittitur. Item Lachetis,Phidippique,& Pamphili verba de recõcilianda illi coniuge: & eorum ab inuicem litigioſa diſſenſio. Quartum actum hæc complent, Perturbatio Myrrhinæ ex interuẽtu mariti: & eiuſdem cum eo nimis callida ac muliebris aſtutiæ diſceptatio. Soſtratæ,Pamphili,Lachetiſque colloquium. Inclamatio patris & ſoceri aduerſum Pamphilum vxorem recuſantem.conuentio meretricis promittentis ſe iuſiurandum matronis exhibituram de nõ admiſſo ad ſe Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de intus geſtis, & colloquium cum Parmenone inducitur:quem nuntium mittit ad Pamphilum:Pamphiliq́ue ad vltimum actio gratiarũ apud ipſam Bacchidem. Docet autem Varro, neque in hac fabula,neque in aliis eſſe mirandum, quòd actus impares ſcenarum paginarumque ſint numero:cum hæc diſtributio in rerum deſcriptione,non in numero verſuum cõſtituta ſit:non apud Latinos modo,verum etiam apud Græcos ipſos.

ACTA LVDIS MEGALENS. SEX. IVLIO, CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVRVL. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDIVS TIBIIS PARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECVNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LVCIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA, Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDIL. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS, L. SERGIVS TVRPIO. PLACVIT.

PROLOGVS.

HECYRA eſt huic nomen fabulæ:hæc cum data eſt
Noua,nouum interuenit vitium & calamitas,
Vt neque ſpectari,neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus,in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè eſt pro noua:
Et is qui ſcripſit hanc,ob eam rem noluit
Iterum referre,vt iterum poſſit vendere.
Alias cognoſtis eius, quæſo hanc noſcite.
Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator vt ſiem,eodem vt iure vti ſenem
Liceat,quo iure ſum vſus adoleſcentior.
Nouas qui exactas feci vt inueteraſcerent,
Ne cum poeta ſcriptura euaneſceret:
In his, quas primum Cæcili didici nouas,
Partim ſum earum exactus,partim vix ſteti.

Hecyra est huic nomen. H ECYRA est huic nomen fabulæ.) A nomine cœpit, vt incognitã probaret, & ideo spectandam. Hecyra est huic nomen fabulæ.) Nominatiuo casu figurauit: cum in vsu sit vt datiuo dicamus. quamuis præsto sint exempla, quibus veteres per omnes ferè casus hoc genus locutionis enuntiabant. Hecyra est huic nomen fabulæ.) Hæc primo data est sine prologo ludis Megalensibus: quos Sex. Iulius, & Cornelius Dolabella ediderunt. sed occupato populo studio funambuli, displicuit. Postea data est ludis Funebribus L. AEmilij Pauli: quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus. Tunc quoque non peracta est per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postremum introducta, Q. Fuluio, L. Martio ædilibus: virtute actorum L. Ambiuii, & L. Turpionis est commendata. Hecyra est huic nomen fabulæ.) Totus hic prologus subtilem conquestionem continet, ob hoc, ne aperte populum neglectæ fabulæ reum faciat, & facile reuo-

Data fabula cet in fauorem. HAEC cum data est noua.) Ita dicitur, data est fabula, vt data est cœna, datũ est

Edidit. prandium. Et edidit, à dato descendit. HAEC cum data est noua, nouum interuenit vitium.) Sic

Stat fabula. & Homerus • Et dati dicitur fabula, cum agitur: Stare, cũ placet. Hæc cum data est noua, nouũ

Vitium. interuenit vitium.) σύλληψις prima: deest enim, huic: & est figura παρονομασία Noua nouum. VI-

Syllepsis. TIVM & calamitas.) Bene secundum augures. Vitium enim est, si tonet tantum: Vitium & calami-

Paronomasia. tas, si tonet & grandinet simul, & etiam fulminet. Vitium & calamitas.) Trãslatio est ab augurio:

& vitio creati dicũtur consules. Calamitas παρὰ τὴν καλάμην, dicitur clades, quia clamatur: vt aliud

Calamitas. sit grandinis culmum frangentis, aliud furti, aut doli mali. sic Probus. VT NEQVE spectari.) Vitium, quòd non spectata est: Calamitas, quòd non cognita. Vt neque spectari, neque cognosci.) Mira defensio. siquidem non iudicio comœdia exacta est, si spectari cognoscíque non potuerit: cognituris scilicet, si audiretur. Vt neque spectari, neque cognosci.) Ideo theatrum, ideo spectatores,

Cognosci. ideo actores: quia maior pars in gestu est quàm in verbis. Cognosci.) Vel probari, vel sciri: an Hecyra sciri dicatur, quæ scita sit nomine? ITA populus studio stupidus.) A deriuatione causæ. non quia mala, inquit, exclusa est: sed quia populus funambuli admiratione obstupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad cõmutationẽ causæ inducendã. Ita populus studio stupidus.) Hic excusatur

Stupidus. & populus, qui neque iudicauit de fabula, neque tamen stulte errauit. Stupidus, pro stupens. vt, Timidísque superuenit AEgle PRO noua.) Recte: iam enim non est noua. ET IS qui scripsit

Ob eam rem. hanc, ob eam rem.) Id est ob eam causam. quasi dicat, non iterum acta est sine causa. Cur ergo non post funambulum relata est, vbi ille cessarat? in quo maluit auarum Poetam populo inducere, quàm suo operi diffidentem. ITERVM referre.) Superuacuum est. VT ITERVM possit vendere.) Alijs scilicet ludis. hoc, vt diximus, ad laudem fabulæ referatur: postquam tantũ fiduciæ poetæ dedit. ALIAS cognostis eius, quæso hanc noscite.) Mire illi fauorem petit ex aliis, quæ spectatori notæ sunt. EIVS.) Poetæ. Quasi hæc omnino nota sit. At in Andria, quæ omnium prima est, aliter ait, Vt pernoscatis & quid spei sit relliquũ: Posthac quas faciet de integro comœdias, Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius. ORATOR ad vos venio ornatu prologi.) Magna arte hic prologus scriptus est, & nimis oratorie. nam totiens expulsa fabula quomodo honeste reuocari potuit in proscenium: nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor peritissimus ipse habitus, probaret & poetam & comœdiam, cuius authoritas elucet ex verbis? tum deinde subtiliter nouo poetæ, à vetusto, & magnæ authoritatis Cæcilio peteretur exemplum, & peteretur ingeniosissime? nam quod rudi Terentio contigit, accidisse memoratur veteri Cæcilio: quod huic semel, illi sæpe: quod huic in aliis nunquam, hoc illi ferè in omnibus. quòd huic præter Hecyram & actæ, & probatæ sunt cæteræ: illi partim exactæ, partim vix probatæ. Itaque his omnibus argumentis id actum est, vt neque desperandum sit de Terentio, quòd expulsus est: vt nihilominus illi tantũ attribuendum sit, vt aut par Cæcilio magno tunc poetæ, aut vltro melior etiam esse possit. Hic tamen L. Ambiuius histrio fuit actor comœdiarum. Orator ad vos venio.) Oratorem audire oportere, ius gẽtium est oratorem non licet iniuriam pati. Ideo ergo ne expellatur, non se prologum, sed oratorem nominat. Plautus, Impia secrete oratorẽ verberas. EODEM vt iure vti senem liceat.)

Orator. vt, Me liceat casus miserari insontis amici. SINITE exorator vt siem.) Orator, est dũ agit: Exo-

Exorator. rator, cum impetrauerit. Ita illud, dicentis: hoc iam effecti significationem habet. Et orator est, cui causa defendenda mandatur. QVO iure sum vsus adolescentior.) Tanquam aliud agens affert exempla, quibus ostendat, turpe non esse Terentio exclusam esse vnam illius fabulam, quum multorum poetarũ multæ exactæ sint: & in his Cæcilij, cuius illo tempore magna authoritas fuit. Ado-

Cõparatiuus minus positiuo significat. lescentior.) Hæc comparatio minus à positiuo sonat, & vim diminutiuam exprimit: vt, Iam senior, sed cruda deo, viridísque senectus. NOVAS qui exactas feci vt inueterascerent.) σύλληψις. Et Inueterascerent, denuo agerentur. quia nondum acta, noua dicitur fabula. Inueterascerent.) In con-

Noua fabula suetudinem venirent, spectarentur, amarentur. Exactas.) Expulsas. NE CVM poeta scri-

Inueterascit fabula. ptura euanesceret.) Causa facti honestior est, non se poetæ vnius, sed ipsius poematis causa laborare. IN HIS, quas primum Cæcili didici nouas.) A simili argumentum quod fit per compa-

Exacta. rationem artificiosam & oratoriam rerum ac personarum. PARTIM sum earum exactus, partim vix steti.) Vide, plus esse in exemplo: siquidem partim exactæ sunt Cæcilij fabulæ, partim vix

admissæ: quum vna Hecyra exclusa sit. Et est sensus, Aut displicui inquit, aut in aliquibus vix placui. Partim sum earum exactus, pro in aliis. Et simul splendida locutio est. Partim, aduerbium est. Et proprie locutus est. Nam fabulæ aut agi dicuntur, aut stare. QVIA sciebam dubiam fortunam.) Non igitur poetæ culpa, sed casus est. nam ideo fortunam euentum extulit. SPE incerta certum mihi laborem sustuli.) Sententiose, & verum. nam vbi certa spes est, nihil opus est laborare certo ac vehementi. Spe incerta) Pro spei incertæ. An deest IN? Incerta certum.) Honesta figura, quæ dicitur ἀντίθεσις. EASDEM.) Exactas. COEPI.) Difficultatem facti & molimen ostendit. Ab eodem.) Cæcilio scilicet. NOVAS studiosè, ne illum ab studio abducerem.) Iterum causa honestatis. PERFECI vt spectarentur) Attende quantum pondus habeat, quòd non FECI dixit, sed potius PERFECI: vt molem difficultatis ostenderet. PLACITAE sunt.) Nota participium sine origine verbi. ITA poetam restitui in locum.) Mire non Cæcilium, sed poetam: vt hoc generaliter populo præstitisse, non vni homini, videatur. Vbi sunt cognitæ, placitæ sunt.) Elegans promissio & hanc placituram si cognoscatur. & est coniectura à futuro tẽpore. RESTITVI in locum.) Quia remotum & exclusum dixit. PROPE iam remmotum.) Geminauit M secundum antiquos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant. AB STVDIO, atque ab labore.) Bene ostendit se populo profuisse, Cæcilium poetam ad laborem reuocãdo atque artem. AB autem in tertio commote audiendum est: vt, Hic portus alii effodiunt, hic alta theatri Fundamenta locant alii, immanésque columnas Rupibus excidũt, scenis decora alta futuris. IN PRAESENTIA.) Statim vt à populo eiiciebatur. VT IN otio esset potius, quàm in negotio.) Ex ipsis rerum nominibus ostendit facilitatem deterrendi. NVNC quid petam, mea causa.) Bene petam, &, mea causa, quasi orator. Mea causa, AEQVO ANIMO attẽdite.) Commendatio personæ leuis per aliam personam grauem, secundum præcepta in Rhetoricis. HECYRAM ad vos refero.) A causa. Principium à principali quæstione, an cognita sit, & an spectanda sit. QVAM mihi.) A persona dicentis. ITA eam oppressit calamitas.) Hoc succedit pro illo, quod est à persona aduersariorum. simul ad fortunã retulit culpam populi. non enim dixit quod præsto erat. Ita eam oppressit calamitas.) Eam calamitatem. Calamitatem repetit, ne nos fabulam illum dicere putaremus.

VESTRA intelligentia.) Ab auditorum persona. NOSTRAE industriæ.) Rursus à sua. & bene περιφράσει vsus est: ne diceret, vos nobis. CVM primum eam agere cœpi.) Iam hinc narratio subtilis inducitur, & vt non lædat populum, & vt defendat poetam. PVGILVM gloria.) περίεργασις ἀντὶ τοῦ Pugiles etiam gloriosi: vt minus turpe sit, antelatos eos esse. sicut Virgilius, -vastis cum viribus effert Ora Dares, magnóque virûm se murmure tollit, Solus qui Paridem solitus contendere contra. Hæc est gloria pugilum gratia funambuli. Pugilum gloria.) Pugil dictus est à pugna: & pugna à pugno. Veteres nanque ante vsum ferri & armorum, pugnis, & calcibus, & morsibus, corporúmque luctatione certabant. ACCESSIT expectatio.) Narratio cur exclusa sit. hoc est, non poetæ culpa deiecta est, nec iudicio populi: & ideo nunc admittenda est. Pugilum gloria, funambuli eodem accessit expectatio.) πολυλογία. Expectatio.) Desyderium. vt Virgilius, Expectate venis.

Funambuli eodem accessit expectatio.) Duplex causa ad vnam exclusionem adhibetur. COMITVM conuentus.) Vtrum eos comites dicit, qui sunt pugilum assectatores? an seruos qui dominos sequuntur? STVDIVM.) Certamen diuersis fauentium. CLAMOR mulierum.) Bene mulierum: non enim timet eas, quibus suffragari, vel refragari non licet in theatro. VT ANTE tempus exirem foras.) τῷ ἐξυθισμῷ, ne grauem passus videatur iniuriam. VETERE in noua.) ἀντίθετον primum. Vetere in noua cœpi vti consuetudine.) Nisi nouam comœdiam intellexeris: non erit aperta sentẽtia. nam & suprà dixit, Nunc hæc planè est pro noua. An à Terẽtio noua ideo dictũ est, quia nunquã aliàs exclusus est? Et bene VETERE: vt ostẽdat turpe non esse, quod & aliis poetis sæpe contigerit. REFERO denuo.) Aut RE abundat, aut DENVO. PRIMO actu placeo.) Rationabiliter dixit primo: quia quinque sunt actus partes fabulæ. Placeo.) Placeo dixit pro eo quod est, fabula placet, aut Terentius. & mire Non diu, inquit, pependit iudicium, sed statim placuit: vt quod sequitur, non iudicio, sed perturbatione factum sit. CVM interea rumor venit datũ iri gladiatores.) Hoc abhorret à nostra cõsuetudine: veruntamen apud antiquos gladiatores in theatro spectabantur. DATVM iri.) Datum iri dixit, vt fabulam commendet: vt & omnia spectatori & populo dicantur NON potui tutari locum.) Facete repetit LOCVM. NVNC turba nulla est.) ἀνταπόδοσις ἀντὶ τοῦ tumultuãtur. Turba, id est θόρυβος. Nunc turba nulla est: OTIVM ET SILENTIVM EST.) Turbã retulit ad id quod suprà dixit, Populus cõuolat, tumultuãtur. Otiũ, ad illud, Pugnãt de loco. Silẽtiũ, ad illud quod dixit, Clamor mulierũ. Otiũ, πρὸς τὸ pugnãt. Silẽtiũ, πρὸς τὸ clamãt. Nunc turba nulla est: otiũ & silẽtiũ est.) Quæ adhortatio per enumerationẽ. AGENDI tẽpus mihi datum.) Ab AEdilibus scilicet. VOBIS datur potestas cõdecorandi ludos scenicos.) Quasi aliquid agat popul⁹ cum spectet. NOLITE sinere per vos.) σχῆμα διανοίας. ARTEM musicã.) Oratorie: quasi non Terentii causa agatur, sed artis musicæ. MEAE authoritati.) Quia iam senex est. MEAE authoritati fautrix, adiutrixque sit.) Qua Terentiũ probo. & est figura ἀναλογία. Vult autem se esse eius authoritatis, vt & populo placere iam debeat qui

Earum.
Partim.
Fabula aut agitur, aut stat.
Fortuna.
Spe incerta.
Incerta certum.
Cœpi.
Perfeci.
Placita.
Remmotus.
Liquidæ in verbis geminatæ.
Ab.
In præsentia
Pugil.
Pugna.
Expectatio.
Comites.
Studium.
Refero denuo
Quinque actus.
Placeo.
Turba.

ipsi placet. SI NVNQVAM auare.) Commendatio ab antè dictis, id est à personæ attributis. Si nunquam auare.) A meritis defensoris argumentum ad laudem fabulæ. Si nunquam auare.) Per hæc verba Terentius vult demonstrare, quàm grauis author sit, qui suas comœdias probet. Sic Horatius, ea cum respondere coneris Quæ grauis AEsopus, quæ doctus Roscius egit. ET EVM esse quæstum in animum induxi.) Modo non NVNQVAM subauditur: sed SI. vt sit, Et si eum esse, & cætera. QVAMMAXIME seruire vestris commodis.) Plus dixit commodis, quàm si diceret voluptatibus. Maximum quàm maxime.) Inique iniqui. παρόμοιον. SINITE impetrare me, qui in tutelam meam.) Ordo est, Sinite impetrare me, ne eum circumuentum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum & se in vestram commisit fidem. MEA CAVSA.) Quasi orator, causam dixit. Mea causa, CAVSAM HANC ACCIPITE.) Hoc oratorie. sic enim fit cum persona pro persona ad commendationem affertur. ET DATE silentium.) Quasi fabulæ ac poetæ. Mea causa, causam.) παρονομασία. VT LIBEAT scribere alijs.) Oratorie. MIHIQVE VT DISCERE EXPEDIAT.) Proprie discere. docet enim poeta, discit scenicus. NOVAS expediat posthac.) Ab vtili argumentatio est. & bene, vt expediat: tanquā facturus sit, & si non expedierit, dum quæstum maximum seruire populo putat. PRETIO emptas meo.) AEstimatione à me facta, quantum AEdiles darent: & proinde me periclitante, si abiecta fabula, à me pretiū, quod poetæ numerauerint, repetant. Ergo MEO, à me facto, à me statuto. nam quomodo alibi dixit, Postquam AEdiles emerunt? Et bene, vt sequatur populus iudicium eius, qui æstimare verè fabulas potuerit. Pretio emptas meo.) Vt quidam volunt, periculo.

Causa. *Docto.* *Disco.* *Meo pretio empta.* *Pretium.*

ACTVS PRIMI SCENA I.

PHILOTIS meretrix. SYRA anus.

Senarii.

P. ER POL quampaucos reperias meretricibus
Fideleis euenire amatores, Syra:
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
En duxit. S. ergo propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quenquem nacta sis.
P. Vtin' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditiis suis,
Quamminimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu, amâbo, non contrà insidiabere?
P. Tamen eandem pol esse omnibus iniurium est.
S. Iniurium est autem vlcisci aduersarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
AEtas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ER POL quāpaucos reperias meretricibus fideles.) Nouo genere hic vtraque προτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam & Philotis & Syra non pertinent ad argumentum fabulæ. Hoc autem maluit Terentius, quàm aut per prologum narraret argumentum, aut θεὸν ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui. Per pol quampaucos reperias.) Hæ personæ Terentii more extrinsecus assumuntur, vt sic argumenti obscuritatem spectator effugiat. Per pol quampaucos.) Animaduertendum est in hac fabula, Terentium bonam meretricem inducturum, ne id contra morem videatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere: vt id exemplis fiat tritius, & vsu verisimile. Per pol quampaucos.) Ordo est, Pol perquampaucos reperias. nam perpol, non est latinum, sed κατ' ἐπίτασιν perquam, id est nimio. Quampaucos.) Quidam non paucos: sed paucis legunt. sic enim Apollodorus. Reperias.) Aptum verbum ad raritatem. & ideo nō dixit pauci sunt, sed, paucos reperias: quasi quærens. non autem reperitur nisi quod quæritur: non quæritur, nisi quod

Perquam. *Reperio.* *Quæro.*

præsto non sit. Fideles.) Huiusmodi sententias rhetores διανοίας vocant. Et mire, non esse, sed euenire dixit: vt non rationis, sed casus sit id, quod rarissimum est. Fideles.) Fidi, in maximis: Fideles in minoribus negotiis. VEL hic Pamphilus.) Transitus à generali sententia ad specialẽ. Vel.) Nunc veluti: aliàs coniunctio disiunctiua est: aliàs correptionem significat. vt apud Ciceronem, Vel optimam Messanæ vitam. Virgilius, Carmina vel cælo possunt deducere lunam. Aut vel, vt modo.

IVRABAT quoties Bacchidi quàm sanctè.) Tria sunt: quòd iurabat, & quoties, & quàm sanctè. quòd totum de more amatorum & meretricum dixit, quæ iureiurando teneant quos lege non possunt. VT QVIVIS.) Non modo Bacchis, quæ amica erat. NVNQVAM illa viua ducturum vxorem.) Ita id est iurans primo iurabat. Nunquam illa viua vxorem ducturum. EN duxit.) Pronuntia vt mirantem ostendas. ERGO propterea.) Modo ergo affectum exprimit reprehendentis tardè sibi consentiẽtem. sic Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere nostræ. PROPTEREA te sedulò.) Sedulò instanter, & ex animo: vel sine dolo. EN DVXIT.) En, aduerbium demonstrantis est: vt, En alter. ET MONEO, & hortor.) Monemus consilio, Hortamur impulsu. NE CVIVSQVAM misereat.) Deest te. QVIN spolies, mutiles, laceres.) Quin pro quominus. Et magna persuasio est ad malefaciendum. SPOLIES.) Spoliare est non minimã partem auferre. Mutilare, aliquid detrahere, sine quo res esse non possit. Lacerare autem, cùm omnino non habeas quod imminuas. Vnde mutili dicti sunt boues, aut capri, sine cornibus. nam male qui à multa putãt dici: & inde Mulciber Vulcanus, quòd sit mutilatus ac debilis: nã proprie Mulciber dict⁹ est, quòd omnia mulceat, id est molliat ac vincat. VTIN' eximiũ neminẽ habeãs) Vtin' pro vt ne. ἀπόστροφον. Et perseuerat in ἀλληγορίᾳ. nam eximia pecora dicũtur, quæ à grege excepta sunt ad vsus dominorũ suorũ; vt vberius pascãtur. Sed proprie eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandũ excepti liberius pascũtur. Etenim boues qui ad hoc electi sunt, egregij dicũtur: & oues lectæ. vt Virgilius, Mactãt lectas de more bidẽtes. Ita & porci eximij. Vtin' eximiũ.) Deest, censes: vt sit, Cẽsesne vt eximiũ neminẽ habeã? vel certe mones. Vtin' eximiũ.) Separatũ ex omnib⁹. Proprie eximius porcus est, exẽptus à grege, atque signatus macula aut nota. Habeã.) Deest censes, aut vis, aut mones. NAM nemo quisquã.) παρέλκον tertiũ. nam abũdat QVISQVAM. SCITO, ad te venit.) Bene additũ est scito: & moraliter, & acutius pronuntiandũ. est enim verbũ illorũ qui familiares corrigũt. QVIN ita paret sese.) Hoc verbum paret, aduersum munificos & segnes sumitur. Vt alibi, An parasti te, vt spes nulla reliqua in te sit tibi? ABS TE.) Pro ex te. SVAM voluptatẽ expleat.) Bene expleat, quòd contrariũ meretrici est amatorem voluptate satiari. HISCINE.) ἐρώτησις. Id est talibus. & vide si pulchra meretrix puella est, INSIDIABERE?) Insidiari malum est sed cõtrà insidiari, iustum est. Tamen eandem pol ESSE OMNIBVS INIVRIVM EST.) Idem aliter, & vehemẽtius intulit. nam peius est eandẽ esse omnibus, quàm nullum excipere. Iniurium.) Iniquum. Iniurium autem indignantis modo significatio est: & vim aduerbii habet. VLCISCI aduersarios?) De more aduersarios mutato nomine posuit. durum enim fuerat, si amatores diceret. QVA via captent te illi.) Qui te captent sæpe, tu eos vel semel cape.

EHEV me miseram.) Bene, quia non persuasit: sed affectum doloris expressit. intelligitur enim ex vultu eius, non eam persuasisse quod voluit. Eheu me miseram, CVR NON AVT ISTAEC MIHI AETAS, ET FORMA EST.) ἐμπαθῶς ait quod reliquum est: quia quod volebat, persuadere nõ potuit. Et bene istæc ætas & forma: quia vtrũque non habet. & mire è cõtrario descripta est deformitas lenæ, & formã & voluntatẽ malam gerentis. AVT tibi hæc sentẽtia?) δεινῶς: simúlque ostendit secundũ φυσιογνωμικοὺς difficile deformem reperiri bonum.

Euenire. Fidus. Fideles. Vel. Ergo. Sedulò. En. Moneo. Hortor. Quin. Spoliare. Mutilare. Lacerare. Mutili boues. Mulciber. Vtin'. Eximia pecora. Egregii boues. Lectæ oues. Eximius porcus. Nemo quisquam. Parelcon. Scito. Parasti te. Abs te. Hiscine. Insidiari. Iniurium. Aduersarios. Capto.

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO seruus. PHILOTIS. SYRA.

senarii.

PA. ENEX si quæret me modò, isse dicito
S Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin' quid dicam Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris.
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videóne ego Philotion? vnde hæc aduẽnit?
Philotis salue multum. PH. ô salue Parmeno.
S. Salue mecastor Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis vbi te oblectasti tam diu?
PH. Minime equidem me oblectaui, quæ cum milite

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. AEdepol te desyderium Athenarum arbitror
Philotion cepisse sæpe,& te tuum
Consilium contempsisse. PH. non dici potest
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vósque hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos libere conuiuium.
Nam ⁚ illic haud licebat, nisi præfinito, loqui Aliàs, illi
Quæ illi placerent. PA. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
PH. Sed quid hoc negoti est? modo quæ hæc narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt hac ille viua posset animum inducere
Vxorem habere. PA. habere autem! PH. eho tu, an non habet?
PA. Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
PH. Ita Di Deæque faxint, si in rem est Bacchidis:
Sed quî istuc credam ita esse, dic mihi Parmeno.
PA. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. PH. nempe ea causa, vt ne id fiat palàm:
Ita me Di bene amabunt, haud propterea te rogo
Vt hoc proferam: sed vt tacita mecum gaudeam.
PA. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego quæ perconter, scire. PA. vera hæc prædicat,
Et illud mihi maximum vitium est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis:
Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA. hanc Bacchidē
Amabat, vt cummaximè, tum Pamphilus,
Cum pater vxorem, vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Se senem esse, dicere: illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primò se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorìne, ánne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit ei gnatam huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptiis, postquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:

Ibi demùm ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiserescceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt colloqui mecum vnà posset, Parmeno
Perii, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perii miser.

PH. At te Di, Deæque perdiunt cum istoc odio Laches.

PA. Vt ad pauca redeam, vxorem deducit domum.
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

PH. Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit
Plus potus, sese illa abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.

PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.

PH. Quid deinde fit? PA. diebus sanè pauculis
Post, Pamphilus me solum seducit foras:
Narrátque, vt virgo à se integra etiam tum siet:
Séque antè, quàm eam vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias:
Sed quam decrêrim me non posse diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.

PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.

PA. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.

PH. Quid interea? ibátne ad Bacchidem? PA. quotidie:
Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multò, & magis procax facta ilico est.

PH. Non ædepol mirum. PA. * atqui ea res multo maximè Aliàs, atque
Disiunxit illum ab illa: postquam & ipse sese,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta: incommoda atque iniurias
Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hîc animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiusce iniuriis,
Paulatim elapsus Bacchidi: atque huic transtulit

Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum: ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater:
* Relinquit cum matre hic vxorem: nam senex — *Aliàs, reliquit*
Rus abdidit se: huc raro in vrbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
PA. Nunc audies: primùm, dies complusculos
Bene conueniebat sanè inter eas: interim
Mirismodis odisse cœpit Sostratam:
Neque lites vllæ inter eas, postulatio
Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam accesserat
Confabulatum, fugere è conspectu ilicò:
Videre nolle: denique vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam: abiit:
Vbi illic dies est complureis, accersi iubet:
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet,
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
AEgram esse simulant mulierem: nostra ilicò
It visere ad eam. admisit nemo: hoc vbi senex
Resciuit: heri ea causa rure huc aduenit:
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite,
Me esse illum conuenturam. PA. Di vortant bene
Quod agas. PH. vale. PA. & tu bene vale Philotion.

SENEX SI QVAERET ME MODO, isse dicito ad portum.) Hoc seruus dixit, in scenam de proscenio respiciens. Senex si quæret me.) Duæ coniecturæ sunt in hac scena: an veræ sint nuptiæ: & an verisimile sit abstinere potuisse adolescentem à virgine sibi nuptum tradita. Senex si quæret me.) Magis expressit consuetudinem, dicendo, senex: quàm si diceret, dominus maior. Senex si quæret me.) Vt ex verbis suis tam meretrix quàm lena descripta est: ita & Parmeno ipse, qualis sit, ostenditur ex sua locutione. Exeundi autem causa de argumēto sumitur: quia Pamphilus absens est, & expectatur in dies eius aduentus. PERCONTATVM aduentum Pamphili.) Honestā causam dixit, id est Pamphili aduētum. Et percunctatū, & percontatū scribitur. sed percontatū à conto dicitur, quo nautæ vtūtur ad explorāda loca nauibus opportuna. si verò percunctatum: ab eo quòd à cunctis perquiratur, dicitur. Senex si quæret me modo, isse dicito ad portum.) Hæc omnia, submissa & veloci pronuntiatione efferenda sunt. hoc enim desyderant huiusmodi verba, vtpote & serui & festinātis. AVDÍN' quid dicam Scirte?) Audis modò, sentis, intelligis. vt Virgilius, Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci Audierat. Item alibi, Neque audit currus habenas. AVDÍN' quid dicam Scirte?) Audis modo, pro aduertis. Scirte.) κωφὸν πρόσωπον inducitur. Audín' quid dicam Scirte?) Conuenit nomen seruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν: quod est gestire & ludere. NVLLVS.) Pro non. ALIAS VT VTI POSSIM.) Inter alias & alia, hoc interest: quia aliàs alio tempore significat. alià aliter, aut per alia. INTEGRA.) Non dicta. SED VIDEÓNE EGO Philotion?) Mire inuenta est causa narrādi ideo, quia peregrè venit meretrix alia, quasi Athenis omnia esse sciret. Sed videóne ego Philotion?)

Percunctor. *Percontor.* *Contus.* *Audio.* *Scirtus.* *Nullus.* *Aliàs.* *Alià.* *Sed videóne ego.*

Sic solet dubitari, aduenientibus ipsis, quos post multum temporis interuallum vident. VNDE
hæc áduenit?) Cum quodam contemptu eius HAEC dicit Parmeno. SALVE mecastor Par- *Salue meca-*
meno.) Olim salutantes addebant, iusiurandum vt hoc sedulo facere viderentur. ME.) Aut adie- *stor.*
ctio est, & abundat: aut positum est pro μὰ syllaba: vt Græci μὰ τὸν ἀπόλλωνα dicunt. ET TV *Mecastor.*
AEDEPOL SYRA.) Irrisit ad castor addendo ædepol. & quod illa Parmeno, ille hic addidit Sy *V pro Y po-*
ra. Syra Sura veteres legerunt, V pro Y ponentes: vt Musia, Syria. DIC MIHI PHILOTIS.) *situm.*
Vide licentiam: suprà Philotion, hic Philotis dixit. VBI TE OBLECTASTI tam diu?) *Suria.*
Facete dictum meretrici: non, vbi fuisti: sed, vbi te oblectasti. MINIME ME EQVIDEM *Philotion.*
oblectaui.) Me acutius proferendum est: & respondet πρὸς τὸ TE. CORINTHVM hinc sum *Philotis.*
profecta.) Hinc magnū ostēdit dolorē habere Philotion, quòd relictis Athenis Corinthi habitaue
rit. Cum milite hinc sum profecta inhumanissimo.) Multa dixit: & MILITE, & HINC, & IN- *Miles inhu-*
HVMANISSIMO. Inhumanissimo.) Quid potuit de milite dici nisi in superlatiuo? nanque om *manus.*
nis miles inhumanus: hic verò inhumanissimus. Corinthum hinc sum profecta.) Hæc argumen-
ta sunt, an se oblectare potuerit. à persona, quia miles inhumanissimus: à loco, quòd hinc profecta: à
tempore, quòd biennium: à re, id est ab iniuria quam intulit. BIENNIVM IBI perpetuum.) *Perpetuum.*
Vt continuationem sui casus ostenderet, perpetuum dixit. MISERA.) Muliebris interpositio,
τὸ misera. ILLVM TVLI.) Non, cum illo fui, sed tuli: adeò non me oblectaui. DESYDE
RIVM Athenarum.) Quòd Corinthum profecta es. ATHENARVM ARBITROR.)
Quod dixit HINC antè • Athenarum. ἀμφιβολία, te desyderium cepisse. AEdepol te desyde-
rium Athenarum arbitror cepisse sæpe.) Quòd cum milite inhumanissimo. CONSILIVM con
tempsisse.) Pœnitudine esse possessam. HVC REDEVNDI.) Iterum à loco. ABEVNDI
à milite.) A persona. VÓSQVE hic videndi.) A re. Redeundi, abeundi, vósque hic vidēdi.)
Oratorie vnam rem in tria diuisit, huc redeundi, abeundi à milite, vósque hic videndi: vt diceret,
huc veniendi. NISI præfinito, loqui.) A tempore. Hic ostendit quid dixit suprà, TVLI: & quid
sit agitare conuiuium libere. AGITAREM inter vos libere conuiuium.) Inter agere & agita- *Agere.*
re hoc interest: quòd Agere, est aliquid vel necessariū facere: Agitare, voluptarium. Ergo agitarem, *Agitare.*
exercerem. NAM ILLIC haud licebat nisi præfinito, loqui.) Legitur & illî: vt sit circunfle- *Illî.*
xus accentus, & significet illic: vt, Illî mea tristia facta. & absolutum est. Præfinito.) Deest tempo- *Præfinito.*
re, aut quid tale. Nisi præfinito, loqui quæ illi placerent.) Duo dixit: & præfinito, & quæ illi place-
rent: vt neque quantum velles, neque quod velles, diceres. HAVD opinor commode.) Commo *Commode.*
de, pro blande, & bene: vt, Nunquam tam dices commode. FINEM statuisse orationi militem.)
Argute militem: quia quasi inimicus sit orationi, quæ in pace plurimum potest. SED QVID
hoc negoti est?) Hic ad argumentum nunc descendit. In Phormione, Sed quid tu es tristis? prælatis
scilicet allocutionibus, & separatarum & permistarum personarum: ne ieiune ad argumentum ve-
niens, non agere fabulā, sed narrare videretur. QVID HOC NEGOTI est?) Bene addidit ne- *Quid hoc est*
goti: vt augeret inuidiam facti. nam potuit dicere, Quid hoc est? Sed, vt diximus, ad inuidiam & ma *negoti?*
gnitudinē rei, NEGOTI dixit. QVAE NARRAVIT mihi.) Quæ: qualia scilicet, & quanta. *Quæ.*
Modo quod narrauit mihi.) Quæ, legendum est: vt sit, qualia & quanta. & hoc ἐν ὑποκρίσει.
QVOD ego nunquam credidi.) Hoc totum cum inuidia pronuntiandum ex animo meretricis,
quæ facinus indignum nuptias putat. VT HAC ille viua posset.) Mire ostendit ex eisdem ver-
bis eandem hanc esse, quam suprà dixit, Nunquam illa viua vxorem ducturum. POSSET ani *Animum in-*
mum inducere.) Quasi in rem duram & immanem. HABERE autem!) Ostendit pronuntiatio- *ducere.*
ne quòd propè est vt non habeat. SED firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.) Bene pro persona ser-
ui, qui vult dominum vxorium esse magis, quàm amatorem Bacchidis. VT.) Ne non. Sed firmæ *Vt.*
hæ vereor.) Animaduerte Terētium in nuptiis hoc dictum seruare, vtrum firmas an infirmas dicat
nuptias. SI IN REM est Bacchidis.) Bene additum, si in rem est Bacchidis: vt ostenderet se
non malignitatis, sed beneuolentiæ causa, talia vota suscipere. In rem.) Pro, vtilitatem: Ab re, con- *In rem.*
tra vtilitatem. SED qui istuc credam.) Id est, nuptias esse infirmas. Sed quî istuc credam ita es *Ab re.*
se: dic mihi Parmeno.) Superiore voto excusauit crimen curiositatis: iam videtur post Bacchidē au-
dire velle. NON EST opus prolato: hoc percontarier desiste.) Vide quàm conuenienter poeta,
cum id agat vt narrantem Parmenonem inducat, tamen multis diuerticulis morales facetias inter-
nectat. Non est opus prolato: hoc percontarier desiste.) Incerta distinctio, vtrum prolato hoc, an
hoc percontarier. ITA ME DI bene amabunt.) Pro ament: vt, -donec regina sacerdos Mar *Ita me Di be*
te grauis geminam partu dabit Ilia prolem. VT HOC proferam.) Prodam, Bacchidi scilicet, *ne amabunt.*
vel cuilibet. MECVM gaudeam.) Mecum, intra me. Virgilius, Hæc secum. NVNQVAM di *Proferre.*
ces tam commode.) Hæc pronuntiatio eiusmodi esse debet, vt ex ea appareat prope deletum Par- *Mecum.*
menonē, vix se posse cōtinere quin narret. Nunquā dices tam cōmode.) Quasi ex parte labefactus
est: sic enim loquitur. AH NOLI Parmeno.) Artificiose se fingit audire nolle, vt tacitura creda-
tur si audierit: quia curiositas, signum est loquacitatis. Sic Horat. Percontatorē fugito, nam garrulus
idem est. QVASI tu nō multo malis.) Deest, ita dicis: vt sit, ita dicis quasi. Et nunc Philotis nō

est instantior hac calliditate, vt magis seruum ad dicendum prouocet. Quam non tu multò malis narrare hoc mihi.) ἔκλειψις. deest enim, Ita grauaris dicere. aut, Ita negas te esse locuturum. ET ILLVD mihi maximum vitium est.) Seruile vitium est, tacere non posse. Vera prædicat: & illud mihi maximũ vitium est.) Hæc lenius apud sese: illud clare, Si mihi fidem das. Etiam alia se habere vitia exceptione significat in hoc quod dicit, Illud mihi vitium maximum est. SI MIHI fidem das.) Animaduerte his dilationibus etiam spectatorē suspendi: quo libentius audiat. *Si mihi fidem das.* Si mihi fidem das.) Fideliter, pro des. AD INGENIVM redis.) Quia à se discesserat, si taceret. Cicero, Redit ad se. *Ad ingenium redire.* HANC Bacchidem amabat, vt cummaxime.) Eiusmodi est hæc tota narratio, vt defensionem adolescentis continere videatur: quòd meretricem amicam necessitate coactus deseruerit. Mire igitur vnde quæstio est, inde cœpit: Amabat inquit Bacchidem. Sic & in secundo Virgilius, an fortiores Græci Troianis, -fracti bello, inquit, fatísque repulsi Ductores Danaûm. Bacchidem amabat.) Ordo & sensus hic est, Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus, vt cummaxime amabat, cum pater vxorem vt ducat orare occipit. *Vt.* Et VT positum pro quemadmodum. Et MAXIME bis numero subauditur. *Cummaxime.* Et cummaxime, vna pars orationis est: aut cummaxime pro nimis.

Cum. CVM pater.) Cum, modò aduerbium est, pro quando. ORARE occipit.) Maxima necessitas est, vt oret pater. ET HAEC communia omnium.) Quid si iniustum est quod orabatur? ostendit iustum, & frequentatum quod dicebat pater. SE SENEM esse dicere.) Omnem causam adolescentis senex amputauit, pro suo senili commodo rogans: potuisset enim adolescens dicere, Quam pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. Senem esse dicere.) Illud posset agere amator contra vtilitatē suam: sed non poterat filius contra vtilitatē patris. Ergo vt cogeret pater, suam causam interponebat. *Præsidiũ senectutis.* PRAESIDIVM velle se senectuti suæ.) Præsidium senectutis, sobolem & successorē dicit. SED postquã acrius pater instat.) Tria dicit & acrius, & pater, & instat. Sed postquã acrius pater instat.) Postquã, inquit, pater acrius instat, non cõpulsus est Pamphilus, sed tantum deliberauit. Pater instat.) Maior vis est cum pater instat, quàm cum rogat. PVDORÍNE, ánne amori obsequeretur magis.) Sic ostendit in vtranque partem, vt tantũ in animo honesti adolescentis pudor amorem vincere debuisset. *Anne.* Pudoríne, ánne amori.) ἀνακόλουθον. non enim præposito VTRVM, intulit ANNE. *Pudor.* Pudoríne, ánne amori.) Latens excusationis ratio explicata est. Pudori) Patris scilicet. *Amor.* Amori.) Meretricis. TVNDENDO atque odio.) *Tundere.* Tundere, est sæpius idem repetere. translatio à fabrorum malleo. *Odium.* Odio.) Assiduitate. Attēdenda est difficultas vniuscuiusque verbi. Tundendo, atque ódio DENIQVE EFFECIT.) *Denique.* Denique, temporis longitudinem significat. *Efficimus.* Efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vixque per nos finē accipit. Tundēdo, atque odio denique effecit senex.) Mire interposuit moras, ad postremũ cõfessurus vxorem ductã. Primò, inquit, negauit: pòst, deliberauit: ad postremũ, duxit. Non, inquit, ipse: sed effecit hoc senex. Ita mutatione personæ totã voluntatē adolescētis absoluit. *Odium.* Denique effecit.) Oratorie tēpus apposuit: nã hoc significat denique. Odio.) Hoc est instãtia. *Neutiquam.* DESPONDIT ei gnatam) Vide, non hic dici, duxit vxorē Pamphilus: sed totum ad patrē referri. NEVTIQVAM.) Non nimis. *Donec iam in ipsis nuptiis.* DONEC iam in ipsis nuptiis.) Nota locutionē sensu magis, quàm verbis manifestã.

Donec iam in ipsis nuptijs.) Deest, positus cõstitutúsve ita doluit, & ægrè tulit. Aut repetere debemus sic, In ipsis inquã nuptijs. Donec iam in ipsis nuptiis.) In mētione nuptiarum efferuescit animus amatoris. NEC moram vllam, quin ducat, dari.) Vbi nec aliquã dieculã, vel dilationē videt ad nuptias. *Quin.* Quin.) Quominus. *Demum.* IBI demum.) Denique, postremo. *Ibi.* Et mire additum est IBI: quia male pēdebat, In ipsis nuptiis. & sic est quasi dixisset, In ipsis inquam nuptiis. Demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidē, Si adesset, credo ibi eius cõmisereresceret.) Hoc ὑπερβολικῶς. vt Virgilius, Vel Priamo miseranda manus. VT ipsam Bacchidem.) Quæ nunc accusatrix est. Et est argumentum ab animo. AEgrè tulit.) Idem Virgilius, -quis talia fando, Myrmidonũ Dolopúmve, aut duri miles Vlyssi, Tēperet à lachrymis? *Ibi.* CREDO ibi.) Ibi, pro tum. VT COLLOQVI mecum vnà posset.) παρέλκον tertium. Et argumentũ à persona quòd ait, mecum. PARMENO perii.) Argumentũ à dictis: quòd ait, Parmeno perii. Parmeno.) Moraliter, & antonomasiace nomen repetit. Et significanter fecit, non addendo DICEBAT, & in μιμητικὸν à διηγηματικῷ transeundo. Et mire interposuit nomen, vt affectum doloris ostenderet. Sic Virgilius, Anna, fatebor enim. PARMENO perii miser.) ἐπ ἴσω repetit nomen. AT TE Di, Deǽque perduint.) Obtinuit, & persuasit seruus. nam iam meretrix seni irascitur, non Pamphilo. CVM istoc odio.) *Odium.* Cum instantia ac molestia. VT AD pauca redeam.) Tanquam multa sint, quæ de Pamphili amore dici possint. Vt ad pauca redeam.) Præceptum oratorium in longa narratione pro veritatis inquisitione. reddit enim auditorem actiorem, quem spes finis recipit fatigatum. VXOREM deducit domum.) *Vxor.* Vxor dicitur vel ab vngendis postibus, & figenda lana: id est quòd cum puellæ nuberent, maritorum postes vngebant, ibíque lanam figebant. vel quòd lotos maritos ipsæ vngebãt. cuius rei testis Ennius, Exin Tarquinium bona fœmina lauit & vnxit. NOCTE illa prima.) Pronũtiãdũ acutiꝰ ILLA PRIMA: quasi dicat, plena desyderii, plena cupiditatis. Similiter addidit VIRGINEM. Et expresse, NON ATTIGIT. Nocte illa prima.) Quasi dicat, plena amoris

& plena dulcedinis: vt mirum sit quod infertur, non tactam virginem. Et hic argumentum est quan
ta fecerit Pamphilus erga amicam suam. Virginem non attigit.) Virginem, ἔμφασις est: quanuis
non amatam, virginē tamen. & non dixit, non amplexus est: sed, ne attigit quidem. QVAE con-
secuta est nox.) Eam primā noctem scilicet. NIHILO MAGIS.) Quasi in nihilo possit esse *Nihilo magis*
magis aut minus. Et nihilo magis, asseuerationis est. QVID ais? cum virgine vná.) Inuenitur *Vná.*
quasi interiectio vnà, id est simul, vno loco. Cum virgine.) A persona. Vnà.) A loco. Adole-
scens.) A persona. Cubuerit.) Ab habitu & occasione. PLVS potus.) Ab impulsione, & ex ac-
cidentibus. Cum virgine vnà adolescens cubuerit.) Argumenta in cōiecturam necessario posita:
quibus Terentius ex vtraque parte disputans, τὸ ἀπίθανον purgat, nequis illum stulte hæc posuisse iu
dicaret. Hæc enim meretrix tarde credit argumētis, ne à Parmenone vincatur. Hinc est quòd ait Ho
ratius, Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte. NON verisimile dicis.) αὔξησις peruersa: prius *Auxesis.*
est enim verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dixit, quia est sæpe non verisimile, verum tamen: vt,
Decios pro alieno commodo mori voluisse. Non verisimile dicis.) Hoc iam plus est, tantum eum
amasse Bacchidem, quantum non possit credi. CREDO ita videri tibi: nam nemo ad te venit.)
Magno compendio vsus est, non ostendens cur hoc falsum sit quod putet meretrix: sed cur hoc pu-
tet. ita ex eius persona refellitur quod obiicit. ILLE inuitus.) Inuitus dicendo, quasi admonet *Inuitus.*
iterum iterúmque. vt Virgilius, Italiam non sponte sequor. QVID deinde fiet?) Interponitur
persona ad exitum festinans: vt alibi, Quàm metui quorsum euaderes. DIEBVS sane pauculis.)
Hic exitus est. PÒST Pamphilus me solum seducit foras.) Ne testis quisquam & arbiter secre
torum interueniat. ME SOLVM seducit foras.) Familiaris in seruo iactantia, de dominorū fa-
miliaritate. simul quia decens est, vt per eum, quid gestum sit, spectatores sciāt. Narrátque, vt vir-
go ab se INTEGRA ETIAM TVM SIET.) Hoc est illud quod suprà dixerat, Nocte illa pri- *Integra ab*
ma virginem non attigit. SEQVE antè, quàm eam vxorem duxisset domum.) Bonus color pur *adolescente*
gationis. diceretur enim, Quare si illam odio habebat, ducebat vxorem? TOLERARE posse.) *virgo.*
Tolerare, verbum est mala patientis. DECRERIM.) Statuerim, & defixerim. QVAM de- *Tolerare.*
crerim me non posse diutius habere.) ἀποστροφὴ, καὶ ἠθοποιία ἀπομνημονεύοντος. EAM ludibrio *Decerno.*
haberi.) Honesto verbo & pudoris pleno vsus est: & nouè pro vitiari. QVIN.) Quominus. IN- *Ludibrio ha-*
TEGRAM.) Id est honestam: non enim dixit, spoliatam virginem aut mulierem. VT ACCE- *beri.*
PI A SVIS.) Vigilanter quidem integram specificat: id est talem qualem accepi à suis. potuit e- *Quin.*
nim vitiatā accepisse, vt sæpe éuenit. Ergo non abūdat, VT ACCEPI A SVIS, sed habet signifi *Integra.*
cationem. PIVM ac pudicum ingenium narras Pamphili.) Erga meretricem, pium: pudicum er *Pium.*
ga virginem. Cogitur pium dicere Pampbilum, quem periurum putabat. Pium & pudicum inge- *Pudicum in-*
nium narras Pamphili.) An simul erga virginem & pium & pudicum? an pium erga meretricem: *genium.*
pudicum erga virginem? HOC ego proferre.) Verba Pamphili sunt: non vt quidam putant, ad
personam Parmenonis referentes. Hoc ego proferre.) Amorem scilicet meretricis. CVI tu ni-
hil dicas vitij.) Nunc vitij, culpæ vxoriæ. ABITVRAM denique.) Denique, moram significat, *Denique.*
& postremam tarditatem. itaque postremo, vel sero abituram indicat. QVID interea?) Exultan *Quid inter-*
tis est, & gestientis audire. Interea.) Inter eos dies. POSTQVAM hunc alienū ab sese videt.) *ea?*
Pro alienatum dixit. vt in Phormione, Quid ego vobis Geta alienus sum? Nam quomodo alienum, *Interea.*
si amabat, dixisset? Postquam hunc alienum.) Oratorie, non iam Bacchidem excusat, quam à veri- *Alienus.*
simili causa vult inducere, quòd ipsa sit in Pamphilum durior. Alienum ab se videt.) Id est mari
tum: nam hoc nomen à meretricibus alienum est. MALIGNA multo.) Maligna, difficilis. Ma *Malignus.*
lignus est qui difficultatem sui ostendit. PROCAX.) Dispoliatrix & petax. Procare enim, est pe *Procax.*
tere. Virg. Procacibus austris: id est impudentibus. nam qui multum petit, impudens est & procax. *Procare.*
Vnde & proci dicti sunt, qui filias alienas in matrimoniū petierūt. ATQVI ea res.) Atqui, imò. *Proci.*
Legitur & atque. NON ædepol mirum.) Obtinuit quod volebat Parmeno. nam credidit Philotis *Atqui.*
iniuriā factā Pamphilo. ATQVI ea res multo maxime.) Opportune cōcitatius Pamphilū defen
dit Parmeno, postquā Philotis inducta est, vt fateretur iniuriā factā. ET HANC, quæ domi erat.)
Vxorem modestam. ET ILLAM.) Meretricem malam. Et illam, & hanc quæ domi erat.) Il-
lam quæ meretrix esset: hanc, id est vxorem. COGNOVIT.) Diligentius & attentius cōsiderauit.
nam cognoscere, est diligenter & attente considerare. COGNOVIT satis.) Bene satis, ex ipsius *Cognoscere.*
moribus, & ex meretricis. AD EXEMPLVM.) Quasi ad imaginem, & collationē, & speciē com *Ad exemplū.*
parationis. EXISTIMANS.) Intelligēs. HAEC ita vti liberali esse ingenio decet.) Qualitas *Existimare.*
cōparatiua. PVDENS, modesta.) Hæc cōtra vitia meretricia posuit. pudens hæc, illa procax: mo- *Pudens.*
desta hæc, illa maligna. reliqua verò superadduntur, ornamenta vxoria, matronǽque laudes. IN- *Modesta.*
COMMODA atque iniurias.) Callide, laudata vxore nō repetit vitia meretricis apud meretricē: &
simul cōtentus de vxoris laudibus, vitia meretricis intelligit. Incōmoda atque iniurias viri omnes
ferre.) Figura ἔκλειψις. TEGERE.) Hoc plus est quàm ferre. & tegere, quòd meretricē amaret. Et *Tegere.*
plus dixit tegere, quàm celare. Tegere enim ad hoc dixit: vt non solum cuiquam non ediceret, sed & *Celare.*
ne quis sciret. HIC, animus.) Oratorie dixit. non enim Pamphilum dixit: sed, animum Pamphili.

Hic. VXORIS misericordia.) ἀμφιβολία. Hic, animus.) Hic, pro tum. Virgil⁹, Hic annis grauis, atque animi maturus Alethes. Vxoris misericordia.) Recte, quia ex misericordia amor nascitur. Sic & in Phorm. Misertum est, virgo ipsa facie egregia. Virgilius, heu quibus ille Iactatus fatis.

Deuictus. PARTIM victus huiusce iniuriis.) Qualitas relatiua. DEVICTVS, partim victus.) De proximo repetiuit πρόσομοιον, deuictus, victus. PAVLATIM elapsus.) Adeò est tardus amor Pamphili & magnus, vt etiam post iniurias difficilè discedat. *Elapsus animus.* Elapsus.) Animus, non Pamphilus.

Par ingeniũ. POSTQVAM par ingenium nactus est.) An sibi par? an absolute bonum? vt dicimus, Sic par est facere te. Ergo aut sibi par, aut vxori: id est liberali fœminæ. Par ingenium nactus est.) Par ingeniũ, eandẽ voluntatẽ. Sallustius, Quos eadem odisse, & eadẽ metuere in vnum coegit. Idem alibi, Nam idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. INTEREA in Imbro moritur cognatus senex.) Bene causa abitionis Pamphili narratur. Cognatus senex.) Bene quòd ait senex: nam acerbum funus non conueniebat fabulæ. In comœdia itaque apud Terentium, aut meretrix molesta, aut ex duabus vna vxor moritur, aut senex. Ita ex huiusmodi mortibus, vel incommodum vitatur, vel lucrum insuper nascitur, vt non sit causa lugendi. HORVM.) Maluit horum, quàm dominorũ, dicere. *Legitima hæreditas.* EA AD hos redibat lege hæreditas.) Verbo iuris vsus est. ea enim legitima est hæreditas, quæ familiæ debebatur. EO AMANTEM.) Modo iam vxorem. non enim amicam. INVITVM Pamphilũ extrudit pater.) Inuitum recessisse vis verbi demonstrat. Nam *Extrudere.* proprie extrudere dicitur, qui manibus expellit. sed hic translatione vsus est, vt ostenderet tantum importunitatis verbis senis fuisse, quantum impulsio manuum efficere potuisset. Extrudit.) Verbũ *Relinquit.* necessitatis. RELINQVIT.) Inertia præsentis temporis. Legitur & reliquit. Relinquit cum *Nam.* matre hic vxorem.) Præparatio ad futurum errorem. NAM senex rus abdidit se.) Nam, incœptiua particula: vt, Nam meus conseruus est homo vt magni pretii. Plautus in milite glorioso. Rus abdidit se.) Verbum reprehendentis senem: quòd se abdidit, dixit. HVC RARO in vrbem *Huc.* commeat.) Huc bene dixit, vt ostendat Parmenonem in vrbe esse. Mira οἰκονομία. fac enim præsen*Commeare.*tem, & nullus error in fabula est. Commeat.) Commeare est abesse inde vbi te esse oporteat. Ergo hoc dicto ostendit, quàm raro ad vrbem veniat senex. quippe commeatus est ex aliqua commoratione temporalis abscessus. QVID ADHVC habent infirmitatis nuptiæ?) Bene vsque adhuc suspensa narratio est. & in hac interrogatione quasi substomachatur Philotis decepta, quòd nihil videat infirmitatis in nuptiis, quod optauerat. Quid adhuc habent.) Hoc tristior meretrix dixit.

NVNC AVDIES.) Sic ait, quasi iandudum audire cupienti, vel quasi ad molestam perconta*Bene.*tricem. BENE conueniebat sane.) Bene, pro multum. & sane, valide: quia qui sanus, idem & *Sane.* validus. MIRIS MODIS.) Miris exemplis. INTERIM MIRIS modis odisse.) Huc *Miris modis.* vsque Parmenonem poeta verba passus est dicere: cætera actibus seruaturus. Interim miris modis.) Mire, ad finem comœdiæ rerum explanatio reseruatur, nanque si quæras, fallitur Parmeno, *Interim.* cum non odio socrus, sed pudore simultatem aduersus socrum Philumena simulauerit. Interim.) *Expostulatio.* Modo repente: & est aduerbium temporis. POSTVLATIO.) Expostulatio, querela. sed pro*Postulatio.*prie expostulatio est apud illum ipsum qui peccauerit: Postulatio, de illo apud alterum. QVID IGITVR?) Recte dixit, si hoc non fuit, quid ergo? Postulatio, querela, & quasi iusta interpositio querelarum. FVGERE è conspectu ilico.) Bene è conspectu: vtpote, quæ caueret grauida intelligi. Sed tamen subiungit VIDERE NOLLE, vt ignorantia Parmenonis appareat, qui argumentum odiorum credidit, quòd Philumena neque videri vellet, neque videre. Fugere è conspectu.) Ne videretur. Videre nolle.) Ne videret. DENIQVE vbi non quit pati.) Pati & sustinere, & sustineri intelligi potest hoc loco. vtrum postquam non potuit sustinere socrum? an postquã socrus ferre non potuit sic se celantem nurum? Potest etiam sic intelligi, Vbi non potuit argumenta *Pati.* odii sui ipsa nurus pati & continere, migrauit ad socrum. Non quit pati.) Tolerare aut tolerari: *Abiit.* quia patior commune est. nam patior te, & à te, dicimus. ABIIT.) Proprie abiit: quia non expe*Dies complu*ctauit vt mitteretur. VBI ILLIC dies est complures.) ἀρχαϊσμός dies, non diebus, dixit. AC*res esse.*CERSI IVBET.) Non addidit, quæ: quia intelligitur. DIXERE causam tunc nescio quam.) *Nescio quam* Ideo NESCIO QVAM, quia nullius momenti, ac falsam. NEMO remisit.) Hic iam apertius odium videtur, vbi nec iam fingitur causa. POSTQVAM accersunt.) Subauditur, nostri, id est *It visere.* missi à socru. IT VISERE.) Vt, populare penates Venimus. Postquã accersunt.) Id est mis*Visere.*si à nobis scilicet. Et mira varietas. It visere ad eam.) Visere, officii est: Videre, quærẽtis aliquem.

Videre. ADMISIT nemo.) Iniuriosa etiam ipsa pronuntiatio est. HOC vbi senex resciuit.) Scimus *Scimus.* quæ ad nos deferuntur: Rescimus celata. HERI ea causa.) Bene ea causa: quippe qui se ruri ab*Rescimus.*didisset. NONDVM etiam scio.) παρέλκον tertium. & deest scire. Et est σύλληψις scio scire cum *Parelcon.* ἀναβάσει. Nondum etiam.) Recte seruauit reliquis partibus fabulæ pendulum & attentum specta*Syllepsis.*torem. NISI SANE curæ est, quorsum euenturum hoc siet.) Bene: quia curiosus est Parmeno, *Eclipsis.* & idem garrulus. nam per totam fabulam talis inducitur. Quorsum euenturum.) ἔκλειψις. deest sci*Pergam hoc*re. HABES omnem rem.) Quasi dicat, quam audire expetisti. PERGAM quo cœpi hoc *iter.* iter.) Pergam hoc iter: vt, Tendere iter pennis. Quò cœpi hoc iter.) Ad portum scilicet. NAM

constitui cum quodā hospite.) Dicit causam cur in reliqua fabula non appareat persona huius meretricis. CONSTITVI.) Constitui proprie. nam de huiusmodi rebus dicitur conuenire & constituere, de cuiusmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. *Constitui.* DIVERTANT bene quod agas.) Sæpe enim res eueniunt aliter quàm volumus: & ideo Vertumnus colitur, qui præest rebus vertentibus. *Vertumnus.*

ACTVS SECVNDI SCENA I.

Iambici quad. catalectici. Trochaicus quad. catalecticus.

LACHES senex. SOSTRATA mulier.

L. PRO deûm atque hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, nolíntque omnia,
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias!
Itaque adeò vno animo omnes socrus oderunt nurus:
Viris esse aduorsas æquè studium est, similis pertinacia est.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam:
SO. Et ei ludo, si vllus est, magistram hanc esse satis certò scio.
Me miseram, quæ nunc quamobrem accuser, nescio. L. hem, *Senarii.*
Tu nescis! S. non, ita me Di bene ament, mi Laches:
Itáque vnà inter nos agere ætatē liceat. L. Di mala prohibeāt. *Iambici tet.*
S. Méque abs te immeritò esse accusatam postmodum rescisces. L. scio:
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest?
Quæ me, & te, & familiam dedecoras: filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis:
Qui illum decrērunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia. S. egóne?
L. Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat? *Senarius.*
Multò melius hic quæ fiūt, q̄ illic vbi sum assidue, scio: *Trochaicus quad. cat.*
Ideo quia vt vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Iam pridem equidem audiui cœpisse odium tui Philumenam:
Miniméque adeò mirum: & ni id fecisset, magis mirum foret.
Sed non credidi adeò, vt etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide quàm immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata:
Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumptus vestros, otiúmque vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens præter æquum, atque ætatem meam:
Non te pro his curasse rebus, nequid ægrè esset mihi?
S. Non mea opera, neque pol culpa euēnit. L. imò maxime.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola, Sostrata.
Quæ hic erant, curares: cum ego vos solui curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?

Illius dices culpa factum. S. haud equidem dico mi Laches.
L. Gaudeo(ita me Di ament)gnati causa:nam de te quidem,
Satis scio,peccando detrimenti nihil fieri potest.
S. Quî scis an ea causa,mi vir,me odisse assimulauerit,
Vt cum matre vnà plus esset? L. quid ais?non signi sat est,
Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere?
S. Enim lassam oppidò tum aiebãt:eò ad eam non admissa sum. *Iambici tetra.*
L. Tuos esse illi mores morbum magis,quàm vllam aliam rem arbitror:
Et merito adeò:nam vestrarum nulla est,quin gnatum velit
Ducere vxorem:& quæ vobis placita conditio est,datur:
Vbi duxere impulsu vestro,vestro impulsu easdem exigunt.

PRò deûm atque hominum fidem.) In hac scena accusatio socrus est: quæ se coniecturaliter defendit,dicens nihil à se factũ in perniciẽ nurus. Prò deûm atq; hominũ fidẽ.) ἐμπαθῶς ab exclamatione cœpta scena est. Senex enim est difficilis & iratus. QVOD hoc genus est,quæ hæc coniuratio.) Conatur Terẽtius aduersus famam socrum bonam reperire.& incipit à generali exclamatione,quo vehementior sit eius accusatio:paulatímque ad speciale crimẽ descendit. Quod hoc genus.) Accusatio à persona:cui accidit ex sexu quòd socrus est.
Confessio. *Coniuratio.* Coniuratio.) Cõfessio,bonæ rei est:Cõiuratio,malæ.& inde coniuratio Catilinæ dicta est. Quæ hæc couiuratio.) Accusatio à re. VT omnes mulieres eadem æquè studeant.) Bono argumento vtitur, Læsisti nurum,quia socrus es:& nulla socrus diligit nurum. Vt omnes mulieres.)Accusatio à causa eadem.
Studere. Studeant.)Maioris operis est studere,quàm velle.
Declinare. NEQVE declinatã quidquam.)Id est flexam vel inflexam,ab eo quod declinauerit:ne parum sit,diuersam vel dissimilẽ dixisse.vt est illud,Illum tumulum inflexit. ITAQVE adeò vno animo.)Nescias an ex sententia hac, vel adeò ex hac scena nomen fabulæ sit inuentum. Itáque adeò.) Necessaria sententiæ ἀμφιβολία. ad describendam vtranque personam. VIRIS esse aduersas.) Aliud argumentum, Læsisti nurum,vt mihi aduersaretis.nam mulieres omnes aduersantur viris. SIMILIS pertinacia est.)ἄνξεσις. nam studium & bonum est:Pertinacia verò nunquam non mala.
Studium. *Pertinacia.* AEQVE studium est.) Studium est dedita opera voluntatis hominis attentior atque impensior. IN eodem omnes mihi vidẽtur ludo doctæ ad malitiam.) Tria in accusatione posuit,ex quibus duo sunt communia, vnum ipsius.quòd mulier est, & quòd socrus,cõmunia: quòd ipsa specialiter magistra est ad malitiam Sostrata.Ex his colligit iniuriam passam nurum per coniecturam. ET EI ludo
Magistra. si vllus est,magistram.)Magna amplificatio criminis.dubitat,an sit ludus malitiæ:& magistrã non dubitat Sostratam,sed certo scio,inquit. ME miseram.) Et hæc quæ ἐμπαθῶς cœpit,ad misericordiam spectat defendentis oratio. QVAE nũc quamobrem accuser,nescio.) Oratorie pro se loquitur mulier.siquidẽ maioris innocentiæ est nescire crimen,quàm defendere.& his verbis ostẽditur sine noxa esse etiam Philumenam:non solum hanc quæ loquitur,Sostratam. ITAQVE.)
Itáque. Modo duæ partes sunt orationis.
Mi Laches. NON,ita me Di bene amẽt,mi Laches.)Modo mi Laches nõ est blandientis,sed eius qui periclitetur innoxius. Non,ita me Di bene ament.)πίσις per iusiurandum. Non,ita me Di bene ament.) Animaduertendum veteres non minus εὐφημισμὸν in verbis quàm κακέμφατον neglexisse:velut hic,Ita me Di bene amẽt. DI mala prohibeant.)Seniliter odit vxorem,cuius amor optabilis fuit in adolescentia. Di mala prohibeant.) Vt vnà inter
ἐπάγγελμα. nos agamus ætatẽ. POSTMODVM RESCISCES.)Hæc figura ab oratoribus ἐπάγγελμα nominatur:in qua aliquid promittimus iudicib⁹ nos ꝓbaturos, cũ metuim⁹, ne quid illis temere persuasum sit.
Rescisco. Postmodum rescisces.)Fiducia innocentiæ. Rescíscere est,cum quod de industria celatur,vix argumẽtorũ vi agnoscitur. AN quidquã pro istis factis.) Amarè, παρὰ προσδοκίαν.

QVAE ME, & te, & familiam.) Iam sic accusat, quasi probauerit crimen. & est amplificatio.
δεινότης. Quæ me,& te,& familiam.)Hæc exaggeratio est,quæ δεινότης appellatur:cum ex vno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina.
Dedecorari. *Turpari.* DEDECORAS.)Dedecoratur,quod honestum est: Turpatur,quod honestum est corporale.
Liberi. CVI suos liberos committerent.) Nota liberos in significatione etiam vnius filiæ. DIGNVM, suos cui liberos cõmitterent.) Multum sonanter, & accusatorio strepitu nec masculinum genus,nec fœmininum posuit:nec vnam,sed liberos. Sic Cicero,En cui tuos liberos committas.cum de vno ageret.&, Habemus enim liberos omnes.de puella.
Dignum. Dignum.)Sic dixit dignum,vt honoris genus sit, accipere vxorem meruisse.
Exoriri. TV SOLA exorere.) Emergis,reperiris.Verbũ hoc impudẽtiã notat.Cicero, Exortus est seruus,qui quẽ in eculeo appellare nõ posset,eũ accuset solutus. Exorere.) Existis.Exoriri dicitur qui nõ expectatus inuadir ali-

quem. TV inquam mulier,quæ me omnino lapidem,haud hominē putas.) Tu mulier, ἔμφασιν malitiæ habet.& omnino expressio consuetudinis est ad indignationem.Et lapis nūquam vtilis,nisi ad telum,quem magis ad iniuriam delegit.nam saxum melius,quàm lapis.vt Virg. Saxáque subuectare humeris. Tu inquam mulier.)Sic Euripides • & Virgilius,-varium & mutabile semper Fœmina. Lapidem,haud hominem.)Sufficeret,lapidē putas:sed de stomacho,haud hominem,additum est.Plaut.Heus meus elephanti corio circuntectus est,non suo. Haud hominē putas.)ἠθικά.Sic Apollodorus. • AN quia ruri crebrò esse.)Memor sui est,qui dixerat,Rus abis. *Tu mulier.* *Lapis.*

QVO quisque pacto vestrorum.)Vestrorum pro vestrum.sic veteres. MVLTO melius hic quæ fiunt.)ὑπερβολῇ vsus est.vt in Adelphis,An non prius totis sex mensibus olfecissem? IDEO quia vt vos mihi domi eritis.) Mire confirmat vnde sciat:ne suspiciose crimen obijcere videretur. Et bene MIHI: quia cōmoditas familiæ ad hunc redundatura est. PRIDEM equidem andiui cœpisse odium tui Philumenam.) Primo obiurgatio est Sostratæ, cur nō amet nurum.secundo,cur nō ametur à nuru. Tertio,cur vsque adeò puella nupta deserat domū. MINIMEQVE adeò mirum.)Satis amarè,pro merito dicit odium contra meritum amorémque:simul excusat nurū,quæ oderit talem socrum:& simul præuenit,Quid si nō læsa est,sed odio me habet? SED non credidi adeò.) Deest,osuram fuisse. AT vide quàm immerito ægritudo hæc mihi oritur abs te Sostrata.)ἠθικῶς post acrem inuectionē, seipsum miseratur,vt inuidiā duræ inclamationis in ipsam cōuertat.Sic in Andria,Age nunc:iam ego pol hodie,si viuo,tibi Ostendā,herum quid sit pericli fallere.Et continuo,-Chreme,Pietatem gnati nō te miseret mei?Tātum laborem capere ob talē filiū? *Vestrorum.*

QVAM immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata.)Postquā de iniuria dixit,de persona eius cuius fama • est,id est cum. Aegritudo hæc oritur.)Oritur,& magnitudinem rei significat,& repentinum impetum.vt suprà,Tu sola exorere. RVS habitatum abij.)Quia dixit, Senex rus sese abdidit. CONCEDENS vobis.)Ne diceret quòd sit voluptatis causa.Vobis melius pluraliter,quàm si diceret qui. VESTROS sumptus,otiúmque.)Sumptus vestros,idē quod alibi,Otium,vitam vrbanam.Vel quòd nihil acquiritis.vt in Adelphis,Hanc ego clementem vitā, vrbanam atque otium sequutus sum. Concedens vobis,ET REI SERVIENS.)Concedens vobis,id est vt vos in vrbe essetis. Rei seruiens.) Res seruit diuitibus:quia abūdant.rei seruiūt pauperes:quia se coartāt ad angustias rei. Ita ergo res pro qualitate sua & seruit, & ei rei seruitur. Horatius,Imperat aut seruit collecta pecunia cuique. OTIVMQVE.)Hoc est,amorē:quasi nihil agētibus. VT nostra res posset pati.)Mediocris scilicet:vt comici patresfamiliâs. PRAEter æquum,atque ætatem meam.) Præter æquum,quia vos estis domini:vel quia vos fruimini,cum ego doluerim.AEtatem,quia senex.Virg. Vires vltra,sortémque senectæ. NON te pro his curasse rebus.) Mirus sensus,Pro his,inquit,tot rebus vnā,& faciem redderes:curares ne quid ægre esset mihi.Et TE sic pronuntiandum, quasi dicat,Etsi alij non curarent, curare debuisti. NON mea opera,neque pol culpa.)Vellet dicere nurus euēnit:sed melius dixit,nō mea:ne accusando cōfirmaret quod dixit senex,Omnes socrus oderunt nurus. NEQVE pol culpa euēnit.)Bene additum,Neque pol culpa. Potuit enim fieri,vt non fecerit ipsa iniuriam: sed tamen permiserit fieri. mire tamen nec ipsa accusat nurum. Non mea opera, neque pol culpa.) Videtur vnum dixisse opera & culpa:& tamen non est idem.Opera enim est,si sciētes læserimus:Culpa,si nesciētes.quorum alterū,sceleris:alterum,stultitiæ est. SOLA hic fuisti.) Ratio.& deest ENIM:vt sit, Sola enim hic fuisti,quod ad filium & maritum pertinet.nam non sola,cum qua nurus. Sola hic fuisti.)Sola,quantum pertinet ad regendam domum:cæterum & filius,& nurus erant.sed sola,id est sine me. IN TE omnis hæret culpa.) Etsi in nuru culpa aliqua, in te omnis est tamen Sostrata. *Oriri.* *Sumptus & otium.* *Res seruit diuitibus.* *Rei seruire.* *Opera.* *Culpa.* *Sola.*

SOLA Sostrata.)Optime geminauit SOLA,more irascentium:nondum nomen posuit.& Sostrata,additum ad amaritudinē inclamantis. CVM ego vos solui curis cæteris.) Vos,pro te:vt, Desiste manum committere Teucris. CVM puella anum suscepisse inimicitias.)Hoc dicit tanquam concesserit etiam nurum iniquam esse. Cum ego vos solui.)Noua figura,solui vos. ILLIVS dices culpa factum.)Præuenit defensionem:& eam sic pronuntiauit vt crimen. Cū puella.)Puellam blande dixit:ita hanc cum amaritudine,anum. HAVD equidem dico mi Laches.) Mi Laches modo dixit, quasi grauissimum accusatorem arguēs, & quasi defatigata & delassata eius inclamationibus. Nō ergo blādientis est modo MI:sed inuidiose rogitantis. GAVDEO(ita me Di ament)gnati causa.)Quòd similis filius non sit,an quòd talem vxorem habeat,quam nec inimica accusare possit? Et gnati causa,dixit:quia talem vxorem habens,sua causa quid gaudeat non habet. NAM de te quidem satis scio.) Id est nihil detrimenti sit, si tu pecces:id est nunquam, inquit,peccādo peior fieri potes:sed es eadem quæ semper es.Sensus est,Iam talis es,vt peior fieri nō possis. Sic Cicero,Est idem Verres qui fuit semper. PECCANDO,detrimenti.) Seruas,inquit, numerum peccatorum,nec sit vllum copiæ detrimentum. sed cum plurimum delinquas, tantūdem semper admittitur. Peccādo,detrimenti.)Hic sensus obscurus est:attamen hic dum quantūcunque inquit sceleris admiseris,id est quantumcūque peccaueris, nihil de tua existimatione minuitur, nihil de pudore derogatur:eadem es quæ fuisti,quia peior fieri non potes. Peccando,detrimen- *Vos pro te.* *Solui uos.* *Mi.*

ti.) Quidam hanc putant εὐκτικὸν: quasi dicat, Certus sum quòd ex nullo peccato tuo damnum pati possumus. sed male. QVI scis, an ea causa, mi vir.) Defensio à deriuatione causæ: in qua ostenditur non hanc esse, quam obijcit causam senex, cur abierit nurus ad matrem suam. VT cũ matre.) Deest, SVA. *Plus.* Vt cum matre vnà plus esset?) ἰδιωλῶς dixit. id est diu ac maiorem partem.

QVÒD heri nemo voluit.) Bene infirmauit defensionem senex, dicendo, Si propter matrem abijt, cur tu exclusa es, cum venires? ENIM lassam oppidó.) Infirmius defenditur socrus, vt error senis vsque ad καταστροφὴν perseueret. *Enim.* Enim lassam oppido.) Pro, Oppidò enim dixit. Superuacua ponitur interdũ hæc cõiunctio, aut pro altera cõiunctione. *Oppidó.* Oppidó.) Valde. trãslatio à rusticis, qui interrogati quemadmodum fruges prouenissent, respondebant, Oppidò, id est quæ sibi & oppido sufficere potuissent. *Eó.* EÒ.) Propterea, ideo. TVOS esse illi mores.) Acerbissime instituit senex & accusationi vxoris, & defensioni nurus: siquidem hoc sensu dicat, nurum nec mendacij culpam incurrere, quæ verè ægrotet ex motibus malæ socrus. *Vestrarum.* NAM vestrarum nulla est.) Pro vestrum. hoc enim ab eo quod est vestræ. *Quin.* QVIN gnatum velit.) Quin, quæ non. ET quæ vobis placita conditio est, datur.) Imago hic quædã argumẽtationis, quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. quod latine dicitur, Ab initio ad finem. & vt generaliter cœpit inuectionẽ, ita generaliter cõclusit in socrus. & est sensus, Eò improbius facitis, quòd illas, quas eligeritis, odistis. VBI duxere impulsu vestro.) Bene verba eadem stomachose & significanter repetiuit, vt improbitas ex proximo appareat impulsu. Vbi duxere impulsu.) Videtur, vt suprà diximus, hæc tota scena ad hoc interposita, vt fabulæ nomen hinc intelligeremus inuentum. Et impudentiam socruum, impulsus repetuio demonstrauit. Impulsu vestro.) Sic in Heauton. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici.

PHIDIPPVS senex. LACHES. SOSTRATA.

P. ETSI scio Philumena meum ius esse, vt te cogam
Quæ ego imperem facere: ego tamẽ patrio animo victus, faciam
Vt tibi concedam: neque tuæ libidini aduersabor.
L. Atque eccum Phidippum optumè video: ex hoc iam scibo quid fiet.
Phidippe, etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem,
Sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.
Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia veró.
L. Adii te heri de filia: vt veni, itidem incertum amísti.
Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
Te iudice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia ægra est: te mihi iniuriam facere arbitror Phidippe,
Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.
At (ita me Dii ament) haud tibi hoc concedo: etsi illi pater es,
Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego: id adeò gnati causa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm seipsum magnifacere.
Neque adeò me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,
Hoc si rescierit: eò domum studeo hæc prius, quàm ille huc, redeat.
P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Noui: & quæ dicis omnia, esse vt dicis, animum induco.
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?

Eho nunquidnam accusat virum? P. minimè:nam postquam attendi
Magis,& vi cœpi cogere vt rediret,sanctè adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse aliis vitii est:ego sum animo leni natus:
Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. S. heu me miseram.
L. Certúmne est istuc? P. nunc quidem vt videtur:sed nunquid vis?
Nam est quod me transire ad forum iam oportet. L. eo tecum vná.

E TSI scio Philumena meum ius esse.) In hac scena moralis allocutio Phidippi est ad fi-
liam, mitissimi patris colorem ostendens. Etsi scio.) Apparet & hic multa prius pa-
tri suo Philumenam locutam fuisse. ergo hæc responsio est, non principium. VT TE
cogam.) Etiam inuitam scilicet. Scio meum ius esse vt te cogam.) Hoc idem in Adelphis, Non *Cogo.*
necesse habeo omnia pro meo iure agere. PATRIO animo victus.) Bene victus: quia non ra-
tione facio. Victus est vndecunque,qui recedit à iure. NEQVE tuæ libidini.) Libido est quæ- *Victus.*
libet voluntas temere suscepta. Et bene libidini.est enim non æquum,domo mariti abesse nuptam. *Libido.*
Etsi enim pro volūtate posuit libidinem:tamen subaccusauit hoc nomine. OPTVME.)Oppor- *Optume.*
tune. EX HOC iam scibo.) Legitur & HINC,locale aduerbium.& quasi cōminatur vxori mo
do se inuenturum ipsam peccasse,non nurum. QVID fiet.)Vtrum,quid sit rei? an quid fiet nu-
rus? vtrum innocēs,an iniqua? Et videtur hoc Sostratæ dicere:nam vicini sunt inter se proximi La-
ches & Phidippus. PHIDIPPE, etsi ego meis.)Expostulatio Lachetis apud Phidippum,ac-
cusationem continens,tanquam causam iniuriarum intendat. APPRIME.) Vehementissime. *Apprime.*
SCIO ME esse apprime obsequētem.)Principium à persona eius cum quo agitur,& sua: & an
vtile sit nimis obsequi hominem suis. SED non adeò, vt facilitas mea.) Facilitas ,indulgentia. *Facilitas.*
Sed non adeò, vt facilitas mea.) Deest TAMEN. & est ἀνακόλουθον tertium. EIA veró.) *Eia veró.*
Modo aduerbium corripientis. Eia veró.)παρέλκον. NVNC video.)Iucunde tēperat eius cul
pam,quem accusat,cum dicat illum coactum à suis facere sibi iniurias. ADII te heri de filia.)
Narratio.& memoriter poeta:quia dixit heri,ea causa rure huc aduenit: patrem cōtinuo Philume-
næ conuenit. ITIDEM incertū amisti.) Pro amisisti, συγκοπή.Et ITIDEM quid est? an id, *Itidem.*
Incertū amisisti,vt ad te incert⁹ veni? Iūgēdū ergo,vt veni,itidē.vt sit, Vt veni,amisisti itidē incer-
tū. Incertus inquit veni:incertus à te recessi. HAVD ita decet.)Nō vsq; adeò decet.& est cōfir-
matio. Haud ita decet.)Bene additū est ITA.etsi enim celādæ iræ:nō vsqueadeò tamē,vt discor
diā pariāt. AVT ea refellēdo,aut purgādo.)Refellit qui negat: Purgat qui fatetur,& sic defēdit. *Refello.*
Ergo refellimus per cōiecturam: Purgam⁹ per cæteros status. TEIPSO iudice.)Virgilius, Pan *Purgo.*
deus Arcadia mecū si iudice certet. Quid enim est TEIPSO,nisi scilicet reo culpæ,& tibi ipsi ac *Teipso iudice.*
tuis fauenti? vel qui me speres vincere. VOBIS corrigemus.)Plus dixit VOBIS,quàm TI-
BI. SIN ea est causa retinēdi apud vos.)Reprehēsio. ARBITROR Phidippe.)Bene ad-
didit nomen,excitans audiētem. AT (ita me Dij ament)haud.) Addidit iusiurandū: vix enim
credibile est tantūdem amare socerum,quantū patrem. SATIS vt meæ domi curetur diligē-
ter.) Vt,ne non.& iungendum est SATIS DILIGENTER.non enim, Metuis satis. ETSI *Vt.*
illi pater es.)Sallustius in primo libro,Et liberis eius auunculus erat. Etsi illi pater es.)Compē *Est illi pater.*
dium attulit. Virgilius, Heu fuge nate dea. Hoc enim sentit, Quāquam natus dea sis, fuge tamen.
ID adeò gnati causa)Honeste amori nurus rationem subiecit piam. Nam non continuo rectū
est nimis amari à socero nurum,nisi propter filium diligatur. Bene ergo,gnati causa. incredibile est
enim patrem non patris pietate superari. QVEM ego intellexi.)Et causam sui amoris ostēdit,
& mariti nullam erga coniugem culpam:quippe qui amet. & à Parmenone dictum, Eò amantē in-
uitum Pamphilum extrudit pater. Quem ego intellexi illam haud minus,quàm seipsum magni-
ficare.) Hic subtiliter oneratur culpa nurus : si quidem indigne iniuriam faciat socero & marito.
NEQVE adeò me clam est,quàm esse.)Ingeniosissime poeta iam præparat causam simulatu-
ro ob hanc rem iracundiam Pamphilo. HAEC prius,quàm ille huc redeat.)Hic subtiliter etiā
terrorem iniecit iracundiæ mariti. LACHES, & diligentiam vestram.)Principium similiter à
persona est factum. Laches,& diligentiam vestram.) Remotiuo statu agit Phidippus pro perso-
na sua. nam in filiam remouet culpam, cur non redeat. & relatiuam simul tentat qualitatem:potest
enim videri eam iniuria socrus ad hanc voluntatem esse compulsam. Laches,& diligentiam ve
stram.)Ab eo cœpit quo maxime motus est,& quod in primis purgandum sibi fuit:ne suspectā aut
voluntatem,aut diligētiam habere videatur affinium. Et cum affectu quodam,& gemitu dixit LA-
CHES,quòd ille ait Phidippe.& bene à nomine cœpit,vt consentire illi videatur. Et diligentiam,
quòd ille ait, Sin metuis,satis vt meæ domi,&c. Et vestram melius,quàm tuam:cum ille dixerit de

se tantum. Et benignitatem, quòd ait, Haud tibi cõcedo, etsi illi pater es, vt tu illam, &c. Et diligentiam vestram, & benignitatem.) ἀπὸ κοινοῦ ad vtrunque. Diligentiam.) quia dixit, Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter. Benignitatem.) quia dixit, Haud tibi concedo, etsi illi pater es, vt tu illam saluam magis velis, quàm ego. ET QVAE dicis omnia, esse vt dicis.) Quòd iurauit: & quòd dixit gnati causa. & quod addidit, Quòd illam amet Pamphilus. ET TE hoc mihi cupio credere.) Melius quàm si & hic iuraret. Et te hoc mihi cupio credere.) Bene collegit ex vicissitudine quod volebat. SI facere possim.) Hic est remotio, Si facere possim vllo modo. & mollius dixit, quàm si, nec facere possum, dixisset. hoc enim vult intelligi, Volo, & nõ possum facere. EHO, nunquidnã accusat virum?) Gesticulatio, quædam secretiora quærentis. sæpe enim de maritis puellæ parẽtibus queri solẽt aliquid eiusmodi, quod solis ipsis cõmittendũ est. Eho, nunquidnam accusat virum?) Eho, interiectio ponentis aurem priorem. nã illa quærit quæ solent de maritis puellæ matribus queri. NAM postquam attendi.) Institi. & vide, nũ desit ANIMVM: vt sit, attendi animum. nõ enim plenum est, sed nudum. aduerti enim oculos, aut animum, subauditur. SANCTE adiurat.) τὸ ad nũc actiuũ est. significat enim valde. NON posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.) Bene hic addidit poeta verba Philumenæ, ad quæ Phidippus respondebat, cum diceret, Etsi scio ego Philumena meum ius esse, &c. Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.) Magnifice contra illud quod Laches dixit, ægre laturum Pamphilũ. & ita locutus est, quasi hoc Pamphilo gratius esse debeat. Perdurare.) Proprie & muliebriter dixit. ALIVD fortasse alijs vitij est.) Sic dixit, ne diceret, Sed coge vt redeat: & mollius dixit ALIIS, quàm si TIBI dixisset. EGO sum animo leni natus.) Hoc contra illud quod primum dictum est, Etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequẽtem: sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrumpat animos. Animo leni natus.) Hoc est plenum. nam sum animo leni, cum dicimus, ἰδιωτισμῶς profertur. NON possum.) Conclusio. Ego sum animo leni.) Qualitas venialis. HEM Sostrata.) Quæ dixisti, non mea opera, neque pol culpa euenit. HEV me miseram.) Ad se rediri totiens, quasi delassata, conqueritur. CERTVMNE est istuc?) Quòd Philumena non redeat. NVNQVID vis?) Discedentis verbum. TRANSIRE.) Cito ire.

Eho. Attendo. Aduerto. Ad. Perdurare. Aliis. Animo leni natus. Heu me miseram. Nunquid vis. Transire.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

Trochaici quadrati catalectici.

SOSTRATA.

DEPOL næ nos mulieres sumus iniquè æquè omnes inuisæ viris *AEdepol, est extra carmen.*
AE Propter paucas: quæ, omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
Nam (ita me ament Di) quod me accusat nũc vir, sum extra noxiã.
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omneis esse iniquas. haud pol me quidem: nam nunquam secus
Habui illam, ac si ex me esset nata: nec quî hoc mihi eueniat, scio:
Nisi pol filium multis modis iam expecto, vt redeat domum.

DEPOL næ nos mulieres sumus iniquè æquè omnes inuisæ viris.) In hac scena est allo- AE cutio, qua inducitur secum loquens anus: per quam orationem, mores eius, & animus mitis intelligi possit. INIQVE æquè.) Comicum προοίμιον. Et vide sententiam defensionem accusatarum socruum cõtinentẽ: contra illud quod ait, Itaque vno animo omnes socrus oderũt nurus. Officium enim boni poetæ est nullum genus hominum specialiter lædere. Sic Virgilius, Quod sæpe malæ legere nouercæ. Id est, nõ omnes nouercæ, sed tantum malæ. AEdepol næ nos mulieres.) Laches generaliter incusauit socrus: hæc plurimas defendit. Causa accusationis iniquæ, Non enim omnes sumus malæ. NAM ita me ament Di.) Bene iurat. nam sine iureiurãdo incredibile est, sit bona socrus. QVOD me accusat.) Deest IN EO. vt sit, In eo quod me accusat nũc vir, sum extra noxiam. An QVOD, propter quod? SOCRVS omnes esse iniquas.) Intelligitur quibus iniquas: id est nuribus: quia socrus nomen est ad aliquid dictum. ITA animum induxerunt.) Inducere animũ est ita tenere vt non amittant: id est persuadere animo suo. HAVD pol me quidem.) Esse iniquã, subaudiendũ est à superiore, vt sit POL pro pleno iureiurãdo. Haud pol me quidem.) Subaudiendum, scio esse, aut noui esse, aut tale quid, secundum ἔλλειψιν, quæ familiaris est his qui secum loquuntur. NEC qui hoc mihi eueniat.) Quî, vnde. MVLTIS modis.) Vehementer. IAM expecto vt redeat.) Quia nihil mirum in matre est expectare vt filius redeat: Iccirco additum, multis modis.

Iniquè æquè. Quod. Socrus. Inducere animum. Quî. Multis modis

ACTVS TERTII SCENA I.

Trochaici quadrati catalect. Iambici quad. catalect. & acatalect. Senarii.

PAMPHILVS adoleſcens. PARMENO.
MYRRHINA mulier.

PAM. NEMINI ego plura acerba eſſe credo ex amore homini vnquam oblata, *Trochaici.*
Quàm mihi: heu me infœlicem, hancine ego vitã parſi perdere?
Hacine cauſa ego eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quantò fuerat præſtabilius, vbivis gentium agere ætatẽ, *Iambicus catale.*
Quàm huc redire? atque hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere? *Acatalectici.*
Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos,
Omne quod eſt interea tempus, prius quàm id reſcitum eſt, lucro eſt.
PAR. At ſic, citius quî te expedias his ærumnis, reperias. *Trochaicus.*
Si non rediſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores: *Iambici catalect.*
Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile ſcio reuerituras:
Rem cognoſces: iram expedies: * rurſum in gratiã reſtitues. **Rurſum) abundat.*
Leuia ſunt hæc, quæ tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.
PAM. Quid conſolare me? an quiſquam vſquam gentium eſt æquè miſer?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuius facile ſcitu quàm fuerim miſer.
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum.
Víxque huc contuleram, hem noua res orta eſt, porrò ab hac quæ me abſtrahat:
Tum matrem ex ea re, me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porrò vt fiam miſer?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum vxori obnoxius ſum: ita olim me ſuo ingenio pertulit:
Tot meas iniurias: quæ nunquam vllo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno,
Vnde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
PAR. Haud quidem hercle paruum eſt: ſi vis verò veram rationem exequi,
Non maximas, quæ maxumæ ſunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Cum de eadem cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxis iras gerunt!
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres ſunt fermè, vt pueri, leui ſententia:
Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit.
PAM. Abi Parmeno intrò, ac me veniſſe nuntia. PAR. hem, quid hoc eſt?
PAM. tace:

Trepidari sentio, cursari sursum prorsum: agedum ad fores
Accede propius. PAR. hem, sensistine? PAM. noli fabularier:
Prò Iuppiter clamorem audio. PAR. tute loqueris: me vetas?
M. Tace obsecro mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sum. PAR. quid dum? PAM. quia perii. PAR. quamobrē?
PAM. nescio quod magnum malum
Profectò Parmeno me * celas. PAR. vxorem Philumenam *Aliàs, celant.*
Pauitare, nescio quid dixerunt: id si forte est, nescio.
PAM. Interii: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vnà omnia.
PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemóne medicum adduxit? PAR. nescio.
PAM. Cesso hinc ire intro, vt hoc quàm primum, quidquid est, certum sciam?
Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam? *Iambici quad.*
Nam si periculū vllū in te est, periisse me vnà haud dubiū est. *catalect.*
PAR. Non vsus facto est mihi nunc hunc intrò sequi:
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio.
Heri nemo voluit Sostratam intrò admittere.
Si forte morbus amplior factus fiet,
Quod sanè nolim, maximè heri causa mei:
Seruom ilico introisse dicent Sostratæ:
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctus fiet.
Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum.

NEMINI ego plura acerba.) Hic allocutio est per conquestionem. Et bene non se amatoribus modo, sed infœlicibus amatoribus comparauit. & principium est à summa totius mali. Nemini plura acerba.) Ab eo loco conquestionis, in quo dicitur, quòd nulli ferè talia aduersa cōtigerint. Nemini ego plura acerba.) Nimis cōturbati & tragici in hac scena dolores essent, nō comici, nisi adderet, Ex amore. Nemini ego plura acerba esse credo.) Acerba dupliciter euenerunt Pamphilo. Ex præterito de meretrice: ex præsenti de vxore. HEV me infœlicem.) Ab ipsa simplici exclamatione. HANCINE ego vitā.) Ab eo quod ab aduersis ad aduersa delatus sit. *Parsi.* PARSI perdere.) Parco, conseruo, parsi facit: Parco, veniam do, peperci. *Peperci.* Modo ergo continui, abstinui, significat. CVPIDVS redeundi domum?) Ab eo quod cōtra spē contigit malum. Heu me infœlicem.) Lachrymās hoc dicit. VBIVIS gentiū agere ætatē.) A malorum suorum comparatione. Vbivis gentium agere ætatem.) Magna detestatio præsentis loci, eligere quasuis terras, vel quamuis gentem, potius quàm eā in qua est. Virgilius, Tollite me Teucri, quascunque abducite terras. *Gentium.* Et GENTIVM hic abundat. Et bene, Vbivis gentium agere ætatem: quia suprà dixerat, Hancine ego vitam parsi perdere? Nimis enim tragicū fieret, Satius erat in mari perire. *Rescisco.* ATQVE hæc ita esse miserum me rescicere?) Quod ait, lachrymātis est. Rescisscere, est vix reperire, quod de industria fuerat celatum. NAM nos omnes quibus est alicūde.) Aut deest APVD, vt sit, apud nos omnes. Aut nos omnes, pro nobis omnibus. Nam nos omnes.) Ratio superioris sensus. & deest APVD, aut PENES, aut quid tale. Nā nos omnes, quibus est.) Cōstat hanc σύλληψιν esse. retulit enim, Lucro est, non ad, nos omnes: sed ad, quibus est alicunde: vt sit ordo, Nam quibus est alicunde aliquis obiectus labos, lucro est tēpus. hoc est, nos omnes Nam omnes, quibus est.) Hac figura vsus est etiam Tullius pro Murena, Prætor quoque ne se pulchrum ac beatum putaret, ei quoque carmē cōpositum est. Nam ille datiuum casum subiecit, cum præposuisset nominatiuum. Et totum Apollodori est: qui sic ait, * Quibus est alicunde.) Hoc genus locutionis absolutum dicitur. *Absolutū genus locutionis.* Tale est apud Virgilium, Crastina lux, mea si nō irrita dicta putaris, Ingētes Rutulæ spectabis cædis aceruos. *At sic.* AT sic.) Sed sic. AT sic, citius qui te.) Ad hoc modo, quòd venisti: & discordias esse celerius reperire poteris: & quo modo his ærumnis te absol-

Conſciuerit. conſciuiſſe, eſt rem nouã feciſſe. Cõſciuerit.) decreuerit, fecerit. CVRSARI ruſum, prorſum.)
Rurſum. Rurſum proprie retro, Prorſum antè ſignificat. & eſt prouerbiale, vt dicimus, Surſum deorſum, in-
Prorſum. tro foras, hac illac, & ſimilia: Græci ἄνω κάτω. Trepidari ſentio, curſari rurſum, prorſum.) Trepi
Trepidatio. datio, ad vocẽ refertur loquẽtiũ: Curſatio, ad ſonũ pedum. Et trepidatur ab his qui morbum putãt:
Curſatio. Curſatur ab his qui raptum ſciunt. TVTE loqueris: me vetas?) Mire expreſſus eſt mos auſcul-
Auſcultantiũ tantium. TACE obſecro mea gnata.) Non ſolum hic Iuno Lucina non inducitur, ſed etiam ſi-
mos expreſſus lentium parturiẽti inſuper imponitur: quia furtiua conceptio eſt. & tamen eiuſmodi verba ſunt ma
tris, vt duntaxat argumentum ſcientibus manifeſta ſint: Pamphilo verò & Parmenoni, tãquã ægrã
Perii. continentis filiam videantur. Tace obſecro mea gnata.) Conceptum furtiuum furtim conuenit
Viſa vox. naſci. QVIA perij.) Satis amatorie. MATRIS vox viſa eſt.) Omnia hæc quæ ſenſu perci-
Pauere. pi poſſunt, viſa dicimus. Virg. Viſæque canes vlulare per vmbram. VXOREM Philumenã pa
Timere. uitare.) Pauitare ὡς ἀρχαϊσμῷ. Pauitare neſcio quid.) Pauere & timere, & ad corporis, & ad ani
mi perturbationem veteres referebant. Plautus in Bacchidibus, Nam & ex mari timida ecce ego pa
uitare, ægrotare, quia ſic horruiſſe, ac palpitare venis. QVIA non poteram vnà omnia.) Deeſt,
Nullus ſum. dicere. NVLLVS ſũ.) Rurſus ſe infœlicẽ & miſerũ appellauit hic. Nullus ſum.) αὐξητικῶς.
Quia non poteram vnà omnia.) Cũ ſtomacho pronũtiauit: & deeſt dicere. NEMÓNE me-
Neſcio. dicum adduxit.) Scilicet ex quo ſcire poſſes. NESCIO.) Perturbatus Parmeno idẽ repetit ver-
bum. & verbum aptum eſt perſonæ ſeruili. CESSO hinc ire intro?) In vultu proloquium. Sic au
tem agit poeta, vt grauẽ morbum in vxore ſuſpectans maritus, protinus ingrediatur, & partum im
prouiſus offẽdat. QVONAM modo Philumena.) Amatoria ἀποστροφή. Sic in Phormione, Quod
ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt diſtrahar, nulla eſt mihi vita expetẽda. NAM ſi
periculum vllũ in te ineſt.) Multum dixit, Si in te periculũ ineſt, me periiſſe non dubito. tantus au-
tem affectus non eſt mariti tantùm, ſed amatoris quoque. Nam ſi periculũ vllũ.) Non permiſit
Affecta. amor dicere peritură: ſed ſi periculũ. OFFENDAM affectã?) Laſſam poſſeſſámque morbo. ab
Affectus. eo quod eſt afficis: vnde affectus dicũtur, propter quos afficimur. NON vſus facto eſt mihi.) Vi-
Non vſus de artificẽ Terẽtium, quemadmodũ aliàs per Pamphilũ, aliàs per ipſum Parmenonẽ inuenit: quẽ-
facto. admodũ neſciatur à cæteris, virginẽ ante nuptias ab ipſo Pãphilo vitiatã eſſe. Non vſus facto.)
Non vtile. Facto abũdat. NAM inuiſos omnes nos eſſe illis ſentio.) Acutè eiuſmodi cauſam rep-
perit, quæ vel hominẽ curioſum cõtineret: quǽque non Parmenonẽ modo, ſed mox etiã Soſtratã ar-
ceat ab ingreſſu. HERI nemo voluit Soſtratã.) Quaſi alius dixerit, Vnde intelligis? Heri ne-
mo voluit Soſtratã.) Argumentum odij. MAXIME heri cauſa mei.) Bene maxime: qui & pro-
pter ipſam, vel propter inuidiã ſocrus nõ velit fieri grauiorem morbum. SERVVM introiſſe
ilicò.) Mire vt criminoſius, ſuſpicioſúmque ſit: non Lachetis, aut Pamphili ſeruum, ſed Soſtratæ: nec
Comminiſci. Parmenonem ſaltem. COMMINISCENTVR.) Dicẽt, cum cõfinxerint. CAPITI atque
ætati illorum.) Bene ὡς εὐφημισμῷ maluit ILLORVM, quàm PVELLAE dicere: quod vtique in-
Qui. telligitur. QVI.) Qui, vnde. HERA.) Soſtrata in litem. EGO verò in magnum ma-
lum.) In quæſtionis tormenta.

ACTVS TERTII SCENA II.

Iambici quadrati catalectici.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

S. NESCIO quid iam dudum hic audio tumultuari miſera:
Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggraueſcat:
Quod te Aeſculapi, & te Salus, ne quid ſit huius, oro.
Nũc ad eã viſã. PAR. heus Soſtrata. S. hẽ. PAR. iterũ iſtinc excludẽre.
S. Ehem Parmeno tune hic eras? perii: quid faciam miſera?
Non viſuram vxorem Pamphili, cum in proximo hic ſit ægra?
PAR. Non viſas, nec mittas quidem viſendi cauſa quenquam:
NAM QVI AMAT, cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultè dico:
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius introiit videre, vt venit, quid agat.
Trochaicus catalecticus. S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. Dis habeo gratias.
Hem iſtoc verbo animus mihi rediit: & cura ex corde exceſſit. *Iambicus cat.*
PAR. Iam ea te cauſa maximè huc nunc introire nolo.
Nam ſi remittent quidpiam Philumenæ dolores,

Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,
Quæ inter vos interuenit: vnde ortum est initium iræ:
Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristis est! S. ô mi gnate.
PAM. Mea mater salue. S. gaudeo venisse saluum. saluáne
Philumena est? PAM. meliuscula est. S. vtinam istuc ita Di faxint.
Quid tu igitur lachrumas? aut quid es tam tristis? PAM. rectè mater.
S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuasit?
PAM. Ita factum est. S. quid morbi est? PAM. febris. S. quotidiana?
PAM. ita aiunt.
I sodes intrò, consequar iam te mea mater. S. fiat.
PAM. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera adiuta.
PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum quâ redeant? PAM. cessas?

N ESCIO quid iam dudũ hic audio tumultuari.) In hac scena quasi quædã deliberatio est cõtinẽs suasionis dissuasionisq; partes, quas in subditis cõsiderabim⁹. Hic.) Quia nimis vicini sũt. MAGIS morbus aggrauescat.) Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues sũt dicti. Virg. vbi aut morbo grauis, aut iã segnior ãnis Deficit. Sallust. Morbi graues ob inediã insoli tam vescẽtibus. MALE metuo, ne Philumena magis.) Instat Terẽtius bonã socrũ facere, vt bonã meretricẽ faciat. QVOD te AEsculapi, & te salus.) Deest PROPTER: vt sit, propter quod. NVNC ad eã visam.) Sic Virg. Respice ad hæc. HEM.) Interiectio est nouas res audientis. HEVS Sostrata.) Vide queãdmodũ per seipsum Parmeno, per Parmenonẽ arceatur Sostrata: quæ neque deesse propter officiõ, neque ingredi propter socrũ inducitur. ITERVM istinc excludere.) Bene iterũ: vt illi pudorẽ incuteret repetitione iniuriç. Et memoriter: iã enim dixit, Nostra ilico it visere ad eã. admisit nemo. Et simul vide quàm vehementius ad iniuriã sonet EXCLVDI, quàm nõ admitti. EHEM Parmeno.) Ehẽ, interiectio est eius quæ cõmota sit noua re. NON visã vxorẽ Pãphili.) Vt dixit suprà, seruũ Sostratæ, nõ Parmenonẽ: sic hic, vxorẽ Pãphili dixit magis, quàm Philumenã: vt animũ & officiõ eiusdẽ socrus, & matris breuiter demõstraret. NON visas.) Vnã rẽ Sostrata cõsuluit: hic de duabus respõdet: nãque & illã nõ vult ingredi, & cauet ne ipse mittatur. & bene, QVENQVAM: ne aperte pro se loqui videatur. NAM qui amat cui odio ipsus est.) Aliã causam subiũxit: quia durũ fuerat ipsi Sostratæ dici quod suprà dictũ est. Nam qui amat.) Causa à sententia morali. Cui odio ipsus est.) Deest EAM, vel EVM. ET illi molestiã affert.) Bene hoc adiecit: ne qui amat, hoc dicat, Laborẽ, dõ ꝓmerear, quẽ amo. TVM autem filius tuus.) Alia causa ab euẽtu. VIDERE, vt venit quid agat.) Quod suprà, visere. an visere officij est, apud ægros: videre, cognitionis? & ideo additũ, qd agat. AN venit Pãphilus?) Bene imitatur affectũ. HEM.) Interiectio fœminina ac matronalis. EX corde excessit.) Geminauit præpositionẽ. LABOREM inanẽ ipsus capit, & illi molestiã affert.) Hoc validissimum ad dissuadẽdũ fuit. NVNC huc introire nolo.) Cur si venit Pãphilus, nõ sit introeũdũ, causa narratur. NAM si remittẽt quippiã.) Verbũ actiuũ quasi neutrũ posuit. PHILVMENAE dolores.) Δραμαζικῶς errat. nõ enim verè dolor morbi est, cũ sit part⁹. SCIO, cõtinuo sola soli.) Vt, Haud (credo) inuisus cælestibus, auras Vitales carpis. Et sic, sola soli dicitur, quomodo præsens præsenti. sic Virg. Illum absens absentẽ auditque, vidẽtque. VNDE ortum est.) ἀνακόλουθον tertiũ. QVAE inter vos interuenit.) Melius sic, quàm si diceret, quæ illi feceris. QVAM tristis est!) χαρακτηρισμὸς locuturi Pãphili. Ô, MI gnate.) Ordo est, ô mi gnate, gaudeo te saluũ venisse: sed intercedit Pãphilus tristis. SALVANE Philumena est?) Cito probat Pãphilo se amare nurũ, cũ post salutationem nihil prius, quàm de salute vxoris eius inquirat. Saluáne Philumena est?) Mire obuiã sibi exeũtẽ filiũ nihil aliud, nisi de Philumena interrogauit: vt ostẽderet eius morbũ curæ sibi esse. MELIVSCVLA est.) Verũ est, quãtũ ad morbũ pertinet. Meliuscula est.) Hoc & ad morbũ, & ad euẽtũ paritudinis verũ est. ita nõ mẽtitur Pãphilus matri. VTINAM istuc ita Di faxint.) Diligẽtiore officio loquitur, vt rea apud filium socrus. Quid tu igitur lachrumas?) Locus ab eo quod agitur: quo significat, si ita est, quare ergo tu tristis es? RECTE mater.) Sic dicimus, cũ sine iniuria interrogãtis aliquid reticemus. Et bene additũ MATER: vt duritia reticẽtiæ blãdo nomine molliretur. Alij RECTE sic accipiũt, vt intelligãt, nihil est mali. QVID fuit tumulti?) Antiqui sic declinauerũt, tumulti, senati. vt Sallust. Decretũ senati fit. DIC mihi.) Dic, verbũ est instãtis audire, & curiosius interrogãtis. Virg. Dic mihi Damœta, cuiũ pecus? DOLOR repente inuasit?) Proprie inuasit, quia repente. ITA factũ est.) Moris est assentiri ad di-

Hic.
Aggrauescat.
Morbi graues.
Quod te.
Hem.
Excludi.
Ehem.
Visere.
Videre.
Hem.
Ex corde excedere.
Præpositio geminata.
Remittere aliquid.
Sola soli.
Meliuscula est
Recte.
Tumulti, genitiuus.
Dic.
Inuasit repente.

ſta interrogantium, qui quæ vera ſunt, celant. ITA aiunt.) Bene alijs aſcripſit: ſi falſum ſit, vt
ipſis aſcribatur mendacium. Ita aiunt.) In hac tota interrogatione & reſponſione, colorem indu
Aiunt. xit ſecretum, ægre obiurgantis. Ita aiunt.) Religioſe mēdacium ad rumorē retulit. aiunt inquit,
ne ipſe falſum dicere videretur. I SODES intro.) Metuit, ne ingrediatur mater ad ſoceros: &
Intro. ideo dicit. I ſodes intro.) Et apparet INTRO dicentē, manu annuere, vt domū redeat: & ſimul
Iam. quo magis faciat, addit cauſam. CONSEQVAR iam te mea mater.) Adiecit & tempus IAM.
Sodes. MEA neceſſario additum: mea mater. Et SODES, quia I INTRO durū eſt. FIAT.) Abiēs
Fiat. dixit hoc mater, fiat: ne omnino iuſſis alienis parere videatur: quaſi imperemus & nos, quæ nos ipſi
facturi ſumus. TV pueris curre Parmeno obuiam.) Probabilis cauſa, qua ablegat etiam Parme-
nonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et ſimul notandū, quòd in hac fabula ridicule vexatur vſ-
Adiuta eis que ad vltimum ſeruus & ablegatur, cum ſit & piger & curioſus. ATQVE eis onera adiuta.)
onera. Locutio antiqua figurata. Et eſt μετωνυμία, pro ipſos onera portantes, eis onera adiuta. QVID?
non ſciunt ipſi viam, domum quâ redeant?) Iam vide quemadmodum ſeruetur Parmenoni perſona
Domum. loquacis, curioſi, pigri. Domum, aduerbiale eſt. Domū quâ redeant?) QVA ſi locum ſignificet, vi-
Qua. debitur reliquū præceptū ſeruus nō audiuiſſe. Sin audiuit, QVA, quomodo intelligemus. id eſt quē-
admodum onus portent de naui. vt, Quid fieret, & quâ fieret. CESSAS?) De induſtria omnes
ablegauit ſuos, vt non audirent quæ intus poſt ſcenam ſunt acta: quæ tamen populo eſt narraturus.

ACTVS TERTII SCENA III.

Trochaici octonarii catalectici & Senarii ſex.

PAMPHILVS.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi his auribus,
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intrò vt corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe vxorem: hei mihi
Poſtquam me aſpexere ancillæ aduenisſe, ilico omnes ſimul
Lætæ exclamant, Venit: id quod me repente aſpexerant.
Sed continuò voltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.
Vna illarum forte interea properè præcurrit nuntians
Me veniſſe: ego eius videndi cupidus, rectà conſequor:
Poſtquam introii, extemplo eius morbum cognoui miſer.
Nam neque vt celari poſſet, tempus ſpatium vllum dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquam aſpexi: ô facinus indignum inquam: & corripui ilico
Me inde lachrumans, incredibili re atque atroci percitus.
Mater conſequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit
Lachrumans miſera: miſeritum eſt. profectò hoc ſic eſt, vt puto,
OMNIBVS NOBIS vt res dāt ſeſe, ita magni, atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit.
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſam vides.
Nam vitium eſt oblatum virgini olim ab neſcio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum vt celaret ſuum.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lachrumem miſer:
Quæque fors fortuna eſt inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te * obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, vti

Aliàs, obteſtamur

Aduorsa eius per te tecta, tacitáque apud omnes sient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile:
Sine labore hanc gratiam te, vti sibi des pro illa nunc, rogat.
Cæterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam,
Parturire eam, neque grauidam esse ex te solus conscius.
Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum postquam ad te venit, mensis hic agitur iam septimus,
Quod te scire ipsa indicat res. nunc si potis est Pamphile,
Maximè volo, dóque operam, vt clam partus eueniat patrem,
Atque adeò omnes. sed si fieri id non potest quin sentiant,
Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam incommodi:
Et illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id verò neutiquam honestum esse arbitror:
Nec faciam: etsi amor me grauiter, consuetudóque tenet.
Lachrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudóque. O fortuna, vt nunquam perperuò es * bona! *Aliàs, data!*
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus *Senarii.*
In hac re adesse: nam olim soli credidi
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor si clamorem eius hic crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

N EQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum.) In hac scena conquestio est ad deliberationem descendens, an habeat Pamphilus, an excludat vxorem: in qua tota oratio Pamphili ad argumentum spectans, amatoria magis, quàm maritalis est. nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum: nisi adolescens furtiuum conceptum vxoris, & partũ, aliquãto lenius, quàm cõiugalis dolor expetit, tolerauisset. Nequeo mearũ rerũ.) Hæc est Homerica illa · Nequeo mearũ rerũ initiũ.) Hoc principiũ magna διαπορήσει oneratur: vt ostẽdãtur ærũnæ & multæ & graues. Idoneũ.) Aptũ, cõueniẽs. VNDE.) A quo. *Idoneum.*
PARTIM quæ perspexi his oculis.) His, quasi miseris, vult intelligi, quibus perspexi, vel audiui mala. An sic dictum est, vt apud Virgiliũ, Vocémque his auribus hausi? QVA ME propter exanimatũ.) Inter exanimatũ & exanimum hoc interest: Exanimatus, est cõterritus, cõturbatus. Vt, Sed quidnã Pãphilũ exanimatũ video? Et Virg. Exanimata sequẽs impingeret agmina muris. Exanimus verò, est occisus. vt Virg. Corpus vbi exanimi positum Pallãtis Acetes Seruabat senior. *Vnde.* *Perspexi his oculis.* *Exanimatus.* *Exanimus.*
ME intro vt corripui.) Raptim ingressus sum. TIMIDVS.) Pro timẽs, nomẽ loco participij. MORBO me visurũ affectã.) Quia & hic morbus est. HEI mihi.) Interiectio dolentis est. Virg. Eloquar, an sileã? Et dicit hæc figura, ἐπιμονή. Hei mihi.) Mire interposuit σχετλιασμόν. *Corripui me intro.* *Timidus.* *Hei mihi.*
ID quod me repente.) Deest PROPTER. vt sit, propter id: ac per hoc, ideo. Id quod me repente aspexerant.) Caufa cur lætæ exclamauerint. id ergo, ob id. SED cõtinuo vultũ earũ sensi immutari omniũ.) Mire Pãphilus etiã ancillarũ metu impellitur, vt alienũ nasci puerum suspicetur: nec vllo modo in memoriã redeat hanc se puellã, vel huiusmodi vitiasse. Vultũ earũ.) Quæ viderint. FORS obtulerat.) Offerri dicuntur tam bona quàm mala, si insperata obijciantur aspectibus. OBTVLERAT.) Oblatum dicitur in vtranque partem, quidquid expectationem præuenit. EGO eius videndi cupidus.) Non erit plena vis repentini doloris, si aliquid præsen- *Epimone.* *Id.* *Offerri.* *Oblatum.*

tiens suspicat.& ideo addidit, Ego eius vidēdæ cupidus. RECTA cōsequor.) Absolute,& sine adiectione.nō enim addidit VIA. EXTEMPLO eius morbū.) Morbū mitiore animo,quàm vitiū dixit,aut probrū. Et recte:quia dixit, Alio me suspicās morbo visurū affectā,ac sensi,esse vxorem. SPATIVM.) Moram. AC res monebat.) Partus. ô FACINVS indignum.) Facinus indignum,nō ad illam,hoc est Philumenam,sed ad authorē vitij refertur. ET corripui illico.) Ardēs scilicet dolore.& est causa cur cito exierit. LACHRVMANS.) Nō furēs,sed lachrumans.nō iratus,sed misertus. ATQVE atroci.) Id est,vehemēti. MATER cōsequitur:iā vt limē exirē,ad genua accidit misera.) Ostendit affectū misericordiæ suæ,matrē potius dicēdo,quàm Myrrhinā,& addēdo miserā. MISERITVM est.) Vt recte suprà dictū sit de illo, Pium & pudicum ingeniū narras Pāphili. AD genua accidit.) Accidere,est gestu corporis ostēdere humilitatem cadētis:propter AD, quod est iuxta,& cadere. Sallustius autē sine præpositione dixit, Quà accidā,aut quo? LACHRVMANS misera.) Miserabiliter se habēs. Miseritū est.) Hoc ipse sibi. OMNIBVS nobis vt res dant sese,ita magni atque humiles sumus.) Mire dixit,dant sese. Homerus * Sed hic SESE illo & validius dixit, & est hæc καθολικὴ sententia. Apollodorus * ô MI Pamphile,abs te quamobrē hæc abierit.) A nomine & blādimēto, mire:quia secreta confitetur.vt Virg. Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichei. A principio idem elaborauit,vt aduersus pudorem conscientia & voce,& cōfessione duraret. ô MI Pamphile abs te quāobrem hæc abierit.) Venialis status:in quo confessio est & precatio. Abs te quamobrem.) Morale blādimentum ante confessionem. NAM vitium.) Est confessio. Nam vitium est oblatum.) Cœpit à causa. OBLATVM.) Ad repentina pertinere superius annotauimus. Oblatum.) Quasi non expectanti & nolenti. VIRGINI.) Quasi quæ falli posset. OLIM.) Recte olim:quia facilis venia circa vetera iā delicta,vnde tētat tēporis lōginquitate extenuare peccatū. Olim ergo,ante mēses nouē. AB nescio quo improbo.) Mire cōtempsit personā,dicēdo,nescio quo:id est nescio,quē dixit:vt ostēdat ignobilē,ita abiectū.nā si nomē illi est,habet & dignitatem:vt,- & nos aliquod nomēnque decúsque Gessimus. Et ne placere videatur is qui fecit, improbum dixit. NEQVEO quin lachrumē miser.) Videtur quasi distillātes fletus detergere. Nequeo.) Deest continere. SED cū orata eius.) Bona προένθεσις. QVAEQVE fors fortuna.) Precatio. Fors fortuna.) ὑφὲν. Id est subita fortuna. Et fortuna,in incerto: Fors fortuna,in bono ponitur. Virg. Siqua in te fortuna fuisset. Et ipse, O fors fortuna. PER eam te obtestamur.) Oratorie inducuntur & pro tacentibus preces. Per eam te obtestamur ambæ.) Obtestatio,est precatio cū mentione earū rerum per quas petimus:vt,- per euersæ genitor fumātia Troiæ Excidia obtestor. SI IVS,si fas est.) Vtrū hoc inuidiose:an quasi fœmina quæ leges nesciat? VTI aduersa eius.) Mire nō crimē: sed aduersa. PER te tecta,tacitáque.) Tecta,si reducis: Tacita,si repudias sub alia excusatione. An idem significant? an potius neque re,neque verbo indices? an tecta,ne videantur:tacita,ne dicātur? SI vnquam erga te.) Virg. Si cōcessa peto,si dant ea mœnia Parcæ. Terētius, Si te in germani fratris dilexi loco:siue hæc te solum semper fecit maximi. Si vnquam erga te.) Ab āteacta vita. Tecta,tacitáque.) Tecta sint,ne hæc alij sciant:tacita,ne ipse indicet. VTI sibi des pro illa.) Subauditur,gratia. CAETERVM de reducenda.) Tentat etiam hoc persuadere,sed oratorie & verecunde. Et mire,de reducenda dixit,non de respuenda. QVOD IN rem sit tuam.) Nam nisi reducatur,reddenda dos erit. SOLVS conscius.) A possibili.nam hoc nomine ostendit tacere eum posse,quòd conscius sit ipse solus. NAM aiunt.) Honestius aiunt, prō ait,dixit. nam quis aut scire,aut dicere potuit,nisi Philumena? ergo recte.aiūt enim potius honestū est,quàm ait. POST duobus concubuisse eam mensibus.) Post duobus,simpliciter accipiendum, nō post duos.est enim ἀντιστροφὴ, pro duobus post. id est,non statim vt nupta sit,sed postquā nupta est,post duos mēses nuptiarū:vt sint reliqui quinque mēses. Et hinc apparet,ante duos menses,prius quàm cum Pamphilo concūberet,vitiatā,quatuor mēsibus cū Pāphilo fuisse:ex quibus,duobus posterioribus amatā esse.reliquis tribus peregrinatū fuisse Pāphilū. An post duobus,pro post duos? vt Plautus, Post principio denique.& Post paulo. QVOD te scire ipsa indicat res.) Quia contristatus corripuisti te foras. PARTVS eueniat.) Philumenæ scilicet. ABORTVM esse.) Nō est latinū aborsa est:sed,abortū fecit. Abortū esse.) Deest NATVM,vel FACTVM:vel absoluté.quomodo dicimus,è re nata:vel quēadmodū dicimus,ex te mihi orta est iniuria. Dicā abortū esse.) Rationabiliter dixit.fit enim abortus mēse septimo sine pernicie fœminæ. SVSPECTVM fore.) Suspicabilē,suspiciosum. EX TE recte eū natū putent.) Noue dixit natū abortū:quasi abortus nascatur. Natū ergo pro facto, conceptóque dixit. HIC tibi nihil est quidquam incommodi.) Cū alienus exponitur,& nō tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri nō fit mētio: quia Pāphili filius inuenietur,cū ei etiā per patrē puellæ poeta succurrit. Exponetur.) Ad mortē scilicet. HIC tibi nihil est quidquā incommodi.) Ab vtili. & est παρέλκον quartū:vt, Nihil vidi quidquā lætius. ET ILLI miseræ indignè.) Vt nō sit ἀνακόλουθον,superiori versui, τὸ ET addēdū est.vt sit, Et tibi nihil est quidquā incōmodi. FACTAM iniuriā.) Mire iniuriā dixit:vt nō cōtemnenda sit, sed tollēda. POLLICITVS sum.) Plus quàm promisi. ET illi miseræ.) Cōclusio per enu-

Spatium. Atrox. Miseritū est. Accidere ad genua. Ad. Misera. Olim. Nescio quo. Nequeo quin lachrumem. Fortuna. Fors fortuna. Obtestor. Tecta. Tacita. Aiunt. Ait. Post duobus. Post paulo. Aborsa est. Abortū fecit. E re nata. Suspectus. Natus abortus. Exponere. Nihil est quidquam incommodi. Pollicitus sum.

merationem. Et non lædêris, inquit, & proderis miseræ. QVOD dixi.) Quod promisi. ID *Quod dixi.*
verò neutiquam honestum esse arbitror.) Neutiquam non est omnino negatiuum, sed aliquid assen- *Neutiquam.*
sionis habet. est enim neutiquam, non nimis, non valde. NEC faciam.) Bene addidit, nec faciã.
multa enim etiam inhonesta amore suscipimus. ETSI me amor grauiter cõsuetudóque tenet.)
Hoc cum gemitu. ETSI non est complexiuum, neque præpositiuum, sed subiunctiuum, id est pro *Etsi.*
tametsi. Amor me grauiter consuetudóque.) Quæ duæ res contra honestũ & vtile validissimæ.
Et bene TENET, non tenuit. LACHRVMO, quæ posthac futura est vita.) Bene propẽsior in
affectũ est, vt verisimile fiat potuisse reticere. Et LACHRVMO non pendet à superiori: sed inter-
positis diu fletibus dixit. Lachrumo, quæ posthac.) QVAE, modo vim pronominis nõ tenet: sed *Quæ.*
querelæ. Et lachrumo, sic dixit. vt Virgilius, Sic affata sinũ lachtumis impleuit obortis. Et est ordo, *Lachrumo.*
Lachrumo, cũ in mentẽ venit. ô FORTVNA.) Hic fortunam pro bona posuit. VT nũquã *Fortuna.*
perpetuo es bona!) Legitur. & DATA. nã & sic pro bona intelligitur necessario. IDEM nunc
operã huic dabo.) Si idẽ, ego. si eidẽ: hoc est amori. Operã dabo.) Difficultatẽ rei ostẽdit, dicẽ- *Operá dare.*
do, operã dabo. ADEST Parmeno cũ pueris.) Quia idẽ Parmeno est secretorũ cõscius, addi-
dit, Cum pueris. MINIME est opus.) Id est, omnino nõ est opus. ALIQVÒ mihi est hinc *Minime.*
ablegandus, dum parit Philumena.) In tota comœdia nõ cessabit, cũ sit piger: nec rescifcet aliquid,
cum sit curiosus Parmeno. Dum parit Philumena.) DVM aliàs dummodo, aliàs donec, nunc, *Dum.*
quandiu.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

Senarii & unus quadratus.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

PAR. IN' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?
A s. Non hercle Parmeno verbis dici potest
Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.
PAR. Itáne est? s. ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam aliàs vt ⁖ omittam miserias, vnam hanc vide: *Aliàs, mittam*
Dies triginta, aut plus eo in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsquè aduorsa tempestate vsi sumus.
PAR. Odiosum. s. haud clam me est. denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mihi redeundum siet.
PAR. Olim quidem te causæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intrò: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here etiam tu hic stas? PAM. equidem te expecto. PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcem! quid eò? PAM. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum vnà aduectus est, cónueni.
PAR. Perii: vouisse hunc dicam, si saluos domum
Redisset vnquam, vt me ambulando rumperet?
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conueniam modó?
PAM. Imò, quòd constitui me hodie conuenturum eum
Non posse, ne me frustra illic expectet, vola.
PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at faciam vt noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
PAR. Cadauerosa facies: Dii illum perduint.

Quid si non veniet? maneámne vsque ad vesperum?
PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessus sum.
PAM. Ille abiit: quid agam infœlix? prorsus nescio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina
Suæ gnatæ partum. nam me miseret mulieris.
Quod potero, faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori obsequi
Oportet. at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt: quid dicam hisce, incertus sum.

IN' TV tibi hoc incommodum euenisse iter?) Alia ratio est currentis ad argumenta: alia
A actuum Comicorum. sed perfecti poetæ est ita seruire argumento, vt tamen spectator no
uis delectationibus teneatur. Nam in hac scena, donec perueniat ad Pamphilum Parme-
Ain' tu? no, hoc ἐμβλημα inducitur, cum hoc ostēditur quid mali sit nauigatio. Ain' tu?) Pro aisne tu? Et sic
iam aliquid dixisse magni in præcedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur. Ain'
tu?) In scena nascitur oratio, aut in scenam defertur. TANTVM, quàm re ipsa nauigare incom-
modum est.) ἀνακόλουθον quartum. non enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed quanto ille magis
Ingressus formas se vertet in omnes: Tanto nate magis contende tenacia vincla. Ô FORTVNATE, ne-
mare. scis quid mali præterieris.) Bene maiori affectu, dicēs ô fortunate, quàm si respōderet, Ita. QVI
Egressus. nunquā es ingressus mare.) Proprie dixit, ingressus. nā qui iam nauigauit, egressus dicitur. sic Virg.
Temporis ac- Egressi optata potiūtur Troes arena. NAM alias vt omittam miserias.) παράλειψις oratoria. Et
cusatiuus. miserias: nauigationes scilicet. DIES triginta.) Accusatiuus casus plenum numerum & conti-
Aut plus eo. nuationem rei significat. Dies triginta, AVT PLVS EO IN NAVI FVI.) Hoc exitiosum
Expectatio vel sine periculo videri potest. Sed vide quid addat, Aut plus eo in naui. Absolute eo. vt alibi, An-
mali. nos sexaginta natus es, aut plus eo, vt conijcio. SEMPER mortem expectabā miser.) Dura est
Semper. expectatio mali. Virgilius, Inclusi pœnam expectant. Semper mortem expectabam.) Id est ho-
Vsque. ris omnibus, cū continuatione triginta dierū. ITA vsque.) Vsque, vel diu, vel valde. ODIO-
Odiosum. SVM.) Esse scilicet in mari triginta dies. Et nomē pro aduerbio posuit: odiosū, pro odiose. HAVD
Cōiunctiuum clam me est.) λιτότης, pro Ego maxime intelligo quàm odiosum sit. Nā qui iungunt, & sic legunt: er
pro indicati- rant, & non intelligunt. AVFVGERIM.) Cōiunctiuum modum posuit pro indicatiuo futuro:
uo. vel, vt alij dicunt, promissiuo. Aufugerim.) Sic veteres, quod nos fugerim. OLIM quidem te
Promissiuus causæ impellebant leues.) Mire in seruum fugitiuum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fu-
modus. giat. Et bene LEVES dixit. hæc enim nō est leuis. QVOD nūc minitare facere.) Vt sit ordo,
Aufugerim. Olim quidē te causæ impellebant leues Sosia, vt faceres quod nunc minitaris facere hac occasione.
Causa leuis. Artificiose. & in Andria sic ait recusanti periurium seruo Mysis, Noua nunc religio in te incessit?
Facere. Facere.) Vt faceres. Comicum est & Terentianum. SED Pamphilum ipsum video.) Ipsum
Ipse. à quo missus sum. vel dominum, vt Græci dicunt αὐτόν. EGO hunc adibo.) Vel noua curiositate
ait Parmeno. EQVIDEM te expecto.) Bene excepit Pāphilus Parmenonem, vt videatur vera
dicturus. Equidem te expecto) Apparet Pamphilum Parmenonis absentiā desyderare: eo quòd
nunc prior Parmenonem alloquitur. IN arcem transcurso opus est.) Ostendit quàm longe sit,
Transcurso cum in arcem dicat. Et bene in arcem, quam Minerua condidit. Transcurso.) Pro transcurrere.
opus est. CVI homini?) Hæc verba cum sua pronuntiatione vim recusationis in se continent. Cui ho
Cui homini. mini?) Cum recusatione pronuntiandum. & est pigri responsio, laborem ad alium transferentis.
In arcem?) Pronuntia, vt ostendat quàm longe sit in arcem transcurrere. QVI mecum vnà
aduectus est.) Apparet eum cum eo aliquid negotij habere, cum dicit, Qui mecū vnà est aduectus.
VOVISSE hunc dicam, si saluus domum redisset vnquam.) Facere dixit. More enim hoc fit
eorum qui longis itineribus maris periclitati, vouent aliquid si peruenerint. Et conuenit hoc Pam-
philo: quem suprà male nauigasse audierat. QVID VIS dicam? an conueniam modo?) Non
enim mandauerat quicquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare: vt qui mentiuntur.
Et sic pronuntiandum, An conueniā modo: vt reprehendere dominū Parmeno videatur. IMÒ,
quod constitui me hodie.) Deest, dic. & sumitur à superiori sententia, qua dixit, Quid vis di-
cam? An conueniam modo?) ἐρωτικῶς dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter. Imò,
quòd cōstitui me hodie.) Apparet eum hanc cōquisitam, & vix corrasam inuenisse causam. VO-
Volare. LA.) ὑπερβολῇ vsus est. ita curras vt volare magis, quàm currere videaris. Et antea trāscurre-
At. re iusserat: nūc adiecit imperio. Nā nō curre, sed vola. AT nō noui hominis faciē.) Moralia ex-
pressio pigritiæ in tot excusationibus posita est. AT faciā vt noueris.) Stomachose pnūtiādū AT.

quod & Pãphilus repetit dicẽs, At faciã vt noueris. MAGNVS, rubicũdus, crispus, cæsi⁹, crassus.) *Crispus.*
Properatio. συναθροισμός. Et aceruo sine coniunctiuo est vsus. Magnus, rubicundus.) Imperite *Myconii*
Terẽtium de Myconio crispum dixisse aiunt: cum Apollodorus caluum dixerit: quod propriũ My- *calui.*
conis est. vt Lucilius, Myconi calua omnis iuuentus. Vnde etiam prouerbium Græcum, μυκώνιος
φαλακρός. Sed ego Terentium puto scientem facetius Myconium crispum dixisse. Cæsius.) Glau *Cæsius.*
cis oculis, quasi felis oculos habens & glaucos. CADAVEROSA facies.) Subliuida, ac perso- *Cadauerosa*
nata rubore & liuore. Rubicundi enim & crassam faciem sæpe habent: quod est propriũ cadaueris. *facies.*
Potest & pulposa intelligi & crassa, quasi cadauerosa. Caro enim dicta est, eo quòd careat anima. Et *Caro.*
caro propriè dicitur mortuorum. Virgilius, Et corpora luce carẽtũ. Vnde carnifices dicti, quòd car- *Carnifices.*
nes ex homine faciant. Pulpa verò, proprie ea quæ manducatur, eo quòd pulsetur & conscindatur. *Pulpa.*
Potest & r pro d poni: vt caro sit dicta quasi cado. vt Virgilius, -belloque caduci Dardanidæ. quòd
iam scilicet sine anima sit & cadat. DII illum perdiunt.) More pigrorũ male optat ei propter
quem mittitur. QVID si non veniet?) Omnia dicit, ne eat. MANE TO: curre.) Etiam Pam-
philus tanquam de industria perseuerat. NON queo: ita defessus sum.) Hoc in gestu, & spectacu
lo plus est: nam in sensu & author exprimit lassitudinem. ILLE abijt.) Quasi dicat, licet iam
loqui. Ille abijt.) Quasi cum difficultate completam rem ostendit hoc dicto. AVAE gnatæ
partum.) ἐπεξήγησις. QVOD potero, faciã.) Id est celabo quãtũ potero. an quasi proijciẽs curas, *Quod potero.*
& fessus angore dixit, Quod potero, faciã: id est si potero, cedã amori? & rursus tãquã pietatis admo
nitus, adiecit exceptionem, TAMEN VT PIETATEM COLAM. Seruat enim in illo amorem *Tamen ut pie*
poeta: cuius nõ pœnitebit, re cognita, & errore sublato. Quod potero, faciam.) Id est amori ob- *tatem colam.*
sequar. nam misericordia mulieris de amore descendit. Quod potero, faciam.) Apparet hoc di-
ctum, defectus esse, non virtutis. TAMEN vt pietatẽ colam.) Recordatus est læsam matrem es
se ab vxore: hoc enim credit: & ideo se ad exceptionem reuocauit, Ita se amori cedere oportere, vt
non obliuiscatur omnino pietatis. Et bene in eã causam contulit necessitatem non reducendæ vxo-
ris, quæ inuenietur nulla esse. Sunt tamen qui manente eadẽ sententia, totum hoc iungũt, Quod po-
tero, faciam: tamen vt pietatem colam: hoc est, inquantum potero, dabo aperam aduersus amorẽ, vt
omisso eo, pietatem colam. Et subiungitur causa. Tamen vt pietatem colam.) Deest ITA: vt sit
TAMEN pro duntaxat. vt sit, Ita vt pietatẽ colã. Dixerat enim, quod potero: & ideo addidit exce-
ptionem, Tamẽ vt pietatẽ colã: id est nõ sum oblitus & matris. Tamen.) Pro ita tamen. NAM *Tamen.*
me parẽti poti⁹, quàm amori.) Amori, scilicet vxoris. quia dixit, Quod potero, faciã. & hoc est quod
dixerat, Quod potero, faciam. AT AT.) Interiectio est conterriti & conturbati. HORSVM *At at.*
pergunt.) Modo pergunt, pro eunt: aliàs perseuerant. *Pergunt.*

ACTVS TERTII SCENA V.

Trochaici octonarii catalectici & Senarii Iambici.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

L. IXTINE dudum dixisse illam se expectare filium?
D PH. Factũ. L. venisse aiũt: redeat. PAM. quã causã dicã patri,
Quamobrẽ non reducã, nescio. L. quem ego hic audiui loqui?
PAM. Certum obfirmare est viam me, quam decreui persequi.
L. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. PAM. salue mi pater.
L. Gnate mi salue. PH. bene factum te aduenisse Pamphile:
Atque adeò, quod maximũ est, saluum atque validum. PAM. creditur.
L. Aduenis modo? PAM. admodum. L. cedò, quid reliquit Phania
Consobrinus noster? PAM. sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum hæredem adiuuant.
Sibi verò hanc laudem reliquit: vixit, dum vixit, bene.
L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
PAM. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. L. imò obfuit:
Nam illum viuum, & saluum vellem. PH. impune optare istuc licet.
Ille reuiuiscet iam nunquam: & tamen vtrum malis, scio.
L. Heri Philumenam ad se accersi hic iussit: dic iussisse te.
PH. Noli fodere: iussi. L. sed iam eam remittet. PH. scilicet.

PAM. Omnem rem ſcio, vt ſit geſta: adueniens audiui omnia.
L. At iſtos inuidos Di perdant, qui hæc libenter nuntiant.
PAM. Ego ſcio me cauiſſe, ne vlla meritò contumelia
Fieri à vobis poſſet: idque ſi nunc memorare hic velim,
Quàm fideli animo, & benigno in illam, & clementi fui,
Verè poſſim: ni te ex ipſa id magis velim reſciſcere.
Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.
Neque culpa hoc eueniſſe diſſidium mea, id teſtor deos.
Sed quando ſeſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuiúſque mores toleret ſua modeſtia:
Neque alio pacto componi poteſt inter eas gratia:
Segreganda aut mater eſt à me Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi.
L. Pamphile ad aures haud inuito ſermo mihi acceſſit tuus,
Cum te poſtputaſſe omnes res præ parente intellego.
Verum vide, ne impulſus ira praue inſiſtas Pamphile.
PAM. Quibus iris impulſus nunc in illam iniquus ſim? *Senarii.*
Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt pater,
Quod nollem: & ſæpe, quod vellem, meritam ſcio.
Amóque & laudo, & vehementer deſydero.
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertus ſum:
Illique exopto, vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
PH. Tibi id in manu eſt, ne fiat. L. ſi ſanus ſies,
Iube illam redire. PAM. non eſt conſilium pater:
Matris ſeruibo commodis. L. quò abis? mane,
Mane inquam: quò abis? PH. quæ hæc eſt pertinacia?
L. Dixíne Phidippe hanc rem ægrè laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
PH. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.
L. Ecce autem tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax rediſti huc nobis Pamphile.
L. Decedet iam ira hæc, etſi meritò iratus eſt.
PH. Quia paululum vobis acceſſit pecuniæ,
Sublati animi ſunt. L. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuntiétque hodie mihi,
Velítne, an non: vt alii, ſi huic non ſit, ſiet.

L. Phidippe ades, audi paucis. abiit: quid mea?
Postremò inter se transigant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico paruipendunt. porto hoc iurgium
Ad vxorem: cuius fiunt hæc consilio omnia:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, euomam.

DIXTÍNE dudum dixisse illam se expectare filium?) Faceté. principium est interrogantis ita, vt sciat quid sibi responsurus sit quem interrogat. Illaturus est enim argumētum per ἐπαγωγήν. DIXTÍNE dudum.) Quia dixerat, Sanctè adiurat non posse Pamphilo se absente perdurare. DIXTÍNE dudum) Captiosa interrogatione cœpit, dicturus, Venisse aiunt, redeat. FACTVM.) Id est dixisse illam, aut me. Et deest EST: vt sit, factum est. QVAMOBREM non reducam, nescio.) Habet causam: sed non vult veram dicere, & præterea non vult cum inuidia matris suæ loqui: si in illam conferat, vt vxorem non reducat domum.

QVEM ego hic audiui loqui?) Vt solet, primo personas inducit secum loquentes: deinde ipsas conuenire inuicem: vt alibi, Quis hic loquitur? Mysis salue. CERTVM obfirmare est viam me.) *Obfirmare viam.* Aduersus omnia obstinate agere, id est contra omnes. Obfirmare viam me.) Quam decreui persequi. Id est vt matri potius, quàm amori, morem gerat. ATQVE adeò quod maximum est, saluum atque validum.) Ordo est, primùm aduenisse, deinde saluum, postremo validum. Saluum atque validum.) αὔξησις ad salutē. Validus nanque, robustus & habitior corpore. CREDITVR.) *Validus.* Minus blande respondet, de repudio vocaturus. Quod maximum est.) Legitur &, quod maxime est. ADVENIS modo?) Difficilè inuenitur præsentis temporis MODO. Atque vt ostendat esse momentum etiam præsentis temporis: dixit, ADMODVM: quod est minus. Aduenis modo?) *Modo.* Virgilius, -vigilásne deûm gens AEnea? vigila. ADMODVM.) Excusatio cur adhuc non viderit patrem. *Admodum.* CEDÒ quid reliquit Phania consobrinus noster?) Vtrum iactanter Laches de hæreditate loquitur præsente socero, vt illum cupidiorem faciat ad reuocandam filiam? & fit sæpe hoc, vt ex alio principio peruenire quæramus ad ea quæ volumus dicere. An ideo, vt sciat rem, & diuitias suas, cupidiorem socerum redditurus? Consobrinus noster?) Quasi sororinus. Sobrini, sunt ex duabus sororibus. *Consobrini.* Cōsobrini, ex fratre & sorore. Et propinquitate Terentius frequentata monetur: vt hæredū. *Sobrini.* Consobrinus noster?) Cum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, consobrini: cum ex fratribus, patrueles dicuntur. *Patrueles.* SANE hercle homo voluptati obsequens fuit.) Sane, satis, valide. nam qui sanus, & validus est. *Sane.* Voluptati obsequens fuit.) Contrà facit Pamphilus: disiungi enim volens, nihil dicit, vel parum relictum. HAVD multum hæredem adiuuant.) Parum consulit hæredi. *Adiuuare heredem.* SIBI verò hanc laudem reliquit: vixit, dum vixit, bene.) Bene & facete, nihil hæredi relinquunt, sibi verò relinquunt. Vixit, dum vixit, bene.) Plane vnum VIXIT aliud significat: & alterum vixit, aliud. *Vixit.* Vixit, dum vixit, bene. Sententia est hortantis ad delicate viuendum. Vixit, dum vixit, bene.) Hoc enim scilicet reliquit. VNA sententia?) Expressit animum auari senis. QVIDQVID est id, quod reliquit, profuit.) Quidquid, & ad paruitatem refertur. *Quidquid.* vt, At enim id mihi satis est, quod est de me opinionis: quidquid est. Quidquid est id, quod reliquit.) Nullum in hoc sene fuit doloris officium antè, quàm sciret aliquid relictum. PROFVIT.) *Profuit.* Id est pro nobis fuit: ac per hoc nostrum est: potest enim ipse profuisse: potest res eius. IMÒ obfuit.) Morem eorum expressit, quibus relinquitur: qui cum audierint sibi aliquid esse relictū, tunc tristes se fingunt. NAM illum viuum, & saluum vellem.) Non idem viuum, quod saluum. *Viuus.* IMPVNE optare istuc licet.) Bene impune: quia hæredi pœna est, mortuos reuiuiscere. An sine detrimento optas? *Saluus.* vt cum medicus dicit de iam mortuo, Ego si illum curarē, viueret. Impune optare.) *Impune.* Si optata euenirent, nunquam, inquit, optares vt ille reuiuisceret. ILLE reuiuiscet iam nunquā.) *Nunquam.* Mire poeta his verbis Phidippum quoque subinuidere indicat. Plus est nunquā, quàm non. ET TAMEN vtrum malis, scio.) Mortuum illum magis, quàm vt reuiuiscat denuo. Et tamen vtrum malis, scio.) Quid malis de duobus, scio: vtrum illum mortuū permanere, an reuiuiscere. HERI Philumenā.) Hoc erat quò omnis tēdebat oratio. AD SE accersi hic iussit.) Bene & accersi & iussit: vt nihil vxor sua spōte fecerit. Heri Philumenā ad se accersi hic iussit.) Et HERI, & IVSSIT, bene: vt breue tempus sit: & coacta videatur exisse. *Heri iussit.* Et non abduci, sed accersi: nec à nobis, sed ad se. OMNEM rem scio, vt sit gesta.) Virgilius, Troianas vt opes & lamentabile regnum. & cætera. AT ISTOS inuidos Di perdant.) Bene inuidos, qui matrimonio inuideant. ergo reuocanda vxor est: & adeò non puduit mendacii honeste deprehensum senem, vt inuidos faceret qui vera prodiderant. EGO scio me cauisse.) Principiū à tempore, à dictis, factísque, tam suis quàm aduersariorū: & ab anteacta vita & præsenti. Ego scio me cauisse, ne VLLA MERITO CONTVMELIA.) *Merito.* Mire addidit, merito. non enim cauere inquit, ne fieret ea potui. Igitur ne merito fie

ret, quod in me fuit. IDQVE si nunc.) Ab anteacta vita. ET CLEMENTI fui.) Pro fue-
Indicatiuum pro coniunctiuo. rim. indicatiuum pro coniunctiuo posuit. NE TE ex ipsa id magis velim rescisceré.) ἐπάλληλος.
Nāque eo pacto maxume apud te meo erit INGENIO FIDES.) Bene, nō dictis, sed ingenio.
CVM ILLA quæ nunc in me iniqua est, æqua.) Iniqua æqua, παρονομασίαι sunt Terentianæ.
Ingenio fides Et bonum argumentum. Nam & Virgilius, Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat: inquit. & Ci-
cero, Te ipso teste iniquo, atque improbo: verum ad hanc rem satis idoneo: te inquam teste, dicam.
Iniqua æqua In me iniqua est, æqua de me dixerit.) Quia aduersarij testimonium, si contra se dicat, tam graue
est, quàm vel boni viri. NEQVE culpa hoc euenisse dissidium mea.) Non ergo quid fiat, verum
Euenisse. per quos fiat, quærendū est. Et nimis abrupte dixit euenisse, non euenire. Hoc euenisse dissidium.)
Ad confirmationem, non euenire, sed euenisse dixit. SED QVANDO sese indignam.) Hoc sic
profert, vt eam ostendat causam esse dissidij: & hoc ipso tentat vtrum dotem relinquere possit. Et
ideo suprà, Neque mea culpa hoc dissidium euenisse, id testor deos, inquit. DEPVTAT matri
meæ, cui cōcedat.) Fortasse ergo indigna est. & recte deputat: mihi tamen mater colenda est. hoc sen
tit. Deputat matri meæ, cui concedat.) ἐν ὑπονοίᾳ matri meæ, vt idonea sit causa repudij. CV
Tolerare mores. IVSQVE mores toleret.) Hoc melius, quàm obsequatur, vt inseruiat. Mores toleret.) Bene, mo
res, vt aniculæ: non enim prauitatem. vnde senes, morosi appellantur. Horatius, Donec virenti cani
Morosi senes ties abest Morosa. Mores toleret sua modestia.) O temperamentum: mores potius quàm iniurias
dixit. NEQVE ALIO pacto componi potest.) Nisi vt concedat matri, tolerétque mores eius.
Segregare. SEGREGANDA aut mater est à me Phidippe.) Bene tanquā ex deliberatione colligit quod
Excludere. facturus est. Et mollius segreganda, quàm excludenda. NVNC me pietas matris potius commo-
Haud inuito. dum suadet sequi.) Quàm mollibus verbis repudium nuntiatum est à Pamphilo. AD AVRES
haud inuito.) Optime dictum, haud inuito. non enim in totum volenti: quippe de dissidio. sed ta-
A nomine incœpta oratio men quia pie locutus est, mediocriter approbauit. Pamphile, haud inuito.) Grauis oratio est à no
mine incœpta. Virgilius, O præstans animi iuuenis. Et est figura λιτότης. Sic Virgilius, Post habui
Parens. tamen illorum mea seria ludo. Haud inuito sermo mihi accessit tuus.) Senili loquacitate: pro, Re-
ctè locutus es. OMNES res.) Plus dixit, quàm si vxorem diceret. PRAE parente intellego.)
Bene parente: quod nomen commune & cum patre est, & cum omnibus quos hæc necessitudo con-
iungit. Melius ergo, quàm si diceret matrem. VERVM vide ne impulsus ira praue insistas Pam
Insisto. phile.) Leniter & suadenter. Ira.) Non ergo iudicio. Insistas Pamphile.) Non enim incipere, sed
insistere hic, malum est. QVIBVS iris impulsus.) Non dixit qua ira, ne superbe loqueretur:
sed quibus iris: vt hoc ipsum per εἰρωνείαν derideret, quod pater dixit, Impulsus ira. An iris matris,
aut meæ vxoris, & meæ? an omnium trium? Quibus iris impulsus.) Recte non vult iram esse, ne
Iræ. peccasse videatur vxor. Sic enim quasi nec ipsa peccauerit. Quibus iris.) Ille iram singulariter di-
xit: hic, iras pluraliter: ne videatur vnius iræ causa mittere vxorem. QVAE nunquam quidquā
Mereri. erga me commerita est pater.) Aduerte, proprietatē expressit commerēdi & merendi. ET SAE-
Commereri. PE, quod vellem, meritam scio.) Mereri bona dicimus: Commereri mala. id est delinquere, peccare.
Ergo hic meritam, pro præstitisse dixit. Virgilius, -ego te quæ plurima fando Enumerare vales, nun-
quā regina negabo Promeritā. AMÓQVE & laudo.) Non statim qui amantur & laudātur: nec
qui laudantur, etiam continuo desyderantur. Multa ergo dixit, Amóque & laudo, & vehemēter de-
sydero. Et vide, amoris impulsus nimius hic est circa vxorē: & quasi oblitus suæ matris & vitiatæ,
loquitur: sed tali opus est Pāphilo ad eiusmodi argumentū, donec perueniat ad καταστροφὴν, in qua
vxorem reduci necesse est. ERGA me.) Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, nisi ad exitum
fabulæ poeta respiciēs, reducturi animum in Pamphilo reseruaret. Et nota repudiantem eam, quam
Fuisse. laudat, pietate sola compulsum. NAM fuisse erga me.) Quantum valet quod fuisse dixit, & non
esse: quasi re transacta. VT RELIQVAM vitam exigat.) Satis flebiliter dixit, reliquā exigat.
Virgilius, Omnes vt tecum, meritis pro talibus, annos Exigat. CVM EO viro.) Non inuidere
iam non est mariti. QVANDOQVIDEM illam à me distrahit necessitas.) Omnis conclusio
verborum Pamphili, repudii confirmationem continet: plus tamen sententia significante, quàm ver
bis. Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.) Excusatio in necessitate, quæ est inexorabi-
lis. Et necessitas, partus scilicet, quam necessitatem domi offendit: quòd ex alio scilicet peperit. Sed
Modorum diuersorū coniunctio. modo vult necessitatem, matris videri iracundiam, quæ à nuru ita offensa sit. TIBI id in manu
est ne fiat.) Hoc opposuit quod minime vult Pamphilus videri, & quod prodest socero. SI SA-
NVS sies, iube illam redire.) Pro, si sanus es. nam aliter, IVBEAS dicere, debuit. Si sanus sies.)
Non est consilium. Bene pater suprà, iram dixit: nunc insaniam significat inesse Pamphilo. Si sanus sies.) Non ergo
culpa est, cui vt redeat iubere potest. NON EST consilium.) Durius erat, nolo reducere. ergo
hoc lenius dixit. MATRIS seruibo commodis.) Hoc verbo necessitatem, qua cogatur, osten-
Quò abis. dit. QVÒ abis?) Factum Pamphili ex patris verbis ostenditur, quòd discessit: & bene. nam vlte-
rius præsente patre resistere durum fuit. MANE inquam, quò abis?) Bene, quò abis. quia patrē
deseris & vxorem. QVAE hæc est pertinacia?) Sicut decuit socerum. & subindignatur, quia co-
ràm sibi fit cōtumelia. DIXÍNE Phidippe.) Artificiose Laches, vt minus miretur, & minus in-

dignetur socer, irasci Pambilum dicit: quando & prædictum est, & sic oportuit. Dixine Phidippe hanc rem ægrè laturum esse eum?) Renouauit verba sua eidem personę. nam ita dixerat, Neque adeò me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam, Hoc si resciuerit. QVAMOBREM te orabam, vt filiam remitteres.) Inuidiose aduersum Phidippum, tanquam in illo sit, vnde se purget, & non accuset Pamphilum. ADEÒ inhumanum fore.) Bene, quasi iratus, inhumanum esse inquit. Non credidi ædepol adeò.) Potuit enim dicere, Non credidi inhumanum fore: sed acerbe addidit ADEÓ. ITA nunc is sibi me.) Sibi & Me, magno pondere legendum est vtrunque pronomen: vt, Cantādo tu illum? Id est, genero socerum, vel Pamphilo Phidippum, vel si quid tale inueneris. SVPPLICATVRVM.) Parum est satisfacturum, supplicaturum addidit. Sin alio est animó, renumeret dotem huc, eat.) Hoc recte socer, non tam vt dotem recipiat, quàm vt terreat, hoc dicit. Et renumeret, proprie: quia dos, pecunia est. Et hic ἰδιωτισμός: Irascētis est, & exigentis debitum. EAT verò mire dictum, quasi ipse proiiciatur, qui iubetur ire. & simul in hoc verbo quasi renuntiatio charitatis est. Renumeret dotem huc, eat.) Terrorem repetendæ dotis ostendit, cum dicit, RENVMERET DOTEM: simul cum iniuria, HVC: & iracunde, EAT. ECCE autē tu quoque proterue iracūdus es.) Addendo QVOQVE, nonnihil assensus est: quasi dicat, quo modo Pamphilus. Proterue iracundus es.) Proterue, immoderate, & superbe, dictum est ideò, quòd proterat alium qui proteruus est. Nam proteruus est, qui dum alius obuius est, proterit: quod faciūt & tauri in appetitu coitus fœminarū, in quas calent. PERCONTVMAX redisti.) Proprie contumax dicitur contemptor potiorum. Percontumax redisti huc nobis.) Magnæ indignationis est, absentes alloqui: vt alibi, O AEschine, pol haud paternum istuc dedisti. NOBIS Pamphile.) Nobis, τῷ ἀττικισμῷ. nam aut abundat, aut significatu adiuuat pronuntiationem. DECIDET iam ira.) Quasi in ira sit culpa: non, deponetur ira, inquit: sed, decidet. QVIA paululum vobis accessit pecuniæ.) Facete: quasi dicat, quia habetis vnde dotem reddatis. aut, quasi nullam causam habeatis repudii, sed ditiorem quæratis coniunctionem. Quia paululū vobis accessit pecuniæ, sublati sunt animi.) Et non, maior est factus Pamphilus. simul maiore stomacho, quod cum labore celabat, aperte ostendit. Sublati animi) Pro ELATI, SVBLATI dixit. Et hoc proprie ferarū est. vt Attollitque animos: Pœnorum qualis in aruis Saucius ille graui venantum vulnere pectus, Tum demum mouet arma leo, &c. Nam bestiæ pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponunt, ait Cicero. ETIAM mecum litigas?) Belle, & illum ex inuidia iracundiorem, & hoc ad se dicentem, quod propter Pamphilum dicebat, effecit. Etiam mecum litigas?) Inuidiose, quasi iam cum Pamphilo litigauerit. DELIBERET, renuntiétque hodie.) Ferocius quàm socerum deceret: attamen mature, quod DELIBERET dixit. Vt alii, si HVIC NON sit, siet.) Magna fiducia conditionem filiæ asserit: quoniam iam si Pamphilus nolit, paratum alterum dicit esse. Si huic non sit.) Subauditur VXOR. Sed dura dictu reticuit vt debebat. PHIDIPPE ades.) Nomine appellat: quod facere solemus, iratos mitigare conantes. POSTREMO inter se transigāt.) Non enim hæc vostra sunt, quibus interesse delectet. QVANDO nec gnatus, neque hic.) Inuidiose, gnatus: &, Non obtemperant. & HIC non familiariter dictum, quasi ab irato. QVAE dico, paruipendunt.) Quia obtemperamus etiam tacitæ voluntati. PORTO hoc iurgium ad vxorem: cuius, &c.) Bene rursus in errorem reditur: ne quæ vera sunt, contra fabulæ propositum cognoscantur. Porto hoc iurgium.) Porto, quasi aliquid magnum. CVIVS fiunt hæc consilio omnia.) Non transacta obiiciuntur vxori, sed quæ nunc aguntur. CONSILIO.) Vtrum dispositione? an εἰρωνεία est in male consulentem? ATQVE in eam hoc omne, quod mihi ægrè est.) Non quod irascor, sed quod mihi ægrè est, dixit. EVOMAM.) Bene: quia ægritudinem solet vomitus releuare. sic Cicero in Catil. cum dicit, Quæ quidē lætari mihi videtur, quòd tantam pestem euomuerit, forásque proiecerit.

Adeó. Renumerare. Dos. Eat. Huc. Quoque. Proterue. Proteruus. Contumax. Nobis. Decidet ira. Sublati animi. Deliberet. Nomine quādo aliquē appellamus. Porto. Consilium. Euomo.

ACTVS QVARTI SCENA I.

Trochaici & Iambici octonarii catalectici & acatalectici misti.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

M. ERII, quid agam? quò me vortam? quid meo viro respondebo
P Misera? nam audisse vocem pueri visus est vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse eam, id qua causa clàm me habuisse
Dicam, non ædepol scio. *Iambicus dimeter.*
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum. *Trochaici cat.*
P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, seduxit foras:

Iambici cat. Atque eccã video:quid agis Myrrhina?heus,tibi dico. M.mihín' mi vir?
P. Vir ego tuus sum? tu virum me,aut hominem deputas adeò esse?
Nam si vtrumuis horum,mulier,vnquam tibi visus forem, Trochaicus cat.
Nõ sic ludibrio tuis factis habitus essẽ. M.quibus? P.at rogitas? Iãbici cat.
Peperit filia.hem,taces?ex quo? M.istuc patrem rogare est æquum?
Perii:ex quo censes,nisi ex illo,cui data est nuptum obsecro? Acatalecticus.
P. Credo,neque adeò arbitrari patris est aliter:sed demiror Acatalecticus troch.
Quid sit,quamobrẽ tantopere hunc omnes nos celare volueris Iambici cat.
Partum: præsertim cum & rectè,& tempore suo pepererit.
Adeón' peruicaci esse animo,vt puerum præoptares perire, Trochaici cat.
Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires:
Potius,quàm aduersus animi tui libidinem esset cum illo nupta?
Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. Misera sum. P.vtinã sciam ita esse istuc.sed nunc mihi in mentẽ venit,
Ex hac re quod locuta es olim,cum illum generum cepimus.
Nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati
Cum eo,qui meretricem amaret:qui pernoctaret foris.
M. Quamuis causam hunc suspicari,quàm ipsam veram, malo.
P. Multò prius sciui,quàm tu,illum amicam habere Myrrhina:
Verum id vitium nunquam decreui esse ego adolescentiæ:
Nam id omnibus innatum est:at pol iam aderit,se quoque cum oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse,nihil cessauisti vsque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres:neu quod ego egissem,esset ratum:
Id,nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. Adeóne me esse peruicacem censes,cui mater siem,
Vt eo essẽ animo,si ex vsu esset nostro hoc matrimoniũ? Trochaicus octo.cat.
P. Túne prospicere,aut iudicare nostram in rem quod sit,potes?
Audisti ex aliquo fortasse,qui vidisse eum diceret
Exeuntem,aut introeuntem ad amicam:quid tum postea,
Si modestè ac raro hoc fecit?nónne ea dissimulare nos
Magis humanum est,quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese de repente auellere,
Qui cum tot consuesset annos:non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatæ. M.mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccasse ais:abi,solum solus conuẽni.
Roga velítne,an non,vxorem:si est,vt dicat velle se,
Redde:sin est autem vt nolit,rectè consului meæ.
P. Si quidem ille ipse non volt,& tu sensisti in eo Myrrhina
Peccatum:aderam,cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quam ob rem incendor ira,esse ausam facere hæc iniussu meo.
Interdico,ne extulisse extra ædeis puerum vsquam velis.
Sed ego stultior,meis dictis parẽre hanc qui postulem:

Ibo intrò, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere: *Iambici acat.*
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem vt siet, resciuerit,
Nō ædepol clam me est: cū hoc, quod leuius est, tam animo iracūdo tulit.
Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mihi vnum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum:
Si puerum vt tollam cogit, cuius nos qui sit nescimus pater:
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, quì pòst possit nosci qui siet.
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

P E R I I, quid agam?) Mire in hac scena iterum rixa est senis atque anus: & tamen varie & alio modo, vt mores inter se diuersos, & tamē notos possimus agnoscere. Perii, quid agam?) Hæc proloqui oportet Myrrhinam: vt ex eius persona reminiscatur spectaror gestæ rei: simúlque ex huius personæ verbis, quid agat altera persona, mōstretur. Nam perscrutari Phidippum vniuersa conclauia: & ire per totam domum cognito partu filiæ suæ, apparet ex præsentibus dictis. Perii, quid agam?) Singula ita pronuntia, vt perturbatum ostendas. Quid agam? Q V Ò M E V E R T A M?) Figura διαπόρησις, apta turbatis. N A M audisse vocem pueri visus est vagientis.) Virgilius, Continuo auditæ voces, vagitus & ingens, Infantúmque animæ flentes in limine primo. Et est ὀνοματοποιΐα. nam vox ipsa sic est, vt quasi vagitus sæpius sonet. P V E R I visus est vagientis.) Proprie dixit vagientis. & infantium est. Visus est.) Quo modo, Audire vocem visa sum modo militis. I T A corripuit de‿repente.) Raptim intulit. Et, de‿repente, vna pars orationis est, vt defessus. aduerbiis enim præpositiones separatim non adduntur. De‿repente.) ὑφὲν. Nam si separaueris, non est latinum, de repente. Q V Ò D A I.) Quòd, pro nam, aut itaque. sed & nos in huiusmodi significatione sic dicimus. Q V Ò D si resciuerit.) Scimus manifesta: Rescimus occulta. I D Q V A causa.) Id, hoc ipsum, peperisse eam. N O N ædepol scio.) Ideo quia vera causa dici non potest. S E D ostium concrepuit.) Plus est quàm crepuit: nam C O N modo auctiuum est. A D M E.) Bene Ad me, quasi litigaturum. V B I M E ad filiam ire sensit.) Hoc ante rem. & simul argumentum delicti est, quòd exit à filia marito ingresso mulier. Vxor vbi me ad filiam.) Mirantis est gestus & dictum. S E D V X I T foras.) Ordo, duxit se. Et verbis vsus est, intra domesticos parietes, artis. τῷ ἰδιωτισμῷ seduxit, pro abiit. A T Q V E eccam video.) Apparet mulierem fugere, & viri auersari præsentiam. & ideo hoc separatim pronuntiandum. H E V S tibi dico.) Ostendit Myrrhinam auertentē se: quasi nihil inueniat quod dicat de filia. M I H Í N' mi vir?) Sic & in Andria, Nihil respondes? cum turbatum se ostendit Dauus. V I R.) Ad maritalem conditionem retulit, non ad sexum. vt Virgilius in Bucolicis, Vir gregis ipse caper. T V virum me.) Accusatio ab increpatione incipiens. A V T hominem.) ἄνξησις peruersa. A D E Ò autem abundat. Virgilius, Túque adeò, quem mox quæ sint habitura deorum Concilia, incertū est. N A M si vtrum vis horum.) Vir aut homo. M V L I E R, vnquam tibi visus forem.) Acerbe mulier: vt suprà, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas. Q V I B V S.) Callide mulier, & quasi núllius culpæ conscia, Q V I B V S dixit. Et quibus, factis scilicet. A T R O C I T A S?) Bene irascitur interroganti. nam interrogare quæ sciat, impudentiæ est. H E M, T A C E S?) Non taces nunc: sed taces, celas. E X Q V O?) Bene ex quo, quia argumentum impudicitiæ est, puerperium taciturnum. P E P E R I T filia.) Propositio criminis. I S T V C patrem.) Mira calliditas, Rea mulier hoc solo defenditur quòd accusat. P E R I I: ex quo censes.) Mire additum ad affectum, Perii. O B S E C R O istuc patrem rogare est æquum?) Ex sua interrogatione accusauit accusatorem. N I S I ex illo, cui data.) A verisimili argumentum. Nisi ex illo, cui data est nuptum.) Solutio criminis per fiduciam respondentis. Sallustius, Ita fiducia, quàm argumentis purgatior es. C R E D O, neque adeò arbitrari.) Ab accusatione maritus ad defensionem sui conuersus, omisit quod cœperat. S E D demiror quid sit.) Mollior factus, iam non irascitur, sed miratur. Adeò vides Phidippum nulla re alia, quàm mulieris correptione lenitum. Q V A M O B R E M tantopere.) Alia intentio criminis. O M N E S nos celare volueris.) Recte: quia putat & Pamphilum esse celatum. P R A E S E R T I M cum & recte, & tempore suo pepererit.) Vide, duæ causæ sunt celandi partus. si non tempore suo venerit, quod indicium stupri est: & si non recte eue-

Quid agam?
Visus est audire vocem.
Vagiens.
Corripuit se.
De‿repente.
Aduerbiis præpositiones nō addi.
Quòd.
Scire.
Rescire.
Concrepuit.
Con.
Seduxit foras.
Vir.
Adeò.
Taces.
Perii.

Demiror. nerit:hoc est, monstri aliquid natum fuerit. Hic autem & tempore suo, & recte natum prædicat.
Celo te hanc rem. DEMIROR.) Valde miror:quod minus est quàm irascor. Præsertim cum & recte.)Attulit
mulieri compendiũ credulitas senis semel correpti,ne aliter suspicetur. OMNES nos celare vo
Recte parere. lueris.)Antiqua locutio,Illam rem celo te. Præsertim cum & recte,& tempore suo.)Recte ad il-
Tempore suo parere. lud pertinet,Quòd non monstrum peperit. Tempore suo,Ad spatium quo prægnantes esse consue-
uerunt,id est ad mensium dinumeratiorem: quia & septimo mense nasci solent. ADEÓN' per-
uicaci esse animo.) Inuectio. VT PVERVM præoptares perire.)Ab ætate infantis, inuidia.
Peruicax. Adeón' peruicaci esse.)Peruicax est perseuerans cum quadam vi. EX QVO firmiorem inter
nos fore amicitiam posthac scires.)Ab accidentibus,inuidia.Et bene additur SCIRES: quia im-
prudentia in delicto veniam frequenter extorsit. POTIVS, quàm aduersum animi tui libidi-
nem.)A voluntate peccãtis,inuidia.Animi tui libidinem dixit,vt minima causa magnis sceleribus
Nupta cum illo. subiecta esset. ESSET cum illo nupta?) Antiqui non,illi nupta:sed,cum illo nupta. Ergo am-
bo sibi inuicem nubunt. EGO etiam illorũ esse hanc culpam.)Bene,etiam illorum.non enim hoc
se errasse ait,quòd illorum putauerit culpam,quæ minor est:sed,etiam illorum:vt commune pecca
Etiam. tum fuerit.sed nunc quidem totum credit esse Myrrhinæ. An ETIAM, pro adhuc,vt maior sit do
lor,qui nec opinanti acciderit? VTINAM sciam ita esse istuc.)Te miseram esse. Alibi,Miserũ,
quem minus credere est. Et erit sensus,Vtinam vere sis misera. Vtinam sciam istuc esse.)Hoc qui-
dam sic accipiunt,quasi Phidippus dicat,Penes te culpa est,quam illorum esse credebam:& vtinam
Miser. quod credo,penes te esse culpam,ita non esse certo sciam.quia dixit,se miseram:& miseros non nisi
innocentes dicimus.Ille enim hoc respondet,Vtinam in hoc negotio miseram te,non scelestam re-
periam. Sic Sallustius,Atque ea cogentes,non coactos: scelestos magis,quàm miseros distringi. Et
ideò sequitur, SED NVNC MIHI IN MENTEM VENIT.) Argumentum ex anteceden
Nunc. tibus dictis & factis. Nunc mihi in mentem venit.) Recte nunc : quasi aliàs nihil suspicanti.
Olim. QVOD locuta es olim.) Pro anté. CVM illum generum cepimus.)Vt arbitrum capere di
Capere generum. cimus,id est eligere.& cum laude locutus est Pamphili. Cepimus.) Elegimus. Virgilius,Ante lo-
cum capies oculis. CVM EO.) Viro. QVI meretricem amaret:qui pernoctaret foris.)Non
Capere arbitrum. in hoc est accusatio,quòd hæc locuta sit:sed argumentum est quòd celare voluerit partum,quæ hoc
OLIM dixerit. AC PERNOCTARET.) Propter illud quod dixerat,Quid interea? ibátne
Pernocto. ad Bacchidẽ? Quotidie. Et nota familiariter hoc verbum poni à Terentio. Sic in Adelphis,Sed si
hic pernocto,causæ quid dicam Syre? QVANVIS causam.)Hoc propter spectatorem dicitur,
vt gestorum meminerit. QVAM ipsam veram.) Quia sola ex omnibus defendi non potest.
MVLTO prius sciui, quàm tu.) Bene pergit : quia taciturnitas pro confessione accepta est.
VERVM id vitium.) Hoc intelligi non potest, nisi VITIVM bis numero subaudieris.
ADOLESCENTIAE.)Melius dixit sdolescentiæ,quàm Pamphili:vt quod in ætate fuerat,
non timeret in ingenio. NAM id omnibus innatum est.)Amare in adolescentia. AT POL
iam aderit,se quoque cum oderit.)Mire senectutem accusat senex,cum & velocem ostendit his ver
bis IAM ADERIT: & addit, SE quoque oderit:quasi dicat,Non solũ non amabit,sed & odio
habebit: & non alienas mulieres modo,nec vxorem quoque,sed etiam seipsum. Plus ergo illatum,
quàm ratio deposcebat:sed mire ad affectum senis exprimendum. Se quoque cum oderit.)Id est
vt pœniteat eum sui facti.Sed plus dixit quàm si diceret,facta sua. SED vt olim te ostendisti.)
Cum superiora dicta sunt. VT FILIAM ab eo abduceres.)Vehementius dixit,quàm si dice-
ret,vt filiam ei non redderes. NEV quod ego egissem, esset ratum.) Quòd ab eo abducis, non
bona socrus: quòd filiam, non bona mater: quòd irrita facis quæ gessi, non bona vxor es, inquit.
Id. NVNC res indicium facit.)Hoc est,quòd celauisti partum. Id,nunc res.)Quasi dixerit,vnde
scio. QVO pacto factum volueris.)Non solum quod fecit,sed etiam quod voluit,obiicit. Quo
Peruicax. pacto factum volueris.)Deest,fieri. PERVICACEM.)Per vim agentem,perniciosam me esse
censes. CVI.) Deest,ei,vel circa eam. CVI mater siem.) Rursus à verisimili:an mater con-
tra filiam faciat. SI EX vsu esset hoc matrimoniũ.)Callide mulier,ex his quæ dixit senex de-
fensionem arripit. Nsm ille sic ait,Negabas posse filiam tuam te pati cum eo,qui meretricem ama-
Ex vsu nostro. ret,qui pernoctaret foris. Ex vsu nostro.)Modò,vtile:si pro nostra esset vtilitate. TVNE pro-
spicere.)A persona. AVT iudicare.)Prospicere futura:iudicare præsentia. AVDISTI ex
Prospicere. aliquò fortasse.)ἰδιωτικῶς satis,& oratorie. Aliquò.)Non à certa persona.Bene aliquò:ademit indi-
Indicare. cibus authoritatem. QVI vidisse eum diceret.)Non,qui vidisset. EXEVNTEM,aut intro-
euntem.)Sic Cicero,Tibi autem Balbe respondebo:primùm precario,si licet,si fas est defendi à me
eum,qui in hortis fuerit,qui vnguẽta sumpserit,qui Baiss viderit.Nõ enim dixit,AMPLECTEN
TEM AMICAM: Aut introeuntem.)σύλληψις prima.In ludum ducere & reducere. Exeuntem
aut introeuntem.) * mollis est:quia luditur de sequẽtibus ad amicam ἐξουθενισμὸς criminis,de con
Quid tum postea? suetudine. QVID tum postea?) ἀπολογισμός,quo contemnimus crimina leuiora. SI MODE-
Modeste. STE.)Adhibito modo:vel certe cum pudore ac modestia:vt celatum voluerit. NÓNNE ea dis-
Dissimulare. simulare nos.)Duobus modis feruntur peccata:vel ignoscendo,vel cohibendo. Modo dissimulare,

est ignorantiam fingere. MAGIS humanum est.)Bene,quia & illud humanum dissimulare.an
magis humanum dissimulare:quia & irasci,& arguere humanum est? Magis humanum.)Nota, *Magi humanum.*
pro humanius, Terētiano more. QVI nos oderit?)Qui, vnde vel quamobrem. Et recte.nemo e-
nim dolens quòd non ametur, id facit quo magis odio sit. Nam si is posset AB EA SESE *Qui.*
DE REPENTE AVELLERE.) Oratorie non contētus defendisse Pamphilū,hoc ipso illum, *De repente.*
quo accusatus est,laudat. De repente.)Vna pars orationis est. QVI CVM tot cōluesset an-
nos.) Laudat vbique eos Terentius, qui consuetudine vincuntur. vt alibi, Hic paruæ consuetudinis
causa, huius mortem tam fert familiariter. Et mox, Vt neque me consuetudo,neque amor,neque pu-
dor commoueat, neque commoneat,vt seruem fidem? Ergo ferus quem longa consuetudo non com
mouet. Quicum tot consuesset annos.) Non,qua cum,sed quicum: vt à quibus,& non à quis. Et *Quicum.*
consuesset proprie dicitur in stupro. NON eum hominem ducerem.) Non solum,inquit,homo *Consuesco.*
non esset, id quod forsitan nihil nostra intererat: sed quod nobis maximum est: vir stabilis filiæ esse *Vir.*
non posset. NEC virum.)Vir modo,maritus. Non eum hominem ducerem,nec virum satis
firmum gnatæ.)Potest & sic intelligi, Non eum hominem ducerem,qui consuetudinem longi tem-
poris temere abrumperet. Nec virum satis firmum gnatæ.) Quem res venereæ non mouerent. *Firmus.*
nam firmum etiam hoc possumus intelligere,validum in officio coitus. Sic Horatius,-fortique mari
to Destinet vxorem. MITTE adolescentem obsecro.) His verbis solemus commentitia argu- *Mitte adolescentem obsecro.*
menta contemnere. vt, Misericordia animos maternos his natos. Et alibi, Mitto omnia.adde istuc,
Imprudens timuit adolescens:sino.tu seruus. Verùm, &c. Etenim ille dixerat, Verum id vitium,nun
quam decreui esse ego adolescentiæ. Adeón' peruicaci esse animo,vt puerum præoptares perire Po
tius,quàm aduersus animi tui libidinem esset cum illo nupta? ET QVAE me peccasse ais:abi:
solus solum conuēni.) Recte hæc dicit mulier, vtpote memor quòd cum Pamphilo sit locuta. Et
SOLVS SOLVM ideò, quia metuit, ne orata sua non seruet Pamphilus : & ideò multi sciant.

ROGA, velítne an non, vxorem.)Verba quibus cum Pamphilo loquatur socer:ne si aliter agat,
respondeatur à genero. RECTE consuiui meæ.)Illum inquit nolle,signum erit me prouidisse
filiæ. SI QVIDEM ille ipse non vult,& tu sensisti.)Animaduertendum,quemadmodum om
nia quibus se defenderit Myrrhina, in malam partem accipit Phidippus: & hinc magis accusat, vn-
de illa se purgat. CVIVS consilio ea par fuerat prospici.) Non dixit cuius consilio repudium
daretur Pamphilo. ita ad vnum omnia exitum spectant. ESSE ausam facere hæc iniussu meo.)
Abducere filiam, celare partum,exponere puerum. INTERDICO.) Inter edico & interdico *Edico.*
hoc interest:Edicimus,quod iubemus fieri:Interdicimus,quod vetamus fieri. Edicimus etiam vni ge *Interdico.*
neri hominum:Interdicimus diuersis. Itaque Prætoris edicta, & interdicta dicuntur. Interdico,se-
paratim dicēdum legendúmque:quia interdico ne velis,non est integrum. Interdico ne EXTV-
LISSE EXTRA AEDES.)Id agitur, ne sub incerto intercipiatur puer: & tragœdia fiat ex co-
mœdia. MEIS dictis parêre hanc postulē.)Demōstratiue & accusatorie dixit HANC, quasi tam
contumacem. Hanc qui postulem.)Quid est hanc? vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem
fœminam? IBO intro.)Sibi ipse hoc dicit τῷ ἐνδιαθέτῳ. EDICAM seruis,ne quoquam ef
ferri sinant.)Et hoc rectè poeta:quia ita opus est ne compleat Myrrhina quod promisit de exponen
do puero. Ait enim, Dein continuo exponetur. NAM vt hic latutus hoc sit.)Sic ostenditur cau-
sa, cur perpetuo celandum sit seni vitium virginis. Nam vt hic.) Quantum iracundiæ habiturus
sit, quantum furoris:hoc enim significat VT. & simul poeta,quod alibi obscure facit, hic aperte de- *Vt.*
monstrat,quod periculum sit in fabula,nisi καταστροφὴ succurrat. NON clam me est.)Id est scio. *Non clam me est.*
NEC qua via sententia eius mutari possit, scio.) Nescio quo modo ex iracundo placidus fiat.

Sententia eius.)De puero non exponēdo. HOC mihi vnum.)Hoc adhuc,inquit,malum non
mihi euenerat, cum euenerint multa. Et vide, an Si puerum vt tollat cogit, quasi cum gemitu & per-
contatiue pronuntiandum sit. etenim SI, obscuram locutionem facit: nisi forte CVM vel QVOD *Si.*
significat. Hoc mihi vnum ex plurimis miseriis reliquum fuerat malum.)Ex omnibus malis reli-
quum quum dicat, maximum malum significat. Nam non mediocre est,quod omnium miseriarum
est vltimum,& inter mala multa reliquum. quod sic accipimus. Possumus & nos interrogatiue pro-
nuntiare. Puerum vt tollam,cogit.)Recte tollam. quæstio,vnde sit. FORMA in tenebris no
sci non quita est.)Ab actiuo queo, passiuum fecit queor, retinēdo participium, quita est. sed antique *Quita est.*
dixit. NEQVE detractum.)Solet enim fieri. IPSE eripuit.)Hic ad exitum spectat ἀναγνώρι-
σιν:quia per annulum fiet cognitio. Ipse eripuit.) Econtrario, inquit, factum est, ipsa vt non eripe-
ret, sed ipsi eriperetur. SIMVL vereor Pamphilum,ne orata nostra.)Scilicet si sustulerimus co
gente sene, eum puerum, quem expositum iri Pamphilo paulo antè promisi. CVM sciet alienum
puerum tolli pro suo.)Non solum, inquit, tolli ægrè feret alienum, verum etiam pro suo.

ACTVS QVARTI SCENA II.

Iambici quadrati acatalectici.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

S. NON clam me est mi gnate tibi me esse suspectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abisse, etsi ea dissimulas sedulo:
Verû ita me Di ament, itáque obtingât ex te quæ exopto mihi,
Vt nunquam sciens commerui, meritò vt caperet illa odium mei:
Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contrà gratiam
Referre, vt apud me præmium esse positum pietatis scias.
Mi Pamphile hoc & vobis, & meæ commodum famæ esse arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quæso, quid istuc consilii est?
Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factum, haud tua modestia.
Tum tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies
Mea causa nolo. S. nihil iam mihi istæc res voluptatis ferunt:
Dum ætas, tempus tulit, perfuncta satis sum: satiâs me iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxima, vt ne cui mea
Longinquitas ætatis obstet, mortémve exoptet meam.
Hic video me esse inuisam immeritò: tempus est concedere:
Sic optimè, vt ego opinor, omneis causas præcidam omnibus:
Et me hac suspicione exoluam: & illis morem gessero.
Sine me obsecro hoc effugere, volgus quod malè audit mulierum.
PAM. Quàm fortunatus cæteris sum rebus: absque vna hæc foret,
Hanc matrē habens talem, illam autem vxorē. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute rem incommodam, vt quæque est, in animum inducas pati.
Si cætera sunt ita vt tu vis, itáque vt esse ego * illam existimo, *Aliàs, illa*
Mi gnate da veniam hanc mihi: reduc illam. PAM. væ misero mihi.
S. Et mihi quidē: nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

NON CLAM ME EST.) In hac scena, velut qualitas negotialis in disputationē venit: iustúmne sit repudiari cõiugē causa matris: & omnino quod fieri debeat. Non clam.) Vero ordine à purgatione sui incipit mater abitura: ne quòd discedit, iracundiæ videatur. *Suspectus.* TIBI ME ESSE SVSPECTAM.) Id est in suspicionē venisse.. VXOREM tuam propter meos mores hinc abisse.) *Mores.* Blādius vxorem significauit, quàm si diceret Philumenam. Et Mores, propriè senum dicuntur: vnde senectus morosa: & morosi homines, qui sui cuiusdā moris sunt. *Morosi homines.* ETSI EA DISSIMVLAS SEDVLO.) Ea, id est quæ scio. & ea, pro eam rem: sed absolute occurrit suprà latæ sentētiæ, & genere neutro. *Ea, neutrum.* & est ordo, Etsi ea dissimulas sedulo, non clam me est, &c. VERVM ITA ME DI AMENT.) Coniectura quæ soluitur iureiurando. NVNQVAM SCIENS COMMERVI.) Bona exceptio: quia possumus aliquē insc ienter lædere. quæ res ad veniam pertinet. *Itáque.* ITAQVE obtingât ex te.) Pro se iurat, & ita rem Pamphilo probat, vt blanda sit. ITAQVE.) Duæ partes orationis. Vt nunquam sciens.) Hic ordo est iusiurandi: *Ita, ut.* vt cum præposuerit ITA, sequatur VT. Cicero, Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius

temporis mihi venit in mentem, &c. MERITÒ vt caperet odium illa mei.) Bene dixit meri-
tò. nam vt nos immeritò quis non oderit, non est in nostra manu. hæc est exceptio. Plautus in Tri-
nummo, Quin dicãt, non est: meritò ne dicant, id est. Meritò vt caperet odium illa mei.) Id enim
est culpa sine merito. TEQVE ANTE QVAM ME.) Deest tam: vt sit ordo, Et quàm te a-
mare me rebar, tantum firmasti fidem ei rei. Téque antè quàm me amare rebar, ei rei firmasti fi
dem.) Ordo & seosus hic est, Et quod antè rebar, ei rei firmasti fidem meam: neque me fefellit, quod
aotè rebar, te me amare. nam ei rei firmasti fidem, id est probationem attulisti. NAM MIHI
tuus pater.) Dixit enim suprà, Atque in eam hoc omne quod mihi ægrè est, euomam. potuit enim
euomendo narrasse quòd matrem filius præposuisset vxori. TVVS PATER.) Familiarius
quàm si diceret, Laches. PRAEPOSITAM amori tuo.) Plus dixit, amori tuo, quàm si, vxo-
ri tuæ, diceret. VT APVD me præmium esse positum pietatis scias.) Laborat mulier, ne quod
dictura est, odio, ant dolore, aut certe ira facere videatur. Præmium esse POSITVM PIE-
TATIS.) Sic Virgilius, Hic pietatis bonos, sunt hic sua præmia laudi. MI PAMPHILE,
hoc & vobis & meæ commodũ) Rem duram dictura: vide quantis præblanditur verbis, rémque
præmolliat, Nunc tibi me certum est contrà gratiam. Contrà nunc, vicissim. Et meæ commodum
famæ.) Ab honesto. Mi Pãphile, hoc & vobis & meæ.) Principium hoc aliquid est precantis fœ
minæ. A blandimento ergo incipit, vt libenter audiat. EGO RVS abituram hinc cum tuo me
esse certò decreui patre.) Certò dixit, ne sit dissuadendi locus. Cum tuo me esse certò decreui.) *Certò.*
Ad hoc addidit, certò decreui: vt non audeat dissuadere filius. NE MEA præsentia.) Non di-
xit iam culpa, sed præsentia. QVID ISTVC consilii est?) Bene: quia illa DECREVI dixe
rat. ILLIVS.) A persona. STVLTITIA.) A causa. VICTA.) Non enim volens.
Vrbe.) A loco. TV.) A persona. HABITATVM.) A facto. Illius stultitia victa, ex
vrbe tu rus habitatum migres?) Vide quàm oratorie omnia congesserit, à personis, à causis, à locis, *Artificium*
à factis. Illius stultitia.) Ab vtili. Mire autem, & RVS, & EX VRBE, & HABITATVM, *Rhetoricum.*
dixit. VT QVI nobis mater maledictum velit.) Ab honesto. NON FACIES, neque si- *Non facies.*
nam.) Primo, non facies: deinde, si facere perseueraueris, non sinam. Et, noo facies, noo est interdi-
centis, sed quasi dicat, Scio te ooo facturam rem tam prauam. Sunt autem qui oeque SINAM iun
gant interioribus. sunt qui totum contexte legaot, NON facies, vsque, MODESTIA. MEA
pertinacia dicat esse factum.) Bene retinet, cum vult sua interesse ne fiat. TVM TVAS amicas
te.) In dissuadendo commiscuit & honestatem & vtilitatem. MEA causa nolo.) Non est supet- *Nolo.*
bum nolo: sed consuetudine dicitur. NIHIL iam mibi istæc res.) Contra omnia. Et ab vltimis
iocipit. Istæc res.) Amicæ, cognatæ, dies festi. DVM AETAS, TEMPVS TVLIT.) Tu- *Dum tempus*
lit pro passum est, permisit. & in bonis enim, & in malis dicitur. Dum ætas, TEMPVS TV- *tulit.*
LIT, PERFVNCTA SATIS SVM.) Si, inquit, meę voluptatis causa exercẽda sunt, iam nõ de-
lectãt: si officii ac religionis, iam non possum, quæ sim anus. Necessaria diuisio: quia ille & religionẽ *Perfuncta sa*
incusserat festorum dierum. Dum ætas, tempus tulit.) Non, inquit, reprehendat: quæ quum po- *tis sum.*
tuerim, perfuncta satis sum. Sic Virgilius. Sat patriæ, Priamóque datum. SATIAS me iam te-
net.) Nimis materne atque aniliter. HAEC MIHI núnc cura est maxima.) Hoc nimis serio
pronuntiandum. Et NE CVI odiose, ne TIBI diceret. Vt ne cui meæ LONGINQVITAS
AETATIS OBSTET.) Hoc ad nurum, expectationẽ ad filium refert. hinc enim odio digni pa
rentes, expectati appellãtur. Longinquitas ætatis obstet, MORTEMVE MEAM.) Cum seduio *Expectati pa-*
agat socrus, ne quid per iracundiã statuisse videatur: vide tamẽ vt intermisceatur indignatio, & mul *rentes.*
ta dolore deprõpta sint: quod poeta nõ inuitus facit, ad mores exprimẽdos, personásque reddẽdas.
HIC VIDEO me esse inuisam immeritò.) Quia rus decreui pergere: oó quasi ourũ vitatura,
sed locũ. Et mire inuisam, & non addidit cui: sed dixit TEMPVS EST CONCEDERE.) Quia
anus sum? an quia nurus io domo? OMNES causas præcidã omnibus.) Bene omnibus: ne specia
liter læsisset nurũ. & generaliter dixit. ET ILLIS morẽ gessero.) Mire illis, nõ nurui. Et morẽ *Morẽ gessero.*
gessero, acriter dictũ: vt ostẽdat hoc illos olim voluisse vt expelleretur. vt si dicas, inimicũ tibi mo-
rem gessisse, quòd se suspẽderit. SINE me obsecro hoc effugere.) Quia dixerat maritus eius,
Omnes socrus oderũt nurus. Sine me obsecro hoc effugere.) Potentissimũ est ad extorquendũ ali
quid argumẽtum, cum illis quibus chari esse debemus, nostra causa potius, quàm illorum, dicimus
velle oos, aut oolle quod facimus. nam & Pãphilus suprà sic dixit, Non facies, neque sinã. QVOD
male audit.) Suprà dixit. Ab honesto. ABSQVE vna hæc foret.) Absque, extra: vt sit aduerbiũ *Absque.*
magis, quàm præpositio. & vna, RES subaudienda. Et totum ἐν ὑποκρίσει, statímque iungendum,
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. Vel certe, ABSQVE FORET, pro abesset. *Absque foret.*
Alii HAC de vxore dici putant, vt ABSQVE sit præpositio. NON TVTE rem incõmodam,
vt quæque est, in animum inducas pati.) Horatius, Durum, sed leuius fit patientia, Quidquid corri-
gere est nefas. SI CAETERA sunt.) Bene cætera, absque vno dicenti. ITAQVE vt esse
ego illam existimo.) Quia potuit dici ei, O socrus, ergo dubitas de integritate nurus, addidit, Ita-
que vt esse ego illam existimo. DA VENIAM hanc mihi.) Mihi, propter quam putas non

reducendam. VAE MISERO MIHI.) Nec negat, nec promittit: sed intumescit, vtpote qui penitus dolore commotus, æstum animi dissimulare non potest. Væ misero mihi.) Nihil potuit pro rerum qualitate respondere, nisi vt ingemisceret. ET MIHI QVIDEM.) ἀχῶν, quid enim, & mihi? an eis? multa sic in vsu nostro sunt.

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

L. QVEM cum istoc sermonē habueris, procul hinc stās accepi vxor:
Istuc est sapere, qui vbicunque opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit pòst, idem hoc nunc si feceris.
S. Fors fuat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero ecastor. L. i ergo intrò, & compone quæ simul tecum
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. P. pater. *Senarius.*
L. Quid vis Pamphile? P. hinc abire matrē? minime. L. quid ita istuc vis? *Iambicus catalect.*
P: Quia de vxore incertus sum etiam quid sim facturus. L. quid est?
Quid vis facere, nisi reducere? P. equidē cupio, & vix cōtineo: *Trochaici cat.*
Sed non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar. *Mistus tro chaicus cū iamb. cat.*
Credo ea gratia concordes magis, si non reducam, fore.
L. Nescias: verum id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint, *Trochaicus cat.*
Quando hæc abierit: odiosa hæc est ætas adolescentulis: *Iambici acat.*
E medio æquum est excedere: postremo iam nos fabulæ
Sumus Pamphile, senex atque anus. *Dimeter iamb.*
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus. *Iambicus cat.*

QVEM CVM ISTOC sermonē habueris.) In hoc colloquio recōciliatio senum est post
Procul. iurgiū, mista disputatione Pamphili de non reducenda vxore. PROCVL.) Procul,
Accepi. nunc prope. HINC stans accepi vxor.) Accepi, audiui. Et modo, vxor: antè, mulier.
Istuc. & de vxore, Di mala prohibeāt. ISTVC est sapere.) τὸ ISTVC, exceptiue dictū: quasi cætera stulte fecerit. & simul stomachū retinet quo reprehēdat cætera. QVI VBICVNQVE opus
Qui pro quæ est.) Qui pro quæ, interdum abūdat. ANIMVM possis flectere.) Modo non alienū animū, sed
Flectere animum. suum flectere. & vnde flectere? à iurgio ad modestiā, ex cōcessione, ex domo. Animum flectere.) Ad hoc flectere animū dixit, vt ostēderet ne nunc quidē purgatā apud se Sostratā de præterita culpa. QVOD faciundū fortasse sit pòst.) Hæc etiam sententia videri potest generalis: & deest AD ID: vt sit, flectere ad id quod faciundum. Potest & absolute accipi, QVOD, pro quæ res facienda sit.
Faciundum. Quod pòst faciundum sit.) Id est concedendū. & vim necessitatis hoc verbum exprimit. FORS
Fors fuat. fuat pol.) Fortuna faueat: quasi τῷ εὐφημισμῷ aduersus triste dictum vsa est. nam fors fortuna bona
Fuat. est. Et fuat, sit significat. dixerat enim ille, Quod faciundum sit pòst fortasse. Fors fuat pol.) Id est bona eueniat. quasi τῷ εὐφημισμῷ dicat, Bona dicito potius. An bona fortuna sit per Pollucem?
Abi. ABI RVS.) Hortantis est ad celeritatem. Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere nostræ. IBI EGO TE, & tu me feres.) Non dixit, Ibi nos inuicem delectabimus: sed quia senex atque anus est, ego te, & tu me feres, dixit. Et simul quia nuper incusauerat mores senum, reuocare vult causam abscessionis suæ, & ad filii culpam aut nurus. Ibi ego te, & tu me feres.) Aut quia noti inter nos sunt mores nostri: aut quia vtrique vna ætas est. & sic pronuntia, quasi hoc ipsum necessitate decernat senex, cum dicit, Abi rus. Ergo hinc, Ibi ego te, & tu me feres, ipsa pronuntiatio querelam continet de filiis & senectute. SPERO ECASTOR.) Mire non confirmauit mulier: sed sperare se dixit, memor iurgij pristini, & senilis amaritudinis: maxime quòd & ille non dixit, ibi nobis iucunde erit: sed, ibi ego te, & tu me feres. I ERGO INTRÒ, & compone quæ simul tecum ferantur.) κωμικῷ χαρακτῆρι, & vsu quotidiano, satísque moraliter: quia Mu-
Dixi. lieres dum moliuntur, & dum comuntur, annus est. DIXI.) Denuntiatio est confirmandæ sententiæ, nec mutādæ: & translata est de foro & causidicis. Cicero, Præco dixisse pronūtiat. Dixi.) Hoc verbum in fine additum superiora confirmat: & est proprium his qui perorauerint causam.
PATER.) Ipsum nomen dehortationem significat, adiecta pronuntiatione. Pater.) Sic pronuntia, vt hoc vultuose dictum sit, Hinc abire matrem? QVID vis Pamphile?) Facete præsto QVID VIS, respondit. QVID ITA istuc vis?) Rem suprà audiuit & personam: nunc cau-

ſam quærit. quaſi dicat, Eſto vt nolis: quid tantopere non vis? INCERTVS ſum etiam quid ſim facturus.) Non, quid faciam, dixit: ſed, quid ſim facturus: vt incerta molimina etiã verbis poſſet oſtendere. QVID EST?) Et, Quid ita iſtuc vis: &, Quod eſt: eo vultu pronuntiantur, vt conſilium eius & verba videatur contemnere pater. QVID vis facere, niſi reducere?) Sic loquitur Laches, vt aliud Pamphilus reſpondere non audeat. & ideo dicit, EQVIDEM CVPIO, ET VIX CONTINEO.) Vt reducam ſcilicet. Adeò magna cauſa eſt non reducendi, vt cum velim, non poſſim. SED NON minuam meum conſilium.) Caute ſatis, Reducendi, inquit, cupiditas eſt: non, reducendi conſilium. ID PERSEQVAR.) Non ſequar, ſed perſequar, vt conſtantiã demonſtraret. *Perſequi.* CREDO ea gratia concordes magis.) Sententioſe dixit, tunc poſſe inter ſe congruere & concordare mulieres, cum & illa eſſe deſierit ſocrus, & illa nurus. hæc enim inter illas eſt diſſidioſa coniunctio: & ſatis ingenioſe dictũ. Tolle enim inter mulieres proximitatẽ: & nulla cauſa diſcordiæ eſt. Cõcordes magis.) Non magis cõcordes, verũ pro minus diſcordibus dixit. an vt ſeruiret ſententiæ? *Concordes magis.* NESCIAS.) Vtrũ cõcordes futuræ ſint, an diſcordes. VERVM id tua refert nihil.) Hoc verbũ ex aliqua parte cõfirmãtis eſt & cõſentiẽtis. VTRVM illæ fecerint.) Vtrũ cõſentientes ſint, an diſſentiẽtes. Vtrum.) Vnũ de duobus ſignificat. *Vtrum.* ODIOSA hæc eſt ætas adoleſcentulis.) Suprà in perſonã ſocrus culpam iratus contulerat diſcordiæ: nunc & vxori placatus, & nurui parcens, odiorũ cauſam à perſonis tranſtulit ad ætates: ſed ita tamen, vt magis iuniores accuſaret, ei de adoleſcentibus queſtus, cum miſeratur ſenes. Odioſa hæc eſt ætas.) Hæc, cum gemitu pronuntiandum eſt. E MEDIO æquum eſt excedere.) Vtrum ex vrbe rus: an ex vita in mortem? Et ſatis moraliter. nam in medio ſtare dicitur ſuperuacuus vel moleſtus. Et cum ſtomacho dixit ſenili. *In medio ſtare.* SENEX atque anus.) Hæc duo nominauit • caput indicat & inceptionem huiuſmodi fabularum. IAM NOS fabulæ ſumus.) Senex atque anus. Pronuntia ſenex atque anus, quaſi initium fabulæ. τῷ ἰδιωτισμῷ additum, Pamphile. PER TEMPVS.) Opportune. *Per tempus.*

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

PH. IBI quoque ædepol ſum iratus Philumena *Senarii.*
T Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter,
Etſi tibi cauſa eſt de hac re, mater te impulit:
Huic verò nulla eſt. L. opportunè te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. PH. quid eſt?
PAM. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
L. Dic filiæ rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum. PH. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc ſunt mea vxore exorta omnia:
Mutatio fit: ea nos perturbat Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porrò quàm velint.
PH. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam volo:
Sin eſt, vt aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. PAM. ſenſit peperiſſe. occidi.
L. Puerum! quem puerum? PH. natus eſt nobis nepos.
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem vnquam ante hunc ſciui diem.
L. Bene (ita me Di ament) nuntias, & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam: ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nóſne hoc celatos tam diu? nequeo ſatis,
Quàm hoc mihi videtur factum prauè, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches.
PAM. Etsi iandudum fuerat ambiguum hoc mihi:
Nunc non est, cum eam iam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
PAM. Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit: habeo gratiam Dis. PAM. nullus sum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduersari mihi.
PAM. Pater si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam: satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac esse arbitror:
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censén' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam Laches, & tu Pamphile,
Remissán' opus sit vobis, an reducta domum:
Vxor quid faciat, in manu non est, mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PAM. quem * ipse neglexit, pater, Alias, ipsa
Ego alam? L. quid dixti? eho an non alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lachrumarum esse me?
Aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primùm, vbi hanc dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi:
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus:
Nunc postquam ademptam quoque hanc tibi causam vides:
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas:
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum.
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui, tecum vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse, impulsu duxisti meo:
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.

Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum,
Cui tu obsecutus, facis huic adeò iniuriam:
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video esse. PAM. méne? L. te ipsum:& facis iniuriam,
Cum fingis falsas causas ad discordiam:
Vt cum illa viuas, testem hanc cum abs te amoueris.
Sensitque adeò vxor. nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. planè hic diuinat: nam id est.
PAM. Dabo iusiurandum, nihil esse istorum, tibi. L. ah,
Reduc vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedò.
PAM. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est: pòst de matre videro.
PAM. Omnibus modis miser sum, nec quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater:
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.
L. Fugis? hem. nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedò, ego alam. PH. maximè:
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt: non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque illi credebam primo: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.
L. Quid ergo agam Phidippe? quid das consilii?
PH. Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam censeo.
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. Faciam vt mones: ehò puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, idémque nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est, vt possit, quod spero, fore.
Sed vísne adesse me vnà, dum istam conuenis?
L. Imò verò abi: aliquem puero nutricem para.

TIBI QVOQVE AEDEPOL.) In hac scena vltimus error est, vicinus καταστροφῆ.

Tibi quoque ædepol sum iratus.) Quasi dicat, Nō solum matri tuæ, aut etiā socrui tuæ.

Tibi quoque ædepol.) Recte: nā & amicos incusamus leniter incipiētes, & grauiora inferētes. Hanc ergo partus causa leniter incusat. deinde cōfirmat inferēdo, grauiter quidē. & statim causam subiungit, cur quidem ei irascatur. FACTVM turpiter.) Quòd abscesserit domo mariti.

Causa. ETSI tibi causa est de hac re.) Causam more suo pro defensione posuit. Sic in Phormione, Quid mihi dicent, aut quã causam reperient, demiror. Et quæ causa fuerit, ipse dicit. MATER TE IMPVLIT.) Mater te impulit. absolute: deest enim NAM. vt sit, Nam mater te impulit.

Opportune. Mater te impulit.) Qualitas remotiua. HVIC VERÒ.) Ipsi matri scilicet. OPPORTVNE te mihi Phidippe in ipso tempore.) *In ipso tempore.* Vtrum ταυτολογία est? an opportune, quia volebam: & in tempore, quo modo volebam? an, opportune, mihi: in ipso tẽpore, tibi: id est & mihi, & tibi commode euenisti? *Ostendere.* In ipso tempore ostendis.) Ostenditur nobis id quod quærebamus. Opportune, & in ipso tempore, non est idem. etenim opportune dicimus, cum (verbi gratia) inuitati, ad ipsum tẽpus incipientis prandii venimus. In ipso tẽpore.) Cum iam prandio apposito. AVT QVO pacto hoc aperiã?) Hoc modo ostendit necesse quòd simulet: nec id quod verũ est, dicendũ sibi esse.

DIC FILIAE rus concessurã hinc Sostratã.) Blande non addidit tuæ: quasi dicat communi filiæ. Et bene, non socrũ, sed Sostratã. NE REVEREATVR.) Bene reuereatur: ne odisse Sostratam, sed metuere videatur: & quasi ipsa socrus non odiũ meruerit, sed reuerentiã. *Minus iam quo.* MINVS iam quo redeat domũ.) τμῆσις cum ἀναστροφῇ. vt sit ordo, Quo minus redeat. *Quo minus.* NVLLAM de his reb[9] culpã.) Relatio criminis potest videri. TVA.) Deest vxor: quod nomen inferius posuit. Tua.) *Mutatio fit.* Cum percussione audiendũ est, vt subaudiatur vxor, ab eo quod dicturus est, vxore. MVTATIO fit.) Mutationẽ suspicionẽ dicit, errorémque iurgantiũ. Mutatio.) Deest quarũ rerũ mutatio. ergo mutatio criminũ, aut culparũ. EA NOS perturbat Laches.) Ea: nõ ea mutatio, sed vxor, hoc est Myrrhina. Mutatio fit.) Criminis scilicet & peccati. id est vel mea vxor crimẽ tuæ sustinet: vel tua *Quàm.* ad meã trãslata est culpa. TVRBENT porro quàm velint.) Quantũ velint: aut eam, quã velint, mulierẽ. sed melius est quod suprà diximus. DVM NE reducã, turbẽt porro.) Quomodo est pius erga matrẽ Pamphilus, si paruifacit vtrum socrus sua perturbetur? an mater à senibus? Soluitur sic. *Turbare.* quia QVAM, non est generis fœminini, sed est quantũ. Turbẽt, errent & tumultuẽtur, significat: vel *Ego.* turbẽtur. EGO Pãphile.) Hoc pronomẽ initiũ cõtinet orationis grauiter incœptæ: vt, Ego postquã emi te à paruulo. SI FIERI potest.) Interposuit, vt superciliũ soceri demõstraret. Si fieri potest.) Recte additũ, si fieri potest: quia nõ cõuenit rogari à socero generũ, vt suprà dixit. HANC *Perpetua.* sanè perpetuã volo.) Iam enim est cõfirmata: sed perpetuã cupit. SIN EST, vt aliter tua siet.) διὰ τὸ εὐφημισμὸν vitauit illud quod est ominosum, ne dissidiũ diceret. vt Virg.-grauior ne nuntius aures Verberet. ACCIPIAS puerum.) Iure: quia liberi patrẽ sequũtur. Et mire hoc maxime ad- *Accipias.* iecit, quod maxime recusat Pãphilus: & propter quod vxor quoque nõ reducitur. Et ACCIPIAS, *Quiescas.* pro accipe: vt quiescas, pro quiesce. SENSIT peperisse. occidi.) Hoc maxime inopinatum est Pamphilo: quia socrus promiserat omnes ignoraturos. Sensit.) Proprie sic. PVERVM! quem puerum?) Moraliter primo dubitat quid audierit: deinde quasi certus quid audierit, admiratur, dicendo Quem puerũ? Puerũ! quem puerũ?) Bene cum cõsternatione animi: quod nunquã fando acceperat. NATVS est nobis.) Bene, quia ambo aui. NAM abducta à vobis) Bene, non abierat, sed, abducta fuerat: vt magis sit culpa matris. A vobis.) Pro, à Pamphilo. Nam abducta à vobis *Prægnans.* prægnans fuerat.) Hoc totum cum indignatione in vxorem pronuntiandũ est. NEQVE fuisse *Præ.* prægnantem.) Prægnans est ante gnatum, vel ante genitricẽ. est enim præ, ante. BENE, ita me Dì ament.) Agit gratias nuntianti: gratulatur ob susceptum nepotem: gaudet liberatam nurum.

NATVM ILLVM, & tibi illam saluam.) Proprium affectum refert, sibi nepotem, illi filiam *Quid mulieris uxorem habes?* esse seruatam. Et tibi illam saluam.) Rectè tibi, quia pater puerperæ est cui dicit. SED quid mulieris vxorem habes?) Quid mulieris dixit: ne diceret, qualem mulierem, aut aliquid grauius. & totum percunctatiue potius, quàm pronuntiaret, & diceret, Pessimam mulierem, & male moratam *Quem hominem habes?* vxorem habes. Et reprehẽsio est cum cõtemptu: sic &, Quid hominis? vt Virgilius, Tu mihi quodcunque hoc regni. At contrà cum honore sic dicimus, Quem hominem habes? MORATAM.) *Moratus.* Id est institutam. & est participium sine verbo. NÓSNE HOC CELATOS.) Non partum celatos dicit: sed, prægnantem filiam fuisse. NEQVEO SATIS proloqui.) Magna exaggeratio. QVAM HOC MIHI videtur factum praue.) Totum modeste, quanuis indignetur: quia apud maritum vxor non est vehementius accusanda. Quàm hoc mihi.) Quòd prægnans fuerit filia: non quòd natus est puer. NON TIBI ILLVD factum minus placet, quàm mihi, Laches.) Vtrum quia minus • & magis quoniam sequitur: an εἰρωνεία est? vt sit ordo, Non mi- *Placet.* nus mihi placet, quàm tibi. Et placet, pro displicet intelligamus: vt alibi, Nunc me hospitem lites sequi, quàm hic mihi sit facile atque vtile, aliorum exempla commonent. Non tibi illud factum.) Sub εἰρωνείᾳ est dictum. hoc enim ait, Tantundem tibi placet hoc factum, quàm mihi. Alibi, Nunc me hospitẽ lites sequi, &c. CVM EAM IAM CONSEQVITVR ALIENVS puer.) Alie- *Consequitur alienus puer.* nus. quòd senes gratulantur, id maxime lædit Pamphilum. Consequitur alienus puer.) μεταφορὰ à pecoribus, quæ vt mox nata fuerint, matres sequuntur. Virgilius, Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suósque Deducunt. NVLLA TIBI PAMPHILE HIC IAM CONSVLTATIO EST.) De reducenda scilicet vxore. PERII.) Hoc sibi ipse Pamphilus dicit. CVM EX TE ESSET aliquis qui te appellaret patrẽ.) Bene hoc putauit, quod Pamphilo non videtur: hoc

est, ex illo esse quod natum est. EVENIT.) Proprie euenit. ideo & bonorum euentus dicitur. *Euenit.*
NVLLVS SVM.) Ipse sibi iterum. hoc vlterius est, quàm perii: quia cum aliquis perit, reliquũ *Euentus.*
vel cadauer est. AC NOLI aduersari mihi.) Causam interposuit senex, quo magis facere filius *Nullus sum.*
non recuset. SI ILLA ex me liberos vellet sibi.) Vt apparet, tantum commentus est causam. *Perii.*
Si illa ex me liberos vellet sibi.) Nactus est Pamphilus ex verbis senis causam aliam dissidii.
AVT se esse mecum nuptam.) Vetuste mecum nuptam dixit. Et recte: quia partus confirmat nu *Nupta mecũ.*
ptias. Et melius, nuptam mecum: quasi tectam & opertam vno cubiculo mecum. Nubere enim, est *Nubere.*
operiri tegíque. vnde & nubes, quòd tegere solent cælum, dicũtur. Virgilius, Arsurásque comas ob- *Nubes.*
nubit amictu. NON CLAM me haberet.) Id est, non tacuisset, partúmque celasset. QVAE *Clam me ha-*
celasse intelligo.) Non dixit natum filium: ne interposito affectu molliretur iratus. NVNC cum *bet.*
eius alienum esse à me animum sentiam.) A præsenti tempore. NEC CONVENTVRVM.)
A futuro. QVAMOBREM reducam?) Firmior conclusio facta est per interrogationem, quàm
si esset pronuntiatiua. MATER quod suasit sua.) A deriuatione causæ defensio: & præterea sta- *Sua mater.*
tus est venialis, ab imprudentia descendens. SVA.) Pro eius: vt, Nanque suam patria antiqua ci-
nis ater habebat. ADOLESCẼNS mulier fecit.) Multa dixit: & mater sua, & adolescens mu-
lier. & quasi docet hoc exemplo parendum patri esse. MIRANDVMNE id est?) Bene miran-
dum, non irascendum, dixit. Miramur enim magis si amici peccauerint, quàm irascimur. REPE
RIRE vllam mulierem.) Quasi dicat, si hanc repudiaueris. AN QVIA non delinquunt viri.)
ἐιρωνεία dictum. non enim non delinquunt. VOSMET videte iam, Laches, & tu Pamphile.)
Nec rogare socerum, nec interesse conuenit, vbi certior sit ad repudiandum gener. Vosmet vide-
te iam, Laches.) Virgilius, Vos ô Calliope precor, aspirate canẽti. REMISSAM opus sit vobis,
an reductam domum.) In veris codicibus sic est, Remissán', an reducta. vt sit, Remissáne, an redu-
cta. VXOR quid faciat, in manu non est, mea.) Ordo, Vxor mea quid faciat, in manu non est. *In manu mea*
deest EIVS. vt sit, in manu eius non est: sed in mea potestate positum est. In manu non est.) *est.*
Vxoris scilicet. Et est ordo, Vxor mea quid faciat, in manu eius non est. NEVTRA in re vobis
difficultas.) Promittit facilitatem suam: vt tamen vxor roganda sit. An aliter, & vt suprà annotaui-
mus? SED QVID faciemus puero?) Vt, Quid me fiet, dicitur. Sed quid faciemus puero?)
Qui vtique quidquid erit, patri reddendus est. HVIC REDDAS.) Pamphilo scilicet. RI- *Ridicule.*
DICVLE ROGAS.) Ridicule, vel aduerbium esse potest, vel nomen: si nomen est, subdistingue
ridicule: & sic interroga, cum vi pronũtiationis. HVIC REDDAS, suum scilicet.) Sic dixit,
huic suum, & reddas: quasi reposcat Pãphilus. Et non subiunxit, VT ALAT: sed, VT ALAMVS:
vt sua quoque interesse monstraret. Vt alamus nostrum.) Scilicet Pamphili filium, nepotem me-
um, vtrunque nostrum. QVEM ipse neglexit.) Si IPSE legeris: clare dictum est. si IPSA,
lenius est: & videbitur senex ob murmurationem eius intellexisse, quòd nolit puerum tolli: & ideo
appositũ, Quid dixti? eho an non alemus Pamphile? Quem ipse neglexit.) Legitur & ipsa: & hoc
est melius: vt sit pater vocatiuus casus. Quem ipsa neglexit pater, ego alam?) Hic sibi obmurmu
rans, vultu & verbis ostendit nolle suscipere filium. AN NON alemus Pamphile?) Quod fa-
ciendum sit, à contrario vult senex pronuntiatione demõstrare, quòd scelus sit non fecisse. PRO- *Prodo.*
DEMVS quæso potius?) Deseremus, proiiciemus, porro dabimus? Virgilius, -vnius ob iram Prodi
mur. Nam à quo defendendi sumus, si nos deserit pater? ENIMVERO prorsus iam tacere.)
Multa reticentia de filiorum vitiis, & defensione quoque apud soceros vti parentes, sæpe Terentius
demonstrauit: & præcipue in Andria, cum dicit, Ego illud sedulo negare factum, ille instat factum.
IAM TACERE non queo.) Quanuis tacendũ sit. IGNARVM censes tuarum lachruma
rum esse me?) Coniectura quòd amet meretricem Pamphilus. Tuarum lachrumarum esse me?)
Apparet illum à Sostrata hoc audiuisse. nam ipse filiũ deprehenderat flentẽ. SOLLICITERE.) *Sollicitor.*
Perturberis, commoueare. AD HVNC modum?) Id est immoderate. PRIMVM, hanc vbi
dixti causam.) A summo ad imum. NACTVS alteram es.) Nancisci proprie dicitur, qui paratus *Nancisci.*
ad tenendum antè, quàm possit reperire quod teneat, statim, quod occurrerit, prehendit. ALI-
QVANDO tandem huc animum vt adiungas tuum.) Mire est temporis inuectio. Et, aliquando
tandem vt adiungas, deest FAC: sed plenum pronuntiatione est. QVAM longum spatium.)
Ab antè actis. SVMPTVS, quos fecisti in eam.) Recte hoc dixit: quia imperabilior esse debet
indulgentissimus pater. vt alibi, Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est facere: eine ego vt aduerser? EGI, ATQVE ORAVI.)
Agit qui iustam rem dicit: Orat, qui animo demisso precatur, vt quasi beneficium præstetur sibi. *Agere.*
TEMPVS DIXI ESSE.) Tẽpus: quia diu multumque sustinuit. IMPVLSV duxisti meo.) *Orare.*
Multum valet ad suadendũ laudatio eius apud quem agimus: & ex ea parte laudatio qua illum vo- *Tempus.*
lumus inflecti. QVAE TVM, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.) Ordo, Quæ fecisti tum obse-
cutus mihi, vt decuerat. NVNC animũ ad meretricẽ.) Hoc vultuose & demisso labro: vt appareat
inuitũ adduci ad reprehẽdendũ, qui laudauerit modo. Quæ tum fecisti, mihi obsecutus.) Iuuenili-
ter satis: quia nõ dixit, Multũ amans. FACIS huic.) Scilicet vxori. Cui obsecutus.) O meretricis

superbiam non ferendam. NAM in eandem vitam.) Parcius VITAM dixit, quàm flagitium atque libidinem. TE reuolutum denuo.) Non rediisse, sed reuolutum esse: tanquam inuitum aut nescium. relinquit enim quandam veniam, vt velit esse correctior. MENE?) Hoc genus interrogationis negatiuam habet significationem. ET FACIS iniuriam.) Pro, facis iniuste. VT CVM illa viuas.) Grauius est cum meretrice viuere, quàm meretricem amare. TESTEM hãc cum abs te amoueris.) Laudata est hic vxor modesta, cum illam testem, non impeditricem appellet socer. SENSÍTQVE adeo vxor.) Aliud argumentum quo vult in Pamphilum referre non solum illius, sed etiam vxoris culpam. Et hic vide non accusari socrum. PLANE HIC diuinat.) Diuinat dixit, pro verum dixit. & nota diuinat, de præterito dictum. Vnde prouerbiũ, Aiunt diuinare sapientem. quia qui dicit verum, diuinus est. DABO iusiurandum.) Vbi argumenta & testimonia deficiunt, ibi iureiurando opus est: & id est ἄτεχνος πίστις. NIHIL esse istorum.) Satis concinne dixit ISTORVM, ne in singulis commoraretur. REDVC vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedó.) Quia Pamphilus hoc solum defendit, non id esse, quod pater putat: nec causam, quæ vera sit, protulit: ideo senex relicta tota quæstione, rediit ad id quod agitur, & ait, Reduc vxorem: aut dic, quæ res vetat. NON opus sit.) Reducta scilicet. NON est nunc tẽpus.) Quia socer adest. Et oratorie confugit ad deditionem, defensione titubante. ACCIPIAS.) Pro accipe. Causa cur accipiat. NAM is quidem in culpa non est.) In hoc dicto est quædã faceta irrisio eius, qui nimis iracundus sit. PÒST de matre videro.) Bene de matre concedit, vt de puero extorqueat: quia scit parentum concordiam firmam esse per filios. OMNIBVS modis miser sum.) Quid est, omnibus modis? vtrum & circa parentem, & circa vxorem? an & in reducenda, & in non reducenda? Miser sum.) An miser sum, cui maxime obtruditur, quod maxime fugio: id est puer? CONCLVDIT pater.) Translatio de fera indagata. Sic Cicero, circũdatos Verri cancellos ait. NAM puerum credo.) Omnia facit poeta, ne aut rem palàm faciat, aut intercedat diuortium. ADIVTRIX socrus.) Quæ dixit, Continuo exponetur. FVGIS? hem.) Ex verbis patris ostendere voluit quid agat Pamphilus. & ille ABIBO dixit, hic FVGIS? NVM TIBI videtur esse apud sese?) Quasi ob amorem meretricis insanus. SINE.) Sine, separatim accipe: quia vim habet cõminantis. AMARAE mulieres.) Quasi vir, dixit amaras mulieres. non enim laudat: sed causam dicit, vnde vxor offenderit Pamphilum. NON FACILE hæc ferũt.) Non facilè ferunt pellicatum, neque amorem aliarum in viris. NAM IPSA narrauit mihi.) Vtrum finxit hæc dixisse filiam sibi? an vero κατὰ τὸ σκωπτόμενον factum est? Ego neutrum puto: & sic intelligo, quòd de vxore sua dicat, Ipsa narrauit mihi: secundum illud quod suprà dixit, Nunc mihi in mẽtem venit, de hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus. nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati cum eo, qui meretricem amaret: qui pernoctaret foris. NEQVE ILLI credebam primó.) Quare non credebas? nanque amaræ ad hanc rem mulieres sunt: & sæpe de nihilo suspiciosæ. Et bene hoc addidit, ne timuisse generum videretur. A NVPTIIS.) Non dixit à filia mea: sed quod pater Pamphili magis doleat, à nuptiis inquit. nam Philumenam nolle, irati est: odisse nuptias, amatoris. QVID ego agam Phidippe?) Mire conturbatur pater, quasi res sua tantum agatur. Et vide quemadmodum poeta latenter festinet ad rerũ cognitionẽ. MERETRICEM hanc.) Bene hanc, quasi eam quæ interturbat. sic enim sumitur hoc pronomen: vt, Hancine ego vitã parsi perdere? Et, Tuáque animã hanc effundere dextra. id est malam. Hanc.) Quasi dicat quæ nos perturbat. PRIMVM.) Bene primum: vt intelligamus, deinde Pamphilum. OREMVS.) Vtrum rogemus? an, quod est verius, omni genere eloquij commoneamus? vnde oratores, orare & perorare dicuntur: & orator nomen accepit. Virgilius, Talibus orabat dictis. Nam qui orat, accusaturus, aut commoniturus orat. Oremus.) Id est eloquamur. Potest intelligi & rogemus: sed non conuenit personæ potiori, & causæ, & ipsi verborum ordini. SI cum illo habuerit rem postea.) Vt in Eunucho, Quocũ vno tum rem habebam hospite. BACCHIDEM hanc vicinam nostram.) Sic maluit, quàm meretricem dicere: ne graue sit cum ea seni loqui, nisi quia vicina est. HVC EVOCA verbis meis.) Bene seruata sunt personis congruentia. Nam socerum monere hanc rem tantum decuit, non etiam facere: vt cum pellice filiæ suæ mitius sermocinaretur. Et huc euoca verbis meis. deest EAM. SI VLLO modo est vt possit.) Manere scilicet, vel fieri vt maneat. SED VÍSNE adesse me vnà, dum istam conuenis?) Melius pronuntiaueris, si renitente & improbante hoc vultu dicere acceperis Phidippum: quasi non oporteat interesse socerum. Ideò mutat sententiam Laches, & relegat eum in procurationem alterius rei. NVTRICEM PARA.) Pro, quære.

Reuolutũ esse. Mẽne? Facere iniuriam. Diuinare. Aiũt diuinare sapientem. Accipias. Conclusio. Apud sese non esse. Sine. Hanc. Primùm. Orare. Orator. Parare.

ACTVS QVINTI SCENA I.

Iambici quadrati catalectici & acatalectici. Trochaici catalectici miſti.

BACCHIS meretrix. LACHES.

B. O N hoc de nihilo eſt,quòd Laches nũc me cõuentã eſſe expetit:
N Nec pol me multum fallit,quin quod ſuſpicor,ſit quod velit.
L. Videndum eſt, ne minus propter irã hãc impetrẽ, quàm poſſiem:
Aut nequid faciam plus,quod poſt me minus feciſſe ſatius ſit.
Aggrediar:Bacchis ſalue. B. ſalue Laches. L. credo ædepol te
Non nihil mirari Bacchis, quid ſit, quapropter te huc foras puerum euocare iuſſi.
B. Ego pol quoque etiam timida ſum: cum venit mihi in mẽtem, quæ ſim: *Iambici Quadrati cat.*
Ne nomen * mihi quæſtus obſtet apud te:nam mores facilè tutor. *Aliàs,meo quæſtui*
L. Si vera dicis,nihil tibi pericli eſt a me mulier:nam
Iam ea ætate ſum,vt non ſit peccato mihi ignoſci æquum:
Quo magis omnes res cautius,ne temere faciam,accuro.
Nam ſi id nunc facis,facturàve es,bonas quod par eſt facere:inſcitum
Offerre iniuriam tibi me immerenti,iniquum eſt.
B. Eſt magna ecaſtor gratia,de iſtac re,quam tibi habeam.
Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget,parum mihi proſit:
Sed quid iſtuc eſt? L. meum receptas filium ad te Pamphilum. B. ah. *Trochaici catalectici*
L. Sine dicam:vxorem hanc prius quàm duxit,voſtrum amorem pertuli:
Mane,nondum etiam dixi id,quod volui:hic nunc vxorem habet:
Quære alium tibi amicum firmiorem,dum tempus conſulendi eſt:
Nam neque ille hoc animo erit ætatem:neque pol tu eadem iſtac ætate.
B. Quis id ait? L. ſocrus. B. mène? L. teipſam:& filiam abduxit ſuam: *Iâbicus acat.*
Puerúmque ob eam rem clàm voluit,qui natus eſt,extinguere. *Trochaicus catalecticus*
B. Aliud ſi ſcirem,qui firmare meam apud vos poſſem fidem,
Sanctius quàm iuſiurandum,id pollicerer tibi Laches,
Me ſegregatum habuiſſe,vxorem vt duxit,à me Pamphilum.
L. Lepida es:ſed ſcin' quid volo potius ſodes facias? B. quid vis,cedó: *Iâbicus acat.*
L. Eas ad mulieres huc intrò,atque iſtuc iuſiurandum idem *Trochaici catalectici*
Polliceare illis:exple animum his:téque hoc crimine expedi:
B. Faciam:quòd pol ſi eſſet alia ex hoc quæſtu,haud faceret,ſcio:
Vt de tali cauſa nuptæ mulieri ſe oſtenderet.
Sed eſſe falſa fama nolo gnatum ſuſpectum tuum:
Nec leuiorem vobis,quibus eſt minimè æquum,viderier
Immeritò:nam meritus de me eſt,quòd queam,illi vt commodem.
L. Facilem,beneuolúmque lingua tua iam tibi me reddidit:
Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ:ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te eſſe præter noſtram opinionem comperi:
Fac eadem vt ſis porrò:noſtra vtere amicitia,vt voles.
Aliter ſi facias:ſed reprimã me,ne ægrè quidquã ex me audias. *Iambici tet. acatalectici*

Verùm te hoc moneo vnum: qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potius quàm inimicus, periculum facias. B. faciam sedulò.

N ON HOC de nihilo est.) Ratus vitæ color in hac locutione miscetur à poeta. Nam meretrix loquitur & senex: & quod est mirabilius, bona meretrix, mitis senex: vt intelligas laborasse Terentium, vt & à lege comicorum recederet, & in actu tātùm consuetudinē retineret. Non hoc de nihilo est.) Debet mirari meretrix, cū ad senem ducitur: debet timere, cū ad patrem: debet suspicari aliquid cuius amator iam maritus est. Non hoc de nihilo.) Cōiecturalis causa est, Recipis Pamphilum: non recipio. NEC pol me multum fallit, quin quod suspicor.) Ordo & sēsus hic est, Nec pol me multū fallit, quin quod velit, hoc sit quod suspicor. vel, quin quod suspicor, sit hoc quod velit. Ordo, Quin quod velit, sit quod suspicor. NE MINVS propter iram.) Quia non erat verisimile bonum esse patrem meretrici interturbāti: reddit rationem senex, cur agat mitius: ne videatur personæ modus non esse seruatus. NEC pol me multum fallit.) Nō

Videndū est. me fallit, quo minus id sit, quòd me vocat, quod suspicor. VIDENDVM est.) Prouidendum,
Impetro. cauendum. IMPETREM.) Perficiam. dictum à patrando: cuius rei difficultas ob tarditatē cō-
Patrare. plendarum nuptiarum, etiam ad alia negotia quæ sunt ardua, verbum hoc commodauit, ac dedit.

QVOD pòst me minus fecisse satius sit.) Satisfaciendo minuisse. Quod pòst me minus fe-
Sit. cisse satius sit.) Si SIT pro videatur acceperis, erit sensus, Ne quid faciam plus, quod pòst, dum pœniteat me, videatur satius minus fecisse. Si SIT pro erit acceperis, erit sensus, Videndū est ne quid plus faciam: quod cum fecero, postea satius sit me non fecisse & satisfacere. Aut certe duas res significat, quibus inter vtrunque temperandum esse demonstrat: vt per illud suprà, lenitatem tenendam:
Minus fecisse. per hoc infrà, authoritatem defendendam esse commoneat. An minus fecisse, pro pœnitere? sic enim
Muto factum veteres dicebant, Muto factum, & nolo factum: cum alicuius rei eos pœnitebat. SIT.) Modo
Nolo factum. SIT pro videatur posuit. AGGREDIAR: Bacchis salue.) Bene aggrediar, quasi rem arduā,
Aggredi. & incongruam seni. vel aggrediar, vt meretricem circumueniam. Virgilius, Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. Bacchis salue.) Non ita meretrici obsequitur senex: quanquam vult adimere timorem personæ suæ. CREDO ædepol te nonnihil mirari.) Ipsum prooemium mollius & lenius est: vt ostendat se non iurgaturum senex. QVID sit.) Deest REI vt sit, quid sit rei. EGO pol quoque etiam timida sum.) παρέλκον tertiū. Vt, Multa quoque & bello passus. Et
Etiam. obsequenter posuit non solum se mirari, sed etiam pauere. Ego pol quoque etiam timida sum.)
Timida sum. Bene etiam: vt hoc dicat, non solum miror, sed etiam timeo. Et noue, timida sum, pro timeo. NE nomen mihi quæstus.) Id est nomen quod inest meo quæstus. Nomen quæstui obstet.) Quem exerceo scilicet. Et deest, QVOD EST. Ne nomen mihi quæstus.) Id est quòd meretrix sum. Legi-
Non sit. tur &, nomen meo quæstui obstet. SI vera dicis.) Interrogabo scilicet. NON sit.) Non videatur. IAM ea ætate sum, vt non sit peccato mihi ignosci æquum.) Quia ipse non do veniam. an quia iā mihi peccāti nō danda est? Et est ordo, Vt non sit mihi æquū peccato ignosci. Necessaria igitur ambiguitas. aut enim SIT pro videat. aut peccato pro peccatorū. aut peccato mihi, pro peccāti mihi. aut peccato meo. aut deest IN: vt sit, in peccato. CAVTIVS, ne temerè faciā.) Seniliter additū pòst, cautius, ne temere faciam. FACTVRAVE es.) Etiā, si nō facies. INSCI-
Offerre iniuriam. TVM.) Me scilicet, si iniuriam faciam. OFFERRE iniuriam.) Offerimus iniuriam non merēti: Reddimus ei qui meretur. Inscitum.) Inelegans, nō bonū. Et bene non dixit durum, aut quid
Reddere iniuriam. tale, sed inscitum: quo verbo maxime mulieres, & meretrices vtuntur. Scitum enim dicunt quod placet: Inscitum quod displicet. vt, Per ecastor scitus puer natus est è Pamphilo. Hoc tale est quod dixit
Scitum. INSCITVM ex abundanti: quale est apud Virgilium, -nec pòst arma vlla rebelles Æneadæ
Inscitum. referent. EST magna ecastor gratia, de istac re, quam tibi habeā.) Imitatur hic & senile, & fœmineum tardiloquium. Suffecerat enim, ego gratias. NAM qui post factam iniuriam se expurget.) Sic in Adelphis ait, Indignum te esse iniuria hac, indignis cum egomet sim acceptus modis.

PARVM mihi prosit.) Si sic accipiatur, vt scriptum est, λιτότης est, aut ταπείνωσις. & ita intelligendum, quasi dixerit, Multum mihi nocuerit, imò me euerterit. SED quid istuc est?) Nunc de-
Receptare. mum ad rem redit. MEVM receptas filium.) Intentio criminis. Et non recipis, sed receptas. Et ne diceret, quid tua? MEVM FILIVM. Meum receptas filium.) Propositio accusatoria est. & breuiter proposuit crimen, quod postea dilatatur. Et frequentatiuo vsus est verbo, quòd nō raro, sed frequenter receptet. Meum receptas filium ad te.) Status coniecturalis, quæ cōiectura diluitur per
Ah. ἄτεχνον πίστιν, id est iusiurandum, ac tormenta seruorum. AH.) Quòd falsum est, reclamauit meretrix statim: & voluit contradicere, si permitteret senex. SINE dicā.) Virgilius, -sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis. VXOREM hanc prius quàm duxit.) Hāc, quasi molestam, & quæ hæc nolit pati. Hanc prius quàm duxit.) Ante rē: à præteritis & antè actis. VESTRVM amorem pertuli.) ἀποσιώπησις. vt in Heauton. Au, næ illud haud inultum, si viuo, ferēt: nā iam tute cohibes. VESTRVM.) Non, ipsius Pamphili: Ergo blande & honorifice. nō enim il-

lius amorem,& tuum quæstū:sed,amorem vestrum.nihil potuit dici familiarius. PERTVLI au-
tem,quantā vim patientiæ babet,quantúmque ponderis,ne lædi mercatur vlterius? VXOREM
hanc prius quàm.) A persona sua,Prius quàm hāc duxit,vestrum amorem pertuli.Et quia multum
diúque amauerit:pertuli dixit,quæ est longi temporis significatio. NONDVM etiā dixi id,quod *Pertuli.*
volui.) Apparet senem tarde,& longe loquentem interpellari vultu responsuræ meretricis:cum il-
le sibi silentium præberi velit. Sic Virgilius Latinū inducit dicentem,-sine me hæc haud mollia fa-
tu,Sublatis aperire dolis:simul hæc animo hauri. Et ad postremum de Turno, Vt primùm fari po-
tuit,sic incipit ore. MANE nondum etiam.)ἀποσιώπησις tertia. HIC nunc vxorem habet.)
Cum denuntiatione pronūtiandum est:quasi dicat,Alia res est. QVAERE alium tibi amicum
firmiorē.)Magna moralitas in denūtiatione,magna proprietas.sic enim dicimus,Quære tibi. Virg. *Quære tibi.*
Quærat sibi fœdera Turnus. Quære alium tibi amicum firmiorem.)Firmiorem pro firmo. non *Firmior.*
enim firmum concedit esse Pampbilum:quem vult intelligi deceptorē esse Bacchidis,non iam ama
torem stabilem. Quære alium tibi amicum firmiorem.)Oratorie senex quasi consulit meretrici,
quam vocauerat incusandam. Quære alium.)A præsentibus & à futuris. Firmiorem amicū.)
Callide senex,quasi iam non Pamphilo consulat,sed Bacchidi,quære alium,dixit. DVM tēpus
consulendi est.)Sensus,Dum ætas in flore posita est,facies vendibilis etiam nūc est.Et est ordo,Dū
tempus est consulendi tibi.& bis subaudiendū est TIBI. NAM neque ille hoc animo erit æta
tem.) AEtatem,pro,tam diu quàm longa est ætas. NEQVE pol tu,eadem istac ætate.) σχῆμα. *AEtatem.*
λόγου πλοκή.prius ætatem aduerbium,& posterius nomen. QVIS id ait?)Nō interrogatio,sed
firma negatio est. Quis id ait?)Cum dicat senex, Meum receptas filium:mirum est illam dicere,
Quis id ait?Sed ab accusatore testimonium quærit.Et bene AIT,quasi vanū. sic enim dicimus,ait,
aio,de reb9 nugatorijs. SOCRVS.)Terribiliter,quasi quæ maxime sciat,& quæ maxime doleat.
Ergo & oculis,& labris pronuntiandum est. Quis id ait?)Moraliter meretrix missa fecit omnia *Ait.*
quæ in medium senex cōtulit:& soli intentioni,Meum receptas filium ad te Pamphilū: quis id ait?
respondit. ET filiam abduxit suam.)Addidit ad personam testis,& facta:quia minus idoneum
videbatur,socrum dixisse de pellice.& simul ostendit quantopere hoc animaduertendum sit,ex quo
tantæ turbæ sint concitatæ. Abduxit suam.)Abduxit,proprie.Accersi enim dicitur ad maritum: *Accersitur*
Abduci à marito ad diuortiū.Sic Virgilius,Et gremijs abducere pactas. PVERVMQVE ob *uxor.*
eam rem.)Hoc sic pronūtiat senex,quasi qui dicat,Ecce quarum rerum tu causa.Et hæc oratio de ijs *Abduci.*
est,quibus ostendimus nos posse grauiter accusare,sed nolle. APVD vos possem fidem.) Bene
VOS:quia & hic dicit,& socrus. ALIVD si scirem,qui firmare.)Mire,dū quærit quo firmet fi-
dem,fidem sibi acquisiuit atque ascripsit. SANCTIVS quàm iusiurandum.) Bene dum aliud
agit,etiam personam commendat.nam non est lenis,quæ iureiurando nihil sanctius sciat. San-
ctius.)Firmius. ME segregatum habuisse.)Bono significato vsa est:quasi ipsa hæc fecerit.Et be- *Sanctius.*
ne segregatum:non enim disiunctum aut repudiatū proprie diceret. VXOREM vt duxit.)Vt, *Vt.*
aduerbiū est tēporis,pro Ex quo. LEPIDA es.) Senex cū meretrice loquēs,eo potius nomine *Lepida.*
laudauit eā quo meretrices solent laudari,quàm quo matresfamilias. sic & suprà, cum inscitū se di-
ceret,rationem habuit,quæ esset cū qua loqueretur. SED scin' quid volo potius?)Hinc delibe-
ratiua incipit. SODES.)Si audes,si vis. EAS ad mulieres huc intro.) Non dixit ad socrum *Sodes.*
& ad vxorem,terribilia nomina & inimica meretrici:sed quod facile est,ad mulieres.Sic alibi, Mu-
lier mulieri cōgruit.Et ne lōge videretur,addidit, huc intro. ATQVE istuc iusiurandū.)Id est
quod tu mihi pollicebaris. EXPLE animum his,téque hoc crimine expedi.)Explere,pro exi-
nanire, Terentianum est.Expedire dicitur,qui pedem retentum liberat. Exple animum.)Quòd *Explere ani-*
illis prosis. QVÒD pol si esset alia ex hoc quæstu.)Vigilanter poeta,ne non verisimile videre- *mum.*
tur,id vllam fecisse meretricem,ipse lectorem præuenit. & sic ferè in omnibus Terētius,quæ minus *Expedire se.*
peruulgata sunt,quǽque abhorrent à consuetudine,agit. VT DE tali causa.)Id est amore mari-
ti eius & pellicatu. NVPTAE mulieri se ostenderet.) Plus dixit,quàm, nuptam alloqueretur. *Ostendit se*
SED nolo falsa fama esse gnatū.)Bene,quo sit gratiosior,non propter se dicit,quod facit,facere. *nuptæ.*
NEC leuiorē vobis.)Quid leuiorē?an minus charū?vt contrà grauis intelligitur. Virgilius,Fe- *Leuis.*
rit ense grauem Tymbreus Osirim.Grauis etiam molestus intelligitur. vt Sallustius, Grauiore bello *Grauis.*
qui prohibituri venerant socij, frigere. Grauis etiā languidus. Virgilius,-vbi aut morbo grauis,aut
iam segnior annis Deficit,abde domo. Nec leuiorē.)Vt contrà,grauis, honore dignus & cha-
rus. QVIBVS est minime æquū.)Parentibus scilicet. IMMERITO.)Bona exceptio.hoc
enim & cauere nobis,& præstare alijs possumus. Immerito.) nam meritus est de me. παρόμοιον.
Nā meritus est de me,quòd queā,illi vt cōmodē.)Et hoc artificiose Terentius,ne vel meretricē
dure à Pāphilo segregaret. QVÒD queā,illi vt cōmodē.) Sic in Andria,Magis id adeò vt mi-
hi incōmodet,quàm vt obsequar gnato. FACILEM,beneuolúmq; lingua tua.)Facilē ad pecca- *Facilis.*
tum,Beneuolum ad iracundiā retulit. Lingua tua.)Consuetudine magis,quàm ratione dicit,tua *Beneuolus.*
lingua.ergo pro homine ipso. Lingua tua IAM.)Subdistingue IAM:vt appareat,si lingua tua *Lingua.*
iam,quanto magis facta? NAM non sunt solæ arbitratæ hæ.)Nunc fatetur se quoque accusatorē

Quoque. Etiam. Præter. Porrò. Aegre.

fuisse: nunc verò beneuolum factum. HAE.) Cum ἀποστροφῇ. EGO quoque hoc etiam.) Quoque, & Etiam superuacue posita sunt: sed hic confirmationem ostendunt. PRAETER nostram opinionem.) Pro contra. Præter nostram opinionem.) Hoc est innoxiam. FAC eadem vt sis porró.) Hoc est perseuera purgata esse. vult enim & de futuro cautum esse: vt suprà, Nam si id facis, facturáve es. NOSTRA vtere amicitia.) Non iã amore, sed amicitia. ALITER si facias.) ἀποσιώπησις. NE AEGRE quidquã ex me audias.) Vtrum ægre pro male? an ægre pro inuita?

VERVM hoc te moneo vnũ.) Hæc figura oratoria, παραίνεσις dicitur. QVALIS sim amicus, aut quid possiem.) In secunda ratione Sallust. ad Iugurthã, Nam vim magis, quàm beneuolentiam eius experiri mallem. Qualis sim amicus, aut quid possiem.) Hoc genus cõminationis minus habet amaritudinis, sed plurimum grauitatis. Et Sallust. Nam vim, quàm misericordiam eius, experiri mallem.

ACTVS QVINTI SCENA II.

Iambici quadrati catalectici.

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

P. NIHIL apud me tibi defieri patiar, quin quod opus sit,
Benignè præbeatur. *Dimeter catalecticus.*
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer vt satur sit, facito. *Octonarii cat.*
L. Noster socer video venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe Bacchis deierat persanctè. P. hæcine ea est? L. hæc est.
P. Ne pol istæ metuunt Deos: neque has respicere deos opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. hæc res hic agitur, Pamphilo me facere, vt redeat vxor,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ:
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falsò,
Nobis in re ipsa inuenimus. porro hanc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se falsò vxor credidisse,
Missam iram faciet. sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clàm, id leue est: citò ab eo hæc ira abscedet.
Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.
P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest. quod satis sit, faciet. B. faciam.
P. Quid istæc mihi narras? an quia non tute ipse audisti dudum,
De hac re animus meus vt sit Laches? illis modò exple animum.
L. Quæso ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita, tute vt serues.
B. Ob eam rem vis vt ego introeam? L. i, atque exple animũ his, vt credãt.
B. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:
Nam nupta meretrici hostis est, à viro vbi segregata est.
L. At hæ amicæ erunt, vbi quamobrem adueneris, resciscent.
P. Ad easdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognouerint:
Nam illas errore, & te simul suspicione exolues.
B. Perii, pudet Philumenæ: sequimini me intrò huc ambæ.
L. Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic intelligo euenire:
Vt gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi vnà prosit?
Nam si est, vt hæc nunc Pamphilum verè ab se segregarit:

Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse:
Referétque gratiam ei: vnáque nos sibi opera amicos iunget.

NIHIL apud me tibi defieri patiar.) Verba nutricis fuisse poeta demonstrat, petẽtis ordine longo quæ sibi præbẽda sint. vnde quasi tædio singulorũ, generaliter hæc respondit. Nihil apud me tibi defieri patiar.) Apud me dixit, pro apud eũ, vbi futura es.

Defieri patiar.) Noluit dicere, deesse: sed defieri dixit. vt id quod minus vsitatũ est, magis delectet auditũ. BENIGNE præbeatur.) Benigne, large. hoc enim est gratius, nõ solũ præbere, sed benigne præbere. SED cũ tu satura, atque ebria eris.) Hoc est in nutricibus nõ solum nõ turpe, sed etiã necessariũ. Et, hic satur, & hæc satura fecit. NOSTER socer video venit.) Noster, blãdientis dictũ est. Virg. Noster eris. Et magis hoc consuetudine dictũ est, quàm integritate. Aut certe ordo est, Noster socer venit: & deinde, video. Aut deest VT: vt sit, vt video. DEIERAT.) Deos iurat. vt, Maria omnia iuro. Aut valde iurat. Bacchis deierat.) Si correpte, deierat, deos iurat. si producte, valde iurat. Et bene senẽ iratũ præoccupauit, dicendo, deierat sancte: ne cõfligeret cũ meretrice, & fieret fabula lõgior. HAECINE ea est?) Imitãda irati cõtẽplatio: quasi dicat, Hęc est, quã vxori Pãphilus anteponit? NEC pol istæ metuunt deos.) Hoc argumẽtũ est nõ illã vera iurare. sanctũ, ait, iusiurandũ est, aut metu religioso, aut supplicijs sacrilegorũ. At verò nec religiosæ sunt meretrices, inquit, nec dant pœnas: quippe quæ à dijs contemnãtur. Tale est apud Virgiliũ de violato Luco, qui vindicatus non est: Nouimus & qui te, transuersa tuẽtibus hirquis: Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello. NEQVE has respicere deos opinor.) Et inferiores sunt inquit, quàm in quas dij vindicent. Neque has respicere deos. Nec merẽtur vt dijs pœnas referãt, quia nec curæ dijs esse dignæ sunt. Et est ἀμφιβολία, quæ sensu manifesta est. ANCILLAS dedo.) Repudiato iureiurãdo ad aliud trãsit firmius documentũ. QVOLIBET cruciatu per me exquire.) Per me, hoc est, me permittẽte: vt quod per legẽ tibi nõ licet, per me liceat. Per me ergo, me authore & permittente. HAEC res hic agitur.) Aut sic intelligẽdũ est, quasi dicat, Hoc agebamus eũ tu aduenires. aut cũ asseueratione pronuntiandũ est: vt sit RES veritas: quasi dicat, Hic non verba sunt, sed res agitur. HAEC res hic agitur.) Propositio eorũ quæ dictura est, hoc modo, Hæc res hic agitur. quæ res? PAMPHILO ME FACERE, vt redeat vxor, oportet. quod si perficio, nõ pœnitet me famæ, solã fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitãt. Multa Terẽti⁹ fœliciter ausus est, arte fretus. nã & socrus bonas, & meretrices honesti cupidas, præterquàm peruulgatum est, facit: sed tanta vigilantia causarũ & rationũ momẽta subiungit, vt ei soli meritò videãtur omnia licere. Nam hoc cõtra illud est, quod alibi ait cõmune esse iã omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices verò malas. NON pœnitet me famæ.) Hæc figura λιτότης dicitur. minus enim dicit quàm significat. nam, non pœnitet me famæ: pro eo quod est, magnã famam cupidè acquisiuerim, significat.

Defieri. *Benigne præbere.* *Satur.* *Noster.* *Deiero.* *Respiciunt illas dii.* *Per me.* *Res.*

Non pœnitet me famæ.) Ne quæreremus, quî hoc meretrici prodesse posset. SOLAM fecisse.) Bene solã: ne nescisse officiũ meretricis poeta videretur. Solã fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitãt.) Id est recõciliasse vxorẽ marito. NOSTRAS mulieres suspectas fuisse.) Id est in suspicione positas. Nã esse suspectas, ambiguũ est. & nunc eius partẽ manifestã videmus. NObis in te ipsa.) Nobis, aut abũdat, aut cũ molestia nostra significat. PORRO hanc nunc experiamur.) Porro nũc, futurũ tẽpus ostendit. nã si iã inuenisti quid, experiaris & ea, quæ restãt in reliquũ tẽpus: quia iã de præteritis purgata est. Hãc experiamur.) Id est vtamur opera eius. CRIMINI tuæ se falsò vxor credidisse.) Crimen proprie dicitur id quod factũ est. Cicero, Verũtamẽ fac. tametsi criminosum id est. Id est, falsa insimulatio est. CRIMINI.) Crimen nunc, pro falsa suspicione. Virgilius, Formidine crimen acerbat. Et, sẽpérque, odij sed crimine, Drãces Infestus iuueni Turno. Id est & quòd eũ odisse, & quòd se illi odio esse suspicaretur. Cito ab eo hæc ira abscedet.) Bene. in duabus enim personis causa videtur esse turbarũ, socrus & Pamphili. PROFECTÒ in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignũ.) Moraliter, quasi quærẽdo, & discutiẽdo hoc intulit. Dissidio.) Diuortio. VELIM quidẽ hercle.) Vt nihil sit dignũ: hoc est nõ peccauerit Pamphilus. QVOD satis sit, faciet.) Id est, quidquid ad plenam ducit purgationem, faciet.

Non pœnitet me famæ. *Suspectus.* *Nobis.* *Porro.* *Experiamur hanc.* *Crimen.* *Dissidium.*

AN quia non tute ipse.) Correptio est. nam audiuit, Manere affinitatem hanc inter nos volo.

ILLIS modò exple animũ.) Quasi dicat, quæ amaræ sunt & molestæ. An quia nõ tute ipse audisti dudũ, DE HAC RE ANIMVS MEVS VT sit?) Vtrũ quia dixit, Manere affinitatem hanc inter nos perpetuam volo: an quia apud vxorem defendit adolescentem in amore meretricis?

QVOD mihi es pollicita tute vt serues.) Id est iusiurãdũ apud mulieres. QVID istæc mihi narras?) Reprehẽsio est quasi lõgorũ verborũ Lachetis. OB eam rem vis vt ego intrò eam?) Vis dicit: vt ostẽdat in hac re cunctationẽ suã. NAM nupta, meretrici hostis est.) Caute etiã hoc præstruit poeta, ne nõ verisimile videatur potuisse meretricẽ cõcorditer cũ pellice agere. Nam nupta meretrici hostis alia, scilicet inimica. AT easdem amicas tibi fore.) Hic quidem senes: verũ aliæ causæ sunt quæ mulieres faciũt molestas: & hæ autem spectatoribus notæ sunt ex argumento.

Quid istæc mihi narras? *Hostis.* *Inimicus.*

Exolues te suspicione.
Pudet.

ET SIMVL suspicione exolues.)Hoc est quod suprà dixit, crimē.nos quoque suspicionē interpretati sumus. EXOLVES.)Expedies. PVDET Philumenæ.)Pudet duo significat:siue ille peccarit quē pudet,siue ille cuius pudet.Et familiariter Philumenæ,tāquā notæ ex Pāphilo. SEQVIMINI me intro huc ambæ.)Ancillis dicit,quæ sunt κωφὰ πρόσωπα. Pudet Philumenę.) Conscientia cōmunis viri & pellicatus. QVID est quod mihi malim,quàm quod huic.)Sensus hic est,Quid est quod magis optē mihi euenire,quàm quod simul proderit etiā meretrici? Quid est quod mihi,&c.) Sic hoc ergo intulit ꝑ nouo. Mirādū est enim euenire potuisse,vt idē & seni & patri prosit,quod meretrici. Quid est quod mihi malim.)Vt amicitia mihi & sibi ꝓsit. Et ostēdit cōmune sibi bonū esse. EVENIRE.)Euenire,bis subaudiēdū. VT gratiā ineat sine suo dispendio.)Recte.Difficile est enim gratiā inire sine damno. ET mihi prosit?)Mire,quia difficile est amicū sine dāno acquirere.Et quia cū lucro non potuit dicere:& hoc ipsum bonū fecit,quia sine damno.Ergo velut tria sunt:vt gratiam ineat,vt sine damno,& vt mihi prosit. PAMPHILVM vere ab se segregarit.)Proprie ab meretrice segregari dicitur:ab vxore,disiūgi. SCIT sibi nobilitatē ex eo,& rē natā.)Quasi dicatur,Ecce quā amauit Pāphilus. Sed hoc sentire & dicere,patris est stulta pietate magnificātis filiū. Vt,Meū gnatum rumor est amare.Et proprie nobilitatē dixit.nam & meretrix & gladiator nobiles dici solent. Scit sibi.) Quod nimis amat,ait Nobilitatem. EX EO.)Vtrum ex Pamphilo?an ex eo,ex ea re:id est, quòd segregauerit verè ab se Pamphilum?& hoc est melius.Nam nobilis meretricis est non timere, ne alterum non inueniat.aut nobilis est,cognitam fieri etiam senibus. REM natam.)Ex patrocinio & amicitia senis. GLORIAM.)Ex facto raro in meretricibus. Et rem natam.)Quia multa in eā contulit. Et gloriā esse.)Quia defendit eum apud soceros & vxorem:& quòd marito meretrix coniugem reddit.

Segregari. Disiungi.
Nobilis meretrix & gladiator.
Ex eo.

ACTVS QVINTI SCENA III.

Trochaici octo.catalect.Iambici quadrati catalectici.

PARMENO. BACCHIS.

P. DEPOL næ meam herus esse operam deputat parui pretii,
AE Qui ob rem nullam misit,frustra vbi totum desedi diem,
Myeonium hospitem dum expecto in arce Callidemidem:
Itaque ineptus hodie dum illic sedeo,vt quisque venerat,
Accedebam,Adolescens dicdum quæso,es tu Myconius?
Non sum.at Callidemides?non.hospitem ecquem Pamphilum
Hic habes?omnes negabant:neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat:abii.sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video?quid huic hic est rei?
B. Parmeno opportunè te offers:properè curre ad Pamphilum.
P. Quid eó? B. dic me orare vt veniat. P. ad te? B. imò ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nihil refert,percontari desinas.
P. Nihil aliud dicam? B. etiam,cognosse anulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse,quem ipsus mihi olim dederat. P. scio:
Tantúmne est? B. tantum:aderit continuo,hæc vbi ex te audierit:
Sed cessas? P. minime equidem:nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando,atque ambulando totum hunc contriui diem.
B. Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pāphilo hodie? *Iambici quad.catalect.*
Quot commodas res attuli?quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo,qui penè harum ipsiúsque opera periit:
Vxorem,quam nunquam est ratus posthac se habiturum,reddo:
Qua re suspectus suo patri,& Phidippo fuit,exolui:
Hic adeò his rebus anulus fuit initium inueniundis.

Nam memini abhinc menſes decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, ſine comite, vini plenum,
Cum hoc anulo: extimui ilico: mi Pamphile inquam amâbo,
Quid exanimatus es obſecro? aut vnde anulum iſtum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere ſe ſimulare: poſtquam id video,
Neſcio quid ſuſpicarier, magis cœpi inſtare vt dicat.
Homo ſe fatetur vi in via * virginē neſcio quam cōpreſſiſſe: (Virginē) ſupereſt.
Dicitque ſeſe illi * anulum, dum luctat, detraxiſſe: (Anulū) diſſyllabū eſt.
Eum hæc cognouit Myrrhina in digito modo me habentem.
Rogat vnde ſit: narro omnia hæc: inde eſt cognitio facta
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim eſt in rem noſtram,
Vt quiſquam amator nuptiis lætetur. verùm ecaſtor.
Nunquam animum quæſti gratia ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum eſt, vſa ſum benigno, & lepido, & comi:
Incommodè mihi nuptiis euenit factum, fateor:
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda eius, incommoda æquum eſt ferre.

AEDEPOL næ meam herus eſſe operam deputat parui pretij.) In tota hac fabula ſeruus piger & curioſus inducitur: neque quidquā illi euenit ex ſententia ſua. AEdepol næ meam.) Totum à ſtomachante dicitur: quaſi qui nunc maxime iniuriam perſenſerit.

AEdepol næ meā.) In hac ſcena κατασ̕ροφὴ populo exponitur. Deputat parui pretij.) Quia ſic ſcilicet abutitur. Deputat parui eā, qui deputat eā in re nullius pretij conſumendam. FRVSTRA vbi totū deſedi diē.) Deeſt ILLVC, vt ſit, Illuc, vbi fruſtra totū deſedi diē. Totū deſedi diē.) Nota accuſatiuo caſu vſum eſſe. MYCONIVM hoſpitē dū expecto.) Memoriter & vigilāter ſeruus Myconiū hoſpitē & Callidemidē dixit: ne videret negligētia, vel obliuione ſua nō inueniſſe ad quē miſſus eſt. Myconiū hoſpitē.) Bene oſtendit ſe memorē & ſignorū & nominū, vt videatur verè illuſus cū operā dederit. ITAQVE ineptus.) Moraliter additū ineptus. Et ineptus, quaſi inaptus. ADOLESCENS dic dū quæſo.) Vernaliter & comice ſeipſum ſeruus imitatur. & eſt μίμησις. ES TV Myconius?) Nā vt tria mandata ſunt inquirēda: tria inquiſita ſunt ordine. OMNES negabāt.) Bene trāſit à μιμητικῷ ad διηγηματικὸν, & αὐτόμως. NEQVE enim quenquā eſſe arbitror.) Id eſt, non puto eū eſſe in mundo. IAM pudebat.) Sedere, an interrogare? AB noſtro affine exeuntē video?) Satis moraliter inducitur ſeruus dicere ab noſtro affine: cū domini eius ſit, nō ipſius. Sic & prius, Noſter ſocer video venit. pro, Pāphili ſocer. Exeuntem video?) Docte poeta præmonſtrat locuturam perſonam. QVID huic hic eſt rei?) Rurſus curioſus nihil ſciturus eſt: & excurſurus piger. PARMENO opportune te offers.) Attendendum quòd ab initio comœdiæ vſque ad finem Parmeno mittitur vt currat: & celatur, vt neſciat quod curioſe deſyderat. PROPERE curre ad Pāphilū.) Facete poeta inde incipientem facit, quod ille minime vult, dicendo, Curre. QVID eò?) Id eſt ad Pāphilum. AD te?) Vide curioſum non recuſare laborem, quo cauſam ſciat. Ad te?) Non ad te conueniendam: ſed domū, AD TE ſignificat. IMÒ ad Philumenam.) Mire tota fabula inuenit quamobrē currat Parmeno. QVID rei eſt?) Totū ꝑ perſona. TVA quod nihil refert, percōtari deſinas.) ὁμονομικῇ διανοίᾳ & eximie dixit, quaſi minus ſit iniuriū prohibere interrogare, quàm interrogāti nō reſpōdere. Et memēto hanc eſſe cui in principio nihil celauerit Parmeno. NIHIL aliud dicā?) Vult rē per mādata colligere. ETIAM, cognoſſe anulū illū Myrrhinā.) Etiā, aduerbiū eſt, vel cōſētiētis, vel reminiſcētis: ſed magis reminiſcētis modò. Sic Cicero, Etiā, quod penè præterij, capella quædā eſt mire facta. SCIO.) Nō audio, inquit: ſed ſcio. SED ceſſas?) Hoc eſt tardas & quieſcis. vrget autē cū curſu. MINIME equidē.) Ceſſo ſubauditur. POTESTAS haud data eſt.) Ceſſandi ſcilicet. ITA curſando atque ambulando.) Eſt enim curſus & nauigantis, & equitantis. QVANTAM OBTVLI aduentu meo.) Reliqua pars argumenti per μονῳδίαν narratur.

Deputat operam meam parui pretij.

Deſedi totum diem.

Ineptus.

Arbitror.

Ad te?

Etiam.

Quot. QVOT commodas res attuli?) Quot, tam multas. Et more suo Attuli dixit. QVOT autẽ ademi
Attuli res. curas?) Sic antè, Vt metum, in quo nunc est, adimam: atque expleam animum gaudio. Quot cõ-
Adimere modas res attuli? quot autem ademi curas?) Hæc omnia admiratis sunt: vt Virg. Quis nouus hic no
curas. stris successit sedibus hospes? GNATVM ei restituo, &c.) [illegible] REDDO.) Redditur
Redditur. nobis quod nostri cupidũ est: Restituitur nobis, cuius cupidi sumus. Bene ergo gnatũ restituo, vxo-
Restituitur. rem reddo. QVA re suspect⁹ suo patri, & Phidippo fuit.) Ergo non vnũ beneficiũ, sed tria sunt.
EXOLVI.) Variauit tẽpora, restituo, reddo, exolui. NAM memini abhinc menses decem.)
Nocte prima. Menses decẽ dixit, & recte, vt de hoc peperisse demõstret. NOCTE prima.) Primis partibus no
ctis, vel primore: vt, Vidimus obscuris primam sub vallibus vrbem. CONFVGERE anhelan-
tem.) Ex his argumentis potest colligi, hunc esse qui virginẽ vitiauerit. Confugere anhelantẽ.)
Vide signa coniecturalia: quòd cõfugere vidit, timebat: quòd anhelantẽ, colluctatus fuerat: quòd do
mum, celari volebat: quòd sine comite, pudendũ fuerat facinus: quòd vini plenũ, temerarium: quòd
Mi Pamphi. anulũ habebat, partũ indicat. Vides igitur his indicijs vt virginẽ apparet vitiatam. MI Pãphile
inquã amabo inquã amâbo.) Hæc blãdimẽta sunt muliebria. QVID exanimat⁹ es obsecro? aut vnde anulũ na-
ctus?) Principalia signa vitij illati, perturbatio & anulus. Quid exanimatus es obsecro? aut vn-
de anulũ istũ nactus?) Breuitati consulit Terẽtius. nã in Græca hæc aguntur, nõ narrantur. SI-
Simulare. MVLARE.) Fingere, ac pro vero falsum tradere. Ille alias res agere se simulare.) Id est alias res
agentem se fingere. pudebat enim amicæ de alterius stupro fateri: & ei amicæ, quam tum deperibat.
Nescio quid. NESCIO quid suspicarier.) Pro aliquid. HOMO se fatetur vi in via virginem nescio quã
compressisse.) Bene additũ homo. Et oratorie NESCIO QVAM. ex quo dicto omnis error est na
tus: nã appone nomẽ, & nulla fabula est. Nescio quã.) Vel quia verè nesciebat: vel quia sic dicen
dum fuit, ne amare illã videretur. HAEC tot propter me gaudia.) Inclusit narrationẽ fabulæ mo
re suo: ne hæc in futuro actu expectaremus. ETSI hoc meretrices aliæ nolunt.) Color necessa-
rius à verisimili. Se enim alibi dixisse, Bonas matronas facere, meretrices malas: meminit. EGO,
In rem. dum illo licitũ est.) An meruerit Pãphilus. NEQVE enim est in rẽ nostrã.) In rem, in vtilita-
Incõmode mi- tem, id est pro commodo. INCOMMODE mihi nuptijs euênit.) Sic dixit, quemadmodũ di-
hi euenit. cimus, Ei male euênit, aut bene ei contigit. NVPTIIS.) Deest EX. vt sit, Ex nuptijs. Incõ-
mode mihi nuptijs euênit.) ἀνθυποφορά. Et est ordo, Incõmode mihi euênit ex nuptijs. & incõmode,
pro incõmodo. FACTVM, fateor.) ἀνθυποφορά. NE id merito mihi eueniret.) Ergo hæc do-
Doleo. lemus quæ merito cõtingunt. MVLTA ex quo fuerint commoda eius.) Ratio cur noua omnia
fiant, & contra officium meretricis. Multa ex quo fuerint commoda eius, incommoda æquũ est
ferre.) Hoc eo tractu vocis, & ea æquanimitate dicendum, quale in Adelphis, Quando eum quæstũ
occœperis, accipienda & mussitanda iniuria est adolescentium.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Iambici quadrati acatalectici mistis Senariis & trochaicis quadratis catalecticis.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS.

PAM. VIDE mi Parmeno etiã sodes, vt mihi hæc certa, & clara attuleris,
Ne me in breue hoc coniicias tempus gaudio hoc falso frui.
PAR. Visum est. PAM. certóne? PAR. certé. PAM. deus sum, si
hoc ita est. PAR. verum reperies.
PAM. Mane dum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nunties.
PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam
Bacchidem anulũ suũ habere. PAR. factũ. PAM. eũ, quẽ olim ei dedi,
Eáque, hoc te mihi nuntiare iussit: itáne est factum? PAR. ita inquam.
PAM. Quis me est fortunatior? venustatísque adeò plenior? egóne te
Pro hoc nuntio quid donem? quid, quid nescio. PAR. at ego scio.
PAM. Quid? PAR. nihil enim: nam neque in nuntio, neque in me ipso boni
quid sit, scio.
PAM. Egóne qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris, *Iābici tet. acat.*
Sinam sine munere abire à me? ah nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium: *Senarii.*
Me expectat credo: adibo. B. salue Pamphile.
PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, seruatrix mea.

B. Bene factum,& volupe est. PAM. factis vt credam facis:
Antiquámque adeò tuam venustatem obtines:
Aliàs, uolūtate Vt * voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris, *Iambici quadrati acat.*
Semper siet. B. at tu ecastor morem antiquū, atque ingenium obtines,
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
PAM. Ha ha he, túne mihi istuc? B. rectè Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quòd nossem, videram:
Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me Di ament Pamphile.
PAM. Dic mihi, harū rerū nū quid dixti iā patri? B. nihil. PAM. neque opus est
Adeò mutito: placet non fieri hoc itidem, vt in comœdiis,
Omnia omnes vbi rescíscunt: * hi, quos par fuerat rescíscere, *Aliàs, hic,*
Sciunt: quos non autem scire æquum est, neque rescíscent, neque scient.
B. Imò etiam hoc quî occultari posse facilius credas, dabo.
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando meo *Trochaici tetra.*
Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. optume est:
Speróque hanc rem esse euenturam nobis ex sententia.
PAR. Here, licétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. nō licet. PAR. tamē suspicor:
Egóne hunc ab Orco mortuum? quo pacto? PAM. nescis Parmeno
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna me extraxeris. *Iambici acat.*
PAR. Imò verò scio, neque hoc imprudens feci. PAM. ego istuc satis scio.
PAR. An temerè quidquam Parmenonem prætereat, quod facto vsus sit?
PAM. Sequere me intrò Parmeno. PAR. sequor: equidem plus hodie boni *Trochaicus catalecticus.*
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam. *Senarius trochaicus cat.*

PLAVDITE.

CALLIOPIVS RECENSVI.

V IDEM MI Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa.) Bene hæc repetit. verum est enim, vt quod misere cupimus, id etiam tardius credamus effectum. Sic & in Heauton. Ego vereor magis. MANE dū.) Dū abūdat. SIC te dixisse opinor.) Miro affectu inducitur vix adduci ad credendum quod gaudet Pamphilus. *Dum.* ITA inquam.) Quasi, iam antè fassus, dico. QVIS me est fortunatior, venustatísque adeò plenior?) Ob beneficia Veneris. cui cōtrariū inuenustus, cui contrà reciderit quod amat. *Venustus. Inuenustus.* QVID donem? quid, quid nescio.) μιλλισμός. vt, Pelagine venis erroribus actus? An monitu diuum? au, quæ te fortuna fatigat, Vt tristes sine sole domos, loca turbida adires? NAM neque in nuntio.) Magis scire vult, quàm munus accipere. Nā neque in nuntio, neque in me ipso boni quid sit, scio.) Facete agit Terentius. quāto magis Parmeno curiosus est, tanto magis nescit illa quæ cupit. Ô BACCHIS, ô mea Bacchis, seruatrix mea.) Bene additū est, seruatrix mea. Et MEA quod suprà dixit, amatoris est. *Mea.* FACTIS vt credā facis.) Difficile enim erat credere his rebus gaudere meretricē. VT voluptati obitus.) Obitus, occursus. OB enim, significat contrà Ergo obitus, aditus. legitur &, voluntate obitus. *Obitus. Ob.* Obitus, sermo, aduentus tuus.) Inter obitū & aduentū hoc interest: quòd obitus est, quē casus affert: aduentus, quē voluntas, & destinatus locus. *Aduentus.* TVNE mihi istuc?) Quia blandimentū magis meretriciū est.

NVNQVAM ante hunc diē meis oculis eā, quod nossem, viderā.) Hoc est, nunquā sic viderā, vt eam nossem. *Quod nossem* Quod nossem.) Id est quod meminissem, quod scirem: sc per hoc nunquā viderā. vt alibi, Non equidē istuc, quod sciam. DIC verū.) Bene instāter ex meretrice quærit, quid de forma vxoris sentiat. scit enim hanc iudicē esse pulchritudinis posse: vel quòd fœmina, vel quòd æmula. NVM quid.) Num aliquid. acuendū ergo QVID. *Quid.* NEQVE opus est adeò mutito.) Vel tenui dicto. *Neque mutito opus est.* NON fieri hoc itidē, vt in comœdijs.) Mire: quasi hæc comœdia nō sit, sed veritas. Aut deest, ALIIS. Vt in comœdijs.) Deest FIT. OMNIA omnes vbi rescíscunt.) In fine enim comœdiæ nihil cuiquam celari solet. HIC quos par fuerat.) Hic, in hac comœdia, aut in

Rescire. hac re. Rescire, est recognoscere, & vix inuenire quod quis nescierit. NEQVE rescifcent, neque scient.) Rescifcunt ad quos pertinet: & rescifcunt, qui nesciunt: Sciunt, qui negligunt. Et rescifcimus ex alio: Scimus etiam per nostrā opinationē. Scio. HERE, licétne me scire ex te?) Ridicule instat scire, ignoraturus Parmeno. EGONE hunc ab Orco mortuū?) Verba sunt cogitantis. ideo & ἐλλειπτικῶς loquitur. NESCIS Parmeno.) Addidit stimulos curiositati eius. IMÒ verò scio, neque hoc imprudens feci.) Rectè. paruū enim beneficij meritum, si ab imprudente præstitū videatur. TEMERE quidquam Parmenonem prætereat.) Quòd interdū non temere prætereat quod habet faciendi necessitatem. Temere. Temere quidquam Parmenonem prætereat.) Sibi ipsi hoc dicit, & se nominat: vt, Degenerémque Neoptolemum narrare memento. Et, Age nunc: Phormionē, qui volet, lacéssito. Temere quidquam.) Vtrum hoc dicit, Non temere, neque per imprudentiam geritur quicquid vtile est. an hoc dicit, Nihil potest transire temere, quod vtile factu est, quin gratiā sui habeat? An hoc dicit, An quicquā Pāphilus prætereat temere: ita vt nō remuneret bonū factū Parmenonis, quod sibi vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti. FECI imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.) Quia non conuenit seruo scienti rectè facere, bene addidit Imprudens. imprudēti sibi euenisse, vt bene faceret: quod prudens nunquā fecerit. Imprudens quàm sciens.) ἀντίθετον secundum. nam imprudentem scienti reddit, non prudentem.

Fabulæ interlocutores.

Phormio	parasitus.	Geta	seruus.
Chremes	senex.	Sophrona	nutrix.
Demipho	senex.	Dorio	leno.
Phædria	adolescens.	Hegio	aduocatus.
Antipho	adolescens.	Cratinus	aduocatus.
Dauus	seruus.	Crito	aduocatus.
		Nausistrata	matrona.

C. SVLPITII APOLLINARIS IN PHORMIONEM PERIOCHA.

CHREMETIS frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clàm habebat Lemni vxorem & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnicè
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur. virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

HANC Comœdiam, manifeſtum eſt prius ab Apollodoro ſub alio nomine, hoc eſt ἐπιδικαζόμενον Græce ſcriptam eſſe, quàm Latine à Terentio Phormionē. Quamobrem nulla dubitatio eſt, hanc ſolā eſſe cui nomen poeta mutauerit: & errare eos qui in hac Phormionem paraſitum putant à formula litis, quam intenderit, nominatum: cum Græca lingua fiſcus ſparteus & ſtramen nauticum ſic dicatur: à cuius rei vel capacitate, vel vtilitate etiā ab Apollodoro paraſitus Phormionis nomine nūcupatur. Hæc igitur proprie tota motoria eſt, & in affectibus conſtituta penè maioribus, quàm comicus ſtilus poſceret: niſi quòd arte poetæ omnia moderata ſunt. Primas in ea partes, vt ipſe poeta profeſſus eſt, tenet Phormio: ſecūdas Geta: tertias Demipho: ſubinde cæteri, prout cuiuſque actus oſtendit. Prologus Phormionis nimis concitatus eſt, adeò vt ipſe ſemet veluti reprehendat ob hanc ipſam peruicaciā, & ſimul argumentum ſuæ purgationis inducat. Atque in ea cum & Protaſis, & Epitaſis, & Cataſtrophe magni moliminis & negotij ſint: ita varijs leporibus aſperguntur, vt etiam rerum triſtium grauitatem poeta lepidus comica ſerenitate tranquillet. Hæc acta eſt ludis Megalenſibus, Lucio Cornelio Merula AEdili Curuli, & L. Poſtbumio Albino: agentibus L. Caſſio Attilio, & L. Ambiuio: modos faciente Flacco Claudij filio tibijs ſerrannis, totàque deuerbijs facetiſſimis, & geſtum deſyderātibus ſcenicum, & ſuauiſſimis ornata canticis fuit. Editáque eſt quarto loco, M. Valerio, & C. Fānio COSS.

Perſona etiam in huius protaſi non vna eſt, ſed duæ: quarum altera extra argumētum poſita eſt, cui narratur fabula: altera in argumento quæ narrat fabulam. Argumentum quoque non ſimplicis negotij habet: nec vnius adoleſcentis, vt in Hecyra: ſed duorum, vt in cæteris fabulis. Scire autem conuenit vno die tranſigi Phormionem: non vt Heautontimorumenon duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλέγειν dicitur, non producte ἀπὸ τοῦ πρωτολογεῖν. nam officium prologi ante actionem quidem rei ſemper eſt: verūtamen & poſt principium fabulæ inducitur, vt apud Plautū in Milite glorioſo: & apud cæteros magnæ authoritatis veteres poetas.

ARGVMENTVM.

CVM Chremes Demiphonis frater adſcito ſibi ad fallaciā nomine, quo Stilphonē ſe dici fecerat, duas eodē tēpore habuiſſet vxores, Athenis diuitē, pauperē Lemni: ex diuite ſuſtulit filiū, qui dictus eſt Phædria: ex paupere furtim ſuſcepit atque educauit filiā, Phanium nomine, eámque conſilio cū fratre habito deſtinauit filio eius Antiphoni vxorē dare. Quibus complacitis, vno tēpore profecti Athenis ſenes, Demipho in Ciliciā, Chremes Lemnū ad accerſendam filiā, quæ iam illinc cū matre nauigauerat, occaſionē dederunt amandi adoleſcentibus. Nā ſtatim Phedria Cithariſtriā ſub lenone cœpit ardere: Antipho illam filiā patrui Phaniū deſponſatā ſibi, neſciēs neſcientē, mox vt Athenas venit, nec patrē reperit falſa duplici eius nomine, matrē mortuam dum lamentatur, adamauit: conſilióque & opera paraſiti, ſecundū leges Athenienſiū, quaſi ſibi cognata eſſet, tanquam in iure victus & velut coactus, eā accepit vxorē per abſentiā patris. Qui cum aduenisſet, & vellet eā expellere: primo confutatur per impudentiā paraſiti. pòſt cū ſuo fratre ſic decipitur, vt dū eam credit ab Antiphone poſſe diſiungi, eam paraſitus ipſe ducat vxorē: & det ducturo XXX. minas præſenteis dotis puellæ nomine, quas Phormio acceptas Phædriæ dedit: ille, lenoni ad Cithariſtriā redimendā. Quibus geſtis tandē Chremes agnoſcit filiā ſuam coniunctā eſſe fratris filio. Quate dum mutato conſilio XXX. minas à Phormione per rixā conatur exigere: per eundem proditus vxori ſuæ Nauſiſtratæ eſt: & factus libidinis reus, non antè veniam meruit à matrefamiliâs, quàm & XXX. minarum, & amoris Cithariſtriæ veniam dediſſet filio. Primus actus eſt in colloquio Daui & Getæ: per quos diſcit populus argumentum. Secundi actus tenor continet aduentū ſenis turbulentū, & eiuſdem iurgiū aduerſus Getā & Phædriam. Tertio actui attribuitur litigium ſenis & Phormionis. tum conſultatio cū aduocatis. tū Antiphonis in ſcenā reditus: colloquiúmque cū Geta. tum lenonis & Phædriæ colluctatio. tū adhortatio Getæ de inueniendo argento ad redimendam Phædriæ Cithariſtriam. Quartū actum iſta concelebrant: aduentus Chremetis, eiuſdémque cum fratre deliberatio per errorem de eijcienda Phanio. Getæ verba de fallēdis ſenibus. Antiphonis oratio apud ſemetipſum de amore tractantis. Getæ rurſus cum ſenibus callida, & mox cum Antiphone de eadem cauſa ſimplex diſputatio: ſenum inter ſe colloquium de expulſione mulieris. & ad extremum verba Chremetis agnoſcentis nutricem, ac per eam filiam ſuam cum Antiphone coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine: & conuenitur Nauſiſtrata vt exire domo compellat Phanium. nuntiatur Antiphoni & Phormioni per Getam, Phanium à patre agnitam, permiſſámque vt vxor habeatur. quæ cum ita nupta ſit, expoſcitur argentum à Phormione per rixam ſenum: à quibus ille oppreſſus, rem omnem aperit Nauſiſtratæ. ad quod primùm irata, vt in tali re vxor, mox lenitur in fine fabulæ: & tutiſſimum à patris iracundia præſtat Phædriam.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS FACTA QARTO, C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

PROLOGVS.

POSTQVAM poeta vetus poetam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem in otium:
Maledictis deterrere ne ſcribat, parat.
Qui ita dictitat, quas antea fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui:
Quia nuſquam * ſcripſit inſanum adoleſcentulum   *Aliàs, fecit*
Ceruam videre, fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare vt ſubueniat ſibi.
Quòd ſi intelligeret, cum ſtetit olim noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua:
Minus multò audacter, quàm nunc lædit, læderet:
Et magis placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet:
Vetus ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret, niſi haberet cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reiicere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene:
Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite: apporto nouam,
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant:
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Paraſitus, per quem res * agetur maximé.   *Aliàs, geretur*
Voluntas veſtra ſi ad poetam acceſſerit,
Date operam: adeſte æquo animo per ſilentium:
Ne ſimili vtamur fortuna, atque vſi ſumus,

Cum per tumultum noster grex motus loco est.
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitásque vestra adiutans, atque æquanimitas.

P OSTQVAM poeta vetus poetam non potest.) Hoc initiũ à destructione personæ aduersarij sumitur, coniunctum cum insinuatione personæ Terentianæ. Postquam poeta vetus poetã non potest.) Nota POSTQVAM apud veteres non præterito modò, sed etiam præsenti tempori adiungi. Vt, Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quanquam sunt qui POSTQVAM simpliciter pro quoniam accipi velint. *Postquam.*

Postquam poeta vetus.) Qui iam diu est, non qui iam diu fuit. Ergo vt vinum, vetus: non vetus, vt Ennius. *Vetus poeta.* Postquã poeta vetus poetam.) Iocũda repetitio: vt, Diua deam. &, Notos pueri puer indue vultus. Postquã poeta vetus poetã non potest.) ἀντίθετον primũ per σύλληψιν primã, ita vt extrinsecus nouũ audiri poetam oporteat. RETRAHERE à studio.) Sic loquitur, quasi rem scenicã magis lædere voluerit Luscius, quàm Terentiũ. TRANSDERE.) Trãsdere veteres sonantius, quod nos lenius dicimus tradere: vt tralatũ, nos trãslatũ è cõtrario. *Transdere. Translatum.* Et trãsdere hominẽ.) Comice & venuste inseruit hominem: vt, Leuibus huic hamis cõsertã, auróque trilicẽ Loricã: quam Demoleo detraxerat ipse Victor apud rapidum Simoëta sub Ilio alto: Donat habere viro decus & tutamẽ in armis. MALEDICTIS detertere.) Sensus hic est, Ipse se, inquit, aduersarius fatetur victum, qui à rebus exclusus, ad verba delapsus est. MALEDICTIS deterrere.) Deest eũ. vt, Quarũ, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam Connubio iungam stabili. QVI ita dictitat.) Impudentiã ostendit per frequentatiuũ verbum. *Frequẽtatiuũ uerbum.* QVAS antea fecit fabulas.) Et hic lentum accusatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam sit iudicatum in melius. *Dictito.* TENVI esse oratione, & scriptura leui.) Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obijciat, quod proprium debet esse Comici stili. Reuera autem hoc deterior Menandro Terentius iudicabatur, quòd minus sublimi oratione vteretur. quod ipsum nunc purgat, dicens in tragœdia altiora transire posse. QVIA nusquam insanum scripsit adolescẽtulũ.) Ideo videmur leues, tenuésque inquit: quia non in comœdia prodigia facta sunt, & tragœdias concitauimus. Et callide hic non solũ errorẽ reprehendentis, sed etiã imperite scripsisse ipsum ostendit Lusciũ Lauiniũ. Scripsit.) Legitur & fecit. Adolescentulum.) Vt comicam personam ostenderet, artificiose imminuit adolescentulum, quò magis persona à sublimitate discederet. CERVAM videre, fugere, & sectari canes.) Hic affectus à comœdijs remouendus est. Ceruam videre, fugere, & sectari canes.) Ambiguitas per accusatiuum casum, perseuerans vsque ad vltimum de industria, vt etiam ipsa perplexitas odiosa sit. ET eam plorare, orare, vt subueniat sibi.) Hæc omnis δείνωσις tragica est: & ideo in comœdia vitiose inducitur. CVM stetit olim noua.) Bene hoc positum est. potuit enim responderi, Cur igitur stetit, & non exacta est à populo? *Stetit olim noua.* Cum stetit olim noua.) Recte olim: quasi dicat, Cum adhuc Terẽtius non scriberet, penuria meliorum est probata. Deinde quòd ait noua, hoc significat, omnia carmina nouitate ipsa commendari, etiamsi nullius momenti sint. ACTORIS opera stetisse.) Vna opera & suffragium scenicorum comparat, & lædit aduersarium. MINVS multo audacter.) Noue dictum, Minus multo audacter: vt cũ dicamus nos, minus audacter. *Minus multo audacter.* NVNC SIQVIS est, qui hoc dicat, aut sic cogitet.) Omne quod in mentem venit, aut cogitamus, aut dicimus. vt Virgilius, -& mihi iam multi crudele canebant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Hic sensus est, Nũc siquis est, qui hoc dicat, aut censeat, improbus est Terentius qui omnes prologos de maledictis facit: habeat is hoc responsum sibi, aduersarium coegisse qui prouocauerit. Nam quid faceret Terentius, cum de palma artis musicæ certandum videat esse sibi? LACESSISSET prior.) Aut lacessisset abundat, aut prior. *Lacessit prior.* NVLLVM inuenire prologum.) Prologum modò, non hominem, sed verba significat. NOVVS.) Hic quod suprà prætermisit, veteri supposuit nouum. *Prologus.*

NISI haberet cui malediceret.) Mire haberet: quasi dubium non sit maledicendum esse Luscio. IS SIBI responsum hoc habeat.) Huic rei per qualitatem respondet, aduersarium cogere, vt sic agat. IN MEDIO palmam omnibus esse positam.) Sensus hic est, Inueniret inquit: sed maluit, cum de palma certandum sit, aduersario respondere lædenti. *Palma.* Verum oratorie manifesta soluere non curauit, hoc est, nullum inuenire prologum potuisse Terentium. & hoc enim obijciendum fuit omnibus & nouis, & veteribus poetis. Palmam pro causa certaminis posuit. Et ideo non est mirandum, si pugnant quibus causa certaminis præsto est. QVI artem tractant musicam.) Virgilius, -nec quidquid vbique est Gentis Dardaniæ magnum quæ sparsa per orbem. *Musicã artẽ tractare.* Et περιφραστικῶς pro qui comœdias scribunt. ILLE ad famem hunc ab studio.) Hic maxime incipit soluere quod sibi superius ipse proposuit. Ille ad famẽ hunc ab studio.) Nunc quid est inquit, poetã vituperare, nisi ad famẽ reijcere? nam poetæ probi suas vendebant fabulas: & harũ pretijs alebãtur. Ille ad famẽ hunc ab studio.) Cur lacessitus respõdes? certamẽ est, inquit. AB studio studuit.) Vetuste: vt, Luserat ludum, & pugnam pugnauit. *Ab studio studuit.* BENEDICTIS si certasset.)

Quia suprà dixit in medio omnibus palmam esse positam.quasi dicat, quidquid in certamẽ venerit,
Certare. in eo vincendos æmulos esse. SI certasset.) Certasset ἀντὶ τοῦ prouocasset:ab eo quod præcedit,
Bene audire. id quod sequitur. Virgilius, nec te certasse priorem Pœniteat. AVDISSET bene.)Bene audi-
re,est bene dici, laudari. QVOD ab illo allatum est.)Id est maledictum. QVOD ab illo al-
Allatum. latum est, sibi esse id relatũ putet.)Prouerbiale est, Quod dedit, recepit.Et geminauit L: vt Relli-
quias Danaûm. DE illo iam finem faciam dicundi mihi.)ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ λέγοντος. DI-
CVNDI mihi, peccandi cum ipse de se finem non facit.) Et mihi, & de se proprie positum est: &
Peccare. præterea ἀμφιβολία. Peccandi.)Maledicendi. Peccandi cum ipse de se finem.)Prius inquit,
Ego de illo finem faciam, quàm ipse de se. An prius dicendi ego faciam, quàm ille peccandi finem?
Non facit. NON FACIT, pro non faciat:vt, Mirum ni ego me turpiter hodie dabo. NVNC quid velim,
animum attendite.) Deest, QVAERITIS. vt sit, Nunc quid velim, quæritis? animum attendite.
Noua fabula. APPORTO nouam.)Nouam, latinam dicit. EPIDICAZOMENON quã vocant co-
Terentius reprehenditur. mœdiam.)Hic manifeste errat Terentius.nam hæc fabula quam transtulit, Epidicazomene dicta est
à puella de qua iudicium est:cum sit alia Epidicazomenos eiusdem Apollodori. Debuit ergo dice-
φόρμιον. re Epidicazomenen Græci. LATINI Phormionem nominãt.) φόρμιον tegiculum dicũt Græ
ci quo insternitur pauimentum:vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. Nõ
ergo à formula, vt quidam putant, dictum est. Ergo inde parasitus vilissimæ conditionis homo, no-
Primæ partes. men accepit. QVIA partes primas qui aget.) Primas nunc, maximas.ad actorem enim retulit.
Cicero, Sæpe illum qui est secundarum aut tertiarũ partium. PHORMIO est.)Si à formula es-
set nomen comœdiæ, primã produceremus syllabam:si à Phormione, corripere debemus. PER
quem res agetur maxime.)Quia primæ partes etiam aliud significant. non ergo nunc primum actũ
Maxime. dicit, sed summas partes.Et bene MAXIME:quia & per alios. VOLVNTAS vestra si ad poe-
Voluntas vestra accessit ad poetam. tam accesserit, date operam.) Si voluntas accesserit:pro, si faueritis. Noue sic voluntatem, pro fauo-
re posuit. ADESTE æquo animo.)Fauor in comœdia silentium spectatoris est. Recte ergo ad-
didit PER SILENTIVM. AEquo animo.)Nunc propositio est. NE simili vtamur for-
Fauor in comœdia. tuna atque vsi sumus.)Ne populum læderet, fortunam maluit accusare. CVM per tumultũ no-
ster.)Apparet Hecyram ante Phormionem actam esse:cui contigit id quod queritur, populum sub-
Loco motus. accusans. NOSTER grex motus loco est.)Locus, est distributio temporum, quæ cuique in spe-
ctaculum venturo attribuuntur ab AEdilibus.vnde loco motus dicitur, qui suas horas nõ obtinue-
rit inter præcedẽtes & consecuturos.Ergo proprie.Sic & Cicero, Loco ille motus est, cum est ex vr-
be pulsus. QVEM actoris virtus.)Vbique laudat actorem.est enim poetæ vtile. Quẽ acto-
Virtus. ris virtus.)Qui exclusus toties, animum nõ abiecerit, sed perseuerauerit agere. ideo virtus. RE-
STITVIT locũ.)Bene repetiuit locum, vt ἀμφιβολίαν vitaret:ne QVEM TVMVLTVM dice-
re videretur. BONITASQVE vestra adiutãs, atque ęquanimitas.)Bonitas in omnibus gene-
Bonitas. raliter rebus est:AEquanimitas in spectando. An bonitas in probandis his quæ bona sunt:AEqua-
AEquanimitas. nimitas in ignoscendis vitijs atque delictis? An ταυτολογία est? An bonitas circa omnes:AEqua-
nimitas circa Terentium? Bonitásque vestra.)Ne totum actori tribuẽs, nihil populo præter cul-
Adiutare. pam reliquisse videretur, honoris causa hoc addidit. Adiutans.) Sic veteres dicere maluerunt
quàm adiuuans.

ACTVS PRIMI SCENA I.

DAVVS seruus.

Senarii.

AMICVS summus meus, & popularis Geta
Heri ad me venit:erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relliquum pauxillulum
Numorum:id vt conficerem. confeci:affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem:ei credo munus, hoc corraditur.
QVAM INIQVE comparatum est, hi qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus!
Quòd ille vnciatim vix de demenso suo
Suum defrudans genium comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet:haud existimans
Quanto labore partum. porrò autem Geta

Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies:
Vbi initiabunt, omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi: sed videóne Getam?

AMICVS summus meus, & popularis.) Quod in omnib⁹ ferè comœdijs, in quib⁹ perplexa argumẽta sunt, fieri solet: id in hac quoque Terẽtius seruat: vt προταλικὸν πρόσωπον, id est personam extra argumentum, inducat: cui dum ob hoc ipsum, quod veluti aliena tota fabula est, gesta res narratur: discat populus textum ex continentia rerum, sitque instructus ad cætera. Amicus summus meus, & popularis Geta.) In hac scena, quæ docẽdi atque instruẽdi spectatoris causa inducitur, mire extrinsecus lepóres facetiæque cernuntur, & sales comici. Id enim est artis poeticæ, vt cum narrationi argumenti detur opera: iam tamen res agi, & comœdia spectari videatur. Amicus summus meus, & popularis Geta.) Insinuatio personæ eius quæ inducitur ad audiendum. Et vide seruum ostẽdi Daunm: & non ostendi cuius seruus sit. Amicus summus meus.) Causa cur in scenam procedat Dauus. Amicus.) A voluntate. Popularis.) A fortuna. Popularis, eiusdem conditionis gentísque. Sallustius, Popularis sui sceleris. Et popularis, populo amatus. & popnlaris ciuis. & popularis humilis. & popularis vilis, è populóque factus: vt si quis dicat sordidum, popularẽ ciuem. Amicus summus meus.) Dauus extra duas familias inducitur, quæ in hac sunt fabula, alienus, ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumẽtum. HERI ad me venit.) Propter cognationem E & I literarum, nõ dubitauerunt antiqui & here & heri dicere, & mane & mani, & vespere & vesperi. ERAT EI de ratiuncula.) Deest, NAM: sed mire subtractum est.

Erat ei de ratiuncula.) Opportuna diminutio in re seruili, ratiuncula, & pauxillulum. Erat ei de ratiuncula.) Moraliter intulit, ERAT EI. magis enim facetum & comicum est, cum ἀσυνδέτως infertur, quàm si diceret, Nam erat ei. IAM PRIDEM apud me relliquum.) De argumẽto sumitur causa colloquij. Nam debui, inquit, Getæ: & ille me exigit, vt numeretur domino ob nuptias factas. PAVXILLVLVM.) Quart⁹ gradus diminutionis, paulũ, paululũ, pauxillũ, pauxillulũ. ID VT conficerem.) ἔκλειψις prima. Et conficerem proprie. nam fieri pecunia dicebatur. Sallustius, Quæ pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat. Conficerem.) Quia in promptu non erat. CONFEREI: affero.) Bene: quasi reddendi moræ nõ habere causa fuerit. NAM herilem filium.) τρόφιμον Græci dicunt. atque haud scio, an Latini quoque alumnum dicere poterant, nisi hoc mallent. Nam herilem filium eius duxisse audio vxorem.) Mire se applicat argumento. EI credo munus hoc corraditur.) Mire: heri quidem fuerunt nuptiæ, sed adhuc munus corraditur: quia in nuptijs etiam septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus dies, quo parentalia concluduntur. Ei credo.) Vxori scilicet. Munus hoc corraditur.) HOC e, pecuniæ icilicet, munus erit. & est figura ἐπεξήγησις. Credo.) Pro vere scio. Et ei, an vxori, an absolute vt sit, ei rei? Corraditur.) Apta in verbo difficultas. vt in Adelphis, Minas decẽ corradet alicunde. &, Corrasi omnia. QVAM iniquè comparatum est.) Miro ἰδιωτισμῷ morẽ pro lege cõqueritur. Cõparatũ.) Cõstitutũ est lege. Et HI QVI MINVS HABENT, & DIVITIORIBVS dixit: ne diceret, serui dominis: vult enim latius patere quod dicit: & generalẽ esse sententiam. Quàm inique cõparatũ est, hi qui minus habẽt.) Garrulos seruos & sententiosos amat Comœdia: tristes & parce loquẽtes Tragœdia. Vt semper aliquid addãt.) Mire nõ dent, sed addant. & nõ, aliquãdo: sed, semper. Diuitiorib⁹,) Pro, minus pauperibus. QVOD ille.) Docte ad singularẽ numerũ trãsit à plurali. Quod ille.) Reddit ad Getã. VNCIATIM.) Sic veteres, Multa vnciatim. Cũ expẽsa pecunia ferret more veterũ: nõ vt nũc, annumeraretur: Assis, libra erat: eiúsque partes, vnciæ. Rursus vnciæ vni⁹ duodecima pars, libella dicebat. Merito ergo, nõ per singulos sestertios, neque per singulos denarios, neq; per singulos asses: sed id quod ὑπερβολικῶς minimũ fuit, per singulas vncias, vnciatim dixit. Et Cicero, Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, libellã vnã dedisset? Vnciatim.) Vix potuit & vnciatim, & cito conflari peculium. vt multa pauxillatim, & cito fiunt maxima. Merito ergo additum est VIX. Sed quid si & vnciatim, & vix, & tamen de lucro dedit? DE DEMENSO suo, inquit. Quid si ex abundanti? SVVM DEFRVDANS GENIVM. Deinde, non acquisiuit, sed, COMPARSIT. Et ad postremum, miser: vt iniquitas consuetudinis, comploratione finiretur. De demenso suo.) Serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem: & id demensum dicebatur. & vtrum à mense, an à metiendo, incertum est.

Suum defrudans genium.) Vt contrà, Genialia curare dicitur, qui viuit lautius. ID ILLA.) Nupta scilicet. VNIVERSVM abripiet.) Contra illud quod vnciatim dixerat. Vniuersum abripiet.) Magna virtus pené in singulis syllabis: contra illud quod ait ille, ILLA retulit. contra vnciatim, vix & de demenso suo, VNIVERSVM. Contra id quod ait, Munus corraditur, ABRIPIET. Contra, Suum defrudans genium, & Comparsit miser, Haud existimans quanto labore sit partum. HAVD existimans.) Haud existimans, vel intelligens, vel recogitans, ac reputans.

Popularis. *E & I cognatio.* *Here, heri.* *Mane, mani.* *Vespere, vesperi.* *Nam, subtractum.* *Pauxillulũ.* *Facta pecunia.* *Conficere pecuniam.* *Alumnus.* *Credo.* *Corrado.* *Comparatũ.* *Diuitior.* *Vnciatim.* *Assis.* *Vncia.* *Libella.* *Vix.* *Demensum.* *Genialia curare.*

Existimo. Partum. Ferietur. plaga. Sanguis. Alius pro multis. Natalis locus, vel dies. Initiari. Edulia dea. Potica dea. Cuba dea.

Haud existimans.)Pro,æstimans. Sallustius, Si Quirites pacem existimaretis. Quanto labore partum sit.) Hoc sic pronuntiandum est, quasi nunc ei venerit in mentem sæpius passurum Getam, quod semel tolerare grauissimum iudicauerit. Quanto labore.) Vt, Relliquias Troia ex ardente receptas. PARTVM.)Proprie dicitur partum, de eo quod labore quæsitum est: quia nullus partus sine dolore est ac labore. PORRO autem Geta ferietur.) Ad paupertatem retulit ferietur, nam & damnum, plaga: & res, sanguis noster dicitur. Ferietur alio munere.) Significanter, non fungetur munere, sed ferietur, dixit. Ferietur alio munere.)Ex consuetudine, ferietur. Nam & plagam, damnum: & sumptum, sanguinem nostrum dicimus. VBI HERA pepererit.) Quæ suprà ILLA dicta est. PORRO alio autem.) Et ALIO quod dicit, pro multis pronuntiandũ est. VBI ERIT puero natalis dies.)Cum adiectione temporis, cuiuslibet natalis dies melius dicitur: vt natalis locus, & natale astrum. sed Virgilius seruiens personæ rusticæ, Meus est natalis Iola, inquit: nec addidit, dies. VBI INITIABVNT.)Hoc vultuose pronuntiandum. Vbi initiabunt.)Vt quidam, cibo & potu: vt quidam, sacris. Vbi initiabunt.)Legitur apud Varronẽ, initiari pueros Eduliæ, & Poticæ, & Cubæ, diuis edendi & potandi & cubandi: vbi primùm à lacte & à cunis transierunt. quod Virgilius, Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est. hoc adnotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum sequitur: apud quem legitur in insula Samothracum à certo tempore pueros initiari more Atheniensium: quod, vt in Palliata, probandum est magis. Vbi initiabunt.)Hoc sic inferendum est: non quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerãdo occasiones dandorum munerum. OMNE HOC mater auferet.) Hoc retulit ad offerentis irrisionem, qui putat se puero dare. MATER AVFERET.) An nutrix? an vera mater? PVER causa erit mittundi.) Propriè dixit mittundi, de muneribus. SED VIDEÓNE GETAM?) Locuturum ostendit Getam. Sed videóne Getam?)Apparet poetam nihil putasse amplius addendum ad insinuandam populo personam Daui: & ideo iam induxit exeuntẽ Getam, vt sit causa commutandæ orationis.

Mittere munera.

ACTVS PRIMI SCENA II.

GETA seruus. DAVVS.

G. SI QVIS me quæret rufus. D. præstò est, desine. G. oh, *senarii.*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem
Lectum est, conueniet numerus quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim vt nunc sunt mores: adeò res rediit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egóne? nescis quo in metu, &
Quanto in periculo * sim. D. quid istuc est? G. scies: *lias, simus.*
Modò vt tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere verba ei credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostíne? D. quidni? G. quid eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modò non MONTES AVRI POLLICENS.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes, me filiis
Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:

Memini relinqui me,deo irato meo.
Cœpi aduerſari primò:quid verbis opus eſt?
Seni fidelis dum ſum,ſcapulas perdidi.
D. Venêre in mentem iſtæc mihi:nam quæ inſcitia eſt
Aduorſum ſtimulum calces? G.cœpi his omnia
Facere,obſequi quæ vellent. D.ſciſti VTI FORO.
G. Noſter mali nihil quidquam primò:hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam:hanc amare cœpit * perditè. Aliàs,perditus.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo:
Neque quod daretur quidquam,id curarant patres.
Reſtabat aliud nihil,niſi oculos paſcere,
Sectari,in ludum ducere & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo,ex aduorſum ei loco
Tonſtrina erat quædam:hic ſolebamus ferè
Plerunque eam opperiri,dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus * illic,interuênit Aliàs,illi,
Adoleſcens quidam lachrumans:nos mirarier:
Rogamus quid ſit:Nunquam æquè,inquit,ac modò,
Paupertas mihi onus viſum eſt,& miſerum,& graue.
Modò quandam vidi virginem hic viciniæ
Miſeram,ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo:neque illi beneuolens,
Neque notus,neque cognatus,extra vnam aniculam,
Quiſquam aderat,qui adiutaret funus:miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregia:quid verbis opus eſt?
Commôrat omnes nos:ibi continuo Antipho,
Voltiſne eamus viſere?alius,cenſeo.
Eamus.duc nos ſodes. Imus,venîmus,
Videmus:virgo pulchra,& quò magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus paſſus,nudus pes,ipſa horrida:
Lachrumæ,veſtitus turpis:vt ni vis boni
In ipſa ineſſet forma,hæc formam extinguerent.
Ille,qui illam amabat fidicinam,tantummodò
Satis inquit ſcita eſt:noſter verò. D.iam ſcio:
Amare cœpit. G.ſcin' quàm?quò euadat,vide:
Poſtridie ad anum rectà pergit:obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam.illa enim ſe negat:
Neque eum æquum ait facere:illam ciuem eſſe Atticam
Bonam,bonis prognatam.ſi vxorem velit,

Lege id licere facere:sin aliter,negat.
Noster quid ageret,nescire:& illam ducere
Cupiebat,& metuebat absentem patrem.
D. Non si redisset pater,ei veniam daret?
G. Illéne indotatam virginem,atque ignobilem
Daret illi?nunquam faceret. D.quid fit denique?
G. Quid fiat!est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens:qui(illum Di omnes perdiunt)
D. Quid is fecit? G.hoc consilium,quod dicam,dedit:
Lex est,vt orbæ,qui sint genere proximi,
Eis nubant:& illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam,& tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimulabo virginis:
Ad iudices veniemus:qui fuerit pater,
Quæ mater,quî cognata tibi sit,omnia hæc
Confingam:quod erit mihi bonum atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles:vincam scilicet.
Pater aderit:mihi paratæ lites:quid mea?
Illa quidem nostra erit. D.iocularem audaciam.
G. Persuasit homini:factum est:ventum est:vincimur:
Duxit. D.quid narras? G.hoc,quod audis. D.ô Geta,
Quid te futurum est? G.nescio hercle.vnum hoc scio:
Quod fors feret,feremus æquo animo. D.placet:
Hem istuc viri est officium. G.in me omnis spes est mihi.
D. Laudo. G.ad precatorem abeam credo,qui mihi
Sic oret:Nunc * omitte quæso hunc:cæterùm — Aliàs,amitte
Posthac si quidquam,nihil precor:tantum modo
Non addas. vbi ego hinc abiero,vel occidito.
D. Quid ille pædagogus,qui citharistriam?
Quid rei gerit? G.sic tenuiter. D.non multum habet
Quod det fortasse. G.imò nihil, * nisi spem meram. — Aliàs,prater
D. Pater eius rediit,an non? G.nondum. D.quid?senem
Quoad expectatis vestrum? G.non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo,
Et ad portitores esse delatam:hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me vis? G.vt bene sit tibi.
Puer heus,nemón' huc prodit? cape,da hoc Dorcio.

S I QVIS ME QVAERET RVFVS.) Mire Poeta desyderatũ Getæ ostendit Dauum. Si quis me quæret rufus.) De ipso loquitur, à quo reddi sibi debitum sperat. Si quis me quæret rufus.) ἀποσιώπησις secunda. nam apparet plura dicturum fuisse.

PRAESTO est,desine.)Tertia persona de se loquens vsus est:quia illæ nominatiuum prætulit. AT EGO obuiam conabar tibi Daue.) Conabar,absolute. an ἔλλειψις est,vt desit, IRE. Et est aduerbium loci OBVIAM. ACCIPE.)Præuenit petitionem,dicẽdo accipe:& hoc cum

Conabar.
Obuiam.

gestu offerentis dicitur. Et hoc est quod ait, Confeci, affero. LECTVM EST.) Absolute. nam non dicit quid: vtrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc est. *Lectum est.* LECTVM EST, conueniet numerus.) Ordinem seruauit. prius enim qualitas, deinde numerus pecuniæ spectari solet. Lectum est, conueniet numerus quantum debui.) Quippe tribus modis debitum pecuniarium soluitur: pensione, Accipe. spectatione, Lectum est. numero, Conurniet numerus quantum debui. Lectum est.) Lectum, bonum, vel splendidum. Vt, -arma Serestus Lecta refert humeris. Quanuis quidam putant lecta, ab eo quod est lego, dicta. Quantum debui.) Pro, debitum tibi à me est. AMO TE, & non neglexisse habeo gratiam.) Amat quòd reddiderit pecuniam: Agit gratias, quòd diligenter. Et quare? vtrum quia condictum non fefellerit? an quia lectum attulerit, & numero congruenti? Et recte dixit: nam redditio debiti hoc agit, vt etiam gratias agamus. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.) Hoc pro gratiarum actione ponitur: & ostenditur verè necessariam fuisse pecuniam. *Nõ neglexisse habeo gratiã.* Non neglexisse.) In Andria, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. PRAESERTIM vt nunc sunt mores.) Sic & illud dictum est, Nanque hoc tempore Obsequium amicos, veritas odium parit. Quia consuetudinis imago est, vituperare præsentia. ADEÒ res redit.) Figurate, pro ita loqueris, adeò res redit, dixit. Et proprie redisse res dicitur, cum aliquid peius expectatione contigit. *Adeò res redit.* SI QVIS quid reddit, magna habenda est gratia.) Id est, etsi rem non magnam, tamen magna habenda est gratia: hoc enim significat QVID REDDIT. Si quis quid reddit.) Qui hoc interrogatiue pronuntiauerit, parum belle explicat conceptam sententiam. Habenda est gratia.) Deest, EI. SED QVID tu es tristis?) Hic admonemur omnem ab initio sermonem Getæ, quasi satagentis & anxii pronuntiare, accommodatis præsertim ad vultum verbis. nam &, Si quis me quærit: &, At ego obuiam tibi conabar Daue: &, Amo te, & non neglexisse habeo gratiam: in se quodam contractioris animi occupatique signum habent. Sed quid tu es tristis?) SED particula, transitum significat ad mentionem alterius rei. *Sed.*

Sed quid tu es tristis? EGÓNE? NESCIS QVO IN METV.) Descensus ad argumentum ab eo sermone qui extrinsecus à poeta informatus est, iam manifeste apparet. Egóne? nescis quo in metu.) ὑπόθεσις comœdiæ. Nescis quo in metu, & quanto in periculo sim.) Pronuntiantis & interrogantis esse potest. *Periculum.* Nescis quo in metu.) Duæ perturbationum bigæ sunt: à malo vna, ex cupitis altera. *Metus.* Ergo à mali bigis, præsentis temporis periculũ esse dicimus, & futuri metum. Nescis quo in metu.) Pronuntiatiue magis quàm percontatiue efferendum est. sic enim solemus de magnis rebus dicere. Nescis quo in metu, & quãto in periculo sim.) Vix alterum sustineri potest eorum, quæ vtraque posuit nunc, & metum & periculum. QVID istuc est?) Fac hunc scire: & narrandi non erit locus. necessario igitur ignarus inducitur Dauus. MODÒ vt tacere possis.) Vt, pro ne non. *Vt.* quod si est, subaudiendum est, vide, aut quid tale. Modò vt tacere possis.) Vere argumentum est celari id, quòd Antipho non coactus, sed volens duxit vxorem. Modò vt tacere possis.) Modò, pro tantũmodo: vt, Modò Iuppiter adsit. *Modò.* ABI sis insciens.) Nunc pro inscito posuit. vel inscientem modò stultum dicit: aliàs ignarum. *Insciens.* CVIVS tu fidem in pecunia perspexeris.) Sententiose dixit: quasi in omnibus credendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne longus esset, dum suadet vt dicat: quemadmodum in aliis fabulis.

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris.) Proprie locutus est de pecunia & FIDEM dicendo, & CREDERE. *Fides.* Nam fides, est eorum, quibus datur. Creditores dicuntur ipsi qui dant. *Creditores.* In pecunia.) A maiore ad minus. Perspexeris.) Non inspexeris: sed perspexeris, quod plus est, dixit. *Inspicere.* VERERE ei verba credere?) Verba cum pronuntiatione dicit, vt ostendat multum distare inter pecuniam & verba. *Perspicere.* VBI QVID mihi lucri est te fallere?) Ab vtili coniectura. & bene: quia seruus nihil de honesto dicit. Vbi quid.) Significantius dixit, quàm si diceret, nihil. ERGO ausculta.) Ergo nunc, velut increpatio tarde facientis est. *Ergo.* Quia hic igitur obloquẽdo impediuerat narraturum, ERGO dixit. Sic Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere nostræ. NANC operam tibi diço.) Auscultandi scilicet & audiendi. *Operam tibi dico.* Hanc operam tibi dico.) Plus est dico, quàm do. Dicatur perpetuo: Datur ad tempus. Senis nostri DAVE FRATREM MAIOREM.) Dicendo Senis, ostendit & adolescentem se dominum habere. *Dare alicui operam.* Dicẽdo Nostri, ostendit esse & alienum. Dicendo Fratrem, non vnum esse mõstrauit. Dicendo Maiorem, etiam minoris fecit indicium. Sic argumenti partem maximã nondum narrans, iam in ipsa interrogatione transegit. Hæc autem omnia propter populum sic agũtur. Ideo ille, Quidni dixit, ne sit opus pluribus verbis. Senis nostri Daue fratrẽ.) *Quidni.* Mirum compẽdium narrationis. quasi per interrogationem fecit, ne ex alto repeterit. Sic Virgilius, Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures, Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama. Et, Nostin' hanc quam amat frater? in Eunucho. QVID eius gnatum Phædriam?) Non dixit, quid Phædriam: sed addidit, eius gnatum: vt magis docere, quàm interrogare videretur. Quid eius gnatum Phædriam?) Deest, nosti. TANQVAM TE.) O varietas. quidni? tanquam te. *Tanquam te.* EVENIT ambobus senibus simul, iter.) Non euenit iter: sed, euenit vt iter esset. *Euenit iter vt esset.* Simul.) Vno tempore.

ILLI in Lemnum vt esset.) Recte tacetur cur Chremes ierit: & dicitur cur Demipho. vtrunque pro argumento est. AD HOSPITEM antiquum.) Sic Virgilius, Veterémque Anchisem *Simul.*

agnouit amicum. Hoc autem addidit, vt esset idonea causa nauigandi seni. SENEM per episto
Epistolæ. las pellexit.) Epistolas dicendo, ostendit eum non semel scripsisse. Pellexit.) Induxit. sic Virgilius,
Montes auri Pellacis Vlyssi. MODO NON montes auri pollicens.) Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptio-
pollicens. nem, aut per superlationem, aut æquam collationem. Eiusmodi est illud Demosthenis, • Mo-
do non montes auri.) Sallustius, Maria montésque polliceri cœpit. Modo non montes auri pol-
licens.) More veterum: quia hospites hospitibus multa donabant. CVI TANTA erat res?)
Cui, datiuus casus est: Dominóne tuo, inquit, pollicebatur hæc, cui tanta res erat? Cui tanta erat
Superesse. res?) Deest EVM. vt sit, Eum pellexit, cui tanta res erat? ET SVPERERAT.) Plus est su-
peresse, quàm esse. DESINAS: sic est ingeniũ.) Necessaria est ad fabulæ ἐπίτασιν auaritia De-
miphonis: vt maiore periculo illo absente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus est, Illéne in-
dotatam virginem, atque ignobilem daret illi? Sic est ingenium. Præparatio bona, qua & diues, &
Sic est ingeniũ auarus describitur Demipho, vt indotatas nuptias filii ferre non possit. Sic est ingenium.) Recte.
non enim, inquit, fortuna auarus est, sed natura. Sic est ingenium.) Omnium, an domini? sed ma-
gis domini. OH, REGEM me esse oportuit.) Ostendit pauperum affectiones, qui se solos vti di
uitiis scire aiunt, si eas habeant. Oh, regem me esse oportuit.) Acue ME. ABEVNTES am
Relinquere. bo hinc tum.) Hinc & hic legitur. & est ordo, Hic relinquunt filiis. RELINQVVNT.) Id est,
Quasi. non secum abducunt. QVASI magistrum.) Bene quasi: qui non compleuit hoc ipsum, nec vult
Magister. esse. Magistrum.) Sic Latini: quem Græci παιδαγωγὸν appellant. FILIIS.) Propter filios.
Pædagogus. ô GETA, prouinciam cepisti duram.) Acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ di
Prouinciam ctæ sunt, à porro vel procul & vincendo. ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia
capere. quoque prouinciæ nominantur. O Geta, prouinciam.) Splendide PROVINCIAM dixit.
MEMINI relinqui me, deo irato meo.) Sic Virgilius, -nec Di texère Cupentũ AEnea veniente
sui. Hoc Asper. sed mihi videtur ad hoc addidisse MEO, ne esset ἀμφίβολον, cui diceret, irato deo.
Memini relin Neuius in Stalagmo, Deo meo propitio, meus homo est. Memini relinqui me, deo irato meo.)
qui me. Domino dixit: an verè deo? Et bene MEO, ne esset ἀμφίβολον. Et sic dixit, Memini relinqui. vt in
Andria, Memini me videre. Et, Memini me fieri paruum. Ennius. QVID verbis opus est?) Re-
pente infertur, Quid opus est verbis? & satis moraliter. SENI fidelis dum sum.) Opportune se-
ni dixit, vt ostendat quàm stultum est, seni aduersus iuuenes fidelem esse. Seni fidelis dum sum.)
Fidus. Fidus est amicus: Fidelis est seruus. SCAPVLAS perdidi.) Plus est perdidi, quàm si diceret, do
Fidelis. lui. Et bene retulit PERDIDI πρὸς τὸ FIDELIS. Fidelis enim officium est, seruare aliquid.
Perdidi sca- VENERE in mentem istæc mihi.) Venire in mentem, non ad recordationem tantum dicitur:
pulas. sed ad reputationem & intelligẽtiam. NAM QVAE inscitia est aduersum stimulum calces?)
Venire in Hoc dictum & superiori personæ esse potest, & alteri. Aduersus stimulum calces?) παροιμία cum
mentem. ἐκλείψει. deest enim, iactare. Stimulum pro domino adolescẽte posuit. Calces.) Modo calces: non
Aduersus sti- partes plantæ, sed percussiones pedum plagásque significat. Aliter Virgilius, Calcémque terit iam
mulum calces calce Diores. SCISTI vti foro.) Secundum illos negotiatores qui ante locum commercij, non
Calces. præscribunt quanti vendant quæ aduehunt: sed secundum annonam fori quam deprehẽderint, con-
Vti foro. silium de vendendis aut non vendendis mercibus sumunt. Scisti vti foro.) Forum pro tribus in-
Forum. telligitur: loco, tempore, & persona. Scisti, inquit, his vti. & est vulgare prouerbium. Sensus hic est,
Primo. Scisti, inquit, quid facere te oporteret. PRIMO. hic Phædria.) Bene additum PRIMO: quia
non perpetuo. NOSTER mali nihil quidquam.) Quartum πρόσωπον. Vt in Hecyra, Nam nemo
Noster. illorum quisquam, scito, ad te venit. Noster mali nihil quidquam.) Noster πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phæ
Continuo. driæ: qui non noster est. CONTINVO quandam.) Bene continuo: quasi vix expectauerit profe
ctionem patris. PVELLVLAM Citharistriam.) Istis nominibus hoc agit, vt causa amoris & ex
ætate, & ex arte puellæ videretur: nam ideo puellam dixit. AMARE cœpit perditus.) Legitur
& perdite. Et amare perdite, vtputa puellulam & Citharistriam. EA SERVIEBAT leno-
ni.) Et honeste, & cito dixit seruiebat. LENONI impurissimo.) Et quare non fuisset libera: &
cuius fuisset ancilla: & qualis hominis fuerit, demonstrauit. Ea seruiebat lenoni impurissimo.) Ma
gna præparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula Citharistria, Auarus leno, Amator
perditus, Inopia. ID CVRARANT patres.) Expedite dixit patres. si enim patrem eius tan-
tum dixisset: id restabat, vt ei per patrui filium succurreretur. ideo dixit ambos nõ habuisse. NISI
oculos pascere.) Hoc enim solum erat quod leno non venderet. SECTARI, in ludum ducere,
Secta. & reducere.) Bene cauillatus est & iculariter in adolescentem, cui ætas ad sectandos Philosophos
Sectari. apta erat. Hinc etiam Philosophorũ sectę. Sed sectari proprie est, vt taurus buculam, vt aries ouem.
Virgilius, Trahit sua quenque voluptas. Reducere.) σύλληψις. à ludo enim subauditur. NOS
otiosi operam dabamus Phædriæ.) Cum τύπῳ dixit NOS: velut magistrum excusans obsequentem
ei, cui custos sit datus. & ideo addidit otiosi. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Relatio ad
illud quod mox, Otiosi non erunt. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Aut ad pudorem su-
mitur hoc pronomen in singulari numero: aut ad dignitatem. sed non potest NOS & propter An-
tiphonem dixisse nos. Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.) Apollodorus, • Operam daba-

mus Phædriæ.)Ille amicæ,nos illi. IN QVO hæc discebat ludo.)Figurate, In quo hæc discebat ludo,est additum. EX ADVORSVM ei loco.)Ei loco.legitur & ilico.Et adnotatur ex abundanti additum,vt apud veteres multa sunt. EX ADVORSVM ei loco.)πέλλκορ quartū.

TONSTRINA erat.)Apta sedes otiosis. Tonstrina erat quædam.)πέλλκορ tertium,quædam. HIC SOLEBAMVS ferè plerunque.)πέλλκορ tertium, ferè plerunque. DVM INDE iret domum.)Ad se scilicet. Iret domū,pro rediret, vel certe iret. πέλλκορ figura. Dum sedemus.) Proprie,sedemus: vt in tonstrina. ILLI, interuenit.)Illi,pro ibi. vt, Illi mea tristia facta. Et nota illi,pro illic. INTERVENIT adolescens quidam lachrumans.)Apollodorus tonsorem ipsum nuntium facit,qui dicat se nuper puellæ comam ob luctum abstulisse:quod scio mutasse Terentium,ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet. NOS mirarier.) Recte:mirum enim in adolescentibus lachrumæ:vt contrà, Tristísque senectus. Nos mirarier.)vt,-solam nam perfidus ille Te colere. ROGAMVS quid sit.) Quid lachrumet: non,quid sit ipse, vt stulti putant. NVNQVAM æque,inquit,ac modo.)Mire ostendit semper sibi hoc visum quod dicit:sed nunquā æque. PAVPERTAS mihi onus visum est.)Statim fit mentio paupertatis,vt sit causa fallaciæ Phormionis. MODO quandam vidi virginem.)Bene quandam:ne ob familiaritatem laudare videretur. Modo quandam vidi virginem.)Vide sic agi, vt non tam morte mulieris,quàm solitudine pulchræ virginis moueatur affectus. Simul & ea describi,quæ matronæ futuræ magis conueniant,quàm quæ temere amanda sit. Nam hic obitus fœminæ ad comicum exitum spectat:quandoquidem plus ex eius morte securitatis, quàm molestiæ, sentiat argumentum. HIC viciniæ.) Aduerbium in loco est, hic viciniæ: cuius ad locum, huc viciniæ. Et statim proximitas insinuatur, vt sit spes & causa videndi. MISERAM.)Ab affectu:& subdistinguendum est, vt ad virginem referatur. LAMENTARI mortuam.)A probitate,quæ piis attribuitur. Et lamentari mortuam, ambiguitas, sed sensu manifesta. EA SITA erat.) Sita, pro posita. Sallustius cum adiectione posita eum cum prædixero positum insulæ. Et hoc ei reciprocum est. Ea sita erat ex aduerso.)Expositio paupertatis, & quàm facilè virgo videri possit. NEQVE notus, neque vicinus.) αὔξησις fit:quia res minuitur, crescit sententia. Sallustius, Non repugnantibus modo:sed ne deditis quidem a b c m. Neque vicinus.) ἀναφορά. Neque notus, neque vicinus: EXTRA VNAM ANICVLAM.)Hæc præstruuntur:vt sit spes potiundæ virginis. Neque notus, neque vicinus.) Hæc descriptio paupertatis adiuuat argumētum, vt & visere audeant adolescētes virginē, & amet Antipho. QVI adiutaret funus.)Ipsum officium funus dixit. MISERITVM est.) Hoc est misertus sum eius. Et hic videtur ostendisse cur lachrumauerit. VIRGO ipsa facie egregia.)A forma indignatio. Virgo ipsa.)Bene ipsa:quia quæ suprà dixit,non ad ipsam,sed ad euentum eius pertinebant. QVID verbis opus est?) Sic dicit Terentius vbi ad effectum properat.

COMMORAT omnes nos.)Figura συγκοπή, pro commouerat. Et bene omnes:quia res ad Antiphonem tantum spectat. IBI continuo Antipho.)Hic redditur nomen adolescentis. & est πρόσθεσις. VVLTÍSNE eamus visere?)Vt,-populare penates Venimus. Vultísne eamus visere?) Ipse hortari inducitur,qui amaturus est. ALIVS, censeo. eamus. duc nos sodes.) Hæc omnia diuersi. Et apparet tot esse homines, quot per μίμησιν sunt ἀσύνδετα. Alius, censeo.)Phædria, vel quilibet. IMVS, venimus, videmus.) ἀσύνδετον primum per βραχυλογίαν. VIRGO pulchra.)συντομία mirantis. Duo ingentia, & virgo, & pulchra. Virgo pulchra.)Bene non dixit, Vidimus virginem pulchram:sed ὑπὸ τῆς καταπλήξεως, virgo pulchra. Illud enim frigidius:hoc concitatius. & hoc magis demonstratur δράματι,quàm relatione. ET QVÒ magis diceres.)Diceres, pro crederes. vt, Audacter dicito. Sæpe Plautus. NIHIL aderat adiumenti.)Proprie aderat. Adest enim id, quod adiuuat. CAPILLVS passus.)Singularem numerum, pro plurali posuit. Sic & alibi, Capillus pexus, prolixus, circum caput reiectus negligenter. PASSVS.) Temere dispersus. Vt magna pars,à Græca oratione profluxit hæc dictio. IPSA horrida.) Quasi extra ipsam sit id quod dixit, Capillus passus, nudus pes. Tale est apud Virgilium, Illum autem quamuis aries sit candidus ipse, Nigra subest vdo, cui tantum lingua palato, Reiice. Et alibi de arbore, Tum fortes late ramos, & brachia tendens Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet vmbram. Et,-domus sanie, dapibúsque cruentis Intus opaca, ingens: Ipse arduus, altaque pulsat Sydera. Capillus passus: nudus pes.)Facetius,quàm si pluraliter dixisset. Virgili⁹,-quibus acer Erix in prælia suetus Ferre manum. Lachrumæ, vestitus turpis.)ἀσύνδετον tertium. VT NI vis boni.)Plus est vis boni,quàm bonum. Vt ni vis boni in ipsa inesset forma.)Veteres ignem & calorem quendam,quasi feruorem, dixerunt formam:& ideo fornaces, forcipes, formam & formosos:ex quibus ignis amoris exoritur. Laudandus est ergo Terentius proprietate seruata:qui cum formam prætulisset, subiecit EXTINGVERENT. Ideo & Virgilius sic ait, At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas.

In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.)Figura πλοκή. aliud enim suprà, aliud infrà forma repetita significat. In ipsa inesset forma.) Geminauit præpositionem. vt alibi, In amore hæc omnia insunt vitia. EXTINGVERENT.)Bene extinguerent:quia ab igne & calore forma dicta est. ILLE, qui illam amabat.)Bene illam:quia iam suprà insinuauit personam Citharistriæ.

Ei loco. *Tonstrina.* *Quedam.* *Ferè plerunque.* *Ire domum.* *Sedemus.* *Illi, pro ibi.* *Quandam.* *Hic viciniæ.* *Huc viciniæ.* *Sita.* *Auxesis.* *Funus.* *Miseritū est.* *Quid verbis opus est?* *Syncope.* *Eamus visere* *Diceres.* *Aderat.* *Passus capillus.* *Vis boni.* *Forma.* *Fornaces.* *Forcipes.* *Formosus.* *Ignis.* *Ploci.* *In ipsa inesset*

Fidicina. Citharistria. Aposiopesis tertia. Scita.

Ille, qui illam amabat.) Ratio cur amauerit virginem. FIDICINAM.) Suprà, Citharistriã, ergo indifferenter. TANTVMMODO satis, inquit, scita est.) Sensus est, Laudauit tantummodo, non etiam captus est in amorem. Satis, inquit, scita.) Magna laus formæ: amanti aliam, placuisse. NOSTER verò.) ἀποσιώπησις tertia: quæ succurrit quotiens verba rebus minora sunt.

Euadat. Rectà.

Satis, inquit, scita.) Scita, bella. vt in Andria, Scitus puer est natus è Pamphilo. AMARE cœpit.) Ille, inquit, laudauit tantùm: hic amare cœpit. Et bene Cœpit, non Amauit: vt ostẽdat vim amoris non parum esse: & rem quæ semel suscipi possit. SCIN' quàm?) ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terentius vti solet. Scin' quàm?) Amare cœpit, subauditur. QVÒ euadat, vide.) Euadat, perueniat. Nam euadere, est per obstantia peruenire. POSTRIDIE ad anum recta pergit.) Hoc præstruens, aniculæ suprà mentionem fecerat. Et bene memor & virginis & honestæ, non ipsam adiri facit, sed anum: neque ab ipsa peti fructum voluptatis, ex cuius persona maior desperatio nascebatur: sed à nutrice potius, per quam suaderi puellæ posse creditur quidquid libet. Postridie ad anũ rectà.) ἐμφατικῶς, ad anum statim: vt qui post, habuerit omnia alia. RECTA.) Quia non per nuntium. VT SIBI eius faciat copiam.) Vide vt nihil de virgine speret, qui omnia ab anicula petat. ILLA enim se negat.) Copiam facturam subauditur. NEQVE eum æquum ait facere.) Non quòd amet, sed quòd hoc petat. Neque eum.) Quòd peteret scilicet. ILLAM ciuem Atticam.) Illam cum ἐμφάσει dixit: quasi dicat, quam sic contemnat.

Ciuis. Bonus. Optimates. Nescire, pro nesciebat. Metuere. Timere. Si, pro cum.

Ciuem bonam esse.) Ciuem, quòd ad iura pertinet: bonam, quòd ad ipsam. Bonam.) Non vilem: quia boni nõ viles sunt. vnde superlatiuua gradus Optimates facit: quia bonus melior optimus dicitur. BONIS prognatam.) Quod ad maiores eius. SI VXOREM velit.) Recte subiunxit, SI vxorem velit: postquam ea in virgine prætulit, quæ solent ornare nuptias. LEGE id licere facere.) Incerta distinctio est: vtrum vxorem velit lege: an lege id licere facere. SIN aliter, negat.) Et pudice anus, & tamen illecebrose, licere facere dixit, quod ille impudentius petit, vt sibi eius faciat copiam. Sin aliter, negat.) σύλληψις facta ex eo quod sequitur, facere. NOSTER quid ageret, nescire.) Proposita deliberatio: cuius tamen altera pars vincet. nam ducturus est per absentiã patris. Quid ageret, nescire.) Pro nesciebat. sed recte sic ait: quia subiuncturus est, CVPIEBAT ET METVEBAT.) Metuebat propriè dixit. Metuimus enim eos qui nos amant: Timemus etiã inimicos. Illam ducere cupiebat, & metuebat.) Vide ambiguitatem, quam tamen sequentia tollunt.

In sponsis quæri solita. Accipit uxorẽ filius familiæ. Aposiopesis secunda.

NON SI redisset pater, ei veniam daret?) Bene interrogat Dauus. hoc enim sperari si posset, non opus erat fraudibus Phormionis. Non si redisset.) Si, pro cum redisset. Virgilius, Præterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit. ILLENE indotatam virginem.) ἐμφατικῶς ILLE, de quo dixerat, Desinas, sic est ingenium: & qui propter spem lucri nauigauerat senex. Insinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculũ fabulæ. Ex ordine Terentius prius insinuauit personam senis, vt grauiora fierent quæ dirimebant nuptias. Illéne INDOTATAM virginem, atque IGNOBILEM.) Duo dixit: & indotatam, & ignobilem. Hæc enim duo principaliter petũtur, cum sint quatuor, quæ in sponsis quærũtur: forma, probitas, dos, nobilitas. Et manifestum est, cur de forma & probitate nihil dicat: quippe cum suprà magnopere ea laudauerit in puella. Virginem.) Simpliciter accipimus, virginem? an subaudimus, QVANVIS: vt sit, Quanuis virginem? DARET ILLI?) Bono affectu dixit, Daret illi? Filius enim familiæ nõ tam ducit vxorẽ, quàm à patre accipit: quippe cum patri committatur puella potius in huiusmodi cõditionibus, quàm marito.

Nunquam. Dare uxorem. Denique. Phormio. Ero, eronis. Homo. Confidens. Qui.

Daret illi? nunquam faceret.) ἀποσιώπησιν, secunda. hic enim non transit ad aliud: sed instat incœpto: vt & per interrogationem diceret, Daret illi? & per respõsionem inferret, Nunquam faceret. Et nota NVNQVAM pro non, in maiorem negationis significationem poni semper. Daret illi?) Mire daret: vt ostenderet nihil esse potestatis in filio. QVID fit denique?) More suo Terentius, DENIQVE posuit in fine sensus: & est aduerbium ordinis. Sic in Heautontimorumeno, Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique. vt sit denique, vel deinde, vel ad postremum. QVID fit?) Deest, rogitas? & est ἀποσιώπησις quarta. EST parasitus quidam Phormio.) Phormio, non à formula: sed Phormione dicitur sparteo: quem nos eronem dicimus triuialiter, & pro consuetudine.

Lex.

QVID is fecit?) Seruatur affectus tristis, vt suprà ait, Sed quid tu es tristis? HOMO confidens.) Homo comice dictum: nam quis ignoret parasitum hominem esse? Confidens.) Hic confidens, pro improbo, audaci ac temerario posuit. vt, O ingentem confidentiam! QVI illum.) Qui vtinam est. vt Lucillius in secundo, Qui te Momẽtane malum iam cætera, perdat. Aut, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit. Qui illum Di omnes perdiunt.) QVI aut expletiuum est, aut pronomen: quo incipiẽs Phormionẽ describere, cohorruit cõsideratione eius: & in hanc vocem, quasi confusus erupit. hoc autem certum genus est πάθους. Quid is fecit?) Correxit interrogatione errantem: vt rediret ad nominatiuum casum QVI, vnde aberrauerat, & ILLVM dixerat. LEX est.) Lex, vt in Palliata, recte ponitur: nam Græcorum fuit. ideo & in Andria sic ait, Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Lex est.) Alia narratio interponitur. & dicitur παρέκβασις. Lex est.) A causa litis. potuit enim dici, non habes causam. HOC consilium, quod dicam, dedit.) Secundum quosdam ordo est, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit. VT ORBAE, qui sint genere

proximi eis nubāt.) Orba proximo nubat, Orbam proximus ducat, Atticum ius est. Et est ordo, Lex est, vt orbæ eis nubant, qui sint proximi. EADEM hæc lex iubet.) Non duas res iubet hæc vna lex: sed puellis permittit nubere: cognatos cogit ducere. Eadem hæc lex iubet.) Bene, iubet: minorem enim vim habet ea lex, quæ aliquid permittit, quàm illa quæ aliquid iubet. ET ILLOS ducere.) Bene additum: nihil enim ad rem, si ducendi necessitas non fuisset. EGO TE cognatum dicam, & tibi scribam dicam.) A persona eius cum quo agitur. Potuit enim dici, Quid mecum est tibi? Ego te cognatum dicam, & TIBI SCRIBAM DICAM.) ἀποστροφὴ & ἠθοποιΐα. Hæc narratio est quam dicit Tullius constitutam. Et ipse, Tibi vni parcam, inquit in Verrinis. repente enim transitur ad verba personarum ab earum descriptione. sed hoc ipsum ad commouēdos auditores valet plurimum. Et tibi scribam dicam.) A denuntiatione in personam: ne diceret, Non mihi denuntiasti. Et tibi scribam dicam.) Cicero, Scribitur Heraclio dica. Dicam.) Suprà, verbum: infrà, nomen est totidem literis, diuerso accentu. PATERNVM amicum me assimulabo virginia.) A persona litigantis: potuit enim opponi, Personam non habes. QVI fuerit pater.) Qui, hic, pronomen est: infrà, quomodo significat. QVAE mater.) Virginis scilicet. QVI cognata tibi sit.) Qui, quomodo, & qua ratione. OMNIA hæc confingam.) Omnia hæc, non ex abundanti posuit: sed oratorie, quasi tam multa. & est ἀρχαϊσμός, nam post enumerationem veteres hoc dicebant. Sallustius in Iugurtha, Hæc omnia præsidio adsunt. QVOD erit mihi bonum, atque commodum.) εὐφημία. Quod mihi, inquit, faustum ac fœlix erit: hoc est, confingere atque mentiri. Quod erit mihi bonum atque commodum.) Totum ioculariter parasitus: quippe qui confingā dicens, non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi præclari facinoris inceptionem etiam auspicatus sit, ominéque susceperit, dicendo, Quod erit mihi bonum atque commodum. Sic enim veteres, Quod faustum fœlixque sit, dicebant, aliquid aggressuri. CVM TV horum nihil refelles?) Hoc interrogatiue pronuntiandum est. Refelles.) Refutabis, redargues. Nam prorsus refellere, est redarguere falsitatē. PATER aderit: mihi paratæ lites. quid mea?) Mire ὁ συκοφάντης quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempsit, Pater aderit: mihi paratæ lites. Exquisite autem subiectum est, cum suprà dixerit, Mihi paratæ lites: QVID MEA? Pater aderit: mihi paratæ lites.) Vt Antiphoni formidanda ista sunt, ita ridicula parasito. ILLA quidem nostra erit.) ἠθικῶς NOSTRA, cum Antiphonis tantum esse debeat. IOCVLAREM audaciam.) ἀχρονία κατ' ἀντίφρασιν: hoc est, minime iocularem. An quæ ex ludo & ioco in periculum veniat? PERSVASIT homini.) Hic iam de Antiphone quæritur, cui persuasum sit. FACTVM EST.) Adeò audax Phormio. VENTVM EST.) ἐπεξήγησις. Quo modo factum est? Ventum est, vincimur, duxit. Iocularem audaciam.) Deest, audio ex te, aut, dicis. Factum est, ventum est, vincimur, duxit.) ἀσύνδετον. vt suprà, Imus, venimus, videmus. Factum est, ventum est, vincimur, duxit.) Amat hoc Terentius: vt, It, lauit, redit. &, Imus, venimus, videmus. &, Funus interim procedit: sequimur: ad sepulcbrum venimus. in ignem posita est. fletur. His non modo breuis & comis narratio est: sed etiam auditoris animum, ad id quod restat, intendit. QVID narras!) Admirātis vox est, non interrogantis. Ô GETA quid te futurum est?) Sic pronuntia, quasi periturum contempleris Getam, & iam eum in certo interitu defleas. O Geta quid te futurum est?) Scilicet qui magister relictus sis Antiphoni. NESCIO hercle. vnum hoc scio, quod fors feret, feremus æquo animo.) ἠθικῶς desperatione rerum fortis est seruus. & simul vigilauit poeta, ne si & hic eiularet, res tota migraret in tragœdiam. Quod fors feret, feremus æquo animo.) Hæ graues sententiæ ex persona seruorum cum dicuntur, ridiculæ sunt: & eo consilio interponuntur. Feremua æquo animo.) Hoc secundum seruos, qui futura contemnunt. Et mire meritum culpæ suæ ad fortunam retulit.

De orbis, Atticum ius. *Narratio constituta.* *Dica.* *Qui.* *Omnia hæc confingam.* *Quod erit bonum atque commodum.* *Quod faustū fœlixque sit.* *Refellere.* *Iocularis audacia.* *Feremus æquo animo.*

HEM, istuc est viri officium.) Compendium consolationis est. quod hic libēter accepit. & ideo statim approbat. IN ME omnis spes est mihi.) Quo modo? an vt strenue se defendat? an vt fugiat? an vt patiens sit plagarum? AD PRECATOREM abeam credo.) Bene poeta omnia tractat, quæ in tali re tacenda seruo essent, nisi aliud posceret argumentum. Ad precatorem abeam.) Sic in Heautontimorumeno, Nec tu aram tibi, nec precatorem pararis. QVI mihi sic oret.) Id est pro me oret. NVNC amitte quæso hunc.) μίμησις dicitur, vbi non verba modo, verum etiam gestum vocémque fingimus alienam. Nunc amitte quæso.) Hoc quod nos dicimus dimitte, antiqui etiam dicebant amitte. Virgilius, Amissos hinc iam obliuiscere Graios. Et Sallustius, Pactione amisso Publio legato. POST HAC si quidquam, nihil precor.) Facilè impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoria est, mitigare præsentia, futura permittere. Simul etiā quia omnis causa in hoc est, ne videatur seruus ob impunitatē in delictis amplius peccaturus. Post hac si quidquam.) Vt solet eleganter per ἔλλειψιν. Et simul, non si tantundem peccauerit: sed si vel minimum. tale est & illud, Si sensero hodie quidquā in his te nuptiis fallaciæ conari. &, Si quidquā inuenies mentitum, occidito. NIHIL precor.) Nihil, pro non: sed plena negatio, Nihil. VBI ego hinc abiero.) Hic ostendit nullum precatorem ex animo postulare veniam seruo. VEL occidito.) Vel, pro etiam. Occidito.) Tu tantum cædere volebas: ego dico, etiam occidito. QVID pædagogus ille, qui Citharistriam?) Moraliter quærit, volens audire de Phædria, postquam de Antiphone

Mihi orat. *Mimesis.* *Amitte hunc, pro dimitte.* *Nihil.* *Vel.*

cognouit:maxime quia hæc interrogatio responsionem elicit, qua spectator instruitur ad cognoscenda cætera. *Quid pedagogus ille?* Quid ille pædagogus qui Citharistriã?) Quia dixit, Sectari, in ludũ ducere & reducere: & quia puellulam dixit: ab ætate, pædagogus est illi, ait. Quid ille pædagogus, qui Citharistriam?) Phædria scilicet, qui neque abscedit à custodia puellæ: neque illam ipse contingit. Qui Citharistriam?) ἔλλειψις. sectatur, amat, vel quid tale subaudiendũ est. *Sic.* SIC tenuiter.) δεικτικῶς SIC dicendum est, cum aliquo gestu. NON multum habet quod det fortasse.) Cum commiseratione amatoris adolescentis pronuntiandum est. IMÒ nihil, nisi spem meram.) Bene spem: quia amat. *Mera spes.* nemo enim sine spe amat. Meram.) Solam. PATER eius rediit, an non?) Chremes scilicet. *Non.* NONDVM.) Subaudi venit. Iam NON plena negatio est. *Quid.* QVID? senem quoad expectatis vestrum?) Animaduertite QVID secundum morem quotidianum tum dici, cum fit transitus à mentione alterius rei ad alteram. Sic & suprà, Quid pædagogus ille? *Quoad.* Quoad expectatis vestrum?) Quoad, quandiu. Et recte locutus est: quia aduentus, finis est expectationis. SED epistolam ab eo allatam esse audiui.) Mire paratur inopinatus subito aduentus senis. nam ipse veniet, cuius epistolam sperat. *Publicani.* ET AD portitores esse delatam.) More veterum, magistri tributorum, id est publicani, operam in portu dabant, inferendarum rerum, & efferendarũ vectigal exigentes. *Portitores.* Ad portitores.) Ad eos qui in portu sunt. Et quo more hoc dixerit, vide: Attico, an Romano. NVNQVID Geta aliud me vis?) Absque illo argento, quo tibi à me opus fuit. *Vt bene sit tibi.* VT BENE sit tibi.) ἀρχαϊσμός, pro nihil. PVER heus: nemón' huc prodit?) Moralis expressio. nam eos vocat, quibus initio egrediens, dicebat, Si quis me quæret rufus. CAPE, da hoc Dorcio.) Ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. *Dorcium.* Dorcio.) Dorcium, fœmininum nomen est, vt Planesium, Glycerium.

ACTVS PRIMI SCENA III.

Mista carmina: pars est trochaici, altera Iambos habet catalecticos.

ANTIPHO, PHAEDRIA adolescentes II.

A. DEON' rem redisse, vt qui mihi consultum optime velit esse
A Phædria, patrẽ extimescam, vbi in mentem eius aduenti * venit? *Aliàs, aduenit.*
Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem vt par fuit.
P. Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?
Quod vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principiũ est mali. *Trochaici cat.*
Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum, P. audio.
A. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinẽ. *Iambici catalect.*
P. Aliis quia desit, quod amant, ægrè est: tibi quia superest, dolet.
Amore abundas Antipho. *Dimeter Iamb.*
Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda optandáque est:
Ita me Di bene ament, vt mihi liceat tam diu quod amo, frui,
Iam depecisci morte cupio: tu conicito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia.
Vt ne addam, quòd sine sumptu ingenuam, liberalem nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem sine mala fama: palàm
Beatus: ni vnum hoc desit, animus qui modeste istæc ferat.
* Quòd si tibi res sit cũ eo lenone, quo cum mihi est, tum sentias. *Aliàs, Eo*
Ita plerique ingenio sumus omnes, NOSTRI NOSMET POENITET.
A. At tu mihi contrà nunc vidère fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infœlix locum,

Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videóne ego Getam currentem aduenire huc?
Is est ipsus: hei timeo miser, quam hic mihi nunc rem nunciet.

A DEÓN' REM REDISSE, vt qui mihi consultum optume velit esse.) In hac scena color vitæ est eorum qui id, quod immodice concupierint, spernunt postquam euenerit. quod apertiore sententia ostendit poeta, dicendo, Nostri nosmet pœnitet. Adeón' rem redisse.) Comparatiua qualitas in hac scena est inter Antiphonis vitam, & Phædriæ. Genus causæ demonstratiuum. Contendunt autem, vter magis miser sit. VT QVI mihi consultum optime velit esse Phædria.) Mira sententia, qua ostendit adolescentulos in peccatis neminem magis metuere, quàm eos à quibus maxime diliguntur. Simúlque inducitur rerum imminentium præstructio: in qua sic audax inducitur Phædria, vt defensor futurus sit: sic timidus Antipho, vt fugiturus sit.

VT QVI mihi consultũ optime velit esse, patrem extimescam.) Ferienda pronuntiatio in eo quod ait, Qui mihi consultum optime velit esse. hoc enim magis mirum est, ideo patrẽ timeri, quia consultum optime velit. VT IN mentem eius aduenti venit?) Nota, VENIRE IN MENTEM veteres non recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis cõsiderationísque posuisse. *Venit in mentem eius aduenti.* Vbi in mentem eius aduenti venit?) Sic veteres genitiuo casu proferebant. In mentem venit.) Cicero, Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentem. Aduenti venit.) Multipliciter declinatur: *Aduenti genitiuus.* & aduenti & aduentus. sic & in Andria, Nihil ornati, nihil tumulti. Venit?) Legitur & aduenit.

INCOGITANS.) Temerarius. Probus, Incogitans, inquit, in vsu est: at non eodem modo cogitans. *Incogitans.* ITA EVM expectarem, vt par fuit.) Expectarem, nunc opperirer: aliàs sperarem. *Expectare.*

QVID istuc est?) Hæc interrogatio stomachosa est, extenuare volentis metum fratris. diuersa *Quid istuc est?* enim sentit ob diuersum amoris euentum. QVI TAM audacis facinoris mihi conscius sis?) Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, conscium dixit. *Conscius.* Rogitas, qui tam audacis facinoris.) Bene timens inducitur Antipho, vt sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur à patre ante errorem fabulæ patefactum. QVOD vtinã ne Phormioni.) Grauissime non Phormioni succenset, sed Phormionis inuento. Et vide vt & ipse se culpæ subtrahat.

Quod vtinã.) Et familiare est initia rerum accusare eos, quos alicuius negotij pœnitet. Quod vtinã ne Phormioni.) Vetus elocutio, vtinam ne. Ennius in Medea, Vtinã ne in nemore Pelio securibus cæsa cecidisset abiegna ad terram trabes. *Vtinam ne.* Et NE, non accipiendum. *Ne.* NEV ME cupidum eò compulisset.) Bene hoc addidit ad excusationem. potuit enim dici, Non consentires. Eò compulisset.) *Eo, pro intantum.* Eò, ad vxorem ducendam. an EÒ intantum? QVOD mihi principium est mali.) Bene, quasi caput mali non in amore sit, sed in nuptijs. NON potitus essem.) More hominum loquitur: credit enim ex sequenti satietate, quòd potuerit abstinere amoribus suis. Non potitus essem.) ἀνθυποφορὰ μονομερής. Non enim, SED POTIRI VOLVISTI, posuit: vt ille, Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna. fuisset. hic enim vtraque pars ponitur. FVISSET tum illos ægrè aliquot dies.) Quidam totum interrogatiõe pronuntiant: nempe, Fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies? AT NON quotidiana cura hæc angeret animum.) Cum amatorie loquatur Antipho, errant qui putant eum pœnitere sui desyderij. nam si hoc est: nec maritus firmus videbitur fore. sed hoc dicit, facilius fuisse abstinere virgine intacta, quàm ea cum qua iam consueuerit. & ideo subiungit, Dum expecto, quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem. AVDIO.) *Audio.* Audio per εἰρωνείαν dicitur modo à contemnente dictum Antiphonis. Audio.) Omnia deridet Phædria, cupiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo Audio εἰρωνεία, pro non audio: hoc est, nihil dicis. DVM EXPECTO quàm mox veniat.) Non quando, sed quàm cito: quia timet.

QVI ADIMAT hanc mihi consuetudinem.) Mire non amorem: tanquam amore carere potuerit, consuetudine non possit. Et nota proprietatem. nam consuetudo specialiter de coitu dicitur. *Consuetudo.* ALIIS quia defit, quod amant.) Magnificentius ALIIS dixit, quàm si diceret MIHI. *Dolet.* TIBI quia superest, dolet.) Laborauit vt ostenderet plus esse DOLET, quàm AEGRE EST. *AEgrè est.* & ideo insanum ait Antiphonem: qui in ea fortuna positus, quæ aduersa & contraria est, idem patiatur quod miser. & est figura ὑποζεύξις. *Hypozeuxis.* Nam ad vtrunque AEGRE EST sufficere potuit. Scire autem debemus & pronuntiatiue, & per interrogationem hoc ipsum pronuntiari posse.

AMORE abundas Antipho.) Sic hoc pronuntiandum, quemadmodum solet cum stomacho *Amore abundas.* dici vituperanti cibum, Tu pleno ventre es. vult enim ostendere satietatis hoc esse, non ratiocinationis quod nunc queritur Antipho. Tibi quia superest.) Id est, eo quod desyderas, abundas. Ordo est, Tibi dolet, quia superest. Amore abundas Antipho.) Abundare dicitur, qui successu prospero affluit. *Abundare.* Lucillius lib. 3, -ille alter abundans Cum septem in locum Hispanus r a r p. Amore abundas Antipho.) Hoc cum pronuntiatione infert. NAM TVA quidem hercle certò hæc vita.) Bene certò: quia suprà omnia cum εἰρωνεία dixit. *Certò.* VITA HAEC expetenda.) Vita dixit, vt ostenderet etiam si non fœlicitas, sed vita dicatur, optandam esse. Vita au- *Vita.*

tem & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium viuendi: & ſortunam accidentẽ viuentibus: vt modo. Expetenda, optandáque.) Proprie dixit, expetenda, optandáque. omnia enim quæ amamus, aut induſtria, aut voto proueniũt: hoc eſt, aut in nobis ſunt, aut in ſortuna poſita. ITA me Di bene amẽt, vt mihi liceat.) Neceſſario iurat: quia quod dicturus eſt, ſolis amatoribus videtur eſſe credẽdũ. Ita me Di bene amẽt, vt mihi liceat tam diu quod amo, frui.) Opportunus locus, in quo oſtẽdatur quàm magno amore ſit poſſeſſus Phædria, cui par impẽditur argumentõ. Tam diu

Tam diu. quod amo, frui.) Quãdiu vxore fruitur Antipho. An tam diu, ἀπολελῶς? Tam dio.) Tantiſper, hoc
Depeciſci. eſt vel tantillo tẽpore. Quod amo, frui.) Deeſt EO: vt ſit, EO quod amo, frui. IAM depeciſci
Coniicito. morte cupio.) Pactionẽ tranſigere. TV CONIICITO cætera.) Aut CAETERA abundat: aut deeſt per, vt ſit, per cætera. QVID ego ex hac inopia nunc capiam.) Infortuniũ ſcilicet. ET
Paraleipſis. QVID tu ex iſta copia.) Fructũ ac fœlicitatẽ. VT NE addam.) παράλειψις figura, in qua velut
Ingenua. ex abundanti enumerãtur adiecta. INGENVAM, liberalẽ nactus es.) Hoc nataliũ: illud morũ
Liberalis. eſt. Vt ne addam.) σχῆμα παράλειψις. Vt ne.) Quod Græci ἵνα μὴ. QVOD habes, ita vt vo-
Vt ne. luiſti.) Voluiſti ſubdiſtinguendũ eſt, & ſic legendum VXOREM. Erit enim ἐμφατικώτερον. VT VOLVISTI, vxorem.) Bona præparatio vxoris futuræ. SINE mala fama: palàm beatus.) Multi ſuperius iungũt palàm. Sine ſumptu, ingenuã, liberalẽ.) Contra ea quæ patitur, iſta poſuit omnia. huius in amore copiam: ſuam inopiã. hui⁹ deſyderiũ nullo cõſtitiſſe ſumptu: ſibi à lenone fuiſſe emendã puellã. Huius ingenuã: ſuam ſeruam. huius liberalẽ: ſuam Citharistriã. hunc nactũ eſſe: ſe ſectari tantũ. huius vxorẽ: amicã ſuam. huius amorẽ maritalẽ eſſe: ſuum velut prodigi, velut ſcortato-
Modeſte ferre ris. NI VNVM hoc deſit, animus qui modeſte iſtæc ferat.) Modeſte, moderate. Salluſtius lib. 2,
Et. Modeſtus ad omnia alia, niſi ad dominationem. Modeſte.) Cum modo. ET SI tibi res ſit cum eo lenone.) ET modo non connexiua, ſed incœptiua coniunctio eſt. Salluſtius lib. 2, Et Pœni
Sentias. ferunt aduerſus a n e m. SENTIAS.) Sic alibi, Sit rogas? ſenſi. ITA ple-
Plerique omnes. rique ingenio ſumus omnes, noſtri noſmet pœnitet.) πέλλον tertium. In Andria, Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli. & eſt ἀρχαϊσμός: vt, Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
De integro. CVI DE INTEGRO eſt poteſtas.) Pòſt, deinceps. An de integro, id eſt integris rebus? No-
Pœnitet. ſtri noſmet pœnitet.) Pœnitet eum qui parum putat. ergo ipſi nos, inquit, noſtra contemnimus. Sic & in Heautontimorumeno, At enim hic dices, Me quantum hic operis fiat, pœnitet. QVID velis retinere, amare, amittere?) An coniuncte legendum eſt, Quid velis retinere? vt duo ſint, amare, amittere: quia & infra duo reddit, Vt neque mihi ſit amittendi, neque retinẽdi copia. Amittendi pro-
Hei. pter amorem: retinendi, propter patrem. Et HEI interiectio ingemiſcentis eſt. vt, -hei mihi, quantum Præſidium Auſonia, & quantum tu perdis Iule. Hei timeo miſer.) Quàm recte iam timet? quia in metu ſemper eſt præſaga mali mens.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

Iambici quadrati acatalectici, trochaicis octonariis catalecticis permiſtis. Senarii item.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

G. VLLVS es Geta, niſi aliquod iam tibi conſiliũ celere repereris: *Iambici acatalect.*
N Ita nunc imparatum ſubito tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem ſcio: neque quo modo me inde extrahã:
(Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia)
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me aut herum peſſundabunt.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem eſt: herus adeſt. A. quid iſtud mali eſt? *Senarius.*
G. Quod cum audierit, quod eius remediũ inueniam iracũdiæ? *Tetrametri acat.*
Loquárne? incendã. taceã? inſtigẽ. purgem me? LATEREM LAVEM.
Eheu me miſerum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam abſq; eo eſſet, *Trochaicus acatalect.*
Recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracundiam. *Catalecticus.*
Aliquid cõuaſaſſem, atque hinc me cõicerẽ protinus in pedes. *Iambicus acat.*
A. Quam hic fugam, aut furtum parat? *Dimeter troch. catalect.*
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut quã quærere inſiſtam via? *Iãbici tet. acat.*
P. Te nominat. A. neſcio quod magnum hoc nuntio expecto malum.

P. Ah, ſanúſne es? G. domum ire pergam: ibi plurimum eſt. P. reuocemus *Iambicus*
Hominem. A. ſta ilico. G. hem, *Monometer hypercat.* *catalect.*
Satis pro imperio quiſquis es. A. Geta. G. ipſe eſt, quem volui obuíam. *Trochaici*
A. Cedò quid portas obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi. *catalect.*
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A. meúmne?
G. Intellexti. A. óccidi. G. hem.
A. Quid agam? P. quid ais? G. huius patrem vidiſſe me, patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt diſtrahar,
Nulla eſt mihi vita expetenda. G. ergo iſtæc cum ita ſint Antipho,
Tanto magis te aduigilare æquum eſt: FORTEIS fortuna adiuuat.
A. Non ſum apud me. G. atqui opus eſt nunc, cum maximè, vt ſis Antipho:
Nam ſi te ſenſerit timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. P. hoc verum eſt. A. non poſſum immutarier.
G. Quid faceres, ſi aliud quid grauius tibi nunc faciundum foret?
A. Cũ hoc non poſſum, illud minus poſſem. G. hoc nihil eſt Phædria: ilicet,
Quid cõterimus operã fruſtra? quin abeam? P. & quidẽ ego. A. obſecro:
Quid ſi aſſimulabo, ſatin' eſt? G. garris. A. voltum contẽplamini: hem,
Satin' ſic eſt? G. non. A. quid ſi ſic? G. propemodum. A. quid ſi ſic?
G. ſat eſt:
Hem iſtuc ſerua: & verbum verbo par pari vt reſpondeas,
Ne te iratus ſuis * ſæuis dictis protèlet. A. ſcio. *Aliàs, ſæuidicis verbis protèlet. & ſæuidicis poſtulat carmen.*
G. Vi coactum te eſſe inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in vltima platea? A. ipſus eſt:
Nõ poſſũ adeſſe. G. ah, quid agis? quò abis Antipho? mane, *Senarius iãb. hyp.*
Mane inquam. A. egomet me noui, & peccatum meum: *Senarius acatalect.*
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet? G. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, niſi quid me feſellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmetipſos facere oportet Phædria.
P. Aufer mihi oportet: quin tu quod faciam, impera.
G. Meminiſtíne olim vt fuerit veſtra oratio,
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iuſtam illam cauſam, facilem, vincibilem, optumam.
P. Memini. G. hem, nunc ipſa eſt opus, aut, ſi quid * poteſt, *Aliàs, potes,*
Meliore & callidiore. P. fiet ſedulò.
G. Nunc prior adito tu: ego in inſidiis hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies. P. age.

N VLLVS ES GETA.) In hac ſcena ſerui concurrẽtis officiũ eſt, tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abeſſe à cõſpectu patris vſque ad cognitionẽ rerum, & καταςροφὴν fabulæ. CONSILIVM CELERE.) Hoc celere neutraliter dicitur. *Celere.*
SVBITO tanta te impendent mala.) Accuſatiuo caſu impendent. aut ἀναςροφή, pro, In te pen-

dent mala. Cum suprà Nullus es Geta, dixerit: hic transitum fecit ad primam personam. QVAE neque vti deuitem, scio.) Ruina aut vitanda est, aut extrahenda sunt ex ea, corpora quæ oppresserit.

NAM NON potest celari nostra diutius iam audacia.) Bene Nostra: quia ipse partem maximā culpæ suæ tenet, vt magister. Deuitem.) Antè quàm irruant. INDE extraham.) Cum irruerint. CELARI.) Nigidius quærit, vtrum plenum sit, an pressum? QVIDNAM ille commotus venit?) Modo commotus, perturbatus atque conterritus. Quidnam ille commotus.) Hic ostendit poeta idcirco confusum Getam induci, vt de eius metu Antipho terreatur. TVM, temporis mihi punctum.) Punctum, pro momentum. vt Lucilius in decimoquarto, Puncto vna hora & qui quoque inuasit. Punctum.) Angustissimum spatium. AD HANC REM.) Ad deliberandum quod ago. HERVS ADEST.) Vultu tristi ac superciliis arduis hoc dicendum est. QVID ISTVC mali est?) Mire πρὸς τὸ, Herus adest, Quid istuc mali est, posuit, ex persona Antiphonis; cui pro calamitate est patris aduentus. QVOD CVM AVDIERIT.) Scilicet quòd vxorem duxit Antipho. QVOD EIVS remedium inueniam iracundiæ?) Plus est quàm si diceret, nullum. Quod cum audierit.) Bene non addidit, quid. secum enim loquitur.

Quod eius remediū inueniam iracundiæ?) Proprie remedium, quasi iracundia morbus sit. LOQVARNE? incendam.) Quia iracundia ignis est. TACEAM? instigem.) Instigari proprie fera dicitur. PVRGEM ME? laterem lauem.) παροιμία, πλίνθον πλύνεις. Loquárne? incendam. taceam? instigem.) σχῆμα διαπόρησις. Duo sunt quæ fieri in placando solent: aut loqui, aut tacere. Sed quid vult sibi purgem me, cum idem sit loquar? an quia potest purgatio & per defensorem, patronúmve induci? sic quidam putant. Sed melius est hoc, vt perturbatæ & seruilis imperitǽque personæ verba sine arte esse, & vim significati non habere. CVM MIHI paueo.) Cum PRAETER QVAM QVOD significat modo. TVM ANTIPHO me excruciat animi.) τῷ ἰδίῳ σχήματι, pro eo quod est, propter Antiphonem me excrucio. Me excruciat animi.) Sic in Hecyra, Fecit, animi vt incertus foret. Veteres figurabant hanc locutionem. EIVS ME miseret: ei nunc timeo.) Miseret præteritorum, Timeo de futuris. Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet.) Figura πολύπτωτον, EIVS, EI, IS. Is nunc retinet me.) Si retinet, quomodo excruciat?

NAM ABSQVE eo esset.) Si ad eum res non pertineret: id est si meum tantummodo peccatum esset hoc ipsum. RECTE EGO mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.) Facete seruus occasionem melioris conditionis esse existimat fugæ causam, tanquam sibi per eam & libertatis genus præstare posset, & prædam. Recte ego mihi vidissem.) Vt dicimus, Vide tibi, & videte vobis. Et recte vidissem, pro, prouidissem. Et senis essem vltus iracundiam.) Senis maluit, quàm domini, dicere: vt in ipso nomine & hortamentum impune fugiendi appareat. & simul quia non iram, sed iracundiam dicturus erat. nam Ira, de causa: Iracundia, de moribus. Et senis vltus essem iracundiam.) Non dixit, euasissem: sed vltus essem. faciunt enim serui fugiendo, vt dominos pœniteat iratos fuisse. Sic Virgilius, Vlta virum, pœnas inimico à fratre recepi. ALIQVID conuasassem.) Figuratum est à colligendis vasis. HINC ME coniicerem.) πρὸς τὸ Recte ego mihi vidissem. PROTINVS in pedes.) Protinan fuit: & sic Nigidius legit. QVAM HIC fugā.) Coniicerem in pedes. AVT FVRTVM parat?) Aliquid conuasassem. Quam hic fugam, aut furtum parat?) Iocunda ἀπόδοσις. prius enim furtum, quàm fuga occurrere debuit. SED vbi Antiphonem reperiam?) SED pro ergo: vt sit, Ergo vbi Antiphonem reperiam? an SED, finis superioris sententiæ est? vt Sallustius, Sed Metellus in vlteriore prouincia. Reperiam.) Si alicubi cesset. AVT QVA quærere insistam via?) Si alicubi ambulet: omnis enim qui quæritur, aut cessat, aut ambulat. TE NOMINAT.) Ad hoc diu auditur Geta, & ipse non videt adolescentes: vt plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur. NESCIO QVOD magnum hoc nuntio expecto malum.) Diserte locutus est, nescio quod magnum hoc nuntio expecto malum: pro eo quod est, nescio quod magnum malum hunc mihi nuntiaturum arbitror. DOMVM IRE PERGAM.) Hoc nos ἰδιωτισμῶς dicimus, domum pergam. IBI PLVRIMVM EST.) Ostendit ab initio se domum pergere, & sic videtur deliberasse. Ibi plurimum est.) Scilicet propter amorem vxoris suæ. Plurimum.) τὸ πλεῖσον. REVOCEMVS hominem.) Comice & moraliter addidit, hominem. STA ILICO.) Ille, reuocemus hominem, dixit: hic, non progredi iussit. SATIS PRO imperio quisquis es.) Hic ostendit culpæ conscientia nullam authoritatem reliquam in magistro Geta. Satis pro imperio.) Id est imperiose. CEDO quid portas obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.) Mire expressit affectum de timore properantis. Cedo quid portas obsecro?) Vt, Si vera feram, si magna rependam. Nam ferre & portare, de negotiis maioribua dicitur. VERBO expedi.) Deest, vno. ELOQVERE.) Aliter ostēdit quid est, verbo expedi: dicendo eloquere. MODO apud portum.) Patrem vidi, dicturus Geta, præuentus est ab eo quem timor intelligentem fecerat. HEM.) Propria, & sua cuique personæ exhibuit: celeritatem ex præsagio metuenti Antiphoni: & tarditatem intellectus quieti pectoris securo Phædriæ. QVID agam?) Iam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phædria. HVIVS patrē vidisse me, patruū tuū.) Mire poeta Antiphoni minꝰ quàm oportet, & Phædriç plus q̃ oportet, fecit lo

Deuitare. Extrahere. Commotus. Punctum. Remedium. Incendere. Instigari. Cum. Miseret. Timeo. Eius, ei, is. Pertinet ad eum. Vidissem mihi. Ira. Iracundia. Conuasassem aliquid. Protinan. Coniicere in pedes. Sed. Reperire. Insistere via. Domum pergam. Plurimum ibi est. Stailico. Satis pro imperio. Ferre. Portare. Verbo expedi. Eloquere.

qui nuntium. Ille enim penè diuinat ex metu: hunc tardum securitas facit. Huius patrem vidisse
me, patruum tuum.) Reddit vtrique proprium: vt & ille qui timebat, paucis intelligeret: & ille qui
securus erat, pluribus edoceretur. NAM quod ego huic nunc subito.) Nam aut subiunctiua con- *Nam.*
iunctio est superiori dicto, quod ait, Quid agam? aut ἀναστροφὴ est NAM QVOD, pro quodnam. *Anastrophe.*
Huic subito exitio remedium.) Subito, & aduerbium, & nomen est. Cum subito assurgens fluctu *Nam quod.*
nymbosus Orion. INVENIAM miser?) Cum EGO suprà dixerit, ἐμφατικῶς addidit, miser. *Subito.*
QVOD si eò meæ fortunæ redeunt.) Tragice amator hoc negotium fortunas omnes dixit esse.
Fortunæ redeunt.) Bene redeunt: quasi in peius, & à processu retro, & in deterius. PHANIVM *Fortunæ re-*
abs te vt distrahar.) Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφήν. Abs te vt distrahar.) Nõ dixit, à me di *deunt.*
straharis. Et vide verbum vim cohærentis ostendere. NVLLA est mihi vita expetenda.) Nul- *Distrahere.*
la, pro non: aut nullius conditionis. quasi dicat, ne deorum quidem vita mihi dulcis est sine te. Nul *Nulla.*
la est mihi vita expetenda.) Sine Phanio. TANTO magis te aduigilare.) Ad, vim auctiuã nunc *Ad.*
habet: vt adlaudabile, admirabile. FORTIS fortuna adiuuat.) παροιμία. Et fortis accusatiuus *Fortis.*
pluralis est. NON SVM apud me.) Id agitur, vt suprà diximus, quemadmodum Antipho præ-
sens non sit: quem neque conuenit contra patrem aliquid dicere: neque rursum præsentem opprimi
à patre ex argumento est. ATQVI opus est nunc, cum maxime, vt sis Antipho.) Apud te, sub-
auditur. NAM SI TE senserit timidum pater esse: arbitrabitur commeruisse culpam.) Sic Sal-
lustius in historia, Ita fiducia quàm argumentis purgatiores dimittuntur. Nam si te senserit ti-
midum.) Timidum, pro timentem. Vt, Addit se sociam, timidísque superuenit Ægle. Virgilius. *Timidus.*
Commeruisse culpam.) Pro commisisse. HOC VERVM EST.) Congrue fit, vt & Geta & *Commeruisse*
Phædria audaciores sint, qui & absque amore sunt: & hos oportet obiici pro Antiphone irato seni. *culpam.*
NON POSSVM immutarier.) Vim negantis hoc habet, quod ait, immutarier: ostendit enim *Immutari nõ*
naturæ suæ timiditatem nullis adhortationibus eiici posse. QVID FACERES, si aliud quid *possum.*
grauius tibi nunc faciendum foret?) Bene grauius: quia hoc graue. vt vides ipsam adhortationem *Grauius.*
vim habere concedentis graue esse quod geritur. CVM HOC non possum, illud minus possem.)
Hoc intulit παρὰ προσδοκίαν. Nam videbatur hac interrogatione adduci posse ad sententiam per-
contantis. & hæc ars est dialectica contra ἐπαγωγήν, cum male respondendo callide interrogantis
interrumpimus argumentum. HOC NIHIL est Phædria: ilicet.) Vtrum HOC relatiuum? *Hoc.*
an HOC cum contemptu, pro hic Antipho nihil est. Sic Cicero in Verrinis, Etsi hoc nescio quid
nugatorem sciebam. pro hunc. Ilicet.) Semper Ilicet finem rei significat, vt Actum est. Ilicet.) *Ilicet.*
Per συγκοπήν. Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum præco pronuntiasset Ilicet: *Actum est.*
quod significat ire licet. QVIN abeam?) Hic terrore commouet Antiphonem. & QVIN dicit, *Quin.*
pro cur non. ET QVIDEM ego.) Ordo, Et ego quidem. & deest abeo. QVID si assimu-
labo?) Audacem scilicet. Obsecro, quid si assimulabo, satin' est?) Adeò morale vitium est, ex con-
sciẽtia pauor: vt ipse quoque Antipho nitatur cõtrà: neque quicquam promoueat. SATIN' est?)
Hic locus actoris magis, quàm lectoris est. ostẽditur enim conari ad simulandã audaciã, quo magis
ridicula est, formidolosa persona. PROPEMODVM.) Et hoc nõ plenæ cõsensionis est, quod ait *Propemodũ.*
propemodũ. SAT est.) Nõ dixit, bene est: sed, sat est. & vide vix ad hoc ipsum esse peruentum. *Sat est.*
HEM istuc serua.) Dicẽdo serua, ostẽdit iam incipere deperire, quod finxit atque assimulauit au
daciæ. Hem istuc serua: & verbũ verbo, par pari vt respõdeas.) Animaduerte, & quid doceat, & cõ
machinetur artifex poeta, qui debitũ reddat rebus atque personis. VERBVM verbo, par pari.) *Verbũ verbo.*
Duo dixit: non tantũ verbũ verbo, sed par pari. NE TE iratus suis sæuis dictis protẽlet.) Cau *Par pari.*
salem vim habet quod ait hoc, iratus: hoc est, qui ob præsentẽ iram vehemẽtius tecũ agat. Prote- *Protelo.*
let, & protelũ à πρὸ & ἕλκειν dictum est, quod est ante & trahere. Alij ab assiduo telorũ iactu existi- *Protelum.*
mant dici. vt Lucretius, Vndique protelo plagarũ continuato. hoc est tenore. Protẽlet.) Protra-
hat, præueniat, exagitet. VI COACTVM te esse.) Mira breuitas, in quo tota defensio contine-
tur. & subauditur, fac respõdeas, aut quid tale. Inuitum.) Bene idem repetit ad confirmandã me- *Inuitus.*
moriã trepidãtis. non enim diuersa sunt, sed repetũtur, vt teneri possit id quod causæ opus est. Nam
vi coactum esse, idem significat quod inuitũ. An ideo vi coactum inuitum, iungendũ est, quia interdũ *Vi coactus.*
etiam ipsi nos cogimus propria voluntate: vt ipse in Andria, Tu coactus tua voluntate es. SCIO.) *Voluntate*
Apparet hoc verbũ eo vultu dici, vt manifestũ sit absenti animo esse eum qui loquitur. TENES?) *cogi.*
Exquisite addidit Tenes: vt appareat Antiphonẽ vultu ostẽdere, quòd horum nihil perturbatus ad- *Scio.*
uertat. SED QVIS hic est senex?) Sed, vt diximus, transitũ significat ad aliam rem ab ea quæ *Sed.*
agebatur. QVEM VIDEO in vltima platea?) Sic dixit vltima platea, quemadmodum Virgi- *Vltima pla-*
lius, -imas Obsedêre fores. IPSVS EST.) Et quia timidior est: & quia postea de proximo ipse *tea.*
agnoscit magis. NON POSSVM ADESSE.) Apparet ex conspectu patris magis confundi, *Ipsus est.*
quàm ex nuntio aduentus eius, filium. QVÒ ABIS ANTIPHO?) Sic Virgilius, Quò fugis *Quò abis*
Ænea? &, Quò fugitis socii? Sic enim loquitur, qui vult ostendere conditionem locorũ, in qua per- *Antipho?*
uerso modo alius petatur, alius linquatur. MANE, mane inquam.) Omnia hæc habent singula-
rem vim in se reuocantis. AN, QVID agis?) Et perturbati intercessoris est dicere, quid agis?

vt alibi, Mea Glycerium quid agis? cur te is perditum? EGO ME ET me noui, & peccatū meum.) Duo dixit: & hominem pauidum, & peccatum graue. VOBIS commendo Phanium, & vitam meam.) Comice duobus duo retulit: Me, & peccatum meum: Phanium, & vitam meam. Et animaduerte quòd amator prius ponit Phanium, quàm vitam suam. *Quid nunc fiet?* GETA quid nunc fiet?) Apparet hæc sic pronuntianda, quasi à destituto dicantur. TV IAM lites audies: ego plectar pendens.) *Lites audies.* Non intulit quod quærebatur: sed verba sunt hominis omnia desperantis. Tu iam lites audies: ego plectar pēdens.) Tu audies: ego verberabor. vt alibi, Tibi erunt parata verba, huic demum verbera. *Plectar pendens.* Quod ipsum mire: non, facies lites: sed, audies. Ego plectar pendens.) Plectar, feriar: vnde & plectrum, & plagæ dictæ. *Plectrum.* SED quod modo hic nos.) Deest tamē: vt sit, Sed tamen. ID NOSMETIPSOS facere oportet.) Quia nos suprà dixit in significatione actus proprii, IPSOS addit. *Plaga.*

AVFER mihi oportet.) τῷ ἀττικισμῷ addidit MIHI. sine hoc enim plena sententia est. *Impera.*

QVIN tu quod faciam, impera.) Mire ad omnia paratum se indicat, qui IMPERA dicat seruo. MEMINISTÍNE olim vt fuerit vestra oratio?) Mire & consilio & oratione compendiosus est: quo magis Phædriam propriis consiliis ac domesticis permoueret. Vt fuerit vestra oratio.) *Incipiunda.* Vt magis exeitaret, non nostra dixit, sed vestra. IN RE incipiunda.) Incipiunda proprie, quasi de re magna, dixit. Sic alibi, Vide quod incœptet facinus. AD DEFENDENDAM noxiā?) *Noxia.* Noxiam nunc culpam: aliàs pœnam. Et est ἐπένθεσις, ab eo quod est noxam: & hoc factū est propter iambum. IVSTAM illam causam, facilem, vincibilem, optumam.) Considera singula, & inuenies & naturali ordine, & per αὔξησιν dicta. *Causa.* Causam pro defensione posuit. Et vincibilem, quæ facile vincat. *Vincibilis.* NVNC ipsa est opus.) Causa scilicet. MELIORE & callidiore.) Bene, meliore & callidiore: quia tunc prolusio fuit, nunc ipsum prælium. *Fiet sedulo.* FIET sedulo.) προθύμως sedulo. nam suffecerat, fiet. NVNC prior adito tu.) Adito, quasi ad prælium. Virgilius, nec quisquam ex agmine tanto Audet adire virum. EGO in insidiis hic ero.) Tota μεταφορὰ de re militari est.

Succēturiari. SVCCENTVRIATVS.) Succenturiari dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia subiiciunt se ad supplementum ordinum. Et est translatio à re militari. *Age.* AGE.) Potuit dicere, verò, aut ita. sed age dixit, quod verbum vim hortantis maximam præbet.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

Iambici quadrati acatalectici & Senarii.

DEMIPHO senex. GETA. PHAEDRIA.

D. TANE tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? *Si corripis (Ita) Trochaicus est.*
Trochaicus. Nec meum imperium. age, * mitto imperiū: non simultatē meā
Aliàs, tacito Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax, ô Geta *Iambicus.*
Monitor. G. vix tandē. D. quid mihi dicet? aut quam causam reperiet? *Iambici catalect.*
Demiror. G. atqui reperi iam: aliud cura. D. anne hoc dicent mihi,
Inuitus feci: lex coegit: audio, & fateor. G. places.
D. Verùm scientem, tacitum, causam tradere aduersariis:
Etiámne id lex coegit? P. illud durum. G. ego expediam: sine.
D. Incertū est quid agā, quia præter spem, atq; incredibile hoc mihi obtigit:
Ita sum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.
QVAMOBREM OMNES, cū secūdæ res sunt maximè, tum maxime
Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia. peregre rediens semper cogitet
Aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ.
Communia esse hæc: fieri posse: vt nequid animo sit nouum.
Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.
G. O Phædria incredibile est, quanto herum * anteo sapientia. *Aliàs, antideo*
Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit:
Molendum vsque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes.
Opus ruri faciundum: horum nihil quidquam accidet animo nouum.
Quidquid præter spem eueniet, omne id deputabo in lucro.

Sed quid cessas hominem adire,& blandè in principio alloqui?
D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obuiam.
P. Mi patrue salue. D.salue:sed vbi est Antipho? *Senarii.*
P. Saluum venire. D.credo:hoc responde mihi.
P. Valet:hic est.sed satin' omnia ex sententia?
D. Vellem quidem. P.quid istuc? D.rogitas Phædria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
P. Eho an id succenses nunc illi? G.ô artificem probum.
D. Egóne illi non succenseam? ipsum gestio dari
Mihi in conspectum,nunc sua culpa vt sciat
Lenem patrem illum,factum me esse acerrimum.
P. Atqui nihil fecit patrue,quod succenseas.
D. Ecce autem similia omnia:omnes congruunt:
Vnum cognoris,omnes noris. P.haud ita est.
D. Hic in noxia est:ille ad defendendam causam adest:
Cum ille est,hic præsto est.tradunt operas mutuas.
G. Probè eorum facta imprudens depinxit senex.
D. Nam ni hæc ita essent,cum illo haud stares Phædria.
P. Si est patrue,culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus,rei foret,aut famæ temperans:
Non causam dico,quin quod meritus * est,ferat: *Aliâs,sit,*
Sed si quis forte malitia fretus sua
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit:nostráne eą culpa est,an iudicum,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G. Ni nossem causam,crederem vera hunc loqui.
D. An quisquam iudex est,qui possit noscere
Tua iusta,vbi tute verbum non respondeas:
Ita vt ille fecit? P.functus adolescentuli est
Officium liberalis:postquam ad iudices
Ventum est,non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
G. Laudo hunc:sed cesso adire quamprimum senem?
Here salue:saluum te aduenisse gaudeo. D.oh
Bone custos salue:columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. Iam dudum te omneis nos accusare audio
Immerito,& me omnium horum immeritissimo:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruum hominem causam orare leges non sinunt.
Neque testimonii dictio est. D.mitto omnia:adde

Istuc, imprudens timuit adolescens, sino:
Tu seruus: verum si cognata est maximè,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis: quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verùm argentum deerat. D. sumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius.
D. Postremò, si nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est: non potest.
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nihil suaue meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum volo: aut vbi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? P. foris.
D. Abi Phædria: eum require, atque adduce huc. P. eo
Recta via equidem illuc. G. nempe ad Pamphilam.
D. At ego Deos penateis hinc salutatum domum
Deuortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient,
Vt ne imparatus sim, cum adueniat Phormio.

I TANE tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?) In hac scena accusatio est & contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuersia. Itáne tandem vxorem duxit Antipho?) Hic exemplum vitæ est: in quo spectatur nullam esse tam iustam, & grauem iracundiam patris, quæ non & fiducia defensoris, & interuallo temporis euanescat. Itáne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?) Non potuit vehementius incipere, quàm vt ipse crimē, quod obijcit, miraretur. *Tandem.* Itáne tandem vxorem duxit.) Tandem hic expletiua coniunctio. vt Cicero, Quousque tandē abutère Catilina patientia nostra? Itáne tandem.) Hic totus versus in hoc est, an factum sit: quid factum sit: à quo factum sit: in cuius iniuriam factum sit. NEC meum imperium.) Rara ἀποσιώπησις. Nam non sequitur SED. intulit enim AOE. Subauditur autem uereri. Sic Lucretius, Nónne videre • AOE, mitto imperium: non simultatem meam reuereri.) Vt Virgilius, Cuius ob auspicium infaustum, moresque sinistros. Age, mitto.) Legitur &, taceo. *Simultas.* Simultatē.) Iurgiū, contētionem. NON pudere?) Hoc absolutum est, & nulli adnexū. Nō pudere?) Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictum. VIX tandem.) Conuenit hoc dictum ei, qui iam pridem se male audire putat: & ideo sero videtur ad hunc senex peruenisse: cum ille metuens, se primum ad accusationem crederet. An, VIX TANDEM, ad hoc pertinet: *Vix tandem.* quia ille MONITOR dixit: quasi dicat, Vix tādem factum est, vt me senex laudare cœpisset: *Monitor.* quia MONITOR, quāuis in contrarium dixerit, tamen est nomen laudis. Vix tandē.) εἰρωνεία, quasi dicat, Pene mei oblitus est. An quia tarde ad ipsum peruenit senex: quem ille ob conscientiam à se cœpturum esse credebat. QVID mihi dicent? aut quam causam reperient?) Quid dicent? si negare voluerint. quam causam reperient? si purgare. Omne enim crimen à defensore aut negatur, *Demiror.* aut purgatur. DEMIROR.) Pro nescio. nam admirationem ignorantia facit. ATQVI reperi iam: aliud cura.) Eo animo hoc dicit, quo suprà dixit VIX TANDEM. Et cum ille pluraliter Reperient dixerit: hic singulariter Reperi respōdit: quasi in se solo sit crimē. INVITVS feci: lex coegit.) Bene poeta iam scire facit senem, quid isti dicturi sint: vt videatur frangi posse qui iā partem defensionis admittit. ILLVD durum.) Illud durum dicit, qui suprà dixit, Atqui reperi iam. Causam tradere aduersarijs, illud durum. EGO expediam sine.) Vide præparationem futuræ defensionis: quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile videretur subito sedatum senē. INCERTVM est quid agam.) Nonnihil iam fracta indignatio est. Nam in his verbis, non iam ira, sed admodum mœror est. QVIA præter spem, atque incredibile hoc.) Virg. Hunc ego si

potui tantũ ſperare dolorẽ:Et perferre ſoror potero. Atque incredibile hoc mihi obtigit.) Grauius eſt incredibile,quàm præter ſpem:& ideo poſterius & in actu eſt. Obtigit.) Pro accidit:cuius reciprocũ eſt,ſi quis bonũ accidiſſe dicat,nõ obtigiſſe. ITA ſum irritatus.)Irritatus,prouocatus,in irã impulſus:hoc eſt cõmotus & perturbatus. ANIMVM vt nequeã ad cogitãdũ inſtituere.) Bene inſtituere dixit: quo verbo quies oſtenditur cogitatiuæ mentis, quæ nunc non adeſt.

Obtigit. Accidit. Irritatur. Inſtituere animum ad cogitandum.

CVM ſecundæ res ſunt maxime,tum maxime.)Vt, Nudus ara,ſere nudus:hyems ignaua colono. Et bona ſententia tum maxime ſapienti metuendum, quo tempore maxime ſecurus eſt ſtultus.

MEDITARI ſecum oportet.)Bene additum ſecum.inſani enim videbitur,hoc palàm agere.

ADVERSAM ærũnã ferant.)Abũdat aduerſam. PERICLA,dãna,exilia.peregre rediẽs ſemper cogitet,aut filij peccatũ,aut vxoris mortẽ.) Superiora ἀσύνδετα.inferiora intermixtis cõiũctionibus.Salluſt. Nã quidẽ Pyrrho, Hãnibali,æquor & terra. Peregre rediens ſemper cogitet.) Mire à genere ad ſpeciem non ſemel tranſit.Nam cum dicit,peregre rediens, iam de ſe loquitur,ſed latenter. Semper cogitet.) A ſingulari ad pluralem tranſit.ſuprà dixit omnes:at nunc cogitet. Et eſt ordo, Semper peregre rediens,quicunque peregre redit. AVT filij peccatum,aut vxoris mortem,aut morbum filiæ.)Quãuis iratus filio,non potuit tamen dicere,filij mortẽ. Conuenit autẽ ſeni vxoris mortẽ non putare magnũ incommodum. Aut filij peccatũ,aut vxoris mortẽ, aut morbũ filiæ.)Varie poſt enumerationẽ concluſam hæc etiã intulit. Virgilius, Sed neque Medorũ ſyluæ,ditiſſima terra, Nec pulcher Ganges,atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiæ certẽt: nõ Bactra, nec Indi, Totáque thuriferis Panchaia pinguis arenis. COMMVNIA eſſe hæc,fieri poſſe.) Ordo eſt,Sẽper cogitet cõmunia eſſe, & fieri poſſe peccatũ filij,vxoris mortẽ,filiæ morbũ. Cõmunia eſſe.)Cõmune eſt quod accidere omnibus poteſt. QVIDQVID præter ſpem eueniat,omne id deputare eſſe in lucro.) Vide iam ſenẽ fractũ non culpã filij magnã ducere: ſed ideo indignari,quòd nõ crediderit peccaturũ,in quo ipſe ſe reprehẽdit: & quòd à peccatoribus dici ſolebat,hoc dicit,cõmunia eſſe,& fieri poſſe. HERVM anteo ſapientia.)Legitur & anteeo:ſed pro cõiunctiuo pronuntiandũ,anteeo pro anteeã. MEDITATA ſunt mihi omnia mea incõmoda.)Nimis comice non clades,aut ærũnas poſuit ſeruus,ſed incõmoda:molere in piſtrino,vapulare,habere cõpedes,& cætera:cũ hoc nomẽ leue quiddã ſignificet.vt ipſe in Eunucho, Imò enim infœliciter:nam incõmoda alia ſunt dicẽda Parmeno. HERVS ſi redierit.)Si aut pro CVM:aut ſeruiliter,vt dubitet ex voto ſuo vtrũ dominus redeat,an non:quod cupit. MOLENDVM eſſe in piſtrino.) Facete enumerat ſeruus vniuerſa ſupplicia ſuæ conditionis,excepta cruce & furca:quarũ pœnam verbis extenuare non potuit. HABENDAE cõpedes.) Vitioſam locutionẽ ſeruili perſonæ dedit Terentius.nam integra eſſet,ſi diceret,habendas compedes.vnde quidam non ESSE,ſed vſque legunt. OPVS ruri faciundum.)Varie,molendum,vapulandum,cõpedes habendæ,opus ruri faciendum:& ſuprà,verba gerundia ſunt:infrà,participia. HORVM nihil quidquã animo nouũ.) Recte addidit animo.omnẽ enim quidquid acciderit,nouum erit,ſed non animo. Horum nihil quidquam.)πάρελκον quartum. Horum nihil quidquam accidet animo nouum.)Tale eſt illud ſapientis AEneæ,-nõ vlla laborũ,O virgo noua mi facies,inopináve ſurgit.&, Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum. Et, Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem:Et perferre ſoror potero.

Commune. Præſens pro coniunctiuo. Incommoda. Si. Animo nouũ.

QVIDQVID præter ſpem eueniet, id deputabo eſſe in lucro.) Totidem verbis eſt vſus,quot ſenex, ad irriſionem eius. Sic & in Adelphis, Inſpicere tanquam in ſpeculum in patinas Demea iubeo. Omne id deputabo eſſe in lucro.)Hoc idem ſenex oportere fieri dixit, quod hic facit.ergo ſapiẽtior Geta. SED quid ceſſas hominẽ adire?) Bene adire, quaſi terribilem, & pugnaturũ. vt Virg. Audet adire virũ.Et HOMINEM comice addidit. ET blãde in principio alloqui.) Recte monuit,non perpetuo blandè,ſed in principio agendum,ſecũdum præceptum Socratis,qui ait,

Adire.

PHAEDRIAM mei fratris.)Hæc verba oſtendunt quàm miti pectore ſuſcipiatur Phædria. MI patrue ſalue.)Mi vim blandimenti habet.nam ſignificat,meus. SALVE, ſed vbi eſt Antipho?)Bene expreſſit promptum animum ad litigandum,partim addita ſalute,& potius ad iurgium præuertẽdo. SALVVM venire.)ἔλλειψις,vel ἀποσιώπησις ſecunda: GAVDEO enim ſubauditur:quod niſi acceperis,non intelliges cur hic reſponderit,credo. Saluum venire.)Iracũdiam frangere conatur obſequio & mora. Saluum venire.)Altera ſalutatio & ad leniendũ,& ad criminis diſſimulationem:ſed & tertio addit, Satin' omnia ex ſententia? VALET.)Hic oratorie diſſimulat:atque ita reſpondet, quaſi ſenex non iratus quærat:ſed de ſalute ſolicitus ſit Antiphonis.

Mi.

CREDO: hoc reſponde mihi.) Hoc,incerta diſtinctione pronuntiatur. SED ſatin' omnia ex ſententia?)Quod vulgo,Omnia recte?Et deeſt, quæris, aut quid tale. Vellem quidem.) Semper hoc verbum dolentis eſt,ac negantis euenire quod voti ſit. QVID iſtuc eſt?)Magnam vim habet contra iram huiuſmodi interrogatio. BONAS me abſente.)Mire conſuetudinẽ expreſſit,dicendo BONAS. Me abſente.)Summa criminis. Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.)Crimen in duobus eſſe demonſtrat: quòd non bonas, & quòd abſente patre. EHO, an id ſucceſes nunc illi?) Huc tendebat interrogatio: vt tam integris rebus admiraretur iraſci ſenem.

Ex ſententia omnia. Vellem quidem.

Ô ARTIFICEM probum.)ἀντίφρασις.nam non eſt artifex,cuius deprehenditur iocus. OR-

Gestio. Dari in conspectum. Lenis, Acer. Ecce autem. Omnia, omnes. Cognoris, noris. ζεῦγμα, secundum. Imprudens. Cum aliquo stare. Si est ut admiserit. In se admittere. Succus orationis. Rei relatum ad culpam, Rei est ei minus. Temperans. Forte. Verbum. ἀντίστασις.

STIO.)Plus gestio,quàm volo. DARI mihi in cōspectū.) Nō dixit venire, vt filiū:sed dari, vt reū. LENEM patrē illū.)O artificiū poetæ,in media patris sæuitia mentionē lenitatis induxit: vt ostēdat quàm facile placari possit. Lenē patrē illū,factum me esse acerrimū.) Nota ἀντίθετον. non enim leni asperrimum,sed acerrimum reddidit.& mutauit gradum,positiuo superlatiuum opponens. Lenem patrem illum,factum.)Sic Virgilius,-quantū mutatus ab illo Hectore. ATQVI nihil fecit patrue.)Summa contradictionis.& nō dixit, leniter peccauit:sed,nihil fecit.neque quod punias:sed,quod succenseas:id quod leuissimum est. ECCE autem similia omnia.) Ecce autem,vox est apta his quæ noua & improuisa animo accidunt. Sic Virg.Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta. SIMILIA omnia,omnes congruunt.)More stomachātis,omnia & omnes,de his dicit quæ ad duos pertinent. VNVM cognoris:omnes noris.)Iterū non duos,sed omnes.& varie,cognoris,noris. Vnum cognoris:omnes noris.)Sic Virg.Accipe nunc Danaum insidias:& crimine ab vno Disce omnes. HIC in noxia est:ille ad defendendā causam adest.)Hoc Demipho nō sine quadam delectatione dixit: quā tamen premit ob iram præsentem. CVM ille est:hic præsto est.)Huic loco reddidit Cicero illum locum in Verrinis, Qui ciues Romani erāt, si Siculi essent,tum si eorum legibus dari oporteret: qui Siculi, si ciues Romani essent.Nam subauditur ad,Qui ciues Romani erāt,IVDICES DABANTVR.ad,Si Siculi essent,subaudit REI.

Cum ille est.)ζεῦγμα, secūdum.nam & hic subaudiendum est,in noxia. Hic præsto est.) Ad defendendam causam,subauditur. PROBE eorum facta imprudēs.) Ideo imprudens:quia nescit in amore Citharistriæ esse Phædriam. Imprudens.)Modo insciens. NAM ni hæc ita essent,cum illo haud stares Phædria.)Vide quemadmodū iam præstruat poeta ad ea quę futura sunt, ad adiuuandum amorem Phædriæ. Cum illo haud stares Phædria.)Cum Antiphone scilicet.Et cum illo,ἀντὶ τοῦ pro illo.In eius parte stamus, pro quo facimus.Sic Virg.Iuppiter hic stat. SI est patrue,culpam vt Antipho in se admiserit.)Principium per insinuationem subtilem.Et honesta locutio,Si est vt admiserit:pro,si admisit. Si est patrue,culpam vt Antipho.)Oratorium principium. In se admiserit.)Bono ornatu addidit,in se:cum & sine hoc plenū videri possit.Et hic est, quem Cicero succum orationis appellat. EX qua re minus,rei foret,aut famæ.)Nota.hic cōparatiua qualitas est,pauperis : • neque strenui.Et docuit in negotio nuptiarū duabus rebus consuli:rei & famæ:hoc est facultatibus dotis, honestatique natalium. Ex qua re minus foret.) Hæc tractatio est criminis oratoria:in qua defensor accusat crimē,reúmque purgat. Ex qua re.)Haud venuste insertū RE,cum præposuisset CVLPAM. Minus rei foret.)Quia pauperem. Famæ.) Quia ignobilem. Temperans.) Consulens,prouidens,moderatus.vt,Iam sibi tum curuis male temperat vnda carinis. NON causam dico,quin quod meritus est,ferat.) Rhetoricum θεώρημα. in huiusmodi exceptionibus:quo vti solet qui propositæ causæ fiduciam gerit.Si hoc, aut illud:non oro veniam,non deprecor pœnam. Quin quod meritus sit.)Hunc defensorem magis & non iudicē dicā. sed hic colligitur patrocinātis authoritas:nō enim dixit,quod voluerit,sed quod meritus sit,manēte eo,si peccauerit tamen. SED si quis forte malitia fretus sua.)Forte,quasi nō defensurus,sed simul causam cogniturus aduenerit.nec contendit verū esse quod dicit,ne sollicitū faciat ad credendū.Sic apud Virgiliū,Sinon, Dū vela darēt,si forte dedissent. INSIDIAS nostræ fecit adolescētiæ.)Bene se adiungit ad crimen,vt eleuet culpā. Insidias nostræ fecit adolescētiæ.)Mire insidias dixit:vt diu comparata causa,per ignorantiam dolósque capti videantur. Adolescentiæ.) Opportuna ætatis commemoratio πρὸς τὴν συγγνώμην. NOSTRANE ea culpa est, an iudicum,&c.) Potentior facta sententia est τῇ ἐρωτήσει. Et oratorie, Nostráne culpa, an iudicū?duplex μετάθεσις.altera in accusatorem,altera in iudices.Et bene suam miscuit personam, vt reum subleuet & suo merito,& multitudine reorū. Nostráne culpa, an iudicum?)Mire assurrexit in fiduciā defensoris.nam cū supra de Antiphone dixerit,nunc intulit nostra. QVI sæpe propter inuidiam adimunt diuiti.)Notum alteri • qui inuident. AVT propter misericordiam addunt pauperi?)Posteriorem causam honestiorē posuit,ne non Antiphonē defendere,sed accusare iudices videretur. Aut propter misericordiā.)Primū ἀντίθετον.Et oratorie naturā iudicū τῷ προοιμίῳ expediuit. NI nossem causam,crederē vera hunc loqui.)Suauissime laudauit oratorē:qui omnia ad persuadendū idonea aduocans,solū consciū non adduxit ad credendū. Ni nossem causam,crederem vera hunc loqui.)Oblique poeta se laudauit. AN quisquā iudex est,qui possit,&c.) Apparet iam persuasum seni esse,verū aduersariū fuisse Phormionē,nō subiectū atque appositū sycophātam. vnde ad aliud transit,vt accuset segnitiē in respondendo,quæ leuior culpa est.Ita,vt cedētibus mos est,paulatim seni singula extorquentur è manibus. TVA iusta.)Diserte magis & absolute, tua iusta:quàm si aliter diceret. VBI tute verbū.)Non dixit,parū dicas:sed verbū. ITA vt ille fecit?)Vnde scit?an illa poetæ virt9 est,quòd omnia antè inducit cognouisse:ne in scena hæc vt noua audiēs,tragicis motibus insaniret? FVNCTVS adolescentuli est officiū.)Oratorie crimē quod obiectū est,nō purgauit modo.sed etiā ad laudē conuertit.quod Rhetores ἀντίστασιν dicūt.Et hoc de Apollodoro. Funct9 adolescētuli est officiū liberalis.)Deriuatio causæ.& est venialis status. Functus adolescentuli est officiū liberalis.) Ingeniose non negauit hoc crimen, occasionem

laudis de confessione sumpturus. Officiũ liberalis.) Potenter officiũ nominat, quod ille crimen appellat. Et nota, functus officiũ, accusatiuo casu, quod nos ablatiuo. POSTQVAM ad iudices ventũ est, non potuit cogitata proloqui.) Hæc apud oratores μετάθεσις αἰτίας dicitur, hoc est trãslatio causæ facti: quẽ vulgo colorẽ nominant. Non potuit cogitata proloqui.) Ergo quod cogitauit, industriæ est: quod nihil dixit, pudoris. ITA eũ tũ timidũ.) Timidum, perturbatũ. Plautus, Nã vt ex mari timida es. Et ipse in Adelphis, Me miserã, quidnã est quod sic video timidũ, & properantẽ Getam? LAVDO hunc: sed cesso adire?) Satis defensionis, vbi Geta iã adire non timeat dominum. HERE salue: saluũ te aduenisse gaudeo.) Principiũ à beneuolentia. Et vide vernalitatem aptissimã seruo callido. credásne hunc esse, qui suprà dixerit, Herus si redierit, molẽdũ esse in pistrino, vapulãdũ, & cætera? OB bone custos salue.) Ab initio idẽ motus seruatus est seni. nam idem hoc est quod suprà dixit, O Geta monitor. quãquã per ἀύξησιν plus significat quod dicit, bone custos: quàm quod suprà, monitor. COLVMEN verò familiæ.) Columẽ, culmen. an columẽ, columna? vnde columellę apud veteres, dicti serui maiores domus. Lucil. XXI, Seruus neque infidus domino, neque inutilis cuiquã, Lucilij columella, hic situs est. Tubero, Hinc in millesimũ annũ eorum columine ciuitas continebitur. Horatius cõtrà pro columine colũnã, Iniurioso ne pede proruas stantẽ colũnã. Ennius X, Regni • versatũ summã verò colũnã. Columẽ verò familiæ.) Sustẽtatio vel decus. vnde colũnæ dictæ. & moralis ἀύξησις ἐν ἐιρωνείᾳ. CVI cõmendaui filium hinc abiens meũ.) Duplex accusatio est de eo quod fecerit. Hæc cõueniunt in eas personas quas spectare nõ oportuerit. IAMDVDVM te omnes nos accusare audio immerito.) Vide quàm in his verbis etiã vultus quidã serui cõtumacis appareat, & versute mali. Et hoc est quod dixerat, Ego in insidijs hic ero succenturiatus. IMMERITO, & me omniũ harũ immeritissimo.) Tantũ impudẽtiæ superest: vt nõ solũ se, sed alios etiã defendat. Horũ omniũ immeritissimo • horũ & sic nos hãc & hũc dicim⁹. NAM qd me in hac re facere voluisti.) Bona exceptione locut⁹ est, quasi in alijs omnia fecerit. Immeritissimo.) Vt paruò, falsò, de aduerbijs est in o desinentibus. In hac re voluisti tibi.) Quàm contẽuat iram domini, vt hoc ipso purgatior videatur, ex hoc apparet, quòd addidit TIBI. Sic enim dicere solemus, Quid tibi vis faciã? cum alieno negotio frustrà nos ostendimus laborare. SERVVM hominẽ causam orare leges nõ sinunt.) Hoc enim quasi ignoranti dicit: sed stomachose admonet, velut stultũ, qui rẽ manifestã nõ cogitet. Seruũ hominẽ causam orare leges non sinunt.) Vetuste hominẽ. Sallustius in Iugurtha, Cũ interim Hiempsal reperiretur occultãs se in tugurio mulieris ancillæ. Seruum hominẽ causam orare leges non sinunt.) Mire extenuauit conditionẽ suã, dicendo, non me, sed seruũ. Et addendo hominẽ, moraliter locutus est. Sic Virg. Venerat antiquis Corinthi de finibus Acron, Graius homo. Causam orare.) Nõ improprie. sic Virg. Orabũt causas melius. NEQVE testimonij dictio est.) Vis scire, inquit, quàm non liceat seruo pro domino dicere? nec testis loco produci potest. Neque testimonij dictio est.) Varie: non enim dixit, neque testimoniũ dicere. MITTO omnia.) Et iam hoc perdidit senex, quod videbatur validũ ad accusationẽ. Ita gradatim illi singula subducuntur, & accusationis impetus euanescit. ADDE istuc, imprudens timuit adolescens.) Hæc omnia verba causalem ad argumentandũ vim habent: MITTO, sino: vim habent contra voluntatẽ cõcedẽtis. Imprudens timuit adolescens: sino.) σχῆμα, διανοίας συγχώρησις. Et singula pronuntianda, vt plura videantur.

TV seruus verũ si cognata est maxime.) Sub obtentu huius propositionis, in qua pars legis ostẽditur, iam poeta præparat locũ fallaciæ Phormionis de dote accipiẽda. Verũ si cognata est maxime.) ἐφ' ὑπερτιθεμένῳ addidit maxime. nam siue est cognata, siue nõ est, nõ recipit τὸ μᾶλλον & τὸ ἧττον. hoc est, non dicitur maxime cognata, & cognata minime: sed aut est, aut non est. Alij sic ordinant, Non fuit necesse maxime habere. alij, sed id quod lex iubet, maxime dotẽ daretis. SED, id quod lex iubet, dotẽ daretis.) Id quod lex iubet: ordo. sic Virg. Verũ, id quod multo tute ipse fatebere maius. QVAERERET aliũ virũ.) Quæreret, quàm idoneum est ad significationẽ odiorum. Virg. Quærat sibi fœdera Turnus. QVA ratione inopẽ, potius ducebat domũ?) Magno sonitu intulit quod minus momẽti habet aduersus eos qui accusantur, quàm illa superiora. Inopẽ, potius ducebat domũ?) Nõ inopẽ potius: sed potius ducebat subdistinguendũ est. NON ratio, verum argentũ deerat.) Hoc ita ludibundus absoluit Geta, vt etiã quasi per iocũ respõdeat. ALICVNDE? nihil est dictu facili⁹.) Hoc quasi subridẽs, & auerso ab illo vultu pronũtiauit Geta. quod genus actionis, securitatẽ ostẽdit hominis manifesta dicẽtis. Alicũde.) Demipho ALICVNDE ad facilitatẽ retulit: hic sic intelligere se fingit, vt quasi nõ habẽs ipse Demipho de proximo à quo dicere inciperet, dixerit ALICVNDE. Nihil est dictu facili⁹.) Mire, vt solet, prouerbio vno dissoluit totã senis intẽtionem. vt in Heauton. Quid si hoc pater resciuerit? Quid si redeo ad illos qui aiunt; Quid si nũc cœlum ruat? POSTREMO, si nullo alio pacto, vel fœnore.) Ostendit se senex hæc perdere: cũ ab his ad alia trãscendit exclusus. DIXTI pulchre, si quidẽ quisquã crederet.) Vide quàm nõ laboret ad respõdẽdũ Geta: siquidẽ illi per ἀπορίαν respõdit. Crederet.) Pecuniã cõmitteret. NON, nõ sic futurũ est: nõ potest.) Hic iam palmæ locus est debitæ poetæ. siquidẽ & omnia obiecerit Demipho, & omnia soluerit Geta: quib⁹ actis sola irrationabilis exclamatio relin-

Officium. Functus officium. Translatio causæ, vulgo color. Timidus. Columen. Columella serui. Columna. Immeritissimò aduerb. Paruò. Quid tibi vis faciam? Seruus homo. Mulier ancilla. Causam orare. Testimonij dictio est. Mitto. Sino. Cognata maxime. Id quod lex iubet. Quæreret aliũ virũ. Alicunde. Credere.

Non, non. quetur seni. Non, non sic futurum est: non potest.) Moralis abnegatio frequenti repetitione firmata. EGÓNE illam cum illo vt patiar nuptam vnum diē?) Hic est de quo suprà dictum est, Illéne indotatam virginem, atque ignobilem daret illi? nunquam faceret. Egóne illam cum illo vt patiar nuptam?) Hic iam præstruitur quàm facile triginta minas perditurus sit Demipho, dū illam vult excludere. NIHIL suaue meritum est.) Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis *Suaue meritū* suaue est: vt ego illam cum illo nuptam feram. Suaue meritum enim, suauem mercedem significat.

HOMINEM commonstrarier.) Bono ordine peruenit ad Phormionem: à quo magis confutabitur. AVT vbi habitet, demonstrarier.) Mire ostendit quàm hic senex contemnat Phormionē modo, à quo mox superabitur. ISTVM patronum mulieris.) Hic & contemptum aduersarij, & sui fiduciam monstrat. ANTIPHO vbi nunc est?) Mitius nunc quærit vbi sit Antipho: & vtrū *Foris.* amatæ adhæreat, subtiliter quærit. quod seruus intelligens, respōdit FORIS. IAM hic aderit.) Virg. Haud sibi cum Danais rem faxo, & pube Pelasga. FORIS.) Foris dixit, cum fugisse eum sciat. ABI Phædria: eum require, atque adduce huc.) Opportuna & apta simplicitas attribuitur Demiphoni, nihil tale de Phædria suspicanti. EO recta via equidem illuc.) Et amatorem ostendit Phædriam: & simul id agit, ne in conspectum patris veniat Antipho. NEMPE ad Pamphilam.) Nisi hoc Geta dixisset, non intelligerent spectatores quid dixisset Phædria. AT ego deos penates hinc salutatum domum deuortar.) Nulla mentio fit vxoris apud Demiphonē. non enim cōuenit argumento vt habeat. neque quid in Cilicia gesserit, demonstratur ideo, quia iam dictum est, Noster in Ciliciam ad hospitem antiquum: causa enim quęsita est cur abesset, dū vxorem ducat Antipho: & causa ex argento, id est auaritia, quo minus videatur pati nurum pauperē, qui ob spem lu- *Hinc.* cri ab Attica in Ciliciā nauigarit. Hinc salutatū.) Ab hoc loco. Salutatū.) Adoratum prima *Salutatum.* post reditum prece. DEVORTAR.) Bene deuortar, quasi de via. ATQVE aliquot mihi *Deuortar.* amicos aduocabo.) Iam præparat ridiculam aduocationem: qua plures adhibendo iurisconsultos in- *Amici.* certior reddetur. Amicos aduocabo.) Amicos & pro testibus, & pro aduocatis veteres posuerūt. *Adsunt aduocati.* ADSIENT.) Proprie adsient. adesse enim dicuntur aduocati. VT ne imparatus.) Pro non. *Ne, pro non.*

ACTVS SECVNDI SCENA II.

Trochaici octonarii catalectici præter duos extremos.

PHORMIO parasitus. GETA.

P. TANE patris ais conspectū veritum hinc abiisse? G. admodū.
I P. Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senem?
G. Oppido. P. ad te summa solùm Phormio rerum redit:
TVTE HOC INTRISTI, tibi omne est exedendum: accingere.
G. Obsecro te. P. si rogabit? G. in te spes est. P. ecce re.
Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subueni.
P. Cedò senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid vis, nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
G. O vir fortis atque amicus: verùm hoc sæpe Phormio
Vereor, ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah
Non ita est: factum est periclum: iam pedum visa est via:
Quod me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem
Hospites, tum ciues: quò magis noui, tantò sæpius?
Cedò dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?
G. Quid istuc? P. quia NON RETE ACCIPITRI TENDITVR neque miluio,
Qui male faciunt nobis: illis qui nihil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur:
Aliis aliunde est periclum, vnde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum:

Alere nolunt hominem edacem:& ſapiunt mea quidem ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
G. Non poteſt ſatis pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Imò enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert.
Téne aſymbolum venire vnctum,atque lautum è balneis,
Otioſum ab animo:cum ille & cura,& ſumptu abſumitur:
Dum tibi fit quod placeat:ille ringitur:tu rideas:
Prior bibas:prior decumbas:cœna dubia apponitur?
G. Quid iſtuc verbi eſt? P. vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.
Hæc cum ratione ineas,quàm ſint ſuauia,& quàm cara ſint,
Ea qui præbet,non tu hunc habeas planè præſentem deum?
G. Senex adeſt:vide quid agas:prima coitio eſt acerrima. *Iambici quad.acat.*
Si eam ſuſtinueris,pòſt illam iam,vt lubet,ludas licet.

I TANE patris ais cōſpectum veritum hinc abijſſe?) In hac ſcena de paraſitis vilioribus Terentius proponit imaginem vitæ:vt in Eunucho de potioribus, & his qui nuper proceſſeriot, id eſt de aſſentatoribus. Animaduertendum autem huiuſmodi genus hominum magis à Terentio lacerari. Itáne patris ais conſpectū veritum hinc abijſſe?) Adhuc narratur fabula de Terentio & Ambiuio ebrio:qui acturus banc fabulam, oſcitans temulenter, atque aurē minimo inſcalpēs digitulo, hos Terentio pronuntiauit verſus. quibus auditis exclamauerit poeta, ſe talem cum ſcriberet, cogitaſſe paraſitum:& ex indignatione, quòd eum ſaturum potúmque deprehenderat, delinitus ſtatim ſit. Itáne patris ais.)Hæc & labia lingens, vt ebrius:& ructans, vtpote ſatur, pronuntiauit actor bonus. ADMODVM.)Admodum annuendi vim habet duntaxat modo: & ſubauditur veritum. *Admodum.* PHANIVM relictā ſolam.)Subauditur, ais. OPPIDÒ.)Non aio, ſed iratum intellige. IRATVM ſeoē?)Iterum AIS ſubauditur. AD te ſumma ſolum Phormio rerum redit.)Ideo velut expergefactus ad has cauſas accedit Phormio, quia non diu ſolicitum conuenit eſſe paraſitum:nec quicquam aliud, niſi de conuiuio, vel propter conuiuiū cogitare. adeò, niſi à Geta cogatur, modo etiam negotiorum Antiphonis negligens eſt, atque ſecurus. TVTE hoc intriſti:tibi omne eſt exedendum.) παροιμία, apta paraſito:quæ de cibo eſt. Hoc autem inter ruſticos de alliato mortario dici ſolet. Et bene Intriſti. proprie enim intrita, dicitur huiuſmodi cibus. *Tute hoc intriſti, &c.* *Intrita.*

ACCINGERE.)Appara te, atque expedi. ECCE re. quid ſi reddet?) Totum hoc quaſi alia agens loquitur paraſitus:vt ex hoc appareat quid interſit inter audaciam ſycophātæ improbi, & patriſfamiliâs perturbationem minime litigioſi. nam ille in bona cauſa aduocatos quærit, & ipſe ſollicitus in toto actu eſt:hic in puncto temporis ſe ad calumniam præparauit. Quid ſi reddet?) Bene iam ad illud reſpicit fabula, quod futurum eſt, propter Phædriam. Sic opinor.) Non ad TV IMPVLISTI. hoc pertinet:ſed ad id, quod ſecum tacitus voluit Phormio. Quid ſi reddet?) Hoc eſt, quid ſi reſpondebit? An, quid ſi mulierem reddet? CEDÒ ſenem.)Hic alij excluſiſſe torporem ſomni inducunt paraſitum. alij tranſglutiſſe quod in ore mādebat: quaſi hoc moræ fuerit ad vincendum ſenem. Cedò ſenem.)Non parui moliminis certamen impendet, cum ſenex dixerit, Hominem commonſtrarier mihi iſtum volo:paraſitus dicat, Cedò ſenem. QVID ages?) Non interrogantis, ſed metuentis hoc dictum eſt. QVID vis, niſi vt maneat Phanium:atque ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem ſenis?) Tria promittit, in quibus omnis cauſa Antiphonis eſt conſtituta. Atque ex crimine hoc.) Sic dixit ex crimine eripiā, quaſi ex incendio. Conſidera triūm rerum, quas promittit, gradus per αὔξησιν eſſe ſeruatos. Phanium.)Vxorem ſcilicet Antiphonis. Antiphonem eripiam.)Bene eripiam dixit:quo vim ſignificat doli, pro eo qui iam teneatur oppreſſus. Virg. túne hinc ſpolijs indute meorum Eripiare mihi? In me omnē irā deriuem ſenis?) Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eū ad quē nō pertinet. Ô VIR fortis atque amicus.) Ordine laudauit. plus eſt enim amicus, quàm vir fortis. Et apparet auerſum Getam exclamaſſe:quod maiorē vim habet, quàm ſi AMICE dixiſſet. O vir fortis, atque amicus.) Nominatiuum pro vocatiuo poſuit. VERVM hoc ſæpe Phormio.)Bene SAEPE addidit, vt ſententiam faceret de ſpeciali dicto. VEREOR ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique.) Quid eſt ISTAE? nimium audax ſcilicet. Et conuenit hoc dictum Getæ:qui & ſuprà dixerat, Eſt paraſitus quidam Phormio, homo confidens. Verum hoc ſæpe Phormio vereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erūpat.) Et conſuetudine Romana dixit:quia ſæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem miſſi. An prouerbium à ſa- *Ex crimine eripiam.* *Eripio.* *Deriuare crimen.* *Nominatiuus pro vocatiuo* *Sæpe.* *Iſtæc.*

gittarijs natum est: quòd immoderatæ plerunque vires, adducendo atcu non telum incitent, sed neruum rumpant? Ao ex eo, quòd sæpe fortius ferientes, neruum sibi aliquem iædant? Ergo fortitudine nimia sæpe vinci, sæpe decipi contingit. In neruũ erumpat denique.) Denique modo παρέλκον, Terentiana consuetudine, qui banc particulam in vltima ponit sententia. IAM pedum visa est via.) Pedum, pro pedibus. & visa ἀντὶ τοῦ prouisa. Et totum μεταφορικῶς. QVOT me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem?) Parasitice totum translationibus loquitur. huiusmodi est enim vis vmbraticorum hominum, scurrilis oratio. HOSPITES, tum ciues?) ἀνακόλουθον secũdum. deest enim suprà, CVM. Et bene posterius posuit id quod maius est. CEDÒ dum, en vnquam iniuriarum audisti mibi scriptam dicam?) Plus est hoc per interrogationem intuiisse, quàm si diceret, Nũquam mibi scripta est iniurizrum dica. Iniuriarum scriptam dicam.) ἀκυρολογία. sic enim & Tullius, Scribitur Heraclio dica. Dica.) Dice, causa est Græce: quæ fit Latine dica: vt Acte Acta, Calliope Calliopa. QVID istuc?) Interrogare dicitur & flogitur Geta, vt parasitica progrediatur oratio. QVIA non rete accipitri tenditur, neque miluio.) Rursus per ἀλληγορίαν loquitur parasitus: vt totum triuiale sit, à conuiuijs escísque translatum. Quia non rete accipitri tenditur, oeque miluio.) Legitur & tenoitur. habet enim n litera, cũ d cõmunionẽ. QVI malefaciunt oobis.) Ore, & vnguibus scilicet. ILLIS qui nibil faciunt tenditur.) Nõ sic accipe, nihil faciunt, qoasi dicat, nec bene nec male: sed cũ legeris nibil faciunt: subaudito, nobis male. QVIA enim in illis fructus est.) παρέλκον tertium: quo aut QVIA (& sic ENIM subiungatur) aut ipsum ENIM superuacuũ est. In illis fructus est.) Quia nibil faciunt nobis male. Quia enim in illis fructus est.) Fructus, cibus: quia frumẽ dicitur tractus guiæ, quà cibus in aiuum demittitur. IN illis opera luditur.) Qui male faciunt nobis. Luditur.) Exercetur. An illuditur, id est frustratur?

ALIIS aliũde est periculũ, vnde aliquid abradi potest.) Vtrũ hic seosus est, quasi dixerit, Aliud alijs periculũ affertur, à quibus aliquid auferri potest? an, alij aliũde periclitãtur, quàm credũtur? est enim illis causa periculi, nõ quæ videt, sed quia ab his aliquid auferri potest. Vnde aliquid abradi.) Abradi, per vim auferri. MIHI sciũt nihil esse.) Rei scilicet. DVCENT damnatũ domum.) Secuodõ ius scilicet, quo obærati, cũ soluẽdo nõ essent, ipsi manu capiebãtur. Ducẽt damnatũ domũ.) Vsus est verbis ad extenuandã pœnã, & rem ad cõmodũ trãsferendã. nã quod obæratis inimicũ est, id parasitus maxime optat, duci ab aliquo domũ. Addidit autẽ dãnatũ, quasi qui irrideat genus damnationis, in qua victor pascere compelíitur, & pascitur victus. ALERE nolũt hominem edacem.) Sensus est, Sciunt edacem: & ideo noiunt alere. Et hoc sic pronuntiandũ, vt facete totum videatur illatum, Quãdo obæratus, sit sub huiusmodi pœna: nec accusari ab aliquo se queritur, neque damnari. Hominem edacem.) Se significat. SAPIVNT.) Sibi consulunt. PRO maiefieio si beneficiũ summum nolunt reddere.) Parasitice beneficium summum dixit alete. Pro malefieio.) Pro iniuria. Reddere.) Retribuere, reponere. NON potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.) Multum promittit Geta parasito, cum dicat, nihil futurũ, quod pro merito possit accipere. Noo potest satis pro merito ab illo.) Huiusmodi sententias inferunt poetæ parẽthesi cum his quæ volunt inferre. Ab illo tibi referri gratia.) Non ab eo, qui te damnatũ duxerit: sed Antiphone, de quo sermo est. IMÒ enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.) Bene parasitus, quidquid præstat, debere se dicit. Et est propriũ personæ inferioris. Virg. Tu mihi quodcunque hoc regni, tu sceptra Iouémque Concilias, tu das epulis accũbere diuũ. GRATIAM.) Vicem. Nemo satis pro merito gratiam regi refert.) Rex aliàs regnator, aliàs dominus, aliàs dines significat. Sed nũc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad significandũ parasitum. vt enim parasitus regis est, & libertus patroni: sic è contrario rex parasiti est, & patronus liberti. quod si non esset, non NEMO tantũmodo, sed NEMO PARASITVS diceret. TENE asymbolum venire vnctũ, atque lautum è balneis?) Hæc non ab Apollodoro, sed è sexto satyrarum Ennij translata sunt omnia, Quippe sine cura, lætus, lautus cum aduenis, infertis malis, & expedito brachio, alacer, celsus, lupino impetu, expectãs mox dum alterius obligurias bona: quid cenies dominis esse animi? Prò diuûm fidem, ille tristis cibum dum seruat, tu ridens voras. Téne asymboiũ venire.) Et hoc nomen, constat inter parasitos confictum, atque compositum esse. Contrà ilud in Andria, Symbolũ dedit, cœnauit. OTIOSVM ab animo.) πλεονασμός. Nã addidit ab, cũ sufficeret animo. CVM ille cura & sumptu absumitur.) Cura in apparaodo, Sumptu in coemendo. DVM tibi sit quod placeat.) Acuenda vox in eo quod ait TIBI. Et hoc eminenter adiectum est, oõ sui curam, se conuiuarum gerere illum qui vocat. ILLE ringitur, tu rideas.) Poetico lepore iisdẽ syilabis diuersa significantia propè inuicem posuit, ringitur & rideas. Ille ringitur, tu rideas.) Varie: nã pronuntiatiuo coniunctiuum miscuit. Non enim dixit, ringatur. Ringi est stomachari tacitum. est enim translatio à canibus iatraturis. PRIOR bibas, prior decumbas.) Hoc ad procacitatẽ parasitorũ retulit. Prior decumbas.) Sic alibi, Maturæ veniunt, discũbitur, inquit. COENA dubia apponitur.) Et hoc adeò parasiticũ verbũ est, vt id oon intelligat Geta. QVID istuc verbi est?) Vt intelligat populus iccirco non inteiligit, & vult doceri Geta. Ostendit autem poeta pro vnaquaque re verba propria esse, neque communia cum ijs, qui diuersi sunt actus. VBI tu dubites, quid su-

Fortitudo istaec in neruum erũpet. *Denique.* *Pedum visa est via.* *Interrogationis vis.* *Acyrologia.* *Dica.* *Rete accipitri tenditur.* *Tennitur.* *N litera.* *Fructus.* *Frumen.* *Luditur opera.* *Abradi.* *Ducẽt dãnatum domum.* *Damnatur.* *Sapiunt.* *Maleficium.* *Reddere.* *Gratia.* *Rex.* *Parasitus.* *Asymbolus.* *Otiosus ab animo.* *πλεονασμός.* *Cura.* *Sumptus.* *Rideas.* *Ringi.* *Cœna dubia.*

mas potissimum.) Non potius, sed potissimum dixit: vt in re omni alijs alia mõstraret potiora. Plautus, Standũ est in lecto, siquid de summa petas. HAEC cum ratione ineas.) Intelligas, æstimes. *Inire.*

QVAM sint suauia, & quàm cara sint.) Nonnihil philosophatus est poeta, ostendendo multis suauia esse quæ cara sint. Cara.) Magni pretij. EA qui præbet, non tu hũc habeas plane præsentem deum?) Hoc est quod ait, Imò enimuerò nemo satis pro merito gratiam regi refert. Nõ tu hunc eum habeas planè præsentem deum?) Præsentes dij sunt, vel qui statim præstant: vel qui coluntur, & videntur, vt Sol & Luna. Alij præsentem pro potentissimo accipiunt. vt Virgil. Quo non præsentius vllum. SENEX adest: vide quid agas.) Interuenit senex vltimo. & quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit, consumptum est. Vide quid agas.) Non terrentis est, sed excitantis. PRIMA coitio acerrima est.) Translatio est à prælio. nam & congredi milites, & coire dicuntur. SI eam sustinueris.) Multum de illo exigit, quando non dicit, si eum repuleris: sed potius, si eã sustinueris. PÒST illam iam, vt lubet, ludas licet.) In officio militari omne negotium vel pugna, vel ludus.

Cara. Præsentes dii. Vide quid agas. Congressio. Coitio. Ludus.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

D. N, vnquam cuiquam contumeliosius *Senarii.*
E Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo: prò deûm immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
P. Neque eius patrem se scire qui fuerit? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.
P. Nec Stilphonem ipsum scire qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera: ignoratur parens:
Negligitur ipsa: AVARITIA vide quid facit.
G. Si herum insimulabis * auaritiæ, male audies. *Aliàs, malitiæ,*
D. O audaciam, etiam me vltrò accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. sæpe interea mihi senex
Narrabat se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
G. Videas te, atque illum, vt narras. P. * abi in malam crucem: *Si legas I pro abi, constat versus.*
Nam ni ita eum existimassem, nunquam tam graueis
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergin' hero absenti male loqui impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. aín' tandem carcer? D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace. G. absenti tibi
Te indignas, séque dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe desine.
Adolescens primùm abs te hoc bona venia expeto:

Si tibi placere potis est mihi vt respondeas,
Quem amicum tuum ais fuisse istum:explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P. Proinde expiscare,quasi non nosses. D.nossem? P.ita.
D. Ego me nego:tu,qui ais,redige in memoriam.
P. Eho tu sobrinum tuum non noras? D.enicas:
Dic nomen. P.nomen?maxumé. D.quid nunc taces?
P. Peri hercle:nomen perdidi. D.hem,quid ais? P.Geta,
Si meministi quod olim dictum est,subiice:hem,
Non dico:quasi non noris,tentatum aduenis.
D. Egóne autem tento? G.Stilpho. P.atque adeò quid mea?
Stilpho est. D.quem dixti? P.Stilphonem inquam noueras?
D. Neque ego illum noram:nec mihi cognatus fuit
Quisquam istoc nomine. P.itáne?non te horum pudet?
At si talentûm rem reliquisset decem:
D. Di tibi malefaciant. P.primus esses memoriter
Progeniem vestram vsque ab auo,atque atauo proferens.
D. Ita vt dicis.ego tum si aduenissem:qui mihi
Cognata esset,dicerem:itidem tu face:cedò
Quî est cognata? G.heus noster recte:heus tu caue.
D. Dilucide expediui,quibus me oportuit
Iudicibus:tum si id falsum fuerat,filius
Cur non refellit? D.filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici,vt dignum est,non potest.
P. At tu,qui sapiens es,magistratus adi,
Iudicium de eadem causa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas,& soli licet
Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.
D. Etsi mihi facta iniuria est,verum tamen
Potius quàm lites secter,aut quàm te audiam:
Itidem vt cognata si sit,id quod lex iubet
Dotem dare,abduce hanc,minas quinque accipe.
P. Ha ha he,homo suauis. D.quid est?num iniquum postulo?
An,ne hoc quidem adipiscar ego,quod ius publicum est?
P. Itáne tandem quæso,ciuem item vt meretricem,vbi abusus sis,
Mercedem dare lex iubet ei atque amittere?
An,vt nequid ciuis turpe in se admitteret
Propter egestatem,proximo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret:quod tu vetas?
D. Ita,proximo quidem:at nos,vnde,aut quamobrem? P.ohe,
ACTVM (aiunt) NE AGAS. D.non agam?imò haud desinam,
Donec perfecero hoc. P.ineptis. D.sine modo.

P. Postremò tecum nihil rei nobis Demipho est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ad ducendam ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac, ipsum prohibeo domo.
G. Iratus est. P. tute idem feceris melius.
D. Itáne es paratus facere me aduorsum omnia
Infœlix? P. metuit hic nos, tametsi sedulò
Dissimulat. G. bene habent tibi principia. quin quod est
Ferendum, feras: tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. D. egóne tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc age:
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eiiciam: dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris, secus quàm dignum est liberam,
Dicam impinguam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intelligo.

EN, VNQVAM cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam?) In hac scena, vt rhetoribus placet, veluti quædã cõtrouersia est, quæ vno tempore ex vtraque parte tractatur: Vt, si quis dicat legẽ esse, ne de eadẽ re bis agatur: & itẽ, vt orbã proximus ducat. quidam absente patre sub hoc nomine vxorẽ coact⁹ est ducere. vult illã pater adueniẽs eiicere matrimonio. cõtradicitur. Meminisse autẽ debemus, in omni cõtẽtione ea maxime dici, quæ simplici patrifamiliâs & calũnioso sycophãtæ, improbissimóque parasito cõgruere, poetæ visa sunt. En, vnquã cuiquã cõtumeliosius audistis factã iniuriã?) Iã instructi sunt aduocati. & recte. longũ enim fuerat omnia hęc post scenã geri. En, vnquã.) En vim habet indignationis post enarratã iniuriã. QVAM hæc est mihi?) Facta iniuria, subauditur. ADESTE quæso.) Interim aduocati Demiphonẽ sequi inducũtur. & ridicule tacẽt prius, postea locuturi. Et adeste proprie. adesse enim causæ, proprie dicuntur patroni & amici. Adeste quæso.) Proprie aduocatis adeste dixit. Et quia ipse properantius pergit, rogat vt assequerẽtur. IRATVS est.) Hoc ad excitandũ Phormionẽ dicitur. QVIN tu hoc age.) Annuit vt taceat: & significat silẽtiũ. IAM ego nũc agitabo.) Modo IAM celeritatis est signũ. Hũc, cũ cõtẽptu dixit. Agitabo.) Perturbabo. PRÒ deũ immortaliũ.) ἔκλειψις. deest fidẽ, aut qd tale. Cicero in OEconomico, Quid igit pró deûm immortaliũ primùm eã docebas quæso? Pro deûm immortaliũ.) Artificiose prior exclamat: vt Demipho qui iniuriam passus est, vltro impetũ accusationis incurrat. PHANIVM negat esse hãc sibi cognatã.) Additũ pronomẽ est: quasi notã omnibus diceret. Phaniũ esse hanc sibi cognatã.) Magno ingenio Terentius impudentiã calũniatoris expressit. nam & prior incipit, & prior accusat. Et quia nõ potest dicere, expellit Phaniũ Demipho: negat cognatã, inquit. NEGAT.) Vna opera Geta in duplici versatur dolo. nã & audiẽte iã sene, se eius defensorẽ tanquã absentis, assimulat: & irritat ad vociferationẽ Phormionem, qui clamandi vlterius causam non haberet, si taceret Geta. NEQVE eius patrem se scire, qui fuerit.) Ambiguitas: quæ tamen sensu discernitur. Cognatam Demipho.) Hæc est flagitatio, quæ etiam nomen tumultuose persequitur atque exagitat. Ideo callidus sycophanta patrisfamiliâs propriũ nomen nõ solũ inuidiose infert, sed etiam repetit. NEC Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?) Hæc asseueratio mentientis est, imitata veritatem. NEGAT.) [illegible] prima. nam extrinsecus audiendum est, PATER. Sequimini.) Apparet Demiphonem, vt patremfamiliâs, perturbari non mediocriter: quippe qui & aduocatos cõquisiuerit aduersus hominem sine aduocatis agẽtem, & progredi non audeat, nisi illi sequantur. Sequimini.) Sequimini dicit, qui properantius & concitatiore gradu pergit iratus. NEC Stilphonem ipsum scire.) Quàm multa calũniatores clamandi causa dicunt, & vociferandi: vt ipso strepitu terreant. Nec Stilphonem ipsum.) Tantundem

En. *Adesse causæ.* *Iam.* *Agitare.* *Prò deûm.* *Hãc Phaniũ.* *Sequimini.*

quod suprà, Neque eius patrem. Scire debemus hoc nomen, non fictum à parasito, sed auditũ à puel-
la, quæ vxor ducta sit, dici. QVIA egens relicta est misera.) Communis locus in auaritiæ gene-
ralitate approbatior. facilius enim hoc de omnib⁹, quàm de Demiphone credatur: & ideo IGNO-
Ignoratur. RATVR dixit, & NEGLEGITVR: non, ignorat nec negligit Demipho. IGNORATVR.)
Parens. Non agnoscitur, ignorarique fingitur. hoc enim significat modo. PARENS.) Pater. nam vt va
riaret, parẽtem dixit, quem suprà dixerat patrem. Patrem ergo dicit puellæ à Demiphone ignorari.
NEGLEGITVR ipsa.) Quia fieri potest, vt q ignoret parẽtes puellæ, id est ignorare se dicat,
tamen ipsam non negligat puellam: vtrunque conquestus est. VIDE auaritia quid facit.) Hæc
cõuersus ad circulum, & coronã circunstantium dicit, & conqueritur. Nulla enim re magis populus
concitatur, quàm si quis egenum contemnat: inde, & bonis inuident, & malos extollunt, inquit Sal-
Vide. lustius. Vide auaritia.) Proprie VIDE stomachantibus conuenit, qui indignatione coguntur
quasi cum aliquo colloqui. Sic in Adelphis, Illud sis vide, exemplum disciplinæ. Sunt qui putent il-
Insimulare. lum alicui de corona circunstantium dicere moraliter. SI herum insimulabis auaritiæ.) Insimu-
lare, est crimẽ ingerere. Si herum insimulabis.) Insimulatio est & falsi & veri criminis incusatio.
sic Cicero, Nihil eorum quæ Galli insimulabant, negarunt. Insimulo genitiuo iungitur. MALE
O audaciam. audies.) Scilicet à me. Ô AVDACIAM.) Hæc exclamatio ostendit quid absente patre defen-
derit filius. O audaciam etiam me vltro accusatum aduenit.) Hic iam ostenditur persuasum
esse Demiphoni: vim adhibitam filio suo vxorem ducere: vno, cum hunc audacem appellat: altero,
Etiam. quòd dicit ETIAM, quæ coniunctio & Antiphonem complectitur: & sic, accusatum. NAM iã
adolescenti nihil est quod succenseam.) Sic subtiliter, ac latenter purgatur à Phormione. nam cũ di
cit, Nihil est quod succenseam adolescenti: ostenditur adhuc succensuisse, & inimico fuisse animo.
Cum autem addit, Si illum minus norat: ostẽditur contradixisse sibi, & restitisse iudicio. & sic dicit,
quòd si adolescens non agnoscens puellam, veniam nõ meruerit: pater negata cognata ferri nõ pos-
Succensere. sit. Nihil est quod succẽseam.) Succensere dicimus eum, qui cũ amare debeat, læsus irascitur. Et
Minus norat vide, vt veteratorie ostendat contradixisse adolescentem. SI illum minus norat.) Non dixit nõ
Ab accusati- norat: sed, minus norat: quasi & ipse nosse debuerit. QVIPPE homo.) Repente transit ad no-
uo ad nomi- minatiuũ, cũ suprà dixerit ILLVM: & deest ERAT, quod assumitur ab inferiore. IAM gran-
natiuum trã- dior.) Hic comparatiuus non habet significationem, qua magis siue minus à positiuo significet. Vt,
situr. Iam senior, sed cruda deo, viridísque senectus. Quippe homo iam grandior.) Argumentalis nar
Grandior. ratio dicitur, quæ nunc subiecta est ad fidem faciendam, & constituendã personã defensoris. Et gran-
Senior. dior, nõ grãdis: quasi dicat, qui grãdior fuit, quàm vt illũ adolescẽs optime nosse posset. Iã gran-
Grãdis puer dior.) Proprie grãdis ad speciẽ refertur ætatis, vt grãdis puer, & grãdis natu dicitur. CVI opera,
& natu. vita erat.) Hic ostẽdit quàm pauper fuerit. & OPERA septimi casus est: & VITA nominatiui.
Opera, vita Cui opera, vita erat.) Opera pro actu posuit. & Opera hic ablatiuus casus est. RVRI fere.)
erat. Id est ruri opera faciendo quærebat cibũ. Et bene addidit FERE. non enim semper, sed plerunque.
Ferè. Ruri ferè se cõtinebat.) Expresse ostẽdit miseriã hominis, qui in vrbe natus, interdixerat sibi ac
Continebat se cessu eius, ob pudorẽ inopiæ. nã hoc significat CONTINEBAT. vnde cõtẽti dicũtur, in malis du
ruri. rantes. Hoc autẽ veteres faciebãt nobiles, cũ ad paupertatẽ redacti essent. Ruri ferè se cõtinebat.)
Contenti. Cõtinere se dicitur, qui cõtra volũtatẽ se continet. COLENDVM habebat.) Virg. Cõductáque
Colendum pater tellure serebat. SAEPE interea mihi senex narrabat.) Miserabiliter, & inuidiose positum
habebat. senex. & maiore fide, narrabat dixit, non querebatur. Et vide congestionẽ argumẽtorũ. Et ordo est,
Sæpe narrabat senex hunc suũ cognatũ se negligere. Sæpe interea mihi senex narrabat.) Habet
misericordiam odiosa narratio. SE hunc neglegere cognatum.) ἀμφιβολία. sed in sensu dissol-
uitur. Cognatum suum.) Hoc crimen & causa est, quòd cognatũ addidit. AT quem virũ?)
Qualitas iniuriæ à dignitate personæ. multi enim tales sunt vt cognitione abdicãdi sint. QVEM
In vita. ego viderim in vita optimũ.) In actu, ac moribus. Et IN VITA, hoc est cũ viueret, & in eo quod
à viuo fit. VIDEAS te, atque illum.) Melius hoc clare dictum à seruo accipimus, vt defendis-
se dominũ videretur. QVEM ego viderim in vita, optimũ.) Modo in vita, in actu, in moribus.
VIDEAS te, atque illum, vt narras.) Hoc est parẽtẽ te illi existimo, atque illũ tibi. An potius
seruus sciens hanc personã fingi, vel certe etiã mortuũ hominem induci, male precatur parasito: vt
etiã ipse, aut nusquã sit, vt fictus: aut pereat, vt mortu⁹. An sic accipiẽdũ, vt seru⁹ submissa voce hoc
per iocũ dixerit, tãtũ in vita te videas optimũ, quàm fuit ille quẽ narras? An sic intelligendũ: vt ser-
uus hoc dicat, Si optimũ est, victũ opera quærere, & in alieno agro esse: ita te videas, atq; illũ vidisti,
quẽ ad hũc modũ narras viuere. & allusit ad illud quod ait, Quẽ ego viderim in vita, optimũ. Vi
In malam deas te, atque illũ.) Deest, vidisti. scit enim illũ nõ vera dicere. IN malã crucẽ.) Aduerbialiter, vt
crucem. hinc viciniæ. NAM ni ita cũ existimassẽ.) Vt vita optimũ iudicarẽ. NVNQVAM tã graues.)
Hanc. Hoc nõ quasi timidus, sed quasi religiosus & fidelis loquit̃ Phormio. OB hãc.) Tãquã præsens sit
Capere ini- mulier de qua lis est: sic demõstratiua particula vsus est, dicẽdo HANC. Ob hãc.) Id est ꝑ filia ip-
micitias. sius. INIMICITIAS caperẽ.) Capere dicim⁹, cũ id quod in nobis est, assumim⁹. vnde capere
Quis. pro eligẽdo ponit̃. QVAM is aspernat̃. * QVAM enim suprà reuocauit, ad puellã referẽs: vt,

Quem regno Hesperio fraudo. Et Sallust. Nā Syllæ dominationē audebat. Et interpositis quibusdā,
Neque est offēsus dominationē Syllæ. Quā is aspernaẗ nūc tā illiberaliter.) Aspernari est auerti, *Aspernari.*
nō solū corpore, sed etiā animo. Aspernari, recusare, auertere, nō agnoscere. Est autē dictū à sperno. *Illiberaliter.*

ILLIBERALITER.) Apud veteres illiberaliter dicebāt factū, si quis excessisset omne genus
maleficij. Sic in Adelphis, Factū à vobis duriter, immisericorditérque: atque etiā, si est pater dicēdū
magis aperte, illiberaliter. Vides more ἀφελίστως ILLIBERALITER pro magno hic vltimū po
ni. PERGÍN' hero absenti male loqui?) Male loqui, pro male dicere. Et quærit Probus, quis an *Male loqui.*
te Terētiū dixerit. IMPVRISSIME?) Improbissime. Hero absenti.) Argute hero absenti: vt *Impurissime.*
videatur fidelior qui defendat absentē: quod præstās argumētū est, id in animo habuisse Getā, etiā
peregrināte domino. DIONVM autē hoc illo est.) Nō negat male loqui: sed boc esse dignū con-
tendit malo homine. AÍN'?) ἀπόστροφος, nota est quæ separate ab n, & intermittit s literæ sonū. *ἀπόστροφος.*
est enim integrū, aisne? Ain' tādē carcer?) Nō carcerariū, sed carcerē asperius appellauit. sic Luci- *Ain'?*
lius, Carcer vix carcere dignus. Et vix pro non. BONORVM extortor.) Ingeniose de ipso nego- *Carcer.*
tio sunt inuēta cōuitia. Bonorū extortor, legū cōtortor.) Fingit illi crimina de causa, & de nego- *Vix pro non.*
tio. RESPONDE.) Timuit poeta, ne huiusmodi vociferatio Getæ quasi verā discordiā apud po
pulū fingeret: & ideo facit iā à Phormione ipsum admoneri. QVIS homo est?) Mire seruus fin- *Quis homo*
xit se nō vidisse senē: vt ea quæ dixerit, in Phormionē syncere dixisse credatur. Et mira dissimulatio- *est?*
ne addidit HOMO: vt videaẗ nihil de præsētia domini cogitasse. ABSENTI tibi.) Tūc fidelis
opera est, si absens aliquis defendatur. hoc ergo cōfirmat, velut indicādo. Sic in Andria, O Chreme *Dignæ se con*
per tempus hic aduenis, ausculta. SEQVE dignas cōtumelias.) Id est quas ipse debet audire. *tumeliæ.*

DESINE.) Imponit silentium Getæ: quasi validiora dicturus sit. & suprà, TACE dixit senex. *Desine.*

OHE desine.) Hac voce ostēdit plus iusto pro se locutū ingeri Getā. nā OHE interiectio est satietatē *Ohe.*
vsq; ad fastidiū designās. ADOLESCENS primùm abs te.) Et hæc authoritas in senibus, vt q *Senum autho*
minoris ætatis fuerint, illos appellatione pueri, vel adolescētis, vel iuuenis etiā ostēdāt: vt hoc de no *ritates erga*
mine illis quidē detrahāt, sibi verò authoritatē attribuāt. Sic Virg. O præstās animi iuuenis, quātū *iuuenes.*
ipse feroci Virtute exuperas. BONA venia.) Sine ira, sine discordia. SI tibi placere potis est.) *Adolescens.*
Pro potest. MIHI vt respōdeas.) Bene mihi: vtpote patri adolescētis, vel domino Getæ, vel etiā *Bona uenia.*
seni. Et verbū est scrupulose aliquid interrogātiū. Sic Virg. Mihíque hęc edissere vera rogāti. Et, Dic *Potis est.*
mihi Damœta, cuiū pecus? QVEM amicū tuū ais fuisse.) Ais dicimus de ijs, qui vana loquātur: *Responde.*
Dicere autē dicimus de ijs, qui validiora. EXPLANA.) Manifesta, expone. ET quî cognatū.) *Edissere.*
Quî, quomodo, vnde. PROINDE expiscare, quasi non nosses.) Proinde, ita similitudinis aduer- *Dic mihi.*
biū est modo, nō cōiunctio. vt, Proinde tona eloquio solitū tibi. Expiscari, est diligentissime quærere, *Ais.*
vbi nam pisces lateant: ergo verbum est tractum à piscatoribus. EGO me nego, tu qui ais.) Sub- *Dico.*
auditur ad omnia, NOSSE. EHO tu sobrinum tuum.) Populari quadam, vulgaríque fatigatio- *Explana.*
ne, vtpote scurra, respōdit. NOMEN? maxime.) Falsa non habēt memoriā. hic ergo deest, nescio, *Quî.*
vel, necessariū est. QVID nūc taces? Vrget senex: quia intelligit eum nomē nescire. SVBIICE.) Suggere. NON dico: quasi non noris.) Mire. nam videtur arte celare id, quod inuitus nescie- *Expiscari.*
bat. STILPHO.) σύλληψις. nā reddit ad nominatiuū, EST: vtique Stilpho: vt rursus ad accusati- *Subiicere.*
uum, Noueras, Stilphonē scilicet. STILPHONEM inquā nō noueras?) Figura ἐπιτροχασμός. *ἐπιτροχασμός.*
est autē ἐπιτροχασμὸς verborū super se inuicē effusio: quæ fit aduersarij causa turbandi. Vt Virgil.
-nec lōge scilicet hostes Quærēdi nobis circunstāt vndique muros. Imus in aduersos? quid cessas? an
tibi Mauors Ventosa in lingua, pedibúsque fugacibus istis Semper erit? Stilphonē inquā nō no-
ueras?) Quasi dicat, Conuincam, si neges. AT si talentûm rem reliquisset.) ἀξιόπιστον illud fecit.

At si talentûm rē reliquisset decē.) More Romanorū, apud quos hęreditas pecuniæ erat. Talētū *Rer.*
autē quòd dixit, more Græcorū admiscuit. ITA vt dicis.) Ita sum, inquit, vt dicis, auarus & su-
perbus. Et vide senem de iniuria non agere: quia iustè confidit, & nititur causæ. Plerūque enim hac
constantia animi fulciuntur, qui iuri confidunt. at contrà, qui nullo iure freti sunt, litigant, & ad in-
iurias prosiliunt: vt his saltem perturbent aduersarium qui iure non valent. Condono igitur inquit,
tibi omne contumeliæ genus. EGO tum si aduenissem.) Deest, ad iudicium: vt sit, Cum ad iudi-
cium venissem. QVÎ mihi cognata.) Quî, vnde, quo modo. Heus noster rectè.) Geta sic lau- *Quî.*
dat senem, vt optet vincere Phormionem. HEVS noster rectè.) Plaudit sibi Terentius, supposi-
ta persona: quasi rectè dixisset. IVDICIBVS, quibus oportuit.) Probaui iudicibus, inquit.

FILIVS cur non refellit?) Refellere, est arguendo falsum ostendere. CVIVS DE stultitia *Refellere.*
dici, vt dignum est.) Compendium cōuitiorum est, Nihil dignum inuenire, pro magna iniuria quod
respōdeas. QVANDOQVIDEM solus regnas.) Quoniā regnum solutum legibus est, & op-
primens libertatem. Sic alibi, Regnúmne hic AEschine possides? HIC DE eadem causa.) Hic,
videlicet apud Athenas, vbi leges, vbi libertas omnibus cōmunis est. POTIVS quàm litea
secter, aut quàm te audiam.) Bis posuit QVAM. quod genus figuræ primo ζεύγματι contrarium *Quàm gemi-*
est. vt in Heautontimorumeno, Propter quā in summa infamia sum, & meo patri minus obsequens. *natum.*
Item, Cepi rationē, vt neque tu egeres, neque hoc posses perdere. ID quod lex iubet dotē dare.)

Id. Ha ha he. Vti. Abuti. Amittere. Peregrinæ mulieres. Pudicitia. Aiunt. Acta res est. Donec perfecero. Sapio. Ineptio. Sine modo. Hic. Sedulo. Dissimulo. Quin. Minuere irá. Hoc age. Dixi.

Id, pro ob id. ABDVCE hanc, minas quinque accipe.) Modo id agit, quod reprehēdit à filio nō esse factum, Dotem daretis, quæreret alium. Et dotē voluit custodem esse pudoris. HA ha he.) Hic risu destruxit quod serio intendebat senex. HOMO suauis.) Præscriptio, cū iam alterū factū sit, fieri vtrunque nō posse. AN, ne hoc quidem adipiscar ego.) Quia enim à lege stat, recitat tātum id quod scriptum est. ITANE tandem quæso.) Maiora argumenta sunt quæ per interrogationem proferūtur. VBI abusus sis.) A scripti voluntate. Vtimur cum honore. Abutimur cū iniuria. ATQVE amitteret?) Bene amittere: quia finis cupiditatis amissio est. AN, vt nequid ciuis turpe in se admitteret?) Idoneum testimonium est bonorum esse natalium, ciuem dixisse. nam apud veteres peregrinæ mulieres in meretricum numero habebantur. Sic ipse alibi, Adeóne est demens? ex peregrina? Et alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et Parmeno cōprobās respondit, Potest taceri hoc. id est meretricem matrem te habuisse. An, vt nequid ciuis turpe in se admitteret?) A voluntate. VT cū vno ætatē degeret.) Quid enim est pudicitia, nisi vnius scientia viri? ACTVM (aiunt) ne agas. AIVNT dicimus, cum prouerbium significamus. Acta res est, de qua sentētia prolata sit. DONEC perfecero hoc.) Virg.-donec me flumine viuo Abluero. Perfecero.) Pro perficiam. INEPTIS.) Vt à sapientia, sapis dicimus: ita ab ineptia, ineptis. SINE modo.) Hæc minātis sunt verba. & bene: imitatus est enim cōminātē. TVVS est damnatus gnatus, non tu.) Ludit Phormio cum dicit, non tu: & contemptibiliorem in hac causa sibi senem, quàm Antiphonem fuisse, dicit: simúlque ætatem illius esse despectam. Tuus est damnatus gnatus, non tu.) Pro voluntate contendentis est prolatio sententiæ. ILLVM putato quæ ego nunc dico, dicere.) Definitiue respondit. CVM vxore hac.) Id est tali. TVTE idē melius feceris.) Locus est hic, vt ostendat Phormio de compacto egisse cum Antiphone. Tute idē melius feceris.) Quidam sic intelligūt, Tute idem melius feceris, vt senex potius exeat, quàm eijciat filium. Artificiose autem loquitur Phormio vt adimat suspicionem seni consensionis & conuentionis inter parasitum & filium. SEDVLO.) Sine dolo, instanter. DISSIMVLAT.) Fingit, mentitur. QVIN quod est ferendū, feras.) Cur non, inquit, accōmodas necessitati voluntatem? QVAE tuam senectutē oblectet.) Non te, sed senectutē tuam. MINVE verò iram.) Cōtēnentis est, dissuadere iracundiā. HOC age.) Annuentis est. DIXI Phormio.) Dixi solent dicere perorata causa. Dixi Demipho.) Mire cōminationē, & ferocitatem eius imitatus est simili verbo. SI quid opus fuerit.) Hæc repentina discessio habet aliquam maiorem litigaturi denūtiationem. Et bene breuiter: ne multiloquio infringeretur superior comminatio.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

DEMIPHO. GETA. HEGIO, CRATINVS, CRITO, aduocati.

D. Vanta me cura, & solicitudine afficit *Senarii Iambici.*
Q Gnatus, qui me, & se hisce impediuit nuptiis!
Neque mihi in conspectum prodit, vt saltem sciam
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu, vise redieritne iam, an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc siet:
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. CRA. méne vis?
D. Te. CRA. ego quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur: quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquum est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H: Ego sedulò hunc dixisse credo. verùm ita est,
QVOT HOMINES, tot sententiæ. suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRI. Eho amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. nunquid nos vis? D. fecistis probé:

Incertior ſum multò quàm dudum. G.negant
Rediſſe. D.frater eſt expectandus mihi:is
Quod mihi dederit de hac re conſilium,id exequar.
Percontatum ibo ad portum,quoad ſe recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram,vt quæ acta hic ſunt,ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

Q VANTA me cura,& ſolicitudine afficit gnatus.) Cura eſt in ſpe bonorum: Solicitudo in metu malorũ. Quanta me cura, & ſolicitudine.) Hæc deliberatiua eſt, in qua tres aduocati ſunt: quorũ vnus ſuadet: alter diſſuadet: terti⁹ qui ſe alterutri addere debuiſſet, eiuſmodi ſentẽtiam dicit, vt rurſum deliberatione opus eſſe videatur. EGO Cratinum cenſeo.) Poteſt EGO diſtingui: vt ſubaudiatur, Ego dicam? QVAE in rem tuã ſint.) Bene principio beneuolentiã ſuã cõmẽdauit: & ſic conſiliũ dedit. AEQVVM eſt.) Ab honeſto. ET bonũ.) Ab vtili. ET id imperabis.) A poſſibili. Et breuiter deliberatiuæ tres locos tetigit, Iuſtum, vtile, & poſſibile. EGO ſedulo hunc dixiſſe credo.) Artificioſe perſonã defendit, ſententiã reprehenſurus: ne ſi inimicus ſit, adimat authoritatẽ ſententiæ ſuæ. VERVM ita eſt.) Subiũxit locũ ἀπο-χείρως; oratorie: vt inuidiæ cõtradicturus occurreret. MIHI nõ videtur.) A poſſibili. QVOD ſit factũ legibus.) Hic alio ordine locos ſuaſoriæ tetigit. primũ à poſſibili: ſecũdũ ab honeſto. ET turpe inceptu eſt.) Ab honeſto. Vtilitatẽ autem prætermiſit per artẽ, quæ, vbi non poteſt fieri, fruſtra ſpectatur. RES magna eſt.) Cauſa ampliandi ſententiam. INCERTIOR ſum multo quàm dudum.) Ex tribus enim vnus ſuaſit, alter diſſuaſit, tertius nihil dixit. IN tempore huc ſe recipere.) εὐκαίρως. Salluſt. Maximéque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi.

Cura. Solicitudo. Deliberatiuæ loci. Suaſoriæ loci

ACTVS TERTII SCENA I.

Iambici quadrati catalectici.

ANTIPHO. GETA.

A. NIMVERÒ Antipho multis modis cum iſto animo es vituperandus:
Itáne hinc abiſſe,& vitam tuam tutandam aliis dediſſe?
Alios tuam rem magis credidiſti,quàm te,animaduerſuros?
Nam vtut erant alia,illi certè,quæ nunc domi tuæ eſt,conſuleres,
Ne quid propter tuam fidem decepta patteretur mali, *Aliás, potiretur*
Cuius nunc miſeræ ſpes,opéſque ſunt in te vno omnes ſitæ.
G. Equidem hercle nos iam dudum hic te abſentem incuſamus,qui abieris.
A. Te ipſum quærebam. G.ſed ea cauſa nihilo magis defecimus. *Acatalectici.*
A. Loquere obſecro,quonam in loco ſunt res,& fortunæ meæ?
Nunquid patri ſubolet? G.nihil etiam. A.& quid ſpei porrò eſt?
G.neſcio. A.ah.
G. Niſi Phædria haud ceſſauit pro te eniti. A.nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re,vt in aliis,ſtrenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G.confutauit verbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G.ego.quod potui porrò. A. mi Geta omnes vos amo.
G. Sic habent principia ſeſe,vt dico:adhuc tranquilla res eſt:
Manſurúſque patruum pater eſt,dum huc adueniat. A.quid eum?
G.vt aiebat,
De eius conſilio velle ſeſe facere,quod ad hanc rem attinet.
A. Quantus metus eſt mihi venire huc ſaluum nunc patruum Geta!
Nam per eius vnam(vt audio) aut viuam,aut moriar,ſententiam.
G. Phædria tibi adeſt. A.vbi nam? G.eccum à ſua palæſtra exit foras.

NIMVERO Antipho multis modis cum istoc animo.) Cũ istoc animo: pro, huius animi. Ennius, Optima cum pulchris animis, Romana iuuentus. ITANE hinc abisse, & vitam tuam.) ἐν ὑποκρίσει. vt, Inuidisse deos, patrijs vt redditus oris Coniugium optatum & pulchram Calydona viderem? Et, Seruón' fortunas meas commisisse futili? ALIOS tuã

Credere. rem.) Ab infinitiuo ad indicatiuum transitũ fecit. CREDIDISTI.) Pro putasti. PATERETVR mali.) Legitur & potiretur, quia potiri τὸ παλαιὸν fuit. Plautus, Hostium potitus est. SPES, opésque sunt.) Hæc quidem de his sunt, quæ amanti Spes, opesque sunt.) Vt, Res fidésque. QVI abieris.) Mollius, quàm fugeris. SED ea causa.) Quia abieris. NVNQVID patri subôlet?) Conuenientia sua & Phormionis dicit. CONFVTAVIT verbis.) Conuicit: vt

Confutatio. si diceret, refutauit. sed Refutatio in rem est: Confutatio in personam. EGO quod potui porró.)

Refutatio. De se mediocriter per ἔκλειψιν, moraliter satis. Ego quod potui porró.) Ordine. primò dominũ, pòst Phormionem, vltimũ se posuit. HVC saluum nunc patruum Geta!) Non optat saluum patruum venire secundum Apollodorum: & ostendit non congruere salutem eius cum commodo suo. An non dicit malum esse & incommodum sibi: sed tantum magni terroris plenum aduẽtum patrui?

Palæstra. A SVA palæstra exit foras.) Bene palæstrã eius dixit lenonis domũ, in qua est exercitus amator assidue. Plautus Bacchid. homo adolescẽs Penetrẽ huiusmodi in palæstrã, vbi damnis desudascitur?

ACTVS TERTII SCENA II.

Trochaici tetrametri catalectici, permistis iambis quadratis acatalecticis.

PHAEDRIA. DORIO leno. ANTIPHO. GETA.

P. DORIO audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.
P. Audi quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadẽ millies.
P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
P. Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?
D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.
A. Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti. G. idem ego metuo.
P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.
P. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices. D. λόγοι.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.
P. Experire, nõ est lõgũ. D. CANTILENAM EANDEM CANIS.
P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. D. garris modo.
P. Adeóne ingenio te esse duro, atque inexorabili,
Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?
D. Adeón' te esse incogitantem, atque impudentem Phædria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?
A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quàm vterque est similis sui.
P. Neque, Antipho alia cum occupatus esset solicitudine,
Tum hoc esse mihi obiectum malum? A. ah, quid istuc autẽ est Phædria?
P. O fortunatissime Antipho. A. egóne? P. cui, quod amas, domi est:
Nec cum ∴ huiusmodi vnquã vsus venit vt cõflictares malo. In (huiusmodi) diditur f.
A. Mihíne domi est? imò, quod aiunt, AVRIBVS TENEO LVPVM.
Nam neque quo amittam, à me inuenio: neque vti retineam, nescio.
P. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum leno sies.
Num quid hic confecit? P. hicíne? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain' vendidit?
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
P. Nequeo exorare vt maneat, & cum illo vt mutet fidem,

Triduum hoc:dum id,quod est promissum ab amicis,argentum aufero.
Si non tum dedero,vnam præterea horam ne oppertus sies.

D. Obtundis. A.haud longum est id quod orat Dorio:exoret sine.
Item hoc tibi,quod bene promeritus fueris,conduplicauerit.

D. Verba istæc sunt? A.Pamphilámne hac vrbe priuari sines?
Tum præterea horum amorem distrahi poterín' pati?

D. Neque ego,neque tu. G.Di tibi omnes id quod est dignum duint.

D. Ego te complureis aduorsum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem,flentem,& nihil ferentem:nunc contrà hæc omnia,
Repperi qui det,neque lachrumet:da locum melioribus.

A. Certè hercle si satis commemini,tibi quidem olim est dies,
Quam ad dares huic,præstituta. P.factum. D.num ego istuc nego?

A. Iámne ea præteriit? D.non,verùm ei hæc antecessit. A.non pudet
Vanitatis? D.minimè,dum ob rem. G.sterquilinium. P.Dorio
Itáne tandem facere oportet? D.sic sum:si placeo,vtere.

A. Sicine hunc decipis? D.imò enimuero Antipho hic me decipit.
Nam hic me huiusmodi sciebat esse:ego hunc esse aliter credidi.
Is me fefellit:ego isti nihilo sum aliter,ac fui.
Sed vtvt hæc sunt,tamen hoc faciam:cras mane argentum mihi
Miles se dare dixit:si mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege vtar,vt potior sit,qui prior ad dandum est. Vale.

D ORIO audi obsecro.)Hæc scena in petitione est,quæ sæpe admittit deliberatiuæ locos. Dorio audi obsecro.) Sunt qui sic legant, vt Dorio Phædria dicat:audi, leno:obsecro, iterum Phædria. QVIN omitte me.) Quin, modo corripiendi vel imperandi vim habet.vt,Quin age. HEI, metuo lenonem,ne quid suo suat capiti.) Deest MALI.Suat autem, appingat,atque affigat. Suo suat capiti.)ἀποσιώπησις.διὰ τὸν εὐφημισμόν,SVO CAPITI dixit,cum dicturus esset, PHAEDRIAE.vt,Dardaniique rogum capitis. FOENERATVM.)Ab vtili. Fœneratum istuc beneficium tibi.)Id est,mihi à te fœneratũ. VERVM hercle hoc est.) Bene ipse dictum suum confirmauit. CANTILENAM eandem canis.) Ita dicit:vt,Vetus & vulgata cantio. TV mihi cognatus.)Ab honesto. TV parens, tu amicus,tu.) Secunda ἀποσιώπησις. PHALERATIS dictis.)Honestis atque ornatis:quia dixit, Tu mihi cognat⁹,tu parens.Et quasi leno, irridet honestatem & despicit. MISERITVM est.)ἐρωτεία. HEI veris vincor.) Hoc sibi dicit adolescens. NEQVE,Antipho alia cum occupatus esset solicitudine.) Hoc dolet Phædria,quòd in eadem re laborauit Antipho,id est in amore:quódque amare contigerit. Neque,Antipho alia.)Minore aliqua solicitudine quàm hæc est,quã nunc gerit.An alia,præter hanc,quam de me gerit.Ordo & sensus hic est,Neque tum esse mihi hoc obiectum malum,cum Antipho alia solicitudine esset occupatus leui quapiã,nõ hac de nuptijs,quæ est grauissima. VNQVAM vsus venit.)Opus aut necesse fuit. AVRIBVS teneo lupum.)Græcum prouerbium, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον,οὔτ᾽ ἔχειν οὔτ᾽ ἀφεῖναι δύναμαι. NE parũ leno sies.)ἔκλειψις.deest enim, Vereris? AERE emptã suo.)Bene suo,quasi de tertia persona. CONDVPLICAVERIT.) Coniunctiuum pro indicatiuo,id est conduplicabit.Hoc est aliter,Fœneratum istuc beneficium pulchre tibi dices. NIHIL ferentem, flentem.) ὁμοιόπτωτον vsitatũ veteribus. TIBI quidem olim est dies.)Hic OLIM,futuri tẽporis.Nam leno de accipienda ab adolescente pecunia diẽ constituerat: & inuenta meliori conditione, anticipauerat tempus cum adolescente præscriptum.

IAMNE ea præterijt?)Interrogatiue pronunciãdum. NON,verum ei hæc antecessit.)Vrbane leno,hæc antecessit:vt alij putant, meretrix vendita:vt alij, dies qua lenoni constitutum fuit. An aperte leno perfidus mẽtitur: vnde sequitur, Non pudet vanitatis?Ergo plus est ANTECESSIT,quàm PRAETERIIT. NON pudet vanitatis?)Apparet suprà lenonem de perfidia anticipati temporis esse confessum. MEA lege vtar.) Lenonia scilicet:in qua semper commodum est prius,quàm fides.

Quin. *Suat capiti.* *Suo capiti.* *Cantilenam eandem canis* *Phaleratis dictis.* *Vsus uenit.* *Auribus lupum teneo.* *Cõiunctiuum pro indicatiuo.* *Conduplicauerit.* *Fœneratum istuc beneficium dices.* *Olim.* *Antecessit.* *Præterijt.* *Lex lenonia.*

ACTVS TERTII SCENA III.

Trochaici tetrametri catalectici, permistis paucis Iambis quadratis acatalecticis.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

P. Q VID faciã? vnde ego nũc tam ſubitò huic argẽtũ inueniã miſer,
Cui minus nihilo eſt? quòd ſi hic potuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat. A. itáne hunc patiemur Geta
Fieri miſerum, qui me dudum, vt dixti, adiuuerit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
G. Scio equidem hoc eſſe æquum. A. age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.
G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio: ſed id vnde, edoce.
A. Pater adeſt hic. G. ſcio: ſed quid tum? A. ah, dictum ſapienti ſat eſt.
G. Itáne? A. ita. G. ſanè hercle pulchrè ſuades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nihil nanciſcor mali:
Ni etiam nunc me huius cauſa quærere in malo iubeas crucem?
A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus ſum? G. haud puto:
Sed parúmne eſt, quòd omnibus nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Ni inſtigemus etiam, vt nullus locus relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem:
Dum igitur diem licet, dúmque adſum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus cedò?
P. Quoquò hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi
Aut perire. G. Di bene vortant quod agas: pedetentim tamen.
Vide, ſi quid opis potes afferre huic. G. ſi quid: quid? A. quære obſecro,
Nequid plus minúſve faxit, quod nos pòſt pigeat Geta.
G. Quæro: ſaluos eſt, vt opinor: verùm enim metuo malum.
A. Noli metuere: vnà tecum bona, maláque tolerabimus.
G. Quantum opus eſt tibi argenti? loquere. P. ſolæ triginta minæ.
G. Triginta! hui, percara eſt Phædria. P. iſtæc verò vilis eſt.
G. Age age, inuentas reddam. P. ô lepidum caput.
G. Aufer te hinc. P. iam opus eſt. G. iam feres:
Sed opus eſt mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.
A. Præſto eſt: audaciſſimè oneris quid vis impone, & feret:
SOLVS EST homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum ocyus.
P. Abi: dic, præſtò vt ſit domi.
A. Nunquid eſt quod opera mea vobis opus ſit? G. nihil: verùm abi domũ,
Et illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Conſolare: ceſſas? A. nihil eſt, æquè quod faciam lubens.
P. Qua via iſtuc facies? G. dicam in itinere: modò te hinc amoue.

Q VID FACIAM?) οἰκονομία ad futurum exitum comœdiæ. MINVS nihilo.) ὑπερβολή. ADIVVERIT.) Secundum u pronuntiari debet. Adiuuerit comiter.) Comiter. Comiter, veteres dixerunt πρὸς τὸ κόσμιον. QVID faciam?) Comiter, quamuis vterque intelligat quid alteruter dicat, diſſimulant tamen. NI ETIAM nunc me huius cauſa

quærere in malo iubeas crucem.)Quaſi dicat, In malo aliud malum. RELINQVATVR preci.)Bene preci. PEDETENTIM.)Caute. à pedibus & tentando. Pedetentim tamen.)Hoc quidam ſic accipiunt, tanquã Getæ dicat Antipho, vt caute aggrediatur ſenem fallere. ISTAEC verò vilis eſt.) Amatorie. SOLVS eſt homo amico amicus.) Apollodorus, μόνος γε ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους. *Malú in cruce quærere. Pedetentim.*

ACTVS QVARTI SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

D. VID? qua profectus cauſa hinc es Lemnum Chremes? *Senarii.*
Q Adduxtíne tecum filiam? C.non. D.quid ita non?
C. Poſtquam videt me eius mater eſſe hic diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam: ipſam cum omni familia
Ad me profectam eſſe aiebant. D.quid illic tam diu
Quæſo igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D.vnde? aut qui? C.rogas?
SENECTVS IPSA eſt morbus: ſed veniſſe eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtíne Chreme?
C. Quod quidem me factum, conſilii incertum facit:
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extrario:
Quo pacto, aut vnde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æquè, atque egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreuerit me, plus quàm opus eſt ſcito, ſciet.
Vereórque, ne vxor aliqua hoc reſciſcat mea:
Quod ſi fit: vti me * excutiam, atque egrediar domo, *Aliàs, excutiat,*
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
D. Scio ita eſſe: & iſtæc mihi res ſolicitudini eſt:
Neque defetiſcar vnquam ego experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

VID? qua profectus cauſa?) Hæc eſt narratio ſimplex. SENECTVS ipſa eſt morbus.) Apollodorus, τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα. HANC conditionem ſi cui tulero.) χυριολογία. quia ferre conditionem alicui dicimus. TE MIHI fidelem eſſe æquè.) Mire admiſtum ante completam ſententiam de extraneo, Te mihi fidelem eſſe, &c. TACEBIT, dum intercedet familiaritas.) Incertum, quando proditum iri ſe dicat: antè, an poſt nuptias. Vt me excutiam.) Legitur &, excutiat. MEORVM ſolus ſum meus.) Apollodorus, ἐγὼ γὰρ εἰμὶ μόνος τῶν ἐμῶν ἐμός. DONEC tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.) Virgilius, donec me flumine viuo Abluero. *Senectus ipſa morbus. Ferre conditionem. Donec effecero.*

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

E GO hominem callidiorem vidi neminem, *Senarii.*
Quàm Phormionem: venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat.

Gaudebat:me laudabat:quærebat fenem:
Dis gratias agebat,tempus fibi dari,
Vbi Phædriæ fe oftenderet nihilo minus
Amicum effe,quàm Antiphoni:hominem ad forum
Iuffi opperiri:eò me effe adducturum fenem.
Sed eccum ipfum.quis eft vlterior?at at Phædriæ
Pater venit.fed quid pertimui autem bellua?
An quia,quos fallam,pro vno duo funt mihi dati?
Commodius effe opinor duplici fpe vtier.
Petam hinc,vnde à primo inftitui:is fi dat,fat eft:
Si ab hoc nihil fiat,tum hunc adoriar hofpitem.

Hofpes. VENIO AD HOMINEM.)Venufte repetitum,hominem. HVNC adoriar hofpitem.)Aftute hofpitem,de eo qui fuperuenit: nomen aptum imprudenti rerum,atque alieno ab earum fcientia. Salluftius, Vitam ficuti peregrinantes tranfegère, &c.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

A. EXPECTO, quàm mox recipiat huc fefe Geta: *Senarii.*
Sed patruum cum patre video aftantem:hei mihi,
Quàm timeo,aduentus huius quò impellat patrem.
G. Adibo hofce. ô nofter Chremes. C.falue Geta.
G. Venire faluum ⁘ volupe eft. C.credo. G.quid agitur? *Aliàs,volup*
C. Multa aduenienti,vt fit,noua hic compluria.
G. Ita de Antiphone audiftíne quæ facta? C.omnia.
G. Túnc dixeras huic?facinus indignum Chreme:
Sic circumiri? D.cum hoc id agebam commodúm.
G. Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans fedulò,
Inueni,opinor,remedium huic rei. D.quid Geta?
Quod remedium? G.vt abii abs te,fit forte obuiam
Mihi Phormio. C.qui Phormio? G.is,qui iftam. C.fcio.
G. Vifum eft mihi,vt eius tentarem fententiam:
Prehendo hominem folum.cur non inquam,Phormio
Vides,inter vos fic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia,quàm cum mala?
Herus liberalis eft,& fugitans litium.
Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore authores fuere,vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat?aut quò euadet hodie? G.an legibus
Daturum pœnas dices,fi illam eiecerit?
Iam id exploratum eft:eia fudabis fatis,
Si cum illo inceptas homine:ea eloquentia eft.
Verùm pone effe victum eum,at tandem tamen
Non capitis eius res agitur,fed pecuniæ.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier:
Soli sumus nunc hic inquam,ehò dic quid velis dari
Tibi in manum,vt herus his desistat litibus:
Hæc hinc facessat,tu molestus ne sies.
A. Satin' illi Di sunt propitii? G.nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui boníque dixeris:
Vt est ille bonus vir,tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D.quis te istæc iussit loqui?
C. Imò non potuit melius peruenirier
Eò,quò nos volumus. A.óccidi. C.perge eloqui.
G. A primo homo insanibat. C.cedo,quid postulat?
G. Quid!nimium:quantum libuit. C.dic. G.siquis daret
Talentum magnum. C.imò malum hercle:vt nihil pudet!
G. Quod dixi adeò ei.quæso quid si filiam
Suam vnicam locaret?parui retulit
Non suscepisse:inuenta est quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam,ac mittam illius ineptias: *si legar,ad pauca ut redeat,constat uersus.forte in (ad) diditur d.*
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego,inquit,iam à principio amici filiam,
Ita vt æquum fuerat,volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat(vt apertè tibi nunc fabuler)
Aliquantulum quæ afferret,quî dissoluerem
Quæ debeo.& etiam nunc,si volt Demipho
Dare,quantum ab hac accipio quæ sponsa est mihi:
Nullam mihi malim,quàm istanc vxorem dari.
A. Vtrum stultitia facere ego hunc,an malitia,
Dicam:scientem,an imprudentem,incertus sum.
D. Quid si animam debet? G.ager oppositus est pignori
Ob decem minas,inquit. D.age age iam ducat;dabo.
G. AEdiculæ item sunt ob decem alias. D.hoi hui,
Nimium est. C.ne clama:petito hasce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula est:tum autem pluscula
Supellectile opus est:opus est sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè inquit decem minas.
D. Sexcentas perinde potius scribito iam mihi dicas:
Nihil do:impuratus me ille vt etiam irrideat?
C. Quæso ego dabo,quiesce:tu modo filius
Fac vt illam ducat,nos quam volumus. A.hei mihi
Geta,occidisti me tuis fallaciis.
C. Mea causa eiicitur:me hoc æquum est amittere.

G. Quantum potes me certiorem, inquit, face:
Si illam dant, hanc vt omittam, ne incertus fiem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
C. Iam accipiet: illis repudium renunciet,
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Opportunè adeò nunc argentum mecum attuli,
Fructum, quem ⁖ Lemni vxoris reddunt prædia: *Aliàs, Lemno*
Id sumam: vxori, tibi opus esse, dixero.

EXPECTO, quàm mox recipiat se Geta.) Ad errorem cumulandum persona Antiphonis interponitur: vt ei adaucto metu amittendæ vxoris, maior vis fiat repentinæ lætitiæ. VOLVP EST.) Hoc volup nomen est, vt hoc facul. Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebātur. COMPLVRIA.) Secundum regulam locutus est. nam hoc complure, & hæc compluria. Noua hic compluria.) Sic veteres, quod nostri dempta syllaba complura dicunt. Sic Cato originum secundo, Fana hoc loco compluria. Cicero in Protagora, Confirmandi genera compluria. CREDO.) Quia veteres, hoc plure, non hoc plus dicebant. COMMODVM.) Cōmoda æstimatio est temporis • Commodum, tātum quod. Lucillius, Quod mihi commodum est, aut vda vestimenta deposueram. IS QVI ISTAM.) ἀποσιώπησις tertia. deest obtrusit nobis, aut defendit, aut quid tale. FVGITANS litium.) Genitiuo casui vim nominis habet FVGITANS iunctum: accusatiuo, vim participii. Fugitans litium.) Quasi quod vult in domino facere, id iam in eo esse dicit: præparans hominem ad contemptum pecuniæ quæ poscetur statim. DARI tibi in manum.) Datur ei in manum, qui separatim accipit sine arbitro, aut interprete: vt præuaricator, aut iudex corruptus. HAEC hinc facessat.) Pro hinc se faciat, id est abeat: vt huc se faciat, huc accedat, significat. Hæc hinc facessat.) Pro cedat. aliàs, faciat. Ergo duas res significat hoc vnum verbū. An hinc facessat, prouerbialiter, quasi hinc faciat? Plautus, Argentū hinc facite. Huc te fac dicitur, pro huc accede. ALIQVAM partem.) Et si non totum, vel aliquam partem. VERBA hodie inter nos.) Sic dicebant, iurgium significantes. Proprie verba commutare, est quod altercari dicimus. QVID? nimium: quantum libuit.) Apud quosdam diuersæ personæ cum verbis singulis. PARVI retulit.) Nihil interfuit: vel parum interfuit, id est nihil profuit. NON suscepisse: inuenta est quæ dotem petat.) In Græca fabula senex hoc dicit, Quid interest, me non suscepisse filiam, si modo dos dabitur alienæ? SED MIHI.) πρόθεσις prima. Sed mihi opus erat.) Indictio doli est. nam antè quàm petat, petendi causam ingerit. QVAE afferret qui dissoluerē.) Quia, si opum causa habendarum dotatam quæreret, minor esset necessitas captandæ opulentioris: æs alienum addidit, cui rei nihil opponi potest. AB HAC accipio quæ sponsa est mihi.) Mire accipio: non, accepturus sum. Et Definitum modum ponit, ne de summa dotis supersit disputatio. VTRVM stultitia facere.) πρόλογον tertium, hoc idem enim valet VTRVM quod AN. SCIENTEM, an imprudentem.) ἀντίθετον secundum. nam scienti imprudentem reddidit. QVID si animam debet?) Græcum prouerbium, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὀφείλει. AGER oppositus est pignori ob decem minas.) Astute non protinus triginta minas dixit, sed paulatim colligit, vt partibus congestis in summa senex minus grauetur. nam si semel diceret, deterreret parcissimum senem. Denique auditis decem minis, statim respondet Dabo. conceduntur ab alio decem. de reliquis superest dubitatio. nam difficilis ad dandum. SVMPTV ad nuptias.) Opus est, subauditur. PONE sanè inquit decem minas.) Bene sanè: quasi plus quiddam exigat, sed hoc contētus sit. SEXCENTAS proinde potius scribito iam mihi dicas.) Perspicere hinc licet consuetudinem vtriusque sermonis. nam Apollodorus μυρίας dixit, pro multis. Et vt apud Græcos μύρια, ita apud nos sexcēta dicere pro multis, vsitatum est. Cicero, Sexcenta possum decreta proferre. MEA CAVSA eiicitur: me hoc est æquum amittere.) Ratio cur ipse viginti dare debeat minas, dante Demiphone decem. QVANTVM potes me certiorē.) Festinat Geta: scit enim dixisse lenonem, Mea lege vtar, vt potior sit qui prior ad dandum est. QVAE quidem illi res vertat male.) Non desinit poeta ostendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia sic commodum ei est. Virgilius, Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hœdos. MECVM argentum attuli.) Comicum. Argētum præsto est: & causa additur cur præsto, & vnde sit. simul iracundiæ vxoris, & iurgio præparatur iocus. FRVCTVM, quem Lemni, &c.) Et Lemni, & Lemno legitur. REDDVNT prædia.) σχῆμα ἐπεξήγησις. Et proprie de fructu, reddunt. ID SVMAM.) Non fructum, sed argentum. Id sumam.) Impendam. vnde & sumptus dictus. VXORI, tibi opus esse, dixero.) Bene esse, non fuisse: ne iam repetendum videretur. Opus esse, dixero.) Adiunctiuum, pro pronuntiatiuo. vt in Eunucho, Percuieris iam tu me.

Volup. Facul. Compluria. Complure. Commodum. Fugitās litiū. Dare in manum. Facessat. Fac te huc. Verba commutare. Parui retulit. Accipio. Definitus modus. Vtrum. Animā debet. Sanè. Myria. Sexcenta. Vertat illi male. Reddunt fructus. Sumere. Sumptus. Esse. Adiūctiuum, pro pronūtiatiuo.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

ANTIPHO. GETA.

A. GETA. G.hem. A.quid egisti? G.emunxi argẽto senes. *Senarii.*
A.Satin' id est? G.nescio hercle:tantum iussus sum.
A: Eho verbero,aliud mihi respondes,ac rogo?
G. Quid ergo narras? A.quid ego narrem?opera tua
Ad restim mihi quidem res rediit planissume:
Vt te quidem omnes Di,Deæque,superi,inferi
Malis exemplis perdant:hem,si quid velis,
Huic mandes,quod quidem recte curatum velis.
Quid minus vtibile fuit,quàm HOC VLCVS tangere,
Aut nominare vxorem?iniecta est spes patri
Posse illam extrudi:cedò,nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet,vxor ducenda est domum:
Quid fiet? G.non enim ducet. A.noui:cæterùm
Cum argentum repetent,nostra causa scilicet
In neruum potius ibit. G.NIHIL EST Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier:
Tu id quod boni est,excerpis:dicis quod mali est.
Audi nunc contrà iam:si argentum acceperit,
Ducenda est vxor,vt ais:concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptiis,
Vocandi,sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici,quod polliciti sunt,argentum dabunt.
Id istis reddet. A.quamobrem,aut quid dicet? G.rogas?
Quot res? post illa,Monstra euenerunt mihi,
Introiit in ædes ater alienus canis,
Anguis per impluuium decidit de tegulis,
Gallina cecinit:interdixit hariolus,
Aruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negotii incipere.quæ causa est iustissima.
Hæc fient. A.vt modò fiant. G.fient:me vide.
Pater exit:abi,dic esse argentum Phædriæ.

EMVNXI argento senes.) Mire:cum econtrario dicatur emunctus homo,elegans & facetus.vt Horatius de Lucilio,Emunctæ naris inquit. SATIN' id est?) Hoc est,idne tibi videtur satis esse ad miserias meas? An quasi εἰρωνικῶς dicit,vt dicere solemus,Bene habet nunc:aut,Fecisti certe quod debuisti.Ideo autem subambigue locutus est,vt nequaquam posset aliter interpretari à Geta, qui respondebit, Nescio hercle,tantum iussus sum. VLCVS tangere.)Prouerbiale:non εἰρωνικῶς dixit. IN NERVVM potius ibit.)Decipiet:à prouerbio tracto à sagittariis: cum vis,conatúsque tendentis arcum non in volatum teli, sed in ruptionem nerui expetatur. TV ID quod boni est,excerpis.)Honeste excerpis dixit.& attende quemadmodum dicat excerpi bona,quibus non vtatur. ANTE brumam.)Arte irrisit homines Terentius,quibus religio sit aggredi negotium aliquod diebus decrescentibus. GALLINA cecinit.)Obstetricum est:in qua domo gallina canat,superiorẽ marito esse vxorem. INTERDIXIT hariolus.) Hariolus est, qui diuina mente vaticinatur. dictus hariolus quasi fariolus, à fatis & à fando.

Emunxi argento. *Emunctus homo.* *Satin' id est.* *Vlcus tãgere.* *In neruum ibit.* *Excerpere.* *Gallina cecinit.* *Hariolus.*

H pro F. H enim pro F, & item F pro H in multis locutionibus mutabantur. An ab halando? nam halitu solent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant. vnde & vocem eiusmodi dabãt, quæ est OE: *OE.* quòd OE sonus exhalandi vim præstat. ANTE brumam.) Quòd ante brumam dies decrescere incipiant. *Haruspex.* HARVSPEX vetuit.) Haruspex, ab haruga nominatur. nam haruga dicitur *Haruga.* hostia, ab hara in qua concluditur & seruatur. hara autem est, in qua pecora includuntur. Plautus, *Hara.* Rusticus hircus, hara mostellaria. FIENT: me vide.) Respice vultus mei fiduciam. sic Græci, *Me vide.* (nam aliter Latini) siquidem quia nullum periculum est. Me vide.) Quia in iure promittit, & in- *Me habes.* terponit suam fidem: quod nos dicimus, Me habes. Vide.) Respice.

ACTVS QVARTI SCENA V.

Iambici quadrati acatalectici.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

D. VIETVS esto inquam: ego curabo, nequid verborum duint:
Hoc temerè nunquã amittã ego à me, quin mihi testeis adhibeã
Cum dem: & quamobrem dem, commemorabo. G. vt cautus est,
vbi nihil opus est!
C. Atque ita opus facto est. at matura, dum libido eadem hæc manet:
Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiiciat.
G. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror.
C. vbi hoc egeris,
Transito ad vxorem, vt conueniat hanc prius, quàm hinc abeat:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat:
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior:
Nos nostro officio nihil * egressos esse: quantum is voluerit, *Aliàs, digressos*
Datum esse dotis. D. quid tua (malùm) id refert? C. magni Demipho.
D. Non sat tuum te officium fecisse, si non id fama approbat?
C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam prædicet.
D. Idem ego istuc facere possum. C. mulier mulieri magis congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire possim, cogito.

Quietus. VIETVS esto inquam: ego curabo.) Quietus, id est securus. ab eo quod præcedit, id quod sequitur. VT CAVTVS est, vbi nihil opus est!) Consulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit: siquidem argentum Phædriæ sub nomine *Libido.* Phormionis. DVM libido eadem hæc manet.) Bene libidinem posuit pro voluntate hominis incerti ac leuis. FORSITAN nos reiiciat.) Mulierem scilicet. An vere nos, id est negotiõ & con- *Putasti.* ditionẽ? REM ipsam putasti.) Pro disputasti modo. QVID tua (malùm) id refert?) Malùm, *Malùm.* interiectio. & est ordo, Quid tua id refert? MAGNI Demipho.) Nota respõsum contra Quid *Magni refert* refert, non ad QVID relatum. Et quære quomodo dicatur, Quid mea, quid tua. an deest AD: vt *Quid tua?* sit, ad mea, aut ad tua? REPERIRE illas.) Filiam & vxorem.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SOPHRONA nutrix. CHREMES.

Senarii. S. VID agam? quem mihi amicũ inueniã misera? aut cui consilia *A postremum pertinet ad versum sequentẽ.*
Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam?
Iambici tet. catalect. Nam vereor, hera ne ob meũ suasum indignè iniuria afficiatur:
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
C. Nã quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo? *Trochaicus cat.*
S. Quod vt facerẽ, egestas me impulit: cum scirẽ infirmas nuptias *Iãbicus acat.*
Hasce esse, vt id consulerem, interea vita vt in tuto foret. *Trochaici.*

C. Certò ædepol(nisi me animus fallit,aut parum oculi prospiciunt)
Meæ nutricem gnatæ video. S.neque ille inuestigatur. C.quid agam?
S. Qui est eius pater. C.adeóne,an maneo,dum ea,quæ loquitur,magis
cognosco? *Mistus Trochaico & Iambico.*
S. Quòd si eum nunc reperire possim,nihil est,quod verear. C.ea est ipsa:
Colloquar. S.quis hic loquitur? C.Sophrona. S.& meū nomē nominat?
C. Respice ad me. S.Di obsecro vos:éstne hic Stilpho? C.non. S.negas?
C. Concede hinc à foribus paululum istorsum sodes Sophrona:
Ne me istoc post hac nomine appellassis. S.quid?non is obsecro es, *Iābici quad. acatalect.*
Quem semper te esse dictitasti? C.st. S.quid has metuis fores?
C. Conclusam hic habeo vxorem sæuam:verum istoc de nomine
Eò perperam olim dixi,ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis:atque id porrò aliquà vxor mea resciscceret.
S. Hem istoc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus.
C. Eho dic mihi,quid tibi rei est cum familia hac,vnde exis? *Iambici quad.cat.*
Aut vbi illæ sunt? S.miseram me. C.hem quid est?viuúntne?
S.viuit gnata:
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Male factum. S.ego autem,quæ essem anus deserta,egens,ignota,
Vt potui,virginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. C.Antiphonine? S.hem,isti ipsi.
C. Quid?duásne is vxores habet? S.hau obsecro,vnam ille quidē hanc solā.
C. Quid illa altera,quæ dicitur cognata? S.hæc ergo est. C.quid ais?
S. Composito factum est,quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C.Di vostram fidem,quàm sæpe forte temere
Eueniunt,quæ non audeas optare! offendi adueniens,
Quicum volebam,atque vt volebam,collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maximo dabamus,vt fieret,operam:
Sine nostra cura maxima sua cura hæc sola fecit.
S. Nunc quid facto est opus,vide:pater adolescentis venit:
Eúmque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C.nihil pericli est.
Sed per deos atque homines meam esse hanc,caue resciscat quisquam.
S. Nemo ex me scibit. C.sequere me:cætera intus audies. *Trochaicus.*

AVDIO violenter.)Quod Græci dicunt λαυῶς. NAM quæ hæc est anus.)ἀναστροφή: vt Nam quis te iuuenum confidentissime. Sed figura hæc apta commotis est aliqua re noua. A FRATRE.)Pro à domo fratris. vt,-iam proximus ardet Vcalegon. EGESTAS me impulit.)Venialis status. INTEREA vita vt in tuto foret.) Compensatiua qualitas. NISI me animus fallit,aut patum oculi prospiciunt.)Docte.nam visa,vel corporis,vel animi sunt:hoc est rationis,vel sensus. MEVM nomen.) Mire suum nomen illa agnoscit:hic dissimulat. PAVLVLVM istorsum.) Nunc istorsum aduerbium est loci:aliàs nomen. QVEM semper te esse dictitasti.) Esse pro nominari,antiquorum more dixit. CONCLVSAM hic habeo vxorem sæuam.)Illaturus sæuam, bene conclusam prætulit: vt si diceret, feram. EFFVTIRETIS.)Eloqueremini,euacuaretis,exinaniretis.ab [illegible] quod est effundere. Translatio est à vase, futili nomine:quod patulo ore,fundo acuto instabile,nihil prorsus continet. vnde futilis dicitur eiusmodi, vt nihil intra se contineat, & semper inanis sit. EX AEGRITVDINE.) Infirmitate

Violenter audio. A fratre. Istorsum. Esse. Conclusa. Effutire. Vas futile. AEgritudo.

ac morbo. Ex ægritudine miseram mors consecuta est.)Bene moderatus est, vt neque nimis ægrè ferat, neque rursum ἀπαθὴς sit. Et hæc est ὁμονομία, ne in eadem vrbe duæ vxores plus mali ex solicitudine afferant Chremeti, quàm ex alterius morte tristitiæ. Neque in comœdia possunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in tragœdiam transeat. DESERTA, egens, ignota.)Singula pronuntianda sunt. argumenta enim hæc ad venialem statum proferũtur. COMPOSITO factum est.) Sic veteres: nos, ex composito. vt, Composito rumpit vocem, & me destinat aræ. QVAE non audeas optare.)Pro, quæ non audeat quis. vt, Facile pro eunucho probea. OFFENDI adueniẽs.) Pro cum aduenissem. vt, Ipse nemus linquens patrium suáque arua Latinus. Quia latina lingua deficit hac declinatione. HAEC sola fecit.)Si HIC legerimus, Antiphonẽ intelligimus: si HAEC, Sophronam. SED per deos.)Adiurationis genus est.

Composito factum est. *Quæ non audeas optare.* *Aduenient.* *Per deos.*

ACTVS QVINTI SCENA II.

Iambici quadrati catalectici.

DEMIPHO. GETA.

D. NOSTRAPTE culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos:
Ita fugias, NE PRAETER CASAM, quod aiunt: nónne id sat erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltrò obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitii conficiat.
G. Planissume. D. his nunc præmium est qui recta praua faciunt.
G. Verissime. D. vt stultissimè quidem illi rem gesserimus.
G. Modò vt hoc consilio possit discedi, vt istam ducat.
D. Etiámne id dubiũ est? G. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animũ.
D. Hem, mutet autem? G. nescio: verùm, si forte, dico.
D. Ita faciam, vt frater censuit: vt vxorem huc eius adducam,
Cum ista vt loquatur. Geta abi: prænuntia hanc venturam.
G. Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur:
Prouisum est ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porrò,
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: * vorsuram soluis *Aliàs, vorsura*
Geta. præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt,
Nisi prospicis: nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Nequid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

Ita fugito, ne præter casam ITA FVGITO, ne præter casam.)Prouerbium, Ita fugito, ne præter casam. Hoc est, ne prætereas casam tuam, quæ sit tibi tutissimum receptaculum. Aut ita fugias, ne præter casam: vbi custodiri magis, & prehendi fur, & mulctari verberibus potest. Aut verbum erat furem exagitantis, & interea prohibentis, ne ante casam transeat: ne in prætereundo etiam inde aliquid rapiat. Quæritur senex se dum auari infamiam fugeret, in stulti reprehensionem incidisse. DVM aliud aliquid.)Vetuste. MODO vt hoc consilio possit discedi, vt istam ducat.)Ne pœniteat dominum pecuniam dedisse, terrorem seruus iniecit. VORSVRA soluis.) Creditorem mutas. Vorsura soluis.) Vorsuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno soluit. Dicitur etiam Vorsuram facere, cum minore fœnore acceptam quis pecuniam maiore occupat. PRAESENS quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt.)ἀνθυποφορά.

Vorsura soluis. *Vorsuram facere.*

ACTVS QVINTI SCENA III.

Iambici quadrati catalectici & acatalectici.

DEMIPHO. NAVSISTRATA mulier. CHREMES.

D. AGEDVM vt soles Nausistrata, fac vt illa placetur nobis:
Vt sua voluntate, id quod est faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.

N. Factum volo:ac pol queo minus viri culpa,quàm me dignum est.
D. Quid autem? N.quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur:nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat:hem,vir viro quid præstat? D.bina quæso?
N. Ac rebus vilioribus multò,tamen duo talenta. D.hui.
N. Quid hæc videntur? D.scilicet. N.virum me natam vellem:
Ego ostenderem. D.certò scio. N.quo pacto? D.parce sodes,
Vt possis cum illa:ne te adolescens mulier defatiget.
N. Faciam vt iubes:sed meum virum abs te exire video. C.hem Demipho, Iábici quad. acatalect.
Iam illi datum est argentum? D.curaui ilico. C.nollem datum:
Hei,video vxorem:penè plus quàm sat erat. D.cur nolles Chreme?
C. Iam rectè. D. * quin tu? ecquid locutus cum ista es, quamobrem hanc ducimus? Aliàs,quid
C. Transegi. D.quid ait tandem? C. adduci non potest. D. * quid non potest? Aliàs, qui
C. Quia vterq; vtriq; est cordi. D.quid istuc nostra? C.magni:præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. D.quid deliras? C.sic erit:
Non temere dico:redi mecum in memoriam. D.satin' sanus est?
N. Hau,obsecro * vide,ne in cognatā pecces. D.nō est. C.ne nega: Aliàs,caue
Patris nomen aliud dictum est:hoc tu errasti. D.non norat patrem?
C. Norat. D.cur aliud dixit? C.nunquámne hodie concedes mihi,
Neq; intelliges? D.si tu nihil narres. C.pergis? N.miror quid hoc siet.
D. Equidem hercle nescio. C.vin' scire?at ita me seruet Iuppiter,
Vt propior illi,quàm ego sum,ac tu, * nemo est. D.Di vostram fidem: Aliàs,homo nemo
Eamus ad ipsam vnà omnes: nos aut scire,aut nescire hoc volo. C.ah.
D. Quid id est? C.itáne * paruā mihi fidē esse apud te? D.vín' me credere? Aliàs,parū.
Vín' satis quæsitum mihi istuc esse?age fiat:quid,illa filia
Amici nostri,quid futurum est? C.rectè. D.hanc igitur mittimus?
C. Quid ni? D.illa maneat? C.sic. D.ire igitur tibi licet Nausistrata.
N. Sic pol commodius esse in omneis arbitror,quàm vt cœperas,
Manere hanc:nam perliberalis visa est,cum vidi,mihi.
D. Quid istuc negoti est? C.iámne operuit ostium? D.iam. C.ô Iuppiter,
Di nos respiciunt:gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D.hem,
Quo pacto id potuit? C.non satis tutus est ad narrandum hic locus.
D. At tu intrò abi. C.heus,ne filii nostri quidem hoc rescissant volo.

SEDVM vt soles Nausistrata.) Diuitis vxoris de marito licentius conquerentis hæc al A locutio est,cum dispositione futurarum turbarum. AC DVDVM re opitulata est.) Suprà enim dixerat Chremes, Id sumam : vxori tibi opus esse dixero. STATIM CAPIEBAT.) Statim, perpetuo, æqualiter, & quasi vno statu. Plautus, Ita statim stant signa. Statim.
VÍN' satis quæsitum.)Hoc totum pro vna persona quidam legunt. FILIA amici nostri?) Hoc est tua. COMMODIVS esse in omnes.)Et circa illum qui duxit,& circa illam quæ ducta est,& circa te socerum. PERLIBERALIS visa est, cum vidi, mihi.) Ordo est,Perliberalis visa est mihi.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

Iambici quadrati catalectici.

ANTIPHO.

AETVS sum, vtut meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
L Quàm scitum est eiusmodi parare animo cupiditates:
Quas, cum res aduersæ sient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin si hoc celetur, in metu: sin patefit: in probro siem.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Huiusce habendæ. sed vbinam Getam inuenire possum,
Vt rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

Parare animo. L AETVS SVM.) Antiphonis persona est. PARARE animo.) Venuste additum est, animo. Ennius in sexto, Sed quid ego hic animo lamentor? CVM RES aduersæ sint.) Cum desyderatæ fuerint. id est, cum harum penuria fuerit. IN PROBRO siem.) Apud patrem scilicet. SI HOC celetur, in metu.) χιαςμὸν λόγον quartum. Nam cum præpo suisset, SI HOC CELETVR: intulit, SIN PATEFIT.

ACTVS QVINTI SCENA V.

Iambici quadrati acatalectici.

PHORMIO. ANTIPHO.

P. RGENTVM accepi: tradidi lenoni: abduxi mulierem:
A Curaui propria ea Phædria vt potiretur: nam emissa est manu.
Nunc vna res restat mihi, quæ etiam conficiunda, otium
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sumam dies.
A. Sed Phormio est. quid ais? P. quid? A. quidnã nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. Vicissim parteis tuas acturus est. A. quas? P. vt fugitet patrem:
Te suam rogauit rursum vt ageres: causam vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta:
Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. vide quis egrediatur. P. Geta est.

Propria. Vicissim partes acturus. A RGENTVM ACCEPI.) Iactãtia hic inducitur Phormionis: & quasi omnis pro-uenisse lætetur. PROPRIA ea Phædria.) Virgilius, Connubio iungam stabili, propriámque dicabo. VICISSIM partes tuas acturus est.) Secundum illud quod dictum est, Tradunt operas mutuas. TE SVAM rogauit rursum vt ageres.) PARTEM iterum subaudiamus. & est ζεῦγμα à superiore.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

Trochaici octonarii catalectici.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

G. FORTVNA, ô fors fortuna quantis commoditatibus,
O Quàm subitò hero meo Antiphoni ope vestra hũc onerastis die!
A. Quidnam hic sibi volt? G. nósque amicos eius exonerastis metu.
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio:

Atque hominem propero inuenire:vt hæc quæ contigerint,sciat?
A. Num tu intelligis quid hic narret? P.num tu? A.nihil. P.tătundē ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam:ibi nunc sunt. A.heus Geta. G.hem tibi:
Num mirum,aut nouum est reuocari,cursum cum institueris? A.Geta.
G. Pergit hercle:tu nunquam tuo odio vinces me. A.non manes?
G. Vapulabis. A.id tibi quidem iam fiet,nisi resistis,verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc,qui minitatur malum:
Sed isne est,quē quæro,an nō? ipsus est. P.cōgredere actutū. A.quid est?
G. Omnium,quantum est,qui viuant,hominum homo honoratissime:
Nam sine controuersia à Dis solus diligere Antipho.
A. Ita velim:sed quî istuc credam ita esse,mihi dici velim.
G. Satin' est,si te delibutum gaudio reddo? A.enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer:& quod fers,cedó. G.oh,
Tu quoque hic aderas Phormio? P.aderam:sed cessas? G.accipe,hem
Vt modò argentum tibi dedimus apud forum,rectà domum
Sumus profecti:interea mittit herus me ad vxorem tuam.
A. Quamobrem? G.omitto proloqui:nam nihil ad hanc rem est Antipho.
Vbi in gynæceum ire occipio,puer ad me accurrit Mida:
Ponè apprehendit pallio:resupinat:respicio:rogo
Quamobrem retineat me:ait esse vetitum intrò ad heram accedere.
Sophrona modo fratrem huc inquit senis introduxit Chremem,
Eúmque nunc esse intus cum illis:hoc vbi ego audiui,ad fores
Suspenso gradu placidè ire perrexi:accessi:astiti:
Animam compressi:aurem admoui:ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. A.euge Geta. G.hic pulcherrimum
Facinus audiui:itaque penè hercle exclamaui gaudio.
P. Quod? G.quodnam arbitrare? A.nescio. G.atqui mirificissimum:
Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ. A.hem,
Quid ais? G.cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.
P. Somnium:vtíne hæc ignoraret suum patrem? G.aliquid credito
Phormio esse causæ:sed me censén' potuisse omnia
Intelligere extra ostium,intus quæ inter se ipsi egerint?
P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G.imò etiam dabo
Quo magis credas:patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multò post cum patre idem recipit se intrò denuo:
Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare:
Denique ego sum missus,te vt requirerem,atque adducerem.
A. Hem quin ergò?rape me:quid cessas? G.fecero. A.ô mi Phormio
Vale. P.vale Antipho:bene,ita me Di ament,factum:gaudeo.

FORS FORTVNA.)Fortuna dicta est incerta res.fors fortuna,euētus fortunæ bon⁹. *Fortuna.*
o Fors fortuna.)Aliud fortuna est,aliud fors fortuna.nam fors fortuna,est cui⁹ diem festū *Fors fortuna.*
colūt,qui sine arte aliqua viuūt.hui⁹ ædes trans Tyberim est. HVNC onero pallio.)
Recte:quia palliata fabula est,non togata. PERGIT hercle.)Potest distingui hic,pergit:& con-

iuncte legi, Hercle tu nunquam odio tuo me vinces. ID TIBI quidem iam fiet.) Id quod sibi dici audiuit, minitatur. Et est conueniens error festinanti. SINE controuersia.) Sine ambiguitate. SI TE delibutum gaudio reddo.) Ad animum transtulit, quod est corporis. Nam delibutus, vnctus dicitur. VT MODO argentum.) Vide narrationẽ cœptam vnde opus est. MITTIT herus me ad vxorem tuam.) Conuersus ad Antiphonem hoc dicit. PVLCHERRIMVM facinus audiui.) Huiusmodi locos poetæ actoribus indulgent: quòd in his actoris est commendatio.

Cótrouersia. *Delibutus.*

PATRVVS tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ.) vt Sallustius in primo, Liberis eius auunculus erat. ATQVE hercle ego quoque illam audiui fabulam.) Plautus in milite glorioso, Nam hoc cognomentum poetæ esse audiui barbaro.

Erat illi pater.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PHORMIO.

TANTAM fortunam de improuiso esse his datam: *senarii.*
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet.
Nam idem hoc argentum ita vt ingratis est datum,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, voltúsque est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum:
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:
Quò me assimularam ire ad mercatum, non eo.

CVRAM ADIMERE ARGENTARIAM.) Varie, pro adimendi occasio est.

Curam adimere.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

D. DIS magnas meritò gratias habeo, átque ago: *senarii.*
Quando euenere hæc nobis frater prosperé.
Quantum potest, nunc conueniundus Phormio est,
Prius quàm dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est,
Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.
P. De eadem hac fortasse causa? D. ita hercle. P. credidi;
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus heus, quanta hæc mea paupertas est: tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.
C. Estne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppidó.
P. Itaque ad vos venio nuntiatum Demipho,
Paratum me esse. vbi voltis, vxorem date.
Nam omneis post habui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam tantopere id vos velle animum aduorteram.
D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.
Nam qui erit rumor populi inquit, si id feceris?
Olim cum honestè potuit, tum non est data:

Nunc viduam extrudi turpe est.fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coràm me incusaueras.
P. Satin' superbè illuditis me? D.quî? P.rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam,quam contempserim?
C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam:inque. D.tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum,atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
P. Quod?næ ego perscripsi porrò illis quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P.si vis mihi vxorem dare,
Quam despondisti,ducam:sin est,vt velis
Manere illam apud te,dos hic maneat Demipho:
Nam non est æquum me propter vos decipi:
Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim,quæ tantundem dotis dabat.
D. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue:etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? P.irritor. D.túne hanc duceres,
Si tibi data esset? P.fac periculum. D.vt filius
Cum illa habitet apud te: hoc vestrum consilium fuit.
P. Quæso quid narras? D.quin tu mihi argentum cedó.
P. Imò verò,tu vxorem cedó. D.in ius ambula.
P. In ius!enimuerò si porrò esse odiosi pergitis.
D. Quid facies? P.egóne?vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. C.quid id nostra? P.nihil:
Hic quandam noram,cuius vir vxorem. C.hem. D.quid est?
P. Lemni habuit aliam. C.nullus sum. P.ex qua filiam
Suscepit:& eam clàm educat. C.sepultus sum.
P. Hæc adeò ego illi iam denarrabo. C.obsecro,
Ne facias. P.oh túne is eras? D.vt ludos facit!
C. Missum te facimus. P.fabulæ. C.quid vis tibi?
Argentum quod habes condonamus te. P.audio:
Quid vos(malùm)ergo me sic ludificamini,
Inepti vestra puerili sententia?
Nolo,volo:volo,nolo rursum:cedò,cape.
Quod dictum,indictum est:quod modo erat ratum,irritum est.
C. Quo pacto,aut vnde hæc hic resciuit? D.nescio,
Nisi me dixisse nemini id certò scio.
C. Monstri,ita me Di ament,simile. P.inieci scrupulum. D.hem,

Hicine vt à nobis hoc tantum argenti auferat
Tam apertè irridens? emori hercle satius est:
Animo virili præsentíque vt sis, para:
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est:
Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Vlcisci. P. atat, nisi mihi prospicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.
C. At vereor vt placari possit. D. bono animo es:
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus Chreme,
Cum de medio excessit vnde hæc suscepta est tibi.
P. Itáne agitis mecum? satis astutè aggredimini.
Non hercle ex re istius me instigasti Demipho.
Aín' tu, vbi peregre tibi quod libitum fuit feceris,
Neque huius sis veritus fœminæ primariæ,
Quin tu nouo modo ei faceres contumelias:
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hisce ego dictis illam ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lachrumis si extillaueris.
D. Malum, quod isti Di, deǽque omnes duint:
Tantáne affectum hominem quenquam esse audacia?
Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier
In solas terras? C. in id redactus sum loci,
Vt quid agam cum illo, nesciam prorsus. D. ego scio:
In ius eamus. P. in ius! huc, si quid lubet.
D. Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.
C. Etenim nequeo solus: accurre huc. P. vna iniuria est
Tecum. D. lege agito ergo. P. altera est tecum Chreme.
D. Rape hunc. P. itáne agitis? enimuerò voce est opus:
Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. P. Nausistrata inquam. C. non taces?
P. Taceam! C. nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.
P. Vel oculum * exculpe: est, vbi vos vlciscar, locus. *Aliàs, exclude:*

Dilapidare. RIVS quàm dilapidet.) Disperdat. VISAM, vt quod.) ἀποσιώπησις secunda. *Adhuc.* PNE NON id facerem, quod recepissem semel.) Et deest, AD ME. vt in Heauton. Ad me recipio: faciet. ADHVC curaui.) ἀρχαϊσμῷ addidit ADHVC: cum potuisset sine hoc integer sensus esse. *Coràm me incusaueras.* QVAE tute dudum coràm me incusaueras.) Noua locutio, coràm me incusaueras: non, quæ hic incusaueras. Coràm me incusaueras.) Belle: vt si quid neget, contra seipsum sentire videatur. *Illudo.* SATIN' superbe illuditis me?) Et datiuũ & accusatiuũ casum regit illudo. *Rescribere.* RVRSVM iube rescribi Phormio.) Rescribi, reddi, seu per mensæ scripturam dari. Iube rescribi.) Quoniã ad numerationẽ pecuniæ antecedit scriptura: rescribere dicebãt pro renumerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porrò illis quibus debui. Hæc est ergo figura, in quã secũda de primis significantiam sumunt. Iube rescribi.) Per scripturam, id est de mensæ scriptura dari.

vnde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua, vel ex mensæ scriptura. NAE EGO perscripsi.) Multis per scripturam reddidi, multis dedi. vt apud Virgilium, Deditur hic subito Troiana per agmina rumor. QVIN tu mihi argentum cedo.) Hoc ab vtroque cum clamore dici accipiendum est. IN IVS ambula.) Ad iudicem eamus scilicet. nam ius, pro loco est. Cicero, Quin te in iure conspicio. ENIMVERÒ si porrò odiosi esse pergitis.) Vultu iuuandum est, & pronuntiatione hoc quod tam minaciter suspenditur. Enimuerò.) Enimuerò, principium est aliquid per iracundiã dicturi: vt, Hic tum alius ex alia parte, Enimuerò hoc feret, &c. CONDONAMVS TE.) Condono, ablatiuo iunxit: vt in Eunucho, Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur. INDOTATIS.) Hoc est, vt Phanio. ETIAM dotatis soleo.) Vt Nausistratæ. NVLLVS sum.) Perij, mortuus sum. SEPVLTVS sum.) αὔξησις. nam plus est, quàm nullus sum. QVID vis tibi? argentum quod habes? condonamus te.) Vis iterum subaudiendum est: vt sit, Vis argẽtum quod habes? & est ἀσυνθέτως inferendũ, Condonamus te. Sic est illud apud Virgilium, Vultis & his mecũ pariter cõsidere regnis? Vrbẽ quam statuo? vestra est. MALVM, ergo me sic, &c.) Malùm, aduerbium est interpositæ indignationis. NOLO, volo: volo, nolo rursum.) Primo, singula separatim: deinde simul vtraque pronũtianda sunt. ANIMO VIRILI.) A necessario adhortatur.

NOSTRO modo vlcisci.) Ingenio scilicet. HI GLADIATORIO animo.) Parato ad periculum: hoc est, ita perdito ac temerario, vt non sibi caueant, dummodo vulnerent. vt Sallustius, Auidius alter alterum sauciare, quàm semet tegere. AD ME affectant viam.) Affectant viam, plenum: quod nos ἐλλειπτικῶς. VT PLACARI possit.) Vt, pro ne non. CVM de medio excessit.) Pro quia. De medio excessit, & ad dictum, & ad rationẽ dicti, comicum est. ASTVTE aggredimini.) εἰρωνεία. Et proprie aggredi, accedere ad dimicandum est. Bene ergo seruauit translationem à gladiatoribus cœptam. A ÍN' tu? vbi peregre.) Modo ad Chremetem cum inuectione conuersus est. LAVTVM peccatum tuum?) Vt laues, vt maculam. LACHRVMIS si extillaueris.) Stillare, est guttas emittere ex corpore. Extillare, ipsum corpus guttatim finiri. Ergo quasi totum in lachrumas conuerti, & ex toto stillare corpore. PVBLICITVS.) Id est, publica cura atque consilio. IN SOLAS terras?) Virg. Pastorum & solis exegit montibus æuum. Et Sallust. in primo, Solis vijs. IN IVS eamus.) Ad prætoris sellam. modo enim, locum significat. IN IVS? huc si quid lubet.) Apparet parasitum niti ad domum Chremetis: senes verò ad forum conari attrahere. ETENIM solus.) Etenim, pro AT posuit: vt turbatum ostenderet. Sic alibi, Etenim non sinam. VNA iniuria est.) Id est actio iniuriarum ex lege. ALTERA.) Quam fecisti dotatæ vxori. LEGE agito ergo.) Lege agito dicebatur ei, cuius intentio contẽptibilis aduersario videbatur. Plaut. in Aul. Lege agito mecũ, molestus ne sis, & cœnã coque. PVGNOS in ventrẽ ingere.) Vrbane in ventrẽ, quasi parasito. An ventrẽ, totũ parasitũ dicit? vt Lucil. in secundo, Viuite lurcones, comedones, viuite ventres. An simpliciter, quia qui resistit, ne sequatur trahentẽ collo obtorto, repandum se facit, & ventrem proijcit. cum autem in ventre feritur: curuatur, & sequitur.

Perscripsi. Ius. Enimuerò. Condono. Sepultus sum. Malùm. Modo nostro. Gladiatorius animus. Affectãt uiã. Vt. Cum. De medio excessit. Aggredi. Lautum peccatum. Stillare. Extillare. Publicitus. Sola terræ. Ius. Etenim. Lege agito. Ventres.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

Senarii trochaici, octonarii catalectici.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

N. VIS nominat me? C. hem. N. quid istuc turbæ est obsecro
Mi vir? P. hem, quid nunc obticuisti? N. quis hic homo est?
Non mihi respondes? P. hicine vt tibi respondeat,
Qui hercle vbi sit, nescit? C. caue isti quidquam credas.
P. Abi: tange: si non totus friget, me enica. (Abi) corripit.
C. Nihil est. N. quid ergo est? quid istic narrat? P. iam scies:
Ausculta. C. pergin' credere? N. quid ego obsecro
Huic credam, qui nihil dixit? P. delirat miser
Timore. N. non pol temere est, quòd tu tam times.
C. Egóne timeo? P. rectè sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quòd ego dico: tu narra. D. scelus
Tibi narret! P. eho tu, factum est abs te sedulò
Pro fratre. N. mi vir non mihi narras? C. at. N. quid at?
C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic opus est.

In Lemno. C.hem quid ais? D.non taces? P.clam te. C.hei mihi.
P. Vxorem duxit. N.mi homo, Di melius duint.
P. Sic factum est. N.perii misera. P.& inde filiam
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C.quid agimus?
N. Prò Di immortales, facinus indignum & malum.
P. Hoc actum est. N.an quidquam hodie est factum indignius?
Qui mihi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui: *Trochaici octonarii catalectici.*
Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæcine erat quæ nostros fructus minuebat vilitas?
D. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego:
Sed eam, quæ sit ignoscenda. P. VERBA FIVNT MORTVO.
D. Nam neque neglıgentia tua, neque id odio fecit tuo.
Vinolentus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculam
Eam compressit, vnde hæc nata est: neque pòst illam vnquam attigit.
Ea mortem obiit: è medio abiit: quî fit in re hac scrupulus?
Quamobrem te oro, vt alia tua facta sunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier:
Sed quid sperem? ætate porrò minus peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est, Demipho?
Quid mihi nunc affers, quamobrem expectem, aut sperem porrò non fore?
P. Exequias Chremeti: quibus est commodum ire, iam tempus est.
Sic dabo: age nunc, age: Phormionem qui volet, lacessito.
Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicii satis est mihi:
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurem obganniat.
N. An meo merito credo? quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim qualis in istum fuerim? D.noui æquè omnia
Tecum. N.meritóne hoc meo videtur factum? D.minime gentium:
Verum quandò iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce: orat: confitetur: purgat. quid vis amplius?
P. Enimuerò prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata prius quàm huic respondes temerè, audi. N.quid est?
P. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.
C. Hem, quid ais? N.adeóne hoc indignum tibi videtur filius
Homo adolescens, si habet vnam amicam, tu vxores duas?
Nihil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet vt voles. N.imò vt iam scias meam sententiam,
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam: neque respondeo
Prius, quàm gnatum video: eius iudicio permitto omnia:

Quod is iubebit, faciam. P. mulier sapiens es Nausistrata.
N. Satis tibi est? P. imò verò pulchrè discedo, & probe,
Et præter spem. N. tuum nomen dic quod est. P. mihine?
Phormio, vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi quod potero, & quæ voles,
Faciámque, & dicam. P. benignè dicis. N. pol meritum est tuum.
P. Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata?
Et quo tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad cœnam voca.
N. Pol verò voco. D. eamus intro hinc. N. fiat: sed vbi est Phædria
Iudex noster? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

Q VIS nominat me?) Hic velut controuersia est: in qua reus fit maritus malæ tractationis: *Deliratio.*
& est status qualitatis venialis. DELIRAT miser timore.) Grauiter vtrũque: & de- *Timor.*
lirat, & timore. nam deliratio, senectuti conuenit: timor, conscientiæ. MI homo, Di *Mi homo.*
melius duint.) Quærit Probus, an matrona tã familiariter MI HOMO recte dicat alieno: sed fru-
stra. nam fœminarum oratio, etsi non blanditur, blanda est. QVID agimus?) Facete dictum. *Quid agimus?*
QVI mihi.) Eleganter insertũ MIHI. vt in Heauton. Is mihi vbi adbibit plus paulo, sua quæ
narrat facinora? AD vxores ventum est, tum fiunt senes.) Eleganter fieri dixit. Et generaliter in- *Mihi.*
uidiosius, quàm si vnum accusaret senem. EGO Nausistrata.) Qualitas venialis à concessione. *Fieri senex.*
VERBA fiunt mortuo.) Non est passus parasitus, vt totã sententiã senex explicaret. NAM
neque neglegentia tua, neque odio id fecit tuo.) Locus in hac causa principalis est. ἀπὸ τῆς ἐννοίας.
& ideo in duo diuisit, nec negligẽtia circa te, nec odio inqt factũ. Præterea & περιστάσεως addidit de-
fensionem, Vinolentus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculam, &c. ab ætate eius, à tempore cri-
minis, à diminutione contemptúque pellicis, ab euentu, ab animo facientis: quòd mortua est. Postre
mo & à precibus ἐπίλογον fecit, admonẽs illã oratorie mansuetudinis suæ. Vinolentus.) Ab im-
prudentia defensio. ABHINC annos quindecim.) A tempore defensio. EAM compressit.)
Bene dixit compressit: quod interdũ est nõ amoris, sed iniuriæ. NEQVE pòst illam vnquam at- *Compressit.*
tigit.) Ita facti pœnituit. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως est, id est ab eo quod futurum sit. facilius enim
ignoscitur non vltra peccaturis. DEFVNGIER.) Defungi, desinere. AETATE porrò mi *Defungi.*
nus peccaturũ putẽ?) Quia dixit, Abhinc annos quindecim. SENECTVS si verecundos facit.)
Modeste & grauiter. QVID mihi nũc affers?) Callidi⁹ vsa est ad vltimũ πύσματι cõuerso ad ip
sum defensorẽ mariti. de qua vi cõtradictionis exultat parasitus, tanquã confecto mortuóque aduer-
sario suo. EXEQVIAS Chremeti.) Bono ordine. primo, delirat miser timore: pòst, verba fiũt
mortuo: ad vltimum, exequias Chremeti. delirat, moritur, effertur. AGE nunc, age, Phormionẽ
qui volet, lacessito.) Virg. Degenerémque Neoptolemũ narrare memento. FAXO tali eum ma-
ctatum.) Pro eo quod est eum • sic frequenter veteres. Ennius, Omnes corde patrem præbent, ani
móque benigno Circunfusum. IGNOSCE: orat: confitetur: purgat.) Verba venialis status sunt,
ignosce, confitetur. TV tuum nomen dic.) Bene TV pronomine vtitur: quia non habet nomẽ. *Venialis status verba.*
Nam potentiorum blandimẽtum circa inferiores hoc fuit, vt nomina eorum quærerent: & cum au-
dissent, ipsis nominibus eos cõpellarent statim. Tale est in Adelphis, Quî vocare? Geta. hominẽ ma *Tu.*
xumi pretij, & cætera. VESTRAE familiæ amicus.) Hoc propter Antiphonis amicitiam dixit.
ET tuo summus Phædriæ.) Amicus, iterum subaudiendum. ME ad cœnam voca.) Facete ex
persona parasitica, beneficij optio facta est, quod promiserat mulier. SED vbi est Phædria iu-
dex noster?) Bene iudex: ad illum enim mulieris delata sententia est: vt cum ita agitur, tuta sint ma-
rito omnia. Et per εἰρωνείαν ridicule dicitur ab ea quæ irata erat. Iudex noster.) Nihil facetius,
quàm iudicem capi aduersus crimen voluptatis paternæ & amatorem filium, & fratrem Antipho-
nem, cui nubet furtiua filia. Iudex noster.) Terribilis scilicet cẽsor paternarum deliciarum. Vi- *Iudex noster.*
des igitur hic omnino sublatam vxoris iracundiam.

COMMENTARIORVM AELII DONATI IN P. TERENTII COMOEDIAS OMNES, PRAETER HEAVTON. FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM OMNIVM QVAE in Donati commentariis explicata reperiuntur.

Index.

Index.

Index.

Index.

Index.

Index.

Index.

Q

Index.

Index.

Index.

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS

PARISIIS, ANN. M. D. XXXVI.

NONIS APRILIS.

